

ДЖЕЙН ОСТИН МЕНСФИЙЛД ПАРК

Превод от английски: Силвана Миланова, 1995

chitanka.info

ГЛАВА 1

Преди тридесетина години мис Мария Уорд от Хантингдън, която притежаваше само седем хиляди фунта, има щастието да плени сър Томас Бъртрам от Менсфийлд парк в графство Нортхемптън и по този начин да се издигне до положението жена на баронет, с всички удобства и предимства, които могат да дадат красивият дом и солидният доход. Цял Хантингдън беше във възторг от великолепната партия, а чичо ѝ, адвокатът, от своя страна се постара размерът на зестрата да бъде поне с три хиляди лири под съответстващата на случая сума. Тя имаше две сестри, които нейното издигане би трябвало да облагодетелства и тези техни познати, които смятаха, че мис Уорд и мис Франсис не отстъпват по красота на мис Мария, не се колебаеха да им предрекат почти толкова изгодни бракове. Ала, както знаем, на света има значително по-малко мъже с голямо състояние, отколкото хубавици, достойни за тях.

След като изминаха шест години, мис Уорд се видя принудена да свърже живота си с приятеля на своя зет, преподобния мистър Норис, за когото трудно можеше да се каже, че притежава собствено състояние, а мис Франсис сполучи още по-малко. Вярно, бракът на мис Уорд на практика далеч не беше достоен за презрение, тъй като за щастие сър Томас се оказа в състояние да предостави на приятеля си мястото на енорийски свещеник в Менсфийлд и по този начин мистър и мисис Норис започнаха семейния си живот с почти хиляда фунта годишен доход. Мис Франсис обаче се омъжи, както се казва, за да ядоса семейството си и успя напълно в това си намерение, като избра за съпруг лейтенант от флота, човек без образование, богатство и връзки. Трудно можеше да се направи по-несполучлив избор. Сър Томас беше влиятелна особа и, както от гордост, така и от принципни съображения, а и поради присъщия си стремеж да постъпва справедливо и желанието да види всичките си роднини прилично устроени, с радост би използвал влиянието си в полза на сестрата на лейди Бъртрам. Но професията на съпруга ѝ беше такава, че никакъв

чужд авторитет не можеше да помогне и преди още да намери някакъв друг начин да им съдейства, между сестрите се стигна до пълен разрив. Той беше естествен резултат от поведението на двете страни, почти неизбежен при един толкова неблагоприятен брак.

За да си спести излишните увещания, мисис Прайс писа за всичко това на семейството си, когато беше вече омъжена. Лейди Бъртрам, която не се отличаваеше със силни чувства и притежаваше забележително отстъпчив и вял характер, щеше да се задоволи просто да махне с ръка и да престане да мисли за случилото се. Ала мисис Норис беше енергична натура и не можа да намери спокойствие, докато не написа на Фани дълго и гневно писмо, в което ѝ посочваше безразсъдството на нейното поведение и ѝ предричаше всевъзможни печални последствия. Мисис Прайс на свой ред беше оскърбена и възмутена и отговорът, изпълнен с такава злоба против сестрите и съдържащ такива невежливи забележки по адрес на сър Томас, че мисис Норис сметна за невъзможно да запази съдържанието му в тайна, задълго сложи край на всякакви взаимоотношения между тях.

Разстоянието помежду им беше толкова голямо, а средите, в които се движеха — толкова различни, че вероятността да чуят нещо едни за други, през последвалите единадесет години беше нищожна. Във всеки случай, за сър Томас си оставаше непонятно, как така мисис Норис винаги е в състояние да им съобщи, че Фани има още едно дете — нещо, което тя от време на време правеше с нескрито възмущение. Към края на тези единадесет години обаче мисис Прайс вече не можеше да си позволи да таи обида и възмущение и да пренебрегва родството, което би могло да ѝ бъде от полза.

Голямото и непрекъснато растящо семейство, съпругът, негоден за активна служба, затова пък пръв в компаниите и пиенето с приятели, както и твърде ниският им доход, неспособен да задоволи нуждите им, я накараха да потърси отново приятелството на онези, които така лекомислено беше отхвърлила. Тя се обърна към лейди Бъртрам с писмо, което свидетелстваше за такова разкаяние и униние, такова изобилие на деца и почти пълна липса на всичко останало, че не можеше да не склони близките ѝ към пълно помирение. Мисис Прайс се готвеше да роди за девети път и, след като се оплака по този повод и помоли за тяхното съдействие като кръстници на очакваното дете, не скри колко много разчита на тяхната подкрепа за бъдещето на осемте,

които вече бяха на бял свят. Най-голямото беше хубаво и будно десетгодишно момченце, което мечтаеше да пътува, но как да му помогне? Дали има някакъв шанс по-нататък да бъде полезно на сър Томас във връзка с неговите владения в Западна Индия? Би го устроила всяка служба, а какво би казал сър Томас за Улуич? Или може би да го изпратят на Изток?

Писмото не остана без последствия. То възстанови мира и доброжелателството. Сър Томас изпрати дружески съвети и уверения, лейди Бъртрам — пари и комплект пелени, а мисис Норис написа писмата.

Такъв беше непосредственият резултат от посланието на мисис Прайс, а след по-малко от година се стигна до още по-благоприятни последствия.

Мисис Норис често повтаряше пред останалите, че горката ѝ сестра и нейното семейство не ѝ излизат от ума и че при всичко, което вече са направили за нея, явно трябва с нещо да ѝ се помогне. В крайна сметка тя трябваше да признае, че желанието ѝ е бедната мисис Прайс да бъде освободена напълно от грижите и разходите по издръжката на едно от многото си деца. Как биха погледнали те на мисълта да поемат грижата за най-голямата ѝ дъщеря? Тя сега е на девет години — възраст, която се нуждае от повече внимание, отколкото е в състояние да ѝ отдели горката ѝ майка. За тях грижите и разходите ще бъдат нищо в сравнение с благодеянието, което ще извършат.

Лейди Бъртрам тутакси се съгласи с нея.

— Не мога да си представя по-удачна мисъл — заяви тя. — Можем веднага да изпратим за момичето.

Сър Томас не можеше да даде съгласието си така бързо и категорично. Той претегляше ситуацията и се колебаеше. Едно момиче, възпитано по такъв начин, би трябвало да бъде и съответно осигурено, иначе, откъсвайки го от семейството му, вместо добро дело щяха да извършат жестокост. Той мислеше и за своите деца — за двамата си сина, за любовта, която може да се породри между братовчеди и т.н. Но едва беше започнал предпазливо да излага възраженията си, и мисис Норис го прекъсна, отговаряйки на всичките му изречени и неизречени съображения:

— Драги ми сър Томас, напълно ви разбирам и отдавам дължимото на благородството и деликатността на мненията ви, които

изцяло съответстват на вашето поведение. Съвършено съм съгласна с вас в основното, що се отнася до осигуряването на детето — нещо уместно и необходимо от страна на човека, поел в свои ръце грижата за съдбата му и, разбира се, аз съм последната, която ще откаже да даде своя скромнен принос в подобна ситуация. Като нямам собствени деца, на кого, ако не на децата на сестрите си, бих поверила малкото, което имам? И, сигурна съм, мистър Норис с неговата справедливост... Е, знаете, че не умея много да говоря и да убеждавам. Но, не бива да се отказваме от едно добро дело заради такава дреболия. Дайте на момичето образование и го въведете по подходящ начин в обществото и аз се обзалагам, че ще има всички шансове да се нареди добре, без по-нататъшни разходи от страна на когото и да било. Аз ще ви кажа, сър Томас, че нашата, или във всеки случай вашата племенница, не би могла да израсне в подобно обкръжение, без то да даде благоприятно отражение върху нея. Не казвам, че ще бъде хубава като братовчедките си. Осмелявам се да кажа, че това е невъзможно. Но тя ще бъде въведена в тукашното общество при толкова благоприятни обстоятелства, че без съмнение ще заеме в него достойно за уважение място. Вие мислите за синовете си — нима не разбирате, че от всичко на света това е най-малко вероятно! Та те ще растат заедно като братя и сестри! Не, това е абсолютно невъзможно. Никога не съм чувала за подобен случай. На практика този е единственият сигурен начин да се избегнат нежеланите отношения. Представете си, че тя стане хубава девойка и Том или Едмънд я видят за първи път след седем години — ето това, осмелявам се да ви кажа, ще бъде истинска беда. Самата мисъл, че е имала нещастieto да израсне така далеч от всички нас, бедна и пренебрегвана, ще бъде достатъчна да накара всяко от нашите мили и добросърдечни момчета да се влюби в нея. Но ако отсега нататък тя се възпитава заедно с тях, дори и да е хубава като ангел, за никого от двамата няма да бъде нещо повече от сестра.

— В това, което казвате, има много истина — отговори сър Томас — и аз съм далеч от мисълта да поставям някакви въображаеми пречки пред плана, който така подхожда на положението на всеки от родствениците. Искях само да отбележа, че подобно нещо не бива да се решава с лека ръка и ако искаме действително да окажем на мисис Прайс услуга, която да ни прави чест, би трябвало да осигурим детето сега или да приемем за свое задължение да го осигурим по-късно, ако

възникне такава необходимост, по начин, подобаващ на една дама — в случай, че възможността, на която така уверено залагате, не се осъществи.

— Изцяло ви разбирам! — възкликна мисис Норис. — Вие сте възплъщение на великодушието и такта и аз съм убедена, че между нас никога няма да има разногласия по този въпрос. Вие знаете, че за тези, които обичам, съм готова на всичко и въпреки че никога не бих могла да изпитвам към това момиче и една стотна част от чувствата, които питая към вашите чудесни деца, нито да го смятам до такава степен за свое, не бих си простила, ако си позволя да го пренебрегна. Та то е дете на сестра ми! И бих ли могла да понеса да бъде в нужда, ако мога да разделя с него последното си парче хляб? Драги ми сър Томас, при всичките си недостатъци аз имам добро сърце и колкото и да съм бедна, по-скоро бих се лишила от най-насъщното, отколкото да постъпя недостатъчно великодушно. Така че, ако нямате нищо против, още утре ще пиша на бедната си сестра и ще ѝ отправя предложението. Веднага, щом нещата се уредят, аз ще имам грижата детето да бъде доведено в Менсфийлд. Вас това не бива да ви тревожи. Знаете, че допълнителните грижи не ме притесняват. За тази цел ще изпратя Нани в Лондон, там тя ще отседне у един свой роднина — сарач — а на детето ще съобщим къде да се срещнат. Няма нищо по-лесно от това да качат момичето в Портсмут на пощенската карета за Лондон под грижите на някоя заслужаваща доверие особа, пътуваща в същата посока. Смея да твърдя, че сред пътниците винаги ще се намери някоя почтена жена на търговец.

Сър Томас нямаше други възражения, ако не се смята роднината на Нани, и след като по тази причина мястото на срещата беше заменено с друго, не толкова икономично, затова пък по-подобаващо, въпросът бе сметнат за уреден и всички вече се наслаждаваха на великодушния си замисъл. Строго погледнато, чувството на удовлетворение не би трябвало да бъде еднакво за всички, тъй като сър Томас беше решил да стане истински и последователен покровител на избраното дете, докато мисис Норис нямаше ни най-малко намерение да влиза в каквито и да било разходи по издръжката му. Когато ставаше дума за разходки, разговори и проекти, щедростта ѝ нямаше равна и никой не умееше по-добре от нея да наложи на другите широта на мислене, но любовта ѝ към парите беше равна на страстта ѝ да

командва и тя твърде добре знаеше не само как да запази собствените си пари, но и как да похарчи тези на приятелите си. Омъжвайки се за човек с по-малък доход, отколкото беше разчитала, в началото тя си въобразяваше, че строгата икономия е крайно необходима и това, което отначало беше продиктувано от благоразумието, скоро се превърна в предпочитание, в обект на непрестанна грижа, обикновено насочвана към децата, каквито тя нямаше. Ако имаше семейство, което да издържа, тя не би могла да спести нищо, но бидейки свободна от подобни грижи, нямаше нищо, което да пречи на нейната пестеливост и да намалява удоволствието от ежегодното нарастване на дохода, превишаващ нуждите на семейството. Обзета от тази всепоглъщаща страст, която не беше смекчена от истинска привързаност към сестра ѝ, тя се стремеше единствено към честта да планира и организира тази така скъпо струваща благотворителност. Независимо от това, заблудата по отношение на собствената ѝ особа изглежда беше толкова голяма, че след този разговор тя си тръгна от пасторския дом, изпълнена с блажената увереност, че на света няма друга сестра и леля с подобна широта на мислене.

Когато въпросът отново беше поставен на разглеждане, позициите ѝ се доизясниха и в отговор на безгрижния въпрос на лейди Бъртрам: „Къде ще настаним детето като начало, сестро, у вас или у нас?“, сър Томас чу с известна изненада, че не е по силите на мисис Норис да поеме какъвто и да било ангажимент в това отношение. Той очакваше, че момичето ще бъде добре дошло в пасторския дом и особено желана компания за бездетната си леля. Оказа се обаче, че се заблуждава напълно. Мисис Норис трябваше със съжаление да му съобщи, че за настаняването му у тях, поне при сегашните обстоятелства, и дума не може да става. Незавидното здраве на мистър Норис изключваше подобна възможност. Да изтърпи шума, който едно дете вдига, за него щеше да е толкова невъзможно, колкото и да литне. Разбира се, ако подаграта някога престане да го мъчи, тогава би било съвсем друго. Тя с радост ще приеме момичето, без да се замисли за неудобствата, които това ще ѝ причини. Но точно в този момент горкият мистър Норис запълва времето ѝ до минутка и дори самото споменаване на такава възможност положително би го разстроило.

— В такъв случай по-добре е да се настани у нас — каза лейди Бъртрам най-невъзмутимо.

Настъпи кратка пауза, след която сър Томас заяви с достойнство:

— Добре, нека домът ѝ да бъде тук. Ние ще се постареем да изпълним дълга си към нея. Тук поне ще бъде в компанията на връстници и ще има учителка през цялото време.

— Съвършено вярно! — възкликна мисис Норис. — Това са две много важни условия. А за мис Лий е все едно дали ще учи три момичета или само две — за нея не би трябвало да има разлика. Ако можех само да бъда по-полезна! Вие виждате, че правя всичко, което ми е по силите. Аз не съм от тези, които се боят от допълнителни грижи, и Нани ще иде да я доведе, въпреки че отсъствието на главната ми помощничка за цели три дни ще ми причини доста неудобства. Предполагам, сестро, че ще я настаниш в бялата мансардна стаичка до бившата детска. Това ще бъде най-подходящото място за нея, толкова близко до мис Лий, пък и до момичетата и само на една крачка от камериерките. Всяка от тях ще може да ѝ помогне при обличането и да се погрижи за дрехите ѝ. Предполагам, че няма да сметнеш за уместно Елис да ѝ прислужва, както на дъщерите ти. Аз наистина не виждам къде другаде би могла да я настаниш.

Лейди Бъртрам не възрази.

— Надявам се, че момичето ще се окаже с добър характер — продължи мисис Норис — и ще си даде сметка какъв необикновен късмет е имало с такива приятели.

— Ако характерът ѝ се окаже наистина лош — каза сър Томас, — няма да можем да я оставим у нас заради собствените си деца. Нямаме причини обаче да се опасяваме от подобно зло. Вероятно ще видим у нея много неща, които изискват да бъдат променени и ще трябва да се подготвим за ужасяващо невежество, известна ограниченост на възгледите и доста прискърбна недодяланост в маниерите. Тези недостатъци обаче не са непреодолими, а вярвам, че не представляват и никаква опасност за околните. Ако дъщерите ми бяха по-малки от нея, бих сметнал, че подобен контакт е твърде рискован, но при сегашното положение се надявам, че той няма да крие никаква опасност за тях, а за нея ще бъде само от полза.

— Точно така мисля и аз — възкликна мисис Норис — и същото казах сутринта на съпруга си. Самото присъствие на братовчедките му ще бъде своего рода възпитание за детето, казах аз. Дори мис Лий да не го научи на нищо, то ще се научи от тях да бъде добро и разумно.

— Надявам се, че няма да дразни кученцето ми — каза лейди Бъртрам. — Едва накарах Джулия да го остави на мира.

— Предстои ни да се сблъскаме с още един проблем, мисис Норис — заяви сър Томас. — Става дума за разликата, която трябва да се прави между момичетата, докато растат. Как да запазим у моите дъщери съзнанието за тяхното собствено положение, без да поставят братовчедка си твърде ниско и как, без да потискаме самочувствието ѝ, да не ѝ позволим да забрави, че не е мис Бъртрам. Бих искал те да станат добри приятелки и в никакъв случай няма да позволя на дъщерите си и най-малкото високомерие спрямо тяхната сродница. И все пак, те не са равни. Техният ранг, състояние, права и перспективи ще си останат различни. Това е един много деликатен момент и вие ще трябва да ни помогнете в нашите усилия да изберем най-правилната линия на поведение.

Мисис Норис беше изцяло на неговите услуги и въпреки че напълно се съгласяваше със сложността на проблема, можеше да го увери, че с общи усилия лесно ще се справят с него.

Никак не е трудно да се повярва, че писмото на мисис Норис не отиде на вятъра. Мисис Прайс беше доста изненадана, че при толкова чудесни момчета са спрели вниманието си върху едно от момичетата, но независимо от това прие с благодарност предложението, като ги увери, че дъщеря ѝ е с добър характер, че е много сърдечна и изрази увереност, че никога няма да имат повод да я отблъснат. По-нататък тя казваше, че момичето е малко слабичко и крехко, но се надява здравето му да се подобри от промяната на климата. Бедната жена! Тя вероятно смяташе, че промяната на климата би се отразила добре на всяко едно от многото ѝ деца.

ГЛАВА 2

Момичето завърши безпрепятствено дългото си пътешествие и беше посрещнато в Нортхемптън от мисис Норис, горда с високата чест първа да го приветства и с отговорната мисия да го въведе в дома на родствениците и да го повери на тяхната доброта.

Фани Прайс току-що беше навършила десет години и макар че на пръв поглед трудно можеше да се нарече очарователна, то поне не притежаваше нещо, което би могло да отблъсне роднините ѝ. Беше дребна за възрастта си, без следа от руменина по лицето или пък никакви други биещи на очи признаци на красота. Изключително плаха и срамежлива, тя се стараеше да не привлича вниманието върху себе си. Но в държанието ѝ, макар и неловко, нямаше и следа от грубост, гласчето ѝ беше нежно и когато заговореше, изглеждаше много мила. Сър Томас и лейди Бъртрам я приеха много сърдечно. Сър Томас, виждайки колко ѝ е необходимо насърчение, направи всичко възможно да я предразположи, но се сблъска с крайно затруднителна необщителност — и лейди Бъртрам, без да полага и половината от неговите усилия, изричайки само една дума там, където на него му бяха необходими десет, благодарение единствено на добродушната си усмивка веднага се стори на момичето по-малко страшна от съпруга си.

Всички младежи си бяха у дома и се справиха със своята роля в официалното представяне твърде добре, без смущение и с охота, поне що се отнася до синовете. Единият беше седемнадесетгодишен, другият — шестнадесет, доста високи за възрастта си, и в очите на малката си братовчедка бяха vyplъщение на мъжко великолепие. Двете момичета се чувстваха по-несигурни, бидейки по-млади и поради поголемия си страх пред бащата, който използва повода да се обърне към тях с доста неуместна многословност. Те обаче толкова често се срещаха с хора и така бяха свикнали да ги възхваляват, че бяха напълно лишени от всяко подобие на естествена стеснителност. Тяхната самоувереност нарастваше поради пълната липса на такава у

братовчедка им, така че скоро бяха в състояние със спокойно равнодушие да направят пълен оглед на лицето и облеклото ѝ.

Цялото семейство беше забележително красиво — синовете доста приятни на вид, дъщерите — истински красавици, всичките високи и добре развити за възрастта си. Разликата между братовчедите както във външността, така и по отношение на маниерите, изработени вследствие на възпитанието, беше поразителна. Никой не би допуснал, че момичетата са толкова близко по възраст. Джулия Бъртрам беше едва на дванадесет, а Мария — само с една година по-голяма. В това време малката гостенка се чувстваше безкрайно нещастна. Всички тук я плашеха, срамуваше се от себе си и копнееше за дома, който беше напуснала, затова не смееше да вдигне поглед и продумваше едва чуто или през сълзи. През целия път от Нортхемптън мисис Норис ѝ беше обяснявала какъв необикновен късмет е имала и че трябва да бъде изключително благодарна и да се държи примерно, така че сега тя се чувстваше още по-нещастна от съзнанието колко е лошо да не е щастлива. Скоро и умората от дългото пътуване си каза думата. Напразна беше добронамерената снизходителност на сър Томас, както и досадните предсказания на мисис Норис, че момичето ще бъде добро. Напразно се усмихваше лейди Бъртрам и я слагаше да седне на дивана до себе си и кученцето. Не можа да я утеши дори и видът на капиновия пай — тя едва успя да преглътне две хапки, когато сълзите ѝ отново рухнаха. Явно сънят щеше да се окаже най-доброто лекарство, затова я изпратиха да си легне и я оставиха насаме с мъката ѝ.

— Началото не е твърде обещаващо — заяви мисис Норис, когато Фани излезе. — След всичко, което ѝ казах, докато пътувахме насам, очаквах да се държи по-добре. Обясних ѝ колко е важно да направи добро впечатление още от самото начало. Надявам се, че причината не е в някакво черногледство — бедната ѝ майка го имаше в изобилие. Но тя е още дете и трябва да бъдем по-снизходителни към нея, пък и не мисля, че нежеланието ѝ да се раздели с дома си говори зле за нея. При всичките си недостатъци, той все пак беше роден дом и тя още не може да проумее доколко промяната е в нейна полза. Въпреки това, всяко нещо трябва да си има граници.

Необходимо ѝ беше обаче повече време, отколкото беше склонна да ѝ даде мисис Норис, за да свикне с непознатия Менсфийлд парк и с раздялата с всички, с които беше живяла досега. Чувствата ѝ бяха

твърде силни и непонятни за околните, за да им обърнат нужното внимание. Никому и през ум не минаваше да се държи зле с нея, но пък и никой не полагаше особени усилия за да я успокои.

Следващия ден, когато госпожиците Бъртрам бяха освободени от учебни занятия, за да могат да се запознаят с братовчедка си и да я поразвлекат, почти с нищо не допринесе за разбирателството между тях. Щом откриха, че Фани има само две панделки и никога не е учила френски, стана ясно, че тя не заслужава тяхното внимание. А когато установиха, че дуетът, който бяха така любезни да ѝ изсвирят, никак не я е поразил, не им оставаше нищо друго, освен да ѝ направят щедри подаръци с някои от най-малко ценените си дреболии и да я оставят да се забавлява, както намери за добре, докато те самите се посветиха на едно от любимите тогава занимания за свободното време — правенето на изкуствени цветя и хабенето на позлатена хартия.

И с братовчедките си, и далеч от тях, в класната стая или в гостната, на някоя пътечка в парка — Фани се чувстваше еднакво самотна и изоставена, плашеше се от всичко и от всички. Мълчанието на лейди Бъртрам я обезсърчаваше, мрачният вид на сър Томас я изпълваше с благоговееен страх, а забележките на мисис Норис безкрайно я потискаха. Нейните по-големи братовчедки я унижаваха със забележки за ниския ѝ ръст и още повече я объркваша, обсъждайки нейната стеснителност. Мис Лий се чудеше на невежеството ѝ, а камериерките тайно се присмиваха на дрехите ѝ. Когато към цялото това мъчение се добавеше и мисълта за братята и сестрите, на които постоянно беше нужна като другар в игрите, учителка и бавачка, малкото ѝ сърчице се свиваше от жестока тъга.

Великолепието на къщата я изумяваше, но не можеше да я утеши. Стаите бяха твърде обширни, за да се чувства уютно в тях, а до каквото и да се докоснеше, трепереше от страх да не го повреди и стъпваше на пръсти, в постоянен страх от едно или друго. Често се скриваше в стаята си, за да поплаче и момиченцето, за което със задоволство се говореше в гостната вечер, когато отиваше да си легне, че изглежда ясно осъзнава изключителния си късмет, завършваше всеки мъчителен ден с ридания, докато сънят го обореше. Така измина една седмица, през която никой нищо не заподозря поради тихото ѝ покорство, докато една сутрин братовчед ѝ Едмънд, по-малкият от

братята, не я намери да плаче, седнала на стълбите, водещи към горния етаж.

— Мила малка братовчедке — каза той с нежността, присъща на благородните натури, — случило ли се е нещо?

И като седна до нея, той направи всичко възможно да преодолее срама ѝ, че я е открил в такова положение и да я убеди да говори откровено с него. Да не би да е болна? Или някой ѝ се е разсърдил? Да не се е скарала с Мария или Джулия? Или в новия урок има нещо, което не ѝ е ясно — тогава той ще ѝ го обясни? С една дума, има ли нещо, което може да направи за нея, да ѝ донесе нещо? Той дълго време не успяваше да получи друг отговор, освен „не, не... не, нищо... не, благодаря“, но продължи да настоява, докато засилващите се ридания, когато заговори за дома ѝ, не му подсказаха коя е причината за нейното отчаяние. Едмънд се опита да я утеши.

— Мъчно ти е да се разделиш с мама, мъничката ми Фани — каза той, — което показва, че си много добро момиченце. Но трябва да запомниш, че тук си сред роднини и приятели, които те обичат и ти желаят доброто. Хайде да идем в парка и да ми разкажеш за братята и сестрите си.

Той продължи да я разпитва и скоро установи, че колкото и да ѝ бяха скъпи всичките тези братя и сестри, сред тях има един, който заема повече място в сърцето ѝ. Уилям беше този, за когото говореше най-много и най-силно искаше да види. Уилям, най-големият, една година по-голям от нея, нейният неизменен приятел и събеседник, нейният защитник във всяка беда пред майка им, чийто любимец беше. Уилям не искал тя да заминава, казвал, че много ще му липсва.

— Но той ще ти пише, сигурен съм.

Да, той обещал, но ѝ казал тя да му пише първа.

— И кога смяташ да го направиш?

Тя наведе глава и отговори със запъване, че не знае, защото няма хартия.

— Ако това е целият проблем, аз ще ти дам хартия и всичко необходимо и ти ще можеш да му пишеш когато намериш за добре. Ще се почувстваш ли доволна, ако го направиш?

— Да, много.

— Тогава да не отлагаме повече. Да идем в стаята за закуска, там ще намерим всичко необходимо, а и никой няма да ни безпокои.

— Братовчеде, а ще стигне ли писмото до пощата?

— Да, разчитай на мене. То ще замине заедно с другите писма. Чичо ти ще му постави щемпел и няма да се наложи Уилям да плаща.

— Чичо ми! — повтори изплашено Фани.

— Да, веднага щом напишеш писмото, ще го занеса на баща си да го подпечата.

Фани си помисли, че това е прекалено, но не посмя да се противопостави. Двамата отидоха заедно в стаята за закуска, където Едмънд приготви хартията и я разчерта така охотно, както би го направил брат й, може би само малко по-акуратно. Той остана с нея през цялото време, като й помагаше с остренето на перото и с правописа, когато беше необходимо и към всичките тези грижи, на които тя откликваше с цялото си сърце, се прибави и вниманието към брат й, което й достави най-голяма радост. Той собственоръчно написа на братовчед си Уилям много поздрав и постави половин гвинея в плика. Чувствата на Фани бяха такива, че тя беше неспособна да ги изрази, но погледът и няколко простички думи предадоха напълно благодарността и удоволствието й, което събуди у братовчед й определен интерес. Той продължи разговора и това, което чу от нея, го убеди, че тя има нежно сърце и е изпълнена с желание да постъпва както трябва. Без съмнение, нейното изключително деликатно положение в дома и огромната й стеснителност й даваха право на внимание и занапред. Той никога не я беше огорчавал съзнателно, но сега почувства, че тя се нуждае от повече топлина, затова се опита преди всичко да намали страха й от всички тях и й даде куп добри съвети — да играе с Мария и Джулия и да бъде колкото е възможно по-весела.

От този ден Фани се чувства по-спокойна. Тя знаеше, че има приятел и добротата на братовчед й Едмънд й даваше повече смелост в отношенията с всички останали. Къщата започна да й се струва по-малко чужда, а хората — не толкова страшни. И ако все още имаше между тях някои, от които продължаваше да се бои, то поне започна да свиква с навиците им и се научи да се приспособява към тях по най-добрия начин. Дребните недостатъци и първоначалната неловкост в маниерите й, които станаха причина роднините й, и най-вече тя самата, да изживеят доста мъчителни мигове, сега, както и трябваше да се очаква, се изгладиха и тя практически вече не се боеше да се появи

пред погледа на чичо си и почти не се стряскаше от гласа на леля си Норис. И братовчедките ѝ започнаха от време на време да я приемат в игрите си. Въпреки че беше по-малка от тях и по-слаба, за да бъде техен постоянен другар в игрите, понякога развлеченията и плановете им бяха такива, че третият се оказваше много полезен, особено ако този трети беше услужлив и сговорчив. Когато леля им ги разпитваше за грешките ѝ, а брат им Едмънд настояваше на правото ѝ на добро отношение, те не можеха да не признаят, че „Фани е доста мила“.

Самият Едмънд беше неизменно добър, а що се отнася до Том, най-много, от което можеше да се оплаче, беше шеговитият му тон, съвсем естествен, според него, в отношението на един седемнадесетгодишен младеж към десетгодишно дете. Той едва навлизаше в живота, изпълнен с въодушевление, с цялата склонност към лекомислие и щедрост на по-голям син, който се чувства роден само за да пилее пари и да се радва на живота. Неговата доброта към малката му братовчедка съответстваше на положението и правата му — той ѝ правеше някои много приятни подаръчета и беззлобно се шегуваше с нея.

Докато външността и самочувствието на Фани се подобряваха, сър Томас и мисис Норис мислеха с все по-голямо удовлетворение за благоденствието си и не след дълго решиха, че макар и не особено умна, тя е склонна към послушание и по всяка вероятност няма да им създава грижи. Те не бяха единствените, които се придържаха към подобно мнение за нейните способности. Фани умееше да чете, да бродира и да пише, но не беше научена на нищо друго. Когато братовчедките ѝ откриха, че няма понятие от много неща, които те самите отдавна знаеха, решиха, че е чудовищно глупава и през първите две-три седмици постоянно се появяваха в гостната с някое ново потвърждение на това.

— Скъпа мамо, представете си само, братовчедка ми не може да сглоби картата на Европа! — или — Братовчедка ми не може да посочи най-големите реки в Русия! — или — Тя не е и чувала за Мала Азия! — или — Тя не знае каква е разликата между акварел и пастел! Това е невероятно! Чували ли сте някога за подобна глупост?

— Мила моя — намесваше се тактичната им леля, — това е много лошо, но не можеш да очакваш всички да бъдат толкова напреднали и способни като тебе.

— Но, лелю, тя наистина е такава невежа! Представете си, миналата вечер я попитахме накъде ще тръгне, за да стигне до Ирландия и тя каза, че ще се прехвърли на остров Уайт. Тя не мисли за нищо друго, освен за остров Уайт и го нарича „Острова“, сякаш е единственият на света. Мисля, че щях да се срамувам от себе си, много преди да стигна нейната възраст, ако знаех толкова малко! Вече не си спомням кога съм научила всички тези неща, от които тя още няма никаква представа. Колко отдавна беше, когато повтаряхме в хронологичен ред имената на английските крале, кога са се възкачили на престола и какви са най-важните събития по време на тяхното царуване!

— Да — добави другата сестра, — и на римските императори от Северий насам, а също и голяма част от езическата митология, и всички метали, металоиди, планети и известни философи.

— Разбира се, мили мои, но вие сте надарени с отлична памет, докато братовчедка ви може би въобще няма такава. Както всяко нещо, така и паметта на отделните хора е много различна, затова трябва да бъдете снизходителни към братовчедка си и да ѝ съчувствате за този недостатък. И запомнете, че колкото и да сте умни и способни, трябва винаги да бъдете скромни, защото, колкото и обширни да са знанията ви, има още много да се учите.

— Да, знам, докато стана на седемнадесет. Трябва обаче да ви кажа още нещо за Фани, толкова е странно и глупаво. Знаете ли, тя казва, че не иска да учи нито музика, нито рисуване.

— Разбира се, мила, това наистина е много глупаво и показва пълна липса на талант и възвишени стремежи. Но като си помисля, не знам дали така не е по-добре, защото, както знаете, вашите родители бяха така добри, благодарение на мене, да я приемат да се възпитава заедно с вас, но никак не е необходимо тя да бъде така добре образована, както сте вие, напротив, много по-желателно е да има известна разлика.

Такива бяха съветите, с които мисис Норис спомагаше за развитието на възгледите на своите племеннички и никак не е чудно, че при всичките си многообещаващи таланти и ранни знания те бяха напълно лишени от някои не толкова разпространени качества, каквито са склонността към самопознание, великодушието и скромността. Те бяха превъзходно обучавани във всяко едно отношение, с изключение

на нрава. Сър Томас не знаеше какво им липсва, защото, макар и истински грижовен баща, външно той не даваше израз на бащинската си любов и неговата сдържаност възпираше всеки изблик на чувства в негово присъствие.

Лейди Бъртрам не обръщаше ни най-малко внимание на възпитанието на дъщерите си. Тя нямаше време за подобни грижи. По цял ден седеше на дивана, елегантно облечена, и се занимаваше с някакво нескончаемо ръкоделие, безполезно и не особено красиво, като мислеше повече за кученцето, отколкото за децата си. Тя беше много снизходителна към тях, когато не ѝ причиняваха неудобства и се подчиняваше във всичко по-съществено на мнението на сър Томас, а в по-дребните неща — на сестра си. Дори и да разполагаше с повече време, което да посвети на дъщерите си, би го сметнала за излишно, тъй като те бяха поверени на грижите на гувернантка, имаха подходящи учители и нищо повече не им трябваше. Колкото до некадърността на Фани по отношение на ученето, тя можеше единствено да каже, че това е много жалко, но някои хора са наистина глупави и Фани ще трябва да полага повече усилия, за да постигне нещо, явно няма какво друго да се направи. Въпреки че е толкова глупавичка, тя трябваше да добави, че бедното дете е съвсем безобидно — винаги бързо и с готовност изпълнява поръките ѝ и донася всичко, за което са го пратили.

При всичките си недостатъци, като невежество и стеснителност например, Фани зае своето постоянно място в Менсфийлд парк и постепенно свикна да гледа на него като на втори роден дом, така че детството ѝ между братовчедите трудно можеше да се нарече безрадостно. Мария и Джулия по природа не бяха злобни и макар че отношението им към Фани често беше унизително, тя имаше твърде ниско мнение за себе си, за да се почувства оскърбена.

Горе-долу по времето, когато Фани влезе в семейството, поради някакво дребно заболяване и голяма доза леност, лейди Бъртрам се отказа от дома си в Лондон, в който обикновено прекарваше пролетта, и се установи постоянно в провинцията, като остави сър Томас да изпълнява задълженията си в парламента, радвайки се на по-голям душевен комфорт, или може би преживявайки липсата му, вследствие на нейното отсъствие. Ето защо, двете госпожици Бъртрам продължиха в провинцията да развиват паметта си, да упражняват

своите дуети и постепенно да се превръщат във високи и женствени млади дами. Техният баща беше доволен, като виждаше доколко външността, маниерите и достойнствата им отговарят на неговите очаквания. Големият му син беше безгрижен и разточителен и вече му беше причинил доста главоболия, затова пък от останалите си деца можеше да очаква само хубави неща. Неговите дъщери щяха да придадат нов блясък на името Бъртрам, докато го носеха, а когато дойдеше времето да се разделят с него, без съмнение щяха да увеличат престижа му, влизайки в също толкова почтени и издигнати семейства. Характерът на Едмънд, неговият несъмнен здрав разум и прямотата му безусловно обещаваха полза, почести и щастие, както за него самия, така и за близките му. Той трябваше да стане свещеник.

При цялото удовлетворение и грижите, които му носеха собствените му деца, сър Томас не забравяше да прави каквото му беше по силите и за децата на мисис Прайс. Той щедро ѝ помагаше в образованието и избора на професия на синовете ѝ, когато пораснеха достатъчно, за да се посветят на някое постоянно занятие. А Фани, макар и почти напълно разделена от семейството си, искрено се радваше всеки път, когато чуеше за някоя проява на доброта към тях или имаше повод да очаква някаква положителна промяна в положението или поведението им. Веднъж, само веднъж в течение на много години, тя има щастието да се срещне с Уилям. Никого от останалите не беше виждала и явно никой и не мислеше, че може един ден да се върне при тях, дори само да им погостува. Изглежда, никой у дома нямаше нужда от нея. Но Уилям, който скоро след заминаването ѝ реши, че ще стане моряк, беше поканен да прекара една седмица със сестра си в Нортхемптъншиър, преди да потегли в плаване. Лесно можем да си представим горещата любов, проявена при срещата, огромният им възторг от това, че са заедно, часовете на безоблачно щастие и минутите на сериозни разговори, както и оптимизмът и бодростта на момчето до последната минута и отчаянието на сестра му, когато си замина. За щастие, гостуването му съвпадна с коледните празници, така че Фани можа веднага да потърси утеха от братовчед си Едмънд. Той ѝ разказа толкова чудесни неща за това с какво ще се занимава Уилям и какво може да очаква в бъдеще от професията си, че тя постепенно трябваше да се съгласи, че може би раздялата им има някакъв смисъл. Приятелството на Едмънд никога не я беше

подвеждало — завършването на Итън и преминаването му в Оксфорд не бяха променили чудесния му характер, само възможностите да го проявява се бяха увеличили. Без да демонстрира, че прави за нея повече от останалите и без страх, че прави твърде много, той неизменно защитаваше интересите ѝ и се отнасяше с уважение към чувствата ѝ, опитвайки се да накара останалите да осъзнаят добрите ѝ качества и да се пребори с неувереността ѝ, която им пречеше да се проявят по-осезаемо. Тя можеше винаги да разчита на неговия съвет, утешение и подкрепа.

Единствено неговата поддръжка едва ли би ѝ помогнала много в отношенията ѝ с останалите, които не се интересуваха особено от нея, но вниманието му към нея беше твърде важно в друго отношение — той ѝ помагаше да развие ума си и да разшири обсега на удоволствието, получавано от мисленето. Той знаеше, че е умна и схватлива и се отличава със здравомислие и любов към четенето, които, насочени както трябва, сами по себе си са образование. Мис Лий я учеше на френски и изслушваше ежедневния ѝ урок по история, но той беше този, който ѝ препоръчваше книгите, изпълващи с очарование свободните ѝ часове, той насърчаваше вкусовете ѝ и коригираше преценките ѝ, той правеше четенето полезно, като разговаряше с нея за прочетеното и с разумна похвала увеличаваше неговата привлекателност. За всичките тези грижи тя му се отплащаше с любов, която можеше да се сравни само с любовта ѝ към Уилям — на тях двамата принадлежеше цялото ѝ сърце.

ГЛАВА 3

Първото по-значимо събитие в живота на семейството — смъртта на мистър Норис, се случи, когато Фани беше на около петнадесет години и доведе до неизбежни промени и нововъведения. След като напусна пасторския дом, мисис Норис отначало се премести в Менсфийлд парк, а по-късно — в една малка къща в селото, собственост на сър Томас, като се утеши за загубата на съпруга си с мисълта, че ще се справя прекрасно и без него, а намаляването на дохода ѝ се компенсираше напълно от очевидната необходимост да спазва строга икономия.

Енорията беше предназначена за Едмънд и ако чичо му беше умрял няколко години по-рано, тя щеше съответно да бъде дадена на някой приятел, докато възрастта на младежа му позволише да приеме свещенически сан. Но разточителността на Том още преди това събитие беше толкова голяма, че се наложи мястото да бъде дадено на друг и по-малкият брат трябваше да заплати за удоволствията на големия. Семейството разполагаше с още една енория, която на практика се пазеше за Едмънд и въпреки че това обстоятелство донякъде облекчаваше съвестта на сър Томас, той не можеше да не почувства колко несправедливо е ощетен Едмънд и искрено се опита да внуши това свое убеждение на големия си син, с надеждата то да го впечатли повече от всичко, казано и сторено от него до този момент.

— Срам ме е за тебе, Том — заяви той с възможно най-величествения си вид. — Срамувам се заради мерките, към които съм принуден да прибегна и вярвам, че съзнаваш, какво си причинил на брат си. Ти лиши Едмънд от повече от половината доход, на който можеше да разчита, за десет, двадесет, може би тридесет години, ако не и за цял живот. Не е изключено един ден да съм в състояние, ако не аз, то поне ти, и искрено се надявам това да стане, да му осигурим по-добро положение, но не бива да се забравя, че никаква помощ от наша страна не би могла да надхвърли онова, което му се полага по право и

че на практика нищо не би могло да се сравни с предимствата, от които сега е принуден да се откаже, поради огромните ти дългове.

Том го слушаше донякъде засрамен и огорчен, но след като побърза да се измъкне колкото е възможно по-скоро, не след дълго разсъди с присъщия си бодър егоизъм, че: първо, неговите дългове не са и наполовина толкова големи, колкото тези на приятелите му; второ, че баща му е направил голям въпрос за дреболии и трето, че бъдещият свещеник, който и да е той, по всяка вероятност скоро ще умре.

След смъртта на мистър Норис енорията се падна на някой си доктор Грант, който съответно пристигна и се настани в Менсфийлд и по всичко личеше, че ще излъже очакванията на мистър Бъртрам, тъй като се оказа около четиридесет и петгодишен здравеняк. Но не, „господинът е от апоплектичен тип, с къс врат, и ако го тъпчат както трябва с вкусни неща, скоро ще бъде покойник“ — успокояваше се той.

Жена му беше с петнадесетина години по-млада от него, но нямаха деца. Те се заселиха в околността, съпроводени от обичайните слухове, че са много почтени и приятни хора.

Сега, както се надяваше сър Томас, беше дошло времето сестрата на жена му да прояви заинтересоваността си за бъдещето на тяхната племенница, като се имат предвид промяната в положението на мисис Норис и възрастта на Фани, които не само премахваха досегашните пречки, но и правеха тяхното съжителство повече от приемливо. Тъй като собственото му положение не беше така блестящо, както досега, поради някои неотдавнашни загуби от владенията му в Западна Индия, пък и поради разточителството на големия му син, за него беше желателно да се освободи от разходите по издръжката на момичето, както и от необходимостта да го осигури в бъдеще. Искрено убеден, че така и трябва да бъде, той спомена пред съпругата си възможността за подобно решение и когато за първи път лейди Бъртрам си спомни за този разговор, а това стана в присъствието на Фани, тя спокойно заяви:

— Е, Фани, значи ни напускаш и отиваш да живееш при сестра ми. Какво ще кажеш за това?

Фани беше така поразена, че може само да повтори думите на леля си:

— Напускам ви?

— Да, мила моя, какво толкова те учудва? Ти прекара пет години с нас, а леля ти винаги е възнамерявала да те вземе при себе си, когато мистър Норис умре. Но ти ще продължиш да идваш и да ми помагаш с ръкоделието както досега.

За Фани новината беше толкова неприятна, колкото и неочаквана.

Не беше видяла никакво добро от леля си Норис и нямаше причини да я обича.

— Ще ми бъде много мъчно да ви напусна — промълви тя с треперещ глас.

— Да, сигурна съм, че ще ти бъде мъчно — това е съвсем естествено. Струва ми се, че откакто си в тази къща, никога не си имала повод да се чувстваш огорчена.

— Надявам се, че не съм била неблагодарна, лельо — каза Фани скромно.

— Не, мила, надявам се, че не. Винаги съм те смятала за много добро момиче.

— И никога вече няма да живея тук?

— Никога, мила моя, но ти несъмнено ще имаш приличен дом. За тебе не би трябвало да има особена разлика дали ще живееш в едната, или в другата къща.

Фани излезе от стаята с натежало сърце. За нея разликата никак не беше малка. Тя не изпитваше и следа от удоволствие при мисълта, че ще живее с леля си. Веднага щом се срещна с Едмънд, тя му повери нещастieto си.

— Братовчеде — каза тя, — предстои ми нещо, което никак не ме радва и въпреки че често си успявал да ме убедиш да се примиря с неща, против които съм била от самото начало, този път това няма да ти се удаде. Ще трябва отсега нататък да живея с леля Норис.

— Нима?!

— Да, леля Бъртрам току-що ми го каза. Решено е окончателно. Ще трябва да напусна Менсфийлд парк и да се преместя в Бялата къща, веднага щом тя се пренесе, предполагам.

— Какво пък, Фани, аз бих казал, че планът е великолепен, стига само да не ти беше неприятен.

— О, братовчеде!

— Всичко останало е в негова полза. Леля ми постъпва като здравомислеща жена, решавайки да те вземе при себе си. Тя си избира

приятелка и компаньонка точно там, където трябва, и аз се радвам, че любовта ѝ към парите не ѝ е повлияла. Ти ще бъдеш за нея това, което трябва да бъдеш. Надявам се да не си твърде разстроена, Фани.

— Разбира се, че съм разстроена. Не мога да се чувствам доволна. Обичам тази къща и всичко, свързано с нея. Там няма нищо, което да ми е мило. Знаеш колко притеснена се чувствам в нейно присъствие.

— Няма да говоря за отношението ѝ към тебе като дете, но тя се държеше по същия начини с всички нас, или почти по същия. Никога не е знаела как да се отнася с децата. Сега обаче ти си в такава възраст, която изисква по-добро отношение и, струва ми се, то вече е малко по-добро, а когато станеш единствената ѝ компаньонка, тя неизбежно ще започне да те цени.

— Никой никога няма да ме цени.

— И кое би попретило?

— Всичко... положението ми... моята глупост и недодяланост.

— Колкото до твоята глупост и недодяланост, мила моя Фани, повярвай ми, у тебе няма и следа от тях — освен ако не използваш думите неправилно. Няма основание, което да попречи да бъдеш ценена там, където те познават. Ти си разумна, имаш приятен характер и, вярвам, благодарно сърце, което няма да се поскъпи да отговори на доброто с добро. Не мога да си представя по-подходящи качества за приятелка и компаньонка.

— Толкова си добър! — каза Фани, която се изчерви при тази похвала. — Как бих могла да ти се отблагодаря за доброто мнение? О, братовчеде, ако се наложи да ви напусна, ще си спомням за твоята доброта до последния миг на живота си!

— Но разбира се, Фани, надявам се да си спомняш за мене на разстояние като това до Бялата къща! Говориш така, сякаш заминаваш на двеста мили оттук, а не от другата страна на парка. Ти ще си останеш член на семейството почти както досега. Двете семейства ще се срещат всеки божи ден. Единствената разлика, когато заживееш с леля си, ще бъде в това, че неизбежно ще излезеш на преден план, както и трябва да бъде. Тук, у нас, има твърде много хора, зад чийто гръб можеш да се скриеш, но когато отидеш при нея, ще се наложи да говориш от свое име.

— Моля те, не говори така!

— Трябва да го кажа и го правя с удоволствие. Мисис Норис сега е много по-подходяща от майка ми да поеме опеката над тебе. Характерът ѝ е такъв, че ще направи много за този, от когото е истински заинтересована. Тя ще те накара да оцениш както подобава собствените си природни качества.

— Не виждам нещата по този начин — каза Фани с въздишка, — но съм длъжна да повярвам, че правият си ти и съм ти много задължена за старанието да ме накараш да се примиря с неизбежното. Ако можех да допусна, че знача нещо за леля си — би било чудесно да чувствам, че някой се интересува от мене! Знам, че тук никой не се интересува от мене и все пак толкова обичам този дом!

— Ти няма да се разделиш с него, Фани, въпреки че ще напуснеш къщата. Паркът и градината ще бъдат на твое разположение, както и досега. Дори твоето вярно сърчице не би трябвало да се плаши от такава незначителна промяна. Ще можеш да се разхождаш по същите пътечки, да си избираш книги от същата библиотека, да се срещаш със същите хора и да яздиш същия кон.

— Да, имаш право. Милото ми сиво пони! О, братовчеде, само като си спомня колко много се страхувах от ездата и с какъв ужас чувах да се говори, че ще ми бъде от полза! Достатъчно беше чичо да отвори уста, когато се заговореше за коне, и аз цялата се разтрепервах! Като си помисля за усилията, които положи, за да ме убедиш, да разсееш страховете ми и да ми докажеш, че няма да мине много време и ездата ще ми хареса — колко прав се оказа ти, и аз започвам да се надявам, че всичките ти предсказания и този път ще се сбъднат!

— А аз съм напълно убеден, че животът ти с мисис Норис ще се отрази така добре на мисленето ти, както ездата — на здравето ти и, разбира се, ще допринесе за бъдещото ти щастие.

Така завърши този разговор, който би могъл да се окаже много полезен за Фани, но спокойно можеше да мине и без него, тъй като мисис Норис ни най-малко не възнамеряваше да я вземе при себе си. При сегашното положение на нещата тя мислеше единствено как да избегне тази отговорност. И за да предотврати подобни очаквания, тя си избра възможно най-малкото жилище в енорията, което можеше да претендира за известна елегантност и съответстваше на ранга ѝ. Бялата къща беше в състояние да побере единствено нея и прислугата ѝ, като оставаше една свободна стая, на която тя особено държеше — в

случай, че я посети някоя приятелка. В пасторския дом никога не бяха изпитвали нужда от стая за гости, но сега непрекъснато се наблягаше върху необходимостта от такава. Всичките й предпазни мерки обаче не попречиха да бъде заподозряна в някои по-добри намерения, а може би именно тези усърдни демонстрации на нуждата от стая за гости подведоха сър Томас да предположи, че тя е предназначена за Фани. Позициите на страните скоро се изясниха, благодарение на небрежната забележка на лейди Бъртрам, която се обърна към мисис Норис с думите:

— Мисля си, сестро, че сега, когато Фани ще живее при тебе, не е необходимо да задържаме повече мис Лий.

Мисис Норис едва не подскочи.

— Фани ще живее при мене? Скъпа лейди Бъртрам, какво искате да кажете с това?

— А нима няма да живее при тебе? Мислех, че вече сте уредили всичко със сър Томас?

— Аз?! О, не! И дума не съм казала на сър Томас за това, нито пък той на мене. Фани да живее с мене! Това е последното нещо на света, което бих си помислила, а и никой, който познава и двете, не би пожелал подобно нещо. Господи, и какво ще я правя?! Аз, бедната, безпомощна, самотна вдовица, за нищо негодна, убита от мъка, какво ще правя с едно петнадесетгодишно момиче? Момиче на нейната възраст, което се нуждае от изключително внимание и грижи и поставя на изпитание и най-жизнерадостните характери. Сигурна съм, че сър Томас не би могъл сериозно да очаква подобно нещо! Та сър Томас е мой приятел! Вярвам, че никой, който ми желае доброто, не би ми направил такова предложение. Как стана така, че сър Томас заговори за това?

— Не зная, нямам представа. Предполагам, че е имал най-добри намерения.

— А какво точно каза? Той не би могъл да каже, че иска аз да взема Фани. Сигурна съм, че дълбоко в сърцето си не го желае.

— Не, той каза само, че това му се струва твърде вероятно. Аз съм на същото мнение. Мислехме, че това донякъде ще те утеши. Но ако тази мисъл не ти харесва, няма за какво повече да говорим. На нас Фани не ни тежи.

— Скъпа лейди Бъртрам, какво утешение би могла да ми бъде тя в моето плачевно положение? Аз съм само една бедна безутешна вдовица, изгубила най-добрия съпруг на света, здравето ми е съсипано от непрестанните грижи за него, душевното ми състояние е още по-окаяно, целият ми покой на този свят рухна, а средствата едва ми стигат, за да поддържам положението си на дама и да не скверня паметта на скъпия покойник. Какво утешение бих могла да очаквам от задължението да се грижа за Фани? Дори и да пожелаех подобно нещо заради самата себе си, не бих могла да извърша такава несправедливост спрямо горкото момиче. То е в добри ръце и това явно му се отразява добре. А аз ще трябва сама да се преборя със скърбите и проблемите си.

— Значи нямаш нищо против да живееш съвсем сама?

— Скъпа лейди Бъртрам, а какво ми остава още, освен самотата! Надявам се от време на време някоя приятелка да ме посещава в малката ми къщичка, у дома винаги ще има едно кътче за такива случаи, но по-голямата част от дните ми ще преминава в пълно уединение. Ако успея някак да свържа двата края, нищо повече не ми е нужно.

— Надявам се, сестро, и имам всички основания за това, че положението ти не е чак толкова плачевно. Сър Томас казва, че доходът ти е шестстотин фунта годишно.

— Лейди Бъртрам, аз не се оплаквам. Знам, че не мога да живея както досега, така че ще трябва да намаля разходите си доколкото е възможно и да се науча да бъда по-добра стопанка. Някога домакинството ми беше поставено на доста широка нога, но сега започвам да икономисвам без ни най-малко неудобство. Положението ми се е променило така силно, както и доходът ми. Бедният мистър Норис като енорийски свещеник трябваше да се съобразява с толкова много неща, които никой не би трябвало да очаква от мене. Никой не може да предположи какво количество продукти се изразходваше в кухнята ни заради всякакви случайни гости. Но в Бялата къща ще е нужен по-строг надзор. Ще трябва или да живея според дохода си, или ще се окажа в жалко положение. И признавам си, ще бъда много доволна, ако успея да направя нещо повече — да заделя нещичко в края на годината.

— Не се и съмнявам, че ще успееш. Ти открай време го правиш, нали така?

— Моята цел, лейди Бъртрам, е да бъде полезна на тези, които ще дойдат след мене. Това, че искам да бъде по-богата, е заради вашите деца. Тъй като нямам за кого друго да се грижа, ще бъде много щастлива да им оставя някоя дребна сума, която няма да им бъде излишна.

— Много мило от твоя страна, но няма защо да се безпокоиш за тях. Те без съмнение ще бъдат добре осигурени. Сър Томас ще се погрижи за това.

— Е, да, но сър Томас може да се окаже в доста трудно финансово положение, ако владенията му на Антигуа продължават да носят такива малки доходи.

— О, това скоро ще се уреди. Доколкото знам, сър Томас вече е писал по този повод.

— Е, лейди Бъртрам — каза мисис Норис, като ставаше да си върви — мога само да ви кажа, че единственото ми желание е да бъде полезна на семейството ви... и ако сър Томас някога отново заговори за това да взема Фани, можете да му кажете, че при моето здраве и душевното ми състояние за това и дума не може да става... Освен това, при мене наистина няма да има място за нея, тъй като имам нужда от свободна стая за гости.

Лейди Бъртрам предаде на съпруга си разговора достатъчно подробно, за да може последният да се убеди колко грешно е изтъквал намеренията на сестра ѝ. От този момент нататък мисис Норис можеше да бъде напълно спокойна, че той няма да възлага повече надежди на нея и няма да си позволи и най-малък намек по този повод. А на него не му оставаше нищо друго, освен да се чуди на нежеланието ѝ да направи нещо за племенницата си, която така настояваше да приемат. Ала тъй като тя своевременно се погрижи той и лейди Бъртрам да разберат, че всичко, което притежава, е предназначено за семейството им, сър Томас бързо се примири с тази нейна оригиналност, която, освен че беше изгодна и ласкателна за семейството му, даваше възможност той самият да се погрижи по-добре за осигуряването на Фани.

Фани скоро научи колко излишни са били страховете ѝ, че ще се наложи да ги напусне. Радостта ѝ от това откритие беше така

естествена и непресторена, че Едмънд донякъде се утеши за несбъднатите си надежди тази промяна да ѝ се отрази благотворно. Мисис Норис се настани в Бялата къща, семейство Грант се нанесе в пасторския дом и след като тези събития отшумяха, животът в Менсфийлд за известно време потече по старому.

Семейство Грант прояви склонност към дружелюбие и общителност, което предизвика огромно задоволство у повечето от новите им познати. Но и те си имаха своите недостатъци и мисис Норис скоро ги откри. Докторът много обичаше да си похапва и трябваше всеки ден да има хубав обяд, а мисис Грант, вместо да намери начин да му угоди при по-малко разходи, плащаше на готвачката си почти толкова щедро, колкото и обитателите на Менсфийлд парк и почти не се показваше в кухненските помещения. Мисис Норис не можеше да говори спокойно за подобни пропуски, както и за количеството масло и яйца, които се изразходваха ежедневно в дома на свещеника. Та кой обичаше повече от нея изобилието и гостоприемството! Никой не мразеше така скъперничеството и тя можеше смело да заяви, че по нейно време пасторският дом не беше лишен от каквито и да било удобства и никога в нищо не бе заслужил упрек, но начинът, по който се водеше домакинството сега, за нея беше непонятен. Такава важна дама в един селски пасторски дом — това беше нелепо! Килерът на мисис Норис, по нейно мнение, беше достатъчно добър, за да бъде посетен от мисис Грант. При всичките си усилия, единствените сведения, които успя да получи за съпругата на свещеника, показваха, че никога не е имала повече от пет хиляди фунта.

Лейди Бъртрам изслушваше тези нападки без особен интерес. Тя не беше в състояние да вникне в грешките на мисис Грант като домакиня, но суетата ѝ беше силно оскърбена от факта, че, без да се отличава с привлекателност, жената на пастора така добре се е наредила. И тя изразяваше учудването си почти толкова често, макар и не така многословно, както мисис Норис.

Не мина и година в подобни дискусии, когато в живота на семейството възникна едно ново обстоятелство от такова значение, че с право би могло да претендира за известно място в мислите и разговорите на дамите. Сър Томас сметна за целесъобразно лично да замине за Антигуа, за да уреди по-добре тамошните си дела и взе

големия си син със себе си, с надеждата да го откъсне от някои нежелателни познанства у дома. Те напуснаха Англия с намерението да отсъстват около година.

Необходимостта от тази мярка, както от финансови съображения, така и поради надеждата, че ще бъде от полза за сина му, накара сър Томас да се примири с трудното решение да напусне останалата част от семейството си и да остави дъщерите си под контрола на други в този толкова важен период от живота им. Той не смяташе, че лейди Бъртрам е способна да го замени в това отношение, нито да изпълни собствените си задължения спрямо тях, но имаше достатъчно доверие в зорката бдителност на мисис Норис и в здравомислието на Едмънд, така че можа да заmine без да се опасява за тяхното поведение.

Лейди Бъртрам никак не беше доволна, че съпругът ѝ я оставя, но не се притесняваше особено за неговата безопасност, нито пък се вълнуваше за неговите удобства, бидейки една от онези особи, за които не съществуват никакви трудности и опасности и никакви усилия не са достатъчно големи, освен ако не се свързани с тях самите.

При създалите се обстоятелства госпожиците Бъртрам можеха с пълно основание да бъдат съжалявани — не затова, че изпитват огорчение, а заради липсата на такова. Баща им не беше за тях обект на нежна обич, не поощряваше удоволствията им и отсъствието му беше посрещнато, за съжаление, с най-голяма радост. То ги освобождаваше от всички ограничения и без да се стремят към развлечения, които сър Томас вероятно би им забранил, те незабавно се почувстваха свободни да правят каквото пожелаят и да удовлетворяват всяка своя прищявка. Облекчението на Фани, което тя напълно осъзнаваше, твърде много наподобяваше това на братовчедките ѝ, но, по-чувствителна по природа, тя си даваше сметка за своята неблагодарност и беше искрено огорчена от това, че не чувства огорчение. Сър Томас, който беше направил толкова много за нея и за братята ѝ, който заминаваше и може би никога нямаше да се върне! И тя го изпрати без да пророни сълза! Такава безчувственост беше позор. Нещо повече, същата тази последна сутрин той ѝ беше казал, че се надява тя и Уилям да се срещнат през следващата зима и ѝ беше наредил да му пише и да го покани в Менсфийлд веднага, щом научи, че ескадрата му е пристигнала в Англия. Това беше толкова мило и великодушно от негова страна! И само ако ѝ се беше усмихнал и я беше нарекъл „мила

моя Фани“ докато казваше това, цялата му предишна студенина и отчуждението щяха да бъдат забравени. Но той завърши по начин, който я накара да изпита жестоко разочарование:

— И ако Уилям дойде в Менсфийлд, надявам се, ще има възможност да се убеди, че всичките тези години след раздялата ви не са минали без полза за тебе. Боя се обаче, че в някои отношения ще намери сестра си на шестнадесет години не особено променена — такава, каквато беше на десет.

Когато чичо ѝ замина, Фани горчиво плака над тези думи, а братовчедките ѝ, виждайки зачервените ѝ очи, я сметнаха за лицемерка.

ГЛАВА 4

Том Бъртрам напоследък прекарваше толкова малко време у дома, че отсъствието му почти не се чувстваше. Лейди Бъртрам скоро с изненада откри колко добре се справят дори и без баща и колко сполучливо го замества Едмънд, който вземаше всички важни решения, разговаряше с управителя на имението, пишеше на адвоката, въдворяваше ред сред прислугата и по същия начин й спестяваше всяко усилие и грижи за всяка една дреболия, освен за адресирането на писмата ѝ.

Бяха получени първите вести за благополучното пристигане на пътешествениците на Антигуа след безпрепятствено плаване. Това стана обаче едва след като мисис Норис реши да даде воля на ужасяващите си страхове и се опита да направи Едмънд съпричастен, споделяйки ги с него всеки път, когато успяваше да го открие насаме. Тя много държеше да бъде първата, узнала за някаква ужасна катастрофа и вече се беше подготвила как да съобщи новината на останалите, когато уверенията на сър Томас, че и двамата са живи и здрави, я накараха да отложи за известно време и тревогите си, и тактичните си подготвителни речи.

Зимата дойде и си замина, без да се наложи да прибегне към тях. Вестите, които пристигаха, продължаваха да са все така добри и мисис Норис, улисана в осигуряването на развлечения на племенниците си, помагайки им с тоалетите, хвалейки се с техните достойнства и оглеждайки се за бъдещи съпрузи, беше твърде заета, а като се прибавят към всичко това и грижите по собственото ѝ домакинство, известна намеса в това на сестра ѝ и надзора над прахосническите действия на мисис Грант, оставаше ѝ твърде малко време да се отдава на тревогата си за отсъстващите.

Сега госпожиците Бъртрам трайно бяха заели мястото си сред местните красавици. Тъй като към красотата и блестящите им знания се прибавяше и естествена непринуденост, грижливо превърната от възпитанието им в стандартна вежливост и любезност, те се радваха на

благосклонността и възхищението на местното общество. Тяхната суетност беше така сполучливо насочена, че изглеждаха напълно лишени от нея и никога не си придаваха важност, а похвалите, съпътстващи подобно поведение, до които леля им успяваше да се добере и после им ги предаваше, засилваха тяхната увереност в собствената им безупречност.

Лейди Бъртрам не се появяваше с дъщерите си в обществото. Тя беше твърде вяла, за да се подложи на такива неудобства, дори и заради удоволствието, което всяка майка получава, ставайки свидетел на успеха и радостта на децата си. Ето защо тази задача беше възложена на сестра ѝ, която не желаше нищо по-добро от това почетно представителство и от сърце се наслаждаваше на предоставената ѝ възможност да се движи в обществото без да ѝ се налага да плаща за собствена карета.

Фани не вземаше участие в развлеченията на сезона, но се радваше, че, по всеобщо признание, може да бъде полезна на леля си като компаньонка, когато те призоваваха навън останалата част от семейството. И тъй като мис Лий беше напуснала Менсфийлд, тя естествено стана незаменима за лейди Бъртрам през вечерите, когато останалите бяха на бал или на вечеря. Фани разговаряше с нея, слушаше я, четеше ѝ и спокойствието на тези вечери, пълната увереност, че при това *tete-a-tete*^[1] не я заплашва нито една лоша дума, бяха неизказано приятни на душата, която рядко успяваше да се освободи от тревогите и несигурността. Колкото до развлеченията на братовчедите си, тя обичаше да изслушва разказите им за тях, особено за баловете и с кого е танцувал Едмънд, но считаше собственото си положение за твърде ниско, за да си представи, че някога ще ѝ позволят и тя да вкуси от тези удоволствия. Затова слушаше без дори да ѝ хрумне мисълта, че е възможно да ги опознае по-отблизо. Като цяло, Фани прекара спокойно тази зима — въпреки че Уилям не се върна в Англия, тя не губеше надеждата да се срещнат, а това никак не беше малко.

Настъпилата пролет ѝ отне един скъп приятел — старото сиво пони и известно време я заплашваше опасността загубата да се отрази не само на чувствата, но и на здравето ѝ, тъй като въпреки всеобщото признание, че ездата ѝ е необходима, не бяха взети никакви мерки да ѝ се осигури такава възможност, защото, както отбелязаха лелите ѝ, „тя

може да язди някой от конете на братовчедките си, когато на тях не са им необходими“. И тъй като конете бяха необходими на госпожиците Бъртрам всеки ден, когато времето беше хубаво, а при цялата им любезност на тях и през ум не им минаваше да пожертват някое от удоволствията си, то такова време никога не настъпи. През хубавите сутрини на май и юни те бодро възсядаха конете и тръгваха на разходка, а Фани или седеше цял ден у дома с едната си леля, или до капване се разхождаше по настояване на другата. Лейди Бъртрам, която не обичаше разходките, ги намираше излишни и за останалите, а мисис Норис, свикнала цял ден да бъде на крак, беше убедена, че и другите трябва да правят същото. По това време Едмънд отсъстваше, иначе злото щеше да бъде поправено по-рано. Когато се върна и разбра в какво положение е изпаднала Фани, той веднага си даде сметка за възможните неприятни последици и реши, че изходът е само един. „Фани трябва да има кон“ беше окончателното му изявление, което той противопостави на всичките опити на тежкоподвижната си майка и икономичната си леля да го убедят, че това съвсем не е важно. Мисис Норис продължаваше да мисли, че все ще се намери някой кротък стар кон сред многото в конюшните на Менсфийлд парк, който ще бъде напълно подходящ за Фани. Можеше да се вземе временно и от управителя на имението, а и доктор Грант би могъл от време на време да им заема понито, с което караха пощата. Тя беше убедена, че е абсолютно излишно и дори неприлично, Фани да има като братовчедките си собствен, специално обучен кон. Сър Томас със сигурност никога не е възнамерявал подобно нещо и тя беше длъжна да заяви, че да се прави такава покупка в негово отсъствие, увеличавайки още повече и без това големите разходи за конюшната във време, когато доходът им е толкова нестабилен, й се струва съвсем неоправдано. „Фани трябва да има кон“ беше единственият отговор на Едмънд. Мисис Норис не споделяше неговото мнение, за разлика от лейди Бъртрам, която напълно се съгласяваше със сина си, че това е необходимо, и че баща му без съмнение би разсъдил по същия начин. Тя искаше от него единствено да не бърза, а да изчака до завръщането на сър Томас, който щеше сам да уреди всичко. Какво лошо имаше в това да почака до септември, когато се очакваше баща му да си бъде у дома?

Едмънд беше много по-недоволен от леля си, която твърде малко се интересуваше от племенницата си, отколкото от майка си, но не можеше да не обърне внимание на думите ѝ. Накрая реши да постъпи по начин, който му спестяваше риска баща му да си помисли, че е прекалил и в същото време му позволяваше незабавно да осигури на Фани възможност да поднови разходките си, от които той не би допуснал да бъде лишена. Едмънд имаше три коня, но нито един от тях не беше подходящ за жена. Двата бяха ловни, а третият беше предназначен за езда. Той реши да замени този кон за друг, който братовчедка му да може да язди и след като веднъж беше решил и знаеше къде да намери животното, което му е нужно, той бързо осъществи намерението си. Новата кобила се оказа истинско съкровище. С много малко труд тя стана напълно подходяща за целта и Фани получи почти неограничено право да разполага с нея. Никога досега Фани не беше допускала, че друго животно може да ѝ подхожда така добре, както старото сиво пони, но възторгът ѝ от кобилата на Едмънд далеч надминаваше удоволствието, което беше получавала от язденето до този момент. Чувството, което изпитваше при мисълта на чия доброта дължи това удоволствие, беше невъзможно да се изрази с думи. В нейните очи братовчед ѝ беше образец на всичко добро и възвишено, което може да съществува и тя единствено беше в състояние да го оцени. Никакви чувства не бяха достатъчно силни, за да му се отблагодари така, както той заслужаваше. В отношението ѝ към него се съчетаваха уважението и благодарността, доверието и нежността.

Тъй като кобилата формално си оставаше собственост на Едмънд, мисис Норис можеше да позволи Фани да я използва. Ако лейди Бъртрам си беше спомнила собствените си възражения, Едмънд можеше да бъде извинен в нейните очи, че не е изчакал завръщането на сър Томас, защото септември дойде, а той все още беше зад граница и нямаше никакви изгледи да приключи работите си в близко бъдеще. В момента, в който всичките му мисли отново бяха насочени към Англия, внезапно възникнаха нови неблагоприятни обстоятелства и настъпилата пълна неопределеност го накара да изпрати сина си у дома, а самият той остана да чака до окончателното уреждане на делата си. Том се завърна благополучно, като донесе добри вести за здравето на баща си, но от това нямаше особена полза, поне що се

отнася до мисис Норис. Фактът, че сър Томас е отпратил сина си, толкова много наподобяваше родителска тревога, породена от очакването на някаква надвиснала опасност, че тя не можеше да превъзмогне ужасните си предчувствия. С настъпването на дългите зимни вечери, в печалната самота на нейната къща, тези страшни мисли я обсебваха с такава сила, че трябваше всеки ден да търси спасение в гостната на Менсфийлд парк. Връщането на зимните занятия обаче изигра своята положителна роля и, потапяйки се в тях, тя с такова удоволствие посвети всичките си мисли на проблема как да осигури бъдещето на по-голямата си племенница, че нервите ѝ доста се поуспокоиха. „Ако на горкия сър Томас е съдено никога да не се завърне, какво утешение ще бъде да видим нашата скъпа Мария сполучливо омъжена“ — често си мислеше тя, винаги, когато бяха в компанията на богати мъже и особено когато им представиха един млад човек, неотдавна наследил едно от най-големите състояния и най-хубавите имения в страната.

Мистър Рашуърт отначало беше поразен от красотата на мис Бъртрам и тъй като имаше намерение да се ожени, скоро си втълпи, че е влюбен. Той беше скучен млад човек, който в най-добрия случай притежаваше здрав разум и нищо повече, но нито във външността, нито в поведението му имаше нещо неприятно, така че младата дама беше много доволна от завоюването си. Мария Бъртрам караше двадесет и първата си година и вече започваше да гледа на брака като на свое задължение и тъй като женитбата с мистър Рашуърт щеше да ѝ предостави възможността да се радва на по-голям доход от този на баща ѝ, както и на къща в Лондон, което сега беше цел от първостепенно значение, по силата на същия този морален принцип тя сметна за свое очевидно задължение да се омъжи за мистър Рашуърт, стига да е в състояние. Мисис Норис с голямо усърдие се зае да урежда този брак, като пускаше в ход всевъзможни съвети и използваше цялата си изобретателност, за да го покаже и на двете страни в най-привлекателната му светлина. Едно от средствата, към които прибегна, беше опитът ѝ да се сближи с майката на джентълмена, която понастоящем живееше при него и с тази цел принуди лейди Бъртрам да пропътува десет мили по не особено приятни пътища, за да ѝ направи сутрешно посещение. Не беше нужно много време, за да се възцари пълно разбирателство между мисис

Рашуърт и мисис Норис. Първата призна, че има голямо желание синът ѝ да се ожени и заяви, че от всички млади дами, които някога е виждала, мис Бъртрам, благодарение на своята доброта и на останалите си достойнства ѝ се струва най-способна да го направи щастлив. Мисис Норис прие комплимента и от своя страна се възхити от подобна проникателност, която така добре разпознава добродетелите. Да, Мария наистина е тяхната гордост и радост, тя е самото съвършенство, истински ангел. И, разбира се, никак не ѝ е лесно да направи избора си, когато непрекъснато е заобиколена от поклонници, но доколкото мисис Норис можеше да си позволи да съди при толкова кратко познанство, мистър Рашуърт ѝ се струваше точно човекът, който я заслужава и е способен да я спечели.

След като танцуваха заедно на необходимото количество балове, младите хора оправдаха тези очаквания и, вземайки под внимание отсъствието на сър Томас, уговориха годежа си, за голямо удовлетворение на уважаваните си семейства и на многобройните наблюдатели в околността, които вече много седмици чувстваха колко подходящ би бил бракът на мистър Рашуърт с мис Бъртрам.

Съгласието на сър Томас можеше да бъде получено едва след няколко месеца, но тъй като никой ни най-малко не се съмняваше в най-искреното му удоволствие от подобно сродяване, двете семейства поддържаха тесни връзки, без да се правят други опити да се запази събитието в тайна, освен повсеместните приказки на мисис Норис, че засега още не бива да се говори по въпроса.

От цялото семейство единствен Едмънд виждаше недостатъци в този брак и никакви увещания на леля му не можеха да го убедят че мистър Рашуърт е подходяща партия за сестра му. Той се съгласяваше, че Мария най-добре знае в какво се състои щастието ѝ, но не можеше да се радва, че в центъра му стои богатството и в присъствието на мистър Рашуърт пряко волята си често си казваше: „Ако този човек нямаше дванадесет хиляди доход, щеше да бъде обикновен глупак“.

Сър Томас обаче беше истински щастлив поради перспективата за един съюз, изгодата от който беше неоспорима, и за който знаеше само добри и приятни неща. Това беше възможно най-доброто сродяване — земевладелец от същия ранг, в същото графство, така че той незабавно даде искреното си съгласие. Единственото условие, което постави, беше сватбата да се състои след неговото завръщане,

очаквано с нетърпение от него в близко бъдеще. Писмото му беше написано през април и в него се изразяваше надежда, че ще успее окончателно да уреди работите си и да напусне Антигуа до края на лятото.

Така стояха нещата през юли и Фани едва беше навършила осемнадесет години, когато към местното общество в селото се присъединиха братът и сестрата на мисис Грант, някои си мистър и мис Крофърд, деца от втория брак на майка ѝ. Те бяха богати млади хора. Синът имаше хубаво имение в Норфък, а дъщерята — двадесет хиляди фунта. Като деца сестра им беше проявявала силна привързаност към тях, но тъй като майка им беше починала скоро след нейната женитба и грижата за децата беше поета от брата на баща им, когото мисис Грант изобщо не познаваше, оттогава тя почти не се беше срещала с тях. В дома на чичо си те бяха намерили истински дом. Адмиралът и мисис Крофърд, чиито мнения коренно се различаваха във всяко едно отношение, все пак бяха обединени от любовта си към тези деца или поне нямаха други противоречия, освен, че всеки си имаше любимец, към когото проявяваше повече привързаност. Адмиралът имаше слабост към момчето, докато съпругата му обожаваше момичето. И точно смъртта на мисис Крофърд беше накарала протежето ѝ, след още няколко месеца на изпитания в дома на чичо си, да си потърси друго убежище. Адмирал Крофърд беше човек, който пренебрегва приличията и вместо да задържи племенницата си, беше предпочел да доведе любовницата си под собствения си покрив. На този факт мисис Грант дължеше желанието на сестра си да дойде при нея — една стъпка, толкова приятна на едната страна, колкото и целесъобразна за другата. По това време мисис Грант вече бе изчерпала всичките възможности, които предоставя на бездетните дами животът в провинцията. След като беше претърпяла любимата си гостна с хубави мебели и си беше направила богата колекция от избрани растения и домашни птици, тя беше започнала да изпитва необходимост от някаква промяна в дома си. Ето защо пристигането на сестра ѝ, която винаги беше обичала и която се надяваше да задържи, докато не се омъжи, ѝ беше особено приятно и най-голямата ѝ грижа беше дали Менсфийлд парк няма да се окаже недостатъчно подходящ за младата дама, свикнала да живее предимно в Лондон.

Подобни опасения не бяха напълно чужди и на мис Крофърд, въпреки че бяха свързани най-вече със съмнения относно стила на живот на сестра ѝ и изискаността на обществото, в което се движи. Едва след като напразно се помъчи да убеди брат си да се засели заедно с нея в дома си в провинцията, тя реши да си опита късмета у другите си роднини. За съжаление, постоянното местожителство и ограниченото общество никак не бяха по вкуса на Хенри Крофърд. Той не можеше да изпълни желанието на сестра си, когато се отнасяше за нещо толкова важно, но беше така любезен да я придружи до Нортхемптъншиър и прояви готовност незабавно да я отведе, ако там ѝ омръзне.

И двете страни бяха напълно удовлетворени от срещата. Мис Крофърд намери сестра, напълно лишена от превзетост или провинциална недодяланост, чийто съпруг изглеждаше истински джентълмен и просторен, добре обзаведен дом. А мисис Грант получи в лицето на тези, които се надяваше да обикне повече от всякога, младеж и девойка с твърде предразполагаща външност. Мери Крофърд беше изключително миловидна. Хенри, въпреки че не беше красавец, имаше приятно изражение. Маниерите и на двамата бяха любезни и непринудени и мисис Грант незабавно им гласува доверие. Тя беше във възторг и от двамата, но все пак Мери я очарова повече и тъй като никога не беше блестяла с красота, тя безкрайно се наслаждаваше на възможността да се гордее с красотата на сестра си. Мисис Грант дори не дочака пристигането на сестра си, за да ѝ потърси подходяща партия, като спря избора си върху Том Бъртрам. Една девойка, която притежаваше двадесет хиляди фунта и изяществото и всевъзможните достойнства, на които сестра ѝ разчиташе, беше напълно подходяща за най-големия син на един баронет. Мери още не беше прекарала и три часа в дома на мисис Грант, когато последната, бидейки дама чистосърдечна и непосредствена, ѝ повери планове си.

Мис Крофърд се зарадва, че в непосредствена близост живее толкова високопоставено семейство и никак не се подразни от преждевременната загриженост на сестра си, както и от избора ѝ. Бракът беше нейната цел, при условие, че успееше да намери добра партия, и тъй като беше срещала мистър Бъртрам в Лондон, тя разбираше, че самият той можеше да предизвика не повече възражения, отколкото положението му в обществото. Ето защо, докато

се шегуваше със замисъла на сестра си, тя не забравяше да помисли за него и сериозно. Не след дълго в тези планове беше посветен и Хенри.

— А сега — добави мисис Грант — ще ви кажа какво още съм намислила, за да дооформим нещата. Ужасно ми се иска и двамата да останете в нашия край, така че ти, Хенри, ще трябва да се ожениш за по-малката мис Бъртрам, една чудесна девойка — красива, с добро сърце и прекрасно възпитана, която ще те направи щастлив.

Хенри се поклони и ѝ благодари.

— Скъпа сестро — заяви Мери, — ако успеете да го убедите в подобно нещо, ще имам допълнителен повод да се чувствам щастлива, че съм роднина на една толкова умна особа и ще мога само да съжалявам, че нямате половин дузина дъщери, чието бъдеще да уредите. За да убедите Хенри да се ожени, ще са ви нужни тактът и ловкостта на францужойка. Всичко, на което англичанките са способни, вече е изпробвано. Аз имам три придирчиви приятелки, които една след друга се влюбваха безумно в него. Не можете да си представите какви усилия полагаха те, майките им, много умни дами, скъпата ми леля, та дори и аз самата, да го накараме да се ожени, като опитахме и с уговорки, и с ласки, и с хитрост! Той е най-ужасната кокетка, която можете да си представите. Ако вашите госпожици Бъртрам не искат сърцата им да бъдат разбити, най-добре е да стоят настрана от Хенри.

— Скъпи братко, не мога да повярвам, че наистина си такъв.

— Разбира се, вие сте твърде добра и ще бъдете по-снизходителна към мене от Мери. Вие ще разберете съмненията на младостта и неопитността. По нрав аз съм предпазлив и не бих желал да рискувам прибързано щастието си. Никой не изпитва по-голямо уважение към брака от мене. Смятам, че благословието да имаш съпруга най-точно е изразено в съдържащия стих на поета: „Последният, най-чуден дар на небесата“.

— Нали виждате, мисис Грант, как си играе с думите. Погледнете само усмивката му! Уверявам ви, че наистина е ужасен. Уроците на адмирала съвсем са го развалили.

— Аз много малко обръщам внимание — заяви мисис Грант — на това какво казват младите за брака. Ако те демонстрират неохота да се оженят, аз просто си правя извод, че още не са срещнали подходящ човек.

Доктор Грант, смеейки се, поздрави мис Крофърд, че не изпитва подобно нежелание.

— О, не и ни най-малко не се срамувам от това. Нямам нищо против всички да се оженят, стига да могат да си осигурят прилични партии. Не ми харесва, когато хората си пропиляват живота, но всеки трябва да се ожени, щом като е сигурен, че това ще бъде от полза за всички.

---

[1] Tete-a-tete — (фр.) разговор насаме. ↑

ГЛАВА 5

Още от самото начало младите хора взаимно се харесаха. Имаше твърде много привлекателни неща и у едните и у другите, така че тяхното познанство обещавахе да се превърне в близост толкова скоро, колкото доброто възпитание позволяваше. Красотата на мис Крофърд не ѝ навреди в очите на госпожиците Бъртрам. Те самите бяха твърде хубави, за да изпитат неприязън към друга жена заради красотата ѝ и бяха почти толкова очаровани от живите ѝ тъмни очи, чистата мургава кожа и общата ѝ привлекателност, колкото и братята им. Ако беше висока, пищна блондинка, изпитанието за тях може би щеше да бъде по-голямо, но при нейната външност не можеше да става и сравнение между тях и докато те си оставаха най-очарователните млади дами в околността, никой не възразяваше тя да бъде просто една мила и хубавичка девойка.

Брат ѝ не беше хубав, напротив, когато го видяха за първи път, той им се стори съвсем невзрачен, прекалено мургав и без следа от привлекателност. Той обаче беше истински джентълмен и имаше много приятно държание. При следващата среща той не им се стори вече толкова невзрачен. Разбира се, не беше красавец, но пък изразът на лицето му беше толкова приятен и зъбите му — толкова бели, пък и беше така добре сложен, че човек скоро забравяше, че е грозноват. А след третата беседа, когато обядваха заедно в дома на свещеника, никой вече нямаше право да говори така за него. Всъщност, той беше най-приятният млад човек, когото сестрите бяха виждали, и двете бяха еднакво възхитени от него. Годежът на мис Бъртрам по право го превръщаше в собственост на Джулия, която много добре съзнаваше това, така че не беше изминала и седмица от пребиваването му в Менсфийлд и тя вече беше напълно готова да се влюби в него.

Намеренията на Мария в това отношение бяха по-объркани и неопределени. Тя не искаше да вижда и да разбира нищо. Какво лошо имаше в това да ѝ харесва един приятен човек... Нейното положение

не е тайна за никого... Нека мистър Крофърд сам да се погрижи за себе си.

Мистър Крофърд и не мислеше да се излага на някаква опасност. Госпожиците Бъртрам си заслужаваха старанието да им се харесаш, пък и бяха готови на това. И неговата единствена цел беше да им се хареса. Той не искаше да умират от любов по него, но при цялото си здравомислие и самообладание, които би трябвало да го накарат по-добре да преценява и да усеща нещата, в подобни ситуации той си позволяваше голяма свобода.

— Вашите госпожици Бъртрам ми харесват неимоверно, сестро — заяви той, след като ги изпрати до каретата им в края на споменатия обяд. — Те са много изискани и приятни девойки.

— Това наистина е така и аз се радвам да го чуя от тебе. И все пак, Джулия ти харесва повече.

— О, да! Джулия ми харесва повече.

— Наистина ли? Защото всички смятат, че мис Бъртрам е по-хубава.

— Никак не се учудвам. И чертите на лицето ѝ, и изражението ѝ са по-привлекателни, но Джулия ми харесва повече. Мис Бъртрам определено е по-хубава и аз намирам, че е и по-приятна, но Джулия винаги ще ми харесва повече, защото вие ми наредихте така.

— Няма да ти говоря повече, Хенри, но знам, че в края на краищата тя ще ти хареса повече.

— Нали ви казах, че тя по начало ми харесва повече?

— И освен това мис Бъртрам не е свободна. Запомни това, скъпи братко. Тя вече е направила избора си.

— Да, и затова ми харесва още повече. Сгодената жена винаги е по-приятна от свободната. Тя е доволна от себе си. Всички грижи са зад гърба ѝ и знае, че може да полага всички усилия, за да се хареса, без да си навлече подозрения. Сгодените дами не са опасни — никой не може да пострада.

— Е, колкото до това... Мистър Рашуърт е прекрасен млад човек и е много добра партия за нея.

— Само че мис Бъртрам пет пари не дава за него. Ето какво е мнението ми за вашата добра приятелка. Аз не бих се подписал под него. Сигурен съм, че мис Бъртрам не е много привързана към мистър Рашуърт. По очите ѝ разбрах, когато някой го спомена. Твърде добро

мнение имам за мис Бъртрам, за да предположа, че е способна да даде ръката си без любов.

— Мери, какво да го правим?

— Мисля, че просто не бива да му обръщаме внимание. Няма никакъв смисъл да му приказваме. В края на краищата, той ще падне в капана.

— Но аз не искам той да се хваща в капан, не искам да бъде измамен, искам всичко да бъде честно и почтено.

— О, господи! Нека си опита късмета и падне в капана. Това ще му е от полза. Рано или късно всеки се оказва в капан.

— Но не винаги в брака, скъпа Мери.

— Особено в брака. При цялото ми уважение към тези присъстващи, които вече са женени, скъпа мисис Грант, едва ли ще се намери един на сто души и от двата пола, който, встъпвайки в брак, да не се озове в капан. Накъдето и да погледна, все едно и също. И знам, че така и трябва да бъде, защото според мене от всички сделки тази е единствената, в която човек очаква от другия най-доброто, а сам е най-малко склонен да постъпва честно.

— О, Мери, лоша школа по съпружество си преминала на Хилстрийт!

— Бедната ми леля определено нямаше големи основания да обича брака. И въпреки това, моето лично наблюдение е, че той е доста забавно нещо. Познавам много хора, които встъпват в брак, изпълнени с надежда и увереност, че са избрали особено удачна партия от гледна точка на роднинските връзки, материалната изгода или личните достойнства на партньора и после се оказват напълно излъгани и са принудени да се примирят с точно обратното на очакванията си! Какво е това, ако не капан?

— Скъпо дете, явно въображението ти е прекалено развито. Моля за извинение, но никак не мога да ти повярвам напълно. От това, което чух, разбирам, че ти виждаш само едната страна. Виждаш лошото, но не виждаш утешението. Винаги има някои дребни разногласия и разочарования, а всички ние сме склонни да очакваме твърде много, но когато някоя от представите му за щастие се окаже несъстоятелна, човек се обръща към друга. Ако първия път сметките ни са излезли криви, следващия път ги правим по-добре и все някъде намираме утеха. И тези недоброжелателно настроени наблюдатели,

които правят от нищо нещо — те, скъпа ми Мери, са повече излъгани и в капан, отколкото самите заинтересовани страни.

— Браво, сестро! Отдавам дължимото на твоя *esprit du corps*^[1]. Когато се омъжа, ще се постарая да бъда също така непоколебима. Пожелавам и на приятелите си да го направят. Това ще им спести много душевни страдания.

— И ти не си по-добра от брат си, Мери. Но ние ще ви излекуваме и двамата. Менсфийлд ще ви излекува и то без никакви капани. Останете с нас и ние ще се погрижим за това.

Братът и сестрата Крофърд нямаха никакво желание да бъдат лекувани, но охотно биха останали. Мери харесваше сегашния си дом в къщата на пастора, а и Хенри беше не по-малко готов да продължи престоя си там. Той беше дошъл с намерението да прекара само няколко дни с роднините си, но Менсфийлд обещаваще доста приятни моменти, пък и нямаше нищо, което да го зове другаде. Мисис Грант беше много доволна, че може да ги задържи и двамата, а и доктор Грант приветстваше оставането им — една хубавичка, приказлива девойка като мис Крофърд винаги е желана компания за такъв тежкоподвижен домошар, а гостуването на мистър Крофърд беше извинение за ежедневното пиене на кларет.

Възхищението на госпожиците Бъртрам от мистър Крофърд беше далеч по-възторжено, отколкото мис Крофърд би могла някога да си позволи. Въпреки това, тя признаваше, че братята Бъртрам са прекрасни млади хора, каквито рядко могат да се срещнат на едно място дори и в Лондон, и че имат чудесни маниери, особено по-големият. Той беше прекарал повече време в Лондон и проявяваше по-голяма оживеност и галантност от Едмънд, поради което трябваше да бъде предпочетен, а фактът, че е по-големият син, без съмнение беше още едно сериозно предимство. От самото начало тя чувстваше, че по-големият брат непременно ще ѝ хареса повече. Знаеше, че така трябва да бъде.

Том Бъртрам действително не можеше да не бъде приятен на когото и да било — той беше от тези младежи, които се радват на всеобща симпатия. Качествата, с които печелеше популярност, бяха от такова естество, че обикновено се харесваха повече, отколкото някои други по-значими достойнства — той имаше непринудени маниери, винаги беше в прекрасно настроение, познанствата му бяха обширни и

никога не му липсваха теми за разговор. А и обстоятелството, че е наследник на Менсфийлд парк и на титлата баронет, никак не беше за пренебрегване. Мис Крофърд бързо си даде сметка, че той и положението му в обществото биха могли да я устроят. Тя внимателно се огледа, прецени ситуацията и реши, че всичко говори в негова полза — и паркът, истински парк, чиято обиколка беше пет мили, и просторната модерна къща, така добре разположена и защитена, че заслужаваше да намери място във всяка колекция от гравюри на благороднически домове в кралството, нуждаеща се единствено от съвършено ново обзавеждане, и приятните сестри, и спокойната майка — и към всичко това и един приятен съпруг, който беше обвързан с обещание спрямо баща си да се въздържа от хазартни игри в настоящето, а в бъдеще щеше да стане сър Томас. Това никак не беше за пренебрегване и тя сметна, че трябва да го поощри и в съответствие с това започна да проявява известен интерес към коня, с който мистър Бъртрам щеше да участва в надбягванията в Б.

Поради надбягванията се наложи той да ги напусне скоро след началото на тяхното познанство, и тъй като семейството му, съдейки по досегашното му поведение, не го очакваше обратно в близките седмици, страстта му щеше да бъде подложена на едно ранно изпитание. Той положи доста усилия да я убеди, че трябва да присъства на надбягванията, а се правеха и планове цяла компания да заmine натам — всичко това издаваше недвусмислено влечението му към нея, но, в крайна сметка, то си остана само на думи.

А Фани, какво правеше и за какво мислеше тя през цялото това време? Какво беше нейното мнение за новодошлите? Малко са младите дами на осемнадесет години, които с такъв труд могат да бъдат накарани да изкажат мнението си, каквато беше Фани. В редките случаи, когато се обръщаха към нея, тя с обичайната си сдържаност отдаваше дължимото възхищение на красотата на мис Крофърд, но тъй като продължаваше да намира мистър Крофърд доста грозноват, въпреки мнението на братовчедките си, които постоянно твърдяха обратното, тя изобщо не споменаваше за него. Вниманието, което предизвикваше самата тя, беше от такъв характер:

— Започвам постепенно да разбирам всички ви, с изключение на мис Прайс — заяви мис Крофърд, разхождайки се с братята Бъртрам — Кажете, за бога, тя представена ли е в обществото, или не? Аз съм

озадачена... Тя обядва в пасторския дом заедно с останалите, значи явно е представена, но в същото време говори толкова малко, че трудно бих предположила подобно нещо.

Едмънд, към когото главно беше насочен въпросът, отговори:

— Струва ми се, че разбирам какво имате предвид, но не се наемам да ви отговоря. Братовчедка ми вече не е дете. По възраст и начин на разсъждение тя е зрял човек, но дали е представена или не — просто не е по силите ми да ви отговоря.

— Но при все това, няма нищо по-лесно за изясняване. Разликата е толкова голяма. Както външността, така и държанието като правило са съвсем други. Никога до този момент и през ум не ми е минавало, че е възможно да сбъркам дали едно момиче е официално въведено в обществото или не. Когато едно момиче не е представено, то винаги е облечено по определен начин — носи, например, плътно прилепнало боне, изглежда твърде скромно и срамежливо и не смее да каже думичка. Усмихвайте се колкото искате, но аз ви уверявам, че това е така и така е редно, въпреки че понякога малко се прекалява с тези неща. Момичето трябва да бъде тихо и скромно. Най-неприятният момент е, че промяната в държанието при представянето на девойката често се оказва твърде внезапна. Някои момичета за невероятно кратко време от сдържаност преминават към пълната ѝ противоположност — към самонадеяност! Именно в това е недостатъкът на сегашната система. Не е приятно да видите едно момиче на осемнадесет или деветнадесет така внезапно променено, особено ако година преди това сте били свидетел как не се решава да се обади. Мистър Бъртрам, вие положително сте се сблъскали с такива промени.

— Да, разбира се — но това едва ли е честно! Виждам накъде клоните. Вие си правите шега с мене и с мис Андерсън.

— В никакъв случай. Мис Андерсън! Нямам представа за кого или за какво става дума. Аз съм в пълно неведение. Но ако ми кажете какво имате предвид, с най-голямо удоволствие ще ви взема на подбив.

— О, великолепно го изиграхте, но аз не се лъжа така лесно. Когато описвахте промяната у младите дами, явно си мислехте за мис Андерсън. Твърде точно обрисовахте ситуацията, за да има някаква грешка. Всичко беше точно така. Семейство Андерсън от Бейкър стрийт. Тези дни говорихме за тях. Едмънд, ти си ме чувал да споменавам за Чарлс Андерсън. Обстоятелствата бяха точно такива,

каквито ги описа дамата. Когато Андерсън ме представи на семейството си преди около две години, сестра му не беше официално въведена в обществото и аз не можех да я въвека в разговор. Една сутрин седях и чаках цял час Андерсън, в стаята беше само тя с още едно или две момиченца — гувернантката беше болна или пък беше напуснала, а майката през цялото време влизаше и излизаше с някакви делови писма и през това време аз не успях да накарам младата дама да ме удостои с думичка или с поглед, нито с един що-годе вежлив отговор — само свиваше устни и се извърщаше с такъв вид! Не я бях виждал около година, през това време тя беше започнала да излиза. Срегнах я у мисис Холфърд и не можах да я позная. Тя се приближи към мене, заяви, че се познаваме и ме гледаше така втренчено, че се чудех какво да правя, тя продължаваше да приказва и да се смее, а аз не знаех накъде да гледам. Чувствах, че съм станал за посмешище пред всички гости... и мис Крофърд явно е чула историята.

— Чудесна история, а и толкова правдива, че, осмелявам се да кажа, не прави чест на мис Андерсън. Този недостатък е твърде разпространен. Майките определено все още не умеят да намерят най-правилния начин, по който да насочват дъщерите си. Не зная в какво точно се състои грешката им. Не претендирам, че мога да извеждам хората от заблуждение, но безспорно виждам, че често грешат.

— Тези, които дават пример какво трябва да бъде поведението на една дама — галантно каза мистър Бъртрам, — правят много, за да изведат другите от това заблуждение.

— Грешката е достатъчно ясна — заяви не толкова дипломатичният Едмънд, — тези момичета са зле възпитани. Още от самото начало са им внушени грешни понятия. Постъпките им винаги са продиктувани от суетност и в поведението им няма истинска скромност нито преди, нито след първата им поява в обществото.

— Не зная — отговори с колебание мис Крофърд. — Не, тук не мога да се съглася с вас. В цялата работа това е най-малкото зло. Много по-лошо е, когато момичетата още не са въведени в обществото, да си придават важност и да си позволяват такава свобода на държание, сякаш са официално представени, а аз съм виждала такива. Това е най-лошо от всичко, то е направо отвратително!

— Да, това действително е много неприятно — заяви мистър Бъртрам. — Човек се обърква и не знае как да постъпи. Прилепналото

боне и свенливият вид, които така добре описахте, и които са крайно подобаващи, ти дават да разбереш какво можеш да очакваш, но липсата им миналата година ме постави в доста неловко положение. Миналия септември, точно след връщането ми от Западна Индия, заминах за една седмица за Рамсгейт с един приятел, Снийд — ти си ме чувал да говоря за Снийд, Едмънд. Там бяха баща му, майка му и сестрите му — всичките непознати за мене. Когато отидохме на Албиън плейс, те бяха излезли. Последвахме ги и ги намерихме на кея. Мисис Снийд и двете госпожици бяха там със свои познати. Аз се поклоних по всички правила и тъй като мисис Снийд беше обкръжена от кавалери, се присъединих към една от дъщерите ѝ, вървах редом с нея до дома им и се постарях да бъда възможно най-приятен събеседник. Младата дама се държеше съвършено свободно и еднакво охотно слушаше и говореше. На мене и през ум не ми мина, че в държанието ми има нещо нередно. Двете сестри по нищо не се различаваха — добре облечени, с воали и чадърчета като всички момичета. Едва по-късно научих, че съм посветил цялото си внимание на по-малката, която още не излизала официално и по този начин крайно съм оскърбил по-голямата. Мис Огъста още половин година не бивало да бъде забелязвана и аз мисля, че мис Снийд никога не можа да ми прости това.

— Това наистина е много неприятно. Горката мис Снийд! Въпреки че нямам по-малка сестра, от сърце ѝ съчувствам. Сигурно е много досадно да те пренебрегват без време. Но вината е изцяло на майка ѝ. Мис Огъста е трябвало да бъде придружавана от гувернантка. Подобна половинчатост никога не води до добро. А сега, любопитството ми по отношение на мис Прайс все пак трябва да бъде задоволено. Тя ходи ли на балове? Обядва ли още някъде, освен у сестра ми?

— Не — отговори Едмънд. — Не мисля, че някога е била на бал. Майка ми рядко прави посещения и обядва само у мисис Грант, а Фани остава у дома с нея.

— О, тогава всичко е ясно. Мис Прайс не се движи в обществото.

---

[1] Esprit du corps — (фр.) трезвомислие. ↑

ГЛАВА 6

Мистър Бъртрам замина за *** и мис Крофърд беше готова да почувства голяма празнота в тяхната компания и да скучае осезаемо по време на срещите на двете семейства, които бяха станали почти ежедневни. Когато скоро след заминаването му обядваха заедно в Менсфийлд парк, тя зае обичайното си място в края на масата, очаквайки, че смяната на домакина ще я накара да усети силно печалната разлика. Без съмнение, обядът щеше да премине много скучно. Супата щеше да бъде сервирана в унило мълчание, виното да се пие без усмивки или приятни закачки, а разрязването на еленското нямаше да бъде съпроводено с някоя приятна история за друг, вече изяден еленски бут, от нито един забавен разказ за „един мой приятел“. Щеше да се наложи да се развлича с това, което ставаше на другия край на масата или като наблюдава мистър Рашуърт, който се появи в Менсфийлд за първи път след пристигането на брата и сестрата. Той беше гостувал в едно съседно графство у свой приятел, който неотдавна беше наел специалист, за да преустрои парка му и по този случай мислите на мистър Рашуърт бяха изцяло заети с въпроса. Той гореше от желание да стори същото в собственото си имение и въпреки че не можеше да разкаже нищо смислено, не беше в състояние да говори за каквото и да било друго. Темата вече бе разисквана в гостната, но в трапезарията дискусията бе възобновена отново. Очевидно главната цел на джентълмена беше да привлече вниманието и да узнае мнението на мис Бъртрам и въпреки че поведението ѝ свидетелстваше по-скоро за осъзнато превъзходство, отколкото за желание да му достави удоволствие, споменаването на Содъртън корт и свързаните с него замисли я изпълваше със задоволство и не ѝ позволяваше да се държи особено нелюбезно.

— Съжалявам, че не можете да видите Комптън — каза мистър Рашуърт. — Той е самото съвършенство! В живота си не съм виждал място, така променено. Казах на Смит, че не знам къде се намирам. Сега гледката, когато се приближаваш към имението, е една от най-

красивите в цялата страна. Къщата изниква пред погледа най-неочаквано. Когато се върнах вчера в Содъртън заявих, че той прилича на затвор — на истински мрачен стар затвор.

— Грехота! — възкликна мисис Норис. — Затвор, как не! Содъртън е едно от най-прекрасните старинни имения на света!

— Но без съмнение трябва да бъде преустроено, госпожо. Никога не съм виждал място, което така да се нуждае от преустройство и да е толкова занемарено, че не знам какво може да се направи с него.

— Не е чудно, че мистър Рашуърт мисли така в момента — каза усмихнато мисис Грант на мисис Норис. — Но, бъдете уверена, когато настъпи времето, което той от сърце желае, Содъртън ще бъде напълно преустроен.

— Трябва да се опитам да направя нещо с него — каза мистър Рашуърт, — но не знам какво. Надявам се да се намери някой добър приятел, който да ми помогне.

— В този случай — хладно произнесе мис Бъртрам — смятам, че най-добрият ви приятел би бил мистър Рептън.

— Точно това си мислех и аз. След като така добре си е свършил работата у Смит, струва ми се, че е най-добре да го наема веднага. Той взема пет гвинеи на ден.

— Е, и десет да бяха — възкликна мисис Норис, — смятам, че това не бива да ви притеснява. Цената не бива да бъде пречка за вас. Ако бях на ваше място, изобщо нямаше да мисля за разходите. Щях да направя така, че всичко да бъде в най-изискан стил и възможно най-приятно за окото. Едно такова имение, каквото е Содъртън корт, заслужава всичко, което може да се постигне с вкус и пари. Имате достатъчно място, за да дадете воля на въображението си и земите ви ще ви се отплатят с лихва за стореното. Аз самата, ако притежавах й една петдесета част от вашите земи, постоянно щях да засаждам нещо, да преустройвам, това ми допада изключително много. А сега, с моя жалък половин акър, би било нелепо да предприема нещо подобно. Ще бъде такава пародия! Но ако разполагах с повече място, с огромно удоволствие щях да преустройвам и да садя. В това отношение ние направихме много в пасторския дом и го превърнахме в място, съвсем различно от това, което заварихме. Вие, младите, едва ли си го спомняте добре. Но ако нашият скъп сър Томас беше тук, можеше да ви разкаже за подобренията, които направихме. И щяхме да направим

много повече, ако не беше лошото здраве на горкия мистър Норис. На него, бедничкия, му беше трудно дори да излезе, за да се порадва на работата ни и това уби желанието ми да се заема с някои неща, за които неведнъж бяхме говорили със сър Томас. Ако не беше болестта на мистър Норис, щяхме да продължим оградата на овощната градина и да направим нови насаждения, които да закрият гробището — точно както направи доктор Грант. На практика ние постоянно се занимавахме с нещо такова. Само година преди смъртта на мистър Норис, през пролетта, засадихме кайсията до стената на конюшната, която сега е такова чудесно дърво, просто радва окото, нали, сър? — обърна се тя към доктор Грант.

— Дървото безспорно върви много добре, госпожо — отговори докторът. — Почвата е добра и аз не мога да мина оттам, без да изпитам съжаление, че плодовете му не си струват усилията, хвърлени за събирането им.

— Сър, това място е торфище, ние сме го купили за торфище и сме платили за него... Впрочем, то ни е подарък от сър Томас, но аз съм виждала документите и знам, че струва седем шилинга и се води торфище.

— Измамили са ви, госпожо — беше отговорът на доктор Грант. — Ето тези картофи толкова наподобяват на вкус кайсии, расли на торфена почва, колкото и плодовете на онова дърво. Те в най-добрия случай са безвкусни, а хубавите кайсии са годни за ядене, което не може да се каже за тези от моята градина.

— Истината, госпожо, е тази, че доктор Грант едва ли знае какъв е вкусът на нашите кайсии — шепнешком каза мисис Грант през масата, давайки си вид, че се обръща само към мисис Норис. — Та той едва ли някога е имал възможност да ги опита — това е такъв ценен плод и се нуждае от съвсем малко грижи, при това нашите са толкова едри, от хубав сорт, че готвачката успява много бързо да ги изразходва всичките за сладкиши и конфитюри.

Мисис Норис, която беше започнала да почервява, се поуспокои и за известно време темата за преустройството на Содъртън беше заменена с друга. Доктор Грант и мисис Норис рядко постигаха разбирателство. Познанството им беше започнало със спор по овъзмездяването за щетите в пасторския дом, пък и навиците им бяха съвършено различни.

След кратко прекъсване мистър Рашуърт подхвана отново любимата си тема:

— Цялото графство се възхищава от имението на Смит, а преди Рептън да се залови с него, не представляваше нищо. Мисля, че трябва да наема Рептън.

— Мистър Рашуърт — каза лейди Бъртрам, — ако бях на ваше място, щях да засадя една симпатична алея от ниски храсти. Приятно е в хубаво време да се поразходиш между храстите.

Мистър Рашуърт жадуваше да увери нейна светлост в пълното си съгласие и се опита да измисли някакъв комплимент, но докато се стараеше да изрази покорството си пред нейния вкус и собственото си намерение да постъпи именно по този начин, прибавяйки желанието си да угоди на всички дами и намеквайки, че е изпълнен със страстното желание да достави удоволствие на една-единствена, той съвсем се обърка и Едмънд използва възможността да сложи край на речта му, като му предложи вино. Но мистър Рашуърт, който обикновено не се впускаше в приказки, имаше още да каже по този така близък на сърцето му въпрос.

— Всичките земи на Смит едва ли са много повече от сто акра, това никак не е много и е още по-учудващо, че е успял така да преустрои имението си. А Содъртън има цели седемстотин акра, без да се смятат лъките, така че, според мене, щом в Комптън е могло да се направи толкова много, ние няма от какво да се отчайваме. Там са отрязали две-три хубави стари дървета, растящи прекалено близко до къщата и сега гледката, която се разкрива, е удивителна. Това ме кара да мисля, че Рептън или някой като него, ще пожелае да изсече алеята в Содъртън — тази, която минава от западната фасада до върха на хълма, нали знаете — говорейки, той се обръщаше предимно към мис Бъртрам. Но дамата намери за най-уместно да отговори:

— Алеята? О, не, не мога да си спомня. Аз наистина знам твърде малко за Содъртън.

Фани, която седеше от другата страна на Едмънд, точно срещу мис Крофърд и внимателно слушаше, сега погледна към него и каза тихо:

— Да изсекат алеята! Колко жалко! Това не ти ли напомня за Каупър? „Изсечени алеи, аз отново оплаквам незаслужената ви съдба“.

Той отговори с усмивка:

— Страхувам се, че алеята няма никакви шансове, Фани.

— Бих искала да видя Содъртън преди да я изсекат, да видя имението такова, каквото е сега, в стария му вид. Но едва ли ще имам тази възможност.

— Никога ли не си била там? О, не, не е имало начин. За съжаление, прекалено е далече, за да се иде на кон. Ще трябва да измислим нещо.

— О, няма значение! Когато ми се открие възможност да го видя, ти ще ми разкажеш какви промени са направени.

— Както разбирам — намеси се мис Крофърд, — Содъртън е старинно имение и не му липсва величественост. В някакъв определен стил ли е строено?

— Къщата е строена по времето на Елизабет и е съвсем обикновена тухлена постройка, обширна, тежка, но с представителен вид и с доста хубави стаи. Разположена е не особено сполучливо в една от най-ниските части на парка и в този смисъл е доста неудобна за преустройство. Но горите са чудесни, има и поток, който струва ми се е доста подходящ за тази цел. Мисля, че мистър Рашуърт е напълно прав, като иска да ѝ придаде модерен облик и ни най-малко не се съмнявам, че ще го направи по най-добрия начин.

Мис Крофърд го изслуша с уважение и си помисли: „Колко добре е възпитан — справи се чудесно с положението“.

— Не бих искал да натрапвам мнението си на мистър Рашуърт — продължи Едмънд, — но ако трябваше аз да преустроявам имението си, не бих поверил работата на друг. Бих предпочел да се получи не толкова красиво, но да отговаря на собствения ми вкус и щях да го правя постепенно. По-добре да страдам заради собствените си грешки, отколкото заради чуждите.

— Да, но вие щяхте да сте наясно какво искате, а за мене това не важи. Аз нямам никакъв усет за подобни неща, докато не ги видя готови с очите си. Ако имах собствено имение, щях да съм искрено благодарна на всеки мистър Рептън, който би се заел с него и би го направил толкова красиво, колкото му позволяват силите, с помощта на моите пари. Даже няма да го погледна, докато не бъде завършено.

— А за мене ще бъде такова удоволствие да гледам как напредва работата — каза Фани.

— Е, да, защото сте възпитана така. Подобно нещо не влиза в моето възпитание. Един-единствен път имах тази възможност и тя ми беше предоставена от човек, който трудно би могъл да се нарече най-голямата ми слабост, така че оттогава съм свикнала да гледам на текущото преустройство като на най-голямо главоболие. Преди три години моят достопочтен чичо, адмиралът, купи една вила в Туикнъм, в която да прекарваме лятото. Ние с леля ми заминахме силно въодушевени, но скоро установихме, че мястото се нуждае от преустройство, въпреки че беше изключително приятно. Цели три месеца наоколо цареше такава мръсотия и бъркотия, нямаше нито една чакълена пътека, на която да стъпи човек, нито една пейка, годна за сядане! Ако зависеше от мене, бих искала навсякъде всичко да бъде доведено до съвършенство, да има храсти и цветни градини и безброй пейки, но без мое участие. Хенри е по-различен, той обича да прави всичко сам.

Едмънд беше огорчен, че мис Крофърд, от която беше твърде склонен да се възхищава, говори с такова неуважение за чичо си. Това беше в разрез с чувството му за приличие и той мълча дотогава, докато последвалите усмивки и оживление не го накараха да отложи за известно време неприятните мисли.

— Мистър Бъртрам — каза тя, — най-сетне получих вести за арфата си. Увериха ме, че е здрава и невредима в Нортхемптън и по всяка вероятност е била там през тези десет дни, независимо от всичките тържествени уверения в обратното, които така често получавахме.

Едмънд изрази удоволствие и изненада по този повод.

— Всъщност цялата ни грешка е, че всичките ни проучвания бяха твърде директни: пращаме един слуга, ходихме лично — от Лондон дотам няма и седемдесет мили — но тази сутрин чухме за нея от сигурен източник. Един фермер я е видял, той казал на мелничаря, мелничарят казал на месаря, а зетят на месаря оставил съобщение за нас в магазина.

— Много се радвам, че имате сведения за нея, независимо по какъв начин сте ги получили и се надявам, че повече отсрочки няма да има.

— Трябва да я получа утре. Но как ще я докарат според вас? Няма да бъде нито с каруца, нито с фургон. О, не, в селото е

невъзможно да се наеме нещо такова! Със същия успех бих могла да поискам носачи или ръчна количка.

— Сега, в разгара на късния сенокос, предполагам не е лесно да се наеме нито кон, нито каруца?

— Изумена съм какъв въпрос беше направен от това. Струваше ми се невъзможно конят и каруцата да представляват някакъв проблем, затова наредих на камериерката си направо да говори с някого. А тъй като всеки път, когато погледна през прозореца на тоалетната си стая, виждам двора на някаква ферма, пък и докато се разхождам из градината непременно се натъквам на друга, аз си помислих, че стига само да поискам, и веднага ще получа каквото ми трябва и дори се ядосвах, че не мога да служа на всички. Представете си моята изненада, когато установих, че искането ми е най-неразумното, най-невъзможното на света, че съм оскърбила всички фермери, всички работници, всичкото сено в енорията! А колкото до управителя на доктор Грант, чувствам, че най-добре ще е да стоя по-настрана от него. И даже самият ми зет, който иначе е олицетворение на добротата, ме изгледа доста сърдито, когато научи какво съм намислила.

— Никой не би могъл да очаква от вас да знаете предварително как стоят нещата, но сега, след като сте се замислили, би трябвало добре да разбирате колко е важно да се прибере сеното. Да се наемат кон и каруца веднага, щом пожелаете, явно не е толкова лесно, колкото си представяте — нашите фермери твърде неохотно ги дават, а по време на жътва или коситба изобщо не са в състояние да се разделят с тях.

— С времето вашите порядки ще ми станат ясни, но, идвайки от Лондон с правилото, че с помощта на парите може да се постигне всичко, отначало бях малко объркана от непоклатимостта на тукашните привички. Както и да е, арфата ми утре ще пристигне. Хенри, който винаги е бил много добър към мене, ми предложи да я докара с ландото си. Доста почетно пътуване, не мислите ли?

Едмънд заяви, че арфата е любимият му инструмент и изрази надежда, че скоро ще има възможността да я послуша. Фани никога не беше чувала арфа и също имаше голямо желание да я чуе.

— Ще бъда много щастлива да ви посвирия — каза мис Крофърд, — в най-лошия случай толкова, колкото сте в състояние да издържите, а може би и много повече, защото аз самата безумно обичам музиката

и когато природният вкус на слушателите е на нужната висота, изпълнителят е облагодетелстван, защото стимулите му са повече. Освен това, мистър Бъртрам, ако пишете на брат си, ще ви помоля да му предадете, че арфата ми е пристигнала, той достатъчно е чувал жалбите ми по този повод. Можете да му кажете още, ако не ви затруднявам, че за завръщането му ще подготвя най-тъжните си мелодии — от съчувствие към неговите преживявания, тъй като знам, че конят му ще загуби.

— Ако му пиша, ще предам всичко, което желаете, но засега не предвиждам подобно нещо.

— Предполагам, дори ако трябваше да отсъства цяла година, пак нямаше да му пишете, нито пък той на вас, ако това може да се избегне. Наистина такива поводи никога не се предвиждат. Странни създания са братята! Вие няма да си пишете, освен ако не се появи най-неотложна необходимост и когато се наложи да вземете перото, за да съобщите, че някой от конете е болен или някой роднина е починал, вие го правите с възможно най-малко думи. Всички вие имате един и същи начин на писане. Аз го познавам до съвършенство. Хенри, който във всяко друго отношение е пример за любящ брат, който ме обича, съветва се с мене и ми се доверява и е готов с часове да разговаря с мене, никога не ми е писал повече от страница, а най-често писмото съдържа само: „Скъпа Мери, току-що пристигам. Бат изглежда пълен и всичко е както обикновено. Искрено твой.“ Това е типичният мъжки стил, така изглежда образецът на братско писмо.

— Когато са далеч от семействата си — каза Фани, която се изчерви при мисълта за Уилям, — те могат да пишат и дълги писма.

— Мис Прайс има брат моряк — каза Едмънд, — чиято изрядност като кореспондент я кара да мисли, че сте твърде строга към нас.

— Моряк, така ли? Разбира се, във военния флот?

Фани би предпочела Едмънд да отговори, но неговото решително мълчание я принуди сама да разкаже за положението на Уилям. Докато говореше за професията му и за чуждите пристанища, в които е бил, в гласа ѝ се почувства оживление, но когато спомена колко години са минали, откакто е напуснал родината, в очите ѝ блеснаха сълзи. Мис Крофърд любезно му пожела скорошно повишение.

— Може би знаете нещо за капитана на братовчед ми, капитан Маршал? — попита Едмънд. — Доколкото разбирам, имате обширни познанства във Флота?

— Сред адмиралите — да, но не познаваме почти никого от низшите чинове — отговори тя високомерно. — Капитаните вероятно са чудесни хора, но те не са от нашия кръг. Мога да ви разкажа много за различните адмирали — и за тях самите, и за флагманските им кораби, и за различните заплати, за техните пререкания и завист. Но в общи линии, мога да ви уверя, че всичките са подценявани и че с тях са се отнесли много зле. Животът в дома на чичо ми, разбира се, ме въведе в среда на адмирали. Виждала съм какви ли не — и вице, и контра. Само, моля ви, не ме подозирайте в злословие.

Едмънд отново помръкна и отговори само:

— Това е една благородна професия.

— Да, професията не е лоша, но при две условия: когато дава възможност за забогатяване и човек умее да не си пилее парите. С една дума, не е от любимите ми професии. Никога не съм имала особено високо мнение за нея.

Едмънд насочи разговора към арфата и отново изрази удоволствието си от възможността да чуе изпълнението на мис Крофърд.

Междувременно останалите все още обсъждаха въпроса за благоустройството на имението и мисис Грант не можа да се сдържи да не се обърне към брат си, въпреки че по този начин отвлече вниманието му от мис Джулия Бъртрам:

— Хенри, скъпи, а ти нямаш ли какво да кажеш? Самият ти си се занимавал с промяната на именения и от това, което съм чула за Евърингам знам, той може да съперничи с всяко имение в Англия. Според мене естествената му красота е изключителна. Винаги съм смятала, че той е самото съвършенство — такива прекрасни хълмове, такива гори! Какво ли не бих дала да го видя отново!

— Нищо не би ме зарадвало повече от възможността да чуя вашето мнение за него — отговори Хенри. — Но се боя, че ще бъдете донякъде разочарована. Той едва ли ще отговаря на сегашните ви представи. И земята е малко — вие ще бъдете изненадана от неговата незначителност, а колкото до промените, за мене имаше малко работа там, твърде малко. Бих предпочел да бъда зает с него много по-дълго.

— Обичате ли да се занимавате с подобни неща? — попита Джулия.

— Безкрайно. Но при такова благоприятно природно положение, при което и за неопитното око е ясно колко малко остава да се направи, и при моята решимост да го използвам, не минаха и три месеца от моето пълнолетие и Евърингам стана такъв, какъвто е сега. Планът ми беше замислен още в Уестминстър, в Кеймбридж претърпя някои малки изменения и беше осъществен, когато навърших двадесет и една година. Склонен съм да завиждам на мистър Рашуърт, че това щастие тепърва му предстои. А своето аз вкусих на един дъх.

— Тези, които схващат бързо, също така бързо вземат решения и действат — каза Джулия. — На вас никога няма да ви липсват занимания. Вместо да завиждате на мистър Рашуърт, по-добре му помогнете със съвет.

Като чу последните думи на Джулия, мисис Грант горещо я подкрепи и увери останалите, че ничие мнение по тези въпроси не може да се сравни с това на брат й. Тъй като мис Бъртрам също се въодушеви от тази мисъл и изцяло я подкрепи, заявявайки, че според нея е несравнимо по-добре да се потърси помощта на приятели и безкористни съветници, отколкото веднага да се повери работата на специалист, мистър Рашуърт с готовност се обърна към мистър Крофърд, с молба да му окаже тази услуга. Мистър Крофърд, след като го увери, че способностите му в това отношение са доста скромни и по този начин отдаде дан на приличието, заяви, че е изцяло на неговите услуги и че ще се постарее да му бъде от полза по всякакъв начин. Тогава мистър Рашуърт започна да го убеждава, че за него ще бъде чест, ако мистър Крофърд дойде в Содъртън и му погостува. В това време мисис Норис, която сякаш прочете в мислите на племенничките си неодобрение на плана, лишаващ ги от компанията на мистър Крофърд, се намеси със следната поправка:

— Ни най-малко не се съмнявам в готовността на мистър Крофърд, но защо да не отидем повече хора? Бихме могли да си направим малка разходка. Тук има много хора, които се интересуват от вашите планове, скъпи мистър Рашуърт, и които биха пожелали да чуят на място съветите на мистър Крофърд и биха могли да ви бъдат от известна полза с мненията си. Колкото до мене, аз отдавна искам да посетя отново добрата ви майка. Единствено липсата на собствена

каре́та е причина за моето невнимание, но сега бих могла да дойда и да поседя няколко часа с мисис Рашуърт, докато вие обикаляте и кроите планове. После можем да се приберем и да си направим тук един късен обяд или пък да обядваме в Содъртън — както сметне за най-удобно майка ви — и накрая да направим едно приятно пътешествие на лунна светлина. Предполагам, че мистър Крофърд би могъл да вземе мене и племенниците ми в ландото си, Едмънд ще язди, а Фани ще остане у дома с тебе, сестро.

Лейди Бъртрам нямаше никакви възражения и всички останали, които щяха да пътуват, също изразиха готовността си, ако не се смята Едмънд, който слушаше внимателно, но не каза нищо.

ГЛАВА 7

— Е, Фани, а как ти се струва мис Крофърд? — попита Едмънд на следващия ден, след като беше размишлявал известно време по въпроса. — Хареса ли ти тя вчера?

— Хареса ми... много. Приятно ми е да я слушам как говори. Тя ме забавлява, при това е така неимоверно хубава, че за мене е голямо удоволствие да я гледам.

— Нейната привлекателност се дължи най-вече на лицето ѝ. Такава невероятна изразителност! Но кажи ми, Фани, докато говореше, нищо ли не ти направи впечатление, нямаше ли нещо нередно?

— Да, вярно. Не биваше да говори така за чичо си. Думите ѝ много ме изненадаха. Толкова години е живяла при чичо си, и, каквито и да са недостатъците му, той толкова обича брат ѝ, че го приема като свой син. Просто не вярвах на ушите си!

— Така си и мислех, че ще ти направи впечатление. Това беше много некоректно... много неприлично.

— И твърде неблагодарно, според мене.

— Неблагодарно е силна дума. Не съм сигурен дали чичо ѝ има основание да претендира за нейната благодарност. Съпругата му, без съмнение, би могла. И именно искреното ѝ уважение към паметта на леля ѝ я е подвело. Тя се е озовала в трудно положение. С нейните горещи чувства и жив темперамент сигурно ѝ е било трудно да отдаде дължимото на привързаността към леля си, без това да хвърли сянка върху адмирала. Аз не се наемам да съдя кой от двамата повече заслужава упрек за недоразуменията помежду им, въпреки че при настоящото поведение на адмирала съм склонен да взема страната на съпругата му, но това, че мис Крофърд оправдава напълно леля си, е съвсем естествено и дори похвално. Аз не я осъждам за мненията ѝ, но определено е неуместно да ги изразява публично.

— А не мислиш ли — попита Фани след кратко размишление, — че тази неуместност хвърля сянка върху самата мисис Крофърд, тъй като племенницата ѝ е възпитана изцяло от нея? Тя не е съумяла да ѝ

внуши вярна представа за това как подобава да се отнася към адмирала.

— Справедлива забележка. Да, може да се предположи, че недостатъците на племенницата са същите като тези на леля й. Това трябва да ни накара да проявим още по-голямо разбиране за неблагоприятните условия, в които е била поставена. Но аз мисля, че сегашният й дом ще й бъде от полза. Поведението на мисис Грант е точно такова, каквото трябва да бъде. Удоволствие е да слушаш с каква любов говори мис Крофърд за брат си.

— Да, ако не се смята недоволството й от твърде кратките му писма. Тя почти успя да ме разсмее, но аз не мога да ценя особено високо любовта или добротата на един брат, който не си дава труда да напише нищо достойно за четене на сестрите си, когато е далеч от тях. Сигурна съм, че Уилям никога и при никакви обстоятелства не би се отнесъл така към мене. И какво право има тя да предполага, че ти няма да пишеш дълги писма, ако се наложи да заминеш?

— Правото на един жив ум, Фани, който се хваща за всичко, само за да предостави на себе си или на другите възможност да се позабавляват. Това е напълно приемливо, стига да не се чувства привкус на черногледство или грубост, а нито във вида, нито в държанието на мис Крофърд няма и следа от подобно нещо — нищо рязко, крещящо или вулгарно. Тя е изключително женствена, ако не се смятат моментите, за които стана дума. В този случай не може да й се намери оправдание. Радвам се, че и ти виждаш нещата по същия начин.

След като беше формирал мисленето на Фани и беше спечелил нейната привързаност, никак не беше чудно, че мненията й съвпадат с неговите, но точно в този момент и по този въпрос имаше реална опасност от разминаване, тъй като във възхищението си от мис Крофърд той беше поел по един път, по който Фани не би могла да го последва. Чарът на мис Крофърд не отслабваше. Арфата пристигна и още повече засили въздействието на красотата й и допринесе за остроумието и доброто й настроение, тъй като тя свиреше с голямо желание, с изражение и стил, които особено й отиваха, а в края на всяка пиеса винаги намираше да каже няколко находчиви фрази. Едмънд ходеше всеки ден в пасторския дом, за да се наслаждава на любимия си инструмент. Всяка сутрин му осигуряваше поканата за

следващата, тъй като дамата се радваше на възможността да има слушател и скоро нещата тръгнаха точно така, както можеше да се очаква.

Една млада девойка, хубавичка, жизнерадостна, с арфа, елегантна като самата нея, до огромния прозорец, гледащ към малката морава, обградена от храсти в пищна лятна зеленина — всичко това беше напълно достатъчно, за да покори сърцето на който и да е мъж. Сезонът, декорът, самият въздух — всичко предразполагаше към нежност и светли чувства. Мисис Грант със своя гергеф също играеше полезна роля. Хармонията беше пълна и тъй като за зараждащата се любов всяка дреболия е от значение, дори и подносът със сандвичите и доктор Грант, който го удостоверяваше с вниманието си, бяха приятна гледка. Едмънд не се замисляше накъде вървят нещата, не си даваше сметка за желанията си, но след една седмица на подобни отношения вече беше започнал сериозно да се влюбва и, за чест на дамата, трябва да добавим, че без да е светски човек или най-голям брат, без да владее изкуството на ласкателството или на занимателната беседа, той започваше да ѝ става приятен. Тя го чувстваше, въпреки че не го беше предвиждала и не беше в състояние да го разбере, защото той не беше приятен по общоприетия начин, не обичаше празните разговори, не ѝ правеше комплименти, беше непоколебим в мненията си, а вниманието си изразяваше спокойно и просто. Може би в неговата искреност, в твърдостта и прямотата му имаше някакъв чар, който тя беше способна да почувства, но не беше в състояние да си обясни. Не се и замисляше особено върху това. За момента Едмънд ѝ беше приятен, харесваше ѝ да бъде близо до нея, и това ѝ стигаше.

Фани никак не се учудваше, че Едмънд прекарва всяка сутрин в пасторския дом. Тя самата с радост би правила същото, ако можеше да отиде без покана и незабелязано да се наслаждава на музиката. Не я учудваше и това, че когато двете семейства се разделяха след вечерната разходка, той смяташе за уместно да придружи мисис Грант и сестра ѝ до дома им, докато мистър Крофърд се посвещава на дамите от имението. За нея обаче размяната беше твърде неравностойна и ако по същия начин Едмънд го нямаше и на масата, за да смесва виното ѝ с вода, тя би предпочела изобщо да мине без вино. Донякъде я изненадваше обстоятелството, че той прекарва толкова часове с мис Крофърд, без да забелязва вече недостатъци от рода на онези, които му

бяха направили впечатление по-рано и за които на нея самата все нещо се намираше да ѝ напомни едва ли не всеки път, когато беше в компанията на новата им съседка. И все пак беше точно така. Едмънд с удоволствие говореше с нея за мис Крофърд, но явно сега му стигаше и това, че чичото за момента беше пощаден, а тя не се решаваше да сподели с него наблюденията си от страх това да не се изтълкува като злонамереност. Първата истинска болка, която мис Крофърд ѝ причини, се дължеше на желанието на последната да се научи да язди, появило се скоро след пристигането ѝ в Менсфийлд по примера на младите дами от имението и което срещна подкрепата на Едмънд, след като двамата се бяха сблизили достатъчно, така че той ѝ предложи да направи първите си опити с неговата кротка кобила, като най-подходяща за начинаещ от всички коне и в двете конюшни. Това предложение ни най-малко не целеше да причини болка на братовчедка му или да я засегне. Тя нямаше да се лиши от ежедневната си разходка. Кобилата щеше да бъде отвеждана в пасторския дом половин час преди началото на урока и Фани, когато за първи път чу предложението му, дори не помисли да се засяга, напротив, беше обзета от благодарност, че той е поискал разрешението ѝ.

Мис Крофърд с чест се справи с първото изпитание и не причини никакви неудобства на Фани. Едмънд, който беше отвел кобилата и ръководеше начинанието, се върна точно навреме, преди още Фани или верният стар кочияш, нейният неизменен спътник, когато излизаше на езда без братовчедките си, да са готови да потеглят. На следващия ден опитът не мина така безупречно. Мис Крофърд изпитваше такова удоволствие от ездата, че просто не можеше да спре. Енергична, безстрашна и доста жилава, въпреки дребния си ръст, тя сякаш беше създадена за ездачка и освен искреното и неподправено удоволствие, което получаваше от язденето, може би известна роля за нежеланието ѝ да слезе от коня изиграха и вниманието и напътствията на Едмънд, както и съзнанието, че бързите ѝ успехи са твърде необичайни за една жена. Фани беше готова и чакаше и мисис Норис вече беше започнала да мърмори, че не тръгва, а нито конят се появяваше, нито Едмънд се виждаше някъде. За да се отърве от леля си, тя излезе и тръгна да търси братовчед си.

Разстоянието между двете къщи не беше повече от половин миля, но от имението не можеше да се види пасторският дом.

Изминавайки обаче петдесетина крачки от входната врата и поглеждайки през парка, пред погледа ѝ се разкриваше домът на свещеника с всичките му имоти, които се ширеха на полегатия хълм отвъд селския път. На моравата на доктор Грант тя веднага зърна групата — Едмънд и мис Крофърд, и двамата на коне, яздеха един до друг, а отстрани докторът, мисис Грант и мистър Крофърд с дваматрима група стояха и ги наблюдаваха. Компанията явно беше в прекрасно настроение, интересът на всички беше съсредоточен върху едно и също нещо и, без съмнение, се забавляваха много добре, тъй като веселият шум достигаше чак до нея. Самата тя никак не се зарадва на този шум. Не можеше да повярва, че Едмънд я е забравил, и тази мисъл ѝ причини болка. Девојката не можеше да откъсне поглед от поляната, привлечена от това, което ставаше там. Отначало мис Крофърд и спътникът ѝ обиколиха ходом моравата, която никак не беше малка, после, явно по нейно предложение, преминаха в лек галоп. Фани, при своята плахост, беше поразена колко добре се държи другата дама на седлото. След няколко минути двамата спряха. Едмънд беше застанал близо до мис Крофърд и нещо ѝ говореше, явно ѝ обясняваше как се държат юздите, защото беше хванал ръката ѝ. Фани видя всичко, а може би въображението ѝ допълни това, което беше скрито от погледа. Всичко това не би трябвало да я учудва — какво би могло да бъде по-естествено от желанието на Едмънд да бъде полезен и да проявява неизменна доброта към всеки? При все това тя неволно си помисли, че мистър Крофърд спокойно би могъл да му спести тази грижа. За него като брат би било особено уместно и прилично сам да поеме това задължение. Но мистър Крофърд, при цялата си прехвалена доброта и прословутото си ездаческо изкуство, вероятно в този случай нямаше да се окаже на нужната висота, пък и в сравнение с Едмънд не притежаваше истинска, действена услужливост. Мина ѝ през ума, че на кобилата сигурно никак не е лесно да носи двоен товар — ако самата тя беше забравена, можеха да си спомнят поне за бедното животно.

Скоро вълнението ѝ се поутило, тъй като видя, че компанията на поляната се разпръсква, а мис Крофърд, все още яздейки, но съпроводжана пеша от Едмънд, минава през портичката, тръгва по алеята и навлиза в парка, насочвайки се право към мястото, където стоеше Фани. Девојката се изплаши, че могат да я сметнат за груба и

нетърпелива и тръгна да ги посрещне с горещото желание да избегне подозрението.

— Скъпа мис Прайс — каза мис Крофърд в момента, в който се приближи достатъчно, за да може Фани да я чуе, — идвам, за да ви поднеса извиненията си, че ви накарах да чакате, но нищо не бих могла да кажа в свое оправдание. Знаех, че вече е много късно и че постъпвам крайно зле, ето защо ще трябва да ми простите, бъдете така добра. Нали знаете, че егоизмът трябва да се прощава, защото няма никаква надежда да бъде излекуван.

Отговорът на Фани беше изключително любезен, а Едмънд добави, че според него тя няма закъде да бърза.

— Времето, с което разполага братовчедка ми, е повече от достатъчно, за да измине двойно по-голямо разстояние от обичайното — каза той — и като ѝ попречихте да тръгне половин час по-рано, вие всъщност ѝ направихте услуга. Започва да се заоблачава и тя няма да страда от жегата, надявам се вие да не се чувствате твърде изморена от тренировката. Бих предпочел да си спестите обратния път до дома.

— Нищо не ме изморява така, както необходимостта да слеза от коня, уверявам ви — отвърна тя, докато той ѝ помагаше да скочи на земята. — Аз съм доста издръжлива. Нищо не е в състояние да ме измори, освен нещата, които се налага да върша против волята си. Мис Прайс, отстъпвам ви мястото си с голяма неохота, но искрено се надявам, че разходката ви ще бъде приятна и че ще чуя само хубави неща за това мило, възхитително, прекрасно животно.

Старият кочияш, който изчакваше Фани настрани с коня си, сега се присъедини към тях, помогна ѝ да се качи и двамата потеглиха към противоположната част на парка. Потиснатото ѝ настроение никак не се повиши, когато се обърна и видя другите двама да слизат заедно надолу по хълма в посока към селото, а и спътникът ѝ не я зарадва особено с приказките си за ездаческия талант на мис Крофърд, която беше наблюдавал с интерес, почти равен на нейния.

— Удоволствие е да гледаш една дама да язди така смело! — каза той. — Никога не съм виждал някой да се държи по-добре на коня. Изглежда и през ум не ѝ минаваше да се бои. Не като вас, мис, когато за пръв път започнахте, на Великден ще станат шест години. Боже праведни! Как треперехте само, когато сър Томас нареди да ви качат на коня!

В гостната също превъзнасяха мис Крофърд. Вродената ѝ сила и храброст бяха оценени по достойнство от госпожиците Бъртрам. Наслаждението ѝ от ездата напомняше тяхното собствено и тя като тях притежаваше редки способности, така че те я хвалеха с нескрито удоволствие.

— Бях сигурна, че от нея ще стане добра ездачка — каза Джулия — фигурата ѝ е много подходяща. Тя е така добре сложена, както и брат ѝ.

— Да, и винаги е в прекрасно настроение — добави Мария, — и има същия енергичен характер като него. Изводът сам се натрапва, че изкуството да яздиш е тясно свързано с духовните качества.

Вечерта, когато се разделяха, Едмънд попита Фани възнамерява ли на другия ден да излезе на езда.

— Не, не знам, ако кобилата ти трябва — не — отговори тя.

— Не я искам за себе си — каза той, — но ако някой път решиш да си останеш у дома, мис Крофърд с радост ще се възползва от нея за повече време... с една дума, за цяла сутрин. Тя има голямо желание да стигне до менсфийлдското пасище, чувала е от мисис Грант за прекрасната гледка там, а аз ни най-малко не се съмнявам, че това е по силите ѝ. Но то би могло да стане и някоя друга сутрин. Тя ще бъде силно огорчена ако те оцети по някакъв начин, пък и би било много некрасиво от нейна страна. Тя язди само за удоволствие, а ти — за здраве.

— Утре определено няма да изляза на езда — каза Фани. — Напоследък твърде много яздих и ми се иска да си остана у дома. Нали знаеш, вече доста заякнах и спокойно мога да се разхождам и пеша.

Едмънд явно се зарадва, което би трябвало да утеши Фани и въпросната разходка до менсфийлдското пасище се състоя още на следващата сутрин. Компанията включваше всички млади хора, освен нея и ако удоволствието им по време на самата разходка беше голямо, то вечерта, когато я обсъждаха, те се наслаждаваха още повече. Успешните начинания от този род неизбежно водят до нови планове и след като бяха отишли до менсфийлдското пасище, всички бяха склонни на следващия ден да идат още някъде. Имаше още много красиви места, които заслужаваха да се видят и въпреки че времето беше горещо, навсякъде, където пожелаеха да отидат, се намираха сенчести пътечки. На една младежка компания никога не липсват

сенчести пътечки. Четири прекрасни сутрини те прекараха по този начин, показвайки на брата и сестрата Крофърд околностите и гордо запознавайки ги с най-живописните им кътчета. Всичко вървеше от добре по-добре, всички бяха весели и в чудесно настроение, а горещината им пречеше само дотолкова, доколкото да я обсъждат с удоволствие — и така продължи до четвъртия ден, когато щастието на един от компанията беше силно помрачено. Това беше мис Бъртрам. Едмънд и Джулия бяха поканени на обяд в пасторския дом, а тя не беше включена в поканата. Това се дължеше на мисис Грант, която, тласкана от най-искрени подбуди, беше взела под внимание очакваното посещение на мистър Рашуърт в имението същия този ден, но мис Бъртрам го възприе като жестоко оскърбление и добрите ѝ маниери бяха подложени на тежко изпитание при опита да скрие обидата и яда си, докато се прибере у дома. Негодуванието ѝ нарасна още повече, когато мистър Рашуърт не се появи и я лиши и от утешението да демонстрира поне властта си над него. Единственото, което ѝ оставаше, беше да изкарва лошото си настроение на майка си, леля си и братовчедка си и да помрачи колкото е възможно повече обяда и десерта им.

Часът беше между десет и единадесет, когато Едмънд и Джулия влязоха в гостната, свежи от вечерния въздух, сияещи и весели, пълна противоположност на седналите там три дами. Мария едва вдигна поглед от книгата си, а лейди Бъртрам беше почти заспала и дори мисис Норис, потисната от лошото настроение на племенницата си, след като зададе два-три въпроса за това как е минал обядът, на които не получи отговор веднага, изглеждаше почти решена да не каже нито дума повече. В продължение на няколко минути братът и сестрата така горещо възхваляваха нощта и се възхищаваха от звездите, че не бяха в състояние да помислят за каквото и да било друго, но при първата пауза Едмънд се огледа наоколо и попита:

— А къде е Фани? Да не си е легнала вече?

— Не, аз поне не съм разбрала — отговори мисис Норис, — беше тук само преди минутка.

В този момент от другия край на неимоверно дългата стая се чу нежното гласче на Фани, която се оказа на дивана. Мисис Норис започна да ѝ се кара:

— Какъв е този отвратителен навик, Фани, цяла вечер да се излежаваш на дивана! Защо не дойдеш да седнеш тук и да се заемеш с нещо полезно като нас? Ако нямаш какво да правиш, аз ще ти намеря работа от кошничката за бедните. Там е всичкото хасе, което ни донесоха миналата седмица, още не е пипнато. Изтормозих се, докато го разкроя. Трябва да свикнеш да мислиш и за другите. И, повярвай ми, това на нищо не прилича — едно младо момиче цяла вечер да не става от дивана.

Преди още да изрече и половината от всичко това, Фани се беше върнала на мястото си до масата и беше взела ръкоделието си. Джулия, която беше в прекрасно настроение под влияние на приятно прекарания ден, ѝ отдаде дължимото, възкликвайки:

— Трябва да ви кажа, госпожо, че Фани най-малко от всички в тази къща се излежава на дивана.

— Фани — каза Едмънд, като се вгледа внимателно в нея, — струва ми се, че имаш главоболие.

Тя не можеше да отрече, но каза, че не е много силно.

— Никак не ми се вярва — възрази той. — Много добре знам кога как изглеждаш. И откога е това?

— Започна малко преди обяда. Няма нищо, от горещината е.

— Излизала ли си в жегата?

— Разбира се, че е излизала — каза мисис Норис. — Да не искаш да седи цял ден вътре на това хубаво време? Всички излизахме, нали така? Дори и майка ти днес беше навън повече от час.

— Вярно, Едмънд — каза нейна светлост, която напълно се разсъни от рязката забележка на мисис Норис към Фани, — аз бях навън повече от час. Три четвърти час седях в цветната градина, докато Фани режеше розите и, уверявам те, беше много приятно, но прекалено горещо. В беседката, където седях, беше доста сенчесто, но, повярвай ми, направо ме беше страх да се прибера.

— Фани е брала рози, така ли?

— Да, боя се, че са последните за тази година. Горкичката! На нея ѝ беше доста горещо, но розите се бяха разтворили напълно и не можеше да се отлага.

— Наистина нямаше никакъв начин — подкрепи я мисис Норис, вече доста по-меко, — и аз се питам дали главата не я е заболяла тогава, сестро. Няма по-сигурен начин да получиш главоболие от

стоенето на слънце, при това наведен. Но, смятам, че утре ще се чувства по-добре. Може би е най-добре да ѝ дадеш да помирише твоя ароматизиран оцет, аз вечно забравям да си напълня шишенцето.

— Той е у нея — каза лейди Бъртрам, — откакто се върна втория път от вас.

— Какво? — извика Едмънд. — Тя не само че е рязала розите, но и е ходила през целия парк до вашата къща, госпожо, при това два пъти! Никак не е чудно, че има главоболие.

Мисис Норис в този момент разговаряше с Джулия и не го чу.

— Аз се боях, че ще ѝ дойде много — каза лейди Бъртрам, — но след като розите бяха набрани, леля ти пожела да ги занесем у тях, така че, нали разбираш, някой трябваше да го направи.

— И толкова много ли бяха розите, че да се налага да ходи два пъти?

— Не, само че трябваше да се сложат в свободната стая да съхнат, а Фани, за късмет, беше забравила да заключи вратата на стаята и да донесе ключа, така че се наложи да се върне още веднъж.

Едмънд стана и започна да крачи из стаята.

— И не се ли намери никой, на когото да възложите това поръчение, освен Фани? — попита той. — Честно да ви кажа, госпожо, много зле сте организирали нещата.

— Не мога да си представя по какъв начин бих могла да ги организирам по-добре — извика мисис Норис, която повече не можеше да остане глуха, — освен аз самата да тръгна, само че аз не мога да бъда на две места едновременно. По същото това време разговарях с мистър Грийн по желание на майка ти за нейната краварка и обещах на Джон Грум да пиша на мисис Джефрис за сина му, горкият човек ме е чакал половин час. Мисля, че никой не би могъл с чиста съвест да ме упрекне, че си щадя силите за каквото и да било, но наистина не мога да върша всичко наведнъж. А колкото до това, че Фани е отишла до дома ми вместо мене, какво пък, дотам няма повече от четвърт миля и мисля, че в молбата ми няма нищо нередно. Колко пъти идвам дотук и се връщам обратно по три пъти на ден, рано сутрин и късно вечер, даже и в лошо време, и пак нищо не казвам.

— Бих искал Фани да има половината от вашата сила, госпожо.

— Ако Фани проявяваше повече постоянство в разходките си, нямаше да се изморява така бързо. От колко време вече не е ходила на

езда, а аз съм убедена, че щом като не язди, трябва да върви пеша. Ако преди това беше ходила на езда, не бих я карала. Мислех, че ходенето ще ѝ се отрази добре, след като толкова време е била наведена над розите — няма нищо по-освежаващо от разходката след такъв вид умора. И въпреки че слънцето беше силно, не беше чак толкова горещо. Между нас казано, Едмънд — при тези думи мисис Норис кимна многозначително по посока на майка му, — цялата беда идва от брането на розите и мотаенето из градината.

— Боя се, че наистина е така — съгласи се чистосърдечната лейди Бъртрам, която неволно чу думите ѝ. — Много се боя, че главата я е заболяла именно в градината, защото жегата беше направо убийствена. Самата аз едва издържах. Аз само седях и виках Пъг, да стои настрана от лехите, и пак едва издържах.

Едмънд не каза нищо повече на двете дами, а тихо отиде до другата маса, на която още стоеше подносът с вечерята, донесе на Фани чаша мадейра и я накара да изпие по-голямата част. Тя с удоволствие би отказала, но сълзите, предизвикани от постоянно сменящите се чувства, правеха пиенето по-лесно от говоренето.

Колкото беше ядосан на майка си и леля си, Едмънд още повече се сърдеше на себе си. Беше забравил за Фани, и това беше по-лошо от всичко, което бяха сторили те. Нищо подобно нямаше да се случи, ако беше помислил за нея както трябва. Но цели четири дни тя беше оставена както без компанията, така и без възможността да се разхожда и без право да откаже каквото и да било на неразумните си лели. Той изпита срам при мисълта, че цели четири дни е била лишена от възможността да язди и се зарече, колкото и да не му се искаше да отнема от удоволствието на мис Крофърд, че подобно нещо повече няма да се случи.

Фани отиде да си легне с толкова натежало сърце, колкото и първата вечер при пристигането си в Менсфийлд парк. Може би неразположението ѝ до голяма степен се дължеше на душевното ѝ състояние — през последните няколко дни тя се беше чувствала пренебрегната и се беше опитвала да се пребори с недоволството и ревността. Отпусната на дивана, където се беше скрила от всички погледи, тя изпитваше много по-силна душевна болка, отколкото главоболието причиняваше на тялото ѝ, и внезапната промяна, предизвикана от добротата на Едмънд, почти я извади от равновесие.

ГЛАВА 8

Фани възобнови разходките си още на следващия ден. Утрото беше приятно и пропито от свежест, не толкова горещо, колкото беше напоследък, и Едмънд вярваше, че щетите, нанесени на здравето и настроението ѝ, скоро ще бъдат поправени. В нейно отсъствие пристигна мисис Рашуърт, придружена от сина си, която беше решила лично да удостои семейството с любезната си покана да посетят Содъртън и да настоя планът, замислен две седмици по-рано и неосъществен поради последвалото ѝ отсъствие от дома, да бъде реализиран. И мисис Норис, и племенниците ѝ бяха силно зарадвани от възобновяването му и беше определен един от близките дни, стига мистър Крофърд да е свободен. Младите дами не забравиха да поставят това условие, и въпреки че мисис Норис беше готова да отговори от негово име, те не се съгласиха на подобна волност, нито пожелаха да поемат някакъв риск. В края на краищата един намек на мис Бъртрам подсказа на мистър Рашуърт, че най-удачното решение е веднага да иде в пасторския дом, да покани мистър Крофърд и да узнае дали срядата го устройва.

Той още не се беше върнал, когато дойдоха мисис Грант и мис Крофърд. Двете дами още преди това бяха излели на разходка и се бяха разминали с него, поемайки към имението по друг път. Те обаче можаха да обнадеждат останалите, че ще намери мистър Крофърд у дома. Разбира се, стана дума за предстоящото пътуване до Содъртън. Едва ли беше възможно да се говори за нещо друго, тъй като мисис Норис беше в приповдигнато настроение по тази причина, а мисис Рашуърт, добронамерена, любезна, скучно приказлива и надута дама, за която от значение бяха само нещата, засягащи нея и сина ѝ, още не се беше отказала да убеждава лейди Бъртрам да се присъедини към компанията. Лейди Бъртрам през цялото време отклоняваше поканата, но спокойният тон на отказа ѝ не позволяваше на мисис Рашуърт да проумее, че тя наистина няма желание да тръгне, докато по-

многословната и гръмогласна мисис Норис не ѝ даде да разбере истинското положение на нещата.

— Това ще бъде твърде изморително за сестра ми, уверявам ви, прекалено изморително, скъпа мисис Рашуърт. Десет мили нататък и още десет обратно — това не е шега. Ще трябва да извините сестра ми този път и да се задоволите с нашите две чудесни момичета и с мене. Содъртън е единственото място, където тя би пожелала да отиде въпреки разстоянието, но това наистина е невъзможно. Фани Прайс ще остане да ѝ прави компания, така че всичко ще бъде наред. А колкото до Едмънд, тъй като не е тук, за да ви отговори, аз ще го направя вместо него. Той ще бъде много щастлив да се присъедини към компанията, като би могъл да тръгне на кон.

Мисис Рашуърт, която беше принудена да се съгласи с оставането на лейди Бъртрам у дома, можеше само да съжалява за това. Отсъствието на нейна светлост щеше да бъде голяма загуба за компанията, тя би била изключително щастлива да приеме и младата дама, мис Прайс, която никога не е била в Содъртън, и е много жалко, че няма да може да види имението.

— Толкова сте добра, вие сте самата доброта, скъпа госпожо — възкликна мисис Норис, — но колкото до Фани, тя ще има множество възможности да види Содъртън. Времето е пред нея, а за идването ѝ сега и дума не може да става. Лейди Бъртрам едва ли ще може да се лиши от нея.

— О, не, аз не мога да остана у дома без Фани.

Убедена, че няма човек, който да не копнее да види Содъртън, мисис Рашуърт включи в поканата и мис Крофърд и въпреки че мисис Грант, която откакто се беше заселила в околността не си беше дала труд да посети мисис Рашуърт, учтиво отклони отправената към нея покана, тя се радваше на всяка възможност да осигури някакво развлечение на сестра си. Мери, след задължителните уговорки и увещания, побърза да отговори на любезността със също така любезно съгласие. Мистър Рашуърт се върна от пасторския дом с успешно изпълнена мисия. Едмънд също се появи точно навреме, за да научи за уговорката за сряда, да придружи мисис Рашуърт до каретата ѝ и да съпроводи другите две дами през парка до средата на пътя.

Когато се върна в гостната, той намери мисис Норис да си блъска главата над въпроса дали е желателно идването на мис Крофърд в

Содъртън и дали ландото на брат ѝ няма да бъде пълно и без нея. Господжиците Бъртрам се присмяха на опасенията ѝ, като я увериха, че ландото спокойно може да побере четирима души, без да се брои капрата, където една от тях би могла да седне заедно с него.

— А необходимо ли е да се пътува точно с ландото на Крофърд или единствено с него? — попита Едмънд. — Не можем ли да използваме файтона на мама? Още преди няколко дни, когато за първи път стана дума за това пътуване, не ми беше ясно какво пречи за едно такова семейно посещение да се използва каретата на семейството.

— Какво? — извика Джулия. — Да се тъпчем трима души в закрыта карета на това време, когато можем да пътуваме с ландо! Не, скъпи ми Едмънд, това изобщо не ни устройва!

— Освен това — заяви Мария, — знам, че мистър Крофърд държи да пътуваме с него. След първоначалното ни решение той с право ще го сметне за обещание.

— Пък и да се използват две карети, когато и една ще свърши работа, е излишно главоболие, скъпи ми Едмънд и, между нас казано, кочияшът не е във възторг от пътя до Содъртън. Той постоянно се оплаква, че пътищата са тесни и каретата е издраскана, а никому не би се харесало, когато скъпият сър Томас се върне да намери целия лак ожулен.

— Да използваме ландото на мистър Крофърд по тази причина няма да бъде особено красиво — каза Мария, — но работата е там, че Уилкокс е един глупак и не умее да кара. Мога да гарантирам, че неудобните пътища няма да ни създадат никакви проблеми в сряда.

— Не виждам кой знае какво неудобство в това, че някой ще седне на капрата — каза Едмънд, — няма нищо неприятно.

— Неприятно! — възкликна Мария. — О, господи, та това е мястото, на което всяка от нас би пожелала да седне! Оттам гледката ще бъде несравнима. Вероятно мис Крофърд ще предпочете да седне на капрата.

— Тогава няма никакви пречки и Фани да дойде. Без съмнение при вас ще има място и за нея.

— Фани! — повтори мисис Норис. — Скъпи Едмънд, никой и не мисли тя да идва с нас. Тя остава с леля си. Аз казах така и на мисис Рашуърт. Там не я очакват.

— Предполагам, госпожо — обърна се Едмънд към майка си, — че вие нямате никакви причини да желаете Фани да не участва в разходката, освен тези, които се отнасят до вас, до вашето удобство. Ако можехте да се справите без нея, бихте ли пожелали да я държите у дома?

— Не, разбира се, но аз не мога да се справя без нея.

— Можете, ако аз остана с вас, както и смятам да направя.

Всеобщ шумен протест беше отговорът на това изявление.

— Да — продължи той, — няма никаква нужда аз да идвам, така че смятам да си остана у дома. Фани има огромно желание да види Содъртън. Знам, че много го иска. Тя не получава често подобно удоволствие, и аз съм уверен, госпожо, че ще ви бъде приятно да й доставите тази радост сега.

— Но, разбира се, много ще се радвам, стига леля ти да няма възражения.

Мисис Норис незабавно изтъкна единственото възражение, за което можа да се сети — че бяха уверили мисис Рашуърт в невъзможността Фани да тръгне с тях и че ще изглежда твърде странно да я вземат, което в нейните очи беше непреодолима пречка. Не, това ще бъде повече от странно! То ще бъде дотам безцеремонно, дотолкова граничещо с неуважение към мисис Рашуърт, чиито обноски са такъв образец на добро възпитание и любезност, че мисис Норис не би дръзнала да направи това.

Мисис Норис не изпитваше никаква привързаност към Фани, нито пък имаше желание да й достави някакво удоволствие, но този път се противопоставяше на Едмънд по-скоро от суетно пристрастие към собствения си замисъл, отколкото по някаква друга причина. Тя смяташе, че е организирала всичко изключително сполучливо и че всяка промяна само ще навреди. Ето защо когато Едмънд най-сетне успя да улучи мига, в който леля му замълча, и я увери, че няма защо да се безпокои заради мисис Рашуърт, тъй като е използвал възможността докато я е изпращал през вестибюла да спомене и мис Прайс като вероятна гостенка и незабавно беше получил любезната й покана, мисис Норис беше твърде неприятно изненадана, за да се подчини охотно, и можа само да каже:

— Много добре, много добре, щом така ти харесва, прави каквото знаеш, мене това не ме засяга.

— Според мене е нелепо ти да останеш у дома вместо Фани — каза Мария.

— Тя, разбира се, трябва да ти е много благодарна за това — добави Джулия, напускайки стаята още в същия миг, тъй като прекрасно съзнаваше, че е редно да предложи тя самата да остане у дома.

— Фани ще ми бъде благодарна точно толкова, колкото случаят изисква — беше единственият отговор на Едмънд, с което темата беше изчерпана.

В действителност благодарността на Фани, когато научи за неговия план, многократно превишаваше удоволствието. С присъщата си чувствителност тя откликваше на неговата доброта с цялото си сърце и дори много по-силно, отколкото той би могъл да си представи, не подозирайки за нейните нежни чувства. Но мисълта, че ще се лиши и от най-дребното развлечение заради нея, ѝ причиняваше болка, а и удоволствието да види Содъртън без него вече не беше удоволствие.

Следващата среща на двете менсфийлдски семейства доведе до нова промяна в плана, при това от такова естество, че беше приета с всеобщо одобрение. Мисис Грант предложи тя да прави компания на лейди Бъртрам през този ден вместо сина ѝ, а доктор Грант щеше да се присъедини към тях за обяд. Лейди Бъртрам беше твърде доволна от това разрешение на въпроса, а младите дами отново се развеселиха. Дори Едмънд беше изпълнен с благодарност заради възможността да участва и той в пътуването, а мисис Норис реши, че планът е чудесен, на нея също ѝ се въртяло в главата подобно нещо и била на път да го каже на глас, но мисис Грант я изпреварила.

В сряда времето беше чудесно. Малко след закуска мистър Крофърд пристигна с ландото и докара сестрите си, и тъй като всички бяха готови, не оставаше нищо друго, освен мисис Грант да слезе, а останалите да заемат местата си. Мястото-мечта, обектът на всеобща завист, почетният престол оставаше незает. Кому щеше да го отреди щастливият жребий? Докато всяка от сестрите Бъртрам обмисляше как най-сигурно да се добере до него, при това създавайки впечатлението, че прави услуга на останалите, въпросът беше решен от мисис Грант, която, слизайки от ландото, заяви:

— Тъй като сте пет, най-добре ще бъде една от вас да седне при Хенри. Вие, Джулия, неотдавна казахте, че бихте искали да се научите

да карате карета. Струва ми се, че сега е най-подходящият момент да вземете един урок.

Какво щастие за Джулия! Бедната Мария! Само след миг едната от тях беше на капрата, а другата зае мястото си в каретата, мрачна и разочарована, и ландото потегли, съпроводено от добрите пожелания на двете оставащи дами и джафкането на мопса в ръцете на господарката му.

Пътят минаваше през приятна местност и Фани, която по време на разходките си никога не се беше отдалечавала от парка, скоро престана да вижда познатите места и с радост се любуваше на всичко ново и се възхищаваше от всяка красива гледка. По време на разговора рядко се обръщаха към нея, пък и тя не изпитваше никакво желание да се включи в него. Както обикновено собствените ѝ мисли и разсъждения бяха най-желаните ѝ събеседници и, разглеждайки околността, разположението на пътищата, разликата в почвите, състоянието на реколтата, къщите, стадата и групичките деца, тя толкова се забавляваше, че удоволствието ѝ можеше да бъде по-голямо само ако Едмънд беше до нея, за да сподели с него чувствата си. В това беше единственото ѝ сходство с другата млада дама в ландото — ако не се смята високото мнение на мис Крофърд за Едмънд, във всичко останало тя коренно се различаваше от Фани. Не притежаваше нейния изтънчен вкус, нейната деликатност на ума и чувствата и почти не обръщаше внимание на природата, на неодушевената природа. Вниманието ѝ беше изцяло съсредоточено върху хората, склонностите ѝ — върху всичко леко и жизнерадостно. Но, поглеждайки назад към Едмънд, когато пътят зад тях оставаше открит или той ги догонваше при изкачването на някой хълм, двете бяха единогодушни и неведнъж едновременно възкликваха:

— Ето го и него!

Първите седем мили едва ли донесоха някакво удоволствие на мис Бъртрам — колкото пъти погледнеше напред, погледът ѝ се спираше върху мистър Крофърд и сестра ѝ, които седяха един до друг, погълнати от разговора и явно много се забавляваха. Виждайки изразителния му профил, когато той се обръщаше с усмивка към Джулия, долавяйки нейния смях, тя през цялото време изпитваше такова раздразнение, че само чувството ѝ за приличие ѝ помагаше донякъде да се сдържа. Когато Джулия поглеждаше назад, на лицето ѝ

се четеше възторг, а думите, с които се обръщаше към тях, издаваха прекрасното ѝ настроение — гледката била очарователна, тя би искала всички да могат да погледнат от нейното място и т.н. Но единственото ѝ предложение за смяна на местата беше отправено към мис Крофърд, когато стигнаха върха на един голям хълм, и то не особено настойчиво:

— Каква прекрасна гледка! Бих искала да сте на моето място, но вие няма да се съгласите, убедена съм, колкото и да настоявам — и мис Крофърд още не беше успяла да отговори, когато каретата отново се понесе с пълна скорост.

Когато се почувства близостта на Содъртън настроението на мис Бъртрам се пооправи, тъй като разполагаше с още един източник на удоволствие. Тя изпитваше чувства и към мистър Рашуърт, и към мистър Крофърд, но с приближаването към Содъртън първите взеха значителен превес. Влиятелното положение на мистър Рашуърт хвърляше отблясъка си и върху нея. Всеки път, когато казваше на мис Крофърд, че „тези гори са част от Содъртън“ или небрежно отбелязваше, че според нея „всичко това от двете страни на пътя е собственост на мистър Рашуърт“, душата ѝ ликуваше и удоволствието ѝ нарастваше с приближаването към прекрасния благороднически дом, старинната резиденция на рода, олицетворявал в продължение на векове висшата власт в областта.

— Оттук нататък няма да има повече неравни пътища, мис Крофърд, тези неприятности останаха зад гърба ни. Останалата част от пътя е точно каквато трябва да бъде. Мистър Рашуърт е поправил пътищата, след като наследил имението. Ето оттук започва селото. Тези къщички са истински позор. Островърхият покрив на църквата се смята за забележително красив. Радвам се, че църквата не е в непосредствена близост до дома, както обикновено е в старинните имения. Звънът на камбаните сигурно е ужасно досаден. А това е пасторският дом. Къщата изглежда доста спретната, доколкото разбирам и свещеникът и съпругата му са твърде порядъчни хора. Онова там е приютът, построил го е някой от членовете на семейството. Отдясно е къщата на управителя на имението, много почтен човек. Сега се приближаваме към портала, но нататък имаме още почти миля през парка. Както виждате, в този край той не е съвсем лош, има няколко красиви дървета, но пък разположението на къщата е ужасно. Половин миля ще се спускаме по хълма, толкова жалко, иначе

имението никак не би изглеждало зле, ако изгледът при влизането беше по-добър.

Мис Крофърд побърза да изрази възхищението си — тя твърде добре разбираше чувствата на мис Бъртрам и смяташе, че е въпрос на чест да положи всички усилия и да ѝ достави възможно най-голямо удоволствие. Мисис Норис беше изпаднала във възторг и не спираше да говори. Дори Фани в знак на възхищение каза няколко думи, който бяха приети със задоволство. Тя жадно поглъщаше с поглед всичко наоколо и след като не без усилие успя да открие къщата и отбеляза, че такива сгради предизвикват у нея почит, тя добави:

— А къде е алеята? Както виждам, къщата гледа на изток. В такъв случай тя би трябвало да се пада отзад. Мистър Рашуърт говореше за западната фасада.

— Да, алеята е точно зад къщата. Започва малко по-нататък и продължава половин миля до края на парка. Оттук може да се види част от нея, най-отдалечените дървета. Всичките са дъбове.

Сега мис Бъртрам можеше уверено да говори за нещата, за които не знаеше нищо, когато мистър Рашуърт искаше мнението ѝ и в мига, в който каретата спря пред широките каменни стъпала на главния вход, беше обхваната от такъв радостен трепет, какъвто само суетността и гордостта могат да породят.

ГЛАВА 9

Мистър Рашуърт посрещна на прага своята прекрасна лейди и приветства цялата компания с подobaваща любезност. В гостната те бяха посрещнати също така радушно от майка му, като мис Бъртрам беше отличена от всички останали така осезаемо, че не би могла и да желае повече. След приветствената церемония най-напред трябваше да закусят, вратите се разтвориха и компанията премина през една или две междинни стаи в трапезарията, където ги очакваше обилна и изискана закуска. Бяха казани много неща, много беше изядено, и всичко вървеше както трябва. Стана дума и за специалната цел на пътуването. Как би желал мистър Крофърд, по какъв начин би предпочел да огледа парка?... Мистър Рашуърт спомена за своята двуколка. Мистър Крофърд намекна, че е по-желателно да използват карета, в която могат да пътуват повече от двама души. Да се лишат от благоприятната възможност да погледнат с очите на другите, да чуят техните преценки, би било още по-голяма загуба, отколкото ако въобще се откажат от даденото удоволствие.

Мисис Рашуърт предложи да вземат и файтона, но и тази поправка не беше посрещната с възторг. Младите дами не я удостоиха нито с усмивка, нито с отговор. Следващото ѝ предложение — да покаже къщата на тези, които не са я виждали, им се стори по-приемливо, тъй като мис Бъртрам се зарадва на възможността да демонстрира размерите ѝ, а останалите бяха доволни да се заемат с нещо.

В съответствие с това цялата компания стана и мисис Рашуърт поведе гостите си през множество високи стаи, някои от тях доста обширни, богато обзаведени в стил отпреди петдесет години, с блестящи подове, тежък махагон, пищни дамаски, мрамор, дърворезба и позлата, всяка от тях красива по свой начин. Картините бяха в изобилие, няколко от тях нелоши, но в по-голямата си част това бяха семейни портрети и не говореха никому нищо, освен на мисис Рашуърт, която беше положила огромни усилия да научи всичко

известно на икономката и сега беше в състояние да покаже дома на гостите си почти със същия успех. Този път тя се обръщаше предимно към мис Крофърд и Фани, но вниманието, с което я слушаха двете, беше несравнимо различно, тъй като мис Крофърд, която беше виждала десетки великолепни къщи и пет пари не даваше за нито една от тях, само си придаваше вид на любезна слушателка, докато Фани, за която всичко беше почти толкова интересно, колкото и ново, слушаше с непресторен интерес онова, което мисис Рашуърт можеше да разкаже за миналото на семейството, за неговия възход и величие, за кралските посещения и свидетелствата на верноподанически чувства, и с радост свързваше тези събития с известните ѝ вече от историята, а сцените от миналото завладяваха въображението ѝ.

Разположението на къщата беше такова, че от нито една стая не се разкриваше по-широка перспектива, и докато Фани и част от останалите слушаха мисис Рашуърт, Хенри Крофърд надничаше загрижено през прозорците и клатеше глава. Всички прозорци на западната страна гледаха към моравата, а непосредствено след нея, зад високата желязна ограда и вратата, започваше алеята.

След като преминаха през множество стаи, от които едва ли имаше някаква друга полза, освен плащането на данък за прозорците и намирането на работа за прислужниците, мисис Рашуърт каза:

— Сега се намираме пред домашния параклис, в който е прието да се влиза отгоре и да се гледа оттам, но тъй като тук сме само приятели, с ваше позволение ще минем по този път.

Влязоха. Въображението на Фани беше подготвено за нещо по-величествено от просторната продълговата стая, пригодена за домашни богослужения — в нея нямаше нищо впечатляващо и тържествено, ако не се смята изобилието на махагон и вишневочервените кадифени възглавници, които можеха да се видят по перваза на семейния балкон над главите им.

— Аз съм разочарована — прошепна тя на Едмънд. — Не си представях така един семеен параклис. Тук няма нищо, което да вдъхва благоговение, нищо печално и величествено. Няма ниши, паметни надписи, хоругви. Никакви хоругви, братовчедо, които „да развява нощният вятър, идещ от небето“. Никакъв знак, че „тук долу монарх шотландски спи“^[1].

— Ти забравяш, Фани, колко късно е било построено всичко това и с каква ограничена цел в сравнение със старите параклиси на замъците и манастирите. Тази домашна църква е била предназначена само за семейството. Предполагам, че членовете му са погребвани в енорийската църква. Там можеш да търсиш хоругвите и свидетелствата за подвизи.

— Глупаво беше да не помисля за това, и все пак съм разочарована.

Мисис Рашуърт започна разказа си:

— Този параклис е добил вида, в който го виждате, по времето на Джеймс Втори. Преди това, доколкото ми е известно, скамейките са били дървени, и има някои основания да смятаме, че облицовката и възглавниците на катедрата и семейната скамейка са били от обикновено сукно, но това не се знае със сигурност. Параклисът е хубав и на времето е действал постоянно, и сутрин, и вечер. Много хора още си спомнят за домашния свещеник, който четял молитвите. Но покойният мистър Рашуърт сложи край на всичко това.

— Всяко поколение внася своите подобрения — с усмивка се обърна мис Крофърд към Едмънд.

Мисис Рашуърт се запъти към мистър Крофърд, за да повтори и на него лекцията си, а Едмънд, Фани и мис Крофърд останаха заедно на мястото си.

— Колко жалко — възкликна Фани, — че тази традиция е била прекъсната! Това е една безценна част от миналото. В домашната църква и домашния свещеник има нещо, което така съответства на духа на един величествен дом, на представите ни за патриархално семейство! Цялото семейство, събрано по едно и също време на молитва, това е чудесно!

— О, да, и още как! — каза със смях мис Крофърд. — Явно главите на семейството са имали особена полза от това да карат нещастните си камериерки и лакеи да зарязват работата и удоволствията си и два пъти дневно да ходят на молитва, докато самите те са се чудели как да си измислят оправдание да не отидат.

— Фани едва ли си представя по този начин една семейна сбирка — каза Едмънд. — Ако господарят и господарката не присъстват, подобен обичай е по-скоро вреден, отколкото полезен.

— Във всеки случай, в тези неща е много по-безопасно хората да бъдат оставяни сами да решават. Всеки човек обича да постъпва по свое усмотрение и сам да избира времето и начина, по който да се моли. Задължението да присъстваш на молитвата, официалността на церемонията, сковаността, продължителността — всичко това е истинско изпитание, което никому не се харесва. И ако добрите хора, принудени всеки ден да коленичат и да се прозяват на този балкон, са могли да допуснат, че ще настъпи време, когато ще бъде възможно да полежат десетина минути повече, ако са се събудили с главоболие, без да се страхуват от порицание заради пропуснатата служба, те са щели да скачат от радост и завист. Толкова ли е трудно да си представите с какво нежелание някогашните красавици от рода Рашуърт са се запътвали към този параклис? Някоя млада мисис Елинър или мисис Бриджит, застинали в престорено благочестие, докато в главите им се въртят съвсем други мисли, особено ако бедният свещеник не си струва труда да го погледнеш — а по онова време, струва ми се, свещениците са били още по-зле и от сегашните.

Няколко мига никой не реагира на думите ѝ. Фани пламна и погледна към Едмънд, но беше така възмутена, че не можеше да каже дума. Той също имаше нужда от известно време, за да осмисли чутото, преди да каже:

— Вашият жив ум едва ли може да се отнесе сериозно дори и към сериозни неща. Картината, която ни нарисовахте, наистина е забавна, и недостатъците на човешката ни природа не позволяват да отречем, че е вярна. Понякога всички ние изпитваме трудност да съсредоточим мислите си така, както бихме искали. Но ако предположим, че това често се случва, тоест от небрежност слабостта да се превърне в навик, то какво може да се очаква от молитвите в усамотение на такива хора? Мислите ли, че душите, които се терзаят, които си позволяват да блуждаят по време на молитвата в параклиса, ще бъдат в състояние да се съсредоточат в тоалетната стая?

— Да, твърде е възможно. Те ще имат като минимум две предимства — по-малко неща ще ги отвличат от молитвата и изпитанието няма да трае толкова дълго.

— Смятам, че душата, която не се бори със себе си при едни обстоятелства, ще намери с какво да се отвлече при други, а влиянието на самото място и на чуждия пример често може да събуди чувства, по-

добри от първоначалните. Признавам обаче, че понякога по-голямата продължителност на службата подлага душата на голямо напрежение. Искане ми се да не е така, но аз не съм напуснал достатъчно отдавна Оксфорд, за да забравя какво представляват общите богослужения.

Докато траеше този разговор и останалата част от компанията се беше пръснала из параклиса, Джулия привлече вниманието на мистър Крофърд върху сестра си с думите:

— Погледнете мистър Рашуърт и Мария, как са застанали един до друг, сякаш всеки момент ще започне сватбената церемония. Няма ли точно такъв вид?

Мистър Крофърд се усмихна в знак на съгласие, пристъпи към Мария и каза така, че само тя да го чуе:

— Не ми е приятно да виждам мис Бъртрам толкова близо до олтара.

Тя трепна и неволно направи няколко крачки, но само след миг се овладя, засмя се пресилено и го попита също почти толкова тихо дали не би се съгласил да ѝ стане кум.

— Боя се, че ще се получи твърде неловко — гласеше неговият отговор, съпроводен с многозначителен поглед.

Джулия, която в този момент се приближи към тях, подхвана шегата.

— Честна дума, наистина е жалко, че това не може да стане веднага, трябва ни само църковното разрешение, а така, както всички сме събрани, би се получило много приятно и задушевно.

Тя говореше за това и се смееше така непредпазливо, сякаш целеше да привлече вниманието на мистър Рашуърт и майка му и да накара сестра си да изслушва любезностите на годеника си, които той ѝ шепнеше, докато мисис Рашуърт обясняваше с подobaващите за случая усмивки и достойнство, че когато и да се случи това, за нея то ще бъде изключително радостно събитие.

— Ах, защо Едмънд не беше ръкоположен! — извика Джулия и изтича към мястото, където беше застанал той с мис Крофърд и Фани. — Скъпи Едмънд, ако вече беше посветен в сан, би могъл веднага да ги венчаеш. Колко жалко, че не си ръкоположен, мистър Рашуърт и Мария са напълно готови.

Видът на мис Крофърд при тези думи на Джулия би могъл да се стори забавен и на незаинтересован наблюдател. Тя изглеждаше

поражена от новината, която току-що беше научила. Фани изпита съжаление към нея. „Колко ли ще се разстрои заради това, което каза преди малко“ — мина ѝ през ума.

— Ръкоположен! — повтори мис Крофърд. — Какво, вие ще ставате свещеник?

— Да, скоро след връщането на баща ми ще бъда посветен в сан — може би около Коледа.

Мис Крофърд, след като успя да се овладее и лицето ѝ си върна цвета, отговори само:

— Ако знаех за това по-рано, щях да говоря за духовенството с повече уважение — и смени темата.

Не след дълго параклисът потъна в тишината и спокойствието, които царяха в него през цялата година, ако не се смятат редките прекъсвания. Мис Бъртрам, недоволна от сестра си, вървеше най-отпред и явно всички имаха чувството, че са били там прекалено дълго.

Сега целият долен етаж беше разгледан и мисис Рашуърт, която никога не се изморяваше от ролята си в такива случаи, щеше да продължи към главното стълбище и да преведе гостите си през всички стаи на горния етаж, ако синът ѝ не се беше намесил, изразявайки съмнение, че времето ще им стигне.

— Ако продължим да обикаляме къщата — изказа той очевидното само по себе си предположение, което и много по-ясни глави трудно биха отrekli, — няма да имаме време да видим какво трябва да се направи навън. Два часът минава, а в пет трябва да обядваме.

Мисис Рашуърт се подчини и изглеждаше, че въпросът за огледа на парка и кой по какъв начин ще се придвижи ще бъде поставен на още по-оживено обсъждане, а мисис Норис вече беше започнала да пресмята коя комбинация от коне и карети ще свърши най-добра работа, когато младите хора, озовали се пред външната врата, примамливо разтворена към стълбището, което водеше право към тревните площи и храстите и всички наслади на площадката за игра, сякаш тласкани от един порив, от една и съща жажда за въздух и свобода, излязоха навън.

— Можем като начало да свърнем тук — каза мисис Рашуърт, която вежливо откликна на намека и ги последва. — Тук

растителността е най-богата, а и фазаните са интересни.

— Чудя се — каза мистър Крофърд, като се оглеждаше наоколо — дали тук няма да се намери нещо, с което да се захванем, преди да продължим нататък? Ето там виждам стени, които ми изглеждат многообещаващи. Мистър Рашуърт, дали да не свикаме съвет на тази поляна?

— Джеймс — обърна се мисис Рашуърт към сина си, — мисля, че дивата част на парка ще бъде нещо ново за цялата компания. Господиците Бъртрам още не са виждали подобно нещо.

Възражение не последва, но известно време сякаш никой не беше склонен да следва нечий определен план или да тръгне в някаква посока. Отначало всички бяха заинтригувани от растенията и фазаните и се пръснаха наоколо, обхванати от приятното чувство на свобода. Мистър Крофърд пръв се отправи по-нататък, за да проучи възможностите на къщата от другата страна. Тревните площи, оградени от двете страни с високи стени, преминаваха в насаждения, следваше игрището за голф, а по-нататък моравата продължаваше под формата на дълга стъпаловидна алея, от двете страни на която се издигаше желязна ограда. Поглеждайки през оградата, можеха да се видят върховете на дърветата от прилепената към нея дива част на парка. Мястото беше много подходящо за намиране на недостатъци. Мистър Крофърд скоро беше последван от мис Бъртрам и мистър Рашуърт и когато не след дълго останалите започнаха да се разделят на групички, Едмънд, мис Крофърд и Фани, които също така естествено образуваха една група, ги намериха оживено да се съвещават на терасата, споделиха за малко съжаленията и затрудненията им, след което ги напуснаха и продължиха нататък. Останалите три дами — мисис Рашуърт, мисис Норис и Джулия, все още оставаха далеч назад, тъй като Джулия, чиято щастлива звезда ѝ беше изменила, беше принудена да върви с мисис Рашуърт и да сдържа нетърпението си, пригаждайки се към бавната походка на достолепната дама, докато в това време леля ѝ, натъквайки се на икономката, дошла да нахрани фазаните, поостана да размени с нея някоя и друга приказка. Бедната Джулия, единствена от деветимата недоволна от жребия си, се чувстваше жестоко наказана и не е трудно да си представим колко различна изглеждаше от онази Джулия, която седеше на капрата на ландото. Вежливостта, която възпитанието ѝ налагаше като безусловен

дълг, правеше бягството ѝ невъзможно, в същото време липсата на повисоко самообладание, на истинско внимание към другите, на онова познаване на собственото си сърце и принципа на справедливостта, които не заемаха съществен дял във възпитанието ѝ, я караше да се чувства крайно нещастна.

— Горещината е направо непоносима — каза мис Крофърд, когато изкачиха последното стъпало на терасата и за втори път се озоваха пред вратата, водеща към дивата част на парка. — Имате ли нещо против малко да си починем? Ето една чудесна горичка, стига да можем да се доберем до нея. Какъв късмет, ако вратата е отключена! Но тя, разбира се, е заключена, в тези големи имения само градинарите могат да ходят където поискат.

Вратата обаче се оказа отключена и всички без колебание и с радост минаха през нея и оставиха зад гърба си ослепителния блясък на деня. Дълго стълбище ги отведе до гъсталака, който представляваше засадена гора с площ около два акра и въпреки че се състоеше предимно от лиственица и лавър и почти изсечен бук, а и беше засадена прекалено правилно, в сравнение с игралната площадка и терасата, в нея царяха сумрак и прохлада и естествена красота. Всички почувстваха свежестта ѝ и известно време бяха в състояние само да вървят и да се възхищават. Най-накрая, след кратка пауза, мис Крофърд заговори:

— Значи ще ставате свещеник, мистър Бъртрам? Това доста ме изненадва.

— А защо трябва да ви изненадва? Бихте могли да предположите, че имам намерение да се отдам на някаква професия, и да прецените, че няма да стана нито адвокат, нито военен, нито пък моряк.

— Да, така е. Но, с една дума, това не ми мина през ума. Нали знаете, обикновено се намира някой чичо или дядо, който да остави наследство на по-малкия син.

— Много похвална практика — каза Едмънд, — но не е общовалидна. Аз съм едно от изключенията и в качеството на такова ще трябва сам да се погрижа за себе си.

— Но защо трябва да ставате свещеник? Мислех, че такава е съдбата на най-малкия син, когато преди него има много други, които се ползват от правото на избор.

— Значи мислите, че никой не би избрал църквата заради самата нея?

— Никой е силно казано. Е, да, ако използваме думата в разговорния смисъл, което означава почти никой, то аз наистина мисля така. Какво може да се постигне в църквата? Мъжете обичат да изпъкват сред останалите и могат да се отличат на всяко друго поприще, но не и в църквата. Свещеникът е нищо.

— „Нищо“ в разговорния смисъл също има степени, надявам се, както и „никой“. Свещеникът не заема високо положение, нито е в състояние да дава тон в обществото. Той не бива да стои начело на тълпите, да диктува модата в облеклото. Но аз не бих нарекъл „нищо“ положението, което го натоварва с отговорността за всичко най-важно за човека, разглеждан като индивид или като колектив, за преходното и вечното, положението, което го задължава да бъде пазител на религията и нравствеността и оттам и на поведението, което произтича от тяхното влияние. Никой тук не би могъл да нарече такава служба „нищо“. Ако човекът, който я носи, е такъв, причината е в пренебрегването на дълга, в подценяването на неговото значение и в стремежа му да играе роля, която не му е присъща.

— Вие отреждате на свещеника по-важна роля от тази, която обикновено му се полага или която аз съм в състояние да разбера. Това влияние и значимост не се забелязват особено в обществото, пък и как биха могли да се почувстват, когато самите свещеници така рядко се появяват пред хората? Как би могло всичко това, за което говорите, да се постигне с две проповеди на седмица, дори и да предположим, че си струва трудът да бъдат чути и че на проповедника му е стигнал умът да предпочете Блеър пред собствените си умотворения? Как биха могли те да диктуват поведението и да формират нравите на една голяма енория през останалата част на седмицата? Свещеникът рядко може да се види другаде, освен на катедрата по време на проповед.

— Вие говорите за Лондон, а аз имам предвид целия народ.

— Струва ми се, че столицата дава достатъчно ясна представа и за всяка друга част на страната.

— Не и за съотношението между добродетелта и порока в кралството, надявам се. Големите градове не са мястото, където може да се търси най-високият морал. Не там достойните хора от което и да е съсловие могат да вършат най-добрите дела и със сигурност

влиянието на духовенството не може да бъде почувствано най-силно там. Един добър проповедник е пример за подражание и обект на възхищение, но хубавата проповед не е достатъчна, за да бъде свещеникът полезен в енорията си и в цялата област, когато енорията и областта са достатъчно малки и всички могат да си създадат представа за начина на живот, личността и поведението му — нещо, което трудно би могло да стане в Лондон. Там свещеникът се губи в тълпата от енорияши. Там духовниците са известни най-вече като проповедници. А колкото до влиянието им върху поведението на хората, нека мис Крофърд не ме разбира грешно, допускайки, че аз ги смятам за арбитри на доброто възпитание, за образец на изисканост и учтивост, за познавачи на всички тънкости на етикета. Доброто поведение, за което говоря, по-скоро би трябвало да бъде наречено „добропорядъчност“, може би следване на добри правила, накратко казано, резултат от онези доктрини, чието проповядване и внедряване е техен дълг. И аз съм убеден, че това може да се види навсякъде — каквото е духовенството — добро или лошо — такива са и хората.

— Без съмнение — каза Фани с кротка убеденост.

— Ето — възкликна мис Крофърд, — вие вече напълно убедихте мис Прайс!

— Бих желал да мога да убедя и мис Крофърд.

— Не мисля, че някога ще успеете — каза тя с лукава усмивка.

— Аз и сега продължавам да се учудвам не по-малко, отколкото в началото, че възнамерявате да се посветите на църквата. Повярвайте ми, вие сте създаден за нещо по-добро. Хайде, променете решението си! Още не е късно. Станете адвокат.

— Да стана адвокат! И вие ми го казвате с такава лекота, сякаш ми предлагате да се разходя до онзи гъсталак!

— Сега ще кажете нещо в този дух, че дебрите на закона са още по-непроходими, но аз ще ви изпреваря! Запомнете, че ви изпреварих!

— Не е нужно да бързате толкова, за да предотвратите някой *bon-mot*^[2] от моя страна, аз по природа никак не съм остроумен. Аз съм човек, лишен от фантазия и се изразявам твърде прозаично, така че преди да измисля някой находчив отговор ще има да се двоумя половин час.

Последва общо мълчание. Всички бяха потънали в мислите си. Фани първа наруши мълчанието:

— Чудно е, че се чувствам изморена само от разходката из тази чудесна гора, но когато стигнем до първата пейка, ще се радвам малко да поседна, стига да нямате нищо против.

— Мила Фани — извика Едмънд, взе ръката ѝ и я накара да се облегне на неговата, — колко съм несъобразителен! Надявам се, че не си много изморена. Може би — обърна се той към мис Крофърд — и другата ми спътница ще ми направи честта да се облегне на ръката ми.

— Благодаря ви, но никак не съм изморена — и все пак, изричайки това, тя го хвана под ръка и удоволствието от тази близост, която той за първи път почувства, го накара да забрави за момент за Фани.

— Вие едва ме докосвате — каза той. — Ползата ви от мене е нищожна. Колко е по-лека женската ръка от мъжката! В Оксфорд бях свикнал на улицата да вървя под ръка с някой мъж, в сравнение с който ръката ви е като перце.

— Аз наистина не съм изморена и направо се учудвам, защото сигурно сме извървели не по-малко от миля през гората, не мислите ли?

— Няма и половин миля — гласеше категоричният му отговор, тъй като той все още не беше толкова влюбен, та да измерва разстоянията и да пресмята времето с женската безотговорност.

— О, вие не вземате под внимание колко дълго бродихме наоколо. Ние поехме по най-лъкатушещата пътека, а самата гора сигурно е дълга половин миля по права линия, щом като още не сме видели края ѝ, откакто се отклонихме от първата голяма алея.

— Но ако си спомняте, преди да се отклоним от главната алея, краят ѝ се виждаше точно пред нас. Нали когато огледахме алеята, видяхме, че свършва с желязна врата, а дотам нямаше повече от един фърлонг разстояние.

— О, вашите фърлонги не ме интересуват, но аз съм сигурна, че гората е много дълга и че откакто сме навлезли в нея, през цялото време обикаляме. Ето защо когато ви казвам, че сме изминали една миля, имам предвид вътре в пределите на гората.

— Тук сме точно от четвърт час — каза Едмънд, изваждайки часовника си. — Може би мислите, че се движим с четири мили в час?

— О, не ме тормозете с вашия часовник. Часовниците винаги или избързват, или закъсняват. Не искам никакъв часовник да ме

ръководи.

Още няколко крачки и пътеката ги изведе в края на същата тази алея, за която говореха, а отстрани, потънала в сянка и скрита от листата, стоеше широка удобна пейка, обърната към минаващата по протежение на канавката ограда, през която се виждаше паркът. Тримата седнаха на нея.

— Боя се, че ти много се измори, Фани — каза Едмънд, като я разглеждаше. — Защо не каза по-рано? Голямо развлечение ще бъде за тебе днешното пътуване, ако се върнеш преуморена. Представете си, мис Крофърд, всяка разходка я изморява много бързо, с изключение на ездата.

— Колко противно в такъв случай от ваша страна, че ми позволихте да си присвоя коня й за цяла седмица! Срам ме е заради вас и заради самата мене, но това няма да се повтори повече!

— Вашето внимание и загриженост ме карат да почувствам още по-силно собствената си небрежност. Изглежда, че във ваше лице интересите на Фани имат по-добър защитник, отколкото в мое.

— Сегашната й умора обаче никак не ме изненадва — няма по-изтощително задължение от това, което трябваше да изпълняваме тази сутрин: да разглеждаме една огромна къща, лутайки се от стая в стая, да напъваме вниманието си и зрението си, да слушаме неща, които не разбираме и да се възхищаваме от това, което не ни интересува. Всепризнато е, че това е най-скупното занимание на света, и мис Прайс е на същото мнение, въпреки че не го съзнава.

— Аз бързо ще си отдъхна — каза Фани, — да седиш на сянка в такъв хубав ден и да съзерцаваш зеленината — това е най-добрият начин да възстановиш силите си.

След като поседяха още малко, мис Крофърд отново скочи.

— Аз трябва да се движа — каза тя, — почивката ме изтощава. Изморих се да гледам през канавката. Трябва да разгледам мястото през желязната врата, за да мога да го видя както трябва.

Едмънд също стана от пейката.

— Ето вижте, мис Крофърд, ако сега погледнете алеята, ще се убедите, че не може да е дълга цяла миля, дори и четвърт миля няма.

— Разстоянието е огромно — отвърна тя. — Това се вижда още от пръв поглед.

Той продължи да я убеждава, но напразно. Тя не искаше да пресмята, нито да сравнява, само се усмихваше и продължаваше да държи на своето. И най-високата степен на разумно съгласие не би могла да бъде по-интригуваща, така че двамата беседваха с взаимно удоволствие. Най-накрая стигнаха до споразумението, че трябва да опитат да определят размерите на гората, като повървят още малко из нея. Те щяха да вървят до другия край в посоката, в която бяха тръгнали, тъй като от края на алеята покрай канавката се простираше права зелена пътека, и може би щяха да свият малко встрани, ако им се стори, че това ще им помогне, и да се върнат след няколко минути. Фани каза, че си е починала и е готова да тръгне с тях, но те не ѝ позволиха. Едмънд настоя да остане на мястото си така усърдно, че тя не беше в състояние да се противи и остана на пейката, мислейки с удоволствие за загрижеността на братовчед си, но и с голямо съжаление, че не е по-силна. Фани гледа след тях, докато не се скриха от погледа ѝ на завоя и се вслушва, докато и последните звуци заглъхнаха.

---

[1] Откъс от поемата на Уолтър Скот „Песента на последния менестрел“. ↑

[2] *Воп mot* — (фр.) добра дума. ↑

ГЛАВА 10

Измина четвърт час, двадесет минути, а Фани още мислеше за Едмънд, мис Крофърд и себе си, без някой да наруши уединението ѝ. Тя започна да се чуди, че са я оставили толкова дълго сама и да се вслушва нетърпеливо, очаквайки да чуе отново стъпките и гласовете им. Най-сетне се чу шумът на приближаващи се стъпки, но едва беше успяла да съобрази, че това не са тези, които очаква, и на пътеката, по която беше дошла, се появиха мис Бъртрам, мистър Рашуърт и мистър Крофърд и застанаха пред нея. „Мис Прайс съвсем сама!“ и „Скъпа Фани, как така?“ — бяха първите им приветствия. Тя им разказа какво се е случило.

— Горкичката ми Фани! — извика братовчедка ѝ. — Колко зле са постъпили с тебе! По-добре да беше останала с нас.

После седна на пейката между двамата джентълмени и възобнови започнатия по-рано разговор, като обсъждаше много оживено възможността за преустройство на имението. Още нищо не беше решено, но Хенри Крофърд беше пълен с идеи и проекти и в общи линии, каквото и да предложеше, то незабавно биваше одобрявано най-напред от мис Бъртрам, после и от мистър Рашуърт, чието основно занимание явно беше да слуша другите и който не дръзваше да изкаже нито една собствена мисъл, ако не се смята желанието му да видят имението на неговия приятел Смит.

Така изминаха няколко минути, после мис Бъртрам забеляза желязната врата и поиска да минат през нея и да отидат в парка, за да допълнят представите и плановете си. По мнението на Хенри Крофърд, именно това би трябвало да бъде желанието и на всички останали, това беше най-доброто решение, най-добрият начин да се постигне положителен резултат. Той веднага видя на не повече от половин миля едно възвишение, което щеше да им даде възможност да разгледат къщата от най-подходящ ъгъл. Ето защо трябваше да минат през вратата и да стигнат до възвишението. Тя обаче се оказа заключена. Мистър Рашуърт съжаляваше, че не е взел ключа. Беше му

минало през ума дали да не го вземе и той повече за нищо на света не би тръгнал без него. Това обаче никак не оправяше положението. Нямаше начин да преминат оттатък и тъй като желанието на мис Бъртрам да продължат ни най-малко не отслабваше, в края на краищата мистър Рашуърт заяви, че отива да донесе ключа и тръгна обратно.

— Без съмнение това е най-доброто, което можем да направим, щом така или иначе сме се отдалечили толкова от къщата — каза мистър Крофърд, след като той се скри от погледа им.

— Да, нищо повече не може да се направи. А сега, кажете ми честно, не намирате ли, че имението като цяло изглежда по-зле от очакванията ви?

— Не, разбира се, точно обратното. Намирам, че изглежда по-хубаво, по-величествено и по-завършено като стил, макар този стил може би и да не е най-добрият. И ако трябва да си говорим истината — той понижи тон, — не мисля, че някога Содъртън ще ми достави такова удоволствие, както сега. Следващото лято той едва ли ще ми се стори по-хубав.

След кратко объркване, което трая само миг, дамата му отговори:

— Вие сте твърде много светски човек, за да гледате на нещата по начин, различен от този на обществото. Ако хората решат, че Содъртън е станал по-добър, без съмнение и вие ще бъдете на същото мнение.

— Боя се, че в някои отношения не съм толкова светски човек, колкото интересите ми налагат. Чувствата ми не са чак дотам мимолетни, нито властта над собствената ми памет — толкова голяма, както е присъщо на светските мъже.

Тези думи бяха последвани от кратко мълчание. Мис Бъртрам отново поде:

— Тазсутрешното пътуване явно ви достави голямо удоволствие. Беше ми приятно да ви гледам как добре се забавлявате. Вие с Джулия се смяхте през целия път.

— Така ли? Да, действително, но нямам ни най-малка представа за какво. О, да, мисля, че й разказах няколко нелепи историйки за един стар ирландец, коняр у чичо ми. Сестра ви обича да се смее.

— Намирате, че е по-жизнерадостна от мене?

— По-лесно е да я забавлява човек — отговори той и добави с усмивка — затова е и по-добра спътница. Не бих могъл да разчитам да забавлявам вас с ирландски анекдоти в продължение на десет мили.

— Смятам, че по природа съм не по-малко жизнерадостна от Джулия, но сега има много неща, над които трябва да помисля.

— Без съмнение... има такива положения, когато прекалената веселост може да се изтълкува като безчувственост. Вашите перспективи обаче са толкова добри, че липсата на настроение би била неоправдана. Пред вас всичко е розово.

— Как да разбирам това — буквално или образно? Предполагам, че буквално. Да, така е, слънцето свети и в парка кипи живот. Но за съжаление тази желязна врата и тази канавка ме изпълват с чувството, че съм затворена, че съм лишена от нещо. Не мога да се измъкна оттук, „както е казал скворецът“^[1] — тя изрече всичко това с много чувство и пристъпи към вратата. Той я последва. — Колко време му трябва на мистър Рашуърт да донесе този ключ!

— И вие за нищо на света не бихте излезли без ключа, без благоволението и защитата на мистър Рашуърт, иначе лесно можете, струва ми се, с моя помощ да минете оттук, покрай вратата. Мисля, че в това няма нищо невъзможно, ако действително искате да излезете на воля и отхвърлите мисълта, че в това има нещо нередно.

— Нередно? Глупости! Наистина мога да изляза оттук и ще го направя. Мистър Рашуърт ще се появи всеки момент, още преди да сме се скрили от погледа.

— А ако вече не се виждаме, мис Прайс ще бъде така добра да му каже, че може да ни намери някъде около възвишението, край дъбовата горичка на хълма.

Фани, която чувстваше, че това няма да доведе до добро, не можеше да не направи опит да ги спре:

— Ще се нараните, мис Бъртрам — извика тя, — няма начин да не се нараните от тези шипове! Ще си скъсате роклята, има опасност да паднете в канавката. По-добре не отивайте.

Още не беше произнесла тези думи, а братовчедка ѝ вече стоеше невредима от другата страна и се смееше, безкрайно доволна от успеха си.

— Благодаря ти, скъпа Фани — каза тя, — но и аз, и роклята ми сме живи и здрави, така че довиждане!

Фани отново беше оставена сама, без настроението ѝ да се подобри ни най-малко, тъй като беше огорчена от почти всичко, което видя и чу, учудена от държанието на Мария и изпълнена с възмущение от мистър Крофърд. Избирайки заобиколен и, както ѝ се стори, крайно неподходящ път към хълма, двамата скоро се скриха от погледа ѝ, така че тя още няколко минути остана сама, без слуха или зрението ѝ да доловят признаци на нечие присъствие. Тази горичка сякаш беше само нейна. Би могла едва ли не да си помисли, че Едмънд и мис Крофърд са излезли от гората, но не беше възможно Едмънд съвсем да забрави за нея.

Шумът на приближаващи се стъпки прекъсна нерадостните ѝ мисли. Някой вървеше с бърза крачка по главната алея. Тя очакваше да види мистър Рашуърт, но се оказа Джулия, запъхтяна и разгорещена, която щом я видя, разочаровано възкликна:

— Я виж ти! А къде са останалите? Мислех, че Мария и мистър Крофърд са с тебе!

Фани ѝ обясни ситуацията.

— Хубав номер, честна дума! Никакви не се виждат — тя нетърпеливо оглеждаше парка. — Но те не биха могли да се отдалечат кой знае колко и мисля, че аз не по-зле от Мария ще се справя с тази канавка, дори и без чужда помощ!

— Но, Джулия, мистър Рашуърт всеки момент ще се появи с ключа. Почакай го!

— О, не, благодаря! Това семейство ми дойде до гуша тази сутрин. Да, миличка, току-що избягах от ужасната му майка. Докато ти си седеше тук толкова спокойна и доволна, аз изтърпях такова наказание! Трябваше ти да си на мое място, за да видиш какво ми е, но ти винаги успяваш да се измъкнеш от подобни ситуации.

Това беше крайно несправедлива забележка, но Фани си даде вид, че нищо не е чула и не ѝ обърна внимание. Джулия беше ядосана, лесно се разгорещяваше, но тя знаеше, че бързо ще ѝ мине, затова нищо не възрази, а само попита дали не е виждала мистър Рашуърт.

— О, да, видяхме го. Той така се беше понесъл, сякаш животът му зависеше от това и имаше време само да ни каже за какво се е разбързал и къде сте.

— Жалко, че трябваше да положи толкова труд за нищо.

— Това е проблем на мис Мария. Аз не съм длъжна да се самонаказвам за нейните грехове. Нямаше начин да се отърва от майката, докато досадната ми леля ухажваше икономката, но от сина мога да се измъкна!

И още в същия миг се промъкна през оградата и се отдалечи, без да обърне внимание на последния въпрос на Фани дали не е виждала някъде мис Крофърд и Едмънд. Обзета едва ли не от ужас при мисълта, че ще трябва да се срещне с мистър Рашуърт, Фани не беше в състояние да мисли за продължителното им отсъствие толкова много, колкото можеше да се очаква. Тя чувстваше, че са се отнесли много лошо с него и беше съвсем потисната от мисълта, че ще трябва да му съобщи за случилото се. Мистър Рашуърт се присъедини към нея не по-късно от пет минути след тръгването на Джулия и въпреки че тя се постара да представи нещата в най-добра светлина, явно беше, че той е крайно обиден и недоволен. В първия миг не каза нито дума, само видът му изразяваше безкрайна изненада и яд. Той пристъпи към вратата и застана там, явно без да знае как да постъпи.

— Те пожелаха да остана тук — братовчедка ми Мария поръча да ви кажа, че ще ги намерите край хълма или някъде наблизо.

— Не мисля, че ще продължа нататък — мрачно заяви той. — Те никъде не се виждат. Докато стигна до хълма, те вече ще са отишли някъде другаде. Стига ми толкова ходене.

И седна с крайно угнетен вид до Фани.

— Много съжалявам — каза тя, — много неловко се получи. — Най-голямото ѝ желание в момента беше да намери някакви подходящи думи за утешение.

След кратка пауза той заяви:

— Мисля, че със същия успех можеха да ме почакаат.

— Мис Бъртрам мислеше, че ще я последвате.

— Ако ме беше почакала, нямаше да се налага да я следвам.

Нищо не можеше да се възрази срещу това и Фани премълча. Последва нова пауза, след която той продължи:

— Кажете, за бога, мис Прайс, и вие ли сте така възхитена от мистър Крофърд като някои хора? Лично аз не намирам нищо хубаво у него.

— На мене той съвсем не ми се вижда хубав.

— Хубав! Та кой би могъл да нарече такъв недорасъл човек хубав! На ръст надали има и пет фута и девет инча, не бих се учудил дори ако са пет и осем. Мисля, че този господин изглежда доста зле. По мое мнение, тези двамата — мистър и мис Крофърд — не са никаква придобивка за нашата компания. И без тях си бяхме много добре.

Тук една лека въздишка се изтръгна от гърдите на Фани — нищо не би могло да му се възрази.

— Ако бях направил някакъв проблем с отиването за ключа, би могло да им се намери извинение, но аз тръгнах в момента, в който тя пожела.

— Сигурна съм, че вие се държахте изключително любезно и смятам, че сте вървели толкова бързо, колкото е възможно, но нали знаете, разстоянието оттук до къщата не е малко, пък и в самата къща, а когато хората чакат, те не са в състояние да съдят правилно за времето и половин минута им се вижда като пет.

Той стана и още веднъж се приближи до вратата, като се тюхкаше, че не е взел ключа когато трябва. От начина, по който беше застанал, на Фани се стори, че забелязва признаци на смекчаване и това я накара да се реши на още един опит, изричайки:

— Колко жалко, че няма да се присъедините към тях. Те се надяваха, че от тази част на парка къщата ще се вижда по-добре и ще могат да помислят как да се преустрои, а, както знаете, без вас не би могло да се вземе подобно решение.

Оказа се, че ѝ е много по-лесно да отпрати събеседниците си, отколкото да ги задържи. Думите ѝ оказаха нужното въздействие върху мистър Рашуърт.

— Е, добре — каза той — ако наистина мислите така, най-хубаво ще е да ида. Глупаво би било да се връщам за ключа напразно.

И като отвори вратата се запъти след тях без повече церемонии.

Сега мислите на Фани изцяло бяха погълнати от двамата, които я бяха напуснали толкова отдавна, и, вече изгубила търпение, тя реши да ги потърси. Отначало тръгна по главната алея и вече беше решила да свие по една странична пътека, когато до слуха ѝ достигна гласът и смехът на мис Крофърд. Звукът се приближаваше и след още няколко извивки на пътеката двамата изникнаха пред погледа ѝ. Те тъкмо се връщаха в дивата част на гората откъм парка, където ги беше

примамила една незаклучена странична вратичка скоро след като се разделиха с нея и прекосявайки част от парка, те бяха стигнали до същата тази алея, до която Фани цяла сутрин се беше надявала да се добере и бяха седели под едно дърво. Такъв беше разказът им. Очевидно бяха прекарвали приятно времето си и не си даваха сметка колко дълго са отсъствали. Единственото утешение на Фани бяха уверенията на Едмънд, че много е искал да се върне да я вземе и непременно щял да го направи, ако не била толкова изморена. Това обаче се оказа недостатъчно, за да заглуши болката ѝ, че е била изоставена за цял час, докато той говореше само за няколко минути, нито да я избави от известно любопитство за какво са си говорили през цялото това време и когато, по общо съгласие, решиха да се върнат в къщата, тя беше обзета от разочарование и униние.

Когато стигнаха до стъпаловидната алея, мисис Рашуърт и мисис Норис тъкмо се бяха изкачили до най-горното ѝ стъпало и се канеха да влязат в горичката, час и половина след като бяха напуснали къщата. Мисис Норис беше прекалено заета, за да се движи по-бързо. Каквито и да бяха неприятните инциденти, помрачили удоволствието на племенничките ѝ, за нея утрото беше изпълнено с приятни преживявания от начало до край — икономката, след куп комплименти по повод на фазаните, я беше завела в мандрата, беше ѝ разказала всичко за техните крави и ѝ беше дала рецептата на едно знаменито млечно сирене. А след като Джулия ги напусна, бяха срещнали градинаря, с когото мисис Норис беше завързала твърде полезно познанство, извеждайки го от заблуждение по повод заболяването на внука му, убеждавайки го, че става дума за треска, и обещавайки цял за нея. Той на свой ред я беше завел в разсадника, за да ѝ покаже отбраните си растения и ѝ беше подарил един твърде интересен екземпляр от ерика.

След тази случайна среща всички заедно се върнаха в къщата, за да си убият времето както могат — седяха по диваните, бърбяха и прелистваха „Куортърли Ривюз“, докато се върнаха останалите и стана време за обяда. Госпожиците Бъртрам и двамата джентълмени се върнаха доста късно и изглеждаше, че разходката им е била само отчасти приятна и в никакъв случай не е допринесла за изпълнението на основната цел на деня. Според техния собствен разказ всички те бяха обикаляли да се търсят един друг и, по мнението на Фани, се бяха

събрали твърде късно, за да бъде възстановена хармонията, необходима, според общото признание, за вземане на решение за каквато и да било промяна. Гледайки Джулия и мистър Рашуърт, тя чувстваше, че не само на нейната душа е тежко — на лицата и на двамата се четеше униние. Мистър Крофърд и мис Бъртрам бяха много по-весели и на Фани се стори, че по време на обяда джентълменът положи особени старания, за да разсее обидата на другите двама и да възстанови общото добро настроение.

Обядът скоро беше последван от чай и кафе, десетте мили път до дома не позволяваха да се губи време и от момента на сядането им на масата се разменяха бързи, нищо незначещи забележки, докато не съобщиха, че каретата чака и мисис Норис се засуети, взе от икономката няколкото яйца от фазани и сиренето, заля мисис Рашуърт с поток от вежливи словоизлияния и беше готова да поведе групата. В този момент мистър Крофърд се приближи до Джулия и каза:

— Надявам се, че няма да се лиша от компанията на спътницата си, освен ако не я е страх от нощния въздух на такова открито място.

Молбата беше неочаквана, но беше приета снизходително и имаше всички изгледи денят да завърши за Джулия почти така успешно, както беше започнал. Мис Бъртрам се беше настроила за нещо съвсем друго и се почувства малко разочарована, но увереността, че истинското предпочитание е на нейна страна, я примири с това решение и ѝ помогна да приеме прощалните любезности на мистър Рашуърт както подобава. За него явно беше далеч по-приятно да я настани в ландото, отколкото да ѝ помогне да се качи на капрата, и по всичко личеше, че това донякъде му връща доброто настроение.

— Е, Фани, ти добре си прекара деня, бог ми е свидетел! — каза мисис Норис, докато минаваха през парка. — От начало до край само удоволствия. Мисля, че трябва да си особено благодарна на леля си Бъртрам и на мене, че ти дадохме възможност и ти да дойдеш. Толкова развлечения за един ден!

Мария беше достатъчно ядосана, за да каже направо:

— Мисля, че и вие доста добре се справихте, госпожо. Скутът ви е пълен с какво ли не, а и тази кошница между нас, която през цялото време ме удря немилостиво по лакътя!

— Скъпа моя, това е само една малка фиданка, която този чудесен старец — градинарят, ме накара да приема, но ако ти пречи,

веднага ще я взема в скута си. Хайде, Фани, вземи този пакет, но гледай добре да го пазиш, да не го изпуснеш! Това е млечно сирене, точно като онова, което ни поднесоха на обяда. Добрата стара мисис Уитейкър не можа да се успокои, докато не ме накара да взема едно от сирената. Противих се докато можах, а тя само дето не се разплака, при това знам, че сестра ми обожава точно такова сирене. Тази мисис Уитейкър е цяло съкровище! Тя беше направо шокирана, когато я попитах дали на масата на прислугата е разрешено да се сервира вино, освен това е изгонила две прислужници за това, че носят бели рокли. Внимавай със сиренето, Фани. Сега мога да разположа много добре другия пакет и кошницата.

— Какво още успяхте да измъкнете? — попита Мария, вече не толкова недоволна, поради факта, че така превъзнасят Содъртън.

— Как така да измъкна, скъпа? Това са само няколко чудесни яйца от фазан, които мисис Уитейкър едва ли не насила ми напъха в ръцете. Тя не искаше и дума да чуе за отказ. Тъй като разбра, че живея сама, тя е сметнала, че за мене ще бъде голямо развлечение да си имам няколко такива забавни създания и е напълно права. Ще ги дам на краварката да ги сложи под първата свободна кокошка и ако се излюпят, ще накарам да ги пренесат у дома и ще взема назаем една клетка. За мене ще бъде голямо удоволствие да се грижа за тях през самотните си часове. А ако ми потръгне, ще дам и на майка ти.

Вечерта беше прекрасна, мека и спокойна, а природата толкова ведро, че правеше пътуването изключително приятно, но когато мисис Норис млъкна, никой повече не промълви дума. Те бяха изтощени душевно и мислите почти на всички бяха изцяло погълнати от въпроса какво денят им бе донесъл повече — радост или болка.

---

[1] Откъс от произведението „Сантиментално пътешествие из Франция и Италия“ от А. Стърн. ↑

ГЛАВА 11

Денят в Содъртън, при всичките си недостатъци, донесе на сестрите Бъртрам много по-приятни преживявания, отколкото им достави четенето на писмата от Антигуа, пристигнали не след дълго в Менсфийлд. Беше далеч по-приятно да мислят за Хенри Крофърд, отколкото за баща си, а да си представят, че баща им след известно време ще си бъде в Англия, както сочеха писмата, беше крайно неприятно занимание.

Ноември беше злокобният месец, определен за завръщането му. Сър Томас пишеше за това толкова уверено, колкото опитът и опасенията му позволяваха. Делата му бяха почти уредени, така че той имаше пълно основание да предположи, че ще може да пътува със септемврийския пощенски кораб, което го караше да се надява, че ще се срещне с любимото си семейство в началото на ноември.

Мария беше достойна за съжаление повече от Джулия, защото за нея завръщането на баща ѝ означаваше женитба, тъй като той, горещо загрижен за щастието ѝ, щеше да я съедини с годеника ѝ, с когото до неотдавна беше свързвала надеждите си за щастлив брак. Това беше мрачна перспектива и не ѝ оставаше нищо друго, освен да се опита да забрави, какво ѝ предстои, като се надяваше да види на хоризонта нещо ново. Баща ѝ едва ли щеше да се върне в началото на ноември, обикновено се налагаха отсрочки — бурно море или нещо друго. Това удобно „нещо друго“, с което се успокоява всеки, който затваря очите си, за да не вижда и отхвърля доводите на разума, за да не им се подчини. Може би той щеше да пристигне не по-рано от средата на ноември, а дотогава имаше още три месеца. Три месеца съдържаха тринадесет седмици. За тринадесет седмици много неща можеха да се случат.

Сър Томас щеше да бъде дълбоко оскърбен, ако можеше да заподозре и половината от това, което дъщерите му изпитваха по повод на неговото завръщане, и едва ли щеше да се утеши от съзнанието за интереса, който то събуждаше в гърдите на друга една млада дама.

Мис Крофърд, отивайки с брат си да прекара вечерта в Менсфийлд парк, чу добрата вест и въпреки че новината явно нямаше отношение към нея и беше достатъчно да поднесе вежливо поздравленията си на семейството, тя прояви към нея интерес, който трудно можеше да бъде удовлетворен. Мисис Норис разказа подробности от писмата и с това темата беше приключена, но след чая, когато мис Крофърд стоеше пред отворения прозорец с Едмънд и Фани и гледаше към тънещите в здрач околности, докато госпожиците Бъртрам, мистър Рашуърт и мистър Крофърд се занимаваха със свещите на пианото, тя изведнъж се върна към разговора, като погледна към групата зад гърба си и каза:

— Колко щастлив изглежда мистър Рашуърт! Явно мисли за ноември.

Едмънд също се обърна и погледна мистър Рашуърт, но не каза нищо.

— Завръщането на баща ви ще бъде много вълнуващо събитие.

— Разбира се, след такова дълго отсъствие, и не просто дълго, но и изпълнено с толкова много опасности.

— То ще бъде предвестник и на други събития — сватбата на сестра ви и посвещаването ви в сан.

— Да.

— Не се обиждайте — каза тя със смях, — но това ми напомня за някои от древните езически герои, които, след като извършели велики подвизи в чужди земи, принасяли жертви на боговете по случай благополучното си завръщане.

— В този случай няма никаква жертва — отговори Едмънд със съдържана усмивка и отново погледна към пианото. — Решението е изцяло нейно.

— О, да, зная. Просто се пошегувах. Тя е постъпила точно така, както би постъпила всяка друга девойка, и аз ни най-малко не се съмнявам, че се чувства изключително щастлива. Разбира се, вие не се досещате за втората жертва, която имам предвид.

— Посвещаването ми в сан е също толкова доброволно, колкото и женитбата на Мария, уверявам ви.

— Какъв късмет, че вашите склонности и удобството на баща ви така добре се съчетават. Доколкото разбирам, някъде наблизо за вас се пази много добра енория.

— И допускате, че това ми е повлияло.

— Сигурна съм, че няма такова нещо! — възкликна Фани.

— Благодаря ти за добрата дума, Фани, но аз самият не бих го твърдял с чиста съвест. Напротив, съзнанието, че съм добре осигурен, наистина ми повлия, но не виждам в това нищо нередно. В моя случай не се е налагало да преодолявам някакво естествено нежелание и не виждам причина човек да не стане добър свещеник, само защото знае, че се радва на добро материално положение. Аз бях в сигурни ръце. Надявам се, че не бих направил погрешен избор, а и баща ми, убеден съм, има твърде силно развито чувство за отговорност, за да го позволи. Да, аз бях повлиян, но не мисля, че заслужавам упрек за това.

— Това е все едно — каза Фани след кратка пауза — синът на един адмирал да отиде във флота, или син на генерал да избере армията, и никой не вижда нищо лошо в това. Никой не се учудва, че са избрали път, в който приятелите могат да им окажат най-голяма поддръжка, нито ги подозира, че са направили избора си не толкова искрено, колкото изглежда.

— Не е така, скъпа мис Прайс, и то по разбираеми причини. Професията и на моряка, и на военния сама по себе си е оправдание. Всичко говори в нейна полза — героизмът, опасността, общественото мнение и модата. Войниците и моряците винаги са на почит в обществото. Никой не би се учудил, че човек може да стане моряк или войник.

— А мотивите на човек, който се посвещава на църквата, оказвайки ѝ решително предпочитание пред останалите поприща, са достойни за подозрение, така ли? — каза Едмънд. — За да бъде оправдан той във вашите очи, вероятно трябва да направи избора си само ако материалното му обезпечаване е крайно несигурно.

— Какво? Да приеме свещенически сан, без да му е осигурена енория? О, не, това е лудост, абсолютна лудост!

— Мога ли в такъв случай да ви попитам как църквата ще си осигури служители, щом като човек не бива да приема сан нито разчитайки на енория, нито без изгледи да получи такава? Не, няма да ви питам, защото няма да знаете какво да ми отговорите. Но все пак аз ще ви помоля да се отнесете по-справедливо към свещениците, като и изхождам от вашите собствени доводи. Щом като на свещеника не могат да повлияят чувствата, които вие поставихте на първо място като достойни да привлекат и възнаградят войника и моряка при избора им

на професия, ако героизмът, светската суета и модата не са за него, то той най-малко би могъл да бъде подозиран в липса на искреност и добри намерения.

— О, без съмнение той е напълно искрен в предпочитанието си към сигурния доход пред необходимостта да положи някакво усилие, за да го спечели, и в най-добрите си намерения до края на живота си да не върши нищо друго, освен да яде, да пие и да дебелее. Това е мързел, мистър Бъртрам, и нищо повече. Мързел и търсене на лесни пътища — пълна липса на някаква благородна амбиция, на предпочитание към доброто общество, на желание да си направи труда да бъде приятен, това е, което прави от хората свещеници. На един свещеник не му остава нищо друго, освен да бъде немарлив и егоист — да чете вестника, да следи промените на времето и да се кара с жена си. Викарият върши цялата му работа, а смисълът на неговия живот се състои в обяда.

— Без съмнение има и такива свещеници, но мисля, че те не са толкова много, че да оправдаят оценката на мис Крофърд за цялото съсловие. Подозирам, че това пълно и, позволете ми да кажа, банално недоверие, се дължи не на собствените ви наблюдения, а на мненията на някои предубедени особи, в които сте свикнали да се вслушвате. Не е възможно да сте получили представата си за духовенството от собствен опит. Едва ли имате обширни познанства сред този кръг от хора, който така категорично осъждате. Вие говорите това, което сте чули на масата на чичо си.

— Аз казвам това, което ми се струва всепризнато мнение, а което е всепризнато, винаги е вярно. Въпреки че не познавам твърде добре бита на свещениците, твърде много хора знаят достатъчно, за да не липсва информация по въпроса.

— Там, където цяла категория образовани хора, независимо от занаятието ѝ, се осъжда безогледно, винаги има липса на информация или — усмихна се той, — на нещо друго. Може би вашият чичо и неговите събратя, адмиралите, слабо познават служителите на църквата, като се изключат корабните свещеници, от които, добри или лоши, винаги гледат да се отърват.

— Горкият Уилям! Той е видял толкова добрини от корабния свещеник на „Антверп“! — възкликна Фани с нежност, която може би

нямаше много общо с разговора, затова пък напълно съответстваше на собствените ѝ чувства.

— Никога не съм била особено склонна да заимствам мнения от чичо си — каза мис Крофърд, — така че трудно може да се очаква подобно нещо. И понеже вие така се нахвърлихте върху мене, трябва да ви кажа, че не съм напълно лишена от възможност да наблюдавам как живеят свещениците, бидейки в този момент на гости у брат си, доктор Грант. И въпреки че докторът е изключително мил и любезен с мене, че е истински джентълмен, и, струва ми се, умен и начетен, често произнася добри проповеди и е много почтен, виждам, че в същото време той е един ленив и себелюбив бонвиван, който е свикнал да се ръководи във всичко от стомаха си и не би си мръднал и пръста заради нечие удобство, нещо повече, ако готвачката сбърка някъде, той си го изкарва на чудесната си съпруга. Ако трябва да си говорим честно, тази вечер Хенри и аз се принудихме да излезем донякъде заради разочарованието му от суровата гъска, с която той не можеше да се справи. Бедната ми сестра трябваше да остане и да го изтърпи.

— Неодобрението ви никак не ме учудва, честна дума. Това е голям недостатък, който още повече се засилва от лошия навик на човека да угаждаме на слабостите си и сигурно е изключително болезнено при вашата чувствителна натура да гледате как сестра ви страда заради тези слабости. Това е коз срещу нас, Фани. Не бива и да се опитваме да защитим доктор Грант.

— Така е — каза Фани, — но това не значи, че трябва да се откажем да защитаваме професията му, защото, каквато и професия да беше избрал доктор Грант, той щеше да... характерът му щеше да си остане същият. И тъй като и в армията, и във флота под негово ръководство щяха да бъдат много повече хора, отколкото сега, мисля, че много повече щяха да пострадат, ако беше станал военен или моряк, а не свещеник. Освен това съм сигурна, че каквито и да са недостатъците на доктор Грант, те щяха да се задълбочат при една по-активна и светска професия, където щеше да има по-малко време и да носи по-малка морална отговорност, където би могъл да избегне необходимостта да се вглежда в себе си, или поне нямаше да се налага така често да го прави — нещо, което сега е невъзможно да избегне. Един човек, мислещ човек, какъвто е доктор Грант, не би могъл да наставлява всяка седмица другите как да изпълняват дълга си, не би

могъл всяка неделя да ходи по два пъти в църквата и да чете така хубаво такива чудесни проповеди, без това да се отрази благотворно върху самия него. Това би трябвало да го кара да мисли и аз не се съмнявам, че той по-често се старее да се сдържа, бидейки свещеник, отколкото ако упражняваше някаква друга професия.

— Не можем да докажем обратното, това е ясно, но аз ви желая по-добра съдба, мис Прайс, от тази да бъдете съпруга на човек, чиято добросърдечност се гради върху собствените му проповеди, защото дори и да е в състояние всяка неделя да си създава добро настроение чрез проповедите си, никак няма да е приятно да се кара с вас заради недопечената гъска от понеделник сутринта до събота вечерта.

— Мисля, че човек, който е способен често да се кара с Фани — каза Едмънд с нежност, — е недосегаем за каквато и да било проповед.

Фани още повече се извърна към прозореца, а мис Крофърд успя да каже само: „Струва ми се, че мис Прайс по-често заслужава, отколкото получава похвали“, когато госпожиците Бъртрам се заеха усърдно да я канят да се присъедини към тяхното изпълнение и тя се запъти с бързи стъпки към пианото, като остави Едмънд да гледа след нея, изпълнен с трепетно възхищение от всичките й многобройни добродетели, като се започне от любезното й държание и се стигне до леката и грациозна походка.

— Ето това наричам добър нрав — каза той след малко. — Това е характер, който никому не би причинил болка. Каква чудна походка! И с каква готовност откликва на желанията на другите, отзовавайки се веднага, щом я повикат! Колко жалко — добави той, като се замисли за миг, — че е трябвало да попадне в такива ръце!

Фани се съгласи с това и има удоволствието да го види как продължава да стои с нея до прозореца, въпреки очакваното пеене. Погледът му скоро се насочи като нейния към картината навън, където всичко тържествено, разливащо покой и завладяващо душата, се изправяше пред погледа в блясъка на ясната безоблачна нощ и се открояваше на фона на потъналата в дълбока сянка гора. Фани заговори, обзета от вълнение:

— Каква хармония! Какъв покой! В сравнение с това бледнее всяка живопис, всяка музика, а поезията напразно би се опитвала да го опише! То може да успокои всяка грижа, да изпълни сърцето с възторг! Когато гледам нощ като тази, струва ми се, че на света не съществува

нито зло, нито мъка и те сигурно щяха да бъдат по-малко, ако по-често се вглеждахме във величието на природата и ако хората, съзерцавайки подобна картина, по-често се замисляха за другите.

— Радва ме твоето въодушевление, Фани. Нощта е прекрасна и тези, които не са научени да чувстват така дълбоко като тебе, у които не е възпитана дори склонност към природата, са достойни за съжаление. Те губят толкова много.

— Ти ме научи да мисля и да чувствам така, братовчеде.

— Но имах много способна ученичка. Погледни, ето го Арктур, днес е особено ярък.

— Да, и Мечката. Искане ми се да видя Касиопея.

— За да я видиш, ще трябва да излезем на поляната. Няма ли да те е страх?

— Никак. Колко отдавна не сме излизали да гледаме звездите!

— Права си, не знам защо се получи така. — Изпълнението край пианото започна. — Нека постоим тук докато свършат, Фани — каза той и се извърна от прозореца. Пеенето продължаваше и тя с обида забелязваше как и той постепенно, стъпка по стъпка, се приближава към пианото, а когато певците млъкнаха, вече беше съвсем близо до тях и беше един от тези, които най-настойчиво ги молеха да продължат.

Фани остана да въздиша сама до прозореца, докато мисис Норис не ѝ се скара, че ще настине, и не я пропъди оттам.

ГЛАВА 12

Сър Томас трябваше да се върне през ноември, а някои неотложни дела призоваваха големия му син у дома още преди това. Наближаването на септември донесе вести за мистър Бъртрам, първо в писмо до лесничея, после и до Едмънд, а към края на август пристигна и самият той, готов да бъде весел, приятен и галантен, както го изискваха обстоятелствата или присъствието на мис Крофърд, да разказва за надбягванията в Уеймът, за компаниите и приятелите. Няколко седмици по-рано това би могло да събуди някакъв интерес у нея, но сега, по силата на нагледното сравнение, тя стигна до убеждението, че определено предпочита по-малкия брат.

Това беше много досадно и тя искрено съжаляваше, но нещата стояха именно по този начин. Сега тя беше толкова далеч от мисълта да се омъжи за големия брат, че дори не се стараеше да го очарова, ако не се смята обичайното кокетство на красавица, която си знае цената. Продължителното му отсъствие от Менсфийлд, което се дължеше единствено на жаждата му за удоволствия и задоволяването на собствените му прищевки, ясно ѝ даде да разбере, че той не се интересува от нея, но безразличието му към нея дотолкова отстъпваше на нейното собствено, че дори и да станеше още в този момент господар на Менсфийлд парк и „сър Томас“, както се очакваше след време, тя едва ли би могла да го приеме за съпруг.

Сезонът и задълженията, които бяха довели мистър Бъртрам в Менсфийлд, призоваха мистър Крофърд в Норфолк. В Евърингам имаха неотложна нужда от него. Той замина за две седмици, две толкова унили седмици за госпожиците Бъртрам, че би трябвало да ги накарат да застанат нащрек и да принудят дори Джулия, при цялата ревност към сестра ѝ, да признае, че не може да се вярва на ухажването му и да пожелае да не се връща. Двете седмици, когато в паузите между лова и съня джентълменът разполагаше с достатъчно свободно време, би трябвало да го убедят, че е най-разумно по-дълго да стои настрана, ако беше свикнал по-често да се замисля за

подбудите си и да си дава сметка докъде може да доведе неговата празна суетност, но благополучието и лошият пример го бяха направили безгрижен егоист, който не се замисляше за утрешния ден. Сестрите Бъртрам — красиви, умни и склонни да го окуражават, бяха развлечение за преситената му душа и след като не намери в Норфолк нищо, което да му замени удоволствието от менсфийлдското общество, той охотно се върна в определеното време и беше посрещнат със също такова удоволствие от тези, с които възнамеряваше и по-нататък просто да си убива времето.

Мария, обградена единствено с вниманието на мистър Рашуърт и обречена да слуша неизменно повтарящите се подробности на ежедневните му занимания, къде повече, къде по-малко успешни, хвалбите за неговите ловни кучета, завистливото му недоволство от съседите, съмненията му в техните права във връзка с новия ловен закон и жалбите срещу браконьерите — теми, които не можеха да открият най-прекия път към сърцето на една дама, без известно умение от едната страна и някаква привързаност от другата — безумно скучаеше без мистър Крофърд. Джулия, която с никого не беше обвързана и се чудеше какво да прави, се чувстваше в правото си да скучае без него още повече. Всяка от сестрите смяташе, че тя е предпочетената. Убеждението на Джулия можеше да намери оправдание в намеците на мисис Грант, склонна да вярва в това, което ѝ се искаше, а на Мария — в намеците на самия мистър Крофърд. След връщането му всичко тръгна така, както беше преди заминаването му. Държанието му с всяка от тях беше толкова оживено и приятно, че му позволяваше да запази позициите си и при двете, без да прекрива границата, отделяща го от постоянството, стабилността и нежната загриженост, които биха могли да привлекат всеобщото внимание.

От всички единствено Фани виждаше в ситуацията нещо, което не ѝ харесваше, но от онзи ден в Содъртън всеки път, когато видеше мистър Крофърд с някоя от сестрите, тя неволно ги наблюдаваше, почти винаги с учудване или осъждане. Ако в този случай беше така убедена във верността на собствените си наблюдения, както се доверяваше на преценките си във всяка друга ситуация, ако беше сигурна, че вижда ясно и съди безпристрастно, тя вероятно щеше да сподели всичко това с неизменния си довереник. Но така, както стояха

нещата, тя се осмели да направи само един намек, и той отиде на вятъра.

— Доста съм изненадана — каза тя, — че мистър Крофърд се върна толкова бързо, след като е прекарал тук много време — цели седем седмици. Доколкото разбрах, той много обича промените и новите впечатления и мислех, че след като веднъж е заминал, непременно ще се появи нещо, което да го задържи другаде. Той е свикнал на много по-весели места от Менсфийлд.

— Това му прави чест — отговори Едмънд, — а и мисля, че доставя удоволствие на сестра му. Тя никак не харесва непостоянството на навиците му.

— Братовчедките ми имат голяма слабост към него!

— Да, той се отнася с жените по начин, който не може да не им достави удоволствие. Според мене, мисис Грант е решила, че той има предпочитание към Джулия. Не съм забелязал подобни признаци, но бих се радвал, ако е така. Недостатъците му са от такова естество, че могат да бъдат преодолені чрез едно искрено чувство.

— Ако мис Бъртрам не беше сгодена — предпазливо продължи Фани, — в определени моменти бих могла да си помисля, че той се възхищава повече от нея, отколкото от Джулия.

— Което може би свидетелства за предпочитанието му към Джулия повече, отколкото можеш да си представиш. Мисля, че често се случва един мъж, преди да се е решил окончателно, да обръща повече внимание на сестрата или близката приятелка на жената, за която действително мисли, отколкото на самата нея. Крофърд е прекалено здравомислещ, за да остава тук, ако чувства, че Мария представлява някаква заплаха за него, а по отношение на нея не се притеснявам ни най-малко, след като тя доказва така явно, че чувствата ѝ не се отличават със сила.

Фани реши, че явно е сбъркала, и се зарече за в бъдеще да мисли по друг начин. Но колкото и да беше голямо доверието ѝ в Едмънд, колкото и да съответстваха случайно доловените погледи и намеци от страна на някои от околните на мнението, че мистър Крофърд е избрал Джулия, понякога тя не знаеше какво да мисли. Една вечер случайно беше посветена в надеждите на леля си Норис относно тази връзка и в чувствата ѝ, както и в доста сходните чувства на мисис Рашуърт, и не можеше да се начуди, като ги слушаше. Тя с радост би избегнала

необходимостта да слуша, стига да можеше, тъй като разговорът се водеше, когато всички останали младежи танцуваха, а тя с огромно нежелание седеше до камината с възрастните дами, жадувайки да се върне големият ѝ братовчед, на когото възлагаше всичките си надежди като партньор в танците. Това беше първият ѝ бал, макар и без приготовленията и великолепието, съпътстващи първия бал на много млади дами, тъй като идеята се роди едва същия следобед, благодарение на това, че съставът на прислугата неотдавна беше попълнен с цигулар, и на възможността да се образуват пет двойки с помощта на мисис Грант и на новия близък приятел на мистър Бъртрам, току-що пристигнал да го посети. Фани обаче беше много щастлива, че успя да танцува всичките четири танца и сега искрено съжаляваше, че трябва да загуби дори и четвърт час. Докато чакаше и се надяваше, поглеждайки ту към танцуващите, ту към вратата, тя неволно стана свидетел на разговора на споменатите две дами.

— Струва ми се, госпожо — каза мисис Норис, загледана в Мария и мистър Рашуърт, които за втори път танцуваха заедно, — че сега отново ще видим щастливи лица.

— Да, госпожо, имате право — величествено отговори мисис Рашуърт, с превзета и глуповата усмивка — сега ще можем да погледаме с удовлетворение. Според мене, е много жалко, че трябваше да се разделят за предните два танца. За млади хора в тяхното положение известна отстъпка от общоприетите норми е простена. Чудя се, че синът ми не го е предложил.

— Предполагам, че го е направил, госпожо. Мистър Рашуърт никога не би си позволил да бъде невнимателен. Но нашата скъпа Мария има такова строго чувство за приличие, толкова истинска деликатност, каквито рядко се срещат в наше време, мисис Рашуърт, такъв стремеж да се избегне всяка фамилиарност! Скъпа госпожо, само погледнете лицето ѝ в този момент! Колко е различно от това, което беше по време на последните два танца!

Мис Бъртрам действително изглеждаше щастлива, очите ѝ искряха от удоволствие и говореше с голямо въодушевление, тъй като Джулия и нейният партньор, мистър Крофърд, се намираха съвсем наблизо. Сега всички те танцуваха заедно. Фани не можеше да си спомни как изглеждаше братовчедка ѝ преди това, защото самата тя танцуваше с Едмънд и не мислеше за нея.

Мисис Норис продължи:

— Очарователна гледка, госпожо, да виждаш млади хора, които са щастливи по такъв безупречен начин, толкова си подхождат и всичко е точно така, както трябва да бъде! Не мога да не мисля в какъв възторг ще бъде нашият скъп сър Томас. А какво ще кажете вие, госпожо, дали има шансове за още една сватба? Мистър Рашуърт даде добър пример, а подобни неща са заразителни.

Мисис Рашуърт, която беше сляпа за всичко, освен за сина си, беше в пълно недоумение.

— Двамата до тях, госпожо. Не забелязвате ли никакви признаци?

— О, господи!... Мис Джулия и мистър Крофърд. Да, наистина, много хубава двойка са. Какъв е доходът му?

— Четири хиляди годишно.

— Много добре... Тези, които не разполагат с повече, трябва да се задоволят с това, което имат... Четири хиляди е прилично състояние, а и той изглежда много благовъзпитан, стабилен млад човек, така че, надявам се, мис Джулия ще бъде много щастлива.

— Това още не е решено, госпожо. Засега говорим за това така, между приятели. Но аз почти не се съмнявам, че това ще стане. Напоследък той й засвидетелства особено внимание.

Фани не беше в състояние да слуша повече. За известно време тя изгуби нишката на разговора, тъй като мистър Бъртрам се беше върнал в стаята, и въпреки че знаеше каква голяма чест ще е да я покани, струваше й се, че това все пак ще стане. Той се приближи към малката им компания, но вместо да я покани на танц, придърпа един стол към нея и я осведоми за състоянието на болния си кон и за мнението на коняря, с когото току-що се беше разделил. Фани разбра, че надеждите й са напразни и с присъщата си скромност веднага почувства колко неразумно е било да очаква подобно нещо. След като й разказа за коня си, той взе от масата един вестник и, гледайки над него, каза със скучаещ вид:

— Ако искаш да танцуваш, Фани, аз съм на твое разположение.

Тя отклони предложението не по-малко учтиво — нямала желание да танцува.

— Радвам се — заяви той доста по-оживено и остави вестника, — защото съм изморен до смърт. Чудя се само как тези добри хора

издържат толкова дълго. Всички те би трябвало да са влюбени, за да намират някакво удоволствие в подобна глупост — и май че е така. Като погледнеш към тях, веднага ще видиш много влюбени двойки — всички, с изключение на Йейтс и мисис Грант, но, между нас казано, бедната жена сигурно има нужда от възлюбен не по-малко от когото и да било от тях. Животът ѝ с доктора сигурно е отчайващо скучен — при тези думи той хвърли лукав поглед към стола на доктора, който обаче се оказа съвсем близко до него, и така мигновено промени изражението си и темата, че Фани, независимо от всичко, едва се сдържа да не се разсмее. — Странни неща стават в Америка, нали, доктор Грант? Вие на какво мнение сте? Аз винаги се обръщам към вас, когато искам да разбера какво трябва да мисля за държавните дела.

— Том, скъпи — извика не след дълго леля му, — понеже не танцуваш, предполагам, че нямаш нищо против да се включиш в робера, нали? — и, ставайки от мястото си, се приближи към него, за да не му позволи да откаже, и добави шепнешком: — Искаме да изиграем една партия заради мисис Рашуърт, нали разбираш. Майка ти има много голямо желание, но заради ръкоделието си не е в състояние да ни отдели толкова време и да седне да играе. А ти, аз и доктор Грант точно ставаме за това и въпреки че ние играем на половин крона, вие двамата с него можете да залагате по половин гвинея.

— Бих бил изключително щастлив — отговори високо Том и бързо се изправи, — за мене би било огромно удоволствие, но аз тъкмо отивах да танцувам. Хайде, Фани — той хвана ръката ѝ, — не се мотай повече, танцът ще свърши!

Фани охотно се остави да я отведе, въпреки че не можеше да изпитва към братовчед си особена благодарност, нито пък да види някаква разлика между егоизма на леля си и неговия собствен, както правеше той.

— Хубава молба, честна дума! — възкликна той възмутено, докато се отдалечаваха. — Да иска да ме върже за цели два часа на масата за игра, при себе си и доктор Грант, с когото постоянно се карат, и с онази скучна старица, която толкова разбира от вист, колкото и от алгебра. Бих искал добрата ми леля да беше по-малко дейна! И по какъв начин само ме помоли! Без никакви церемонии, пред всички, така че да не ми остави никаква възможност да откажа! Ето това най-малко от всичко мога да приема. Най-много се дразня, когато се правят,

че те молят, че ти дават право на избор, а в същото време се обръщат към тебе по такъв начин, че те задължават да постъпиш по тяхному — за каквото и да става дума! Ако за късмет не се бях сетил да стана да танцувам с тебе, нямаше да мога да се измъкна. Направо лошо ми се пишеше. Когато на леля ми ѝ влезе нещо в главата, нищо не е в състояние да я спре.

ГЛАВА 13

Достопочтеният Джон Йейтс, новият приятел, нямаше с какво особено да се похвали, ако не се смяташе навикът му да води светски начин на живот и да пилее пари, както и фактът, че беше най-малкия син на някакъв лорд и притежаваше прилично независимо състояние. Сър Томас вероятно би сметнал представянето му в Менсфийлд за твърде нежелателно. Мистър Бъртрам се беше запознал с него в Уеймът, където двамата бяха прекарвали няколко дни заедно, в една компания, и приятелството им, ако това можеше да се нарече приятелство, беше скрепено и затвърдено от поканата мистър Йейтс да намине към Менсфийлд, когато сметне за удобно, и от неговото обещание да отиде. Той наистина пристигна, доста по-рано от очакваното, вследствие на внезапното разпадане на голямата компания, събрана в дома на друг негов приятел, заради която беше напуснал Уеймът. Той долетя, носен от крилете на разочарованието, а съзнанието му беше завладяно от мисълта за сцената, тъй като събралата се компания бе имала намерение да постави театрален спектакъл. Пиесата, в която и той имал роля, трябвало да се играе само след два дни, когато внезапната смърт на една близка родственица на семейството разстроила замисъла им и разпръснала актьорите. Да бъдеш толкова близко до щастието, до славата, до дългата хвалебствена статия за домашното представление в Екълсфорд, резиденцията на достопочтения лорд Ревъншоу в Корнуол, която, разбира се, би увековечила имената на всички участници поне за една година! Да бъдеш така близко и да загубиш всичко — това беше толкова болезнена рана, че мистър Йейтс не беше в състояние да говори за нищо друго. Екълсфорд с неговия театър, с неговите приготовления, костюмите, репетициите, шегите — това беше неизменната му тема, а хвалбите за това, което беше отминало — единственото му утешение.

За негов късмет, любовта към театъра е така широко разпространена, а жаждата за игра на сцената — толкова силна у

младите хора, че трудно би могъл да досади с приказките си на своите слушатели. Като се започне от разпределението на ролите и се стигне до епилога, всичко беше пленително и малко хора биха се отказали от участие и биха се поколебали да си опитат силите. Пиесата била „Любовни клетви“^[1] и мистър Йейтс трябвало да играе граф Касел.

— Ролята е незначителна — каза той — и изобщо не отговаря на вкусовете ми, определено не бих приел такава втори път, но реших да не усложнявам нещата. Лорд Ревъншоу и херцогът бяха заграбили единствените две роли, които си заслужава да играеш, още преди да стигна Екълсфорд; и въпреки че лорд Ревъншоу ми предложи да ми отстъпи ролята си, беше невъзможно да приема, нали разбирате. Съжалявам, че той така беше надценил възможностите си, но съвсем не беше подходящ за ролята на барона! Нисък на ръст, със слаб глас, който след първите десет минути прегракваше! Той на практика щеше да провали пиесата, но аз бях решил да не създавам проблеми. Сър Хенри беше на мнение, че херцогът не е подходящ за ролята на Фредерик, но причината за това беше единствено в желанието му той самият да я вземе. При все това от двамата херцогът определено беше по-добрият. Изненадан съм, че сър Хенри се оказа толкова ограничен човек. Добре, че силата на пиесата не зависеше от неговата роля. Нашата Агата беше неподражаема, а много хора смятаха и херцога за великолепен актьор. Като цяло пиесата без съмнение щеше да има забележителен успех.

„Много неприятно, честна дума“ и „Да, мисля, че има за какво да бъдете съжаляван“ — откликваха със съчувствие и симпатия слушателите.

— Няма полза да се оплаквам, но бедната престаряла дама определено не би могла да избере по-неподходящо време да се спомине и човек не можеше да не пожелае новината да бъде запазена в тайна само за три дни, колкото ни бяха нужни. Някакви си три дни, при това тя беше само нечия баба и това беше станало на двеста мили оттам, така че според мене нямаше да има кой знае каква вреда в цялата работа и доколкото знам, имало е такова предложение. Но лорд Ревъншоу, който по мое мнение е един от най-строгите блюстителите на приличията в Англия, не искаше и да чуе за подобно нещо.

— Вместо комедията — заключително представление от съвсем друг род — каза мистър Бъртрам. — С „Любовните клетви“ е

свършено и лорд и лейди Ревъншоу заминават сами да изпълняват „Баба ми“. Е, наследството би трябвало да го утеши, а може би, между нас казано, той е започнал да се притеснява за репутацията и дробовете си в ролята на барона и не е имал нищо против да се измъкне. А като компенсация за вас, Йейтс, мисля че трябва да се направи едно малко представление в Менсфийлд, като ви помолим вие да бъдете наш организатор.

Въпреки че тази мисъл се роди само за един миг, тя се оказва нещо повече от моментна прищявка, тъй като събуди желанието за игра на сцената, и то най-вече у него — сегашния господар на къщата. Той, който имаше толкова свободно време, че всичко ново беше добре дошло за него, в същото време притежаваше в такава степен жизнерадост и склонност към комичното, че съвсем лесно можеше да се приспособи към това нововъведение — актьорската игра. Той отново и отново се връщаше към тази мисъл.

— О, да можехме и ние да направим нещо от рода на Екълсфордския театър!

Двете сестри повтаряха като ехо същото желание, а Хенри Крофърд, който във вихъра на удоволствията, сред които беше живял, все още не беше опитал това наслаждение, беше крайно въодушевен от идеята.

— Право да ви кажа — заяви той, — в този момент съм в състояние по най-глупавия начин да приема всяка роля, писана някога, от Шейлок или Ричард III до някой герой във фарс, който пее песнички, нагласен в ален мундир и триъгълна шапка. Имам чувството, че бих могъл да изиграя каквото и да е, да произнасям гръмки речи и да бушувам, да въздишам или да подскачам с танцова стъпка по сцената в която и да било трагедия или комедия, писана на роден език. Хайде да направим нещо такова. Може да бъде само половин пиеса, само едно действие, една сцена — какво би могло да ни попречи? Във всеки случай не вие, по лицата ви виждам — той погледна към госпожиците Бъртрам. — А колкото до театъра — какво значи театър? Ние просто ще се позабавляваме. Всяка стая в къщата ще ни свърши работа.

— Ще ни трябва завеса — каза Том Бъртрам, — няколко ярда зелено сукно за завеса и това като че ли е всичко.

— О, напълно достатъчно е! — извика мистър Йейтс — И да се направят няколко кулиси на бърза ръка, една двуизмерна врата и три-четири леки декори — за начинание като нашето не е нужно нищо повече. Всичко се прави единствено за да се поразвлечем и повече нищо няма да ни трябва.

— Аз мисля, че би трябвало да се задоволим с по-малко — каза Мария. — Няма да имаме време, пък и могат да възникнат нови проблеми. Най-добре е да приемем гледната точка на мистър Крофърд и да си поставим за цел да направим представление, а не театър. В най-добрите ни пиеси има достатъчно сцени, които не се нуждаят от декор.

— Не — каза Едмънд, който започваше с тревога да се вслушва в разговора. — Нека да не правим нищо само наполовина. Ако ще играем, нека това да стане в истински театър, в който да има и партер, и ложа, и балкон, и да се играе отначало докрай, така, че ако дори пиесата да е немска, или някаква друга, в нея да има и остроумни шеги, и развлекателни миниатюри след всяко действие, и пантомима, и моряшки танц, и песничка между отделните действия. Ако не надминем Екълсфорд, няма смисъл да се захващаме.

— Виж какво, Едмънд, не ставай неприятен — каза Джулия. — Никой не обича театъра повече от тебе и не е способен на такива пътешествия, само и само да изгледа една пиеса.

— Имаш право, когато става дума за истинска игра, добра игра на опитни актьори, но едва ли ще си направя труда да ида дори до съседната стая, за да гледам неумелите опити на хора, които не са обучени в занаята — на тесен кръг дами и господа, които през цялото време ще трябва да преодоляват пречките, които образованието и доброто възпитание им създават.

След кратка пауза обаче темата бе подхваната отново и спорът се разгоря с неотслабваща сила, което заедно със съзнанието, че и останалите мечтаят за същото, засили у всеки желанието да играе. И въпреки, че не се стигна до никакво решение, само се разбра, че Том Бъртрам предпочита комедията, а сестрите му и Хенри Крофърд — трагедията, и че няма нищо по-лесно от това да се подбере пиеса, която да задоволи вкусовете на всички, решимостта да играят нещо, независимо какво ще бъде, не подлежеше на никакво съмнение, така че Едмънд се почувства доста неуютно. Той беше твърдо решен да

предотврати подобно нещо, стига да е възможно, въпреки че майка му, която също беше свидетел на водещия се край масата разговор, не изрази ни най-малко неодобрение.

Същата тази вечер му се удаде случай да си опита силите. Мария, Джулия, Хенри Крофърд и мистър Йейтс бяха в билиардната. Том, връщайки се оттам в гостната, където Едмънд беше застанал до камината, дълбоко замислен, докато лейди Бъртрам седеше на дивана малко по-нататък, а Фани, близо до нея, поправяше ръкоделието ѝ, с влизането започна:

— Такъв отвратителен билиард като нашия сигурно няма втори на света! Не мога вече да го търпя и мисля, че нищо не би ме изкушило да се доближа до него, но току-що установих нещо полезно. Това е най-подходящата стая за театър, има точно формата и дължината, които ни трябват. За пет минути можем да направим така, че вратите в дъното, да се свържат помежду си. Достатъчно е само да преместим библиотечния шкаф в стаята на татко. Решим ли да действаме, не бихме могли и да желаем нищо по-добро. А от стаята на татко ще стане отлична гримьорна. Сякаш точно за тази цел е свързана с билиардната.

— Ти наистина ли смяташ да играеш, Том? Нали не говориш сериозно? — тихо попита Едмънд, когато брат му се приближи към камината.

— Смяташ, че не говоря сериозно? Сериозен съм, и още как, уверявам те! Какво толкова има да те учудва?

— Мисля, че си на погрешен път. По принцип могат да се изтъкнат някои възражения срещу частните представления въобще, а пък в нашето положение според мене е крайно неблагоприятно, дори повече от неблагоприятно, да се предприема нещо от този род. Това ще означава пълна липса на съчувствие към баща ни, който не е с нас и до известна степен е изложен на постоянна опасност, и твърде лекомислено според мене по отношение на Мария, чието положение е много деликатно — крайно деликатно, като се вземат предвид всички обстоятелства.

— Ти приемаш нещата прекалено сериозно! Все едно, че възнамеряваме да играем три пъти седмично, докато баща ни се върне, и да каним цялата околност! Не, нищо такова няма да има. Нямаме никакви други намерения, освен да се поразвлечем, малко да се

разнообразим и да опитахме силите си в нещо ново. Не ни трябва публика, нито широко разгласяване. Може да ни се има доверие, мисля, че ще изберем свършено безупречна пиеса и не виждам с какво размяната на изискани реплики от някой почтен автор ще ни навреди или ще ни изложи на по-голяма опасност, отколкото собственото ни бърбене. Аз нямам никакви страхове, нито угризения. А колкото до отсъствието на баща ми, то не само не може да бъде пречка, но е по-скоро подбуда — за мама времето, докато очаква завръщането му, сигурно е много тревожно, и ако сме в състояние да разсеем тревогата ѝ и да поддържаме духа ѝ през следващите няколко седмици, значи, не сме си изгубили времето напразно. Сигурен съм, че и той ще бъде на същото мнение. За мама това е един много тревожен период.

При тези думи и двамата погледнаха към майка си. Лейди Бъртрам, спокойно отпусната в единия край на дивана, беше самото олицетворение на доброто здраве, благополучието, безгрижието и душевното равновесие и току-що беше потънала в сладка дрямка, докато Фани се мъчеше да поправи някои грешки в ръкоделието ѝ.

Едмънд се усмихна и поклати глава.

— Бога ми, това няма да свърши работа! — извика Том и, искрено развеселен, се отпусна на един стол. — Честна дума, скъпа мамо, тревогата ви... Идеята ми не беше от най-добрите.

— Какво има? — попита нейна светлост с недоволния тон на човек, който току-що се събужда. — Аз не спях.

— О, господи, разбира се, че не, госпожо! Никому и през ум не би минало да ви подозира... Е, добре, Едмънд — върна се той към темата с предишния си сериозен вид и тон, едва лейди Бъртрам започна отново да клюма, — все пак аз ще продължа да настоявам, че това, което сме намислили, няма да навреди никому.

— Не мога да се съглася с тебе... Убеден съм, че баща ни в никакъв случай няма да одобри идеята ви.

— А аз съм убеден в обратното. Няма човек, който да се радва повече от него, когато младите развиват дарбите си, и който да ги поощрява по-охотно. Мисля, че той определено има склонност към всичко, което се отнася до актьорската игра, ораторското изкуство и декламацията. Когато бяхме деца, той без съмнение ни поощряваше в тези занимания. Колко пъти в същата тази стая, по негово желание, сме

оплаквали мъртвото тяло на Юлий Цезар и сме задавали въпроса: „Да бъдеш, или не?“! Както и „Името ми бе Норвал“ — помня, че една коледна ваканция той всяка божя вечер ме караше да го рецитирам.

— Това беше нещо съвсем друго. Ти и сам би трябвало да виждаш разликата. Когато бяхме ученици, татко искаше да се научим да говорим добре, но никога не би пожелал порасналите му дъщери да играят в пиеса. Той има много силно развито чувство за приличие.

— Знам това — каза Том с раздражение. — Познавам татко не по-зле от тебе и ще имам грижата да предпазя дъщерите му от нещо, което би го огорчило. Гледай си собствените работи, Едмънд, а аз ще се погрижа за останалата част от семейството.

— Ако наистина си решил да поставите пиеса — продължи да упорства Едмънд, — надявам се поне да го направите по възможно най-тихия и скромнен начин, а за театър, струва ми се, не може и дума да става. Това би означавало да си позволите в отсъствието на баща ни, в собствената му къща, свобода, която нищо не може да оправдае.

— За всичко от този род отговорността поемам аз — решително заяви Том. — И петно няма да падне върху дома му. Аз не по-малко от тебе съм заинтересован доброто име на този дом да не пострада. А що се отнася до промените, които току-що предложих — да преместим етажерката, да отключим вратата или дори да използваме билиардната цяла седмица, без да играем билиард, със същия успех би могъл да предположиш, че ще възрази срещу по-честото ни пребиваване в тази стая, а не в стаята за закуска, както беше преди да замине, или срещу преместването на пианото на сестрите ми от единия край на стаята в другия. Това е пълна глупост!

— Твоето нововъведение, дори само по себе си да е съвсем безобидно, ще струва пари, а това вече е лошо.

— О, да, разходите за едно такова начинание ще бъдат чудовищни! Може би ще са нужни цели двадесет фунта! Без съмнение ще трябва да се набавят някои необходими за всеки театър неща, но всичко ще бъде съвсем скромно — една сукнена завеса и малко дърводелски работи — това е всичко. И тъй като Кристофър Джексън ще свърши цялата дърводелска работа на място, абсурдно е да се говори за разходи, а щом ще разчитаме на Джексън, със сър Томас всичко ще бъде наред. Не си въобразявай, че в тази къща само ти си способен да виждаш и да преценяваш правилно нещата. Недей да

участваш, щом това не ти харесва, но не очаквай другите да се съобразяват с тебе.

— Не, и дума не може да става аз да участвам — отговори Едмънд.

След неговите думи Том напусна стаята, а Едмънд остана да седи и раздразнено да разбърква огъня, изпълнен с нерадостни мисли.

Фани, която беше свидетел на целия разговор и споделяше напълно чувствата на Едмънд, в желанието си да го успокои се осмели да каже:

— Може би те няма да успеят да изберат пиеса, която да се хареса на всички. Вкусовите на брат ти и на сестрите ти явно много се различават.

— Не може да се разчита на това, Фани. Ако продължат да държат на замисъла си, все ще намерят нещо... Ще поговоря със сестрите си и ще се опитам да ги разубеди, но нищо повече не мога да направя.

— Все ми се струва, че леля Норис ще бъде на твоя страна.

— Най-вероятно, но влиянието ѝ, както върху Том, така и върху сестрите ми, е толкова малко, че от това едва ли ще има някаква полза. И ако не успея да ги убедя, ще оставя нещата да се развиват сами, без да прибегвам към нейната помощ. Семейните дразни са най-голямото зло и предпочитам да правя компромиси, отколкото да допускам някакви разправии.

Сестрите му, с които имаше възможност да поговори още на другата сутрин, се отнесоха със същата нетърпимост към неговия съвет, бяха също така неподатливи на увещанията му, също така решени да отстояват правото си на удоволствие, както Том. Майка им нямаше никакви възражения срещу техния замисъл, а неодобрението на баща им ни най-малко не ги плашеше. Как би могло да им навреди това, което се правеше в толкова много почтени семейства, от толкова много дами, радващи се на всеобщо уважение? Подобна придиричливост би била истинска лудост — да видиш нещо осъдително в замисъл като този, когато участници са само братята и сестрите и техните близки приятели и никой освен тях няма и да чуе за него. Джулия, действително, като че ли беше склонна да признае, че положението на Мария изисква особена предпазливост и такт, но това не се отнасяше до нея самата — тя беше свободна. А Мария очевидно смяташе, че

годежът ѝ я издига над всички тези ограничения и ѝ дава повече основания, отколкото на Джулия, да не се съобразява със съветите на баща си и майка си. За Едмънд нямаше почти никаква надежда, но той все още продължаваше да настоява, когато в стаята влезе Хенри Крофърд, идващ право от пасторския дом, и възкликна:

— Нашият театър няма да страда от недостиг на актьори, мис Бъртрам! Не липсват и изпълнители за второстепенните роли — сестра ми ви изпраща много поздрав и се надява да бъде приета в трупата. Тя с радост ще вземе ролята на някоя стара дуеня или доверена приятелка, която няма да представлява интерес за вас.

Мария хвърли на Едмънд поглед, който означаваше: „Какво ще кажеш сега? Възможно ли е да грешим, щом и Мери Крофърд мисли като нас?“ И Едмънд притихна, признавайки против волята си, че очарованието на сценичната игра е в състояние да плени и изключително надарените умове. С цялата изобретателност, на която е способна любовта, той видя в посланието по-скоро желание от нейна страна да послужи, да достави удоволствие на другите, отколкото някакво друго съдържание.

Замисълът напредваше. Всяка съпротива беше безсмислена, а що се отнася до мисис Норис, Едмънд явно беше сбъркал в предположението си, че ще прояви някакво неодобрение. Възраженията ѝ бяха такива, че на големите ѝ племенник и племенница, които много добре знаеха как да се справят с нея, бяха достатъчни пет минути да я оборят. И тъй като всичките приготовления можеха да се осъществят с много малко разходи, а от нейна страна изобщо нямаше да има такива, тъй като бързането, суетнята и значимостта на събитието ѝ обещаваха всевъзможни изгоди, тя незабавно извлече полза от него, като си въобрази, че трябва да напусне дома си, където вече цял месец живееше за своя сметка, и да се премести у тях, за да може да им посвети цялото си време. В действителност тя беше необикновено доволна от проекта.

---

[1] „Любовни клетви“ — под това наименование е била разпространена в Англия пиесата на немския драматург Август Коцеб „Незаконният син“. Автор на множество драми, комедии и фарсове, Коцеб има вкус към мелодраматични сюжети. Пиесата „Любовни клетви“ разказва историята на младия Фредерик. След петгодишна

раздяла той се среща с майка си Агата. Завърнал се е в родния край, за да вземе извадка от църковните регистри, с която да удостовери произхода си. Това му е необходимо за службата, която му предстои да заеме. Така Фредерик узнава, че негов баща е барон Уилденхайм, който обаче, не се е оженил за майка му. След дълги перипетии пиесата завършва щастливо с брака на Агата и барона. ↑

ГЛАВА 14

Фани, изглежда, беше по-близко до истината, отколкото предполагаше Едмънд. Подбирането на пиеса, която да задоволи всички изисквания далеч не се оказа дребна работа. Дърводелецът вече беше получил разпореждания, беше взел мерките, беше посочил и отстранил като минимум два вида препятствия и по този начин беше доказал очевидната необходимост от разширяване на замисъла и увеличаване на разходите и вече беше започнал работа, а търсенето на пиеса продължаваше. Другите приготовления също бяха вход. От Нортхемптън пристигна огромен топ зелено сукно, което мисис Норис разкрои, като, благодарение на уменията си, икономиса цели три четвърти ярда, и действително заприлича на завеса в ръцете на камериерките, а пиесата все още не беше намерена. Когато така изминаха два или три дни, надеждата на Едмънд, че никога няма да се спрат на нищо, почти се съживи.

И наистина, трябваше да се погрижат за толкова много неща, да се угоди на толкова много хора, нужни бяха толкова много първостепенни роли, а на всичкото отгоре пиесата трябваше да бъде едновременно и трагедия, и комедия, така че надеждата да се стигне до решение изглеждаше така нищожна, както във всяко друго начинание, породено от младежки плам.

На страната на трагедията бяха госпожиците Бъртрам, Хенри Крофърд и мистър Йейтс. Комедията се защитаваше от Том Бъртрам, при това той не беше съвсем сам, тъй като и Мери Крофърд явно споделяше неговите предпочитания, но вежливо се въздържаха да го каже. При неговата решителност и воля очевидно не му бяха необходими съюзници и независимо от това непреодолимо противоречие, те искаха пиесата да има много малко действащи лица, но всичките от първостепенно значение, и три главни женски роли. Всички най-добри пиеси бяха прегледани без никакъв успех. Нито „Хамлет“, нито „Макбет“, нито „Отело“^[1], нито „Дъглас“^[2], нито „Играчът“^[3] предлагаха нещо, което би задоволило поне

привържениците на трагедията, а комедиите „Съперници“, „Училище за сплетни“^[4], „Колелото на съдбата“, „Законният наследник“^[5] и т.н., и т.н., една след друга бяха отхвърлени с още по-горещо неодобрение. Нямаше пиеса, която да бъде предложена, и да не се намери в нея недостатък, така че ту от едната, ту от другата страна непрекъснато се чуваше:

— О, не, това няма да свърши работа. Хайде да минем без помпозни трагедии. Действащите лица са прекалено много.

— Няма нито една прилична женска роля в цялата пиеса.

— Всичко друго, само не и това, драги ми Том. Нямаме толкова изпълнители.

— Кой би могъл да приеме такава роля!

— Клоунада от начало докрай, и нищо повече. Може и да е подходящо, само че за простолюдието.

— Ако трябва да си кажа мнението, това е най-блудкавата пиеса, писана някога на английски език.

— Не искам да създавам пречки и ще се радвам, ако мога да бъда полезен с нещо, но мисля, че не бихме могли да направим по-неудачен избор.

Фани гледаше и слушаше не без интерес, забелязвайки егоизма, който, повече или по-малко прикрит, изглежда ръководеше всички участници в дискусиите, и се чудеше как ли ще свърши всичко това. От гледна точка на собственото си удоволствие тя би могла да пожелае все пак да изиграят нещо, тъй като никога не беше гледала нито една пиеса, но по-висшите съображения бяха против това.

— Така нищо няма да излезе — каза най-сетне Том Бъртрам. — Само си губим времето по най-глупавия начин. Трябва да се спрем на нещо. Без значение какво ще бъде, само да изберем веднъж. Не бива да бъдем чак толкова придирчиви. Няколко действащи лица в повече не трябва да ни плашат. Можем да вземем и по две роли. Е, ще трябва малко да понамалим претенциите си. Ако една роля е незначителна, толкова по-голям ще бъде триумфът на този, който успее да направи нещо от нея. От този момент нататък аз спирам да споря. Ще взема всяка роля, която ми предложите, стига само да бъде комична. Комична роля, това е единственото ми условие.

После той може би за пети път предложи „Законният наследник“, като се колебаеше единствено дали да предпочете ролята на лорд

Дюбърли или тази на доктор Панглос, и съвсем искрено, но напълно безрезултатно се опитваше да убеди останалите, че сред другите действащи лица има няколко чудесни трагични роли.

Мълчанието, последвало този безплоден опит, беше нарушено пак от него, когато, вземайки един от многото струпани на масата томове с пиеси и разлиствайки го, изведнъж възкликна:

— „Любовни клетви“! А защо да не опитаме с „Любовни клетви“, както са направили у Ревъншоу? Как не се сетихме досега! Изведнъж ме осени прозрение, че точно това ни трябва. Какво ще кажете? Тук има две първостепенни трагически роли за Йейтс и Крофърд и един главен лакей, който говори в рими, за мене — стига някой друг да не я пожелае — съвсем незначителна роля, но една от тези, които не са ми неприятни, и както вече казах, готов съм да взема всяка роля и ще се постарая да направя всичко, което ми е по силите. А колкото до останалите, всеки би могъл да ги изиграе. Остават само граф Касел и Анхалт.

Предложението беше посрещнато с всеобщо одобрение. Всички бяха уморени от неопределеността и първата мисъл на всеки от тях беше, че за първи път се предлага нещо толкова подходящо. Мистър Йейтс беше особено доволен — в Екълсфорд той беше въздишал и копнял за ролята на барона, беше завиждал на всяка тирада на лорд Ревъншоу и в най-добрия случай беше имал единствено възможността да повтаря речите му в стаята си. Да бушува в ролята на барон Уилденхайм — това беше върхът на театралните му амбиции и знаейки вече наизуст половината от репликите, той много усърдно започна да предлага услугите си като изпълнител на тази роля. За да сме справедливи към него обаче, трябва да кажем, че той нямаше намерение да я узурпира, и помнейки, че и в ролята на Фредерик ще има възможност да произнася дълги тиради, прояви също такава охота да вземе нея. Хенри Крофърд беше готов да се съгласи на всяка от тях. Която и роля да избере мистър Йейтс, той щеше да се чувства напълно удовлетворен. Последва кратка размяна на комплименти. Мис Бъртрам, силно заинтересована да вземе ролята на Агата, реши тя да направи избора, като обясни на мистър Йейтс, че ръстът и фигурата също не са без значение и тъй като той е по-висок, ролята на барона особено би му подходдала. Всички признаха, че е права и съответно двете роли бяха разпределени, така че тя можеше да не се притеснява

дали тази на Фредерик ще се изпълнява от когото трябва. Сега три от ролите вече бяха раздадени, оставаше само мистър Рашуърт, от чието име през цялото време говореше Мария, изразявайки вместо него готовността му да вземе каквато и да е роля. В това време Джулия, която подобно на сестра си възнамеряваше да играе Агата, започна да изпитва угризения по отношение на мис Крофърд.

— Никак не е красиво спрямо отсъстващите — каза тя. — Тук няма достатъчно женски роли. Амелия и Агата са подходящи за нас с Мария, но за сестра ви няма нищо, мистър Крофърд.

Мистър Крофърд изрази желание никой да не се безпокои по този повод. Той беше напълно уверен, че сестра му няма особено желание да участва, освен ако не се нуждаят от помощта ѝ, и че не би очаквала да се съобразяват с нея в настоящия случай. Но Том Бъртрам веднага му възрази, доказвайки, че ролята на Амелия е изключително подходяща за мис Крофърд, ако тя се съгласи да я вземе.

— Тази роля сякаш е създадена за нея — каза той, — както Агата — за която и да е от сестрите ми. За тях това няма да е никаква жертва, тъй като ролята е доста комична.

Последва кратко мълчание. На лицата на двете сестри беше изписана тревога, тъй като всяка от тях смяташе, че ролята на Агата ѝ принадлежи по право, и се надяваше останалите да настоят именно тя да я изпълни. Хенри Крофърд, който през това време беше взел пиесата и с престолено безгрижие прелистваше първото действие, бързо сложи нещата в ред.

— Трябва да помоля мис Джулия Бъртрам — каза той — да не се ангажира с ролята на Агата, тъй като това ще означава край на цялата ми сериозност. Вие не бива, наистина не бива да се съгласявате — обърна се той към нея. — Не бих издържал да видя на лицето ви бледна и скръбна маска. Толкова много сме се смели заедно, че непременно ще се сетя за това и Фредерик ще трябва да избяга заедно с раницата си.

Мило и учтиво беше казано, но тонът не можа да повлияе на чувствата на Джулия. Тя забеляза погледа, хвърлен към Мария, който я убеди, че има основание да се чувства засегната. Това беше заговор, подла уловка. Тя беше пренебрегната, беше предпочетена Мария. Тържествуващата усмивка, която сестра ѝ напразно се опитваше да скрие, свидетелстваше колко добре е изтълкувала постъпката му, и още

преди Джулия да успее да се съвземе и да каже нещо, на противниковата страна застана и собственият ѝ брат, заявявайки:

— О, да, Мария трябва да играе Агата. Тя ще се справи по-добре. Джулия си въобразява, че предпочита трагедията, но аз никак не съм сигурен в това. В нея няма нищо от нещата, които трагедията изисква. Видът ѝ не съответства на представите за трагично. Чертите на лицето ѝ не подхождат, а походката ѝ е прекалено бърза, а и говорът, пък и няма да успее да запази сериозното си изражение. По-добре да избере старата селянка, жената на ратая. Наистина, Джулия, така ще бъде най-добре. Ролята на старата селянка е чудесна, уверявам те. Възрастната жена със силата на духа си поддържа безпримерното великодушие на своя съпруг. Ти ще играеш жената на ратая.

— Жената на ратая! — извика мистър Йейтс. — Какво говорите! Най-баналната, най-жалката, най-нищожната роля! Най-голямата скука, която може да съществува — в цялата роля няма нито една сносна реплика. И вие я предлагате на сестра си! Това е направо оскърбително. В Екълсфорд тя беше дадена на гувернантката. Всички ние бяхме единомдушни, че не можем да я предложим на друго. Проявете малко повече справедливост, господин импресарио, бъдете така добър. Ако не сте в състояние да оцените по достойнство таланта на трупата си, тогава вие не сте достоен за тази длъжност!

— Колкото до това, добри ми приятелю, преди аз и трупата ми да започнем истински да играем, ще се наложи малко да помислим, но аз не съм искал да подценявам Джулия. Не можем да имаме две Агати, а жената на ратая ни е нужна и мисля, че аз самият ви дадох пример за скромност, като се задоволих с ролята на стария лакей. Ако ролята е незначителна и Джулия успее да направи нещо от нея, ще пожъне повече лаври. И ако наистина е такъв твърд противник на всичко комично, нека да смени репликите на старата селянка с тези на ратая, по този начин ще може напълно да преобрази ролята. Той поне е достатъчно сериозен и трогателен. Това няма да промени смисъла на пиесата, а що се отнася до самия ратай, щом ще вземе репликите на жена си, то аз на драго сърце ще изиграя и него.

— При цялото ви пристрастие към жената на ратая — каза Хенри Крофърд, — каквото и да правим, ролята пак няма да подхожда на сестра ви и ние не бива да поставяме на изпитание нейната доброта, като ѝ я натрапваме. Не можем да ѝ позволим да се съгласи,

възползвайки се от нейната услужливост. Дарбата ѝ ще бъде нужна за ролята на Амелия. Тя е още по-трудна за изпълнение дори от Агата. Мисля, че ролята на Амелия е най-трудната в цялата пиеса. Нужни са големи способности, голяма изтънченост, за да се предадат нейната палавост и простодушие, без да се стигне до преиграване. Виждал съм добри актриси да се провалят в тази роля. И наистина, простодушието не е по силите на почти никоя професионална актриса. То изисква изтънченост на чувствата, каквото те не притежават. Изисква благороден произход, тоест Джулия Бъртрам. Ще се съгласите, нали? — обърна се той към нея с тревожно-умоляващ вид, който донякъде я смекчи, но докато се колебаеше какво да отговори, отново се намеси брат ѝ с твърдението, че мис Крофърд е по-подходяща.

— Не, не, Джулия не бива да бъде Амелия. Тази роля изобщо не е за нея. Тя няма да ѝ хареса. Няма да я изиграе както трябва. Прекалено е висока и силна. Амелия трябва да бъде дребна, лека, с момичешка фигура и подвижност. Тя подходжда само на мис Крофърд и на никой друг. Мис Крофърд има нужния вид и ще се справи превъзходно, убеден съм.

Без да му обръща внимание, Хенри Крофърд продължи да умолява Джулия:

— Трябва да ни направите тази услуга, повярвайте ми. Сигурен съм, че когато се запознаете по-добре с ролята, ще се убедите колко ви подходжда. Може вашият избор да е трагедията, но без съмнение ще се окаже, че комедията е избрала вас. Предстои ви да ме посетите в затвора с кошничка с храна. Нали няма да откажете да ме посетите в затвора? Сякаш ви виждам да влизате с кошничката.

Тонът, с който я увещаваеше, не остави Джулия равнодушна. Тя започна да се пита дали не го правеше само за да я умилостиви и да я накара да забрави предишната обида? Не можеше да му се вярва — прекалено явно беше я пренебрегнал. Може би това беше просто вероломна игра. Тя хвърли подозрително поглед към сестра си — изражението на Мария трябваше да реши въпроса. Дали ще бъде ядосана или разтревожена? Но не, Мария беше самото спокойствие и задоволство, а Джулия много добре знаеше, че в тази ситуация сестра ѝ може да бъде щастлива само за нейна сметка. Тя пламна от негодувание и произнесе с разтреперан глас:

— А не се ли страхувате, че сериозността ще ви измени, когато вляза с кошничката с храна? Подобно нещо би могло да се очаква, само че за вас аз изглежда съм опасна само в ролята на Агата!

Тя замълча. Хенри Крофърд имаше доста глупав вид и явно не знаеше какво да каже. Том Бъртрам пак започна:

— Мис Крофърд трябва да бъде Амелия. От нея ще излезе една чудесна Амелия.

— Не се бой, не ми е нужна тази роля! — извика възмутено Джулия; — щом няма да бъда Агата, не искам да играя нищо друго! А колкото до Амелия, от всички роли на света тази ми е най-отвратителната. Аз просто не мога да я понасям. Това е едно противно, дребнаво, досадно, фалшиво и нахално същество. Винаги съм възразявала срещу комедията, а това е комедия в най-лошия ѝ вид.

След тези думи тя бързо напусна стаята, при което мнозина се почувстваха неловко, но никой не изпита особено съчувствие към нея, ако не се смята Фани, която мълчаливо слушаше и с жалост си мислеше, че единствената причина за вълнението ѝ е ревността.

Излизането ѝ беше последвано от кратко мълчание, но брат ѝ скоро се върна към темата и към „Любовните клетви“, като започна нетърпеливо да прелиства пиесата, за да изясни с помощта на мистър Йейтс какви декори ще са необходими. През това време Мария и Хенри Крофърд разговаряха полугласно, и изявлението, с която тя започна: „Разбира се, аз с удоволствие бих отстъпила ролята на Джулия, но независимо от това, че вероятно ще я изиграя много зле, убедена съм, че тя ще се справи още по-зле“, без съмнение беше удостоено с всичките комплименти, които целеше да предизвика.

След известно време компанията се разпадна напълно, тъй като Том Бъртрам и мистър Йейтс тръгнаха да се съвещават по-нататък в стаята, която беше започнала да се нарича „театъра“, а мис Бъртрам реши лично да иде в пасторския дом, за да предложи на мис Крофърд ролята на Амелия. Фани остана сама.

Първото, което направи тя, възползвайки се от самотата си, беше да вземе оставения на масата том и да започне да чете пиесата, за която беше слушала толкова много. Любопитството ѝ се събуди и тя поглъщаше страница след страница с нетърпение, което на моменти се сменяше с изумление, че в един частен театър е възможно не само да се предложи, но и да се приеме подобно нещо. И Агата, и Амелия,

всяка по свой начин, ѝ се сториха дотам неуместни в едно домашно представление, положението на едната и езикът на другата бяха дотолкова неподобаващи за една жена с достойнство, че тя трудно можеше да си представи братовчедките си да се захванат с подобно нещо, ако си дават сметка за какво става дума; и най-искреното ѝ желание беше протестите на Едмънд, които без съмнение щяха да последват, да им помогнат колкото е възможно по-скоро да се опомнят.

---

[1] Трагедии на Уилям Шекспир. ↑

[2] „Дъглас“ — трагедия на драматурга Джон Хол. ↑

[3] „Играчът“ — трагедия от Едуард Мур. ↑

[4] „Съперници“ и „Училище за сплетни“ — комедии от Ричард Шеридан — много популярни по времето на Джейн Остин. ↑

[5] „Законният наследник“ — пиеса от Джордж Колман-младши.

↑

ГЛАВА 15

Мис Крофърд с готовност прие ролята, а скоро след като мис Бъртрам се върна от пасторския дом, пристигна мистър Рашуърт, така че се намери актьор за още една от ролите. Беше му предложено да избира между граф Касел и Анхалт и той отначало беше доста затруднен и помоли мис Бъртрам да го насочи, но след като му обясниха колко различни са тези герои и кой какво представлява, той си спомни, че вече е гледал веднъж пиесата и че Анхалт му се е сторил голям глупак, така че в крайна сметка спря избора си върху графа. Мис Бъртрам одобри решението му — колкото по-малко му се налагаше да учи, толкова по-добре и въпреки че не можеше да сподели желанието му графът и Агата да играят заедно тя чакаше търпеливо, докато той бавно прелиства страниците с надеждата да открие все пак такава сцена. Много мило мис Бъртрам взе книгата от ръцете му и задраска всички реплики, които позволяваха да бъдат съкратени, освен това му обърна внимание върху необходимостта да се облече добре и избра цветовете. Идеята да се натруфи допадна много на мистър Рашуърт, въпреки че привидно се отнесе с презрение към нея, и мисълта за външността му го занимаваше твърде много, за да мисли за останалите и да си направи някакви изводи или да изпита неудоволствието, за което Мария беше отчасти подготвена.

Така много от въпросите бяха уредени, преди Едмънд, който цялата сутрин отсъстваше, да научи нещо, но когато влезе в гостната преди обяда, Том, Мария и мистър Йейтс оживено спореха, а мистър Рашуърт нетърпеливо го посрещна, бързайки да му съобщи приятните новини.

— Вече имаме пиеса — каза той. — Тя е „Любовни клетви“; аз ще бъда граф Касел и ще изляза първия път облечен в син фрак, с розово сатенено наметало, а след това трябва да облека друга причудлива дреха, нещо от рода на ловджийски костюм. Още не знам доколко ще ми хареса всичко това.

Фани следеше с очи Едмънд и при тези думи сърцето ѝ сви от съчувствие към него. Тя видя погледа му и си представи какво изпитва той в момента.

— „Любовни клетви“! — беше единствената му реплика към мистър Рашуърт, в който прозвуча огромно изумление. Той се обърна към брат си и сестрите си, сякаш едва ли се съмняваше, че ще последва опровержение.

— Да! — възкликна мистър Йейтс. — След всичките ни спорове и проблеми стигнахме до извода, че „Любовни клетви“ най-пълно отговаря на изискванията ни, че по-забележителна пиеса трудно може да се намери. Просто е невероятно, как не сме се сетили за нея по-рано. Аз проявих чудовищна глупост, че не съобразих веднага, защото след всичко, което видях в Екълсфорд, предимствата са очевидни, пък и толкова е полезно да имаш пред очите си някакъв модел! Почти всички роли вече са раздадени.

— А женските? — мрачно попита Едмънд, като гледаше Мария.

Мария отговори, изчервявайки се неволно:

— Аз взех ролята, която лейди Ревъншоу е трябвало да изпълнява, а мис Крофърд ще бъде Амелия — добави тя, вече по-самоуверено.

— Никога не бих помислил, че за подобна пиеса ще бъде толкова лесно да се намерят изпълнители сред нас — заяви Едмънд, като се обърна към огъня, край който седяха майка му, леля му и Фани, и също седна с крайно ядосан вид.

Мистър Рашуърт го последва и продължи:

— Аз се появявам три пъти на сцената и имам четиридесет и две реплики. Не е малко, нали?... Само че идеята да се натруфя така не ми допада особено... Няма да мога да се позная в този син фрак и в розовото сатенено наметало.

Едмънд не беше в състояние да му отговори нищо. Няколко минути по-късно извикаха мистър Бъртрам, за да отстрани някои съмнения на дърводелеца, и тъй като мистър Йейтс го придружи, а скоро след това и мистър Рашуърт ги последва, Едмънд побърза да се възползва от случая и заяви:

— Не ми беше възможно да кажа пред мистър Йейтс какво мисля за тази пиеса, без да хвърля сянка върху приятелите му в Екълсфорд, но сега, скъпа ми Мария, мога да ти кажа, че според мене тя е крайно

неподходяща за частно представление и аз се надявам да се откажете от нея. Не се и съмнявам, че ти ще го направиш, когато я прочетеш внимателно. Прочети на глас на мама или на леля само първото действие и прецени сама дали можеш да я одобриш. Сигурен съм, че тогава няма да се наложи да се позоваваме на преценката на татко.

— Ние гледаме на нещата по много различен начин! — извика Мария. — Аз много добре познавам пиесата, уверявам те, и като се пропуснат отделни неща, съвсем малко, което, разбира се, ще бъде направено, не виждам в нея нищо осъдително. Пък и не съм единствената млада дама, ако искаш да знаеш, която я намира напълно подходяща за частно представление.

— Много съжалявам за това — гласеше отговорът му. — Но в сегашната ситуация ти имаш водещата роля. Ти трябва да дадеш пример. Ако останалите са сбъркали, ти си длъжна да им покажеш верния път и да им дадеш да разберат какво е истински такт. Твоето поведение трябва да бъде закон за останалата част от компанията във всичко, което засяга приличията.

Това позоваване на нейната значимост до известна степен подежда, тъй като никой не обичаше повече от Мария да ръководи останалите, ето защо, тя отговори доста по-дружелюбно:

— Много съм ти признателна, Едмънд. Сигурна съм, че имаш най-добри намерения, но продължавам да си мисля, че гледаш на нещата прекалено строго, а аз не бих могла да обяснявам всичко това на останалите, повярвай ми. Мисля, че именно това ще бъде връх на нетактичността.

— Да не би да мислиш, че може да ми хрумне подобно нещо? Не, ти можеш да обясниш всичко единствено чрез своето поведение. Кажи, че след като си се запознала с пиесата, ти си почувствала, че не ти подхожда, че според тебе тя изисква повече сили и самоувереност, отколкото притежаваш. Кажи го твърдо и ще видиш, че това е напълно достатъчно. Всички, които са способни да разсъждават, ще разберат побудите ти. Те ще се откажат от пиесата и същевременно ще оценят твоя такт.

— Недейте да играете нищо неподобаващо, мила моя — обади се лейди Бъртрам. — Това няма да се хареса на сър Томас. Фани, бъди така добра да позвъниш, време е за обяда ми. Дано Джулия е успяла да се облече досега.

— Убеден съм, госпожо, че на сър Томас това няма да се хареса — каза Едмънд, изпреварвайки позвъняването на Фани.

— Чуваш ли какво казва Едмънд, скъпа?

— Ако аз откажа ролята, Джулия непременно ще я вземе — отново се разпали Мария.

— Какво? — извика Едмънд. — Когато знае мотивите ти?

— О, тя може да реши, че двете сме нещо различно, че положението ни е различно и че правилата, от които аз смятам за нужно да се ръководя, не важат за нея. Сигурна съм, че ще си послужи именно с този довод. Не, ще трябва да ме извиниш, но аз не мога да оттегля съгласието си. Нещата вече са отишли твърде далеч и всички ще бъдат много разочаровани. Том направо ще се разяри. Пък и ако сме толкова придилични, никога нищо няма да можем да изиграем.

— Тъкмо се канех и аз да кажа същото — заяви мисис Норис. — Ако намираме недостатъци във всяка пиеса, нищо няма да излезе, и толкова много пари, които хвърлихме за приготовленията, ще идат на вятъра. Аз смятам, че тогава всички ще се изложим. Аз не познавам пиесата, но, както каза Мария, ако има нещо не дотам прилично, а в повечето все ще се намери по нещо такова, то лесно може да се изпусне. Не бива да бъдем чак толкова взискателни, Едмънд. Щом и мистър Рашуърт ще участва, значи в това не може да има нищо лошо. Само ми се иска Том да беше по-наясно какво иска, когато дърводелците започнаха работа, защото хората половин ден работиха на вятъра заради тези странични врати. Но пък завесата ще стане чудна. Камериерките си вършат работата много добре и мисля, че ще можем да върнем няколко дузини от халките. Няма никакъв смисъл да ги зашиваме толкова нагъсто. Надявам се, че и от мене има някаква полза, когато трябва да се следи как вървят работите и да се внимава да не се пилее нищо. Когато се съберат толкова млади хора, винаги е нужна една трезва глава, за да ги направлява. Забравих да кажа на Том какво ми се случи днес. Отидох да видя какво става в птичарника и тъкмо се канех да си вървя, и кого мислите виждам? Дик Джексън, тръгнал към входа за прислугата, и държи в ръцете си две чамови дъсчици, явно ги беше понесъл на баща си. Майка му го пратила с някаква поръка при баща му, а той го накарал да му занесе двете дъсчици, които му били много необходими. Веднага всичко ми стана ясно, защото точно в този момент над главите ни се чу звънецът, който

известява обеда на прислугата, и както мразя хора, които посягат на чуждото, а тези Джексънови са точно от тях, винаги съм го казвала, от хората, които гледат да отмъкнат каквото могат, та казвам направо на момчето — едно такова трмаво, десетинагодишно, знаете, би трябвало вече да се засрами — дай аз ще занеса дъсчиците на баща ти, Дик, а ти бързо се прибирай у дома. — Момчето имаше доста глупав вид и си тръгна без дума да обели, мисля, че бях достатъчно строга с него. Надявам се, че това поне за известно време ще го излекува от навика да плякосва каквото намери из къщата. Не мога да търпя такава алчност — а баща ти проявява такава доброта към това семейство, дава целогодишно работа на Джексън!

Никой не си направи труда да отговори. Скоро и останалите се върнаха и Едмънд разбра, че няма да се успокои, докато не направи всичко възможно да ги вкара в правия път.

Обядът премина тягостно. Мисис Норис още веднъж разказа за победата си над Дик Джексън, но иначе почти нищо не се говори нито за пиесата, нито за подготовката, защото неодобрението на Едмънд беше почувствано дори от брат му, въпреки че не би си го признал. Мария, лишена от вдъхновяващата подкрепа на Хенри Крофърд, предпочиташе да избягва темата. Мистър Йейтс, който се опитваше да се хареса на Джулия, усети, че всяка друга тема по-лесно би могла да прогони мрачното ѝ настроение, отколкото съжаленията, че е напуснала трупата, а мистър Рашуърт, чиито мисли витаеха единствено около собствената му роля и костюм, скоро изчерпа всичко, което можеше да се каже по въпроса.

Грижите около театъра обаче бяха отложени само за час-два. Все още имаше много неща, които тепърва трябваше да се уредят. Вечерта ги поободри и им вдъхна нов кураж, така че Том, Мария и мистър Йейтс, след като отново се събраха в гостната, заедно се разположиха на отделна маса, отвориха пиесата и тъкмо се бяха задълбочили в нея, когато бяха прекъснати по един твърде приятен начин от влизането на мистър и мис Крофърд, които въпреки късния час, тъмнината и калта, не бяха устояли на изкушението да дойдат и бяха посрещнати с огромна радост.

„Е, как вървят нещата?“ и „Какво решихте?“, и „О, без вас нищо не можем да направим“ — бяха думите, последвали първите приветствия, и скоро Хенри Крофърд вече седеше с другите трима на

масата, докато през това време сестра му се запъти към лейди Бъртрам, за да ѝ поднесе поздравленията си!

— Наистина трябва да поздравя ваша светлост с това, че вече е избрана пиесата — каза тя, — защото, въпреки че проявихте завидно търпение, на вас сигурно ужасно са ви омръзнали нашите разправии и проблемите ни. Актьорите могат и да се радват, но страничните наблюдатели сигурно са далеч по-признателни, че се е стигнало до някакво решение. И аз искрено се радвам за вас, както и за мисис Норис и за всички останали, които бяха изпаднали в това неприятно положение — при тези думи тя хвърли почти изплашен и същевременно лукав поглед към Едмънд, прескачайки Фани.

Лейди Бъртрам ѝ отговори много любезно, но Едмънд не каза нищо. Той не оспори, че е само страничен наблюдател. След като побъбри няколко минути с групата около камината, мис Крофърд се върна при компанията на масата и след като постоя при тях и изглеждаше заинтересована от обсъжданията им, внезапно, сякаш поразена от някаква мисъл, възкликна:

— Скъпи приятели, вие така сте се задълбочили в тези вили и пивници, обмисляте ги от всички страни, но, моля ви, кажете ми междувременно каква е моята съдба? Кой ще бъде Анхалт? На кой от присъстващите джентълмени ще имам удоволствието да даря сърцето си?

В първия миг никой не отговори, после няколко души заговориха едновременно, за да ѝ съобщят печалната новина, че все още не са намерили Анхалт.

— Мистър Рашуърт ще бъде граф Касел, но още никой не е взел ролята на Анхалт.

— Аз можех да избирам ролята си — каза мистър Рашуърт, — но прецених, че тази на графа повече ми харесва, въпреки че много не ми е по сърце да се натруфя така.

— Сигурна съм, че сте направили много мъдър избор — отговори мис Крофърд с просветнал поглед. — Ролята на Анхалт е доста тежка.

— Графът има четиридесет и две реплики — отвърна мистър Рашуърт, — което никак не е дребна работа.

— Изобщо не съм изненадана — каза след кратка пауза мис Крофърд, — че няма желаещи за Анхалт. Амелия нищо по-добро не

заслужава. Една такава нахална млада дама лесно може да уплаши мъжете.

— Щях да бъда много щастлив да взема ролята, стига да беше възможно! — извика Том. — Но за нещастие лакеят и Анхалт се появяват по едно и също време. Аз обаче не се отказвам напълно от тази мисъл. Ще видя какво може да се направи. Ще прегледам пиесата още веднъж.

— Брат ви трябва да вземе ролята — тихо се намеси мистър Йейтс. — Как мислите, дали няма да се съгласи?

— Изобщо няма да го питам — хладно и решително отговори Том.

Мис Крофърд заговори за друго, а скоро след това отново се присъедини към групата до огъня.

— Те нямат никаква нужда от мене — каза тя, сядайки. — Аз само ги обърквам и ги принуждавам да ми говорят любезности. Мистър Едмънд Бъртрам, вие като човек, който не участва, бихте могли да ми дадете безпристрастен съвет. Ето защо се обръщам именно към вас. Какво да правим с Анхалт? Дали е възможно някой от другите да изпълни и неговата роля? Какво бихте ме посъветвали?

— Моят съвет — спокойно отвърна той — е да смените пиесата.

— Аз не бих имала нищо против — отговори тя, — независимо че ролята на Амелия не е от най-лошите, стига да се изиграе добре, тоест, стига всичко да върви както трябва... Не бих искала да причинявам неудобства на когото и да било, но ако другите предпочетат да не се вслушат в съвета ви — огледа се тя наоколо, — те в никакъв случай няма да го направят.

Едмънд не каза нищо.

— Ако изобщо има роля, която би могла да ви накара да играете, предполагам, че това е Анхалт — лукаво отбеляза дамата след кратка пауза, — тъй като, както знаете, той е свещеник.

— Това обстоятелство по никакъв начин не би могло да ме изкуши — отговори той. — Бих съжалявал, ако с лошата си игра направя героя да изглежда нелеп. Сигурно е много трудно да се изиграе Анхалт така, че да не се получи някой педантичен, надут любител на нравоученията. И човек, който е избрал тази професия, сигурно е един от последните, които биха пожелали да я играят на сцената.

Мис Крофърд нямаше какво да каже и с известна обида и разочарование премести стола си значително по-близо до масичката за чай, насочвайки цялото си внимание към мисис Норис, която заемаше там почетното място.

— Фани — извика Том Бъртрам откъм другата маса, където все още оживено се съвещаваха и разговорът не стихваше нито за момент, — имаме нужда от помощта ти.

В същия миг Фани вече беше на крака, очаквайки някакво поръчение, тъй като навикът да я използват по такъв начин все още не беше преодолян, независимо от всичките усилия на Едмънд.

— О, не, не си прави труда да ставаш. Помощта ти не ни е нужна веднага. Искаме само да участваш в пиесата. Ти трябва да играеш жената на ратая.

— Аз?! — извика Фани и отново седна с крайно изплашен вид. — Ще трябва да ме извините, наистина. Аз не мога да играя, за нищо на света! Не, не мога да играя, честна дума.

— Да, но ще се наложи, защото ние няма да приемем извиненията ти. Ролята не бива да те плаши, тя е съвсем незначителна, направо нищожна — не повече от половин дузина реплики всичко на всичко, пък и няма да стане кой знае какво, ако никой не чуе и дума, така че ти можеш да си бъдеш същата божа кравичка, но ние трябва да те виждаме.

— Ако ви е страх от половин дузина реплики — възкликна мистър Рашуърт, — то какво бихте казали тогава за роля като моята? Аз имам да уча четиридесет и две.

— Не ме е страх от ученето наизуст — каза Фани, разтреперана при мисълта, че в този момент в стаята само тя говори и че всички погледи са вперени в нея, — но аз наистина не умея да играя.

— Не, не, ти можеш да играеш достатъчно добре за нас. Научи си репликите, а ние ще те научим на всичко останало. Участваш само в две сцени, аз ще бъда ратая, така че ще те изтласкам на сцената и после ще те изведе обратно. Ще се справиш много добре, аз отговарям за това.

— Не, наистина не мога, мистър Бъртрам, трябва да ме извините. Вие дори не можете да си го представите. Съвсем невъзможно ми е да го направя. Ако се съглася, само ще ви разочаровам.

— Хайде, стига! Не бъди толкова скромна, ще се справиш чудесно. Всички ще се съобразяват с тебе. Ние не очакваме изпълнението ти да бъде съвършено. Трябва ти само една кафява рокля, бяла престилка и боне, а ние ще ти направим някоя и друга бръчка и няколко по-ситни бръчици около очите, и от тебе ще излезе една доста прилична малка старица.

— Трябва да ме извините, наистина трябва да ме извините — извика Фани, пламвайки все повече от огромното вълнение, и погледна умолително към Едмънд, който я наблюдаваше съчувствено, но не искаше с намесата си да дразни брат си, затова само й се усмихна окуражително. Молбата й нямаше никакъв ефект върху Том. Той само повтори още веднъж това, което вече беше казал. И не само Том, сега към увещанията му се присъединиха и Мария, мистър Крофърд и мистър Йейтс, с настойчивост, която се различаваше от неговата, и така мило и любезно я придумваха, че тя съвсем се обърка. Преди да успее да си поеме дъх, мисис Норис я довърши, като се обърна към нея шепнешком, но достатъчно сърдито и високо, за да я чуят всички:

— Колко шум вдигна за нищо и никакво, Фани! Просто ме е срам за тебе, да не желаеш да направиш тази дребна услуга на братовчедите си! Те са толкова добри с тебе... Бъди така любезна да приемеш ролята и да приключим с въпроса, много те моля.

— Не я насилвайте, госпожо — намеси се Едмънд. — Не бива да я принуждавате по този начин, нали виждате, че няма желание да играе. Нека сама да избере, както сториха всички останали. Можем напълно да се доверим на нейната преценка. Не я насилвайте повече.

— Нямам намерение да я насилвам — рязко отговори мисис Норис, — но ако не направи това, което искат от нея братовчедите и леля й, ще я сметна за много упорито и неблагодарно момиче — да, твърде неблагодарно, като се има предвид коя е и какво представлява.

Едмънд беше прекалено възмутен, за да каже нещо, но мис Крофърд, като хвърли изумен поглед първо към мисис Норис, после към Фани, чиито очи вече се пълнеха със сълзи, веднага заяви с известна язвителност:

— Не ми харесва мястото, където съм застанала. Тук е твърде горещо за мене! — и премести стола си от другата страна на масата, близо до Фани и настанявайки се, ласкаво й прошепна: — Не се разстройвайте, скъпа мис Прайс. Толкова досадна вечер... Всички са

заядливи и раздразнителни, но... да правят каквото искат! — и с подчертано внимание продължи да разговаря с нея и се опитваше да повдигне настроението ѝ, въпреки че самата тя никак не се чувстваше уютно. Един неин поглед, отправен към брат ѝ, сложи край на настояванията от страна на театралния съвет, и най-искрените подбуди, които почти изцяло я ръководеха в този момент, бързо възстановиха малкото, което беше изгубила в очите на Едмънд.

Фани не обичаше мис Крофърд, но се чувстваше много задължена за добротата ѝ, а тя обърна внимание на ръкоделието ѝ, изрази съжаление, че тя самата не умее така добре да бродира, помоли за модела и изказа предположение, че Фани явно се готви за момента, в който ще започне да излиза — нещо неизбежно, след като братовчедка ѝ се омъжи, после започна да я разпитва дали е чувала в последно време нещо за брат си, който служи във флота, и заяви, че е много любопитна да го види, защото си го представя един чудесен младеж, Фани би трябвало да поръча да му нарисуват портрет, преди отново да замине в плаване. И Фани не можеше да не се поддаде на това толкова приятно ласкателство и да спре да слуша и да отговаря далеч по-оживено, отколкото възнамеряваше.

В това време съвещанието относно пиесата продължаваше и Том Бъртрам първи отвлече вниманието на мис Крофърд от Фани, като ѝ съобщи, че безкрайно съжالياва, но е абсолютно невъзможно да вземе и ролята на Анхалт, освен тази на лакея. Беше положил всички усилия да я пригоди някак, но нищо не може да се направи, така че е принуден да се откаже.

— Но не е никакъв проблем да се намери изпълнител за ролята на Анхалт — добави той. — Достатъчна ще бъде една дума, и ще можем да избираме по свой вкус. Още сега мога да назова поне шестима млади хора в радиус от шест мили, които мило и драго биха дали, за да ги приемем в нашата компания, между тях има един-двама, които няма да ни разочароват. Аз спокойно бих се доверил на всеки от братята Оливър, както и на Чарлз Медъкс. Том Оливър е много способно момче, а Чарлз Медъкс е джентълмен, какъвто рядко се среща, така че утре рано сутринта ще се кача на коня и ще отида направо в Стоук, за да се договоря с един от двамата.

Докато Том говореше, Мария поглеждаше с тревога към Едмънд, очаквайки той да се възпротиви срещу такова разширяване на

замисъла, противоречащо на всичките им досегашни уверения, но Едмънд не каза нищо. След като се замисли за миг, мис Крофърд спокойно заяви:

— Що се отнася до мене, не бих възразила срещу нещо, което всички вие намирате за желателно. Виждала ли съм някой от тези джентълмени? О, да, мистър Чарлз Медъкс веднъж беше поканен на обяд у сестра ми, нали така, Хенри? Един такъв тих младеж. Спомням си го. Моля ви, поканете него, за мене ще бъде по-малко неприятно да играя с него, отколкото с някой напълно непознат.

Спряха избора си върху Чарлз Медъкс. Том отново повтори, че има намерение да иде при него рано на следващата сутрин и въпреки че Джулия, която до този момент почти не бе отваряла уста да каже нещо, саркастично забеляза, поглеждайки първо към Мария, а после и към Едмънд, че „представлението в Менсфийлд ще предизвика невероятно оживление в цялата околност“, Едмънд продължаваше да мълчи, само непреклонната сериозност издаваше чувствата му.

— Никак не съм сигурна, че нещата с нашата пиеса вървят особено добре — шепнешком каза мис Крофърд на Фани, след кратък размисъл — и ще трябва да кажа на мистър Медъкс, че ще съкратя някои негови реплики, както и голяма част от своите, преди да започнем да репетираме заедно. Всичко това е твърде неприятно и в никакъв случай не е това, което очаквах.

ГЛАВА 16

Колкото и да се стараеше мис Крофърд, не беше по силите ѝ да накара Фани да забрави за случилото се. В края на вечерта тя отиде да си легне, обзета от тази мисъл, все още неспособна да се съвземе от сътресението, предизвикано от атаката на братовчед ѝ Том, толкова настойчива и пред очите на всички, а настроението ѝ беше съвсем угнетено от укорите и унизителните забележки на леля ѝ. Да се окаже център на вниманието по такъв начин, да разбере, че това е само прелюдия към нещо несравнимо по-лошо, да ѝ кажат, че е длъжна да направи нещо до такава степен невъзможно — да играе на сцената, а после да я упрекнат в упоритост и неблагодарност, при това намеквайки за зависимото ѝ положение — всичко това така силно я разстрои, че когато остана сама, преживяното продължаваше да бъде все така болезнено, особено като се прибави и страхът от това, което утрешният ден можеше да ѝ донесе като продължение. Мис Крофърд я беше защитила за момента, но какво щеше да стане, ако Том и Мария отново започнат да я увещават, с присъщата си властна настойчивост, когато няма външни хора, а Едмънд случайно отсъства? Тя заспа, без да успее да намери отговор, а когато на следващата сутрин се събуди, проблемът ѝ се стори все така неразрешим. Бялата мансардна стаичка, която си оставаше нейна спалня от момента, в който беше влязла в семейството, се оказа неспособна да ѝ предложи някакъв отговор, така че веднага щом се облече тя тръгна да търси убежище в една друга стая, по-просторна, в която можеше да се разхожда и да мисли, и в която от известно време беше почти стопанка. Това беше бившата класна стая. Така се наричаше, докато госпожиците Бъртрам не забраниха да ѝ казват „класна“ и поради това тя до неотдавна беше стая като всички други. Тук беше живяла мис Лий, тук те четяха, пишяха, разговаряха и се смееха, докато мис Лий ги напусна преди три години. Оттогава стаята беше станала безполезна и известно време пустееше, ако не се смятат посещенията на Фани, когато трябваше да полее цветята си или ѝ беше нужна някоя от книгите, които

продължаваше да държи в нея поради недостиг на място в малката ѝ стаичка на горния етаж. Постепенно поради по-големите удобства значението ѝ за Фани нарасна и тя я присъедини към владенията си и прекарваше в нея по-голямата част от времето си. Тъй като нямаше какво да ѝ попречи, тя се настани в нея така просто и естествено, че сега в очите на всички това беше нейна стая. Източната стая, както я наричаха от деня, в който Мария Бъртрам навърши шестнадесет години, сега се смяташе за собственост на Фани почти толкова, колкото и бялата спалня на горния етаж. Малките размери на едната правеха необходимостта от използването на втората така очевидна, че госпожиците Бъртрам, чиито апартаменти я превъзхождаха толкова, колкото собственото им чувство за превъзходство изискваше, напълно го одобриха. А мисис Норис, след като постави условие в стаята да не се пали огън само заради Фани, в крайна сметка склони тя да използва това, от което никой друг нямаше нужда, въпреки че от начина, по който понякога говореше за това благодеяние, човек можеше да остане с впечатлението, че става дума за най-хубавата стая в къщата.

Разположението ѝ беше толкова благоприятно, че за Фани, при нейната непретенциозност, беше предпочитано място през много утрини и в ранна пролет, и в късна есен, и тя се надяваше че няма да ѝ се наложи да я напусне дори и през зимата, докато поне един слънчев лъч проникваше в нея. Там Фани прекарваше изключително спокойно и уютно всичките си свободни часове. Тя можеше да се качи в нея винаги, когато се сблъскаше с някаква неприятност долу и веднага да намери утешение в някое занимание или размишлявайки за това, което я вълнува в момента. Тук всичко ѝ беше под ръка — цветята, книгите, които събираше от деня, в който можеше да разполага с някоя дребна сума, масичката за писане, дрехите, които шиеше за бедните, ръкоделията ѝ. Ако нямаше желание да се заеме с някое от тези неща, ако ѝ се искаше само да се отдаде на размисъл, то в тази стая трудно можеше да се намери дори един предмет, който да не ѝ навява приятни спомени. Всяка вещ беше приятел, или пораждаше мисли за някой приятел. Макар че понякога ѝ се случваше дълбоко да страда, въпреки че подбудите ѝ често се тълкуваха погрешно, че чувствата ѝ биваха пренебрегвани, а възприемчивостта ѝ — подценявана, въпреки че беше познала страданията на тиранията, подигравките и пренебрежението, почти винаги, когато се обръщаше към тези предмети, намираще в тях

някакво утешение — леля й, лейди Бъртрам, се беше застъпила за нея, или мис Лий я беше насърчила, или пък — което се случваше по-често и й беше по-мило, Едмънд, нейният защитник и приятел, беше застанал на нейна страна, или беше обяснил някоя нейна постъпка, беше я помолил да не плаче или й беше дал някакво доказателство за привързаност, от което сълзите й ставаха толкова сладостни. Сега всичко това така се съчетаваше, времето го сливаше в такава хармония, че във всяко някогашно огорчение вече се криеше някакъв чар. Стаята й беше безкрайно скъпа и тя не би сменила мебелите в нея и за най-хубавите в къщата, въпреки че, поначало простички, те доста си бяха изпатили от детската небрежност, а най-елегантните предмети и украшения бяха едно избеляло столче за крака, правено от Джулия, което беше прекалено нескъпо за гостната, три транспаранти, рисувани по времето, когато модата на транспарантите беше в разгара си, за трите долни крила на прозореца, на които Тинтърнското абатство заемаше мястото си между италианска пещера и окъпано от лунната светлина езеро в Къмбърланд, колекция от семейни профили над камината, която бяха сметнали за недостойна да бъде поставена другаде, а до тях, прикрепен с кабарче към стената — малък акварел, изобразяващ кораб, изпратен преди четири години от Уилям от Средиземно море и надписан в долната част с букви, високи колкото гротмачтата: „КНВ Антверп“.

Към това уютно гнезденце се запъти сега Фани, надявайки се да намери облекчение за смутената си, изпълнена със съмнения душа. Дали, гледайки профила на Едмънд, няма да успее да долови със сърцето си някой негов съвет, или, оставяйки гераниите си да подишат свеж въздух, самата тя няма да усети прилив на нови душевни сили? Но тя трябваше да се пребори не само със страха пред собствената си упоритост — сега започна да се чувства несигурна как трябва да постъпи, и докато крачеше из стаята, съмненията й нарастваха. Беше ли права да откаже това, за което така горещо я молеха, което така силно желях? Какво толкова ценно имаше в този план, завладял сърцата на някои от хората, на които дължеше най-голямо внимание и почителност? Дали отказът й не беше проява на лош нрав, на егоизъм и страх да не се изложи пред всички? И достатъчно ли беше мнението на Едмънд, неговото убеждение, че сър Томас не би одобрил всичко това, за да оправдае решителния й отказ, въпреки желанието на всички

останали? Мисълта да играе на сцената така я ужасяваше, че беше готова да се усъмни в правилността и чистотата на своите угризения и докато се оглеждаше наоколо, настойчивостта на братовчедите ѝ, които я увещаваха да им направи тази услуга, ѝ се струваше все по-оправдана, когато погледът ѝ се спираше на многобройните подаръци, получени от тях. Масата между двата прозореца беше отрупана с кошнички за ръкоделие, подарени ѝ по различно време, най-вече от Том, и виждайки тези доказателства за тяхната любезност, тя още повече се обърка при мисълта колко много им е задължена. Тъкмо се опитваше да намери най-правилното решение, когато на вратата се почука и в отговор на нейното тихо „влезте“ се появи човекът, с когото беше свикнала да споделя всяко свое съмнение. При вида на Едмънд очите ѝ светнаха от радост.

— Можем ли да поговорим няколко минути, Фани? — попита той.

— Да, разбира се.

— Искам да се посъветвам с тебе. Нужно ми е твоето мнение.

— Моето мнение! — възкликна тя, неспособна да повярва, че това се отнася за нея, въпреки че се почувства безкрайно поласкана.

— Да, твоето мнение и съвет. Не знам какво да правя. Това начинание с театъра от ден на ден става все по-опасно. Избрали са едва ли не най-лошата от всички възможни пиеси, а сега, като капак на всичко, възнамеряват да потърсят помощта на един младеж, когото познаваме съвсем бегло. Това означава край на всяко ограничаване в кръга на семейството и на всяка благопристойност, за които се говореше отначало. Не мога да кажа нищо лошо за Чарлз Медъкс, но тясната близост, която ще последва приемането му в нашия кръг по такъв начин, е крайно нежелателна — това ще бъде нещо повече от близост, то е направо фамилиарност! За подобно нещо не бива и да се мисли — то ми се струва огромно зло, което трябва да бъде избегнато, ако има някакъв начин. Не мислиш ли и ти като мене?

— Да, но какво може да се направи? Брат ти е така решително настроен.

— Има само едно нещо, Фани, и то е аз да взема ролята на Анхалт. Ясно ми е, че това е единственият начин да усмиря Том.

Фани не беше в състояние да му отговори.

— Това в никакъв случай не ми е по вкуса — продължи той. — Кому би се харесало да се покаже толкова непостоянен в очите на околните? След като им дадох да разберат още от самото начало, че съм против това начинание, ще бъде нелепо да се присъединя към тях сега, когато са преминали границите на първоначалния си замисъл във всяко едно отношение, но не виждам друга възможност. А ти, Фани?

— Не — замислено отговори Фани, — в момента не, но...

— Но какво? Виждам, че не споделяш моето мнение. Помисли още малко. Може би не си даваш достатъчно ясна сметка каква вреда може да ни причини всичко това, до какви неприятни последствия неизбежно ще доведе приемането на един млад човек по такъв начин — той ще има постоянен достъп в дома ни, ще може да идва и да си отива по всяко време, ще се окаже внезапно в такова положение, в което всяка сдържаност е немислима. Помисли си само за това отклонение от правилата, до което неизбежно ще се стига при всяка репетиция. Всичко това е толкова неприятно! Постави се на мястото на мис Крофърд, Фани. Представи си какво ще ѝ бъде да играе Амелия с непознат. Тя има всички основания да очаква съчувствие, защото явно го преживява много тежко. Чух достатъчно от разговора ви снощи, за да разбера, че няма никакво желание да играе с чужд човек. Приемайки ролята, тя вероятно се е надявала на нещо по-различно — може би не си е дала достатъчно ясна сметка какво ще излезе от всичко това, и все пак няма да бъде никак великодушно, ще бъде направо несправедливо, да я подложим на такова изпитание. Трябва да уважаваме чувствата ѝ. Не ти ли е хрумвало подобно нещо, Фани? Виждам, че се колебаеш.

— Съжалявам за мис Крофърд, но още повече съжалявам, че ще бъдеш въвлечен в нещо, срещу което така решително възразяваше и което според тебе ще бъде неприятно на чичо ми. Другите така ще тържествуват!

— Няма да имат особени основания да тържествуват, когато видят как ужасно играя. И все пак, такъв момент със сигурност ще има и аз трябва храбро да го посрещна. Но ако успея да предотвратя широкото разгласяване, да огранича това публично излагане, да съсредоточа нашето безразсъдство в рамките на семейния кръг, ще бъда достатъчно възнаграден. А така, както стоят нещата в момента, аз нямам никакво влияние, не мога да направя нищо. Обидих ги, и те

няма да ме послушат, но когато им върна доброто настроение с тази си отстъпка, имам известна надежда да ги убедя, че трябва да ограничим доста кръга на зрителите в сравнение с този, който са на път да привлекат. Това би била една осезаема победа. Целта ми е да го сведем до мисис Рашуърт и семейство Грант. Не си ли заслужава човек да отстъпи заради подобна цел?

— Да, това ще бъде голямо постижение.

— Но ти продължаваш да не го одобряваш. Можеш ли да ми посочиш някакъв друг начин, по който бих могъл да постигна същия успех?

— Не, не мога да се сетя за нищо друго.

— Тогава дай ми благословията си, Фани! Иначе няма да се чувствам спокоен.

— О, братовчеде!

— Ако ти си против мене, значи не бива да се доверявам на себе си, но все пак... Не, абсолютно невъзможно ми е да оставя Том да продължи по този начин — да обикаля околността в търсене на някой, който би се съгласил да участва в представлението, без значение кой е, стига само да има вид на джентълмен. Мислех, че ти би трябвало по-добре да разбереш чувствата на мис Крофърд.

— Тя, без съмнение, ще остане много доволна от твоето решение. За нея ще бъде голямо облекчение — каза Фани, като се стараеше да придаде повече сърдечност на тона си.

— Никога не съм я виждал да проявява такава доброжелателност, както снощи към тебе. Това ѝ дава право на особено благоразположение от моя страна.

— Тя наистина беше много добра и аз се радвам, че ще ѝ бъде спестена...

Фани не беше в състояние да довърши великодушното си изявление. Съвестта ѝ я възпря точно по средата, но Едмънд беше удовлетворен.

— Ще отида при тях веднага след закуска — каза той — и, сигурен съм, ще им доставя удоволствие. А сега, мила моя Фани, няма ти преча повече. Ти искаш да почетеш. Но аз не можех да се успокоя, докато не поговоря с тебе и не стигна до някакво решение. Това нещо не ми излизаше от ума цяла нощ, и насън, и наяве. Знам, че това е истинско зло, но аз без съмнение го правя по-малко, отколкото би

могло да бъде. Ако Том е станал, отивам направо при него и приключвам с въпроса и когато се срещнем на закуска, всички ще бъдем в прекрасно настроение от перспективата единодушно да се поставим в положението на глупци. Дотогава ти ще направиш едно пътешествие до Китай, предполагам. Какво става с лорд Макартни, напредва ли? — той отвори един от томовете на масата, после посегна и към някои други. — А това са „Историите“ и „Безделникът“^[1] на Краб, под ръка, за да те разнообразят, ако сериозната книга те измори. Порядъкът, който си си създала безкрайно ме възхищава — в момента, в който изляза оттук, ти ще изхвърлиш от главата си цялата тази глупост с театъра и ще се настаниш удобно на масата. Но не оставай дълго тук, да не настинеш.

Той си тръгна, но с четенето, с Китай и със спокойствието на Фани беше свършено. Това, което ѝ съобщи, беше най-невероятната, най-невъобразимата, най-неприятната вест и тя не беше в състояние да мисли за нищо друго. Едмънд ще играе! След всичките си възражения — толкова справедливи, при това изказани на всеослушание! След всичко, което ѝ беше казал, след като беше видяла мрачните му погледи и беше усетила какво чувства! Възможно ли е? Такова непостоянство у Едмънд! Дали не се самозалъгваше? Или просто грешеше? Уви, причината за всичко беше мис Крофърд. Във всяка негова дума тя долавяше нейното влияние и това ѝ причиняваше болка. Съмненията и тревогите заради собственото ѝ поведение, които доскоро я измъчваха и които утихнаха, докато го слушаше, сега вече не бяха от значение. Една по-дълбока тревога ги измести. Да става каквото ще — не я беше грижа! Братовчедите ѝ можеха да я нападат колкото си искат, но тя щеше да устои. Тя беше недосегаема за тях и ако, в крайна сметка, ѝ се наложеше да отстъпи — какво пък! Сега страданието беше неин спътник.

---

[1] „Истории“ и „Безделникът“ — произведения на английския поет Джордж Краб, пишещ за живота на село. ↑

ГЛАВА 17

За мистър Бъртрам и Мария това наистина беше ден на триумф. Те не смееха и да се надяват на такава победа над благоразумието на Едмънд и бяха изпълнени с възторг. Вече нямаше нищо, което да разстрои техния лелеян план, и, оставайки насаме, те се поздравяваха със завистливото слабоволие, на което приписваха промяната, и ликуваха от съзнанието, че всичките им желания са изпълнени. Едмънд можеше колкото си иска да си придава мрачен вид, да казва, че планът като цяло не му харесва и не може да одобри подобна пиеса — тяхната цел беше постигната. Той щеше да играе и към това го тласкаше единствено самолюбието му. Едмънд беше паднал от нравствения връх, на който беше стоял досега и това караше другите двама да се чувстват и по-добри, и по-щастливи.

С него обаче те се държаха много добре, само беглото потрепване в ъгълчето на устните издаваше тържеството им, и от държанието им излизаше, че смятат за голям късмет отърваването си от нахлуването на Чарлз Медъкс в тяхната компания, сякаш някой им го беше натрапил против тяхната воля. Те всъщност се стремяха нещата да си останат само в кръга на семейството и появата на страничен човек щеше да наруши целия им уют! И когато Едмънд се хвана за тази мисъл и им намекна, че се надява и броят на зрителите да бъде ограничен, те бяха готови да му обещаят всичко, каквото пожелае, тъй като моментът ги предразполагаше към отстъпки. Всички бяха в прекрасно настроение и въодушевлението им нямаше граници. Мисис Норис предложи да му измисли костюм, мистър Йейтс го увери, че последната сцена на Анхалт с барона му дава простор да прояви цялата си енергичност и изразителност, а мистър Рашуърт се нагърби със задачата да преброи репликите му.

— Може би — каза Том — сега Фани ще бъде по-склонна да ни помогне. Ти сигурно ще можеш да я убедиш.

— Не, тя е абсолютно непреклонна. Сигурно е, че няма да играе.

— Така ли? Много добре — и повече не се каза нито дума по въпроса. Фани обаче се почувства застрашена, а безразличието към опасността беше започнало да ѝ изневерява.

Промяната в Едмънд предизвика не по-малко доволни усмивки в обитателите на пасторския дом, отколкото в имението. В радостта си мис Крофърд изглеждаше много хубавичка, и още в същия миг с такова въодушевление се впусна наново в подробностите по тяхното начинание, че въздействието върху Едмънд можеше да бъде само едно — той се беше оказал напълно прав, съобразявайки се с подобни чувства, и беше щастлив, че се е решил на това. Утрото премина сред всеобщо задоволство, ако не напълно безгрешно, затова пък толкова сладко! То донесе и на Фани определена полза. Мисис Грант, по настояване на мис Крофърд, с обичайното си доброжелателство се съгласи да вземе ролята, натрапвана на Фани и това беше цялата радост, която стопли сърцето ѝ през този ден. Всъщност, тази новина, когато Едмънд ѝ я съобщи, ѝ причини остра болка, защото сега тя беше задължена на мис Крофърд, именно на нейната мила настойчивост трябваше да благодари, и говорейки за тази нейна заслуга, Едмънд сияеше от възхищение. Тя беше в безопасност, но тази безопасност не ѝ донесе спокойствие. Никога досега душата ѝ не бе обземана от такова безпокойство. Тя нямаше усещането, че е постъпила неправилно, но всичко останало ѝ вдъхваше тревога. И сърцето, и разумът ѝ се противяха на решението на Едмънд. Тя не можеше да оправдае неговото непостоянство, а това, че то го прави щастлив, я довеждаше до отчаяние. Изпълваха я ревност и тревога. Мис Крофърд се приближи към нея с толкова доволен вид, че тя го почувства като оскърбление, и ѝ заговори с дружески тон, на който Фани с усилие успя да отговори вежливо. Всички наоколо бяха весели и дейни, изпълнени със съзнанието за собствената си значимост и напредък, всеки имаше цел, към която се стремеше, своя роля, свой костюм, своя любима сцена, приятели и съюзници, всички бяха заети да се съветват и да съпоставят и се развличаха, впускайки се в изтънчени шеговити сравнения. Само тя беше тъжна и никому ненужна, не вземаше участие в нищо. Можеше да си тръгне или да остане, можеше да се окаже в центъра на цялата суматоха или да се оттегли в самотата на Източната стая, без някой да забележи или да почувства липсата ѝ. Понякога почти ѝ се струваше, че би предпочела

всичко друго, само не и това. Мисис Грант беше високо ценена, за добрия ѝ нрав се говореше с уважение, съобразяваха се с вкусовете и с времето ѝ, присъствието ѝ беше нужно, търсеха компанията ѝ и я обграждаха с внимание и с хвалебствия. Отначало Фани беше на път да ѝ завиди за ролята, с която се беше захванала. При едно по-трезво размишление обаче в нея се събудиха по-добри чувства и тя си даде сметка, че мисис Грант заслужава уважение, за което тя самата не е достойна, и че дори да ѝ бяха засвидетелствали възможно най-голямата почит, тя никога не би се почувствала спокойна, присъединявайки се към замисъла, който дори само заради чичо ѝ би трябвало да бъде категорично осъден.

Фани скоро започна да осъзнава, че нейното сърце не беше единственото, обхванато от униние. Джулия също страдаше, макар и не така невинно.

Хенри Крофърд се беше подиграл с чувствата ѝ, но тя толкова дълго беше поощрявала и дори беше търсила знаците на внимание от негова страна, ревнувайки го напълно основателно от сестра си, че вече би трябвало да се е излекувала. Сега, когато нямаше начин да не разбере, че той предпочита Мария, тя се покори, без ни най-малко да се притеснява за положението на сестра си и без да направи какъвто и да било опит да разсъди трезво и да се успокои. Тя или седеше, потънала в унило мълчание, обхваната от печал, която нищо не можеше да разсее, чужда на всяко любопитство, неспособна да изпита удоволствие от каквото и да било остроумие, или пък благосклонно приемаше вниманието на мистър Йейтс, разговаряше с него с престолено оживление и вземаше на присмех играта на всички останали.

Един-два дни след като ѝ нанесе оскърблението, Хенри Крофърд се опитваше да го заглади, пускайки в ход обичайните си галантност и комплименти, но без да го е грижа дотам, че да продължи опитите си, след като няколко пъти беше отблъснат. Тъй като скоро пиесата го ангажира толкова много, че нямаше време за повече от един флирт, той започна да се отнася равнодушно към скарването и дори го прие като щастлива случайност, която тихичко слагаше край на надеждите, които скоро можеха да се зародят не само у мисис Грант. За нея никак не беше приятно да вижда, че Джулия не участва в пиесата и стои настрана, без някой да я удостои с внимание, но тъй като тук не

ставаше дума за нейното щастие, а за щастieto на Хенри, от решаващо значение беше собственото му мнение — а той с най-обезоръжаващата си усмивка я беше уверил, че нито той, нито Джулия някога са мислили сериозно един за друг — така че не ѝ оставаше нищо друго, освен да повтори предупрежденията си относно по-голямата сестра, умолявайки го да не рискува спокойствието си, като ѝ се възхищава прекалено, след което с удоволствие се зае с ролята си, радвайки с това всички млади хора в компанията, и особено двамата, които ѝ бяха толкова скъпи.

— Чудя се как така Джулия не е влюбена в Хенри — забеляза тя в един разговор с Мери.

— Аз пък мисля, че е — хладно отговори Мери. — Смятам, че и двете сестри са влюбени в него.

— И двете! Не, не, това е невъзможно. Гледай да не му намекнеш за това. Помисли за мистър Рашуърт.

— По-добре кажи на мис Бъртрам да помисли за мистър Рашуърт. Това сигурно ще ѝ бъде от полза. Често си мисля за богатството и независимостта на мистър Рашуърт и ми се иска да бяха в други ръце — но за него самия не мисля. Човек с такова положение би могъл да представя графството, би могъл да се откаже от всяко друго занятие и да участва в парламента.

— Смея да твърдя, че той скоро ще бъде в парламента. Когато сър Томас се върне, кандидатурата му сигурно ще бъде издигната в някой окръг, но досега още не се е намерил никой, който да го наведе на тази мисъл.

— Явно сър Томас ще извърши доста велики дела след завръщането си — каза Мери, след като помълча известно време. — Спомняш ли си „Обръщението към тютюна“ на Хоукинс Браун, в което подражава на Поуп^[1]?

*О, лист благословен, дъхът ти свеж дарява
със скромност трезвия, слугата божии — с разум.
Аз бих направила друга пародия:
О, славни сър, видът ви властен дава
на челядта богатство, на Рашуърт — разум.*

— Какво ще кажете, мисис Грант, не е ли подходящо? Явно от завръщането на сър Томас зависи абсолютно всичко.

— Когато го видиш в семейството му, ще разбереш, че влиянието му е съвсем заслужено и справедливо, уверявам те. Не мисля, че се справяме кой знае колко добре без него. Той има превъзходно държание, величествено, както подобава на главата на такова семейство, и успява да постави всеки на мястото му. Струва ми се, че сега лейди Бъртрам има още по-малка тежест, отколкото когато той си е у дома, а никой друг не е в състояние да се справи с мисис Норис. Но, Мери, не си въобразявай, че Мария я е грижа за Хенри. Сигурна съм, че и Джулия не дава пет пари за него, иначе нямаше снощи да флиртува с мистър Йейтс и въпреки че двамата с Мария са много добри приятели, мисля, че тя твърде много харесва Содъртън, за да прояви непостоянство.

— Аз не бих заложила на мистър Рашуърт, ако Хенри се беше намесил в играта преди да се сключи споразумението.

— Щом като имаш такива подозрения, ще трябва да се направи нещо и веднага щом приключим с пиесата, ще си поговорим сериозно с него и ще го накараме да си изясни какво смята да прави. Ако няма никакви сериозни намерения, ще го отпратим за известно време, независимо, че е Хенри.

Джулия обаче наистина страдаше, независимо че мисис Грант не беше успяла да забележи този факт, убягнал от вниманието и на много от членовете на собственото ѝ семейство. Тя беше обикнала и продължаваше да обича и да страда с цялата сила, на която е способна една такава пламенна и жизнерадостна натура, чиято неразумна, но скъпа на сърцето надежда е била измамена и остро чувстваше колко зле са постъпили с нея. Душата ѝ беше уязвена и разгневена и яростните мисли бяха единственото ѝ утешение. Сестра ѝ, с която досега добре се разбираше, се беше превърнала в неин най-голям враг. Отчуждението беше застанало помежду им и Джулия, неспособна да прояви великодушие, хранеше надеждата, че несекващите прояви на внимание ще доведат до някаква беда, до заслужено наказание за Мария, която се държеше по такъв скандален начин както спрямо нея, така и по отношение на мистър Рашуърт. Без да притежават никакви съществени недостатъци на характера или разминавания в мненията, които биха им попречили да бъдат добри приятелки, когато интересите

им съвпадаха, при едно изпитание като сегашното на двете не достигна сестринска привързаност, или пък морални принципи, за да проявят милост или справедливост, да бъдат способни на благородство и състрадание. Мария тържествуваше и вървеше към целта си, без да я е грижа за Джулия, а Джулия не можеше да гледа как Хенри Крофърд обгражда с внимание Мария, без да пожелае това да предизвика ревност и да доведе в крайна сметка до публичен скандал.

Фани разбираше много неща и съжаляваше Джулия, но между тях никога не бе съществувала открита близост. Джулия не споделяше, а Фани не желаше да ѝ се натрапва. Всяка от тях сама носеше кръста си и единственото, което ги свързваше, бе разбирането на Фани.

Невниманието на двамата братя и на леля им към угнетеното състояние на Джулия и тяхното заслепение, което им пречеше да разберат истинската причина за него, можеше да се отдаде на огромната им заетост със собствените грижи. Всеки от тях беше изцяло погълнат от тях. Том се беше хвърлил в театралния водовъртеж и не забелязваше нищо, което не беше пряко свързано с него. Едмънд, който се люшкаше между театралната и истинската си роля, между претенциите на мис Крофърд и собствените си разбирания, между любовта и последователността, беше също толкова неспособен да прояви наблюдателност, а мисис Норис беше твърде заета да организира и ръководи всички дребни приготовления на трупата, да надзирава изготвянето на различните костюми по възможно най-икономичния начин, за което никой не ѝ беше благодарен, и с щастливо усърдие да спестява оттук-оттам по половин крона за отсъстващия сър Томас, за да ѝ остане време да следи поведението или да бди над щастието на дъщерите му.

---

[1] Александър Поуп (1688–1744) — английски поет от епохата на Класицизма, привърженик на нормативната естетика. ↑

ГЛАВА 18

Сега всичко потръгна като по вода — театърът, актьорите, актрисите, костюмите — всичко напредваше, но, въпреки че не възникнаха повече никакви сериозни пречки, Фани не след дълго забеляза, че щастието на компанията далеч не е безоблачно и че вече не се наблюдава това единодушие и този възторг, които отначало ѝ се струваха почти непоносими. Всеки си намери някакъв повод за недоволство. При Едмънд те бяха много. Независимо от категоричното му несъгласие, от града пристигна декоратор и се зае с работата си, увеличавайки значително разходите и, което беше още по-лошо, шума около техните приготовления, а брат му, вместо наистина да го послуша и да ограничи представлението в най-тесен кръг, канеше всяко семейство, което му се изпречеше на пътя. Том, от своя страна, започна да се безпокои, че работата на декоратора напредва твърде бавно и да се измъчва от необходимостта да чака. Той беше научил ролята си — всичките си роли — тъй като се беше нагърбил да изиграе всички незначителни герои, които нямаше да му попречат да играе лакея, и сега нямаше търпение да излезе на сцената. Всеки следващ ден, преминал в такова бездействие, го караше все по-силно да чувства нищожността на всичките си роли, взети заедно, и да съжалява все повече, че не са избрали друга пиеса.

Фани, която винаги се беше проявявала като много любезна, а често и единствена слушателка на разположение на всички, трябваше да изслушва жалбите и огорченията на повечето участници. Именно тя научаваше, че според общото мнение мистър Йейтс е ужасно високопарен, че мистър Йейтс от своя страна е разочарован от Хенри Крофърд, че Том Бъртрам говори прекалено бързо и нищо не му се разбира, че мисис Грант разваля всичко със смеха си, че Едмънд изоставя с ролята си и че е истинска мъка да играеш с мистър Рашуърт, комуто за всяка реплика е нужен суфльор. Тя знаеше също така, че горкият мистър Рашуърт рядко успява да намери някого, с когото да репетира — той, както и всички останали, отиваше да се оплаче на нея,

а тя, виждайки как старателно го избягва братовчедка ѝ и колко често репетира без всякаква необходимост първата сцена с мистър Крофърд, скоро с ужас започна да очаква и жалби от друго естество. Тя установи, че всеки от тях, далеч от пълното удовлетворение и непомраченото удоволствие, се стреми към нещо, което му липсва, и дава на останалите повод за недоволство. Ролята на всеки един беше или твърде дълга, или твърде кратка. Никой не си даваше труда да внимава, никой не помнеше от коя страна трябва да излезе на сцената — никой, освен този, който се оплакваше, не спазваше никакви правила.

Фани имаш чувството, че извлича от пиесата не по-малко невинна радост от всеки един от тях. Хенри Крофърд играеше добре и за нея беше удоволствие да се промъкне на пръсти в театъра и да наблюдава репетицията на първото действие, независимо от чувствата, които я обземаха при някои реплики заради Мария. Мария също играеше добре според нея, дори прекалено добре и след една-две репетиции Фани остана единствената им публика и кога като суфлър, кога като зрител, често се оказваше много полезна. Доколкото можеше да съди, Хенри Крофърд като актьор далеч превъзхождаше всички останали. Той притежаваше повече самоувереност от Едмънд, повече здравомислие от Том и повече талант и вкус от мистър Йейтс. Като човек тя не го харесваше, но трябваше да признае, че е най-добрият актьор, и в това отношение мнението ѝ не се различаваше от преобладаващото. Вярно, мистър Йейтс роптаеше срещу неговата вяла и бездушна игра и най-сетне настъпи денят, в който мистър Рашуърт се обърна с най-мрачния си вид към нея:

— И вие ли мислите, че всичко върви толкова блестящо? Кълна се в спасението на душата си, аз не мога да се възхищавам от него и, между нас казано, да бъде обявяван за прекрасен артист един такъв недорасъл, дребен, невзрачен човек — това според мене е просто нелепо!

От този момент нататък се събуди предишната му ревност, която Мария, залагаща все повече на Крофърд, не си даваше особен труд да разсее, а шансовете, че мистър Рашуърт някога ще успее да научи своите четиридесет и две реплики, изглеждаха все по-малки. Никой не хранеше и най-малка надежда, че ще съумее някога да се справи с ролята си, освен майка му — тя, разбира се, съжаляваше, че не му се е

паднала по-значителна роля и все отлагаше пристигането си в Менсфийлд за момента, в който репетициите им ще се придвижат напред дотолкова, че да включат всичките му сцени, но останалите разчитаха единствено, че ще успее да запомни последната реплика, след която трябва да се включи, и първата фраза от собствената си реплика, и нататък ще следва суфльора. Фани, с присъщата си жалостивост и добросърдечие, с всички сили се стараше да му внуши как трябва да си учи ролята, като му оказваше всяка помощ и му даваше всички указания, на които беше способна и опитвайки се да изнамери подходящи начини за запаметяване, тя самата вече знаеше наизуст всяка дума от ролята му, но някакъв видим напредък от негова страна не се забелязваше.

Фани, разбира се, продължаваше да изпитва множество притеснения, тревоги и опасения, но при всичко това и като се вземат предвид и другите претенции по отношение на времето и вниманието ѝ, тя съвсем не се чувстваше безполезен наблюдател сред останалите, нито пък беше сама в безпокойството си, и никак не можеше да се оплаче, че свободното ѝ време или съчувствието ѝ не са им необходими. Първоначалните ѝ мрачни предвиждания не се оправдаха. Всички те често имаха нужда от нея и тя се почувства може би не толкова спокойна от когото и да било друг в компанията.

Освен всичко това имаше и много за шиене и в това също беше нужна нейната помощ, а че мисис Норис я намираще също така облагодетелствана от възможността да не върши нищо, както и всички останали, беше ясно от начина, по който предявяваше претенциите си към нея:

— Хайде, Фани — възкликваше тя. — Много добре си живееш така, но не можеш вечно да обикаляш от стая в стая по този начин и да си гледаш колкото ти душа иска. Нужна си ми тук. Аз работя като роб, не мога да вдигна глава, само и само да направя наметалото на мистър Рашуърт, без да се налага да поръчваме още атлас. Мисля, че можеш да ми помогнеш да го уший. Само три шева са, ще ги изкараш за броени минути. Хубаво щеше да бъде, ако можех и аз да правя само това, което ми нареждат. Ти си най-добре, мога да ти кажа, само че ако всички вършеха толкова работа като тебе, доникъде нямаше да стигнем.

Фани безропотно се зае с работата, без да направи какъвто и да било опит да се защити, но леля ѝ Бъртрам, която беше по-великодушна, се застъпи за нея:

— Никак не е чудно, сестро, че Фани е в такъв възторг — нали знаеш, всичко това е съвсем ново за нея. Ние с тебе едно време също много обичахме театъра, а аз продължавам да го обичам и до ден-дневен и в мига, в който намеря малко свободно време, смятам да посетя някоя от репетициите им. Що за пиеса е това, Фани, ти никога не си ми говорила за нея?

— О, моля те, сестро, не я питай сега! Фани не е от тези, които са способни едновременно да говорят и да работят. Става дума за любовни клетви.

— Струва ми се, че утре вечер ще се репетират три действия — каза Фани на леля си Бъртрам — и вие ще имате възможност да видите всички актьори наведнъж.

— По-добре почакай, докато закачат завесата — намеси се мисис Норис, — след ден-два ще я закачат, а театър без завеса не е никакъв театър и мисля, че няма да сбъркам, ако кажа, че фестоните ще ти се видят много хубави.

Лейди Бъртрам явно беше готова покорно да чака, но Фани не споделяше безгрижието на леля си. Утрешният ден не ѝ излизаше от ума — ако се стигнеше до репетиция и на трите действия Едмънд и мис Крофърд за първи път щяха да играят заедно. В третото действие имаше една сцена, която я интересуваше особено силно и чието изпълнение очакваше с нетърпение и страх. Цялата сцена беше любовна — джентълменът трябваше да опише прелестите на брака по любов, а младата дама — едва ли не да му се обясни в нежни чувства.

Тя отново и отново препрочиташе въпросната сцена, обхваната от много мъчителни и противоречиви чувства и очакваше нетърпеливо тяхното изпълнение като някакво изключително събитие. Не ѝ се вярваше вече да са репетирали сцената, дори и без свидетели.

Утрешният ден настъпи, планове за вечерта не се промениха и възбуждането на Фани при тази мисъл не намаля. Тя работеше много усърдно, изпълнявайки нарежданията на леля си, но усърдието и мълчанието ѝ скриваха тревожните мисли, които витаеха далеч от заниманието ѝ. Около обяд се измъкна с работата си и се скри в Източната стая, за да не присъства на поредната, и както ѝ се

струваше, съвършено ненужна репетиция на първото действие, току-що предложена от Хенри Крофърд, като разчиташе да остане сама и в същото време да избегне срещата с мистър Рашуърт. Минавайки през хола, тя зърна двете дами, идващи откъм пасторския дом, от което желанието ѝ да се усамоти никак не намаля и в продължение на четвърт час тя се отдаде на работата и размислите си в Източната стая, необезпокоявана от никого, докато не я прекъсна леко почукване на вратата, последвано от появата на мис Крофърд.

— Дали не съм сбъркала? Не, това наистина е Източната стая. Скъпа мис Прайс, моля да ме извините, но аз идвам при вас, за да моля за вашата помощ.

Фани, силно изненадана, се постара да се държи като господарка на стаята, използвайки цялата си любезност и хвърли загрижено поглед към лъскавата решетка на празната си камина.

— Благодаря ви, но не ми е студено, никак даже. Позволете ми да остана за малко тук и не ме лишавайте от добрината да изслушате третото ми действие. Ето, аз съм си донесла книгата, и ако се съгласите само да порепетирате с мене, ще ви бъда благодарна от цялото си сърце! Днес дойдох тук с намерението да репетирам с Едмънд — само двамата, преди репетицията довечера, но не можах никъде да го открия. Но и да беше тук, боя се, че пак нямаше да мога да го направя, докато не се почувствам малко по-сигурна, защото наистина тук има някои реплики... Нали няма да ми откажете?

Фани много учтиво даде съгласието си, въпреки че гласът ѝ прозвуча не дотам сигурно.

— Случвало ли ви се е някога да надникнете в тази роля? — продължи мис Крофърд, като отвори книгата си. — Ето я. Отначало много не се замислях върху нея, но, да ви кажа честно... Ето, погледнете тази реплика, и тази, и тази... Как ще го гледам в очите и ще говоря подобни неща? Вие бихте ли могла? Но той ви е братовчед, а това е съвсем друго. Ако се съгласите да репетирате с мене, аз ще си представям, че той е на ваше място и постепенно ще свикна. Вие понякога наистина приличате на него.

— Наистина ли?... С най-голяма готовност ще направя всичко, което ми е по силите, но ще трябва да чета репликите, защото знам наизуст много малко.

— Аз предполагам, че не знаете нито една. Разбира се, книгата ще бъде у вас. Е, да започваме. Трябва да имаме под ръка два стола, за да ги изнесете най-отпред на сцената. Ето ги — много хубави столове за учебна стая, които, предполагам, не са правени за театър. Те са далеч по-подходящи за малки момиченца, които да седят и да си клатят краката, докато си учат уроците. Какво ли биха казали вашата гувернантка и чичо ви, ако видеха за какво се използват? Ако в този момент сър Томас можеше да ни зърне отнякъде, щеше да се прекръсти — из цялата къща само репетиции! Йейтс бушува в трапезарията. Чух го, когато се качвах по стълбището, а театърът разбира се е зает от двамата най-неуморими актьори — Агата и Фредерик. Ако тяхното изпълнение не е свършено, направо ще се учудя. Между другото, преди пет минутки надникнах да ги видя какво правят, и то точно в един от моментите, в който двамата полагаха всички усилия, за да не се прегърнат, а мистър Рашуърт беше с мене. Стори ми се, че лицето му изведнъж доби много странен израз, а аз се опитах да му отвлека вниманието доколкото е възможно, като му прошепнах: „Нашата Агата е чудесна, в държанието ѝ има нещо толкова майчинско, и гласът, и изражението ѝ са пропити с такова майчинско чувство!“ Добре го измислих, нали? Той моментално просветна. А сега — да се заемем с моя монолог.

Тя започна, а Фани се присъедини към нея с цялата сдържаност, на която разчиташе мис Крофърд, молейки я да замести Едмънд, но и гласът, и целият ѝ вид бяха толкова женствени, че представата за мъж беше твърде бледа. С такъв Анхалт обаче мис Крофърд можеше да бъде достатъчно смела, и двете вече бяха минали половината сцена, когато ги прекъсна ново чукане на вратата и влизането на Едмънд в следващия миг сложи край на заниманието им.

При тази неочаквана среща и тримата бяха обхванати от изненада, смущение и удоволствие. Тъй като Едмънд беше дошъл със същата мисъл, която беше довела при Фани и мис Крофърд, тяхното смущение и удоволствието им изглежда продължиха доста повече от миг. Той също носеше книгата и търсеше Фани, за да я помоли да репетира с него и да му помогне да се подготви за вечерта, без да знае, че мис Крофърд е в къщата. Радостта и въодушевлението им от неочакваната среща бяха огромни, от това съвпадение на мислите им, от високата оценка, която и двамата бяха дали на добротата на Фани.

Фани не можеше да сподели възторга им. В пламъка на тяхното въодушевление нейното съвсем угасна и, чувствайки, че двамата са на път да забравят за нея, тя не беше в състояние да се утеши с мисълта, че всеки от тях поотделно е потърсил помощта ѝ. Сега те трябваше да репетираят заедно. Едмънд предлагаше, настояваше, умоляваше за това, докато дамата, която от самото начало не прояви особена неохота, вече не можеше да се съпротивлява и Фани вече им беше нужна единствено като суфльор и като зрител. Вярно, бяха ѝ дадени всички пълномощия на съдия и критик и тя от сърце желаше да се справи добре с ролята си и да им посочи всяка грешка, но всичките ѝ чувства се бунтуваха срещу това, тя не можеше, не искаше, не смееше да го направи. Дори и да беше приучена към критика, този път съвестта не би ѝ позволила да изрази неодобрение. Тя разбираше, че всички тези чувства, за които ставаше дума във въпросната сцена, са ѝ твърде близки, за да може да съди честно и безпристрастно за подробностите. За нея беше достатъчно да им подсказва, понякога повече от достатъчно, тъй като от време на време напълно преставаше да мисли за книгата. Докато ги гледаше, тя забравяше за себе си и развълнувана от нарастващото въодушевление на Едмънд, в един миг тя затвори книгата и се извърна точно тогава, когато му потърбява помощта ѝ. Това беше приписано на естествената умора, така че двамата ѝ благодариха и изразиха съчувствието си, но тя заслужаваше съжаление далеч повече, отколкото те можеха да си представят, поне тя така се надяваше. Най-сетне сцената свърши и Фани не без усилие си наложи да добави похвалите си към комплиментите, които те си разменяха взаимно. Когато отново остана сама и си припомни цялата сцена, тя стигна до извода, че начинът, по който играят, и чувството, което влагат, без съмнение ще им осигурят успеха и ще направят зрелището за нея истинско мъчение. Но както и да ѝ подеждаше, тя трябваше още веднъж през този ден да се подложи на същото сурово изпитание.

Първата истинска репетиция на трите действия със сигурност щеше да се състои вечерта. Мисис Грант и братът и сестрата Крофърд бяха обещали да се върнат с тази цел веднага след обяда и всички участници бяха обзети от ентусиазъм и нетърпение. Радостното вълнение в предвкусане на събитието се чувстваше навсякъде. Том се радваше, че нещата се придвижват към щастливия завършек, Едмънд беше въодушевен от сутрешната репетиция и нямаше и помен от

различните дребни недоразумения. Всички бяха оживени и не можеха да си намерят място от вълнение. Дамите скоро напуснаха трапезарията, джентълмените ги последваха малко след това и като се изключат лейди Бъртрам, мисис Норис и Джулия, всички се озоваха рано-рано в театъра, запалиха всички светлини, които позволяваше незавършеното му състояние и зачакаха идването на мисис Грант и мис и мистър Крофърд, за да започнат репетицията.

Братът и сестрата скоро се появиха, но без мисис Грант. Тя не можела да дойде. Доктор Грант заявил, че не се чувства добре — нещо, в което прекрасната му родственица силно се съмняваше, и че не може да се лиши от съпругата си.

— Доктор Грант е болен — заяви тя с престорена сериозност. — Той открай време си е болен. Днес изобщо не хапна от фазана. Реши, че е жилав, върна чинията си на слугата и оттогава страда.

Какво разочарование! Отсъствието на мисис Грант наистина беше прискърно. Нейните приятни маниери и ведрата сговорчивост се ценяха много високо в тяхната среда, но точно в този момент тя им беше по-необходима от когато и да било. Не можеха да играят, репетицията нямаше да им достави никакво удоволствие без нея. Вечерта беше провалена. Какво да правят? Том, който играеше ратая, беше в отчаяние. След като помълчаха объркано известно време, погледите на някои се насочиха към Фани, чуха се един-два гласа: „Може би мис Прайс ще бъде така добра поне да чете ролята“. И Фани незабавно беше засипана от молби, молеха я всички, и дори Едмънд каза:

— Хайде, Фани, направи го, ако не ти е много неприятно.

Но Фани продължаваше да се дърпа. Самата мисъл за подобно нещо беше неприемлива. Защо не помолеха и мис Крофърд? И защо не се скри в стаята си, където щеше да бъде в безопасност, вместо да идва на репетицията? Тя знаеше, че репетицията ще я ядоса и разстрои, знаеше, че нейн дълг е да стои настрана. Сега си беше заслужила наказанието.

— От вас се иска само да четете ролята — поднови увещанията си Хенри Крофърд.

— Сигурна съм, че тя я знае наизуст от първата до последната дума — добави Мария, — тези дни я чух как сто пъти поправи мисис Грант. Убедена съм, че знаеш ролята, Фани.

Фани не можеше да отрече и тъй като всички продължаваха да настояват, а Едмънд повтори желанието си и я гледаше така, сякаш се чувстваше разочарован, че напразно се е доверил на добросърдечието ѝ, тя трябваше да отстъпи. Да, тя щеше да направи всичко, което ѝ е по силите. Всички бяха доволни и се приготвиха да започват, докато Фани се вслушваше в лудото биене на разтуптяното си сърце.

Те наистина започнаха и бяха прекалено погълнати от шума, който самите те вдигаха, за да чуят необичайния шум в другата част на къщата, така че репетицията продължи известно време, когато вратата на стаята широко се разтвори и се появи Джулия, пребледняла от ужас, и извика:

— Баща ми пристигна! В момента е в хола!

ГЛАВА 19

Как би могъл да се опише ужасът, който обхвана компанията? За повечето това беше момент на пълно вцепенение. Сър Томас е в къщата! Всички повярваха мигновено на ужасната новина. Не съществуваше ни най-малка надежда това да е някаква измама или грешка. Видът на Джулия беше неоспоримо доказателство за този факт и след първото сепване и последвалите възклицания, в продължение на половин минута не беше изречена нито дума. Всеки един с променено изражение се вглеждаше в нечие лице и почти всички приеха вестта като твърде неприятен удар, толкова ненавременен и потресаващ! Мистър Йейтс можеше да реши, че става дума просто за досадно объркване на вечерта, а мистър Рашуърт — да си въобрази, че завръщането на сър Томас е голямо щастие за него, но сърцата на всички останали се свиха под тежестта на известна доза самообвинение и неясна тревога, всеки мислено си задаваше въпроса: „Какво ще стане с нас? Какво ще правим сега?“ Мълчанието беше ужасно. Ужасен беше и шумът от отварящи се врати и приближаващи се стъпки, който потвърждаваше вестта. Джулия първа си върна способността да се движи и да говори. Ревността и горчивината за момент се бяха стопили. Егоизмът ѝ беше отстъпил пред общото нещастие, но в мига, в който тя се появи, Фредерик с възторжен вид слушаше словоизлиянията на Агата и притискаше ръката ѝ до сърцето си. Джулия едва успя да осъзнае това и да забележи, че въпреки сътресението, предизвикано от думите ѝ, той не е променил позата си и продължава да държи ръката на сестра ѝ, и в оскърбеното ѝ сърце отново пламна предишното негодувание, бледността ѝ се смени с ярка руменина и тя напусна стаята с думите:

— Аз няма защо да се боя да застана пред него.

Излизането ѝ извади останалите от вцепенението и двамата братя в един и същи миг пристъпиха напред, осъзнавайки необходимостта да се предприеме нещо. Достатъчно им беше да разменят само няколко думи. Обстоятелствата не допускаха никакво различие в мненията —

трябваше веднага да отидат в гостната. Със същото намерение към тях се присъедини и Мария, която в този момент прояви най-голям кураж, защото точно това, което накара Джулия да напусне разгневена стаята, за нея беше най-окриляващата подкрепа. Хенри Крофърд беше задържал ръката ѝ в такъв момент, момент на такова изпитание и от такова значение, че си струваше да се изтърпи цяла вечност съмнения и тревоги. За нея това беше залог за най-сериозни намерения, и тя беше готова без страх да се изправи пред баща си. Те излязоха, без да обърнат внимание на мистър Рашуърт, който вече за кой ли път питаше: „Дали да дойда и аз? Не е ли най-добре и аз да дойда? Не трябва ли да дойда и аз?“, но щом прекрачиха прага, Хенри Крофърд побърза да отговори на тревожните му въпроси и като го окуражи без отлагане да засвидетелства почитта си към сър Томас, с най-голямо удоволствие го отпрати да догонва останалите.

Фани остана сама с брата и сестрата Крофърд и мистър Йейтс. Братовчедите ѝ напълно бяха забравили за нея, а собствената ѝ представа за правото да разчита на привързаността на сър Томас беше твърде скромна, за да ѝ мине през ума да се нареди сред децата му, така че тя с радост се възползва от възможността да остане за малко на заден план и да си поеме дъх. Тревогата и вълнението ѝ бяха далеч по-силни, отколкото у останалите, поради някои свойства на характера, които карат дори невинния да страда. Фани беше близко до припадък. Целият ѝ предишен страх от чичо ѝ се върна, а като си представи какво го очаква, я обзе състрадание както към него, така и към всички останали. Безпокойството ѝ за Едмънд беше неописуемо. Тя се сви в едно ъгълче и, цялата разтреперана, се отдаде на тревожните си мисли, докато останалите трима, вече несмущавани от никого, дадоха воля на яда си, роптаейки срещу това преждевременно и нечакано завръщане, в такъв неудачен момент, и без капка съчувствие към бедния сър Томас изразяваха съжалението си, че пътуването му не е продължило двойно по-дълго, или че все още не е на Антигуа.

Братът и сестрата се горееяха повече от мистър Йейтс, тъй като по-добре се ориентираха в привычките на семейството и си даваха по-ясна сметка за неприятния развой, който ще последва. Провалът на пиесата за тях беше извън всяко съмнение, те чувстваха, че замисълът им е обречен на неизбежна и близка гибел, докато мистър Йейтс смяташе, че става дума само за временна отсрочка, за една провалена

вечер, и дори допускаше възможността репетицията да бъде възобновена след чая, когато шумът около посрещането на сър Томас ще е стихнал и той ще има достатъчно свободно време също да ѝ се наслади. Тази мисъл разсмя брата и сестрата Крофърд и скоро след това двамата решиха, че най-добре ще бъде тихичко да си заминат у дома и да оставят семейството да се види насаме, като поканиха мистър Йейтс да ги придружи и да прекара вечерта в пасторския дом. Ала мистър Йейтс, който не се беше сблъсквал с хора, за които синовният дълг и семейното доверие означават нещо, не сметна, че подобно нещо е необходимо и им благодари, като заяви, че предпочита да остане където е, за да засвидетелства както е редно уважението си към стария джентълмен, щом като той така или иначе е пристигнал, а освен това, според него нямаше да бъде честно спрямо останалите, ако всички избягат.

Фани тъкмо беше започнала да се съвзема и да си дава сметка, че по-нататъшното ѝ отсъствие може да се изтълкува като неуважение, когато се стигна до това решение и братът и сестрата ѝ възложиха поръчението да предаде техните извинения, приготвяйки се да си вървят, а тя самата напусна стаята, за да изпълни ужасяващия дълг да се изправи пред чичо си.

Твърде скоро се озова пред вратата на гостната и, след като постоя няколко мига пред нея в очакване на нещо, което нямаше да се случи, защото нямаше такава врата на света, пред която куражът да не я беше напускал, тя отчаяно натисна дръжката и видя светлините в гостната и цялото семейство, събрано там. Влизайки, слухът ѝ долови собственото ѝ име. В този момент сър Томас се оглеждаше наоколо с думите: „А къде е Фани? Защо не виждам моята малка Фани?“, а след като я забеляза, тръгна към нея и с доброта, която силно я впечатли и изненада, я нарече „скъпа моя Фани“, нежно я целуна и отбеляза с явно удоволствие колко много е пораснала! Фани не знаеше какво да мисли, нито накъде да гледа. Тя беше напълно зашеметена. Никога досега той не беше проявявал към нея такава доброта, такава невероятна доброта! Държанието му ѝ се струваше напълно променено. От радостното вълнение говорът му беше станал по-бърз и цялото негово величие, което някога я ужасяваше, сякаш се беше стопило и се беше превърнало в нежност. Той я заведе по-близо до светлината и отново се вгледа в нея — понечи да я разпита подробно за

здравето ѝ, но веднага се поправи, отбелязвайки, че няма никаква нужда да пита, тъй като видът ѝ достатъчно ясно говори сам за себе си. Предишната бледност беше заменена от нежна руменина, така че неговата надежда, че не само външността, но и здравето ѝ се е подобрило, беше напълно оправдана. После той се осведоми за семейството ѝ, и по-специално за Уилям. Тази проява на доброта я накара да се упрекне, че толкова малко го е обичала и е гледала на завръщането му като на истинска беда и когато се осмели да вдигне поглед към него и видя, че е отслабнал и изглежда почернял, изтощен и изпит от умората и горещия климат, сърцето ѝ се сви от нежност и тя съкрушена си помисли за неприятната изненада, която може би всеки момент щеше да се стовари върху него.

Сър Томас наистина беше душата на компанията, която сега по негово желание се беше разположила край камината. Правото да говори сега беше изцяло негово, и в радостта си, че отново е у дома, заобиколен от семейството си, след такава дълга раздяла, той проявяваше необичайна общителност и словоохотливост и беше готов да сподели всяка подробност от пътуването си и да отговори на всеки въпрос на двамата си сина едва ли не още преди да е зададен. Работите му в Антигуа в последно време се бяха развили много бързо в желаната насока и сега той пристигаше направо от Ливърпул, докдето беше имал щастието да пътува с частен кораб, вместо да чака пощенския. Много бързо станаха известни всички дребни подробности около неговите грижи и предприетите от него стъпки, около неговите пристигания и заминавания. Седнал до лейди Бъртрам, той се вглеждаше с искрено удоволствие в лицата на тези, които го заобикаляха, и неведнъж прекъсваше разказа си, за да изрази задоволството си, че ги намерил всички у дома, въпреки неочакваното си пристигане — всички заедно, точно както беше се надявал, но не беше смятал за възможно. Не беше забравен и мистър Рашуърт — той беше посрещнат най-приятелски и с горещо ръкостискане и сега с подчертано внимание беше включен в обсъждането на тясно свързани с Менсфийлд въпроси. Във външността на мистър Рашуърт нямаше нищо отблъскващо и сър Томас веднага го хареса.

Но никой от присъстващите не го слушаше с такава чиста и непомрачена радост, както съпругата му, която наистина беше безкрайно щастлива, че го вижда отново, и чието настроение беше

толкова приповдигнато от внезапното му пристигане, че едва ли не за първи път за последните двадесет години тя беше твърде близко до възможността да се развълнува. В продължение на няколко минути тя почти трепереше, а и после оживлението не я напусна, така че тя остави ръкоделието си, отмести мопса и предостави на съпруга си цялото си внимание и останалата част от канапето. Нейното удоволствие не беше помрачено от никакви тревоги за някой друг. По време на неговото отсъствие тя беше прекарвала времето си безупречно — беше избродирала не една покривка и оплела не един ярд дантела, и с чиста съвест можеше да твърди, че и младите са се държали така добре и са прекарвали времето си в полезни занимания, както и тя самата. За нея беше такова удоволствие да го види отново, да чуе гласа му, слухът и мисълта ѝ да се насладят на разказа му, че сега тя ясно почувства колко много трябва да ѝ е липсвал и колко невъзможно би било да понесе едно по-продължително отсъствие.

Радостта на мисис Норис трудно можеше да се сравни с тази на сестра ѝ. Не че я притесняваше особено страхът от неодобрението на сър Томас, когато забележи в какво състояние се намира домът му, тъй като беше дотам заслепена, че единственото, което направи при влизането на зет си, беше инстинктивно да скрие по най-бързия начин розовото атлазено наметало на мистър Рашуърт, но не можеше да се каже, че прояви никакви други признаци на тревога. Това, което я раздразни, обаче, беше начинът, по който той се върна. При това положение тя просто нямаше какво да прави. Вместо да прати да я повикат, за да бъде първата, която го е видяла и да разнесе радостната вест из къщата, сър Томас, разчитайки може би с основание на здравите нерви на съпругата и децата си, не си беше направил труда да търси друг довереник освен главния лакей и го беше последвал почти незабавно в гостната. Мисис Норис се почувства измамена, бяха я лишили от почетната мисия, на която винаги беше разчитала — да съобщи за пристигането или за смъртта му, в зависимост от това, как ще се развият събитията и сега тя се опитваше да създава суматоха, макар че нямаше за какво да се суети, и да си придава важност, когато бяха нужни единствено спокойствие и мълчание. Ако сър Томас се беше съгласил да седне на масата, тя щеше да се нахвърли върху икономката с досадни наставления и да оскърби лакеите с куп безсмислени нареждания. Но сър Томас решително се отказа от

какъвто и да било обяд — той не искаше нищо, докато не стане време за чая, да, той предпочиташе да почака до чая. Въпреки това мисис Норис от време на време подновяваше увещанията си, предлагайки му нещо ново, и в най-интересния момент на историята на пътуването към Англия, когато един френски капер ги беше хвърлил в неописуема тревога, тя се намеси в разказа му с предложението да хапне супа.

— Повярвайте ми, скъпи сър Томас, една чиния супа ще ви се отрази много по-добре от чая. Хапнете малко супа.

Сър Томас не се поддаде на зараждащото се раздражение.

— Все същата грижа за удобството на околните, скъпа ми мисис Норис! — беше отговорът му. — Но аз наистина не искам нищо освен чай.

— В такъв случай, лейди Бъртрам, най-добре ще е веднага да наредите да сервират чая и да накарате Бедли да побърза, тази вечер той като че ли е доста муден.

Този път тя успя да излезе победител и сър Томас продължи разказа си.

Най-сетне той замълча. Всичко, което имаше да сподели на първо време, беше изчерпано и явно му стигаше да се оглежда щастливо около себе си, взирайки се ту в едно, ту в друго от заобикалящите го скъпи лица. Паузата обаче не продължи дълго. В ентусиазма си лейди Бъртрам беше станала словоохотлива, и каква беше изненадата на децата ѝ, когато я чуха да казва:

— Как мислите че се забавляваха младите в последно време, сър Томас? Играеха пиеса! Всички ние така се запалихме покрай това представление!

— Така ли? И какво играеха?

— О, те ще ви разкажат всичко.

— Всичко ще бъде разказано в най-скоро време! — бързо възкликна Том и продължи престорено безгрижно: — Но няма смисъл точно сега да занимаваме татко с това. Утре ще чуете достатъчно, сър. През последната седмица просто се опитвахме, колкото да се намираме на работа и да поразвлечем мама, да изиграем няколко сценки, нищо особено. Кажи-речи от началото на октомври непрекъснато вали, така че по цели дни не можехме да мръднем от къщи. От трети насам май че не съм хващал пушка. Първите три дни много добре половувах, но оттогава не съм правил друг опит. Първия ден ходих в

Менсфийлдската гора, а Едмънд предпочете горичката отгатак Истън, и двамата се върнахме с шест чифта общо, а всеки от нас можеше да убие шест пъти по толкова, но ние пазим вашите фазани, сър, така, както бихте искали вие, уверявам ви. Не мисля, че ще намерите горите си по-бедни откъм дивеч. Никога не съм виждал Менсфийлдската гора така пълна с фазани, както тази година. Надявам се, сър, в някой от близките дни и вие да половувате.

За момента опасността беше избегната и тревогата на Фани се поутоложи, но когато малко по-късно донесоха чая и сър Томас се изправи и каза, че не може повече да издържи да си е у дома и да не хвърли поне един поглед на любимата си стая, цялото предишно възбуждане се събуди отново. Той тръгна, преди още да са успели да кажат каквото и да било, което би го подготвило за промяната, с която щеше да се сблъска. Излизането му беше последвано от тревожно мълчание. Едмънд заговори пръв:

— Трябва да се направи нещо — заяви той.

— Време е да помислим за нашите гости — каза Мария, която още чувстваше ръката си притисната до сърцето на Хенри Крофърд и не я беше грижа за нищо друго. — Къде остави мис Крофърд, Фани?

Фани ѝ каза за тръгването им и предаде поръчението.

— Но тогава горкият Йейтс е съвсем сам! — възкликна Том. — Отивам да го доведе. Той може да се окаже много полезен, когато цялата работа излезе наяве.

Той се запъти към „Театъра“ и стигна точно навреме, за да стане свидетел на първата среща между баща си и приятеля си. Сър Томас, доста изненадан, откри, че в стаята му горят свещи, а когато хвърли поглед наоколо, видя и други признаци на нечие неотдавнашно присъствие, както и пълен безпорядък в разположението на мебелите. Особено го поразиха преместената от вратата към билиардната стая етажерка, но още не беше успял да се учуди както трябва, и откъм билиардната се чуха звуци, които още повече го поразиха. Там някой говореше твърде гръмогласно. Гласът му беше непознат, а той не просто говореше, а направо викаше. Сър Томас пристъпи към вратата, доволен, че в този момент достъпът му до стаята е открит, и като я отвори, се озова на театрална сцена, очи в очи с гръмка декламиращ млад човек, който имаше такъв вид, сякаш ей сега щеше да се катурне от сцената. Тъкмо в момента, в който Йейтс забеляза сър Томас и се

вживя в ролята си може би по-успешно, отколкото когато и да било по време на репетиция, в другия край на стаята се появи Том Бъртрам. Никога досега не му беше струвало такова усилие да остане сериозен. Мрачното и изумено лице на баща му, стъпил за първи път в живота си на сцена, и постепенната метаморфоза на обхванатия от страст барон Уилденхайм в добре възпитания и непринуден мистър Йейтс, който се покланяше и поднасяше извиненията си на сър Томас Бъртрам — това беше такова зрелище, такова истинско представление, че той за нищо на света не би го изпуснал. Това, по всяка вероятност, щеше да бъде последното действие на тази сцена, но той беше сигурен, че по-добро не би могло и да се измисли. Театърът щеше да бъде закрит с невероятен успех.

Той обаче нямаше време да се отдаде на слабостта си към развлечения. Трябваше да иде при тях и да ги представи един на друг, и той се справи колкото можа с тази задача, въпреки че се чувстваше доста неловко. Сър Томас наглед прие мистър Йейтс много сърдечно, както подобаваше на характера му, но в действителност се радваше на това познанство толкова малко, колкото и на начина, по който беше започнато. Той знаеше достатъчно както за семейството, така и за връзките на мистър Йейтс, за да сметне представянето му като „много близък приятел“, поредния от стотината много близки приятели на сина си, за крайно нежелателно. Единствено щастието да си бъде отново у дома и произтичащата от това снизходителност помогнаха на сър Томас да сдържи гнева си, когато в собствения си дом се озова в такова неловко положение, ставайки участник в едно нелепо зрелище сред цялата тази театрална безсмислица и принуждавайки се в толкова неподходящ момент да се съгласи на запознанство с един млад човек, когото определено не можеше да одобри и чието невъзмутимо спокойствие и словоохотливост още през първите пет минути създаваха впечатлението, че от двамата той се чувства повече у дома си.

Том разбираше чувствата на баща си и желаейки от цялото си сърце той да бъде все така благоразположен и да ги изразява само отчасти, сега започна да вижда по-ясно от когато и да било, че ако се чувства оскърбен, то за това има основания, и че погледът, с който огледа тавана и гипсовите орнаменти в стаята, може би не е съвсем без причина, а когато той с тих и сериозен глас се поинтересува от съдбата

на билиардната маса, любопитството му беше съвсем оправдано. Няколкото минути, в които бяха подложени на тези неприятни преживявания, бяха напълно достатъчни и за двете страни и след като сър Томас намери сили дори да изрече няколко думи на спокойно одобрение в отговор на ентусиазираните призови на мистър Йейтс да се съгласи, че това наистина е едно щастливо хрумване, тримата джентълмени заедно се върнаха в гостната, като при това сър Томас беше видимо помръкнал — нещо, което не убягна от погледите на околните.

— Идвам от вашия театър — сядайки, сдържано изрече той. — За мене беше доста неочаквано да се окажа в него. Толкова близко до моята стая, но във всеки случай той наистина ме намери неподготвен, тъй като изобщо не допусках, че вашите сценични опити са стигнали толкова далеч. Но, доколкото можах да преценя на светлината на свещите, работата явно е свършена майсторски и прави чест на моя приятел Кристофър Джексън.

След тези думи той предпочете да смени темата и кротко да си пие кафето, обсъждайки домашните дела от по-малко рискован характер, но мистър Йейтс, комуто не достигна проникателност да схване намека на сър Томас, нито пък притежаваше достатъчно скромност и такт благоразумно да се включи в общата беседа, като гледа да се натрапва колкото е възможно по-малко, не му даде възможност да забрави темата за театъра и продължи да го тормози с въпроси и забележки, свързани с нея, и като капак на всичко, го принуди да изслуша цялата история на екълсфордското му разочарование. Сър Томас слушаше безкрайно учтиво, но намери целия този разказ, от първата до последната дума, за крайно оскърбителен по отношение на представите му за приличие и затвърди неблагоприятното си мнение за начина на мислене на мистър Йейтс, а когато последният приключи повествованието си, единствената проява на съчувствие от страна на сър Томас беше едно леко кимване.

— На това всъщност се дължи раждането на нашия театър — каза Том, след като се замисли за миг. — Приятелят ми Йейтс пренесе заразата от Екълсфорд и тя се разпространи така бързо, както неизбежно става в такива случаи, нали знаете, сър, и може би дори още по-бързо поради факта, че вие самият някога твърде често

поощрявахте склонността ни към подобни занимания. Може да се каже, че усетихме позната почва под краката си.

Мистър Йейтс се възползва от първия удобен случай, за да вземе думата и незабавно даде пълен отчет на сър Томас с какво са се занимавали и докъде са стигнали, разказа му как плановите им непрекъснато са се разширявали и как успешно са били отстранени първите им трудности, както и за многообещаващото състояние на нещата в момента. Разказвайки всичко това, той беше дотам заслепен в ентусиазма си, че не само не забелязваше как много от приятелите му неспокойно се въртят на местата си, как се чудят накъде да гледат, как нервничат и многозначително кашлят, но му убягваше дори и изразът на лицето, в което беше вперил поглед — той не виждаше как сър Томас недоволно смръщва вежди и сериозно и изпитателно гледа към дъщерите си и най-вече към Едмънд, изразявайки с целия си вид изпълващите сърцето му укор и разочарование. Не по-малко остри бяха изживяванията и на Фани, която тихичко беше придърпала стола си зад дивана на леля си и скрита от погледите на останалите, наблюдаваше разиграващата се сцена. Никога не беше и помисляла, че ще стане свидетел на такъв укорителен поглед към Едмънд от страна на баща му. Най-лошото беше, че той наистина до известна степен го заслужаваше. Този поглед говореше: „На твоя здрав разум разчитам, Едмънд. Къде беше той?“ Искаше й се да падне на колене пред чичо си и в гърдите й напираше викът: „О, недейте! Гледайте така всеки друг, само не него!“

Мистър Йейтс продължаваше да говори:

— Право да ви кажа, сър Томас, когато пристигнахте тази вечер, ние тъкмо репетирахме. Играехме първите три действия и, общо взето, доста успешно. Сега трупата ни се пръсна, тъй като мис и мистър Крофърд си отидоха у дома, така че тази вечер не можем да направим нищо повече, но ако ни удостоите утре вечер с присъствието си, ни най-малко не се съмнявам в резултата. Ние се надяваме на вашата снизходителност, сами разбирате, като начинаещи актьори силно се надяваме на вашата снизходителност.

— Можете да разчитате на моята снизходителност, сър — отговори сериозно сър Томас, — само че без повече репетиции. — И вече по-меко, усмихнат добави: — Дойдох си у дома, за да бъда щастлив и снизходителен — После се обърна към някой друг, или пък

към всички останали и спокойно изрече: — В последните писма от Менсфийлд се споменавахе за мис и мистър Крофърд. Смятате ли, че това е едно приятно познанство?

От всички единствено Том беше готов да отговори на въпроса, но, без особено да го е грижа и за двамата, или пък да се измъчва от ревност — била тя любовна, или като актьор — се изказа доста ласкаво за тях:

— Мистър Крофърд е много приятен човек и е истински джентълмен, а сестра му е мила, хубавичка, елегантна и жизнерадостна девойка.

Мистър Рашуърт не можеше повече да мълчи.

— Съгласен съм, че е джентълмен, но би трябвало да кажете на баща си, че на ръст няма и пет фута и осем инча, иначе той може да си помисли, че мистър Крофърд е хубавец.

Сър Томас не разбра съвсем добре какво означава това и погледна към оратора с известна изненада.

— И ако трябва да ви кажа честно — продължи мистър Рашуърт, — според мене в непрекъснатите репетиции няма нищо приятно. Много хубаво не е на хубаво. Играта на сцената вече не ме привлича така, както в началото. Мисля, че ни е къде по-хубаво да си седим уютно без чужди хора и да не правим нищо.

Сър Томас отново го погледна и после с одобрителна усмивка отговори:

— Радвам се, че чувствата ни по този въпрос така пълно съвпадат. Това ме изпълва с искрено удовлетворение. Съвсем естествено е аз да бъда предвидлив и проникателен и да изпитвам угризения, които децата ми не чувстват. По същия начин аз ценя домашния уют и дома, в който няма място за шумни развлечения, далеч повече от тях. Но да разсъждавате като мене на вашата възраст, това е изключително благоприятно както за вас, така и за хората, които ви заобикалят и аз напълно си давам сметка колко е важно да имам съюзник с такава тежест.

Сър Томас се стараяше да облече мнението на мистър Рашуърт в по-разумни фрази, отколкото самият той беше в състояние да намери. Той напълно съзнаваше, че не бива да очаква никакви гениални способности от мистър Рашуърт, но беше готов да го цени много високо като разумен и уравновесен млад човек, чиито понятия далеч

превъзхождаха ораторското му умение. За повечето от останалите беше трудно да сдържат усмивките си. Мистър Рашуърт едва ли беше в състояние да проумее всички тези тънкости, но видът му ясно показваше колко е щастлив от доброто мнение на сър Томас, и тъй като не каза повече почти нищо, той несъзнателно спомогна това мнение да се запази за известно време.

ГЛАВА 20

На следващата сутрин първата работа на Едмънд беше да се срещне с баща си и честно да му разкаже за цялото театрално начинание, като се защити за участието си в него само дотолкова, доколкото преценяваше, че заслужават подбудите му. Сега, след като беше размислил трезво върху тях, напълно искрено си беше признал, че отстъпката му е била съпроводена от такава лична заинтересованост, която прави преценката му на ситуацията твърде съмнителна. Обвинявайки себе си, той направи всичко възможно да не каже нещо лошо за останалите, но между тях имаше само един човек, за когото можеше да говори, без да се налага да го защитава или оправдава.

— Всички ние повече или по-малко заслужаваме упрек — каза той, — всеки един от нас, с изключение на Фани. Фани е единствената, която съдеше вярно от самото начало и прояви последователност. От начало до край тя твърдо се обявяваше против плана ни. Тя нито за миг не престана да мисли за нашия дълг спрямо вас. Сам ще се убедите, че Фани е точно такава, каквато бихте желали да я видите.

Сър Томас почувства цялата неуместност на това начинание в една такава компания и в такъв момент толкова силно, колкото беше очаквал синът му. Наистина, той беше прекалено развълнуван, за да се впусне в приказки, и като стисна ръката на Едмънд, реши, че ще се опита да превъзмогне неприятното впечатление и да забрави как самият той е бил забравен, след като къщата бъде почистена от всичко, което би могло да съживи спомена за театъра и бъде приведена в подобаващо състояние. Той не сметна за необходимо да влиза в обяснения с другите си деца — беше готов по-скоро да повярва, че са осъзнали грешката си, отколкото да поеме риска да се убеди в обратното. Това, че незабавно ще се сложи край на всичко, че ще бъдат изтрети всички следи от неотдашната подготовка, само по себе си щеше да бъде достатъчен упрек.

В дома му обаче имаше един човек, комуто трябваше на всяка цена да покаже какви са чувствата му и то не само чрез поведението си. Не можеше да не се намекне на мисис Норис, че се е надявал тя със съвета си да попречи да се осъществи нещо, което без съмнение не би могла да одобри. Замисляйки този план, младите бяха действали много лекомислено. Би трябвало да се способни на повече благоразумие, но те бяха млади и, според него, с доста неуравновесени характери, ако не се смята Едмънд, ето защо, той беше по-изненадан от факта, че тя се е поддала на техните лекомислени преценки и е подкрепила рискованите им развлечения, отколкото че въобще се е стигнало до такива мнения и развлечения. Мисис Норис беше леко сконфузена и толкова близко до възможността да изгуби дар слово, колкото не ѝ се беше случвало откакто се помнеше. Тя се срамуваше да си признае, че никога не е виждала това нарушение на приличията, което за сър Томас беше така очевидно, и за нищо на света не би си признала, че не се ползва с чак толкова влияние пред племенниците си и че вероятно щеше да говори на вятъра. При това положение не ѝ оставаше нищо друго, освен колкото е възможно по-скоро да смени темата и да насочи мислите на сър Томас в по-приятна посока. Тя имаше с какво да се похвали, намеквайки за постоянната си бдителност спрямо интересите и спокойствието на неговото семейство и напомняйки за неизменното си усърдие и жертвоготовност, изразяващи се в непрекъснато тичане и внезапно откъсване от домашното огнище, както и в безбройните тънки намеци към лейди Бъртрам и Едмънд относно тяхната прекалена доверчивост и недостатъчна пестеливост, в резултат на което се беше стигнало до значителни икономии и уличаването на не един недобросъвестен слуга. Но главният ѝ коз беше Содъртън. Най-голямата ѝ заслуга и триумф беше заздравяването на отношенията със семейство Рашуърт. Тук тя беше непоклатима. Цялата заслуга, че възхищението на мистър Рашуърт от Мария е довело до практически резултат, се падаше на нея.

— Ако не бях толкова дейна — заяви тя — и не бях направила всичко възможно да ме представят на майка му, ако не бях накарала сестра си първи да я посетим, да не мръдна от мястото си, ако от цялата работа излезеше нещо — защото мистър Рашуърт е от онези добродушни, скромни младежи, които трябва постоянно да бъдат окуражавани, а имаше достатъчно момичета, готови да го впримчат,

ако бяхме седели със скръстени ръце. Но аз бях готова земята да обърна, за да убедя сестра си, и накрая успях. Знаете колко е далече Содъртън, беше посред зима, пътищата бяха почти непроходими, но аз все пак я убедих.

— Знам с какво огромно, с какво заслужено огромно влияние се ползвате пред лейди Бъртрам и децата ѝ, затова съм още по-силно огорчен, че то не е било...

— Драги ми сър Томас, ако бяхте видели в какво състояние бяха пътищата през този ден! Струваше ми се, че никога няма да си пробием път, въпреки че бяхме впрегнали и четирите коня, разбира се. А горкият стар кочияш от голяма любов и добрина настоя да ни закара лично, въпреки че едва седеше на капрата заради ревматизма си, от който се опитвах да го излекувам още от Архангел Михаил. В крайна сметка успях, но цялата зима той беше много зле, а това беше такъв ден, че не можах да се сдържа да не се кача при него в стаята му преди да потеглим и да го посъветвам да не рискува. Той тъкмо си слагаше перуката, а аз му казвам: „Човече, най-добре ще направите да си останете у дома, господарката ви и аз ще сме в пълна безопасност. Вие знаете, че на Стивън може напълно да се разчита, а и Чарлз вече толкова пъти е държал поводите, че няма място за никакъв страх, убедена съм.“ Но скоро ми стана ясно, че няма смисъл да го убеждавам. Той се беше заинатил и тъй като не обичам да се бъркам в чужди работи и да натрапвам мнението си, повече нищо не му казах, но при всяка дупка на пътя сърцето ме болеше за него, а когато излязохме на неравния път край Стоук, който е само камънаци, покрити със скреж и сняг, по-лошо от това — здраве му кажи, просто се поболях заради него. А и горките коне, като ги гледах как напругат всичките си сили! Нали знаете, че винаги ми е било много мъчно за конете. И когато стигнахме до подножието на Сандкрофтския хълм, какво мислите че направих? Може да ми се смее, но аз слязох от каретата и тръгнах пеша, истина ви казвам. Това едва ли им помогна кой знае колко, но все беше нещо. Не бих могла да седя спокойно и да гледам как тези благородни животни се съсипват. Хванах ужасна настинка, но това не ми направи никакво впечатление. Важното беше, че постигнах целта си — посещението се състоя.

— Надявам се, че винаги ще смятаме това познанство достойно за усилията, които са били необходими за установяването му. Не може

да се каже, че маниерите са мистър Рашуърт са особено впечатляващи, но снощи много ми хареса становището му по един въпрос — определеното му предпочитание към спокойната беседа в семеен кръг пред шума и бъркотията, до които води играта на сцената. Изглежда, чувствата му са именно такива, каквито трябва да бъдат.

— Така е наистина. И колкото повече го опознавате, толкова повече ще ви харесва. Той не блести с нещо особено, но има хиляди прекрасни качества, и е склонен да ви се възхищава, заради което ме взеха на подбив, тъй като всички решиха, че заслугата за това е моя. „Честна дума, мисис Норис, — казва ми онзи ден мисис Грант, — дори й да ви беше син, мистър Рашуърт не би могъл да изпитва към сър Томас по-голямо уважение.“

Сър Томас, объркан от увъртанията й, напълно обезоръжен от ласкателствата, трябваше да се откаже от намерението си и се видя принуден да се задоволи с убеждението, че когато е поставено на карта моментното удоволствие на любимите й хора, понякога добротата й взема връх над разсъдъка.

Той имаше много работи за вършене тази сутрин. Разговорите му с Едмънд и с мисис Норис отнеха само малка част от времето му. Трябваше отново да влезе в правата си и да поеме ръководството на всички привични дела в живота на Менсфийлд, да се срещне с управителя на имението и с иконома си, да прегледа и провери сметките, а когато му остане време в промеждутъците между тези занимания, да иде да види конюшните, градините и най-близките поля, но, бидейки деен и методичен, той не само успя да свърши с всичко това още преди да заеме мястото си като господар на къщата на масата за обяд, но и да нареди на дърводелеца да събори всичко, което съвсем неотдавна беше направил в билиардната стая и да освободи декоратора достатъчно бързо, така че в този момент изпитваше приятната увереност последният да се намира най-малкото някъде около Нортхемптън. Декораторът си замина, след като беше успял единствено да развали пода на една от стаите, да унищожи всички изтривалки на кочияша и да превърне петима от младшите слуги в недоволни безделници. След всичко това сър Томас се надяваше, че ден-два ще са достатъчни, за да бъдат изтрети всички видими следи, напомнящи за случилото се, в това число и да се унищожат всички

неподвързани копия от „Любовните клетви“, тъй като той изгаряше всяко, което му попаднеше пред погледа.

Мистър Йейтс вече започваше да разбира какви са намеренията на сър Томас, въпреки че както и преди не беше в състояние да проумее причините за това. Той и приятелят му бяха въвн от дома с пушките си почти цяла сутрин и Том се възползва от възможността да обясни, с подobaващите извинения за някои малки странности на баща си, какво трябва да се очаква. Мистър Йейтс го възприе така болезнено, както можеше да се предположи. Да се разочарова втори път по същия начин — това беше жестока липса на късмет. Негодуванието му беше толкова голямо, че ако не беше страхът да се покаже неучтив спрямо приятеля си и по-малката му сестра, той без съмнение щеше решително да се обяви против нелепите действия на баронета и да се помъчи да го убеди доколко неразумно постъпва. Той беше твърдо уверен в това, докато беше в Менсфийлдската гора, и през целия път на връщане, но когато седнаха край една и съща маса, мистър Йейтс видя у сър Томас нещо, което го наведе на мисълта, че е по-разумно да го остави да постъпва както намери за добре и да не му противоречи, въпреки че чувстваше цялата глупост на такова поведение. И преди неведнъж беше виждал неприятни бащи и често се беше сблъсквал с неприятностите, които те причиняват, но никога досега, откакто се помнеше, не беше виждал подобен човек — с морал, непостижим за нормалния ум, и така позорно деспотичен, както беше сър Томас. Такъв човек можеше да бъде изтърпян само заради децата му и той трябваше да благодари на красивата си дъщеря Джулия за това, че мистър Йейтс все пак възнамеряваше да остане още някой и друг ден под неговия покрив.

Вечерта протече видимо спокойно, въпреки че почти всички седяха с натежала душа и музиката, която сър Томас помоли дъщерите си да изпълнят, помогна да бъде скрит недостигът на истинска хармония. Мария беше силно развълнувана. За нея сега беше особено важно Крофърд да обяви намеренията си без да губи време. Тя се тревожеше, че е изгубен цял един ден, без никакъв видим напредък в това отношение. Цялата сутрин се беше надявала да го види, продължи да го чака и вечерта. Мистър Рашуърт си замина рано, за да занесе в Содъртън важната вест, и тя от сърце се надяваше нещата много скоро да се изяснят и да му бъде спестен трудът отново да се върне някога.

Но от пасторския дом не се появи никой, нито един човек, нямаше и никакви вести, ако не смята любезната бележка на мисис Грант до лейди Бъртрам, в която тя я поздравяваше със завръщането на сър Томас и се осведомяваше за здравето му. От много, много седмици насам за първи път двете семейства бяха напълно разделени. От началото на август нямаше ден, в който да не се съберат по един или друг повод. Тъжен и тревожен беше този ден, а и следващият не беше по-щастлив, макар и по друга причина. Няколкото мига на трескава радост бяха последвани от часове на непоносимо страдание. Хенри Крофърд отново беше в дома им. Той беше дошъл заедно с доктор Грант, който гореше от желание да засвидетелства уважението си към сър Томас, така че в един доста ранен час двамата бяха въведени в сутрешната гостна, в която се намираше по-голямата част от семейството. Скоро се появи и сър Томас и Мария с вълнение и възторг гледаше как представят на баща ѝ човека, когото обичаше. Нямаше думи, които биха могли да изразят чувствата ѝ в този момент, същото беше и няколко минути по-късно, когато чу Хенри Крофърд, който седеше между нея и Том, полугласно да пита последния дали имат някакво намерение да възобновят спектакъла след днешното щастливо прекъсване. При тези думи той учтиво погледна към сър Томас, защото ако това стане, той ще сметне за свой дълг да се върне в Менсфийлд в момента, в който компанията има нужда от него. Сега трябваше веднага да замине, за да се срещне без отлагане с чичо си в Бат, но ако имаше някакви изгледи „Любовните клетви“ да бъдат възобновени, щеше определено да се смята обвързан, да отмени всички други ангажименти и твърдо да се споразумее с чичо си, че е необходимо да се присъедини към тях при първа необходимост. Пиесата не биваше да бъде провалена заради неговото отсъствие.

— Където и да съм — в Бат, Норфолк, Лондон, Йорк — каза той, — от което и да е кътче на Англия, аз ще се явя начаса.

Добре, че в този момент трябваше да отговаря Том, а не сестра му. Той отговори веднага, без това да му струва някакво усилие:

— Съжалявам, че заминавате, но колкото до пиесата, с нея е свършено веднъж завинаги — погледна той многозначително към баща си. — Вчера отпратихме декоратора, а утре от театъра няма да е останало почти нищо. Аз от самото начало си знаех, че ще стане така... За Бат още е рано. Там няма да намерите никого.

— Това е обичайното време за чичо ми.

— И кога смятате да пътувате?

— Вероятно още днес ще съм оттатък Банбъри.

— Чии конюшни използвате в Бат? — беше следващият въпрос и докато го обсъждаха, Мария, на която не липсваха нито гордост, нито решителност, се приготви да внесе своя дял в беседата с достойно за уважение спокойствие.

Той скоро се обърна към нея, като повтори много от онова, което вече беше казал, само че малко по-меко и с по-осезаема нотка на съжаление. Но каква полза от погледите и прочувствения тон? Той си тръгваше, и ако го правеше против волята си, намерението му да остане далеч беше напълно доброволно, защото, ако не се смятат задълженията му към чичото, всичките му останали ангажименти бяха изцяло в негова власт. Той можеше да говори колкото иска за необходимост, но тя добре познаваше неговата независимост. Ръката, която така притискаше нейната до сърцето му! Сега и ръката, и сърцето са еднакво неми и неподвижни! Гордостта ѝ я поддържаше, но сърцето ѝ страдеше жестоко. Не се наложи дълго да се бори с надигналите се в гърдите ѝ чувства, докато слушаше думите му, така противоречащи на постъпките, или да скрива вълнението си зад светската сдържаност, тъй като елементарното възпитание го накара не след дълго да прехвърли вниманието си върху останалите, и прощалното посещение, както вече стана ясно, продължи твърде кратко. Той си замина... Докосна ръката ѝ за последен път, поклони се на раздяла и тя вече можеше да потърси утеха в самотата си... Хенри Крофърд замина, напусна къщата, а два часа по-късно и пасторския дом. Такъв беше краят на надеждите, които неговото себелюбие и суетност бяха събудили в Мария и Джулия Бъртрам.

Джулия можеше да се радва, че е заминал. Присъствието му беше започнало да ѝ става противно. Щом Мария не беше успяла да го спечели, тя беше достатъчно спокойна, за да не се нуждае от друго отмъщение. Не беше нужно към бягството да се прибавя и разобличение. Хенри Крофърд си беше заминал и тя можеше дори да съжалява сестра си.

Фани прие вестта с далеч по-чиста радост. Тя научи за заминаването на мистър Крофърд на обяд и го прие като божие благоволение. Всички останали споменаваха събитието със съжаление,

отдавайки дължимото на неговите достойнства, всеки ръководен чувствата си — като се започне от искреното, но твърде пристрастно уважение на Едмънд, и се стигне до напълно равнодушните, механични фрази на майка му. Мисис Норис започна да разсъждава и да се чуди, че влюбването му в Джулия не е довело до нищо. Тя почти се изплаши, че е била прекалено вяла и не е направила достатъчно, за да спомогне за успешната развръзка, но при толкова много грижи как би могло, дори при нейната активност, да смогне за осъществяването на всичките си замисли?

След някой и друг ден си замина и мистър Йейтс. Сър Томас беше особено заинтересован от неговото отпътуване. Той искаше да остане сам със семейството си и присъствието на чужд човек щеше да бъде обременително, дори и да беше някой по-добър от мистър Йейтс. А точно той — нищожен и самоуверен, разточителен безделник — беше крайно досаден и ненужен. Сам по себе си отегчителен, като приятел на Том и поклонник на Джулия, той беше просто непоносим. За сър Томас беше абсолютно безразлично дали мистър Крофърд ще остане или ще си замине, но пожеланията към мистър Йейтс за приятно пътуване, които му отправи докато го изпращаше през хола до входната врата, бяха изречени с най-искрено задоволство. Мистър Йейтс беше останал достатъчно дълго, за да види краха на всички театрални приготовления в Менсфийлд, отстраняването на всичко, което имаше нещо общо с пиесата. Той напусна къщата, когато тя отново беше придобила присъщата си умереност и консервативност и сър Томас, изпровождайки го, се надяваше, че се е избавил от най-лошата съставна част на театралния замисъл, при това последната, която неизбежно щеше да му напомня за неговото съществуване.

Мисис Норис се изхитри да скрие от погледа му един предмет, който би могъл да го разстрои. Завесата, чиято изработка ръководеше с такъв талант и успех, замина заедно с нея за нейната къща, където по някаква щастлива случайност се оказа, че има особена нужда именно от зелено сукно.

ГЛАВА 21

Завръщането на сър Томас доведе до поразителна промяна в живота на семейството, която нямаше нищо общо с „Любовните клетви“. Когато той пое управлението, Менсфийлд напълно се преобрази. Някои от членовете на компанията бяха изпроводени, други бяха опечалени, а в сравнение с близкото минало дните потекоха еднообразно и унило. Скучните семейни сбирки рядко се оживяваха. С обитателите на пасторския дом почти не се срещаха. Сър Томас, който и преди избягваше прекалената близост, сега проявяваше твърде голяма неохота към каквито и да било ангажименти, с едно-единствено изключение. Семейство Рашуърт бяха единствените хора, които беше склонен да допусне в тесния семеен кръг.

Едмънд никак не се учудваше, че баща му изпитва такива чувства, и не съжаляваше за нищо, освен че са лишени от компанията на семейство Грант.

— Но те имат право на внимание от наша страна — заяви той пред Фани. — Те сякаш са част от нас, почти членове на семейството. Бих искал баща ми да осъзнае колко внимателни бяха те към майка ми и сестрите ми, докато той отсъстваше. Страхувам се, че може би се чувстват пренебрегнати. Истината обаче е тази, че баща ми почти не ги познава. Когато той напусна Англия, те не бяха прекарвали тук и година. Ако ги познаваше по-добре, щеше да цени компанията им така, както заслужават, защото те са именно от този тип хора, които биха му харесали. Понякога в нашия семеен кръг не достига оживлението — сестрите ми са потиснати, а Том явно се чувства зле. Докторът и мисис Грант ще внесат оживление и ще помогнат вечерите да минават по-весело дори и за баща ми.

— Мислиш ли? — попита Фани. — Според мене чичо ми няма да се зарадва на никакво попълнение. Мисля, че той цени именно спокойствието, за което говориш, и тишината на тесния семеен кръг е всичко, от което има нужда. И ми се струва, че не сме по-сериозни, отколкото преди — имам предвид, преди чичо ми да замине. Доколкото

си спомням, винаги е било горе-долу същото. В негово присъствие никога не сме се смели много, или ако има някаква разлика, мисля, че тя е само неизбежна последица от едно такова пътуване, която се усеща на първо време. Не може да няма нещо като скованост в такива случаи. Но аз не мога да си спомня и преди вечерите ни да са били особено весели, освен когато чичо ми заминаваше за града. Предполагам, че младите хора изобщо не са в състояние да се веселят в присъствието на тези, пред които изпитват благоговение.

— Струва ми се, че имаш право, Фани — отговори той след кратък размисъл. — Навярно вечерите ни не са се променили, а просто отново са станали такива, каквито бяха. Новото всъщност беше тяхната оживеност... Затова пък колко силно е впечатлението, което оставиха тези няколко седмици! Имах чувството, че никога досега не сме живели така.

— Сигурно съм по-малко жизнерадостна от другите хора — каза Фани. — Вечерите не ми се виждат дълги. Обичам да слушам разказите на чичо за Западните Индии. Мога да го слушам с часове. Това ми е далеч по-забавно от много други неща — но, боя се, че просто съм по-различна от другите.

— И защо точно това трябва да те плаши? — усмихна се той. — Може би искаш да чуеш, че се различаваш от другите само в това, че си по-благоразумна и сдържана? Кога съм те хвалил, Фани, пък и когото и да било друго, право в очите? Ако искаш да ти правят комплименти иди при баща ми. Ще останеш доволна. Попитай чичо си какво мисли за тебе и ще чуеш достатъчно похвали. Въпреки че те ще бъдат най-вече по адрес на външността ти, ще трябва да се примириш с това и да вярваш, че с времето той ще бъде в състояние да оцени и душевната ти красота.

Подобни изказвания бяха толкова нови за Фани, че тя съвсем се обърка.

— Чичо ти е на мнение, че си много хубавичка, мила Фани, там е цялата работа. Всеки на мое място би се впуснал в дълги обяснения, а и всяко друго момиче би се почувствало засегнато, че по-рано не са го смятали за хубавица. Истината обаче е тази — никога досега чичо ти не се е възхищавал от тебе, а сега е във възторг. Лицето ти е придобило такъв хубав цвят! И цялата ти външност е толкова променена! Пък и фигурата ти... Не, не, Фани, не се извърщай така неодобрително — та

това е само чичо ти! Ако не можеш да понесеш възхищението на чичо си, какво ще стане с тебе? Ще трябва да свикнеш с мисълта, че си достойна да ти се любуват. Опитай се да се примириш, че един ден ще станеш хубава жена.

— О, не говори така, не говори така! — извика Фани, измъчвана от чувства, за чието съществуване той и не подозираше, но като видя, че е разстроена, той прецени, че е по-добре да прекрати този разговор и само добави вече по-сериозно:

— Чичо ти е склонен да изпитва задоволство от тебе във всяко едно отношение. На мене ми се иска единствено да разговаряш повече с него. Ти си една от онези, които са прекалено мълчаливи по време на вечерните ни сбирки.

— Но аз разговарям с него повече от всякога. Сигурна съм в това. Не ме ли чу снощи как го питах за търговията с роби?

— Да, чух, и се надявах този въпрос да бъде последван и от други. Чичо ти щеше да се радва, ако беше продължила да го разпитваш.

— Много ми се искаше да го направя, само че при тази гробна тишина... При това братовчедките ми също бяха там и не казаха нито дума, нито пък проявиха някакъв видим интерес към разговора, и на мене ми стана неприятно... Помислих си, че отстрани може да изглежда, сякаш се опитвам да се изтъкна за тяхна сметка, като проявявам любопитство и удоволствие от разказа му, които той вероятно би искал да открие у дъщерите си.

— Мис Крофърд беше съвсем права, когато каза преди няколко дни, че изглежда да бъдеш център на внимание и да те хвалят за тебе е почти толкова страшно, колкото за другите жени да ги пренебрегват. Ние говорихме за тебе в пасторския дом, и тя каза точно така. Тя е рядко проникателна. Не познавам човек, който така добре да се ориентира в характерите на другите. На тези години това е невероятно! Тя определено те разбира по-добре от повечето хора, които те познават толкова отдавна, а колкото до някои други, мога да си представя от някои случайни игриви намеци и неволно изпуснати думи, че би могла да обрисова много хора също така точно, ако деликатността не я възпираше. Чудя се какво ли си мисли за баща ми! Сигурно великолепната външност и достойнството и маниерите на истински джентълмен я възхищават, но може би неговата сдържаност я

отблъсква — та тя го вижда толкова рядко. Ако можеха да прекарват повече време заедно, непременно щяха да почувстват симпатия един към друг. На него щеше да се хареса нейната жизнерадост, а тя е достатъчно умна, за да оцени неговите качества. Да можеха да се срещат по-често! Надявам се да не е останала с впечатлението, че той изпитва някаква неприязън към нея.

— Тя би трябвало да се чувства напълно сигурна в благоразположението на всички останали, така че едва ли ще има подобни опасения — каза Фани с лека въздишка. — Пък и желанието на сър Томас да бъде известно време само със семейството си е толкова естествено, че тя едва ли би могла да си направи никакви изводи от това. Сигурна съм, че няма да мине много време, и ние отново ще започнем да се срещаме, доколкото сезонът позволява.

— Този е първият октомври, който тя прекарва в провинцията от детството си насам. Тънбридж и Челтнъм трудно биха могли да се нарекат провинция, а ноември е още по-унил месец и аз виждам, че мисис Грант доста се притеснява да не би когато дойде зимата Менсфийлд да се стори скучен на сестра ѝ.

Фани би могла да каже много неща, но по-сигурно беше да замълчи и да не разисква въпроса за начина, по който мис Крофърд ще прекарва времето си, за нейното настроение, за самочувствието и приятелите ѝ, защото съществуваше опасност да направи някоя забележка, която да му се стори некрасива. Доброто мнение на мис Крофърд за нея заслужаваше да ѝ се отблагодари с поне малко търпимост и тя смени темата.

— Струва ми се, че утре чичо ще обядва в Содъртън, а вие с мис Бъртрам също. У дома ще останем съвсем малка група. Надявам се, че чичо ще запази доброто си впечатление от мистър Рашуърт.

— Това не е възможно, Фани. След утрешното посещение той положително ще го харесва по-малко, тъй като ни предстоят пет часа в неговата компания. Скуката, която ни предстои утре, би ме ужасила, ако не очаквах далеч по-страшна беда — впечатлението, което ще остави у сър Томас това посещение. Той няма да може дълго да се залъгва. Жал ми е за всички тях, и какво ли не бих дал мистър Рашуърт и Мария никога да не се бяха срещали!

И наистина, разочарование очакваше сър Томас в това отношение. Колкото и благоразположен да беше към мистър Рашуърт,

каквото и страхопочитание да изпитваше последният към него, нищо не беше в състояние да предотврати излизането на яве не след дълго на част от истината — мистър Рашуърт беше нищожен млад човек, еднакво невеж както по отношение на управленските дела, така и по отношение на книгите, който като правило нямаше собствено мнение и дори не съзнаваше това.

Той се беше надявал на съвсем друг зет и изпитвайки вече огорчение заради Мария, се опита да се постави на нейно място и да разбере какво чувства тя. Не му бяха нужни много наблюдения, за да се убеди, че в най-добрия случай тя изпитва безразличие. Държанието ѝ към мистър Рашуърт беше хладно и пренебрежително. Тя не можеше да го харесва и не го харесваше. Сър Томас реши сериозно да поговори с нея. Колкото и изгоден да беше този съюз, колкото и продължителен и широко огласен да беше годежът, не биваше заради това да бъде пожертвано щастieto ѝ. Може би съгласieto ѝ беше дадено след твърде кратко познанство и сега, опознавайки мистър Рашуърт по-отблизо, тя съжаляваше.

Сър Томас се обърна към нея сериозно и доброжелателно, разкри ѝ страховете си, поиска да узнае какво е нейното желание, помоли я да говори искрено и открито и я увери, че смело ще посрещне всички трудности и ще разтрогне без колебание годежа, ако тя реши, че предстоящият брак ще я направи нещастна. Той щеше да се нагърби с всичко вместо нея и напълно да я освободи от това неприятно задължение. Докато го слушаше, Мария се поколеба, но вътрешната ѝ борба продължи само миг. Когато баща ѝ замълча, тя беше в състояние да му отговори незабавно и решително, без някаква видима следа от вълнение. Поблагодари му за голямата загриженост, за бащинската му доброта, но той напълно грешеше, като допускаше, че има и най-малкото желание да разтрогне годежа и че откакто е дала съгласieto си намеренията и желанията ѝ са се променили. Мнението ѝ за характера и достойнствата на мистър Рашуърт беше изключително високо и тя не се съмняваше, че ще бъде щастлива с него.

Сър Томас беше удовлетворен и може би прекалено много се зарадва на чутото, за да се задълбочава — нещо, за което при своето здравомислие би настоявал, ако се отнасяше за другите. Това беше един съюз, отказът от който би го огорчил силно, и той разсъди така: Мистър Рашуърт беше достатъчно млад, за да се промени. Заобиколен

от добро общество, той можеше и трябваше да се промени към по-добро и щом Мария можеше да заяви така уверено, че ще бъде щастлива с него, и го казваше напълно безпристрастно, без да е заслепена от любов, трябваше да ѝ се вярва. Може би силните чувства не ѝ бяха присъщи — поне той никога не беше забелязвал подобно нещо, но това не беше причина да се чувства по-зле и ако можеше да се примири с това, че съпругът ѝ не притежава никакви изключителни, блестящи качества, всичко останало, без съмнение, беше в нейна полза. Една добродушна девойка, която се омъжва без любов, като правило е по-силно привързана към семейството си, така че близостта на Содъртън и Менсфийлд естествено би трябвало да представлява голяма съблазън и да се превърне, по всяка вероятност, в постоянен източник на най-мили и невинни удоволствия. Точно така или в такъв дух разсъждаваше сър Томас — той беше щастлив, че може да избегне вредите и неловките положения, до които би довел един разрыв, удивлението, срама и осъждането, които неизбежно щеше да предизвика той. Чувстваше се щастлив, че ще бъде сключен брак, който щеше да увеличи още повече почитта и влиянието, на които се радваше. А особено щастлив го правеше мисълта, че е открил у дъщеря си склонности, които са крайно благоприятни за осъществяването на такъв съюз.

Мария беше не по-малко удовлетворена от разговора. При сегашното си душевно състояние тя се радваше, че съдбата ѝ е безвъзвратно решена. Отново се беше обвързала със Содъртън и вече не беше заплашена от възможността да даде на Крофърд повод да тържествува, като ръководи постъпките ѝ и унищожава перспективите ѝ за успешно бъдеще. Тя се оттегли, изпълнена с горда решимост, и с твърдото намерение занапред да бъде по-внимателна към мистър Рашуърт, за да не даде повод на баща си отново да я подозира.

Ако сър Томас се беше обърнал към дъщеря си през първите три-четири дни след заминаването на Хенри Крофърд от Менсфийлд, преди още чувствата ѝ да са се успокоили, преди да се е отказала от всяка свързана с него надежда и да е решила твърдо да понася съперника му, отговорът ѝ можеше да бъде друг. Но след още три-четири дни, през които той не се върна, не изпрати писмо или някаква вест и не даде никакви признаци на подобряване на отношенията им, след като не ѝ остави никаква надежда, че раздялата ще ѝ донесе

полза, тя се вразуми достатъчно, за да потърси успокоение в гордостта и в чувството, че все пак е отмъстила за поражението си.

Хенри Крофърд беше разбил щастието ѝ, но не биваше да разбере това. Не биваше да погуби доброто ѝ име, блясъка и благополучието ѝ. Не биваше да мисли, че се е обрекла на самота в Менсфийлд, че се е отказала от Содъртън и Лондон, от независимостта и разкоша заради него. Сега повече от всякога ѝ беше нужна независимост — липсата ѝ в Менсфийлд се чувстваше особено осезаемо. Тя все по-малко беше склонна да търпи ограниченията, налагани от баща ѝ. Свободата, която беше вкусила в негово отсъствие, сега се превръщаше в абсолютна необходимост. Трябваше да избяга колкото е възможно по-скоро от него и от Менсфийлд и да потърси утешение за ранената си душа в богатството и влиятелното положение, в суетата и светския живот. Цялото ѝ същество беше изпълнено с решимост и не допускаше колебание.

При такива чувства отлагането беше цяло мъчение, дори забавянето поради необходимите приготовления за сватбата, и дори мистър Рашуърт едва ли очакваше предстоящото събитие с такова нетърпение като нея. В душата си тя беше приключила с най-важните приготовления — беше готова да се омъжи от омраза към дома, с всичките му ограничения и еднообразие. Към това я тласкаше страданието от любовното разочарование и презрението към човека, за когото щеше да се омъжи. Всичко останало можеше да почака. Новите карети и обзавеждането можеха да бъдат отложени до заминаването за Лондон и до пролетта, когато тя щеше да даде воля на собствения си вкус.

Тъй като всички главни действащи лица бяха съгласни, скоро стана ясно, че са достатъчни само няколко седмици, колкото да се приключи с нужните приготовления около венчавката.

Мисис Рашуърт беше напълно готова да отстъпи на заден план и да даде път на щастливата млада жена, която синът ѝ беше удостоил с избора си, и в самото начало на ноември се пренесе заедно с камериерката, лакея и каретата си, с цялото достополение, полагащо се на една почтена вдовица, в Бат, за да се хвали на вечерните си сбирки с чудесата на Содъртън и да им се радва сред оживлението на масата за игра на карти така, както правеше у дома. Още преди средата на същия

този месец се състоя сватбената церемония, която дари Содъртън с нова стопанка.

Венчавката беше точно такава, каквато трябваше да бъде. Булката беше облечена много елегантно, а двете шаферки, както му е редът, малко ѝ отстъпваха. Сър Томас я заведе до олтара, докато майка ѝ стоеше с шишенцето с ароматизиран оцет в ръка, готова да се развълнува, а леля ѝ се опитваше да пророни сълза на умиление, а цялата церемония беше извършена много прочувствено от доктор Грант. Обсъждайки сватбата, съседите не откриха никакъв друг недостатък, освен че каретата, откарала младоженците и Джулия от църковната врата до Содъртън, беше същата, която мистър Рашуърт използваше и година преди това. Във всичко останало етикетът на деня издържаше и най-строгата критика.

Всичко приключи и те отпътуваха. Сър Томас се чувстваше така, както би се почувствал всеки грижовен баща на негово място, и беше обхванат почти от същото вълнение, което очакваше да изпита, но което, за щастие, съпругата му успя да избегне. Мисис Норис, безкрайно зарадвана от възможността да сподели грижите на този ден, прекарвайки го в Менсфийлд, поддържайки душевно сестра си и пиейки за здравето на мистър и мисис Рашуърт някоя и друга чашка в повече, беше преизпълнена с радост и възторг — тя беше уредила този брак, беше свършила цялата работа, и наблюдавайки я как тържествува, никой не би помислил, че някога в живота си е чувала за нещастни бракове или че има поне малка представа за настроението на племенницата си, която беше израсла пред очите ѝ.

Младата двойка възнамеряваше след някой и друг ден да се отпрати към Брайтън и да наеме там къща за няколко седмици. Курортните градове бяха нещо съвсем ново за Мария, а Брайтън и през зимата беше почти толкова оживен, колкото и през лятото. А когато тукашните развлечения изгубеха чара на новото, щеше да дойде времето на по-разнообразните лондонски забавления.

Джулия щеше да замине с тях за Брайтън. Откакто се сложи край на съперничеството между сестрите, някогашното им пълно разбирателство започваше постепенно да се възстановява, или най-малкото по това време двете се бяха сближили достатъчно, за да се чувстват изключително доволни, че са заедно. За младоженката беше особено важно да има и друга компания, освен тази на мистър

Рашуърт, а Джулия жадуваше за нови впечатления и удоволствия не по-малко от Мария, въпреки че не беше положила чак такива усилия, за да ги постигне, а и далеч по-леко понасяше зависимото си положение.

Тяхното заминаване доведе до нова осезаема промяна в Менсфийлд, то отвори празнота, която можеше да бъде запълнена едва след известно време. Семейният кръг силно се стесни и въпреки че в последно време госпожиците Бъртрам допринасяха твърде малко за доброто настроение в него, отсъствието им не можеше да не се почувства. Дори майка им тъгуваше за тях, а далеч повече липсваха те на мекосърдечната си братовчедка, която бродеше из къщата и мислеше за тях със съчувствие, с такава жалост в любящото си сърце, която те почти с нищо не бяха заслужили.

ГЛАВА 22

След заминаването на братовчедките ѝ Фани започна да играе по-значима роля в семейството. Сега тя се оказа единствената млада дама в гостната, единствената представителка на тази най-интересна част от семейството, в която досега беше заемала едва скромното трето място, така че вече беше невъзможно да не ѝ обръщат внимание, да не мислят за нея и да не се грижат повече от когато и да било. Въпросът „Къде е Фани“ сега се чуваше доста по-често, дори когато не я търсеха за някаква услуга.

Сега тя беше ценена повече не само у дома, но и в пасторския дом. В този дом, в който едва ли ѝ се беше случвало да влезе и два пъти в годината след смъртта на мистър Норис, тя стана желана и често канена гостенка, много приятна компания за Мери Крофърд през мрачните и кишави ноемврийски дни. Посещенията ѝ в пасторския дом, започнали по чиста случайност, по-късно продължиха по настоятелните молби на мисис Грант. Тя желаше от сърце да разнообрази някак живота на сестра си и с помощта на най-обикновено самозалъгване успя да убеди себе си, че като увещава Фани да ги посещава по-често, тя го прави за нейно добро и ѝ дава чудесна възможност да усъвършенства всичките си качества.

Фани, която леля ѝ Норис беше изпратила в селото с някакво поръчение, беше застигната от проливен дъжд недалеч от дома на семейство Грант. Докато се опитваше да намери укритие под клоните и раздвижените листа на един дъб до самия двор на свещеника, от прозорците я забелязаха и я накараха да влезе, независимо че тя от стеснителност се опита да окаже известна съпротива. Вежливият слуга не успя да я придума, но когато самият доктор Грант излезе с разтворен чадър, не ѝ оставаше нищо друго, освен да се почувства безкрайно засрамена и да влезе в къщата по най-бързия начин. Горката мис Крофърд, която тъкмо се оплакваше от потискащия дъжд и в твърде угнетено състояние на духа въздишаше над неосъществения си план за сутрешна разходка и над несбъднатата надежда да види поне

едно живо същество наоколо през следващите двадесет и четири часа, ако не се смятат членовете на семейството, като чу суетнята на входната врата и видя измокрената до кости мис Прайс във вестибюла, изпадна във възторг. Не можеше да не се оцени по достойнство едно такова събитие в дъждовен ден на село. Настроението ѝ начаса се повиши и тя най-енергично се зае да помага на Фани, след като откри, че е съвсем мокра, но не иска да го признае, и ѝ донесе сухи дрехи. Фани, принудена да се подчини на всички тези грижи и да приеме помощта и любезните услуги на господарките и камериерките, трябваше също така да слезе отново долу и да седи цял час в гостната, докато не спре дъждът, което даде възможност на мис Крофърд по-дълго да се наслаждава на щастието да гледа нечие ново лице и да се отдава на свежи мисли, и това помогна доброто ѝ настроение да се запази и по време на преобличането и обяда.

Двете сестри бяха толкова добри към Фани и се държаха така мило, че тя искрено би се наслаждавала на посещението си, ако можеше да бъде сигурна, че не им пречи и че времето наистина ще се проясни през този един час и ще ѝ спести неудобството да се възползва от каретата и конете на доктор Грант, за да се върне у дома, а такава опасност действително съществуваше. Колкото до тревогата, която можеше да предизвика у дома отсъствието ѝ в такова време, нямаше защо да се безпокои — за излизането ѝ знаеха само двете ѝ лели и тя много добре разбираше, че няма да се обезпокоят ни най-малко и че каквито и догадки да възникнеха у леля ѝ Норис относно къщата, в която тя изчаква да премине дъжда, леля ѝ Бъртрам няма да изпита никакви опасения по този повод.

Беше започнало леко да се прояснява, когато Фани забеляза арфата и зададе няколко въпроса, което естествено доведе до признанието ѝ, че много иска да я послуша и — нещо, в което трудно можеше да се повярва — че откакто е докарана в Менсфийлд, не я е слушала нито веднъж. За самата Фани това обстоятелство изглеждаше съвсем просто и в реда на нещата. Тя едва ли беше посещавала пасторския дом откакто инструментът беше пристигнал, пък и нямаше повод за подобно посещение, но мис Крофърд, която си припомни изразеното по-рано желание на Фани, беше огорчена от собствената си небрежност и незабавно, с най-голяма готовност и добро

разположение, я запита дали иска да ѝ посвири веднага и какво би искала да чуе.

И без да чака повече, тя седна до инструмента, щастлива, че има нов слушател, който я слуша с благодарност и възхищение, и при това на когото не му липсва вкус. Тя свири, докато погледът на Фани, устремен към прозореца, където явно се виждаше, че времето започва да се проявява, не ѝ подсказва какво трябва да се направи.

— Още четвърт час — каза мис Крофърд — и ще видим как ще бъде времето. Не бива да бягате при първото просветване. Тези облаци никак не ми вдъхват доверие.

— Но те си заминават — каза Фани, — аз ги наблюдавах. Това лошо време идва от юг.

— От юг или от север, черният облак си е черен облак, и вие не бива да тръгвате, докато е надвиснал над нас. Освен това искам да ви изсвирия още нещо — една много приятна пиеска, любимата на братовчед ви Едмънд. Трябва да останете и да чуете любимата пиеса на братовчед си!

Фани също почувства, че трябва да остане и въпреки че нямаше нужда от това изказване, за да помисли за Едмънд, напомнянето я накара да си представи какво мисли и чувства той, как седи ден след ден в тази стая, може би на същото това място, и слуша с неизменно възхищение любимата си ария, изпълнена, както ѝ се струваше, много изискано и изразително. Тя също слушаше с удоволствие и се радваше, че харесва същото, което и той, но когато изпълнението свърши, тя изпита още по-силно желание да си тръгне веднага и след като това стана очевидно и за останалите, те най-любезно я помолиха отново да ги навести, да им позволи да я придружават по време на разходките им винаги, когато сметне за удобно, да дойде пак да послуша арфата, така че тя сметна за свое задължение непременно да го направи, ако у дома нямат никакви възражения.

Така възникна тази своеобразна близост, породила се през първите две седмици след заминаването на госпожиците Бъртрам, близост, която беше следствие главно на желанието на мис Крофърд да се поразнообрази и не засегна особено силно чувствата на Фани. Тя навестяваше мис Крофърд на всеки два-три дни. Това приличаше на някаква магия — ако не отидеше, не се чувстваше спокойна, но го правеше без да изпитва любов към нея, без дори да мисли като нея, без

каквато и да било благодарност за това, че търсят компанията ѝ именно сега, когато не беше останал никой, върху когото да спрат вниманието си. Разговорът с мис Крофърд не ѝ доставяше удоволствие, като се изключат редките моменти, когато ѝ ставаше забавно, и то нерядко въпреки разума ѝ, тъй като обикновено най-забавни бяха шегичките по адрес на хора и събития, които според, нея заслужаваха уважение. Тя обаче продължаваше да ходи там и тъй като времето беше необичайно меко за сезона, двете често излизаха да се поразходят половин час по обградените с храсти пътечки в градината на мисис Грант. Понякога дори се осмеляваха да седнат на някоя пейка, вече без защитата на гъстата зеленина, и оставаха там, докато по средата на някое от възторжените възклицания на Фани колко е хубава една такава продължителна есен не ги подгонеше внезапен порив на студения вятър, обрулвайки последните жълти листа над тях, и тогава двете скачаха и тръгваха, за да се стоплят.

— Колко е хубаво тук... толкова хубаво... — оглеждайки се наоколо, каза Фани, когато един ден пак така седяха заедно. — Всеки път, когато идвам в тази алея, аз съм поразена от това колко е пораснала и колко хубава е станала. Преди три години тук нямаше нищо, освен един зле поддържан жив плет в края на полето, който никой не забелязваше и не очакваше някога да привлече нечий поглед, а сега е превърнат в алея и е трудно да се каже с какво е по-ценна тя — дали с ползата, или с красотата си. Може би след още три години вече няма да си спомняме, или почти ще сме забравили какво е било преди. Чудно нещо е ходът на времето, наистина чудно нещо, както и промените в човешката душа! — и малко по-късно, следвайки хода на мислите си, добави: — Ако има нещо в човешката природа, достойно за удивление повече от всичко останало, мисля, че това е паметта. Явно има нещо в нейната мощ, в празнотите ѝ, в нейното непостоянство, което по-трудно се поддава на обяснение, отколкото у останалите ни способности. Паметта понякога е толкова могъща, услужлива, послушна, друг път — толкова объркана и слаба, толкова деспотична и неподдаваща се на контрол! Без съмнение, ние във всяко едно отношение сме чудо на природата, но способността ни да си спомняме и да забравяме ми се струва нещо особено непонятно.

Мис Крофърд, която слушаше разсеяно и с безразличие, нямаше какво да каже, и като забеляза това, Фани отново върна мислите си в

руслото, което според нея би могло да я заинтересува.

— Може да ви се стори неуместно от моя страна да хваля мисис Грант, но аз съм възхитена от вкуса ѝ, който се проявява във всичко тук. В разположението на алеята се забелязва такава мила непретенциозност, такава умереност!

— Да — небрежно отговори мис Крофърд, — това е най-доброто за подобно място. И дума не може да става за нещо грандиозно, и между нас казано, преди да дойда в Менсфийлд и през ум не ми е минавало, че един селски свещеник може да се сети да сади храсти или нещо от този род.

— Толкова се радвам, че вечнозелените растения така са избуяли — каза Фани в отговор. — Градинарят на чичо ми обича да казва, че тук почвата е по-добра от нашата, и ако се съди по това колко са пораснали лаврите и всички вечнозелени растения, е напълно прав. Вечнозелените растения! Колко красива, колко желана, колко великолепна е вечната зеленина! Само като си помислиш, колко поразително е многообразието на природата! Знаем, че в някои страни има много дървета, чиито листа окапват, но това не прави по-малко учудващ факта, че една и съща почва и едно и също слънце са създали растения, които се различават в самата основа и първия закон на съществуването си. Моите възторзи могат да ви се сторят неуместни, но винаги, когато съм навън, особено когато съм седнала на открито, ме тегли към такива възторжени разсъждения. Достатъчно е да спреш погледа си върху най-простото творение на природата, и веднага се намира храна за развихреното ти въображение.

— Право да ви кажа — отговори мис Крофърд, — аз малко приличам на онзи знаменит дож в двора на Луи XIV и мога да ви заявя, че най-поразителното в тази алея е това, че аз съм се озовала в нея. Ако преди една година някой ми беше казал, че това място ще бъде моят дом, че ще прекарвам тук месец след месец, за нищо на света не бих му повярвала! Тук съм вече близо пет месеца! Нещо повече, най-спокойните пет месеца в живота ми!

— Прекалено спокойни за вас, предполагам.

— Да, теоретически и аз съм на същото мнение, но — при тези думи очите ѝ заблестяха, — каквото и да казвам, никога не съм преживявала по-щастливо лято. Само че — продължи тя замислено, като понижи глас, — кой знае до какво може да доведе това.

Сърцето на Фани се разтуптя и тя вече не беше в състояние да задава въпроси и да търси отговор на догадките си. Скоро обаче мис Крофърд отново се оживи и продължи:

— Оказва се, че ми е много по-лесно да се примиря с живота на село, отколкото съм си представяла някога. Склонна съм дори да допусна, че при определени обстоятелства е много приятно да прекарваш половин година на село. Един изискан, не много голям дом — център, в който се съсредоточават семейните връзки, повтарящи се срещи в семеен кръг, в непосредствена близост — избрано общество, което е на твое разположение и те гледа с почит, дори по-голяма от тази, която се оказва на по-състоятелните от тебе, и след множеството развлечения и забави те чака не друго, а *tete-a-tete* с човека, който ти е най-скъп на света. В една такава картина няма нищо страшно, нали, мис Прайс? С дом като този не е нужно да завиждаш дори и на новата мисис Рашуърт.

— Да се завижда на мисис Рашуърт?! — беше единственото, което се осмели да каже Фани.

— Хайде, хайде, ще бъде много некрасиво от наша страна да осъждаме мисис Рашуърт, тъй като предвиждам много радостни, блестящи, щастливи часове, които ще дължим на нея. Струва ми се, че догодина ще бъдем чести гости в Содъртън. Брак като този на мис Бъртрам е истинска благословия за обществото, тъй като съпругата на мистър Рашуърт най-напред би трябвало да си достави удоволствието да обзаведе дома си и да дава най-хубавите балове в околността.

Фани премълча, а мис Крофърд отново потъна в мислите си, но след няколко минути внезапно вдигна глава и възкликна:

— Ах, ето го! — това обаче не беше мистър Рашуърт, а Едмънд, който се приближаваше към тях заедно с мисис Грант. — Сестра ми и мистър Бъртрам... Толкова се радвам, че големият ви братовчед замина и сега той отново може да бъде мистър Бъртрам. Това „мистър Едмънд Бъртрам“ звучи така формално, така съжалително, така определено навежда на мисълта за по-малък брат, че не мога да го понасям.

— Колко различно приемаме нещата! — възкликна Фани. — На мене „мистър Бъртрам“ ми звучи така хладно и нищо незначещо, напълно лишено от топлина и съвсем безлично! То означава единствено, че става дума за джентълмен, и нищо повече. А в името Едмънд има благородство. Това е героично и славно име — име на

крале, принцове и рицари. То сякаш носи полъха на рицарска доблест и страстна любов.

— Съгласна съм, че името само по себе си е хубаво, и „лорд Едмънд“ или „сър Едмънд“ би звучало великолепно, но погребано под смразяващото, унищожително „мистър“, и „мистър Едмънд“, вече не е нищо повече от „мистър Джон“ или „мистър Томас“. Е, какво, няма ли да се присъединим ли към тях и да ги разочароваме, като им спестим половината укори, че седим на открито на това време, преди още да са започнали?

Едмънд ги посрещна с особено удоволствие. Той за първи път ги виждаше заедно, откакто познанството им беше станало по-близко, и тази близост го изпълваше с радост. Точно за такова приятелство между двете най-скъпи на сърцето му девойки беше мечтал и за да отдадем дължимото на способността на влюбения да разсъждава трезво, трябва да кажем, че той в никакъв случай не смяташе Фани за единствения или главния печеливш от тази дружба.

— Е, значи няма да ни ругаете за нашето неблагоприятие? — каза мис Крофърд. — Защо мислите бяхме седнали, ако не за да ни направят забележка и да ни умоляват и призовават никога повече да не го правим?

— Може би щях да ви се карам, ако намерех някоя от вас да седи сама — отговори Едмънд, — но щом като постъпвате зле двете заедно, мога да погледна на това през пръсти.

— Не може да са седели дълго — възкликна мисис Грант, — защото когато се качвах да си взема шала, ги видях от прозореца на стълбището да се разхождат.

— При това — добави Едмънд — денят е толкова приятен, че ако сте седнали за няколко минути, това едва ли би могло да се сметне за неблагоприятие. За времето не бива винаги да се съди по календара. Понякога през ноември си позволяваме повече свобода, отколкото през май.

— Честна дума — възкликна мис Крофърд, — вие двамата сте най-безчувствените приятели, които някога съм имала, напълно ме разочаровахте! Да не се разтревожите нито за миг! Не знаете колко много се измъчихме, как премръзнахме! Аз отдавна подозирах, че мистър Бъртрам е неподатлив към каквито и да било дребни увъртания спрямо здравия разум, които могат да подействат на една жена. Но вие,

мисис Грант, моята собствена сестра, мисля, че имам право да очаквам от вас поне малко да се разтревожите!

— Не се самозалъгвай, моя скъпа Мери. Нямах никакъв шанс да ме трогнеш. Аз си имам за какво да се тревожа, но то е по съвсем друг повод. Ако можех, веднага щях да променя времето и да ти докарам един хубав, пронизващ източен вятър, който да не спира, защото Робърт оставя някои от моите растения на открито заради топлите нощи, а аз знам, че в крайна сметка, времето рязко ще се промени и изведнъж ще стегне студ и ще ни намери неподготвени — най-малкото Робърт — и всичко ще загине. Но което е още по-лошо, готвачката току-що ми каза, че не можем да държим пуйката по-късно от утре, а аз много държах да я сготвим чак в неделя, защото знам колко по-силно ще ѝ се зарадва доктор Грант в неделя, след всичките усилия и умората през този ден. Такива са, може да се каже, моите проблеми, и те ме карат да мисля, че времето е прекалено задушно за сезона.

— Радостите на една домакия в селската пустош! — лукаво изрече мис Крофърд. — Защо не ме препоръчате на доставчика си на разсад и на търговеца на птици?

— Скъпо дете, препоръчай доктор Грант за настоятел на Уестминстър или на Сейнт Пол, и не можеш да си представиш колко ще се радвам на твоя доставчик на разсад и на търговеца на птици. Но в Менсфийлд няма такива неща. Какво ще ме посъветваш да направя?

— О, не е нужно да правите нищо, освен това, което правите досега — да се измъчвате непрестанно и никога да не губите присъствие на духа.

— Благодаря ти, Мери, но където и да живеем, не може да се избяга от тези досадни дреболии и когато отидеш да живееш в града и аз ти дойда на гости, сигурна съм, че ще те намеря потънала в същите проблеми, независимо от доставчика на разсад и търговеца на птици, а може би именно заради тях. Ти горчиво ще се окайваш било заради тяхната отдалеченост и закъсненията им, било заради прекалено високите цени и измамите им.

— Аз възнамерявам да бъда достатъчно богата, за да не се оплаквам и да се ядосвам за подобни неща. Големият доход е най-сигурната рецепта за щастлив живот, която ми е известна. Той определено може да те предпази от огорчения заради разните миртови храсти и пуйки.

— Вие имате намерение да станете много богата — каза Едмънд и, както се стори на Фани, погледът му беше твърде многозначителен.

— Разбира се. А вие нямате ли такова желание? Не го ли желаем всички ние?

— Аз не бих могъл да желая нищо, което до такава степен надхвърля възможностите ми. Мис Крофърд може да избира колко богата да бъде. Тя трябва само да се спре на някаква цифра — колко хиляди годишно са ѝ нужни, и без съмнение ще ги има. А моите намерения се простират само дотам, да не бъда бедняк.

— Чрез умереност и пестеливост, и като съобразявате нуждите си с дохода и прочее. Разбирам ви и намирам, че на вашите години и при тези ограничени средства и нищожни връзки това е едно крайно похвално намерение. Какво повече от една прилична издръжка бихте могли да желаете? Нямате много време пред себе си, а и положението на роднините ви е такова, че не могат да направят нищо за вас, нито пък са в състояние да ви унижат чрез сравнението със собственото им богатство и тежест. Бъдете честен и беден, това си е ваше право, но не очаквайте да ви завиждам. Не мисля дори, че ще съм в състояние да ви уважавам. Много повече уважавам тези, които са честни и богати.

— Уважението ви към честността на бедните и на богатите най-малко ме занимава. Аз нямам никакво намерение да бъда беден. Бедността е нещо, което решително не одобрявам. Единственото, което ме интересува, е да не погледнете отвисоко на човек, който е честен и се намира някъде по средата между бедността и богатството.

— Но ако той може да заеме по-високо положение и го пренебрегва, разбира се, че ще гледам на него отвисоко. Не мога да не гледам отвисоко на някого, който се задоволява със сивотата, когато може да се издигне до върха.

— Но как би могъл да се издигне? Как би могла моята честност, във всеки случай, да ме издигне до някакви почетни върхове?

Не беше много лесно да се отговори на такъв въпрос, и той беше последван от едно дълго „О-о“, преди прекрасната дама да може да добави:

— Би трябвало да влезете в парламента или да постъпите в армията преди десет години.

— Вече няма никакъв смисъл да говорим за това. Колкото до влизането ми в парламента, струва ми се, че ще се наложи да почакам,

докато се създаде специален орган за представителство на по-младите синове, които нямат средства за съществуване. Не, мис Крофърд — добави той вече по-сериозно, — има такива почести, към които се стремя и бих се чувствал нещастен, ако нямах никакъв, абсолютно никакъв шанс или възможности да ги постигна, но те са от съвсем друг характер.

Многозначителният му поглед, докато говореше, както и държанието на мис Крофърд, която му отговори нещо със смях, но в него се чувстваше същото разбиране, бяха тъжен материал за наблюдателността на Фани. Чувствайки, че не е в състояние да прояви нужното внимание към думите на мисис Грант, заедно с която следваше другите двама, тя почти се реши незабавно да си тръгне и чакаше само да събере достатъчно смелост, за да го каже, но в този момент биенето на големия часовник в Менсфийлд парк, който отброи три удара, ѝ напомни, че наистина е отсъствала много по-дълго от обичайното, и това сложи край на досегашните ѝ колебания дали да си тръгне веднага или да почака още малко, и как е най-добре да го направи. Тя започна да се сбогува с непоколебима решителност, а Едмънд в този миг си припомни, че майка му е питала за нея и че той е тръгнал към дома на приятелите ѝ с намерението да я заведе у дома.

Фани се разбърза още повече и като сметна, че няма никаква вероятност Едмънд да я придружи, беше готова да хукне към имението сама. Всички обаче ускориха крачка и тръгнаха заедно с нея към къщата, през която трябваше да мине. Доктор Грант беше във вестибюла и когато спряха и заговориха с него, Фани разбра по държанието на Едмънд, че той има намерение да си тръгне с нея. Той също се сбогуваше. Не можеше да не му бъде благодарна. В момента, в който се разделяха, доктор Грант покани Едмънд на обяд на следващия ден, за да опита тяхното овнешко и Фани още не беше успяла да изпита неприятно чувство по този повод, когато мисис Грант се сепна, обърна се към нея и я помоли и тя да им достави удоволствието да обядва с тях. Подобно внимание беше нещо напълно ново за Фани, такова извънредно събитие, че тя съвсем се смути и обърка. Докато произнасяше със запъване думи на благодарност и извинения, че не е сигурна дали това ще бъде възможно, тя гледаше към Едмънд, очаквайки помощта и мнението му. Но той, във възторг от сполетялото я щастие, ѝ хвърли един бърз поглед и от половин дума установи, че тя

не би имала нищо против, стига леля ѝ да е съгласна, и тъй като не можеше да си представи, че майка му ще предпочете да я задържи у дома, решително я посъветва да приеме поканата, въпреки че Фани, дори окуражавана от него, не би се решила на подобна дръзка проява на независимост. Бързо се споразумяха, че ако не съобщят нищо допълнително, мисис Грант може да я очаква за обяд.

— Знаете вече какъв ще бъде обядът — каза мисис Грант с усмивка — пуйката, и уверявам ви, ще бъде чудесна, защото, скъпи, — обърна се тя към съпруга си, — готвачката настоява да сготвим пуйката утре.

— Чудесно, чудесно! — възкликна доктор Грант. — Още по-добре. Радвам се да чуя, че имаме нещо толкова хубаво у дома. Но дайте възможност на мис Прайс и на мистър Едмънд Бъртрам да си опитат късмета. Ние не искаме предварително да знаят менюто. Това ще бъде просто приятелска среща, а не някакъв изискан обяд. Дали пуйка или гъска, или пък овнешки бут — вие и готвачката ви решавате с какво ще ни нагостите.

Братовчедите заедно се отправиха към дома и ако не се смята последвалото обсъждане на поканата, за която Едмънд говореше с най-горещо задоволство като за нещо особено желателно заради близостта, установила се между Фани и мис Крофърд, която го изпълваше с радост, двамата продължиха пътя си в мълчание, защото, след като приключи с тази тема, Едмънд потъна в мислите си и не прояви никаква охота да говори за нещо друго.

ГЛАВА 23

— Но защо ѝ е притрябвало на мисис Грант да кани Фани? — попита лейди Бъртрам. — Как ѝ е дошло на ум да я покани? Фани никога не обядва там, нали знаеш, особено пък на такива обеда. Не мога да се лиша от нея, пък и тя няма желание да отиде, сигурна съм. Не ти се ходи, нали, Фани?

— Ако поставяте въпроса по този начин — възкликна Едмънд, без да даде възможност на братовчедка си да отговори, — Фани веднага ще каже „не“. Но аз съм сигурен, скъпа мамо, че ѝ се иска да отиде, и не виждам причина да не го направи.

— Не мога да си представя как ѝ е дошло на ум на мисис Грант да я покани. Никога досега не го е правила. Тя често канеше сестрите ти, но Фани — никога.

— Ако не можете да се справите без мене, госпожо... — започна Фани с присъщата си всеотдайност...

— Но баща ми цяла вечер ще бъде на разположение на мама.

— Да, разбира се.

— Може би ще поискате мнението на баща ми, госпожо?

— Това е добра идея. Така и ще направя, Едмънд. Ще попитам сър Томас веднага, щом се върне, дали ще мога да се справя без Фани.

— Както желаете, госпожо, но аз имах предвид да поискате мнението на баща ми дали е уместно да се приеме такава покана, или не и мисля, че той ще сметне за правилно, както по отношение на мисис Грант, така и спрямо Фани, тази първа покана да бъде приета.

— Не зная, ще трябва да го попитаме. И той ще бъде много изненадан, че мисис Грант изобщо се е сетила да покани Фани.

Повече нямаше какво да се каже, във всеки случай нямаше никакъв смисъл да се говори повече преди идването на сър Томас. Тази тема, засягаща така непосредствено собственото ѝ удобство по отношение на следващата вечер, заемаше първостепенно място в мислите на лейди Бъртрам, така че половин час по-късно, когато сър

Томас на връщане от полето се отби за минутка при нея, преди да се отпрати към тоалетната си стая, тя го върна вече от прага:

— Сър Томас, почакайте за момент, имам да ви кажа нещо.

Сър Томас винаги чуваше спокойния ѝ, апатичен глас и неизменно се отзоваваше, въпреки че лейди Бъртрам никога не си даваше труд да говори по-силно. Той и този път я чу и се върна. Тя започна да му разказва историята и Фани незабавно се измъкна от стаята. Беше свръх силите ѝ да слуша разговор с чичо ѝ, в който се обсъждаше собствената ѝ персона. Тя беше разтревожена, може би повече, отколкото трябва — в края на краищата, толкова ли беше важно дали ще отиде или ще си остане у дома? Но ако чичо ѝ започнеше дълго да разсъждава и да преценява с присъщия си сериозен вид, ако впереше в нея този свой мрачен поглед и накрая решише въпроса не в нейна полза, едва ли щяха да ѝ стигнат силите да се покаже достатъчно смирена и безразлична. Междувременно нещата се развиваха в благоприятна за нея посока. Лейди Бъртрам започна с думите:

— Имам да ви кажа нещо, което ще ви изненада. Мисис Грант е поканила Фани на обяд!

— Много добре — каза сър Томас така, сякаш очакваше да чуе още нещо, за да се изненада наистина.

— Едмънд иска тя да отиде. Само че аз как ще се справя без нея?

— Тя ще закъснее — каза сър Томас, като извади часовника си.
— Но не разбирам какво ви безпокои?

Едмънд се почувства задължен да каже нещо и да запълни празнотите в разказа на майка си. Той обясни ситуацията и лейди Бъртрам можа единствено да добави:

— Толкова е странно! Мисис Грант никога досега не я е канила.

— Нима не е съвсем естествено мисис Грант да иска да осигури на сестра си такава приятна компания?

— Няма нищо по-естествено — заяви сър Томас след кратък размисъл. — Дори и да не ставаше дума за сестра ѝ, според мене пак щеше да бъде напълно естествено. Любезността на мисис Грант към мис Прайс, племенницата на лейди Бъртрам, не се нуждае от никакво обяснение. Единствено ме изненадва фактът, че подобна любезност ѝ се оказва за първи път. Фани е постъпила съвсем правилно, като не е дала категоричен отговор. Струва ми се, че чувствата ѝ са именно

такива, каквито би следвало да бъдат. Но, доколкото разбирам, тя има желание да отиде, на младите им харесва да бъдат заедно, така че не виждам причина да я лишим от това удоволствие.

— Но аз ще мога ли да се справя без нея, сър Томас?

— Струва ми се, че прекрасно ще се справите.

— Нали знаете, тя приготвя чая винаги, когато сестра ми я няма.

— Може би ще успеем да уговорим сестра ви да прекара деня с нас, пък и аз със сигурност ще си бъда у дома.

— Добре тогава, Фани може да отиде, Едмънд.

Фани бързо научи приятната вест. На път за стаята си Едмънд почука на нейната врата.

— Е, Фани, въпросът е уреден, чичо ти не се поколеба нито за миг. Той е категоричен, че трябва да отидеш.

— Благодаря ти, толкова се радвам! — отговори Фани, без да се замисля, но когато се отдръпна и затвори вратата, изведнъж се сепна: — На какво толкова се радвам всъщност? Когато знам, че непременно ще чуя и ще видя нещо, което ще ми причини болка?

И все пак, въпреки това убеждение, тя беше щастлива. Едно такова гостуване би се сторило на всеки друг нещо съвсем обикновено, но в нейните очи то беше цяло събитие, неизпитано и значимо, защото, като се изключи денят, прекаран в Содъртън, тя още не беше канена на обяд. Макар че сега отиваше на гости само на половин миля от дома си и щеше да се срещне само с трима души, все пак това си беше поканата за обяд и всички дребни приготовления, свързани с него, сами по себе си вече доставяха удоволствие. Никой от тези, които би трябвало да проявяват разбиране за чувствата ѝ и да насочват вкусовете ѝ, не ѝ оказа помощ или съчувствие — лейди Бъртрам и не помисляше, че може да бъде полезна някому, а мисис Норис, когато дойде на другия ден по поканата на сър Томас, който я беше посетил рано сутринта, беше в лошо настроение и единственият ѝ стремеж се заключаваше в това да развали колкото е възможно удоволствието на племенницата си и настоящото, и предстоящото.

— Честна дума, Фани, имаш голям късмет, че са така внимателни към тебе и така ти угаждат! Трябва да си много благодарна на мисис Грант, че е помислила за тебе, и на леля си, че те пуска. Трябва да разбереш, че това е нещо изключително — надявам се да ти е ясно, че няма никаква причина да ходиш по гости и официални обеда, затова не

бива да разчиташ, че подобна покана някога ще се повтори. И не си въобразявай, че тя е някаква чест специално за тебе — тази чест се прави на чичо ти, на леля ти и на мене. Мисис Грант смята, че като ти оказва това малко внимание, отдава дължимото уважение на нас, иначе подобно нещо никога не би й минало през ума, и можеш да не се съмняваш, че ако братовчедка ти Джулия си беше у дома, никога нямаше да поканят тебе.

Мисис Норис така изкусно обезцени цялата благосклонност на мисис Грант, че Фани, от която се очакваше някакъв отговор, можа само да каже, че е много задължена на леля си Бъртрам за съгласието ѝ да я пусне и че ще се постарае да приведе ръкоделието ѝ в нужния вид, за да може тя да се справи добре и без нея.

— О, можеш да бъдеш сигурна, че леля ти ще се справи и без твоята помощ, иначе нямаше да ти позволят да отидеш. Аз нали съм тук, няма защо да се безпокоиш за нея. Надявам се да прекараш деня много приятно и да останеш с най-добри впечатления. Но трябва да ти кажа, че петима души на масата е възможно най-неудачният вариант, и не мога да не се изненадвам, че една такава изискана дама като мисис Грант не е измислила нещо по-добро! И то при неимоверните размери на масата им, която запълва така ужасно цялата стая! Колко по-добре щеше да бъде, ако докторът се беше съгласил да вземе моята когато се изнасях, както би постъпил всеки здравомислещ човек, вместо да докарва тази своя нелепа грамада, която е по-голяма от тази тук! И колко повече щяха да го уважават! Защото никой не уважава хората, които се простират извън чергата си. Запомни това, Фани. Петима, само петима да седят на тази маса! Но, осмелявам се да кажа, ястията ще стигнат и за десетима!

Мисис Норис си пое дъх и продължи:

— Глупостта и безразсъдството на хората, които излизат извън собствения си кръг и се опитват да си дадат вид, че стоят над него, ме карат да мисля, че сега, когато отиваш на гости без нас, е най-подходящият момент да ти дам един съвет; моля те и те заклевам, знай си мястото и се въздържай да говориш или да изказваш мнения, сякаш си някоя от братовчедките си — скъпата мисис Рашуърт или Джулия. Никакъв смисъл няма в това, повярвай ми. Запомни, където и да се намираш, ти трябва да бъдеш тиха като мушичка и да стоиш в сянка и понеже мис Крофърд, може да се каже, си е у дома в къщата на

доктора, ти не гледай от нея. Колкото до прибирането ти довечера, трябва да останеш дотогава, докогато Едмънд реши. Остави го той да прецени.

— Да, госпожо, аз и не съм помисляла друго.

— А ако завали, което ми се струва твърде вероятно, защото по всичко личи, че вечерта ще бъде влажна, опитай се да се справиш някак, и не очаквай да ти изпратят карета. Аз тази вечер със сигурност няма да се прибера у дома, така че няма да впрягат конете заради мене. Направи си сметка какво може да стане и си вземи нужните неща.

Всичко това се стори съвсем разумно на племенницата ѝ. Тя оценяваше правото си на удобства дори още по-ниско, отколкото леля ѝ и когато малко по-късно сър Томас надникна в стаята и попита: „Фани, в колко часа ще ти трябва каретата?“, от изненада тя не беше в състояние да каже дума.

— Но скъпи сър Томас! — извика мисис Норис, почервенияла от гняв. — Фани може да иде и пеша!

— Пеша! — повтори сър Томас с неописуемо достойнство и прекрачи прага. — Моята племенница да отиде пеша на официален обяд по това време на годината! Четири и двадесет устройва ли те, Фани?

— Да, сър — покорно отговори Фани, която се чувстваше едва ли не престъпница спрямо мисис Норис и тъй като не ѝ беше по силите при това положение да остане с леля си, която можеше да си помисли, че тържествува, тя излезе от стаята веднага след чичо си, но още не беше успяла да се отдалечи, когато зад гърба ѝ се чу гневната реплика:

— Излишно главоболие! Прекалено много я глежат! Впрочем, Едмънд също е поканен... да, така е... Всичко това се прави заради Едмънд. В четвъртък вечер забелязах, че е пресипнал.

Това обаче не направи никакво впечатление на Фани. Тя знаеше, че каретата е заради нея и заради никого друго и загрижеността на чичо ѝ, последвала непосредствено думите на леля ѝ, изобразена от леля ѝ, я накара да пролее няколко сълзи на благодарност, когато остана сама.

Кочияшът чакаше навън точно в уречения час. В следващата минута се появи и джентълменът, и тъй като дамата в страха си да не закъснее вече от доста време седеше в гостната, сър Томас ги изпрати точно навреме, така, както диктуваше собствената му пунктуалност.

— Дай сега да те погледна, Фани — каза Едмънд с добрата усмивка на любящ брат, — и да ти кажа как те намирам. Доколкото мога да съдя на тази светлина, ти наистина изглеждаш чудесно. Какъв е този тоалет?

— Новата рокля, която чичо беше така добър да ми подари за сватбата на братовчедка ми. Надявам се, че не е прекалено официална, но си помислих, че трябва да я облека при първия удобен случай, а през цялата зима може и да не ми се удаде друга възможност. Надявам се, че не ме намираш прекалено претенциозно облечена.

— Никога една жена не е облечена прекалено официално, когато е в бяло. Не, не виждам нищо прекалено, всичко е точно така, както трябва да бъде. Роклята ти ми се струва много хубавичка. Харесват ми тези лъскави капки. Нямаше ли и мис Крофърд някаква подобна рокля?

Приближавайки се към дома на свещеника, те минаха в непосредствена близост до конюшните и навеса за каретите.

— Я гледай! — каза Едмънд. — Тук има гости! Виждам нечия карета. С кого ли ще се срещнем тук? — и свали стъклото, за да види по-добре. — Ами че това е Крофърд, неговото ландо, честна дума! Ето ги двамата му лакеи, поставят го на обичайното му място. Разбира се, той е тук. Каква изненада, Фани. Много ще се радвам да го видя.

Фани нямаше нито повод, нито време да каже, че е на съвсем друго мнение, но при мисълта, че още някой ще бъде свидетел на ужасяващата церемония при влизането ѝ в гостната, тя се разтрепери още повече.

Мистър Крофърд наистина се оказа в гостната. Беше пристигнал достатъчно отдавна, за да се приготви за обяда и усмивките и щастливите погледи на останалите трима, които го бяха заобиколили, свидетелстваха колко са доволни от внезапното му решение да напусне Бат и да ги посети за няколко дни. Срещата между него и Едмънд беше много сърдечна и ако не се смята Фани, всички се радваха на пристигането му, но дори и за нея присъствието му имаше своите предимства, тъй като всяко увеличение на компанията ѝ даваше по-голяма възможност да се отдаде на любимото си занимание — да седи тихо и да не привлича вниманието на околните. Тя самата скоро си даде сметка за това, въпреки че трябваше да признае, както ѝ налагаше чувството за справедливост, че независимо от мнението на леля ѝ

Норис, все пак тя се е оказала първата дама в компанията, с всички произтичащи от това малки знаци на внимание. Докато седяха на масата тя установи, че всички са погълнати от разговора, в който тя можеше да не участва. Толкова много неща имаха да си кажат братът и сестрата за Бат, толкова интересна беше темата за лова, обсъждана от двамата младежи, и за политиката, дискутирана от мистър Крофърд и доктор Грант, както и всички други теми, разисквани от мистър Крофърд и мисис Грант, че Фани получи пълната възможност само да седи и тихо да слуша и да прекара деня много приятно. Тя обаче не успя да задоволи суетността на новопристигналия джентълмен, като прояви някакъв видим интерес към плана му да удължи престоя си в Менсфийлд и да изпрати хора да доведат ловните му кучета от Норфолк — план, предложен от доктор Грант, одобрен от Едмънд и горещо приветстван от двете му сестри, който бързо завладя въображението му, но за да се реши, той явно искаше да чуе поне една окуражаваща дума дори от Фани. Мистър Крофърд пожела да узнае мнението ѝ дали смята за вероятно времето да се задържи все така приятно, но нейните отговори бяха толкова кратки и равнодушни, колкото учтивостта позволяваше. Тя нямаше никакво желание той да остава и би предпочела въобще да не разговаря с нея.

Като го гледаше, през цялото време не ѝ излизаха от ума отсъстващите ѝ братовчедки, особено Мария, но явно той самият не беше смутен от никакъв спомен. Ето го отново на същото място, където се беше разиграло всичко, и явно имаше намерение да остане и да се радва на живота и без госпожиците Бъртрам, сякаш никога не е познавал друг Менсфийлд. Тя го чу да ги споменава само между другото, и едва когато компанията отново се събра в гостната и Едмънд в единия ѝ край се задълбочи в някакъв делови разговор с доктор Грант, който поглъщаше цялото му внимание, а мисис Грант беше заета на масата за чай, той заговори по-определено за тях с другата си сестра. С многозначителна усмивка, която накара Фани да изпита омраза към него, той подметна:

— И така, доколкото разбирам, мистър Рашуърт и прекрасната младоженка са в Брайтън. Щастливец!

— Да, те са там... от две седмици, нали, мис Прайс? Джулия също е с тях.

— И предполагам, че и мистър Йейтс е някъде наблизо.

— Мистър Йейтс!... О, не, нищо не сме чули за него. Не ми се вярва името му да се споменава често в писмата до Менсфийлд парк. А вие, мис Прайс, какво ще кажете? Мисля, че моята приятелка Джулия е достатъчно умна, за да не занимава баща си с мистър Йейтс.

— Бедният мистър Рашуърт с неговите четиридесет и две реплики! — продължи Крофърд. — Никога няма да ги забравим! Горкият човек!... И сега ми е пред очите... неговите усилия и отчаянието му. Е, трябва много да бъркам, ако тръгна да твърдя, че неговата прелестна Мария някога ще пожелае да чуе тези четиридесет и две реплики от устата му — и моментално стана сериозен и добави: — Тя е прекалено добра за него, наистина прекалено. — После отново смени тона и с нежна галантност се обърна към Фани: — Вие бяхте най-добрата приятелка на мистър Рашуърт. Никога няма да забравя вашата доброта и търпение, неизменното търпение, с което се опитвахте да му помогнете да научи ролята си... да размърдате мозъка му, с каквото природата не го е надарила, да му вдъхнете разбиране, каквото притежавате в излишък! Може той самият да няма достатъчно ум да оцени добротата ви, но смея да кажа, че всички останали от компанията ѝ отдават дължимото.

Фани се изчерви, но не каза нищо.

— Това беше сън, прекрасен сън! — възкликна отново той след няколко мига на мълчание. — Винаги ще си спомням за нашите театрални опити с особено удоволствие. В тях се чувстваше такова увлечение, такова въодушевление, такъв подем! Всички го чувстваха и дишаха с пълни гърди. Заниманията, надеждите, грижите и суетнята не стихваха нито за час. Винаги възникваше някаква дребна пречка, някакво малко съмнение, някаква тревога, която трябваше да се преодолее. Никога не съм бил толкова щастлив.

„Никога не е бил толкова щастлив!“ — повтори мислено Фани, изпълнена с мълчаливо негодувание. — „Никога не е бил така щастлив, както по времето, когато е постъпвал по непозволен начин, и той го знае! Когато се е държал така подло и безсърдечно! Господи, каква развратена душа!“

— Нямахме късмет, мис Прайс — продължи той по-тихо, за да не го чуе Едмънд, без да има ни най-малка представа за нейните чувства. — Наистина, никак не ни провървя. Една седмица, само още една седмица, щеше да ни бъде достатъчна. Струва ми се, че ако можехме

да диктуваме събитията, ако Менсфийлд парк само за една-две седмици можеше да определя посоката на вятъра по време на есенното равноденствие, щеше да бъде съвсем друго. В никакъв случай нямаше да изложим живота му на опасност, предизвиквайки страшни бури, само щяхме да му изпратим постоянен насрещен вятър или безветрие. Струва ми се, мис Прайс, че щяхме да се задоволим с една седмица затишие в Атлантическия океан по това време на годината.

Той явно беше решил на всяка цена да изтръгне някакъв отговор и Фани, извъръщайки се, заяви далеч по-твърдо от обичайното:

— Колкото до мене, сър, аз не бих отлагала пристигането му с нито един ден. Чичо ми се отнесе с такова неодобрение към всичко това при завръщането си, че по мое мнение нещата трябва да са стигнали твърде далеч.

Никога досега Фани не му беше казвала толкова много, и никога не беше говорила така сърдито с когото и да било и когато изрече всичко това, тя беше разтреперана и изчервена от собствената си дързост. Крофърд беше изненадан, но след няколко мига на мълчалив размисъл отговори по-спокойно и сериозно, сякаш изразяваше искреното си убеждение:

— Мисля, че сте права. Всичко това беше по-скоро приятно, отколкото благоразумно. Прекалено много шум вдигнахме — и като смени темата, се опита да я забавлява с някакъв друг разговор, но тя отговаряше така плахо и неохотно, че не му даде възможност.

Мис Крофърд, която час по час поглеждаше към доктор Грант и Едмънд, накрая заяви:

— Тези джентълмени явно обсъждат нещо много интересно.

— Най-интересното на света — отговори брат й — как могат да се спечелят пари и да се превърне добрият доход в още по-добър. Доктор Грант дава наставления на Бъртрам относно енорията, която съвсем скоро ще поеме. Разбрах, че след няколко седмици той ще бъде ръкоположен. Чух ги да говорят за това в трапезарията. Радвам се, че Бъртрам ще бъде така добре осигурен материално. Доходът му ще бъде достатъчно голям, за да може да пилее пари, при това ще бъде заработен без особени усилия. Доколкото разбирам, ще може да разполага с не по-малко от седемстотин годишно. За един по-малък брат седемстотин фунта е приличен доход и тъй като ще остане да живее у дома си, разбира се, всички тези пари ще му послужат за

задоволяване на неговите *menus plaisirs*^[1], а някоя и друга проповед на Коледа и на Великден е цялата жертва, която ще се иска от него.

Сестра му се опита да прикрие с шеговития си тон истинските си чувства, като заяви:

— Нищо не ме забавлява така, както навикът на хората с лека ръка да се разпореждат с богатството на онези, които имат значително по-малки възможности от тях. Ти самият, Хенри, ще се намериш в небрано лозе, ако твоите *menus plaisirs* трябва да се ограничат до седемстотин фунта годишно.

— Може и така да е, но, знаеш ли, всичко това е твърде относително. Произходът и навиците решават всичко. Бъртрам е доста добре осигурен дори за най-малък син в семейството на баронет. Когато стане на двадесет и пет ще може да разполага със седемстотин фунта годишно, без да си е помръднал пръста.

Сестра му би могла да каже, че все пак ще му се наложи да направи някои неща и да си плати по някакъв начин, от което никак не ѝ ставаше леко, но предпочете да се сдържи и не реагира на думите му — напротив, опита се да изглежда спокойна и безгрижна, когато след малко двамата джентълмени се присъединиха към тях.

— Бъртрам — каза Хенри Крофърд, — много държа да дойда в Менсфийлд, за да чуя първата ви проповед. Ще дойда нарочно, за да ви окуража при дебюта ви. Кога ще бъде той? Мис Прайс, вие няма ли да се присъедините към мене, за да насърчим заедно братовчед ви? Няма ли да се почувствате длъжна да го подкрепите, като го слушате без да сваляте очи от него, от началото до края — както ще направя аз — и без да пропуснете дума; а ако отместите поглед, то да бъде само за да си запишете някоя особено впечатляваща мисъл? Ще се запасим предварително с бележници и моливи. Кога ще стане това? Ще трябва да прочетете проповедта си в Менсфийлд, нали разбирате, за да могат сър Томас и лейди Бъртрам да ви чуят.

— Ще се опитам да стоя настрана от вас колкото е възможно по-дълго, Крофърд — заяви Едмънд, — защото вие най-вероятно ще се опитате да ме объркате и ще ми бъде по-мъчно да видя подобни опити от ваша страна, отколкото от страна на всеки друг.

„Възможно ли е да не разбере намека? — помисли си Фани. — Не, явно нормалните чувства са недостъпни за него.“

Сега цялата компания отново беше заедно и тъй като най-приказливите пак намериха обща тема, тя продължи необезпокоявана да си мълчи. А когато след чая решиха да изиграят партия вист — нещо, което се правеше единствено за развлечение на доктор Грант, като инициатор беше грижливата му съпруга, но никой не биваше да се досети за това, а мис Крофърд се зае с арфата, Фани трябваше само да слуша, и до края на вечерта нищо не наруши спокойствието ѝ, ако не се смятат въпросите и забележките, отправяни ѝ от време на време от мистър Крофърд, които тя не можеше да остави без отговор. Мис Крофърд беше твърде огорчена от това, което чу, за да има настроение за каквото и да било, освен за музиката. В нея тя намираше облекчение и същевременно забавляваше приятелката си.

Увереността, че Едмънд ще бъде ръкоположен толкова скоро, за нея беше удар, който, макар и очакван, не биваше да дойде толкова бързо, и до този момент не я беше напуснала надеждата, че ще я отмине или поне ще се забави, затова тя беше обзета от гняв и обида. Възмущението ѝ от Едмънд беше огромно. Тя очакваше, че влиянието ѝ върху него е по-силно. Беше започнала да мисли за него — и съзнаваше това — с най-искрена симпатия, с едва ли не определени намерения, но сега тя щеше да се отнесе към него също така хладно, както направи той. Като се постави в положение, до което тя никога нямаше да падне и той много добре го знаеше, Едмънд показва ясно, че няма никакви сериозни намерения и не изпитва към нея истинска привързаност. Тя щеше да се научи да му отговаря със същото равнодушие. Отсега нататък щеше да приема знаците на внимание от негова страна без каквато и да било друга мисъл, освен моментното развлечение. Щом като той така добре владееше чувствата си, тя щеше да се справи със своите без проблеми.

---

[1] Menus plaisirs — (лат.) лични нужди (удоволствия). ↑

ГЛАВА 24

На следващата сутрин Хенри Крофърд вече беше напълно решен да остане за още две седмици в Менсфийлд и след като изпрати хора да доведат кучетата му и написа няколко реда обяснение до адмирала, той запечата писмото, хвърли го небрежно настрана и се озърна за сестра си. Като видя, че никой друг от семейството не се мярка наоколо, той каза усмихнат:

— Как мислиш, Мери, с какво смятам да се развличам през дните, когато не съм на лов? Вече съм прекалено стар, за да ловувам повече от три пъти седмично, но пък имам план за дните между лова. Какъв мислиш че е той?

— Да се разхождаш и да яздиш с мене, разбира се.

— Не точно, въпреки че бих се радвал да правя и това, но то ще бъде само упражнение за поддържане на тялото, а аз трябва да се погрижа и за душата си. Освен това, заниманието, което ми предлагаш, е просто отдых и задоволяване на собствените прищевки, без благотворния елемент на труда, а аз не обичам да тъна в безделие. Не, планът ми е да накарам Фани Прайс да се влюби в мене.

— Фани Прайс!? Глупости! Не, не! Стигат ти двете й братовчедки.

— Да, но аз няма да се успокоя, докато не покоря и Фани Прайс, искам да стигна до сърцето ѝ. Ти явно не си даваш сметка колко е интересна. Когато говорехме за нея снощи, останах с впечатлението, че никой от вас не осъзнава как чудно се е променила външността ѝ през последния месец и половина. Вие я виждате всеки ден, затова и не забелязвате промяната, но, уверявам те, тя е съвсем различна от това, което беше през есента. Тогава тя беше просто едно тихо, скромно момиче, с нелоша външност, а сега е направо красавица. Тогава си мислех, че нито цветът на лицето, нито чертите ѝ са особено привлекателни, но тази нейна нежна кожа, която толкова често се покрива с руменина, както вчера, е просто прелестна. А колкото до очите и устните ѝ, не се съмнявам, че могат да бъдат достатъчно

изразителни, когато има какво да изрази. После, и маниерите, и държанието ѝ, *toute ensemble*^[1], така неописуемо са се подобрили! И от октомври насам е пораснала най-малкото с два инча.

— Ама че глупост! Така ти се е сторило само защото наблизо нямаше нито една висока жена, с която да я сравниш и защото беше с нова рокля, а ти никога досега не си я виждал така добре облечена. Тя си е точно такава, каквато беше през октомври, повярвай ми. Цялата работа е, че в цялата компания тя беше единственото момиче, на което можеше да спреш вниманието си, а ти без подобно нещо не можеш да живееш. Винаги съм я смятала за хубавичка — не толкова, че да те порази с красотата си, но „доста хубавичка“, както се казва. Това е точно този тип хубост, която с времето прави все по-силно впечатление. Очите ѝ би трябвало да са малко по-тъмни, затова пък усмивката ѝ е прелестна, но колкото до тази чудесна промяна, сигурна съм, че обяснението се крие в по-хубавия тоалет и липсата на друг обект, върху когото да спреш вниманието си. Така че, ако действително си решил да я ухажваш, не ме убеждавай, че това се дължи на красотата ѝ или че има някаква друга причина, освен безделието и безразсъдството ти.

Брат ѝ само се усмихна при това обвинение, а след малко добави:

— Не съм съвсем наясно как да се държа с мис Фани. Не мога да я разбера. Вчера не успях да се ориентирам по държанието ѝ какво мисли. Що за характер е? Толкова ли е сериозна? Или е особена? А може би е лицемерка? Защо така се отдръпваше от мене и ме гледаше толкова строго? Едва успях да я накарам да проговори. Никога в живота си не съм прекарвал толкова време в компанията на едно момиче, опитвайки се да го забавлявам, с толкова малък успех! Никога не съм срещал друго момиче, което да ме гледа така мрачно! Трябва да опитам да се справя с това положение. Погледът ѝ казва: „Няма да ми харесате, за нищо на света няма да започна да ви харесвам!“, а аз казвам, че ще ѝ харесам.

— Ех, че си глупав! Значи, затова ти е толкова интересна! Това, че не те харесва, прави кожата ѝ толкова нежна и я кара да изглежда много по-висока, придава ѝ цялата тази прелест и чар! Много ми се иска да не страда истински заради тебе. Едно малко влюбване може би ще я пооживи и ще ѝ бъде от полза, но не ми се ще да се измъчва,

защото е най-милото създание на света и е способна на много силни чувства.

— Това са само две седмици — каза Хенри, — и ако може да бъде погубена за две седмици, значи е устроена така, че нищо не може да я спаси. Не, аз няма да ѝ причиня зло, на горкото момиченце! Искам само да ме гледа нежно, да ми се усмихва и да се изчервява, да ми пази място до себе си — където и да сме, и когато седна до нея и я заговоря, да сияе от щастие. Да мисли така, както аз мисля, да се интересува от всичко, което ме засяга и ми доставя удоволствие, да се опитва да ме задържи по-дълго в Менсфийлд, а когато си замина — да се почувства нещастна за цял живот, това е всичко, което искам!

— Самата скромност! — каза Мери. — При това положение мога да не чувствам угризения. Е, ще имаш достатъчно удобни случаи да направиш добро впечатление, защото се виждаме доста често.

И без каквито и да било други възражения тя остави Фани на волята на съдбата — съдба, която можеше да бъде по-жестока, отколкото Фани заслужаваше, ако сърцето ѝ не беше защитено по начин, за който мис Крофърд не подозираше. Защото, въпреки че без съмнение, има такива непревземаеми осемнадесетгодишни девойки, как иначе щяхме да четем за тях в романите, които за нищо на света не биха се съгласили да се влюбят напук на здравия разум, и тук са безсилни всяка изобретателност, чар, внимание и ласкателство, не ми се вярва Фани да беше една от тях и не мисля, че при нейното отзивчиво сърце и присъщия ѝ вкус би успяла да запази сърцето си непокътнато при такова ухажване, макар и само за две седмици, на мъж като Крофърд, независимо, от лошото мнение, което би се наложило да преодолее, ако чувствата ѝ вече не бяха завладени от друг. Но независимо от защитата, която ѝ даваше любовта ѝ към другия, и липсата на уважение към този, който се опитваше да я покори, постоянното внимание на Крофърд — постоянно, но не натрапчиво, и старанието му да се пригоди все повече към кротостта и деликатността на характера ѝ, скоро я принудиха да промени предишното си неприязнено отношение към него. Тя в никакъв случай не беше забравила миналото и продължаваше да има все още същото лошо мнение за него, но не можеше да не забележи качествата му. Той беше забавен, държанието му беше променено, а беше и любезен, толкова

сериозно и безупречно любезен, че ставаше невъзможно да не му се отговори със същото.

Само няколко дни бяха достатъчни, за да се стигне до това положение, а към края на тези няколко дни възникнаха обстоятелства, които, може да се каже, повишиха изгледите му да ѝ се хареса, тъй като толкова много зарадваха Фани, че тя беше готова да изпита благоразположение към целия свят. Уилям, така дълго отсъствалият и горещо обичан брат, отново беше в Англия. Тя лично беше получила писмо от него, няколко щастливи реда, писани набързо при влизането на кораба в Ламанша и изпратени от Портсмут с първата лодка, напуснала „Антверп“, който вече беше пуснал котва в Спитхед. И когато Крофърд се появи с вестника в ръка с надеждата, че първи ще донесе вестта, намери Фани разтреперана от радост, със сияещо лице над писмото на Уилям, да записва, изпълнена с благодарност, любезната покана, която чичо ѝ диктуваше най-хладнокръвно в отговор.

Беше изминал само един ден, откакто Крофърд беше разбрал как стоят нещата с брат ѝ, по-точно откакто изобщо научи за съществуването на този неин брат и че той плава на този и този кораб, но интересът, който този факт събуди у него, както и трябваше да се очаква, не угасна, и го накара при връщането си в града да се опита да узнае кога се очаква „Антверп“ да се върне от плаването си в Средиземноморието и т.н. и късметът, който му помогна на следващата сутрин, когато рано-рано се беше заел с прегледа на флотските новини, му се стори награда за изобретателността, накарала го да потърси подобен начин да зарадва Фани, както и за почтителността му към адмирала, която го караше от много години да купува редовно вестника, публикуващ най-новите сведения из живота на флота. Оказа се обаче, че е закъснял. Всички онези прекрасни чувства, които се беше надявал пръв да събуди, вече бяха изживени. Но неговите добри намерения бяха оценени с благодарност от Фани — силна и гореща благодарност, тъй като поривът на сестринска обич към Уилям я беше освободил от обичайната ѝ плахост.

Нейният скъп Уилям скоро отново щеше да бъде с тях. Нямаше никакво съмнение, че незабавно ще му разрешат отпуск, защото той все още беше само юнкер. И тъй като родителите му, които живееха в самия град, вече би трябвало да са го видели и може би се срещаха с

него всеки ден, справедливо беше веднага след разрешението за отпуск да заmine при сестра си, с която си пишеше най-редовно през последните седем години, и при чичо си, който повече от всеки друг му беше оказвал поддръжка и беше помагал за служебния му напредък. В съответствие с това отговорът на нейния отговор, в който се съобщаваше за пристигането му в един от близките дни, дойде по възможно най-бързия начин и преди още да изминат и десет дни от вълненията на Фани по случай първата ѝ покана за обяд, тя беше обзета от нови вълнения от по-възвишено естество. Където и да се намираше — в хола, във вестибюла или на стълбището, тя се вслушваше дали няма да чуе шума на каретата, която трябваше да доведе брат ѝ при нея.

За щастие каретата пристигна точно когато я чакаше по този начин, така че нямаше никакви церемонии, нито страхове, които да отдалечат мига на срещата. Когато Уилям прекрачи прага, тя вече беше с него, и първите минути на възторг преминаха, без някой да им попречи и без свидетели, ако не се смятат прислужниците, които бяха заети главно с отварянето на нужните врати. Именно към това се бяха стремили сър Томас и Едмънд, както се оказа по-късно, като всеки от тях поотделно беше посъветвал мисис Норис, изпълнен със съчувствие и доброжелателство, да остане на мястото си, вместо да се втурва към хола при първия шум на пристигащата карета.

Уилям и Фани скоро се появиха и сър Томас има удоволствието да приеме в лицето на своето протеже, което беше изпратил в плаване преди седем години, един съвсем друг човек — пред него стоеше младеж с открито, приятно лице, чието държание беше естествено и непринудено, и в същото време — сърдечно и почтително, което ясно свидетелстваше, че има насреща си приятел.

Трябваше да мине доста време, докато Фани се съвземе от щастливото вълнение на този час, който се състоеше от последните тридесет минути на очакване и първите тридесет на сбъднати надежди. Трябваше ѝ известно време дори за да може да каже със сигурност, че е щастлива, да изчезне разочарованието, неизбежно при една такава промяна у човека насреща, и тя да бъде в състояние да види в него предишния Уилям и да му заговори така, както беше копняла през всичките тези години. И все пак този момент постепенно настъпи, помогна му неговата любов, също така гореща като нейната,

но без да бъде ограничавана от прекалена изтънченост или липса на самоувереност. Тя беше най-любимият му човек, но при неговия потвърд характер и по-силен дух беше така естествено да изразява любовта си, както и да обича. На другия ден двамата се разхождаха заедно с искрено удоволствие и всяка следваща сутрин подновяваха своето *tete-a-tete*, което изпълваше сър Томас със задоволство още преди Едмънд да му обърне внимание върху това обстоятелство.

Като се изключат моментите на особен възторг, които подчертаните или неочаквани знаци на внимание от страна на Едмънд през последните месеци ѝ носеха, Фани никога досега не се беше чувствала толкова щастлива, както при това безпрепятствено, спокойно, непомрачавано от никакви страхове общуване с нейния брат и приятел, който разкриваше сърцето си пред нея, поверяваше ѝ всичките си надежди и опасения, планове и вълнения относно така дългоочакваното, с труд заслужено и справедливо ценено благо на повишението в чин. Той можеше незабавно да ѝ съобщи и най-малката подробност за майка ѝ и баща ѝ, братята и сестрите ѝ, за които чуваше толкова рядко. Интересуваше се от всички приятни неща и дребни неудобства на живота ѝ в нейния дом — Менсфийлд, и беше готов да гледа на всеки от членовете на семейството така, както го виждаше тя, като мненията им се различаваха единствено по отношение на мисис Норис — за нея той се изказваше по-безцеремонно и я ругаеше с повече възмущение и с когото, това може би беше най-ценната от всички дребни радости, можеше да се върне към всички хубави и лоши неща в детството им и да си спомни с нежност всяка тяхна обща болка и радост. Това беше предимството, което укрепва братската обич и пред което отстъпват дори съпругеските връзки. Децата, израснали в едно семейство, в чиито вени тече една кръв, с едни и същи първи спомени и навици, разполагат с един източник на радост, който никакви по-късни отношения не могат да заменят. Само една дълга и неестествена раздяла, един разрыв, който никакви последващи отношения не могат да оправдаят, е в състояние напълно да изличи от паметта скъпоценните остатъци на тази първа привързаност. Уви, това се случва твърде често. Братската любов, която понякога е почти всичко, друг път е по-лоша от нищо. Но при Уилям и Фани Прайс това чувство беше свежо и цъфтящо, ненакърнено от противоположни

интереси, неохладено от някаква нова привързаност, което под влияние на времето и раздялата още повече укрепваше.

Тази толкова трогателна обич ги издигаше в очите на всеки, чието сърце беше способно да оцени доброто. Хенри Крофърд беше впечатлен не по-малко от останалите. Той уважаваше сърдечната, грубовата нежност на младия моряк, с която той заяви, посягайки към косите на Фани: „Знаете ли, тази странна мода започва вече да ми харесва, въпреки че когато чух за първи път колко е популярна в Англия, просто не можех да повярвам и когато мисис Браун и останалите дами се появиха в този вид в дома на върховния комисар на Гибралтар, помислих си, че са полудели, но Фани е способна да ме накара да се примиря с всичко.“ Крофърд възхитен забеляза как пламнаха бузите на Фани при тези думи, как заблестяха очите ѝ, как следеше с дълбок интерес и беше изцяло погълната от разказа на брат си, когато описваше някое от неизбежните в такива случаи опасни приключения или страшните сцени, без които беше невъзможно да се мине за толкова дълго време, прекарано в плаване.

Хенри Крофърд имаше достатъчно вътрешен вкус, за да оцени по достойнство една такава картина. Фани стана още по-привлекателна за него, двойно по-привлекателна, защото нейната чувствителност, която така я красеше и озаряваше лицето ѝ, сама по себе си беше привлекателна. Той вече не се съмняваше, че притежава богато сърце. Тя беше способна на чувство, на истинско чувство. Заслужаваше си да бъдеш обичан от такава девойка, да събудиш първия плам в нейната нежна, непоковарена душа. Тя го беше заинтригувала повече, отколкото беше предвиждал. Две седмици никак не бяха достатъчни. Той реши да остане за неопределено време.

Сър Томас често подтикваше племенника си да разказва. Неговите описания сами по себе си бяха интересни, но главната цел на чичо му беше да разбере разказвача, да опознае младежа от разказите му. Той слушаше с дълбоко удовлетворение ясните, прости, живи подробности и виждаше в тях доказателство за здрави принципи, професионални знания, енергия, смелост и бодър дух — всичко, което заслужава и обещава успех. Въпреки младостта си Уилям вече беше видял много. Беше плавал в Средиземно море, край Западните Индии и отново в Средиземноморието, често беше слизал на брега благодарение на симпатията, която капитанът му изпитваше към него,

и за седем години беше успял да се сблъска с всички възможни опасности, които морето и войната, взети заедно, могат да породят. Разполагайки с такива възможности, той имаше пълно право да разчита на слушатели и въпреки че мисис Норис беше в състояние наред разказа на племенника си за някое коработушение или схватка с неприятеля да се засуеи из стаята в търсене на някой конец или на старо копче за риза, всички останали слушаха с внимание, и дори лейди Бъртрам не можеше да остане равнодушна, когато се говореше за такива ужаси, без от време на време да вдигне глава от ръкоделието си и да каже: „Господи! Колко неприятно! Чудя се как хората се съгласяват да тръгнат по моретата.“

Чувствата на Хенри Крофърд, когато слушаше тези разкази, бяха съвсем различни. Той копнееше също да тръгне в плаване, да види, да направи и да изпита всичко това. Сърцето му биеше ускорено, въображението му се развихряше и го изпълваше огромно уважение към този младеж, който още нямаше двадесет години, но вече беше преминал през такива телесни несподоби и душевни изпитания. Предбляска на героизма, благородните усилия, волята и постоянството собственият му егоистичен навик да угажда на слабостите си изглеждаше срамен и жалък, и той би искал да бъде не друг, а Уилям Прайс, и със същото чувство за собствено достойнство и бодър ентузиазъм да се отличи и да си проправи пътя към богатството и влиятелното положение, вместо да бъде това, което беше.

Това желание се отличаваше повече със сила, отколкото с постоянство. Един въпрос на Едмънд относно планирания за следващия ден лов го извади от унеса на размишленията за миналото и свързаните с тях съжаления и той стигна до извода, че не е чак толкова лошо от самото начало да си богат и да имаш на разположение коне и грумове. В едно отношение това дори беше по-добре, тъй като му даваше възможност да прояви доброта тогава, когато имаше желание да се покаже любезен. Уилям, с присъщата си енергия, храброст и немалка доза любопитство, прояви желание да отиде на лов и той можеше да му предложи кон без ни най-малко да жертва собственото си удобство, трябваше само да се преодолеят известни колебания от страна на сър Томас, който си даваше по-ясна сметка от племенника си за цената на подобна услуга, както и да се разсеят опасенията на Фани. Тя се боеше за Уилям, и колкото и да й разказваше той за опита си като

ездач в какви ли не страни, как е изкачвал планини с конни отряди, на какви буйни коне и мулета е попадал и колко пъти е успявал да избегне смъртоносни падания, тя не се чувстваше никак сигурна, че ще успее да се справи с един капризен ловен кон по време на английски лов на лисици. Нищо не можа да я накара да се примири с риска и да почувства към мистър Крофърд благодарността, на която той с право разчиташе, за това, че е услужил на брат ѝ с коня си, докато Уилям не се върна здрав и невредим, без да го сполети нещастие или позор. Когато обаче се оказа, че ловът с нищо не му е навредил, тя беше склонна да го приеме като любезност и дори възнагради с усмивка собственика в мига, в който той отново предложи коня на брат ѝ. Крофърд, възможно най-сърдечно и по начин, на който не можеше да се откаже, предостави коня си на Уилям за цялото време, докато той пребивава в Нортхемптъншиър.

---

[1] *Toute ensemble* — (фр.) всичко, взето заедно. ↑

ГЛАВА 25

По това време двете семейства се срещаха почти толкова често, колкото и през есента — нещо, на което нито един от членовете на предишната компания не би посмял да разчита. Връщането на Хенри Крофърд и пристигането на Уилям Прайс спомогнаха много за това, но и сър Томас имаше голяма заслуга поради снизходителното си отношение към опитите за поддържане на добросъседски отношения от страна на пасторското семейство. Сега, когато вече не го измъчваха грижите, връхлетели го в първия момент, той се беше успокоил и имаше възможност да се убеди, че семейство Грант и неговите млади гости заслужават да бъдат посещавани. Въпреки че беше безкрайно далеч от мисълта да крои някакви планове или да урежда изгоден брак за някого от онези, които бяха най-скъпи на сърцето му, а такава възможност явно съществуваше, и дори се отнасяше с презрение към подобна предвидливост, виждайки в нея проява на дребнавост, той не можеше да не забелязва — без да се задълбочава и да придава особено значение на това — известно внимание от страна на мистър Крофърд към неговата племенница. Може би това го подтикваше да се въздържа да приема по-радушно поканите от страна на семейство Грант, въпреки че не го осъзнаваше.

Ала неговата готовност да приеме поканата за обяд в дома на свещеника, отправена към цялото семейство, на която най-сетне се решиха обитателите му след много спорове и съмнения дали моментът за това е настъпил, „защото сър Томас явно не е особено благоразположен към нас, а лейди Бъртрам е толкова тежкоподвижна!“, се дължеше единствено на доброто му възпитание и доброжелателството и нямаше нищо общо с мистър Крофърд, който за сър Томас беше просто един от членовете на това приятно семейство. Едва по време на посещението той за първи път си помисли, че някой, който обича подобни празни наблюдения, би могъл да остане с впечатлението, че мистър Крофърд е поклонник на Фани Прайс.

Всички присъстващи останаха с много приятни впечатления от срещата — компанията се състоеше от оратори и слушатели точно в нужното съотношение. Самият обяд беше изискан и обилен, както винаги у семейство Грант, и дотолкова отговаряше на навиците на всички присъстващи, че не предизвика никакви чувства у тях, ако не се смята мисис Норис, която не можеше спокойно да гледа нито огромната маса, нито множеството блюда на нея, и през цялото време очакваше някой от движещите се зад гърба ѝ прислужници да ѝ погоди неприятен номер или да се сдобие с ново доказателство, че при толкова много ястия на масата няма начин все някое да не изстине.

През вечерта, както и предполагаша мисис Грант и сестра ѝ, стана ясно, че след като се оформи компанията за вист, остават достатъчно хора за някаква друга игра, в която всеки играе сам за себе си, и всички с готовност се съгласиха да участват, тъй като нямаха кой знае какъв избор, както обикновено става в такива случаи. Решението да играят на „спекулация“ се появи почти толкова бързо, колкото и масата за вист, и лейди Бъртрам изведнъж се озова в критична ситуация, тъй като я помолиха сама да избере в коя игра ще участва — дали ще предпочете виста, или ще се откаже. Тя се колебаеше. За щастие сър Томас ѝ беше под ръка.

— Какво да правя, сър Томас? Кое ще ми бъде по-забавно — вистът или „спекулацията“?

Сър Томас, след като се замисли за момент, я посъветва да избере „спекулацията“. Той самият предпочиташе виста и може би разсъди, че няма да му бъде особено забавно да има партньор в нейно лице.

— Чудесно — със задоволство заяви нейна светлост, — тогава остава „спекулацията“, мисис Грант, ако нямате нищо против. Аз никак не я знам, но Фани ще ме научи.

Тук обаче се намеси Фани, която с тревога заяви, че също няма представа от тази игра — тя никога не беше играла, нито пък беше виждала как се играе, така че лейди Бъртрам отново се поколеба, но след като всички останали я увериха, че няма нищо по-лесно, че това е най-простата игра на карти, и Хенри Крофърд се зае крайно сериозно да я моли за разрешение да седне между нейна светлост и мис Прайс и да учи и двете да играят, въпросът беше уреден. Така сър Томас, мисис Норис, докторът и мисис Грант, в съответствие с умственото си превъзходство и чувството за собствено достойнство, се разположиха

около масата за вист, а останалите шестима, ръководени от мис Крофърд, заеха местата си около другата маса. Подобно разположение много се хареса на Хенри Крофърд, който седеше до Фани и имаше много работа за вършене, тъй като трябваше освен със своите карти да се разпорежда и с тези на още двама души. Въпреки че нямаше начин Фани да не овладее правилата на играта още през първите три минути, той трябваше да я въодушевява, да разпалва алчността ѝ и да ожесточава сърцето ѝ, което никак не беше лесно, особено когато ѝ се налагаше да играе срещу Уилям. Колкото до лейди Бъртрам, върху него падна отговорността за нейната репутация и късмет през цялата тази вечер. След като още в самото начало ѝ беше попречил да надникне в картите си, налагаше се до края на играта да ѝ казва как трябва да играе.

Той беше в прекрасно настроение, действаше с такава лекота и така се открояваше сред останалите със забавните си хрумвания, находчивостта и дързостта си, че играта явно печелеше от неговото участие. Атмосферата около кръглата маса твърде много се различаваше от тази на масата за вист, където царяха строга сдържаност и чинно мълчание.

Сър Томас на два пъти се осведомява дали нейна светлост е доволна от играта и как ѝ върви, но безуспешно. Нито една пауза не беше достатъчно дълга, за да му стигне, при неговата обстоятелственоост, да разбере това, така че за нейните успехи се знаеше твърде малко, докато не приключи първият робер и мисис Грант се отправи към нея, за да се осведоми.

— Надявам се, че ваша светлост е доволна от играта.

— О, да, разбира се! Наистина е много забавно! Много странна игра! Абсолютно нищо не ми е ясно. От мене се иска само да не си поглеждам картите, а мистър Крофърд има грижата за всичко останало.

— Бъртрам — каза след малко Крофърд, като се възползва от една малка пауза в играта, — не съм ви казал какво ми се случи вчера, когато яздех към дома. — Двамата бяха ходили заедно на лов, но точно по средата на едно лудо преследване, доста далеч от Менсфийлд, се оказа, че една от подковите на коня на Крофърд е паднала и той трябваше да се откаже от лова и по някакъв начин да се прибере у дома. — Нали ви казах, че след като минах покрай старата ферма с

тисовете, се изгубих, защото не мога да понасям да питам за пътя, но не ви казах, че както обикновено, щастието ми се усмихна — както винаги, когато сбъркам някъде, грешките ми задължително ми носят някаква полза — яздох, яздох, и се озовах точно на мястото, което отдавна ми се искаше да видя. След като завих покрай някакво неравно хълмисто поле, изведнъж се намерих наскред откъснато от света селце, заобиколено от полегати хълмове, малък поток ми пресичаше пътя, а отдясно, на нещо като възвишение, се издигаше църква — изненадващо голяма и красива за подобно място, а наоколо не се виждаше нито един благороднически дом или поне нещо, което да наподобява такъв, с едно изключение — предполагам, дома на свещеника, който се намираше на един хвърлей от споменатия хълм и църквата. С една дума, озовах се в Торнтън Лейси.

— И на мене така ми се струва — каза Едмънд, — само че в каква посока свърнахте, след като минахте покрай фермата на Сюъл?

— На такива неуместни и коварни въпроси не отговарям, но дори и да отговорех на всичко, което бихте могли да ме питате цял час, пак нямаше да успеете да ми докажете, че това не е бил Торнтън Лейси, защото беше именно той.

— В такъв случай сте питали някого?

— Не, аз никога не питам. Но казах на един човек, който поправяше някаква ограда, че това е Торнтън Лейси, и той се съгласи.

— Имате добра памет. Бях забравил, че съм ви казвал толкова много неща за това място.

Торнтън Лейси, както много добре знаеше мис Крофърд, беше името на неговата бъдеща енория. Ето защо тя още по-усърдно се зае да се пазари с Уилям Прайс за неговото вале.

— И как ви се стори това, което видяхте? — продължи да разпитва Едмънд.

— Много ми хареса, уверявам ви. Вие сте щастливец. Ще трябва да се занимавате с него поне пет години, докато го направите годно за живеене.

— О, не, нещата не стоят чак толкова зле. Трябва да се преместят стопанските постройки, съгласен съм, но всичко друго може да остане както си е. Къщата никак не е лоша и когато ги махнем, ще се открие много приятен изглед.

— Стопанските постройките трябва да се махнат изцяло и на тяхно място да се посадят насаждения, които да закрийт ковачницата. Трябва да се обърне фасадата на изток, вместо на север — мисля, че главният вход и най-важните стаи трябва да гледат в тази посока, там наистина се открива много хубава гледка. Без съмнение, това е по силите ви. Именно оттам трябва да се влиза, през мястото, където сега е градината. А там, където сега е задната страна на къщата, трябва да засадите новата градина. Това ще бъде възможно най-удачното разположение — тя ще се спуска плавно на югоизток. Теренът като че ли е предназначен специално за тази цел. Аз яздох петдесетина ярда по алеята между къщата и църквата, за да си създам по-пълна представа за това, каква може да се направи. Няма нищо по-просто. Ливадите оттатък бъдещата градина, както и включените в сегашната, които се простират на североизток от алеята, на която бях застанал, тоест до главния път, минаващ през селото, разбира се, трябва да образуват едно цяло. Това са много красиви ливади, сред които тук-там са пръснати живописни групички дървета. Предполагам, че са собственост на енорията. Ако не са, ще трябва да ги присъедините към нея. После потокът. Ще трябва да се направи нещо с него, но още не мога да реша какво точно. Имам две-три идеи.

— Аз също имам две-три идеи — каза Едмънд — и една от тях е, че много малка част от плана ви за Торнтън Лейси ще се осъществи на дело. Ще трябва да се задоволя със значително по-малко украшения и реформи. Мисля, че къщата и имотите могат да се направят удобни и да им се придаде вид на благородническо владение без особени разходи, и това ще трябва да ми стигне, а, надявам се, и на всички, които държат на мене.

В тона му и в беглия поглед, който хвърли на мис Крофърд, изразявайки тази своя надежда, имаше нещо, което предизвика у нея подозрение и раздразнение и я накара набързо да се спазари с Уилям Прайс и като си осигури неговото вале на прекалено висока цена, тя възкликна:

— Ето, сега като решителна жена поставям на карта всичко, което имам. Хладното благоразумие не е за мене. Не съм създадена да седя със скръстени ръце и да бездействам. Ако изгубя играта, то няма да бъде затова, че не съм се борила за победата.

Тя спечели, но заплати твърде висока цена за победата си. Започна следващото раздаване и Крофърд отново поде темата за Торнтън Лейси.

— Планът ми може и да не е най-добрият, нямах много време да го обмисля, но явно ще трябва доста неща да свършите там. Мястото си го заслужава и вие ще видите, че няма да се почувствате доволен, ако използвате само отчасти възможностите му. Извинете, ваша светлост, но не бива да си поглеждате картите. Просто ги оставете пред вас, ето така. Мястото си го заслужава, Бъртрам. Казвате, че трябва да му се придаде вид на благороден дом. За това е достатъчно само да се преместят стопанските постройки, защото, ако не се смята тази ужасно досадна пречка, никога не съм виждал къща от този род, която дотолкова да прилича на жилище на джентълмен, така да превъзхожда на вид обикновените свещенически домове и тези, чиито обитатели разполагат с доход от няколкостотин фунта годишно. Тя не е някакво безредно струпване на отделни ниски стаички, с толкова покриви, колкото са прозорците, нито е скована по простонародному в масивна грамада като четвъртитите фермерски домове — това е една солидна, просторна сграда, която има вид на жилище на земевладелец и човек би могъл да предположи, че се обитава от някоя почтена местна фамилия от много поколения насам, поне от двеста години, а собствениците ѝ разполагат с две-три хиляди годишен доход.

Мис Крофърд слушаше, а Едмънд се съгласяваше.

— Така че, каквото и да правите, тя пак ще изглежда като жилище на джентълмен. Но възможностите ѝ са много по-големи. Дай да погледна, Мери. Лейди Бъртрам дава за кралицата дванадесет. Не, не, не си заслужава толкова много. Лейди Бъртрам не дава дванадесет за кралицата. Тя няма какво повече да каже. Продължавайте, продължавайте. С тези няколко подобрения, които предложих, е, не настоявам, че трябва да се придържате към моя план, въпреки че, между другото, съмнявам се някому да е хрумнало нещо по-добро, ще можете да ѝ придадете още по-благороден вид. Ще можете да превърнете мястото в истинско имение. Чрез разумни подобрения къщата от жилище на джентълмен ще се превърне в дом на човек с добро образование, с вкус, със съвременни разбирания и обширни връзки. Всичко това може да наложи своя отпечатък върху нея и тя ще придобие вид, който ще създава у всеки пътник впечатлението, че

стопанинът ѝ е първият земевладелец в енорията, още повече, че наблизко няма нито един истински благороднически дом, който да ѝ съперничи. Между нас казано, това обстоятелство ви поставя в още по-изгодно положение от гледна точка на привилегиите и независимостта ви. Надявам се, че вие споделяте моето мнение — обърна се той с по-нежен тон към Фани. — Били ли сте някога там?

Фани побърза да отговори отрицателно и се опита да скрие интереса си към обсъждания въпрос, съсредоточавайки цялото си внимание върху брат си, който се стараеше с всички сили да се спазари в своя полза и да ѝ натрапи явно неизгодна сделка, но Крофърд се намеси:

— Не, не, в никакъв случай не бива да се разделяте с кралицата. Вие платихте за нея твърде много, а брат ви не предлага и половината от цената ѝ. Не, не, сър, долу ръцете, долу ръцете! Сестра ви няма да се раздели с кралицата. Тя е категорична — и отново се обърна към нея: — Вие печелите играта, определено печелите.

— А Фани би предпочела Уилям да спечели — усмихна ѝ се Едмънд.

— Горката Фани! Да не ѝ позволят да измами себе си заради някой друг, въпреки че така ѝ се иска!

— Мистър Бъртрам — каза мис Крофърд няколко минути по-късно, — знаете какъв специалист по усъвършенстванията е Хенри, така че едва ли ще се заемете с нещо подобно в Торнтън Лейси без да потърсите неговата помощ. Помислете си само колко полезен беше той в Содъртън! Само си представете до какви грандиозни замисли доведе отиването ни там с него през един горещ августовски ден, когато разглеждахме парка и си спомнете как ярко блесна талантът му тогава. Ние отидохме там, после се върнахме, но това, което беше направено, не може да се опише с думи!

И срещайки неговия поглед, тя тутакси сведе очи. Погледът на Фани за миг се насочи към Крофърд и изражението ѝ при това беше повече от сериозно — в него можеше да се прочете упрек, но срещайки неговия поглед, тя тутакси сведе очи. Той сякаш почувства упрека, поклати глава към сестра си и заяви със смях:

— Не бих казал, че в Содъртън беше направено толкова много, но денят беше горещ и всички ние обикаляхме да се търсим и съвсем се объркахме. — В момента, в който шумът от гласовете му осигури

някакво прикритие, той тихо добави, така, че само Фани да го чуе: — Ще съжалявам, ако съдите за способността ми да градя планове, от деня, прекаран в Содъртън. Сега виждам нещата в много по-различна светлина. Не мислете, че съм такъв, какъвто изглеждах тогава.

Думата „Содъртън“ привлече вниманието на мисис Норис, която тъкмо в този момент се наслаждаваше на приятния покой, последвал решаващата ръка, изиграна майсторски от сър Томас и от самата нея, въпреки силните карти на доктора и мисис Грант и в приповдигнато настроение от този факт, тя възкликна:

— Содъртън! Да, това се казва имение, и какъв чудесен ден прекарахме там! Уилям, на тебе никак не ти провървя, но следващия път, когато дойдеш, надявам се нашите скъпи мистър и мисис Рашуърт да си бъдат у дома и съм сигурна, че мога да ти обещаю топъл прием от страна и на двамата. Твоите братовчедки не са от онези, които забравят роднините си, а мистър Рашуърт е душа човек. Сега те са в Брайтън, нали знаеш, живеят в една от най-хубавите къщи в града, както би следвало да се очаква при великолепно състояние на мистър Рашуърт. Не знам какво точно е разстоянието дотам, но когато се връщаш в Портсмут, стига да не е много далече, трябва да идеш и да им засвидетелстваш уважението си, а аз бих могла да им пратя по тебе едно колетче, което държа братовчедките ти да получат.

— Бих бил много щастлив, лельо, но Брайтън е почти до Бийчи Хед. А дори и да можех да стигна чак дотам, един беден, нищожен юнкер като мене не би могъл да се надява на радушен прием на едно толкова изискано място.

Мисис Норис се захвана горещо да го убеждава, че може напълно да разчита на тяхната любезност, но в този момент я прекъсна сър Томас, който изрече сериозно:

— Не те съветвам да заминаваш за Брайтън, Уилям, тъй като скоро може би ще имаш по-удобен случай да се срещнеш с тях, но дъщерите ми винаги и навсякъде ще се радват да видят братовчедите си. И ще видиш, че мистър Рашуърт е склонен да проявява най-искрено благоразположение към членовете на нашето семейство, сякаш са негови собствени роднини.

— Бих предпочел да е личен секретар на Първия лорд на Адмиралтейството — единствено отговори Уилям, като понижи глас, за да не бъде чуто, и с това разговорът приключи.

До този момент сър Томас не беше забелязал в поведението на мистър Крофърд нищо, което да привлече вниманието му, но когато след края на втория робер вистът приключи и докторът и мисис Норис останаха да спорят за последната игра, той започна да наблюдава съседната маса и установи, че племенницата му е обект на нечия благосклонност, нещо повече, че към нея са отправени определени знаци на внимание.

Хенри Крофърд тъкмо се беше въодушевил от новия си план, свързан с Торнтън Лейси, и тъй като Едмънд не го слушаше, много сериозно разясняваше подробностите на замисъла си на своята прекрасна съседка. Намерението му беше лично да наеме къщата за следващата зима, за да има собствен дом наблизо, при това не просто за да го използва през ловния сезон, както в този момент ѝ обясняваше, въпреки че това съображение никак не беше маловажно, но и защото чувстваше, че не бива да злоупотребява с огромната доброта на доктор Грант, тъй като и той, и конете му, настанени по досегашния начин, причиняват на зет му значителни неудобства. Но неговата привързаност към този край не се ограничаваше единствено с развлеченията и с един сезон през годината. Душата му копнееше да намери тук дом, който да бъде на негово разположение по всяко време, едно кътче, в което да си отдъхва и където ще може да продължи, да задълбочи и всячески да укрепи дружбата и близостта със семейството от Менсфийлд парк, които с всеки изминат ден му ставаха все по-скъпи. Сър Томас слушаше и не намираше нищо, което да го засегне. В думите на младия човек не се чувстваше липса на уважение, а и Фани ги приемаше така скромно и сдържано, спокойно и без всякакво предизвикателство, че нямаше в какво да бъде упреknата. Тя говореше малко, само от време на време се съгласяваше с Крофърд и не проявяваше никаква склонност да отнесе поне част от комплиментите му към собствената си особа или да подкрепи намерението му да се засели в Нортхемптъншиър. Като забеляза кой го наблюдава, Хенри Крофърд се обърна в същия дух към сър Томас, с по-малко приповдигнат тон, но обзет от същите чувства.

— Искам да ви стана съсед, сър Томас, както може би сте ме чули да казвам на мис Прайс. Мога ли да се надявам на вашето съгласие и че няма да разубеждавате сина си да приеме такъв наемател?

Сър Томас отговори с вежлив поклон:

— Единствено като такъв не бих искал да ви видя наш постоянен съсед, сър. Но аз се надявам и съм убеден, че самият Едмънд ще се настани в дома си в Торнтън Лейси. Дали не казвам твърде много, Едмънд?

При този негов въпрос Едмънд трябваше първо да узнае за какво става дума, но след като разбра, веднага успя да намери отговор:

— Разбира се, сър, не съм и помислял за нещо друго. Но, Крофърд, въпреки че ви отказвам като наемател, можете да дойдете като приятел. Считайте къщата наполовина за своя всяка зима и двамата с вас ще разширим конюшните според плана ви и всички, нови идеи, които могат да ви хрумнат тази пролет.

— Това ще бъде загуба за нас — продължи сър Томас. — Неговото заминаване, макар и само на осем мили оттук, ще бъде твърде нежелана загуба за семейния ни кръг, но аз бих се почувствал дълбоко оскърбен, ако някой от синовете ми е способен да се задоволи с по-малко. Това, че не сте помислили върху тази страна на въпроса, е съвсем естествено, мистър Крофърд. Но една енория си има изисквания и нужди, на които може да откликне само свещеник, който живее постоянно в нея, и които не могат да бъдат удовлетворени в същата степен от никакъв пълномощник. Едмънд би могъл, така да се каже, да изпълнява задълженията си пред Торнтън, тоест, да чете молитви и да проповядва, без да напуска Менсфийлд парк. Би могъл да язди всяка неделя до почти обитаемия си дом и да изпълнява божията служба, би могъл да бъде пастир на Торнтън Лейси всеки седми ден в продължение на три-четири часа, ако това го удовлетворява. Но той няма да бъде доволен. Той знае, че човешката природа се нуждае от повече уроци, отколкото може да й предостави проповедта веднъж седмично, и че ако не живее сред енорияшите си и не проявява неизменно внимание към тях като техен доброжелател и приятел, ще допринесе твърде малко както за тяхното, така и за своето собствено добро.

Мистър Крофърд се поклони в знак на съгласие.

— Отново ще повторя — добави сър Томас, — че Торнтън Лейси е единственият дом в нашия край, в който не бих искал да видя мистър Крофърд настанен като постоянен обитател.

Мистър Крофърд изрази благодарността си с нов поклон.

— Сър Томас — каза Едмънд — без съмнение добре разбира какви са задълженията на енорийския свещеник. Да се надяваме, че и синът му ще докаже, че е наясно с тях.

Каквото и да беше истинското въздействие на малката реч на сър Томас върху мистър Крофърд, у двамата други тя предизвика известно объркване — това бяха двете най-внимателни слушателки — мис Крофърд и Фани. Едната от тях, която за първи път осъзна, че Торнтън Лейси толкова скоро и окончателно ще се превърне в дом за Едмънд, със сведен поглед размишляваше как ли ще се чувства, когато няма да има възможност да го вижда всеки ден, а другата, изтръгната от приятните фантазии, на които се беше отдала под въздействие на нарисуваната от брат ѝ картина, и неспособна повече да си затвори очите за наличието на църквата и свещеника и да вижда само представителното, изискано и преустроено според съвременните изисквания жилище на заможен човек, което се посещава само от време на време, започна да гледа на сър Томас с определена неприязън като на разрушител на идилията, страдайки при това най-вече заради принудителната сдържаност, която неговият характер и държание неволно ѝ налагаха, и от съзнанието, че не се осмелява да даде воля на чувствата си, присмивайки се на аргументите му.

От този момент нататък с приятните ѝ размисли беше свършено. Време беше да се сложи край на играта на карти, щом беше настъпил часът на нравоученията и тя се радваше, че ѝ беше хрумнала спасителната мисъл да смени мястото и съседа, което ѝ помогна да се поободри.

Сега най-солидната част от компанията се беше разположила безредно около камината, очаквайки часа на раздялата. Уилям и Фани бяха седнали настрана от останалите. Те останаха сами на празната вече маса и бяха погълнати от приятен разговор, без да мислят за другите, докато някой от другите не се сети за тях. Хенри Крофърд първи обърна стола си към тях и мълчаливо ги наблюдаваше в продължение на няколко минути. Междувременно самият той беше наблюдаван от сър Томас, който разговаряше прав с доктор Грант.

— Тази вечер се дава бал в наша чест — каза Уилям. — Ако бях в Портсмут, сигурно щях да отида.

— Но ти не би искал да си в Портсмут, нали, Уилям?

— О, не, Фани, ни най-малко. Ще имам време да ми омръзнат и Портсмут, и танците, когато няма да мога да бъда с тебе. Пък и никак не съм сигурен, че от отиването ми на този бал ще има някаква полза, защото кой знае дали ще си намеря партньорка. Портсмутските госпожици си вирят носовете пред всеки, който още не е получил офицерски чин. В техните очи да бъдеш юнкер е все едно да си нищо. И наистина си едно нищо. Нали си спомняш госпожиците Грегъри — те са пораснали и са станали чудно хубави девойки, но почти не ми обръщат внимание, защото ухажорът на Луси е лейтенант.

— Срамота! Нищо, това да не те притеснява, Уилям, — тя пламна от негодувание, изричайки това. — Не си заслужава да се ядосваш. Вината не е твоя — повече или по-малко през такъв период в кариерата си са минали някога и най-големите адмирали. Запомни това и се опитай да се примириш с мисълта, че всеки моряк трябва да мине през подобни изпитания. То е нещо като лошото време и тежкия моряшки живот, единствено с това предимство, че все някога ще свърши и ще дойде времето, когато няма да се налага да понасяш всичко това. Когато станеш лейтенант — само си представи, Уилям! — в момента, в който станеш лейтенант, пет пари няма да даваш за подобни глупости!

— Започвам да мисля, че никога няма да стана лейтенант, Фани. Всички станаха офицери, само аз не съм.

— О, Уилям, скъпи, не говори така! Не бива да падаш духом. Чичо не казва нищо, но аз съм сигурна, че ще направи всичко, което е по силите му, за да получиш чин. Той не по-зле от тебе знае колко е важно това.

Тя изведнъж млъкна, тъй като забеляза, че чичо ѝ е много по-близко, отколкото беше предполагала, и всички сметнаха за нужно да сменят темата.

— Обичаш ли да танцуваш, Фани?

— Да, много, но бързо се изморявам.

— Искан ли се да отида на бал с тебе и да те погледам как танцуваш. Не се ли правят балове в Нортхемптън? Бих искал да те видя как танцуваш и ако нямаш нищо против, да потанцувам с тебе. Никой няма да знае кой съм, а много ми се иска отново да бъда твой партньор. Ние двамата често подскачахме заедно, помниш ли? Тогава, когато на улицата свиреше латерната? Аз не съм лош танцьор

посвоему, но ти си по-добра от мене, сигурен съм. — И като се обърна към чичо си, който в този момент беше наблизо, добави: — Фани танцува много хубаво, нали, сър?

Фани, ужасена от този нечуван въпрос, не знаеше накъде да гледа, нито как да понесе отговора, който щеше да последва. Очакваше сериозен упрек или най-малкото хладно безразличие, което щеше да огорчи брат ѝ и да я накара да потъне в земята от срам. Но стана точно обратното, и най-страшното, до което се стигна в отговор, беше:

— Съжалявам, но трябва да кажа, че не съм в състояние да ти отговоря. Никога не съм виждал Фани да танцува от времето, когато беше дете, но вярвам, че няма да се посрами и ще се държи както подобава на дама, и ние двамата ще останем с най-добри впечатления, когато ни се удаде случай да я видим, а той може би няма да закъснее.

— Аз съм имал удоволствието да видя как танцува сестра ви, мистър Прайс — каза Хенри Крофърд, като се наведе напред, — и съм готов да отговоря на всеки ваш въпрос в тази връзка по възможно най-удовлетворителния начин. Но мисля, че най-добре е да го направя някой друг път — добави той, забелязвайки колко огорчен вид има Фани. — Тук има една особа, на която не се харесва да говорим за мис Прайс.

Той наистина беше виждал веднъж Фани да танцува и в този миг беше готов да свидетелства, че се е плъзгала плавно, със спокойна грация и възхитително чувство за такт, но в действителност за нищо на света не би могъл да си спомни как е изглеждала и по-скоро беше сигурен, че присъствието ѝ сред танцуващите не подлежи на съмнение, отколкото да си спомни каквото и да било, свързано с нея и танците.

Той обаче беше сметнат за поклонник на умението ѝ да танцува, а сър Томас, който никак не беше огорчен от това, продължи разговора за танците въобще и така се увлече в описанията на баловете на Антигуа, така внимателно слушаше разказа на племенника си за различните танци, които беше имал случай да види, че не чу как обявиха за готовността на каретата да ги заведе у дома и се досети едва когато видя мисис Норис да се суети наоколо.

— Хайде, Фани, какво става? Тръгваме си. Не виждаш ли, че леля ти си отива? Побързай, побързай. Не мога да понасям, когато добрият стар Уилкокс трябва да ни чака. Никога не бива да забравяш за

кочияша и конете. Скъпи ми сър Томас, решихме че каретата ще се върне, за да ви вземе заедно с Едмънд и Уилям.

Сър Томас нямаше какво да възрази, тъй като решението беше негово и той още преди това го беше споделил със съпругата си и сестра ѝ, но мисис Норис явно беше забравила за това и си беше въобразила, че сама се е разпоредила по този начин.

Последното чувство, което изпита Фани при това посещение, беше разочарованието — Едмънд, който посегна към шала ѝ, за да го вземе от прислужника и да го наметне на раменете ѝ, беше изпреварен от по-бързия мистър Крофърд, и тя трябваше да се чувства задължена за неговото подчертано внимание.

ГЛАВА 26

Желанието на Уилям да види как танцува Фани направи силно впечатление на чичо му. Надеждата, че скоро ще се появи удобен случай, изразена от сър Томас, не беше просто добро пожелание. Той, както и преди, беше склонен да поощри едно такова предизвикващо умиление чувство, да възнагради всеки, който искаше да види Фани да танцува и да достави удоволствие на всички млади хора. И след като обмисли добре въпроса, сър Томас спокойно и без ничия намеса взе решение, което се разбра на следващата сутрин по време на закуската, когато, споменавайки с одобрение казаното от племенника си, той добави:

— Никак не ми се иска да напуснеш Нортхемптъншиър без да си изпитал това удоволствие, Уилям. Бих се радвал да видя и двама ви как танцувате. Ти говореше за баловете в Нортхемптън. Братовчедите ти от време на време ходеха на тях, но сега това няма да ни свърши работа. За леля ти усилието ще бъде прекалено голямо. Смятам, че няма смисъл да мислим за бал в Нортхемптън. За предпочитане е да организираме танци у дома и ако...

— Ах, драги ми сър Томас — прекъсна го мисис Норис, — знаех си, че така ще стане! Знаех, че ще кажете това! Ако скъпата ни Джулия си беше у дома, или нашата любима мисис Рашуърт беше останала в Содъртън, щяхме да имаме повод и удобен случай за подобно нещо, и тогава можеше да ви поблазни мисълта да организирате за младежите в Менсфийлд танци. Сигурна съм, че щяхте да го направите! Ако те си бяха у дома, какво по-хубаво украшение за бала, който непременно щяхте да дадете за Коледа! Благодари на чичо си, Уилям, благодари на чичо си.

— Дъщерите ми си имат достатъчно удоволствия в Брайтън — авторитетно изрече сър Томас, — и се надявам, че се чувстват щастливи. А балът, който възнамерявам да дам в Менсфийлд, се организира заради братовчедите им. Ако можехме всички да се

съберем, без съмнение удоволствието ни щеше да бъде по-пълно, но отсъствието на едни не бива да пречи на другите да се забавляват.

Мисис Норис не намери какво да възрази. Тя забеляза решимостта в погледа му и трябваше да млъкне за известно време, докато изненадата и ядът ѝ попреминаха. Бал по никое време! Когато дъщерите му отсъстваха, а и не се беше допитал до нея! Скоро обаче си намери утеха. Организатор на всичко трябваше да бъде тя — на лейди Бъртрам, разбира се, трябваше да бъдат спестени всички грижи и усилия, и тя беше тази, която щеше да поеме цялата работа. Тя щеше да играе ролята на домакиня по време на бала, и при тази мисъл доброто ѝ настроение така бързо се върна, че вече можеше да се присъедини към останалите, преди още да са изразили радостта и благодарността си.

Едмънд, Уилям и Фани, всеки по свой начин, с думите и с целия си вид показваха такова удоволствие и благодарност заради обещания им бал, че сър Томас не би могъл да желае повече. Едмънд се радваше заради братовчедите си. Нито една добрина, извършена от баща му, нито една проява на любезност, не го беше радвала така, както го зарадва сега.

Лейди Бъртрам, безкрайно спокойна и доволна от живота, нямаше никакви възражения. Сър Томас се постара да ѝ внуши, че балът няма да ѝ причини никакво безпокойство, а тя го увери, че никак не се бои от безпокойствата, защото наистина не може да си представи, че ще има такива.

Мисис Норис вече беше готова със съветите си към сър Томас кои от стаите да избере като най-подходящи за случая, но установи, че той всичко е обмислил, а когато понечи да му намекне за деня, стана ясно, че и това е решено. Сър Томас до най-малките подробности беше обмислил целия план и в момента, в който тя благоволяше да го изслуша мълчаливо, щеше да ѝ прочете списъка на семействата, които възнамеряваше да покани и като си даваше сметка за недостатъчно дългия срок на предизвестieto, разчиташе все пак да събере достатъчно млади хора за съставянето на дванадесет или четиринадесет двойки. Можеше детайлно да изложи и съображенията, поради които се беше спрял на датата двадесет и втори като най-подходяща. Уилям трябваше да бъде в Портсмут на двадесет и четвърти, така че двадесет и втори беше последният ден от престоя му

в Менсфийлд, но дотогава оставаше толкова малко време, че би било неразумно да се определи по-ранна дата. Мисис Норис трябваше да се задоволи с това, че е напълно съгласна със сър Томас и тъкмо е имала намерение да предложи датата двадесет и втори като най-подходяща за целта.

Сега вече балът не можеше да не се състои и още преди да настъпи вечерта всички заинтересовани бяха известени. Официалните покани бяха разпратени и много млади дами тази вечер също като Фани отидоха да си легнат, изпълнени с радостно безпокойство. При нея самата безпокойството почти надделяваше над радостта — млада и неопитна, без кой знае какви възможности за избор и доверие в собствения си вкус, въпросът „как да се облече“ я терзаеше неимоверно, а най-много се измъчваше заради единственото си украшение — прелестно кехлибарено кръстче, което Уилям ѝ беше донесъл от Сицилия, защото нямаше верижка за него, а само една лентичка. И въпреки че вече го беше слагала по този начин, дали беше допустимо да направи същото и сега, когато другите млади дами сигурно щяха да се появят, отрупани със скъпоценности? Но как да не си сложи кръстчето! Уилям беше имал желание да ѝ купи и златна верижка, но средствата не му бяха позволили, така че не можеше да не си го сложи, иначе дори балът, даван най-вече за нейно удоволствие, щеше да изгуби своята привлекателност.

Междувременно приготовленията продължаваха, а лейди Бъртрам все така си седеше на дивана, необезпокоявана от никого. На няколко пъти се наложи икономката да се обърне към нея, а камериерката ѝ бързаше да приготви новата ѝ рокля, сър Томас се разпореждаше, а мисис Норис се суетеше наоколо, но това не създаваше никакви главоболия на лейди Бъртрам и, както беше предвидила, „всъщност няма никакъв повод за безпокойство във всичко това“.

По това време Едмънд беше особено угрижен — цялото му същество беше погълнато от мисълта за двете предстоящи събития, които щяха да решат съдбата му — посвещаването в сан и бракът — събития толкова важни, че балът, който скоро щеше да бъде последван от едно от тях, в неговите очи в никакъв случай не можеше да бъде това, което беше за всички останали в дома. На двадесет и трети той трябваше да замине при един свой приятел недалеч от Питърбъроу,

който се намираше в същото положение като него, и двамата щяха да приемат свещенически сан през седмицата преди Коледа. Така съдбата му щеше да се реши наполовина, но с другата половина нещата едва ли щяха да потръгнат така гладко. Щеше да уреди служебните си задължения, но съпругата, с която трябваше да ги споделя, която щеше да го вдъхновява и да го възнаграждава за положените усилия, можеше да се окаже недостижима. Той знаеше какво иска, но невинаги беше наясно с нейните желания. Имаше някои неща, в които мненията им се разминаваха, в някои моменти не беше сигурен, че си подхождат, и въпреки че беше убеден в нейната привързаност, и то дотолкова, че се беше решил, или почти беше решен, да изяснят отношенията си в най-скоро време, веднага щом уредеше многото си дела и си отговореше окончателно на въпроса какво може да ѝ предложи, все пак го изпълваха тревоги и съмнения какъв ще бъде отговорът ѝ. Понякога беше дълбоко убеден в чувствата ѝ — връщайки се мислено назад, той си припомняше колко често го е насърчавала и виждаше в безкористната ѝ привързаност същото съвършенство, с което се отличаваше във всичко. Но в други моменти в надеждите му се промъкваха съмнение и страх и, спомняйки си изявленията ѝ, че уединението и отшелническият живот не я привличат и предпочита определено живота в Лондон — какво можеше да очаква той в тази ситуация, освен решителен отказ? Единствено съгласие, което той още по-малко би могъл да приеме, тъй като заради него щеше да му се наложи да пожертва положението и призванието си — нещо, което съвестта не би му позволила.

От отговора на един-единствен въпрос зависеше всичко. Дали тя го обичаше достатъчно, за да се откаже от всичко, което беше свикнала да смята за особено важно, дали го обичаше дотолкова, че да престане да придава значение на тези неща? Отговорът на този въпрос, който Едмънд непрекъснато си задаваше, най-често беше „да“, но се случваше да бъде и „не“.

Мис Крофърд скоро щеше да напусне Менсфийлд и поради това напоследък „да“ и „не“ постоянно се редуваха. Той виждаше как блестят очите ѝ, когато заговореше за писмото от скъпата си приятелка, която настояваше да ѝ отиде на гости за по-дълго в Лондон, и за добротата на Хенри, който беше обещал да остане в Менсфийлд до януари, за да я закара дотам. Беше я чул да говори за удоволствието

от едно такова пътешествие с въодушевление, в което той долавяше „не“. Това обаче трая само първия ден, докато се вземе решението, в часа на първия радостен изблик, когато за нея не съществуваше нищо, освен приятелите, с които ѝ предстоеше да се срещне. По-късно му се беше случвало да чува и други изказвания, изпълнени с по-различни чувства, вече не толкова еднозначни. Беше я чул да казва на мисис Грант, че със съжаление ще я напусне и че започва да се съмнява дали приятелите, при които отива, и удоволствията, които я очакват, си заслужават жертвата, която прави, оставяйки толкова много неща зад гърба си. И независимо от това, че трябваше да замине, и че без съмнение щеше да прекара много весело, тя вече с удоволствие предвкушаваше връщането си в Менсфийлд. Не означаваше ли всичко това определено „да“?

Погълнат от всички тези размисли, от грижата да уреди и приведе в ред работите си, Едмънд нямаше много време да мисли за вечерта, която цялото останало семейство очакваше със значително по-голям интерес. Ако не се смяташе радостта на двамата му братовчеди, за него тази вечер с нищо не беше по-ценна от което и да било друго предварително уговорено събиране на двете семейства. Всяка среща означаваше за него надежда, че ще получи ново потвърждение за привързаността на мис Крофърд, но вихърът на бала едва ли беше най-подходящото време за пораждането на сериозни чувства и за решителни обяснения. Да я покани предварително на първите два танца — това беше единственото щастие в негова власт и единственото му участие в подготовката за бала, независимо от трескавата дейност, която кипеше наоколо от сутрин до вечер.

Четвъртък беше денят, определен за бала, а в сряда сутринта Фани, която все още не можеше да измисли как да се облече, реши да поиска съвет от по-опитни от нея и да се обърне към мисис Грант и сестра ѝ, чийто всепризнат вкус щеше да ѝ помогне да избегне упреците. И тъй като Едмънд и Уилям бяха заминали за Нортхемптън и имаше основания да мисли, че и мистър Крофърд е излязъл, тя се запъти към дома на свещеника без да се бои особено, че ще трябва да търси повод за разговор насаме — а поверителният разговор беше много важен за Фани, която се чувстваше донякъде засрамена от вълнението си.

На няколко крачки от дома на свещеника тя срещна мис Крофърд, която тъкмо се беше запътила към нея и, както ѝ се стори, нямаше особено желание да прекъсне разходката си, въпреки че от учтивост ѝ предложи да влязат в къщата, затова Фани веднага ѝ обясни за какво е дошла и я увери, че ако бъде така любезна да ѝ помогне с мнението си, спокойно могат да поговорят и навън. Мис Крофърд изглеждаше поласкана от молбата ѝ и, след като се замисли за миг, започна доста по-сърдечно да я увещава да влязат в къщата и предложи да отидат в нейната стая, където ще могат спокойно да си поговорят, без да безпокоят доктора и мисис Грант, които седяха в гостната. Такова беше желанието и на Фани, която ѝ беше дълбоко благодарна за проявената готовност и внимание, така че двете влязоха вътре, качиха се по стълбите и скоро вече бяха изцяло погълнати от обсъждането на този интересен въпрос. Мис Крофърд, доволна, че са потърсили мнението ѝ, вложи целия си ум и вкус, и благодарение на нейните съвети всичко започна да изглежда по-просто, а старанието ѝ да ободри Фани го направи и приятно. Беше взето решение за тоалета в най-важните му подробности.

— А каква огърлица ще си сложите? — попита мис Крофърд. — Сигурно кръстчето на брат си?

И докато говореше, разгръщаше малкия пакет, който Фани беше забелязала в ръката ѝ още при срещата. Фани сподели желанията и съмненията си — не можеше нито да си сложи кръстчето, нито да се откаже от него. Отговорът на това беше една малка кутия за бижута, която мис Крофърд постави пред нея и я помоли да си избере някоя златна верижка или колие. Ето какъв беше пакетът в ръцете на мис Крофърд и с каква цел беше тръгнала при Фани! И тя започна много мило да увещава приятелката си да си избере някоя от верижките за кръстчето и да я запази за спомен, като при това се стараеше всячески да победи неудобството, което накара Фани в първия момент да отстъпи ужасена.

— Виждате каква колекция имам — каза тя. — Двойно повече от това, което обикновено използвам. Не ви предлагам нови неща. Трябва да ми простите волността и да ми направите тази услуга.

Фани продължаваше да се съпротивлява, при това от сърце. Подаръкът беше прекалено скъп. Но мис Крофърд така настояваше и доказваше така нежно и сериозно, че трябва да се съгласи заради

Уилям и кръстчето, заради бала и заради самата нея, че в края на краищата успя да я убеди. Фани разбра, че ако не се подчини, има опасност да я обвинят в гордост и незачитане, и може би в още нещо, и след като срамежливо и неохотно даде съгласието си, започна да избира. Тя разглеждаше отново и отново накитите, като се старееше да отгатне кой от тях представлява най-малка ценност, и най-накрая се спря на една верижка, защото ѝ се стори, че по-често от останалите обръщат вниманието ѝ върху нея. Тя беше златна, чудесно изработена, и въпреки че би предпочела някоя по-дълга и по-простичка, която щеше да бъде по-подходяща за целта, Фани се надяваше, че се е спряла именно на тази, която мис Крофърд най-малко би искала да запази. Мис Крофърд изрази с усмивка пълното си одобрение и побърза да довърши започнатото, като веднага окачи верижката на врата на Фани и я накара да се погледне, за да види колко добре ѝ стои.

Фани не можеше да отрече, че ѝ отива, и ако не се смятат остатъците от угризения, беше крайно зарадвана от новата и така навременна придобивка. Тя би предпочела може би да дължи тази радост на някой друг. Но това беше недостойно чувство. Мис Крофърд беше предугадила желанието ѝ и беше проявила доброта, която показваше, че ѝ е истинска приятелка.

— Винаги, когато съм с тази верижка, ще се сещам за вас — каза тя — и ще си спомням за огромната ви доброта.

— Когато си слагате тази верижка, ще трябва да мислите и за още някого — отвърна мис Крофърд. — Трябва да мислите за Хенри, най-вече защото изборът е негов. Той ми я подари, и заедно с верижката аз ви прехвърлям и задължението да мислите за този, който я е избирал. Нека тя да бъде спомен от нашето семейство. Когато си спомните за сестрата, непременно ще се сетите и за брата.

Фани, безкрайно изненадана и смутена, изпита желание незабавно да върне подаръка. Да приеме нещо, подарено другиму, при това от брат — това беше невъзможно, не биваше да се допусне! И тя като опарена постави обратно верижката върху възглавничката ѝ с толкова объркан вид, че направо развесели събеседничката си, и явно беше твърдо решена или да си избере нова, или въобще да не взема нищо. Мис Крофърд си помисли, че никога не е виждала съвестта да се проявява по толкова мил начин.

— Скъпо дете — попита тя със смях, — от какво се боите? Да не би да мислите, че Хенри ще познае верижката и ще си въобрази, че сте я получили по нечестен начин? Или смятате, че ще се почувства прекалено поласкан ако види на хубавата ви шийка украшението, което е купил преди три години, когато още не е подозирал за вашето съществуване? А може би — тук тя погледна лукаво Фани — може би подозирате, че двамата сме се наговорили и че аз правя всичко това с негово знание и по негово желание?

Фани, цялата пламнала от срам, възрази, че и през ум не ѝ е минало подобно нещо.

— Е, тогава — заяви по-сериозно мис Крофърд, която изобщо не ѝ повярва — за да ме убедите, че не ни подозирате в някакъв заговор и че както винаги ще повярвате в искреността на подбудите ни, вземете верижката и да не говорим повече за това. Това, че тя е подарък от брат ми, ни най-малко не променя нещата и нищо не пречи да я приемете, щом аз съм готова охотно да се разделя с нея. Хенри постоянно ми подарява най-различни неща. Получила съм безброй подаръци от него, толкова много, че не е възможно да ценя всичките, а той едва ли би си спомнил и половината от тях. Колкото до тази верижка, слагала съм я не повече от пет-шест пъти. Много е хубава, но аз просто не се сещам за нея и въпреки че с радост бих ви предложила да си изберете каквото и да било от тази кутия, вие се спряхте именно на тази, с която, ако зависеше от мене, с най-голяма охота бих се разделила и бих се радвала да видя на вас. Не казвайте нищо повече, за бога. Не си заслужава да се кажат толкова думи за една такава дреболия.

Фани не се осмели да се противи повече и за втори път благодари на мис Крофърд и взе верижката, но вече без предишната радост, защото видя в очите на приятелката си нещо, което никак не ѝ хареса.

Тя не можеше да не почувства промяната в държанието на мистър Крофърд. Усещаше я от доста време. Той явно се стараеше да ѝ се хареса, беше галантен и внимателен, държеше се с нея както някога с братовчедките ѝ — явно искаше да я лиши от спокойствие, така, както беше лишил тях. И дали нямаше някакво отношение към този подарък? Тя никак не беше убедена в обратното, тъй като мис Крофърд беше предана сестра, но като жена и приятелка беше доста безотговорна.

Погълната от тези мисли и съмнения и изпълнена със съзнанието, че придобивката, за която така беше мечтала, не ѝ е донесла кой знае каква радост, тя се връщаше у дома по същата тази пътечка, без грижите ѝ да са намалели — те просто бяха взели друга насока.

ГЛАВА 27

Веднага щом се върна у дома, Фани се качи в Източната стая, за да прибере неочакваната придобивка — спорната верижка, в любимата си кутия, която пазеше всичките ѝ малки съкровища. Но каква беше изненадата ѝ, когато отвори вратата и завари братовчед си Едмънд да пише на масата! Никога досега не се беше случвало подобно нещо и тази гледка беше колкото радостна, толкова и неочаквана.

— Фани — веднага заговори той, като стана от мястото си и остави писалката, а в ръката си държеше нещо, — моля да ме извиниш, че ме намираш тук. Дойдох да те търся и след като почаках малко с надеждата, че ще се появиш, реших да използвам принадлежностите ти за писане, за да обясня повода за нахълтването си. Ти можеш и сама да прочетеш началото на бележката, а аз ще ти кажа за какво съм дошъл. С две думи, моля те да приемеш тази дреболийка. Това е верижка за кръстчето на Уилям. Трябваше да я получиш още преди една седмица, но се позабави заради отсъствието на брат ми от града малко по-дълго, отколкото предполагах, така че чак сега ми я изпратиха от Нортхемптън. Надявам се, че верижката сама по себе си ще ти хареса, Фани. Опитах се да се съобразя с вкуса ти към по-семплиите неща, но при всички положения съм сигурен, че ще оцениш поне добрите ми намерения и ще я приемеш като залог за любовта на един от най-старите ти приятели, какъвто действително съм.

Изричайки това, той бързо се запъти към вратата, преди още Фани, обзета от хиляди мъчителни и радостни чувства, да успее да промълви дума. Но тласкана от едно желание, по-силно от всичко останало, тя извика след него:

— О, братовчеде, почакай малко, моля те, почакай!

Едмънд се върна.

— Няма и да се опитвам да ти благодаря — развълнувано продължи тя, — за благодарност не може да става дума. Невъзможно

ми е да изразя чувствата си с думи. Ти си толкова добър — да помислиш за мене, че това е...

— Ако това е всичко, което имаш да ми кажеш, Фани... — той се усмихна и отново тръгна към вратата.

— Не, не е всичко. Искам да се посъветвам с тебе.

Тя почти несъзнателно разгърна пакета, който Едмънд току-що ѝ беше дал, и като видя в чудесната ювелирна опаковка непретенциозна златна верижка, безкрайно семпла и изящна, не можа да се сдържи и отново възкликна:

— О, колко е красива! Точно такава, каквато исках, съвсем същата! Единственото украшение, което някога съм искала да имам! И сякаш е направена за моето кръстче. Те непременно трябва да се носят заедно. А и пристига точно навреме. О, братовчеде, не можеш да си представиш колко навреме!

— Фани, скъпа, ти отдаваш прекалено голямо значение на такава дреболия. Много се радвам, че верижката ти харесва и че пристигна навреме, за да можеш утре да бъдеш с нея, но не си заслужава чак такива благодарности. Повярвай ми, най-голямото удоволствие за мене е да ти доставя радост. Да, мога уверено да кажа, че не знам по-пълна, по-безкористна радост. Това наистина е най-чистата радост на света.

При такава проява на привързаност Фани беше готова да мълчи цял час и да не промълви нито дума, но Едмънд, след като почака малко, я накара да слезе на земята с думите:

— А за какво искаше да се посъветваш с мене?

Фани искаше да си поговорят за верижката, която сега имаше голямо желание да върне, и се надяваше да получи неговото одобрение. Тя му разказа за неотдавнашното си посещение и това като че ли сложи край на възторзите ѝ, защото Едмънд беше така поразен, така възхитен от постъпката на мис Крофърд, толкова щастлив от съпадението в намеренията им, че Фани не можеше да си затвори очите пред факта, че има удоволствие, което е още по-силно за него, въпреки че не беше „най-чистото на света“. Ето защо ѝ трябваше известно време, докато успее да привлече вниманието му върху плана си и да го накара да каже мнението си. Той беше потънал в сладостен унес и само от време на време с по някоя откъслечна фраза изразяваше възхищението си, но когато най-накрая се опомни и разбра за какво става дума, твърдо се възпротиви на намерението ѝ.

— Да върнеш верижката?! Не, мила Фани, в никакъв случай! С това жестоко ще обидиш мис Крофърд. Едва ли може да има неприятно чувство от това да ти върнат подаръка, който си поднесъл на свой приятел със законната надежда, че ще му доставиш радост. Защо трябва да я лишаваш от удоволствието, което постъпката ѝ напълно заслужава?

— Ако бях първата, на която е подарена верижката — каза Фани, — не бих и помислила да я връщам. Но тъй като тя е подарък от брат ѝ, не е ли редно да предположим, че мис Крофърд ще предпочете да я задържи, щом като на мене не ми е нужна?

— Тя не бива да се досети, че не ти е нужна, та камо ли да разбере, че нямаш желание да я вземеш, а това, че е подарък от брат ѝ, няма никакво значение — щом нищо не ѝ попречило да ти я предложи, а на тебе — да я приемеш, значи можеш без угризения да я задържиш. Тя без съмнение е по-хубава от моята и е по-подходяща за балния салон.

— Не, изобщо не е по-хубава, дори и за този случай, и би ми свършила далеч по-малко работа. Твоята верижка ще подхожда на кръстчето на Уилям несравнимо по-добре, отколкото нейната.

— Това е за една вечер, Фани, само за една вечер, ако го приемаш като жертва, но аз съм сигурен, че като поразмислиш, ще предпочетеш по-скоро да се жертваш, отколкото да причиниш болка на човек, така загрижен за твоето удоволствие. Мис Крофърд се отнася към тебе с неизменно внимание, разбира се ти напълно го заслужаваш и аз съм последният човек, който ще го отрече, и знам, че не си способна да отговориш на вниманието с неблагодарност — сигурен съм, че те ръководи съвсем друго чувство. Сложи си утре вечер нейната верижка, както си обещала, и остави другата, която е поръчана без някаква връзка с бала, за някой не толкова тържествен случай. Такъв е моят съвет. Не бих искал да забележа и сянка от студенина между двете, чиято близост наблюдавах с искрено удоволствие и чиито души толкова много си приличат по благородство и вродена деликатност, че дребните различия, резултат по-скоро на неравностойното положение, не могат да бъдат пречка за едно истинско приятелство. Не бих искал да се появи и сянка от студенина — повтори още веднъж той и гласът му леко потрепери — между двете най-скъпи за мене същества.

И още недоизрекъл това, си тръгна, а Фани остана сама да се бори с чувствата си. Тя беше едно от двете най-скъпи същества и това би трябвало да ѝ даде сили. Но другата най-скъпа на света! Първата! Никога досега той не беше говорил така открито, и въпреки че това, което ѝ каза, не беше нещо ново за нея, ударът беше жесток — думите му ѝ разкриха неговите мисли и намерения. Всичко беше решено. Той искаше да се ожени за мис Крофърд. Това беше удар, въпреки че Фани отдавна го очакваше, и тя трябваше отново и отново да си повтаря, че е едно от двете му най-обични същества, докато смисълът на тези думи достигне до съзнанието ѝ. Ако можеше да повярва, че мис Крофърд го заслужава, тогава... О, колко по-различно щеше да бъде тогава! Колко по-леко! Но той се лъжеше в нея, той ѝ приписваше достойнства, които тя не притежаваше. Недостатъците ѝ си оставаха същите, каквито бяха, но той вече не ги виждаше. Много сълзи проля Фани над това заблуждение, докато успее да се пребори с вълнението си, и унинието, което го последва, можа да се разсее единствено благодарение на горещите молитви за неговото щастие.

Тя реши, че неин дълг е да направи всичко възможно, за да се пребори с прекалената си привързаност към Едмънд, с всичко, което граничеше с егоизъм в отношението ѝ към него. Да нарече това загуба или да си въобрази, че е такава, би било самонадеяност, която в смиреннието си не би могла да заклеми с достатъчно силни думи. Да мисли за него така, както мис Крофърд имаше право да мисли, би било лудост от нейна страна. Той при никакви обстоятелства не би могъл да бъде за нея нещо повече от приятел. Как може да ѝ дойде в ума подобна осъдителна, непозволена мисъл? Не би трябвало да допуска такава нещо и в най-тайните кътчета на въображението си. Тя щеше да се постарее да бъде разумна и със здравомислие и чисто сърце да заслужи правото да съди за характера на мис Крофърд и предимството да проявява искрена загриженост за Едмънд.

Фани твърдо вярваше в това и беше решена да изпълни дълга си, но освен това беше подвластна и на много други чувства, присъщи на младостта и природата ѝ, така че не бива особено да се учудваме, че при всичките си добри намерения да запази самообладание, тя грабна листчето, на което Едмънд беше започнал да ѝ пише, сякаш беше някакво съкровище, пратено ѝ от небето, и след като прочете с огромна нежност думите: „Скъпа моя Фани, бъди така любезна да приемеш...“,

го заключи заедно с верижката като най-ценната част от подаръка. Това беше единственото подобие на писмо, което някога беше получавала от него, а може би никога повече нямаше да получи друго. Невъзможно беше да получи нещо, което така да я зарадва със своята загриженост. Никога още два реда, излезли изпод перото и на най-известния писател, не са били удостоявани с толкова похвали, никога и най-ревностните биографи не са познали това пълно блаженство, натъквайки се на някое откритие. Възторгът на влюбената жена надхвърля даже този на биографа. Дори самият почерк, независимо какво може да й донесе написаното, вече я изпълва с блаженство. За Фани нямаше на света по-красиви букви от тези, които беше изписал Едмънд със своя съвсем обикновен почерк! Тези два реда, написани набързо, бяха образец на съвършенство, още самото подреждане на първите три думи: „Скъпа моя Фани“, тяхната плавност, й носеше щастие и тя можеше да им се любовува до безкрайност.

След като си събра мислите и успокои чувствата си благодарение на тази щастлива смесица от здрав разум и чувствителност, тя вече беше в състояние да слезе в определеното време в гостната и да се заеме с обичайните си задължения покрай леля си Бъртрам, проявявайки както винаги почтителност, без някаква видима липса на настроение.

Настъпи четвъртък, предопределен да донесе надежди и удоволствия. За Фани той започна по-приятно, отколкото често става в такива своеволни и неконтролируеми дни, тъй като скоро след закуската се получи доста дружелюбно писмо от мистър Крофърд до Уилям, в което той пишеше, че му се налага на другата сутрин да замине за няколко дни в Лондон и има голямо желание да си осигури спътник, така че се надява, ако Уилям е готов да напусне Менсфийлд половин ден по-рано от предвиденото, да се съгласи да заеме място в каретата му. Мистър Крофърд възнамеряваше да бъде в града навреме за обяда на чичо си, който имаше навика да сяде на масата доста късно, и Уилям беше поканен да обядва с него у адмирала. Предложението зарадва Уилям, който беше въодушевен от мисълта да пътува с голяма скорост в карета с четири коня и в компанията на такъв весел и дружелюбно настроен приятел, и като сравни пътуването с важна куриерска мисия, той побърза да наговори всичко, което му дойде на ума, за това колко приятно и достолепно ще бъде. Фани също

беше изключително доволна, но по съвсем други причини — първоначалният план беше Уилям да заминe с пощенската карета от Нортхемптън на следващата вечер, което нямаше да му позволи да си отдъхне дори час, преди да се качи на каретата за Портсмут. И въпреки че предложението на мистър Крофърд щеше да я лиши много по-рано от компанията на брат ѝ, тя искрено се радваше, че ще му бъде спестена умората от едно такова пътуване, и не мислеше за нищо друго. Сър Томас се отнесе с одобрение към плана по съвсем друга причина. Племенникът му щеше да бъде представен на адмирал Крофърд, а това можеше да му е от полза. Адмиралът без съмнение беше човек с влияние. С две думи, писмото зарадва всички. Половината сутрин Фани беше в приповдигнато настроение, доволна още и от факта, че самият автор също заминава.

А колкото до бала, до който оставаха броени часове, тя се вълнуваше и се боеше твърде много, за да изпита и половината радост от очакването, която се полагаше в такива случаи и която би се сторила абсолютно неизбежна на многото млади дами, очакващи събитието далеч по-спокойно, без това усещане за нещо неизпитано, интересно и особено вълнуващо, което предстоеше на Фани. Мис Прайс, позната на половината поканени само по име, днес за първи път щеше да се появи в обществото, при това като кралица на бала. Кой би могъл да бъде пощастлив от мис Прайс? Но във възпитанието на мис Прайс не влизаше изкуството да се движи в обществото и ако можеше да предположи каква роля ѝ отреждаше на този бал общественото мнение, спокойствието съвсем щеше да я напусне и да я завладее още по-силно страхът, че може да се изложи пред всички. Да потанцува, без да ѝ обръщат много внимание и без да се измори прекалено, да има достатъчно сили и партньори горе-долу половината вечер, да танцува поне малко с Едмънд и не твърде много с мистър Крофърд, да види, че Уилям се забавлява и да ѝ се удаде да стои настрана от леля си Норис — това беше върхът на амбициите ѝ и, както ѝ се струваше, възможно най-голямото щастие, което ѝ беше отредено. Такива бяха най-смелите ѝ надежди, така че не беше възможно през цялото време да я изпълват само светли очаквания, и през цялата тази дълга сутрин, прекарана главно с двете ѝ лели, често я обхващаха и не толкова радостни мисли. Уилям, твърдо решен да превърне този последен ден в ден на истинска наслада, беше отишъл на лов за бекаси. Едмънд, както с пълно

основание предполагаше, беше в дома на свещеника, и тя беше оставена сама да среща яростта на мисис Норис, която беше извън себе си от яд, че икономката ще се разпорежда с вечерята по свое усмотрение, и от която Фани, за разлика от икономката, не можеше да избяга. Всичко това така я изтощи, че накрая започна да мисли за бала като за някакво зло, и когато все така ядно я изпратиха да се облича, тръгна към стаята си толкова изнурена и неспособна да се почувства щастлива, сякаш ѝ бяха забранили да вземе участие в общата радост.

Докато бавно се изкачваше по стъпалата, тя мислеше за вчерашния ден — горе-долу по същото време се беше върнала от дома на свещеника и беше намерила Едмънд в Източната стая. „Какво ще стане, ако и днес го открия там!“ — помисли си тя, оставяйки се да я понесе въображението.

— Фани — каза някой в този миг съвсем наблизко. Тя трепна и вдигна поглед. Във вестибюла, към който току-що се беше приближила, стоеше Едмънд — явно се беше качил по другата стълба. Той се приближи. — Виждаш ми се уморена и измъчена, Фани. Сигурно си ходила много далече.

— Не, изобщо не съм излизала.

— Тогава си се преуморила у дома, което е още по-лошо. Най-добре ще е да поизлезеш малко.

Фани, която не обичаше да се оплаква, предпочете да премълчи, и Едмънд, въпреки че я гледаше съчувствено както винаги, явно скоро престана да мисли как изглежда тя. Стори ѝ се, че настроението му не е блестящо — изглежда нещо не беше наред, нещо, към което тя нямаше отношение. Двамата тръгнаха заедно нагоре, тъй като стаите им бяха на един етаж.

— Идвам от доктор Грант — каза след малко Едмънд. — Сигурно се досещаш по каква работа съм бил там, Фани. — Видът му беше толкова сериозен, че Фани веднага си помисли за една точно определена работа, при мисълта за която ѝ прилоша и тя не беше в състояние да промълви дума. — Искях да поканя мис Крофърд на първите два танца — последва обяснението, което върна Фани към живота и ѝ позволи, тъй като той явно очакваше от нея да го попита нещо, да изрече някакво подобие на въпрос дали мисията му е приключила успешно.

— Да — отговори той, после с измъчена усмивка продължи: — Тя ще танцува с мене, но каза, че това ще бъде за последен път. Тя не говори сериозно. Мисля, надявам се, убеден съм, че това не е сериозно, но бих предпочел да не го чувам. Каза, че никога не е танцувала със свещеник, няма и да танцува. Ако зависеше от мене, бих предпочел въобще да няма никакъв бал точно сега, когато... имам предвид тази седмица, днес... Утре заминавам.

За Фани беше немалко усилие да каже:

— Много съжалявам, че е станало така и че си разстроен. Днешният ден трябва да бъде ден за удоволствия. Такова беше желанието на чичо.

— О, да, да, така и ще стане. Всичко ще бъде чудесно. Аз просто се подразних за миг. Всъщност не смятам, че времето за бала е зле избрано. Какво значение има времето? Но, Фани — тук той я задържа, като хвана ръката ѝ, и продължи тихо и сериозно: — ти знаеш какво значи всичко това. Виждаш какво става. Може би ти по-добре ще ми обясниш защо съм толкова разстроен. Искам малко да си поговоря с тебе. Ти си такъв чудесен слушател. Това, което ми причини болка тази сутрин, беше нейното отношение, и аз още не мога да дойда на себе си. Знам, че нравът ѝ е също така мил и съвършен като твоя, но под влияние на предишното ѝ обкръжение в начина, по който разговаря, в мненията, които изказва, като че ли се промъква някаква нередна нотка. Тя не мисли нищо лошо, но говори така, сякаш го мисли. Казва някои неща на шега и въпреки че знам, че се шегува, това дълбоко ме наранява.

— Вината е във възпитанието ѝ — меко изрече Фани.

Едмънд не можеше да не се съгласи.

— Да, тези нейни чичо и леля! Те са нанесли такива щети на тази най-прекрасна душа! Но ще ти призная, Фани, понякога това ми изглежда нещо повече от начин на държание, имам чувството, че заразата е проникнала вътре в душата ѝ.

Фани реши, че той се обръща към нейното здравомислие, затова, след като се замисли за момент, каза:

— Ако съм ти нужна само като слушател, братовчеде, готова съм най-внимателно да те изслушам, но за съветник не ставам. Не искам това от мене, нямам нужните качества.

— Имаш право да протестираш срещу подобно задължение, Фани, но не се бой. В случай като този никога не бих поискал съвет, и, струва ми се, много малко биха го направили, освен ако не искат да ги убедят в нещо, което противоречи на съвестта им. Искам само да си поговоря с тебе.

— И още нещо, Едмънд. Извини ме за тази волност, но внимавай, докато разговаряш с мене. Не ми казвай нищо, за което покъсно ще съжаляваш. Може да дойде време...

При тези думи страните ѝ пламнаха.

— Скъпа, скъпа Фани! — възкликна Едмънд, притискайки ръката ѝ към устните си едва ли не с такава жар, сякаш беше ръката на мис Крофърд. — Ти си възпламенение на деликатността! Но тук това не е необходимо. Подобно нещо никога няма да се случи. Никога няма да настъпи времето, за което намеряваш. Подобно нещо започва да ми се струва все по-малко вероятно. А дори и да се случи това, нито ти, нито аз ще има за какво да си спомняме със страх, защото аз никога няма да се срамувам заради съмненията си. И ако някога тези съмнения изчезнат, причина за това ще бъде промяната у нея, която още повече ще я издигне в очите ми и ще ме накара да си спомням за някогашните ѝ недостатъци с възхищение, че е успяла да ги преодолее. Ти си единственото същество на света, с което бих споделил всичко това. Но ти винаги си знаела мнението ми за нея. Ти си свидетел, Фани, че никога не съм бил заслепен. Колко често сме си говорили с тебе за дребните ѝ заблуждения! Не бива да се боиш от мене, Фани. Аз почти съм се отказал от всяко сериозно намерение по отношение на нея, но трябва наистина да съм пълен глупак, ако съм способен, каквото и да ми се случи, да мисля за добротата и съчувствието ти, без да изпитам най-искрена благодарност.

Той каза достатъчно, за да разколебае опита на едно осемнадесетгодишно момиче. Каза достатъчно, за да събуди у Фани по-радостни чувства от тези, които я обземаха напоследък, и тя отговори с прояснено лице:

— Да, братовчеде, убедена съм, че ти, за разлика от някои други, не си способен на подобно нещо. Мога без страх да чуя всичко, което искаш да ми кажеш. Говори без стеснение всичко, което пожелаеш.

Двамата бяха стигнали втория етаж и появата на камериерката сложи край на разговора. Може би тъкмо навреме, за да запази Фани

сегашното си душевно спокойствие — ако бяха продължили темата още пет минути, нищо не гарантираше, че той няма да изтъкне всичките недостатъци на мис Крофърд, както и собственото си униние. А сега, разделяйки се, той я гледаше с нежна признателност, а тя — с чувство, с което не можеше да се сравни нищо на света. От много часове не беше чувала нещо толкова приятно. Откакто отшумя първата радост от писмото на мистър Крофърд до Уилям, чувствата ѝ бяха напълно противоположни. Нищо не ѝ носеше утеха, никаква надежда не я крепеше. Сега всичко, което предстоеше, ѝ се представи в розова светлина. Отново си спомни за късмета на Уилям и сега той ѝ се стори далеч по-значителен, отколкото в началото. Същото се отнасяше и за бала — очакваше я такава изпълнена с удоволствия вечер! Въодушевлението ѝ нямаше граници, и тя започна да се облича с щастливия трепет, който трябваше да съпровожда бала. Всичко вървеше чудесно, видът ѝ в огледалото никак не я огорчи, а когато стигна до верижката, щастието отново ѝ се усмихна, тъй като се оказа, че подарената от мис Крофърд верижка по никакъв начин не иска да се провере през халкичката на кръстчето. Тя беше решила да си я сложи, за да достави удоволствие на Едмънд, но верижката беше твърде масивна за целта. Ето защо трябваше да си сложи неговата и след като с огромно удоволствие съедини кръстчето и верижката, тези скъпи спомени от двете ѝ най-любими същества, тези безценни доказателства за обич, сякаш създадени, за да бъдат носени заедно и във въображението ѝ, и в живота, след като ги окачи на врата си, стори ѝ се, че Уилям и Едмънд са въплътени в тях, и тя беше готова без особено усилие да се примири с възможността да си сложи и верижката на мис Крофърд. Да, така щеше да бъде най-правилно. Мис Крофърд имаше това право, и тъй като то нямаше да бъде посегателство върху другите, по-големи права, заслужени от истинската доброта, можеше да ѝ се отдаде дължимото, при това с известно удоволствие. Верижката наистина изглеждаше чудесна и Фани най-сетне излезе от стаята си, изпълнена с удовлетворение от себе си и всичко наоколо.

Леля ѝ Бъртрам, необикновено оживена, тъкмо се беше сетила за нея във връзка с предстоящото събитие. Беше ѝ хрумнало, при това без чужда помощ, че подготвяйки се за бала, Фани може би ще се радва да получи по-умела помощ от тази, която можеха да ѝ оказат

обикновените прислужници, и след като самата тя се облече, наистина изпрати личната си камериерка да ѝ помогне. Разбира се, вече беше твърде късно, за да има някаква полза от нея. Мисис Чапман едва беше стигнала до втория етаж, когато мис Прайс излезе от стаята си напълно облечена, така че им оставаше само да си разменят любезности, но Фани беше почти толкова дълбоко впечатлена от вниманието на леля си, колкото и самата лейди Бъртрам и камериерката ѝ.

ГЛАВА 28

Когато Фани слезе долу, чичо ѝ и двете ѝ лели бяха в гостната. Сър Томас я огледа с интерес и отбеляза със задоволство, че има много елегантен вид и изглежда забележително добре. В нейно присъствие той си позволи единствено да похвали изискания ѝ и много подходящ за случая тоалет, но след като тя напусна стаята, съвсем определено заговори за нея като за истинска красавица.

— Да — каза лейди Бъртрам, — тя наистина изглежда чудесно. Аз пратих Чапман да ѝ помогне.

— Изглежда чудесно! — възкликна мисис Норис. — Как няма да изглежда чудесно при всички възможности, които са ѝ дадени — да се възпитава в такова семейство и постоянно да е пред очите ѝ примерът на братовчедките ѝ с техните безупречни маниери. Помислете си само, драги ми сър Томас, какви изключителни предимства ѝ предоставихме ние с вас. Дори и тази рокля, на която благоволихте да обърнете внимание, ѝ е великодушно подарена от вас по случай сватбата на скъпата ни мисис Рашуърт. Какво ли би станало с нея, ако ние не ѝ бяхме протегнали ръка?

Сър Томас не каза нищо, но когато седнаха на масата, погледите на двамата млади хора го убедиха, че може деликатно да засегне темата още веднъж, този път по-успешно, когато дамите се оттеглят. Фани виждаше, че предизвиква одобрение, и съзнанието, че изглежда добре, я правеше още по-хубава. Тя беше щастлива по много причини, но скоро се почувства още по-щастлива — когато лелите ѝ напуснаха стаята и тя ги последва, докато минаваше покрай Едмънд, който им отвори вратата, го чу да казва:

— Непременно трябва да танцуваш с мене, Фани. Запази два танца за мене, които решиш, стига да не са първите два.

Какво повече би могла да желае! Едва ли някога в живота си се беше чувствала толкова въодушевена. Радостта, с която братовчедките ѝ очакваха всеки бал, вече не я учудваше. Тя чувстваше, че всичко ще бъде чудесно, и тръгна да обикаля гостната, упражнявайки стъпките на

танца, тъй като в този миг беше избавена от вниманието на мисис Норис, която още с влизането беше изцяло погълната от задачата да нареди наново дървата в камината и да угаси прекрасния огън, запален от главния лакей.

Следващият половин час, който при други обстоятелства щеше да се стори на Фани най-малкото изнурително дълъг, сега измина, без щастieto й да намалее. Достатъчно беше да помисли за разговора с Едмънд, и вече пет пари не даваше за трескавото суетене на мисис Норис, нито за прозевките на лейди Бъртрам.

Мъжете се присъединиха към тях и скоро започна радостното очакване на каретите, в гостната цареше атмосфера на непринуденост и веселие, мъжете бяха наобиколили дамите, всички разговаряха и се смееха и всеки миг носеше радост и надежда. Фани чувстваше, че веселостта на Едмънд му струва немалко усилия, но беше чудесно, че се справя така добре.

Когато най-сетне се чу шумът на пристигащите карети, когато гостите наистина започнаха да се събират, предишната й веселост като че ли се стопи, видът на толкова непознати лица я накара да се затвори в себе си. Когато се оформи първият по-широк кръг, тя не само се почувства потисната от важните и официални маниери, които по нищо не отстъпваха на тези на сър Томас и на лейди Бъртрам, но и скоро установи, че често ще й се налага да понася и по-тежки изпитания. Чичо й я представяше на някои от гостите, което я принуждаваше да говори, да прави реверанси и отново да говори. Задачата никак не беше лека и тя при всеки нов опит се оглеждаше за Уилям, който спокойно и непринудено се разхождаше в дъното на салона, и жадуваше да бъде с него.

Появата на семейство Грант и брата и сестрата Крофърд се отрази твърде благоприятно на обстановката. Сковаността отстъпи пред тяхната непринуденост и близкото им познанство с много от присъстващите — оформиха се малки групички и всички се почувстваха по-уютно. И Фани се почувства по-добре от тази промяна и, освободена от товара на светското държание, би могла отново да бъде щастлива, ако можеше да се сдържи да не следи постоянно с поглед Едмънд и мис Крофърд. Тази вечер тя беше самата прелест, и кой знае как би могло да свърши всичко това? На тези размисли сложи край появата на мистър Крофърд, който застана пред нея и почти

веднага я покани на първите два танца, и това даде съвсем нова насока на мислите ѝ. В този миг тя изпита щастието на осъден на смърт, когото в последния момент са помилвали. Да има партньор за първите танци беше изключително важно, защото откриването на бала беше застрашително близко, а тя се поставяше толкова ниско, че според нея ако мистър Крофърд не я беше поканил, никой друг нямаше и да помисли за нея и в крайна сметка щеше да се сдобие с партньор след ред въпроси, суетня и чуждо вмешателство, което беше ужасно. В същото време тя забеляза в начина, по който той я покани, известна преднамереност, която никак не ѝ беше по сърце, а освен това ѝ се стори, че погледът му за миг се спря върху верижката и в него се мярна весела искрица, да, това беше усмивка, която я накара да пламне. Искаше ѝ се да потъне в земята от срам. И въпреки че втори поглед, който да я извади от равновесие, не последва, въпреки че той се стремеше просто да бъде сдържано любезен, тя не успяваше да се справи напълно със смущението си, което се увеличаваше още повече от мисълта, че Крофърд се досеща за причината, и се успокои едва когато той се обърна, за да заговори някого от присъстващите. Постепенно оживлението ѝ започна да се връща и тя се почувства искрено доволна, че има партньор, доброволен партньор, осигурен още преди започването на танците.

Когато събралото се общество се насочи към залата за танци, Фани за първи път се озова близо до мис Крофърд, чийто усмихнат поглед съвсем недвусмислено се насочи към верижката, която брат ѝ само бегло беше погледнал, но опитът ѝ да заговори за това беше париран от Фани, която от сърце желаше да сложи край на тази история и побърза да обясни откъде се е взела втората верижка — тази на кръстчето. Мис Крофърд я слушаше, и всички комплименти и намеци, които си беше подготвила за Фани, бяха забравени. Само едно чувство я изпълваше, а очите ѝ, които и преди това блестяха, засияха още по-ярко, и тя възкликна с жар и възторг:

— Наистина ли? Едмънд ви го е подарил? Само той е способен на такова нещо! Никой друг мъж не би се сетил за това. Ето защо безкрайно го уважавам! — и тя се огледа наоколо, сякаш нямаше търпение лично да му го каже. Едмънд в този момент не беше наблизо, той придружаваше няколко дами, които тъкмо излизаха от стаята, а

междувременно към двете девойки се приближи мисис Грант, хвана ги под ръка и те заедно последваха останалите.

Фани вървеше със свито сърце, но нямаше време дълго да се замисля над чувствата на мис Крофърд. Всички бяха в балната зала, цигулките свиреха, и душата ѝ беше обхваната от трепет, който не ѝ позволяваше да съсредоточи върху нещо сериозно. Трябваше да следи общите приготовления и да вникне в това, което ставаше наоколо.

Малко след това към нея се приближи сър Томас и я попита дали е поканена от някого. „Да, сър, от мистър Крофърд“ беше именно отговорът, който той очакваше. Мистър Крофърд беше наблизо, и сър Томас го заведе до нея, като каза нещо, от което ѝ стана ясно, че именно тя ще трябва да танцува във водещата двойка и да открие бала — мисъл, която до този момент не ѝ беше минавала през ума. Всеки път, когато размишляваше за предстоящия бал, тя приемаше за напълно естествено и уместно в първата двойка да бъдат Едмънд и мис Крофърд, и сега беше така поразена, че дори авторитетът на чичо ѝ, който ѝ съобщи решението си, не я възпря от изуменото възклицание, от намека, че не е подходяща и дори от молбата да бъде извинена. Самият опит да се противопостави на сър Томас вече свидетелстваше за крайно отчаяние, но в първия момент наистина я обхвана такъв безпределен ужас, че тя намери сили да го погледне в очите и да промълви, че се надява той да промени решението си. Всичко обаче беше напразно. Сър Томас се усмихна, опита се да я окуражи, после я погледна изключително сериозно и заяви с най-решителен тон: „Ще бъде така, както казах, мила моя“, така че Фани не се осмели да каже и дума повече. Само след миг мистър Крофърд вече я водеше към дъното на залата, където двамата застанаха в очакване към тях да се присъединят една след друга и останалите двойки.

Фани още не можеше да повярва. Да ѝ отредят най-важното място сред всички тези елегантни млади дами! Оказаната ѝ чест беше твърде голяма. Тя означаваше, че я поставят наравно с братовчедките ѝ! Мислите ѝ се насочиха към тези отсъстващи братовчедки с най-искрена нежност и съжаление, че не са си у дома, за да заемат полагащото им се място и да се насладят на своя дял от удоволствията, които биха ги изпълнили с възторг. Толкова често ги беше чувала да мечтаят за бал в Менсфийлд парк като за най-голямото възможно щастие! И сега, когато той вече беше факт, те не бяха у дома и

трябваше да го открие тя, при това с мистър Крофърд! Фани се надяваше, че сега вече не биха ѝ завидели заради тази чест, но когато си спомни как стояха нещата есента, какви бяха отношенията помежду им, сегашната ситуация ѝ се струваше още по-непонятна.

Балът започна. Фани се чувстваше по-скоро поласкана, отколкото щастлива, така беше поне по време на първия танц. Партньорът ѝ беше в прекрасно настроение и се опитваше да го предаде и на нея, но тя беше прекалено уплашена, за да се радва, и това продължи до момента, в който престана да ѝ се струва, че всички гледат в нея. Но, млада, хубава и нежна, тя дори и в неловкостта си беше грациозна, така че малко от присъстващите в залата бяха склонни да се отзоват без одобрение за нея. Тя беше привлекателна, беше скромна, беше племенница на сър Томас, а скоро стана ясно, че мистър Крофърд ѝ се възхищава. Това беше достатъчно, за да ѝ осигури всеобщо благоразположение. Самият сър Томас наблюдаваше танца ѝ с удовлетворение — той се гордееше с племенницата си и въпреки че, за разлика от мисис Норис, не беше склонен да отдаде красотата ѝ на преселването в Менсфийлд, беше доволен от себе си за това, че ѝ е осигурил всичко останало — възпитанието и маниерите си Фани дължеше на него.

Мис Крофърд сякаш четеше мислите на сър Томас, докато той стоеше и наблюдаваше, и, въпреки всичките му заблуждения по отношение на нея, изпитваше желание да се представи пред него в най-добра светлина, затова се възползва от случая и се приближи, за да каже няколко ласкави думи за Фани. Похвалите ѝ бяха много сърдечни и сър Томас ги прие точно така, както ѝ се искаше, като се присъедини към тях само дотолкова, доколкото сдържаността, вежливостта и спокойните маниери му позволяваха, но явно беше доста по-добре подготвен за този разговор от съпругата си. Мери я видя да седи на един диван съвсем наблизо и малко по-късно, преди да се върне към танца, се приближи към нея, за да ѝ поднесе комплиментите си за външността на Фани.

— Да, тя наистина изглежда много добре — спокойно отговори лейди Бъртрам. — Чапман ѝ помогна с обличането. Аз ѝ изпратих Чапман. — Тя беше така впечатлена от собствената си доброта — да изпрати Чапман при Фани, че този факт не ѝ излизаше от ума.

Мис Крофърд познаваше твърде добре мисис Норис, за да си въобрази, че може да я трогне с някаква похвала за Фани. С нея трябваше да се действа според случая.

— Ах, госпожо, колко ни липсват скъпата мисис Рашуърт и Джулия тази вечер! — и мисис Норис ѝ се отблагодари с толкова усмивки и любезни думи, за колкото ѝ стигна времето сред всичките задължения, която сама си беше измислила — да организира игра на карти, да отправя намеци към сър Томас и да се опитва да премести всички почтени възрастни дами в по-подходяща част на залата.

Само когато се опита да достави удоволствие на Фани, мис Крофърд сбърка. Намерението ѝ беше да накара сърчицето на приятелката ѝ да се разтупти от сладостно вълнение, да ѝ внуши възхитителното съзнание за успех, и неправилно изтълкувала причината за изчервяването на Фани, когато след първите два танца се приближи към нея все още с убеждението, че постъпва правилно, многозначително заяви:

— Може би вие ще ми кажете защо брат ми заминава утре за Лондон? Той твърди, че имал работа там, но не ми каза каква. Това е първият път, когато отказва да ми се довери! Но всички ни чака това. Рано или късно се намира кой да ни замени. Ето, сега аз трябва да се информирам от вас. Кажете, за бога, защо заминава Хенри?

Фани отрече да знае нещо с цялата твърдост, която смущението ѝ позволяваше.

— Е, в такъв случай — каза със смях мис Крофърд — не ми остава нищо друго, освен да предположа, че заминава единствено заради удоволствието да придружи брат ви и да си поговори по пътя за вас.

Фани беше смутена, но смущението ѝ се дължеше на неудоволствие. В това време мис Крофърд се чудеше защо приятелката ѝ не се усмихва и реши, че е болезнено чувствителна, странна и каква ли не още, но и през ум не ѝ мина, че може би вниманието на Хенри не ѝ е приятно. Вечерта донесе на Фани много приятни преживявания, но те не се дължаха на неговата благосклонност. Тя би предпочела да не получава повторна покана за танц толкова скоро и да не съзнава, че разпитвайки преди това мисис Норис за часа на вечерята, той има намерение да прекара близо до нея тази част от вечерта. Но да се избегне вниманието му беше невъзможно. Той я накара да почувства,

че всичко се прави заради нея и Фани не би могла да нарече неприятен начина, по който го направи, а държанието му — нетактично или демонстративно, дори в някои моменти, в които говореше за Уилям, беше почти приятен, а в гласа му се чувстваше топлина, която му правеше чест. И въпреки това удоволствието ѝ никак не се дължеше на неговото внимание. Тя се чувстваше щастлива всеки път, когато погледнеше към Уилям и видеше колко добре се забавлява, когато получише възможност да се поразходи няколко минути с него из залата и да послуша как се изказва за партньорките си. Правеше я щастлива и съзнанието, че ѝ се възхищават, а също и това, че двата танца, обещани на Едмънд, все още ѝ предстоят и че до тях има още много време, тъй като през цялата вечер кавалерите се надпреварваха да я канят, а с него нямаше никаква определена уговорка. Беше щастлива дори и тогава, когато танцуваше с него, но не защото той беше в твърде лъчезарно настроение или проявяваше нежната галантност от изминалата блажена сутрин. Душата му беше измъчена и тя се почувства още по-щастлива от съзнанието, че е приятелката, при която Едмънд може да намери покой.

— Изморих се от светски разговори — каза той. — Говорих цяла вечер, без да имам какво да кажа. Но с тебе мога да си отдъхна, Фани. Ти няма да искаш от мене да те забавлявам. Хайде да си позволим лукса да помълчим малко.

Фани не се реши дори да изрази с думи съгласието си. Умората, вероятно до голяма степен предизвикана от същите чувства, които беше споделил с нея сутринта, изискваше особено уважение, и двамата в продължение на два танца бяха толкова спокойни и сдържани, че нито един страничен наблюдател не би и помислил за възможността сър Томас да е възпитал съпруга за по-малкия си син.

Вечерта беше донесла малко радост на Едмънд. Докато танцуваха първия път с мис Крофърд, настроението ѝ беше прекрасно, но това не го радваше. То му донесе не толкова спокойствие, колкото огорчение. А по-късно — защото се оказа, че не може да намери в себе си сили да не я покани повторно — тя го нарани дълбоко с изказванията си за професията, на която той много скоро щеше да се посвети. Двамата разговаряха, после мълчаха, той я убеждаваше, тя му се надсмиваше, докато накрая се разделиха, сърдити един на друг. Фани, която не можеше да се сдържи да не ги наблюдава, видя

достатъчно, за да се почувства донякъде удовлетворена. Да се чувства щастлива, когато Едмънд страда, би било варварство от нейна страна. Въпреки това самото убеждение, че той има причини да страда, би трябвало да ѝ донесе известна радост, както и стана.

След като двата ѝ танца с Едмънд свършиха, желанието и силите също я напуснаха, и сър Томас, виждайки я по-скоро да пристъпва, отколкото да танцува сред пооределите танцьори, задъхана и с ръка на сърцето, ѝ нареди да седне. От този момент и Крофърд спря да танцува.

— Горкичката Фани! — възкликна Уилям, който се приближи за минутка и през цялото време си вееше с ветрилото на партньорката си, без да се сети да спре. — Колко бързо остана без сили! Та балът едва започва! Аз се надявам да потанцуваме поне още два часа. Как може да се измориш толкова скоро?

— Толкова скоро! Добри ми приятелю — каза сър Томас, като извади часовника си възможно най-предпазливо. — Часът е три, а сестра ти не е свикнала да стои будна по това време.

— Тогава, Фани, недей да ставаш сутринта, когато си заминавам. Наспи се както трябва и не мисли за мене.

— О, Уилям!

— Какво? Тя смята да стане преди тръгването ти?

— О, да, сър! — извика Фани и скочи от мястото си, за да бъде по-близо до чичо си. — Аз трябва да стана и да закуся с него. Та това е за последен път, утре е последната сутрин!

— По-добре недей. Той трябва да е закусил и да тръгне най-късно в девет и половина. Мистър Крофърд, вие, струва ми се, ще го вземете в девет и половина?

Ала Фани така горещо настояваше със сълзи на очи, че беше невъзможно да ѝ се откаже, така че всичко свърши с едно милостиво: „Е, хайде, хайде“, което трябваше да означава разрешение.

— И така, девет и половина — каза Крофърд на Уилям, който тръгна да танцува. — Ще бъда точен, защото нямам любяща сестра, която да стане заради мене. — После, обръщайки се към Фани, добави по-тихо: — За мене ще скърби само опустялата къща. Утре моите представи за времето сигурно ще се сторят на вашия брат твърде различни от неговите.

След кратък размисъл сър Томас покани Крофърд да закуси рано сутринта в имението, вместо да седне на масата сам. Той самият също щеше да закуси с тях. Готовността, с която беше приета поканата, за сетен път го убеди, че подозрението му, на което, трябваше да признае, до голяма степен се дължеше днешният бал, никак не е лишено от основания. Мистър Крофърд беше влюбен във Фани. Сър Томас беше изпълнен с радостни предчувствия за това какво щеше да последва. В това време племенницата му съвсем не чувстваше благодарност за тази покана. Тя се беше надявала да остане насаме с Уилям тази последна сутрин. Това щеше да бъде с нищо несравнима милост. Но въпреки че надеждите ѝ бяха разрушени, и през ум не ѝ минаваше да роптае. Точно обратното, тя до такава степен не беше свикнала някой да се съобразява с желанията ѝ и да се прави каквото и да било, за да ѝ се угоди, че по-скоро беше склонна да се чуди и да се радва, че е постигнала толкова много, отколкото да се оплаква от последвалия нежелан развой на събитията.

Скоро след това сър Томас си позволи още една малка намеса, като я посъветва веднага да си легне. „Съвет“ беше думата, която той употреби, но тя беше равносилна на заповед, и на Фани не ѝ оставаше нищо друго, освен да стане от мястото си, и след като мистър Крофърд най-сърдечно се сбогува с нея, тихо да напусне. Само на вратата тя спря, като дамата от Бранксхолм Хол, „за един кратък миг“, за да обгърне с поглед щастливата картина и за последен път да погледне останалите пет или шест самоотвержени двойки, които продължаваха усърдно да се трудят, после бавно изкачи парадното стълбище, съпроводена от звуците на нескончаемия кадрил, като в треска от надежди и страхове, от супата и греяното вино, изтощена и с крака като от олово, неспокойна и възбудена, но с чувството, че въпреки всичко балът е бил възхитителен.

След като я отпрати по този начин, сър Томас може би се грижеше не само за здравето ѝ. Не е изключено да му беше дошла на ум мисълта, че мистър Крофърд е седял достатъчно дълго край нея, или пък му беше хрумнало да я представи в най-добра светлина като бъдеща примерна съпруга, демонстрирайки послушанието ѝ.

ГЛАВА 29

Балът отмина, а след него и закуската. Братът и сестрата се целунаха на раздяла и Уилям си замина. Мистър Крофърд се оказа много точен, както беше обещал, и последната закуска премина бързо и приятно.

Фани, която беше с Уилям до последния миг, се върна в стаята за закуска с наскърбено сърце, за да тъгува над печалната промяна, и чичо ѝ тактично я остави да изплаче мъката си на спокойствие — може би си мислеше, че празните столове на двамата млади хора ще предизвикат у нея прилив на нежен възторг, а останалите в чинията на Уилям горчица и кости от студено свинско и яйчените черупки в тази на мистър Крофърд еднакво ще я трогнат. Фани седна и заплака от любов, точно както чичо ѝ предполагаше, но това беше сестринска любов и нищо повече. Уилям си беше заминал и сега тя се терзаеше, че е изгубила половината от времето си в празни занимания и егоистични грижи, които нямаха нищо общо с него.

Характерът на Фани беше такъв, че само като си помислеше за живота на леля си Норис в нейната бедна и унила къщичка, тутакси започваше да се упреква в някаква дребна проява на невнимание към нея последния път, когато са били заедно. Ето защо угризенията ѝ, че през двете седмици, които Уилям беше прекарал в Менсфийлд, тя не е успяла да му каже и да направи всичко, на което е могъл с право да разчита, я измъчваха неимоверно.

Тягостен и тъжен беше този ден. Малко след втората закуска и Едмънд се сбогува с тях за една седмица и препусна към Питърбъроу. Всички заминаха. От вчерашната вечер не остана нищо, освен спомените, които Фани имаше с кого да сподели. Тя трябваше да поговори с някого и се опита за заговори за бала с леля си Бъртрам, но леля ѝ беше обърнала толкова малко внимание на това, което ставаше, и беше до такава степен лишена от любопитство, че да се говори с нея беше цяло мъчение. Лейди Бъртрам не беше разгледала добре нито един тоалет, не беше забелязала кой къде е седял на вечерята,

спомняше си само своята рокля и своето място. В главата ѝ се въртеше нечие изказване за една от госпожиците Медъкс, също и някаква забележка на лейди Прескот относно Фани. Полковник Харисън беше казал за мистър Крофърд или за Уилям, че е най-приятният млад човек в залата, но тя не беше сигурна за кого точно от двамата се отнасяше. Някой ѝ беше подшушнал нещо, но тя беше забравила да пита сър Томас за какво става дума. Такива бяха най-дългите ѝ изказвания и най-ясните впечатления — останалото бяха просто апатични възгласи от рода на: „Да, да... Много добре... Наистина ли?... Нима?... Не съм забелязала... Не мога да отлича единия от другия.“ Всичко това беше отчайващо. По-лоши можеха да бъдат само резките отговори на мисис Норис, но тя си беше заминала с всичкото останало от бала желе, за да лекува някаква болна прислужница, така че в малката им компания поне царяха покой и доброжелателство, ако нямаше с какво друго да се похвалят.

Вечерта беше също така тягостна, както изминалият ден.

— Не мога да разбера какво става с мене! — заяви лейди Бъртрам, когато изнесоха принадлежностите за чай. — Чувствам се съвсем оглупяла. Сигурно е от седенето до късно миналата вечер. Фани, трябва да измислиш нещо да ме събудиш. Работата не ми спори. Иди да донесеш картите, че съвсем се оклюмах.

Фани донесе картите и игра с леля си крибидж, докато стана време за лягане, и тъй като сър Томас си четеше на ум, през следващите два часа тишината в стаята се нарушаваше само от обявяването на резултата:

— Ето, сега стават тридесет и едно. Четири държа, и осем в банката.

— Вие давате, госпожо. Да раздам ли вместо вас?

Фани отново и отново мислеше за промяната, която беше настъпила в тази стая и в цялата тази част на къщата през последните четиридесет и осем часа. Предишната нощ я изпълваха надежди и смях, суетня и движение, шум и блясък — и гостната, и стаите около нея, и всичко наоколо. Сега царяха апатия и безлюдие.

Здравият нощен сън се отрази добре на настроението на Фани. На следващия ден тя вече беше способна да мисли за Уилям с по-весело чувство и тъй като сутринта ѝ се удаде случай да си поговори много приятно за четвъртък вечер с мисис Грант и мис Крофърд, като

всички детайли бяха обсъдени с много въображение и весели шеги — неделима част от картината на отминалия бал, вече не й беше никак трудно да възстанови обичайното си настроение и с лекота да се приспособи към затишието през тази спокойна седмица.

И действително, нито един ден от пребиваването й в Менсфийлд не беше преминавал в толкова тесен кръг, беше заминал и този, който внасяше уют и добро настроение във всяко семейно събиране, при всяко сядане на масата. Но трябваше да се свикне с това. Скоро той щеше да замине окончателно, и Фани беше благодарна, че поне може да седи в една стая с чичо си, да слуша гласа му, да изслушва въпросите му и дори да им отговаря без някогашното ужасно притеснение.

— Нашите двама млади хора ни липсват — отбеляза сър Томас първия ден, а и на следващия, когато силно намалялата им компания се събра след обяда, но като видя първия път как очите на Фани се напълниха със сълзи, не каза нищо повече, само предложи да пийнат за тяхно здраве. На следващия ден обаче той си позволи повече — отзова се одобрително за Уилям и изрази надежда, че скоро ще бъде произведен в чин.

— И нямаме никакво основание да се съмняваме — допълни той, — че посещенията му в Менсфийлд ще зачестят. Колкото до Едмънд, ще трябва да свикнем да се справяме без него. Тази зима ще бъде последната, която ще прекара с нас.

— Да — каза лейди Бъртрам, — но аз бих предпочела да не ни напуска. Всички те като че ли рано или късно заминават. Бих предпочела да си останат у дома.

Това се отнасяше най-вече за Джулия, която току-що беше поискала разрешение да замине с Мария за Лондон, и тъй като според сър Томас най-добре и за двете му дъщери беше да даде такова разрешение, лейди Бъртрам, чието добродушие не би й позволило да се противопостави, беше силно огорчена, че Джулия няма да се върне в близките дни, както беше предвидено отначало. Сър Томас трябваше да използва цялото си здравомислие, за да примири съпругата си с това решение. Той се позова на всички чувства, които би следвало да изпитва в подобен случай един грижовен родител, приписа й всичко, което подобаваше на една любяща майка, чието най-голямо желание е да достави удоволствие на децата си, така че в крайна сметка тя

спокойно каза „да“, и след като мълчаливо поразмисли четвърт час, непринудено заяви:

— Мислех си, сър Томас, че направихме много добре, като взехме на времето Фани — сега, когато другите ги няма, се вижда колко бяхме прави.

Сър Томас побърза да направи похвалата още по-приятна, като добави:

— Напълно сте права. Като хвалим Фани право в очите, ние ѝ показваме за какво добро момиче я смятаме. Сега нейната компания ни е особено скъпа. Ако някога сме били добри с нея, сега самите ние имаме нужда от нейната доброта.

— Да — откликна лейди Бъртрам след кратка пауза, — и е толкова приятно да знаем, че поне тя винаги ще остане с нас.

Сър Томас не отговори веднага, а с лека усмивка погледна племенницата си, след което сериозно заяви:

— Надявам се никога да не ни напусне, докато не я поканят в някой друг дом, който съвсем естествено ще ѝ предложи повече щастие, отколкото е изпитала при нас.

— Има малка вероятност това да се случи, сър Томас. Кой би могъл да я покани. Мария сигурно много ще се радва Фани да ѝ гостува от време на време в Содъртън, но едва ли ще ѝ дойде на ум да я покани за постоянно... пък и, сигурна съм, тук ѝ е по-добре. А и аз не бих се справила без нея.

Седмицата, преминала така тихо и мирно в имението, в дома на свещеника беше съвсем различна. Или поне преживяванията на младите дами в двете семейства доста се различаваха. Това, което носеше успокоение и утеха на Фани, у Мери предизвикваше скука и раздразнение. Това до известна степен се дължеше на разликата в характера и навиците — едната се задоволяваше с толкова малко, докато другата трудно се примиряваше с нещо, което не ѝ беше по вкуса, но главната причина като че ли се криеше в разликата в обстоятелствата. В някои отношения интересите им бяха напълно противоположни. За Фани отсъствието на Едмънд, причината и целта на това отсъствие, беше истинско облекчение. За Мери то беше мъчително във всяко едно отношение. Неговото присъствие ѝ липсваше всеки ден, едва ли не всеки час, и то дотолкова, че само при мисълта за какво е заминал я обземаше гняв. Той едва ли би могъл да

предприеме нещо по-неизгодно за себе си от това едноседмично отсъствие точно тогава, когато и брат ѝ беше заминал, когато беше отпътувал и Уилям Прайс и цялата така оживена доскоро компания се беше разпаднала. Огорчението ѝ беше безгранично. Сега в дома на свещеника беше останало само едно жалко трио, обречено на затворничество от непрекъснатите дъждове, сменящи се със сняг, принудено да бездейства и без никаква надежда за промяна. Въпреки че се сърдеше на Едмънд за упоритостта, с която следваше собствените си принципи, без да се съобразява с нея (и се сърдеше толкова, че раздялата им на бала трудно можеше да се нарече приятелска), по време на отсъствието му тя не можеше да не мисли постоянно за него, за неговите достойнства и чувствата му към нея, и копнееше да се подновят почти ежедневните им напоследък срещи. Отсъствието му продължаваше излишно дълго. Не трябваше да заминава за толкова време, не биваше да напуска дома си за цяла седмица, когато собственото ѝ отпътуване от Менсфийлд беше толкова близко! После тя започна да вини себе си. Искаше ѝ се да не го беше нападала така разгорещено по време на последния им разговор. Опасяваше се, че е употребила някои прекалено силни, дори презрителни изрази, говорейки за свещеническото съсловие, а не биваше да го прави. Това беше невъзпитано и грозно. Тя от цялото си сърце желаше никога да не е изричала тези думи.

Седмицата измина, без огорчението ѝ да намалее. Всичко, което се случи, беше неприятно, но стана още по-лошо, когато отново настъпи петък, а Едмънд не се върна, не се появи и в събота, а в неделя по време на кратката среща със семейството му се разбра, че той е писал у дома, за да съобщи, че връщането му се отлага, защото е обещал да гостува у приятеля си още няколко дни.

Ако досега Мери го чакаше с нетърпение и съжаление, ако се упрекваше за казаното и се боеше, че то му е подействало твърде силно, то сега чувствата и страховете ѝ бяха десеторно по-силни. Нещо повече, трябваше да се пребори с едно напълно непознато за нея до този момент чувство — ревността. Приятелят на Едмънд, мистър Оуен, имаше сестри. Може би те му се бяха сторили привлекателни. Но във всички случаи оставането му там по време, когато тя трябваше, съгласно предварителните планове, да замине за Лондон, беше непоносимо за нея. Ако Хенри се беше върнал, както обещаваше, след

три-четири дни, сега тя вече щеше да напуска Менсфийлд. Трябваше на всяка цена да се срещне с Фани и да се опита да научи нещо. Не можеше да живее повече в тази отчайваща самота, ето защо се запъти към имението, въпреки трудностите по пътя, които само преди седмица ѝ се струваха непреодолими, само за да научи малко повече, или поне да чуе името му.

Първият половин час беше изгубен, тъй като Фани седеше с лейди Бъртрам, а докато не ѝ се удадеше да останат насаме, мис Крофърд нямаше на какво да разчита. Но лейди Бъртрам най-сетне излезе от стаята, и тя веднага заговори, като правеше всичко възможно да владее гласа си:

— Как ви харесва това, че братовчед ви Едмънд отсъства толкова дълго? Предполагам, че отсъствието му се отразява най-зле на вас, като единствен млад човек в къщата. Сигурно много ви липсва. Изненадва ли ви оставането му там?

— Не зная — колебливо изрече Фани. — Всъщност да... Не го очаквах.

— Той може би винаги ще остава далеч от дома по-дълго, отколкото е възнамерявал. Обикновено всички млади хора правят така.

— Но единственият път, когато е ходил у мистър Оуен досега, не стана така.

— Сега къщата му се е сторила по-приятна. Той е много, много приятен млад човек и аз съм доста огорчена, че няма да се срещнем, преди да замина за Лондон. Това вече е извън всяко съмнение. Чакам Хенри да се върне всеки момент и веднага, щом пристигне, няма да има нищо, което да ме задържа повече в Менсфийлд. Признавам, че бих искала да се видя с него още веднъж. Но вие ще му предадете поздравите от мене, нали? Да, мисля, че това е думата. Не ви ли се струва, че нещо липсва в нашия език, мис Прайс, нещо, което се намира между „поздрав“ и... и „нежен привет“, което да подхожда на нашето дружеско познание? Познание, продължило много месеци! Но може би и поздравите ще бъдат достатъчни. Дълго ли беше писмото му? Пише ли подробно как прекарва времето си? Дали коледното веселие не го е накарало да остане?

— Аз чух само част от писмото — то беше адресирано до чичо ми, но смятам, че е било доста кратко, не повече от няколко реда, сигурна съм. Разбрах само, че приятелят му е настоял да остане по-

дълго и че той се е съгласил. За още два-три дни, или малко повече, не съм съвсем сигурна.

— О, щом е писал на баща си... А аз бях сигурна, че писмото е до лейди Бъртрам или до вас. Но щом е писал на баща си, нищо чудно, че е бил кратък. Кой би могъл да пише на сър Томас за дреболии? Ако писмото беше до вас, сигурно щеше да бъде по-подробно. Щяхте да прочетете за балове и приеми. Той щеше да ви опише всичко и всички. Колко са госпожиците Оуен?

— Големите са три.

— А музикални ли са?

— Нямам представа. Не съм чувала подобно нещо.

— Нали знаете, това е първото нещо, за което пита една музикална жена, когато стане дума за друга — каза мис Крофърд, като се опитваше да изглежда весела и безгрижна. — Но да разпитваш за млади дами е много глупаво. Вземете които и да е три сестри, току-що излезли от детската възраст, и става ясно и без да ви казват, какво точно представляват. Всичките са прекрасно възпитани и приятни, а едната задължително доста хубавичка. Всяко семейство си има по една красавица — това е в реда на нещата. Двете свирят на пиано, а третата — на арфа, и всичките пеят, или поне биха могли, ако са ги научили. Или пеят още по-добре, тъкмо защото не са ги учили. Така, или приблизително така стоят нещата.

— Не знам нищо за госпожиците Оуен — спокойно каза Фани.

— Не знаете нищо и не искате да знаете, както се казва. По-голямо безразличие в живота си не съм срещала. И наистина, защо трябва да ви интересуват хора, които никога не сте виждали!... Е, като се върне братовчед ви Едмънд, ще завари един много тих Менсфийлд — всичките му шумни обитатели ще са си заминали — и вашият брат, и моят, и аз самата. Колкото повече приближава времето да се разделя с мисис Грант, толкова по-малко ми се иска. И тя няма желание да заминавам.

Фани се почувства длъжна да каже нещо.

— Не бива да се съмнявате, че много хора ще скучаят по вас. Липсата ви ще се почувства много силно.

Мис Крофърд се вгледа в нея, сякаш очакваше да чуе още нещо, после каза със смях:

— О, да! Като всяко шумно зло, когато се отърват от него, тоест когато се почувства благотворната разлика. Не, не си прося комплименти, не се чувствайте задължена да ми отговаряте. Ако наистина започна да липсвам някому, ще си проличи. Който иска да ме види, ще ме намери. Не заминавам в някаква неопределена посока, нито в далечни и недостижими места.

Този път Фани не можа да отрони и дума от устата си и мис Крофърд беше разочарована, защото се надяваше да чуе някое приятно уверение относно обаянието си от онази, която би трябвало да знае всичко. Настроението ѝ отново се помрачи.

— Госпожиците Оуен — каза тя след малко. — Представете си една от тях настанена завинаги в Торнтън Лейси. Как би ви се харесало това? Случвали са се и по-необичайни неща. Струва ми се, че точно към това се домогват. И с пълно право, това би било чудесна възможност за тях. Никак не се учудвам, нито пък ги упреквам. Дълг на всеки е да се погрижи за себе си по най-добрия начин. Синът на сър Томас Бъртрам не е който и да е и сега им се е открил шанс. Баща им е свещеник, брат им също, всички те са духовни лица. Едмънд им се пада по право, той е човек от тяхното съсловие. Вие мълчите, Фани... мис Прайс, не казвате нищо. Но кажете ми честно, не очаквате ли и вие точно това?

— Не — отговори решително Фани, — нищо подобно не очаквам.

— Не очаквате нищо подобно?! — възкликна мис Крофърд с жар. — Чудно нещо! Но, предполагам, че вие най-добре знаете — винаги съм мислела, че знаете... Може би не смятате, че той има намерение някога да се ожени, или поне за момента не възнамерява да го направи?

— Наистина не смятам — меко каза Фани, като се надяваше да не е сбъркала нито в предположението, нито в това, че го изрази на глас.

Събеседничката ѝ я изгледа изпитателно и от пламването на Фани под погледа ѝ си направи изводи, които значително подобриха настроението ѝ, така че каза само:

— Така, както е сега, е най-добре — и смени темата.

ГЛАВА 30

След този разговор безпокойството на мис Крофърд доста се поуталожих и тя се отправи към дома, готова, ако е нужно, да изтърпи още една седмица оредялата компания и лошото време, но още същата вечер брат ѝ се върна от Лондон, както винаги весел, и дори още по-оживен от обикновено, така че вече нямаше опасност за доброто ѝ настроение. Това, че той все още отказваше да ѝ каже за какво е ходил в Лондон, само я развеселяваше. До вчера то би я раздразнило, но сега го възприемаше като безобидна шега, зад която най-вероятно се криеше някаква приятна изненада за нея. Следващият ден наистина ѝ донесе изненада. Хенри заяви, че отива да види как се чувства семейство Бъртрам и ще се прибере след десетина минути, но не се появи цял час. Когато сестра му, която го чакаше, за да се поразходят заедно в градината, го посрещна нетърпеливо на завоя на алеята и извика: „Хенри, скъпи, къде се изгуби толкова време?“, той можа само да каже, че е седял с лейди Бъртрам и Фани.

— Седял си при тях час и половина?! — възкликна Мери.

Но най-изненадващото все още предстоеше.

— Да, Мери — каза той, като хвана ръката ѝ и я пхна под своята, тръгвайки като в просъница по алеята. — Не можах да си тръгна по-рано — Фани беше така прелестна! Аз реших, Мери. Обмислил съм всичко и нямам никакви съмнения. Ще те изненада ли това? Не, едва ли... Сигурно си се досетила, че твърдо съм решил да се ожена за Фани Прайс.

Сега изненадата беше пълна. Каквото и да си мислеше той по въпроса, на сестра му и през ум не ѝ беше минало подобно нещо. Тя имаше толкова изумен вид, че брат ѝ се принуди да повтори още веднъж това, което вече беше казал, този път още по-обстойно и тържествено. След като се убеди, че наистина е твърдо решен, Мери не прояви неудоволствие, напротив, дори беше приятно изненадана. При сегашното си състояние Мери беше готова да приветства едно

сродяване със семейство Бъртрам, и донякъде неравният брак на брат ѝ не я огорчаваше.

— Да, Мери — заяви Хенри в заключение, — аз наистина паднах в капана. Знаеш какви лекомислени намерения ме движеха отначало, но сега с това е свършено. Лаская се от мисълта, че съм успял да постигна известен напредък и донякъде съм спечелил благоразположението ѝ. Колкото до моите чувства, те си остават непроменени.

— Щастливка, щастливка! — възкликна Мери, когато отново придоби дар слово. — Каква партия за нея! Хенри, скъпи мой, това е само първото ми чувство, а второто, не по-малко искрено е, че от цялата си душа одобрявам твоя избор и съм толкова сигурна в бъдещото ви щастие, колкото го искам и ви го пожелавам! Ще имаш една прелестна малка женичка, възплъщение на благодарността и предаността! Точно такава, каквато заслужаваш. Каква невероятна партия е това за нея! Мисис Норис често говори за късмета ѝ — какво ли би казала сега! В какъв възторг ще бъде цялото семейство! А в него тя има няколко истински приятели. Как ще се зарадват те! Но разкажи ми всичко. Говори ми, не спирай. Кога започна да мислиш сериозно за нея?

Нямаше нищо по-трудно от отговора на този въпрос, въпреки че беше изключително приятно да го чуеш. Той не би могъл да каже „как тази сладка напаст тайно го е завладяла“, и още преди да е успял за трети път с различни думи да изрази чувствата си, сестра му нетърпеливо го прекъсна:

— Ах, скъпи мой Хенри, значи тази е причината да заминеш за Лондон! Такава била работата ти там! Сметнал си за разумно да се посъветваш с адмирала, преди да направиш тази стъпка.

Хенри обаче упорито отричаше. Той познаваше твърде добре адмирала, за да търси съвет от него по отношение на брачните си планове. Адмиралът мразеше брака и смяташе, че нищо не би могло да оправдае женитбата на един млад човек, разполагащ със солидно състояние.

— Когато опознае Фани, той ще бъде във възторг от нея — продължи Хенри. — Тя е точно жената, способна да победи цялото предубеждение на адмирала спрямо женския пол, защото е жена, каквато според него не би могла да съществува. Тя е олицетворената

невъзможност, която той би описал, стига да притежаваше достатъчно изтънченост, за да облече в думи мислите си. Но докато въпросът не се реши окончателно, така че ничие вмешателство да не може да промени хода на нещата, той няма да научи нищо. Не, Мери, ти дълбоко се заблуждаваш. Още не си открила истинската причина за заминаването ми!

— Добре, добре, аз съм напълно удовлетворена. Вече знам с кого е свързано то, все някога ще науча останалото. Фани Прайс — това е чудесно, наистина е чудесно! Да стане така, че Менсфийлд да се превърне за тебе... да срещнеш съдбата си в Менсфийлд! Но ти си напълно прав, по-добър избор не би могъл да направиш. На света няма друго момиче като Фани, а средства и така няма да ти липсват. Колкото до роднинските ѝ връзки, те са повече от добри. Семейство Бъртрам безспорно е едно от първите в околността. Тя е племенница на сър Томас Бъртрам, а за обществото това е напълно достатъчно. Но продължавай, продължавай! Каж ми още нещо. Какви са плановете ти? Знае ли тя вече за щастието, което я очаква?

— Не.

— А какво чакаш?

— Нещо, което да не е просто удобен случай. Мери, тя не е като братовчедките си, но мисля си все пак, че няма да получи отказ.

— О, не, разбира се! Дори и да не беше толкова мил и, да предположим, тя още не те е обикнала, в което обаче силно се съмнявам, можеш да бъдеш напълно спокоен. При нейния нежен и отзивчив характер тя тутакси ще откликне на чувствата ти с цялото си сърце. Убедена съм, че тя никога няма да се омъжи без любов, искам да кажа, че ако има на света девойка, способна да не се поддаде на никакви честолубиви амбиции, това мисля е именно тя. Но помоли я да те обикне и тя няма да има сърце да ти откаже.

Когато възторгът ѝ се поуталожил, Хенри заговори със същото удоволствие, с което тя беше готова да го слуша и разговорът я заинтригува почти толкова, колкото и него, въпреки че всъщност той нямаше какво толкова да сподели, освен чувствата си и разсъжденията за обаянието на Фани. Прелестното лице и фигурата на Фани, милото ѝ държание и чудесното ѝ сърце — това беше наистина неизчерпаема тема. Той горещо превъзнасяше нейната отзивчивост, скромност и кротък характер, същата тази кротост, на която мъжете

толкова държат, когато оценяват достойнствата на една жена, така че, влюбвайки се в жени, на които тя не е присъща, никак не могат да повярват в липсата ѝ. Хенри Крофърд имаше всички основания да хвали нрава ѝ и да разчита на него. Често беше ставал свидетел на изпитанията, на които биваше подложена. Имаше ли в семейството някой, като се изключи Едмънд, който по един или друг начин да не беше злоупотребявал с търпението и сдържаността ѝ? Тя умееше горещо да се привързва. Трябваше човек да я види, когато е с брат си! Нима можеше да съществува по-възхитително доказателство, че сърцето ѝ е не само нежно, но и горещо? Можеше ли нещо да окуражи повече мъжа, който се опитва да спечели любовта ѝ? Освен това тя без съмнение беше умна, мисълта ѝ беше бърза и ясна, а държанието ѝ като огледало отразяваше скромната ѝ и изтънчена душа. И това не беше всичко. Хенри Крофърд притежаваше достатъчно усет, за да оцени какъв безценен дар за една съпруга са твърдите принципи, въпреки че никак не беше навикнал на сериозни разсъждения и поради това трудно би могъл да ги назове с точното им име, но когато говореше за нейната непоколебимост и безупречно държание, за високите ѝ представи за чест и приличие, които бяха гаранция, че един мъж спокойно би могъл да разчита на нейната преданост и честност, той показваше, че си дава сметка какви високи принципи и добросъвестност я ръководят.

— Аз мога пълно и изцяло да ѝ се доверя — каза Хенри. — Точно от това имам нужда.

И сестра му, искрено убедена, че достойнствата на Фани Прайс напълно заслужават всички тези възхвали, от сърце се радваше на надеждите му.

— Колкото повече мисля за това — възкликна тя, — толкова повече се убеждавам, че постъпваш съвсем правилно, и въпреки че никога не бих допуснала възможността да те привлече момиче като Фани Прайс, сега съм убедена, че именно с нея ще бъдеш щастлив. Твоите зли помисли спрямо нея се превърнаха в забележително разумно намерение. То ще донесе добро и на двама ви.

— Беше лошо, наистина много лошо от моя страна да постъпвам така спрямо човек като нея! Но тогава не я познавах. И тя никога няма да има повод да се оплаче от часа, когато за първи път тази мисъл ми дойде в главата. Ще я направя много щастлива, Мери, по-щастлива,

отколкото някога е била, отколкото може изобщо да си представи! Няма да я отвеждам от Нортхемптъншиър. Ще дам под наем Евърингам и ще наема къща в тукашния край — може би Стенуикс Лодж. Ще дам Евърингам под аренда за седем години. Достатъчна е една дума и веднага ще се намери отличен наемател. Още в този момент мога да назова поне трима души, които ще приемат условията ми и дори ще ми благодарят.

— Виж ти! — възкликна Мери. — Ще се заселиш в Нортхемптъншиър! Та това е чудесно! Тогава всички ще бъдем заедно!

Още в същия миг тя се сепна и съжали за казаното, но смущението ѝ беше напразно — брат ѝ реши, че тя възнамерява да остане в дома на доктор Грант, и в отговор най-сърдечно я покани да се пренесе в неговия дом, тъй като в качеството си на неин брат има по-голямо основание да претендира за това.

— Ще трябва да ни посветиш повече от половината си време — каза той. — Не мога да приема, че мисис Грант има същото право над тебе което ние с Фани, защото ние сме двама — ти ще бъдеш за Фани истинска сестра!

Мери можа само да му благодари и да го увери, че именно така ще стане, но вече беше взела твърдо решение, че няма да ѝ се наложи още дълго да гостува нито на брат си, нито на сестра си.

— Ти смяташ да прекарваш част от годината в Лондон, а през останалото време да живееш в Нортхемптъншиър?

— Да.

— Правилно. И разбира се, в Лондон ще си имаш собствен дом и няма вече да разчиташ на гостоприемството на адмирала. Скъпи мой Хенри, за тебе ще бъде късмет да се отървеш от адмирала, преди държанието му да окаже пагубно влияние върху теб, преди да си усвоил глупавите му мнения и навика да сядаш на масата, сякаш в живота не съществува нищо по-ценно от обяда! Ти не съзнаваш колко ще спечелиш от това, защото уважението ти към него те заслепява, но аз смятам, че скорошната женитба може да се окаже спасение за тебе. Ако те виждам как все повече се уподобяваш на адмирала в думите и делата си, във вида и жестовите — сърцето ми ще се пръсне при такава гледка!

— Хайде, хайде, Мери, тук мненията ни се различават. Адмиралът си има някои недостатъци, но не е лош човек, а за мене

беше почти като баща. Малко бащи биха позволили на синовете си и половината от свободата да постъпват посвоему, която имах аз. Не бива да настройваш Фани против него. Аз искам двамата взаимно да си допаднат.

Мери устоя на изкушението да му каже какво мисли по въпроса — на света трудно можеха да се намерят двама души, чиито характери и поведение така силно да се различават, и с времето той щеше да го проумее, но тя просто не можа да се въздържи от още един намек по адрес на адмирала:

— Хенри, мнението ми за Фани Прайс е толкова високо, че ако можех да допусна възможността един ден новата мисис Крофърд да има и половината от основанията на бедната ми леля, с която се отнасях така зле, да ненавижда това име, бих направила всичко възможно, за да предотвратя този брак. Но аз те познавам и знам, че жената, която обичаш, ще бъде най-щастливата съпруга, и когато престанеш да я обичаш, тя ще срещне у тебе щедрост и добро отношение, както подобава на джентълмен.

Невъзможно е да пренебрегнеш и най-малката възможност, за да направиш Фани Прайс щастлива, невъзможно е да престанеш да я обичаш — в този смисъл беше красноречивият отговор на Хенри.

— Трябваше да я видиш сутринта, Мери — продължи той, — с какво неописуемо търпение и кротост задоволяваше всички глупави прищевки на леля си, помагаше ѝ и работеше вместо нея, как очарователно се изчервяваше над ръкоделието, после се връщаше на мястото си, за да довърши писмото, започнато преди това по молба на глупавата ѝ леля, и всичко това с такова непресторено смирение, сякаш беше съвсем в реда на нещата да не може да разполага с нито миг от времето си. Косите ѝ, както винаги, бяха така скромно сресани, че през цялото време докато пишеше една малка къдрица падаше на челото ѝ и тя трябваше непрекъснато да я отмята. И при все това успяваше да ми каже по някоя дума и да ме послуша. Струва ми се, че това, което казвах, ѝ харесваше. Ако я беше видяла в този момент, Мери, никога нямаше да допуснеш мисълта, че властта ѝ над мене може да свърши.

— Скъпи мой Хенри! — възкликна Мери и спря за миг, като го гледаше усмихнато в очите. — Колко се радвам да те видя така влюбен! Направо съм във възторг! Но какво ще кажат мисис Рашуърт и Джулия?

— Не ме интересува нито какво ще кажат, нито какво ще си помислят. Сега ще видят каква жена е способна да ме привлече, да привлече един разумен мъж. Надявам се това откритие да им бъде от полза. Ще видят с братовчедка им да се отнасят както подобава и аз се надявам искрено да се засрамят от собственото си възмутително пренебрежение и безсърдечност спрямо нея. Те ще бъдат потресени — добави той след кратка пауза, вече с по-спокоен тон. — Мисис Рашуърт ще бъде силно разгневена. За нея това ще бъде горчива хапка, и като такава за известно време ще има твърде неприятен вкус, но после ще бъде преглътната и забравена. Не съм чак толкова самонадеян да си въобразявам, че чувствата ѝ ще се окажат по-трайни от тези на другите жени, въпреки че бяха насочени към мене. Да, Мери, моята Фани ще почувства разликата в поведението на всеки, който се доближи до нея, ще я чувства ежедневно, ежечасно, и тогава ще бъде напълно щастлив от съзнанието, че това се дължи на мене, че аз съм човекът, благодарение на когото тя получава полагащото ѝ се по право уважение. Сега тя е зависима, безпомощна, самотна, пренебрегната и изоставена.

— Не, Хенри, не от всички, не всички са я забравили, не е съвсем самотна и изоставена. Братовчед ѝ Едмънд никога не забравя за нея.

— Едмънд... Вярно е, мисля, че в най-общ смисъл наистина е добър към нея, а също и сър Томас — по свой начин, както може да бъде добър един богат, самодоволен, многословен, деспотичен чичо. Но какво биха могли да направят сър Томас и Едмънд, какво правят за нейното щастие, спокойствие и достойнство в очите на околните, в сравнение с това, което аз ще направя?

ГЛАВА 31

На следващата сутрин Хенри Крофърд отново беше в Менсфийлд парк, при това по-рано, отколкото диктуваха предписанията на етикета. Той намери двете дами в стаята за закуска и, за негова радост, при влизането му лейди Бъртрам тъкмо се канеше да се оттегли. Тя беше почти на вратата и, не считайки за необходимо да хаби толкова усилия напразно, след като го поздрави любезно и с едно изречение се извини, че я чакат, нареди на слугата да доложи на сър Томас за посетителя и напусна стаята.

Хенри, безкрайно доволен, че тя си тръгва, се поклони и я изпрати с поглед, а в следващия момент, без да губи време, се обърна към Фани, извади някакви писма и много въодушевено заговори:

— Трябва да призная, безкрайно съм задължен на леля ви, че ми предостави възможност да остана с вас насаме. Дори не можете да си представите колко много ми се искаше да поговоря с вас. След като познавам сестринските ви чувства, трудно бих понесъл някой друг от семейството да бъде свидетел на радостта ви, когато научите новината, с която съм дошъл. Той е произведен в чин. Брат ви е лейтенант. Изключително щастлив съм да ви поздравя с повишението на брат ви. Ето това са писмата, с които ме известяват за събитието, те току-що пристигнаха. Сигурно ще ви бъде интересно да надникнете в тях.

Фани не беше в състояние да говори, но той и не очакваше това от нея. Достатъчно му беше да вижда радостта в очите ѝ, руменината по страните, бързо сменящите се чувства — съмнение, объркване и накрая възторг. Тя пое писмата от ръката му. Първото беше от адмирала, който с няколко думи съобщаваше на племенника си, че работата, по която е ходатайствал — повишението на младия Прайс, е уредена. В плика имаше още две писма — едното от секретаря на Първия лорд на Адмиралтейството до приятеля, комуто адмиралът беше възложил уреждането на въпроса, другото — от същия този приятел до адмирала, от което ставаше ясно, че Негова светлост с особено удоволствие откликва на препоръката на сър Чарлз, че сър

Чарлз е във възторг от предоставената му възможност да докаже дълбокото си уважение към адмирал Крофърд и че производството на мистър Уилям Прайс в звание втори лейтенант на кораба на Негово величество „Дрозд“ е предизвикало всеобщо задоволство у широк кръг влиятелни лица.

Докато Фани държеше с треперещи ръце писмата и поглъщаше на един дъх съдържанието им, а сърцето ѝ преливаше от вълнение, Крофърд продължи да говори с непресторена жар, бързайки да изрази искрения си интерес към събитието.

— Няма да ви говоря за своята радост — каза той, — колкото и да е голяма, защото мисля единствено за вашето щастие. Има ли право някой в този миг да ликува наравно с вас? Аз едва ли не се упреквах, че съм научил пръв това, което вие би трябвало да научите преди всички останали. Не съм изгубил обаче нито минута. Тази сутрин пощата закъсня, но след пристигането ѝ не съм се бавил нито миг. Няма и да се опитвам да ви опиша нетърпението, страстното желание, вълнението, с което очаквах въпросът да се реши, и жестокото си разочарование, когато разбрах, че това няма да стане до края на пребиваването ми в Лондон! Ден след ден отлагах заминаването си с надеждата нещата да се уредят, защото никоя по-малко важна цел не би могла да ме задържи и наполовина толкова дълго далеч от Менсфийлд. Но, въпреки че чичо се отнесе към молбата ми с цялата сърдечност, която можех да желая, и веднага се зае с всички сили да уреди въпроса, поради отсъствието на един негов приятел и голямата заетост на друг, възникнаха някои усложнения, чийто край нямах търпение да дочакам, и знаейки в какви сигурни ръце оставям работата, аз се върнах в понеделник с надеждата в един от близките дни да получа тези писма. Чичо ми, най-добрият човек на света, точно както очаквах, направи всичко, зависещо от него, след като се запозна с брат ви. Той беше очарован от него. Вчера не си позволих да ви кажа колко голям беше възторгът му, да ви повторя и половината похвали, които адмиралът изрече по негов адрес. Отложих го за момента, в който щях да получа доказателство, че това са похвали на приятел, и той го доказа. Сега мога да кажа, че дори не бих могъл да желая по-голям интерес към Уилям Прайс, по-дълбока съпричастност и по-възторжена похвала от тази, която чичо ми изказа съвсем спонтанно след като двамата прекараха вечерта заедно.

— Значи всичко това е ваше дело? — възкликна Фани. — Господи! Вие сте толкова добър, толкова добър! Наистина ли вие... по ваше желание ли стана... Моля да ме извините, но съм обърквана. Адмиралът ли е молил за Уилям?... Как стана това?... Потресена съм.

Хенри беше неописуемо щастлив да изясни всичко, като започна от самото начало и описа в пълни подробности какво е правил самият той. Единствената цел на последното му пътуване до Лондон беше да представи брат ѝ на Хил стрийт и да убеди адмирала да упражни цялото си влияние, за да помогне за повишението му. Такава беше важната работа, която го беше отвела в Лондон. Той не я беше споделил с нито едно живо същество, не беше казал думичка дори и на Мери. Не би споделил чувствата си с никого, докато не се убеди в резултата, но работата, по която беше заминал, беше именно такава. Крофърд говореше с такава жар за своята загриженост, думите му бяха пропити с такова искрено чувство, той така наблягаше на „дълбоката си заинтересованост“, „допълнителните си подбуди“, „невъзможността да каже всичко за желанията и намеренията си“, че ако Фани беше в състояние да вникне в казаното, непременно щеше да разбере накъде клони. Но тя все още беше твърде развълнувана, твърде изумена, за да слуша внимателно дори и това, което той ѝ говореше за Уилям, и когато Крофърд замълча, изрече само:

— Колко сте добър, безкрайно добър! О, мистър Крофърд, ние сме ви безкрайно задължени. Милият, милият Уилям!

После скочи ѝ изтича към вратата с възкликанието:

— Отивам при чичо. Чичо трябва да научи колкото е възможно по-скоро.

Крофърд не можеше да допусне подобно нещо. Възможността беше твърде благоприятна, а чувствата му — твърде нетърпеливи. Той тутакси я спря. Тя не биваше да го напуска, трябваше да му подари още няколко минути! С тези думи той я хвана за ръката и я заведе обратно до мястото ѝ. Едва към средата на обяснението му Фани заподозря защо я е задържал. Но когато най-сетне разбра за какво става дума и осъзна, че от нея се очаква да повярва в неизпитаните досега чувства, които е събудила у него, в това, че всичко, което е сторил за Уилям, трябва да послужи като доказателство за изключителната му, с нищо несравнима преданост към нея, тя беше крайно огорчена и няколко мига не беше в състояние да продума. Фани сметна всичко

това за безсмислица, за празни приказки и лекомислено ухажване, с което той целеше просто да я заблуди за момента, и почувства само, че отношението му към нея е недостойно и неуместно, но това му беше присъщо и напълно съвпадало с изграденото ѝ вече мнение за него. Тя не можеше да си позволи да изкаже дори бегло неудоволствието си заради благодарността, която му дължеше, и която никаква липса на деликатност от негова страна не би могла да омаловажи. Докато сърцето ѝ ликуваше заради Уилям, нищо, което нараняваше единствено нея, не би могло да я засегне дълбоко, и след като на два пъти издърпа ръката си и на два пъти напразно се опита да се извърне, тя се изправи и, разтреперана от вълнение, произнесе:

— Недейте, мистър Крофърд, моля ви, недейте. Умолявам ви да престанете. Този разговор ми е твърде неприятен. Трябва да си вървя. Не мога да понеса това.

Но той продължаваше да говори, да я уверява в силата на чувствата си, да моли за взаимност, докато накрая с думи, които бяха достатъчно определени дори за нея, ѝ предложи себе си, ръката си, състоянието си, всичко, което притежаваше. Да, той го беше изрекъл. Това още повече я изуми и обърка, и въпреки че все още не можеше да повярва, че всичко това е сериозно, да слуша по-нататък беше невъзможно. Той настояваше за отговор.

— Не, не, не! — извика тя, скривайки лицето си. — Това е пълна безсмислица. Не ме измъчвайте. Не мога повече да слушам всичко това. Вашата доброта към Уилям ме изпълва с благодарност, която нямам думи да изразя, но не искам, не мога да понеса, не бива да слушам тези... Не, не, не мислете за мене! Но вие и не мислите. Знам, че всичко това не значи нищо.

Тя скочи и понечи да избяга, но в този момент се чу гласът на сър Томас, който говореше нещо на прислужника и явно се беше запътил към стаята, в която се намираха. Нямаше време за по-нататъшни уверения и молби, въпреки че на оптимистично настроение и предварително уверен в успеха Крофърд, никак не беше лесно да се раздели с нея в момент, в който изглежда само скромността я възпираше по пътя към жадуваното щастие, но трябваше да приеме тази жестока необходимост. Тя се втурна навън, докато чичо ѝ се приближаваше към отсрещната врата, и след малко вече се разхождаше напред-назад из Източната стая, крайно объркана, обзета от

противоречиви чувства, преди още сър Томас да е свършил с извиненията и любезностите и да е узнал радостната новина, която посетителят му беше дошъл да сподели.

Случилото се пораждаше у Фани безброй чувства и мисли. Тя трепереше като в треска, обхваната от вълнение, щастие, униние, безкрайна благодарност и силно възмущение. Не можеше да повярва, че всичко това е истина! Поведението му беше непростимо, необяснимо! Но той така беше свикнал, каквото и да направеше, винаги имаше и някакъв порочен примес. Отначало я беше накарал да се почувства най-щастливото създание на земята, после я беше оскърбил... Тя не знаеше какво да мисли, как да оцени случилото се, как да се отнесе към него. Не можеше да допусне, че говори сериозно, ала как би могла да го извини за тези думи и предложения, ако се окажеха просто празни приказки?

Но Уилям беше лейтенант. Този факт беше извън всяко съмнение и нищо не можеше да го помрачи. Тя щеше да мисли само за това и да забрави всичко останало. Мистър Крофърд едва ли щеше да ѝ отправи отново подобно предложение — не може да не е видял колко неприятно ѝ стана. Тогава как щеше да го уважава Фани, изпълнена с благодарност за дружеската му помощ за Уилям!

Тя нямаше да направи и крачка по-далеч от стълбищната площадка, докато не се убедеше, че мистър Крофърд е напуснал къщата, но когато се увереше, че си е отишъл, щеше да изтича при чичо си и да се наслади на радостта му, както и на своята собствена, и да чуе от него всичко, което знае или предполага за по-нататъшната съдба на Уилям. Сър Томас беше толкова доволен, колкото очакваше, твърде мил и сговорчив, и двамата така добре си поговориха за Уилям, че тя почти забрави за това, което я беше засегнало, докато в края на разговора не разбра, че мистър Крофърд ще се върне, за да обядва с тях. Това беше твърде неприятна новина, защото ако той можеше да не придаде никакво значение на случилото се, за нея щеше да бъде истинско мъчение да го види отново толкова скоро.

Тя се опита да се вземе в ръце и направи всичко възможно с приближаването на времето за обяд да се чувства и да изглежда както обикновено, но когато гостът влезе в стаята, не успя да се пребори със смущението и неловкостта си. Никога не беше допускала, че е

възможно такова стечение на обстоятелствата, при което в деня на произвеждането на Уилям, да я споходят толкова неприятни усещания.

Мистър Крофърд не просто беше в стаята, скоро се оказа и близо до нея. Беше ѝ донесъл бележка от сестра си. Фани не смееше да го погледне, но в гласа му не се долавяше никакво разкаяние за предишното му безразсъдство. Тя веднага разгърна бележката, доволна, че има с какво да се заеме, и се радваше, че суетенето на леля ѝ Норис, която също щеше да обядва с тях, донякъде я скриваше от погледите на околните, докато четеше.

Скъпа моя Фани — защото от днес нататък ще мога винаги да ви наричам така, за голямо свое облекчение, тъй като езикът ми трудно се обръщаше да ви нарека „мис Прайс“, особено през последните няколко седмици — не мога да позволя на брат си да тръгне, без да ви изпратя няколко реда, с които да ви изкажа поздравленията си и да изразя възторженото си съгласие и одобрение. Кажете „да“, скъпа Фани, и не се страхувайте от нищо! Няма никакви пречки тук, за които да си струва да се говори. Лаская се от мисълта, че няма да ви е безразлично да узнаете за моето съгласие. Така че, усмихнете му се тази вечер с най-прелестната си усмивка и го изпратете обратно при мене още по-щастлив, отколкото тръгва при вас.

Ваша любяща М. К.

Тези редове по никакъв начин не можеха да успокоят Фани. Въпреки че ги прочете набързо и беше твърде объркана, за да проумее ясно смисъла им, беше очевидно, че мис Крофърд я поздравява за чувствата на брат си и дори, по всичко личеше, ги приема сериозно. Тя не знаеше какво да прави и какво да мисли. Самата мисъл, че всичко това може наистина да се окаже сериозно, я ужасяваше, във всеки случай, недоумението и вълнението ѝ нямаха граници. Тя се разстройваше всеки път, когато мистър Крофърд я заговореше, а той го правеше твърде често, и се боеше, че в гласа и държанието му, когато се обръщаше към нея, има нещо, което силно се различаваше от държанието му към останалите. По време на този обяд тя се чувстваше

съвсем потисната, почти нищо не хапна, и когато сър Томас на шега забеляза, че радостта ѝ е отнела апетита, беше готова да потъне вдън земя от срам при мисълта как би могъл да изтълкува това мистър Крофърд, защото, въпреки че за нищо на света не би погледнала надясно, Фани през цялото време чувстваше погледа му, отправен към нея.

Тя беше по-мълчалива от всякога. Беше ѝ трудно да вземе участие в разговора дори тогава, когато ставаше дума за Уилям, защото той дължеше повишението си изцяло на човека, който седеше от дясната ѝ страна, и това я измъчваше.

Струваше ѝ се, че лейди Бъртрам се бави в трапезарията по-дълго от обикновено, и вече беше изгубила надежда някога да излязат оттам. Но най-сетне дамите се оттеглиха в гостната и тя можеше да се отдаде на мислите си, докато лелите довършваха в типичния си стил обсъждането на въпроса за повишението на Уилям.

Мисис Норис изглеждаше въодушевена най-вече от икономията, която то щеше да донесе на сър Томас.

— Сега Уилям ще може сам да поеме разходите си, което доста добре ще се отрази на чичо му, защото един бог знае колко много е струвал той на сър Томас.

Тази промяна, разбира се, щеше да се отрази и на нейните подаръци. Тя беше много довольна, че е могла да даде на Уилям нещичко на раздяла, наистина много се радваше, че точно тогава възможностите са ѝ позволили да задели доста значителна сума, без особен ущърб за себе си, тоест, значителна за нея, при нейните ограничени средства, така че сега тези пари щяха да му бъдат от полза при обзавеждането на каютата му. Тя знаеше, че ще му се наложат известни разходи, защото трябва да купи доста неща, но беше сигурна, че неговите родители ще му помогнат, като го посъветват как да си набави всичко необходимо на съвсем ниска цена, и все пак много се радваше, че е успяла да внесе и своя дял в това начинание.

— Радвам се, че си му дала значителна сума — заяви невъзмутимо нищо неподозиращата лейди Бъртрам, — защото аз му дадох само десет лири.

— Виж ти! — възкликна мисис Норис почервеняла. — Честна дума, той трябва да си е тръгнал с добре натъпкани джобове! А и пътуването до Лондон не му струваше нищо!

— Сър Томас ми каза, че десет лири са напълно достатъчни.

Мисис Норис никак не беше склонна да поставя под съмнение това, така че предпочете да смени темата.

— Като си помисли човек — каза тя, — колко скъпо излизат младите на близките си, докато ги възпитат и им помогнат да си стъпят на краката! Те и представа си нямат какво им струва това, колко скъпо излиза на родителите им, или пък на лелите и чичовците им, да поемат годишните им разходи. Ето, да вземем децата на сестра ми Прайс — ако ги съберем на едно място, мисля, че никой няма да повярва колко струват те ежегодно на сър Томас, за мене пък да не говорим.

— Напълно си права, сестро, така е. Но какво да правят, горкичките, пък и знаеш, че за сър Томас това не е кой знае какъв разход. Фани, напомни на Уилям да не забрави за шала, който ми е обещал, ако тръгне за Западните Индии. Искане ми се да му поръчам и още нещо, което си струва да се купи оттам. Дано да замине за Западните Индии, за да ми донесе шала. Дори мисля, че имам нужда от два, Фани.

В това време Фани, която се включваше в разговора само когато беше съвсем неизбежно, усилено размишляваше, опитвайки се да проумее какво целят мистър Крофърд и сестра му. Това просто не можеше да бъде сериозно, всичко говореше против такава възможност, освен думите и държанието му. Против това беше всичко естествено, вероятно, разумно, всичките им навици и начина им на мислене, както и собствените й несъвършенства. Как би могла Фани да събуди такова сериозно чувство у човек, който познаваше толкова много жени, от когото толкова често се възхищаваха, който флиртуваше с толкова много други, превъзхождащи я несравнимо. Човек, който изглеждаше толкова неподатлив на сериозни чувства, дори когато полагаха всички усилия, за да му се харесат, който се отнасяше към тези неща така лекомислено, безотговорно и безчувствено, на когото всички толкова много държаха, но самият той явно не беше срещнал човек, на когото да държи? Пък и как би могла да предположи, че сестра му, с нейната взискателност и светски понятия за брак, ще приветства подобни сериозни намерения спрямо девойка като нея? И за двамата нищо не би могло да бъде по-неестествено. Фани се засрами от собствените си съмнения. Всичко друго, но не и това, и дума не можеше да става за някакви сериозни чувства или за някакво одобрение от страна на

сестра му. Още преди сър Томас и мистър Крофърд да се присъединят към тях, тя вече беше успяла да убеди себе си в това. Най-трудното беше да запази убеждението си непокътнато, след като мистър Крофърд вече беше в стаята, защото веднъж или два пъти ѝ беше отправен настойчив поглед, който тя не знаеше как да оцени от общоприетата гледна точка. Или поне у всеки друг мъж той би означавал нещо съвсем сериозно, съвсем определено. Ала тя все още се опитваше да повярва, че това не е нищо повече, освен обичайния му израз, с който често гледаше братовчедките ѝ и десетки други жени.

Фани имаше чувството, че той иска да поговори с нея, без останалите да го чуят. Стори ѝ се, че търси удобен случай цялата вечер, всеки път, когато сър Томас излезеше от стаята или разговаряше с мисис Норис, но тя полагаше всички усилия да не му даде тази възможност.

Най-сетне Крофърд заговори за тръгване. Въпреки че не беше толкова късно, на Фани, изнервена до краен предел, това време се стори цяла вечност. Но още преди да успее да се зарадва, той се обърна към нея с думите:

— Нищо ли няма да предадете на Мери? Няма ли да отговорите на бележката ѝ? Тя ще бъде разочарована, ако не ѝ изпратите поне няколко думи. Моля ви, напишете ѝ нещо, дори само един ред.

— О, да, разбира се! — възкликна Фани и бързо стана от мястото си, за да скрие смущението си и желанието да избяга. — Сядам веднага да ѝ напиша.

Отправи се към масата, където обикновено пишеше писмата на леля си, и приготви принадлежностите за писане, без да има ни най-малка представа какво да напише. Тя беше прочела бележката на мис Крофърд само веднъж, как да отговори на нещо, в чийто смисъл никак не е сигурна? Съвсем неумела в подобна кореспонденция, Фани щеше да се измъчи от терзания и страхове в какъв дух е най-уместно да отговори, стига да имаше достатъчно време за това. Но трябваше да се напише нещо, при това веднага, и с единственото желание по никакъв начин да не покаже, че е приела сериозно случилото се, Фани с разтреперана ръка и със също така треперещо сърце написа:

Много съм ви благодарна, драга мис Крофърд, за любезните поздравления, доколкото се отнасят за моя скъп Уилям. Останалата част от писмото ви, доколкото разбирам, е просто шега, но аз така слабо се ориентирам в подобни неща, че се надявам да ме извините за молбата ми да забравим по-скоро тази случка. Познавам мистър Крофърд достатъчно дълго, за да си изградя представа за начина му на живот, и ако той ме разбираше също така добре, мисля, че щеше да се държи с мене по съвсем различен начин. Аз самата не знам какво пиша, но ще ми окажете огромна услуга, ако никога повече не заговорите на тази тема. С благодарност за честта, която ми оказахте с писмото си, скъпа мис Крофърд, оставам...

и т.н.

Краят почти не се разчиташе заради нарасналия ѝ страх, тъй като мистър Крофърд се приближи под предлог, че иска да вземе писмото.

— Нали не мислите, че ви принуждавам да бързате? — тихо попита той, като я видя как трескаво довършва писмото. — Не може да сте си помислили такова нещо. Моля ви, пишете спокойно.

— О, благодаря ви, но аз вече свършвам, ей сега свършвам, още една минутка... Много съм ви задължена... Ще бъдете ли така добър да предадете това на мис Крофърд?

Фани му протегна писмото и той трябваше да го вземе, и тъй като тя, отмествайки поглед, веднага се запъти към камината, около която бяха насядали останалите, на Крофърд не му оставаше нищо друго, освен прилежно да се сбогува.

Фани си помисли, че никога в живота си не е прекарвала толкова вълнуващ ден, изпълнен едновременно и с тревоги, и с удоволствие. Но за щастие удоволствието ѝ беше такова, че не отмина заедно с деня — всеки нов ден щеше да ѝ напомня отново за напредъка на Уилям, докато мъката щеше да отзвучи — поне така се надяваше Фани. Писмото ѝ, без съмнение, щеше да остави впечатление за много лош стил, от който би се засрамило и едно дете — в това потиснато състояние тя не беше способна да си подбере думите както трябва —

но поне щеше да убеди и двамата, че вниманието на мистър Крофърд не я е заблудило, нито я е зарадвало.

ГЛАВА 32

Когато се събуди на следващата сутрин, Фани съвсем не беше забравила за мистър Крофърд, но като си спомняше смисъла на писмото си, както и предната вечер се надяваше то да е оказало нужното въздействие. Ах, защо мистър Крофърд не заминеше! Тя най-искрено желаше това, да замине и да отведе и сестра си, както възнамеряваше, нали именно с тази цел се беше върнал в Менсфийлд. Фани не можеше да проумее защо не са го направили досега, тъй като мис Крофърд явно не желаше да отлага повече. По време на вчерашното посещение тя се бе надявала да чуе точния ден, но мистър Крофърд само спомена, че ще заминат в близко време.

Уверена, че се е справила добре със задачата си и бележката ѝ ще постигне целта си, тя беше изумена, когато случайно видя Крофърд да се приближава към къщата, при това в същия ранен час като предния ден. Идването му можеше да не е свързано с нея, но тя трябваше да направи всичко възможно, за да избегне срещата, и тъй като в този момент се качваше към стаята си, реши да остане там, докато трае посещението му, освен ако не я повикат. Но мисис Норис все още не си беше заминала, така че едва ли имаше опасност да я потърсят.

Известно време тя седя така, доста притеснена, като се вслушваше и трепереше от страх да не би да пратят да я повикат, но не се чуваше шум от приближаващи се стъпки, така че Фани постепенно се успокои и вече можеше да седи и да се занимава с нещо, с надеждата, че мистър Крофърд ще си замине така, както е дошъл, без да ѝ се налага да взема някакво участие в това.

Измина близо половин час и тя се почувства съвсем спокойна, но изведнъж чу нечии стъпки да се приближават към стаята ѝ — тежки, необичайни за тази част на къщата — стъпките на чичо ѝ. Фани ги познаваше така добре, както и гласа му, толкова пъти се беше разтрепервала от звука им, разтрепери се и сега при мисълта, че е дошъл да говори с нея, каквато и да беше темата на разговора. Това наистина се оказа сър Томас, който отвори вратата и попита там ли е

Фани и дали може да влезе. Целият ѝ ужас от някогашните му редки посещения в тази стая отново се събуди и тя се почувства така, сякаш чичо ѝ ей сега ще започне да я изпитва по френски или по английски.

Постара се да изглежда крайно любезна, предложи му стол и си даде вид, че е поласкана, и във вълнението си съвсем забрави за недостатъците на своите покои, но сър Томас, едва прекрачил прага, силно изненадан попита:

— Защо огънят не е запален днес?

Навън беше паднал сняг и Фани седеше, загърната в шала си. В първия миг тя не знаеше какво да му отговори.

— Не ми е студено, сър... По това време на годината никога не оставам тук за дълго.

— Но... пали ли се огънят изобщо?

— Не, сър.

— Как така? Сигурно има някаква грешка. Разбрах, че използваш стаята, защото тук се чувстваш най-уютно, а в спалнята ти не може да се пали огън. Това явно е сериозно недоразумение, което трябва да бъде поправено. В никакъв случай не бива да седиш на студено, дори и за половин час на ден. Не си достатъчно силна. Ти направо мръзнеш. Леля ти сигурно не знае нищо.

Фани би предпочела да премълчи, но трябваше да каже нещо, и за да бъде справедлива към тази от лелите си, която обичаше повече, си позволи да спомене името на леля си Норис в тази връзка.

— Разбирам! — възкликна чичо ѝ, осъзнавайки как стоят нещата и не желаейки да слуша повече. — Разбирам. Леля ти Норис винаги е пледирала, и то напълно справедливо, младите хора да се възпитават без излишно глезене, но всяко нещо си има граници. Освен това тя самата е много здрава, което, разбира се, оказва влияние върху възгледите ѝ за нуждите на другите. Но от друга страна, напълно я разбирам. Познавам открай време чувствата ѝ. Това правило само по себе си е добро, но в твоя случай би могла да стигне и е стигнала твърде далеч. Давам си сметка, че понякога, в известно отношение, доста неуместно си била поставяна по-ниско, но аз имам твърде добро мнение за тебе, Фани, за да допусна, че можеш да таиш злоба по този повод. Ти си умно момиче и това няма да ти позволи да погледнеш едностранчиво на нещата и да съдиш пристрастно за събитията. Ти ще разсъдиш за миналото като цяло, ще вземеш под внимание времето,

хората и начина им на мислене, както и възможностите, с които разполага всеки от нас, и ще разбереш, че твои приятели са били не по-малко и онези, които са те възпитавали и подготвяли за живота в съответствие с убеждението, че те очаква не дотам блестящ жребий. И въпреки че предпазливостта им в края на краищата може да се окаже излишна, намеренията им са били най-добри. Можеш да бъдеш сигурна, че всички предимства, които богатството дава, ще бъдат двойно по-големи заради дребните лишения и ограничения, на които може би си била подложена. И аз съм сигурен, че няма да ме разочароваш и ще продължиш и занапред да се отнасяш към леля си Норис с цялото необходимо уважение и внимание. Но стига толкова по този въпрос. Седни, скъпа. Трябва да поговоря няколко минути с тебе, но няма да те задържам дълго.

Фани се подчини, почервеняла и със сведен поглед. След кратка пауза сър Томас, стараейки се да скрие усмивката си, продължи:

— Може би не знаеш, че тази сутрин имах посетител. Малко след закуска, когато бях в стаята си, ми доложиха за идването на мистър Крофърд. Сигурно се досещаш по каква работа беше дошъл.

Фани се изчерви още по-силно, а чичо ѝ, виждайки, че от смущение не е способна да каже дума и не смее да го погледне, отмести поглед и продължи без отлагане разказа си за посещението на мистър Крофърд.

Мистър Крофърд беше дошъл, за да заяви, че обича Фани, да ѝ предложи ръката и сърцето си и да поиска съгласието на чичо ѝ, който, по всичко личи, замества родителите ѝ, и го беше направил така добре, така открито и свободно, както подобаваше на случая. Ето защо сър Томас, който чувстваше доколко уместни са били и неговите собствени отговори и забележки, с огромно удоволствие ѝ предаваше подробностите на разговора и, без да подозира какво става в сърцето на племенницата му, беше убеден, че тези подробности ще я зарадват още по-силно, отколкото самия него. Така че той говори няколко минути, без Фани да се осмели да го прекъсне. Тя дори едва ли имаше желание да го направи, беше твърде объркана и разстроена за подобно нещо. Само се извърна, впери поглед в един от прозорците и продължи да слуша чичо си, онемяла от смущение и тревога. Сър Томас замълча за момент, но Фани едва ли беше успяла да осъзнае това, когато той стана от стола си и каза:

— А сега, Фани, след като изпълних първата част от мисията си и ти показах, че всичко това почива на една твърде сигурна и добра основа, мога да изпълня и останалата част от задължението си, като те помоля да слезеш с мене долу — въпреки че не смятам себе си за неприятен събеседник, ще трябва да отстъпя мястото си на друг, когото още повече си струва да чуеш. Както можеш да се досетиш, мистър Крофърд все още е в къщата. Той е в моята стая и се надява да те види там.

За най-голямо учудване на сър Томас, Фани го погледна ужасена, трепна и слабо извика, но изумлението му нямаше граници, когато тя възкликна:

— О, не, сър, не мога, наистина не мога да сляза при него! Мистър Крофърд би трябвало да знае... не може да не знае... Вчера му казах достатъчно, за да не се съмнява... Вчера той ми говори за това... и аз му казах направо, че ми е много неприятно и че не ми е по силите да му отвърна със същото.

— Не мога да разбера какво искаш да кажеш — изрече сър Томас, сядайки отново. — „Не ми е по силите да му отвърна със същото“ — какво значи това? Знам, че вчера е говорил с тебе и, поне аз така разбрах, е бил насърчен дотолкова, доколкото една разумна млада дама би си позволила. Това, което разбрах от неговите думи относно твоето поведение в тази ситуация, ме изпълни със задоволство — то показва благоразумие, което заслужава най-висока похвала. Но сега, когато той направи следващата стъпка по такъв подобаващ начин, така почтено — какво те притеснява сега?

— Вие се заблуждавате, сър — извика Фани, принудена в отчаянието си да каже на чичо си, че греши. — Напълно се заблуждавате. Как би могъл мистър Крофърд да каже подобно нещо? Не съм го насърчила ни най-малко вчера... напротив, казах му... не мога да си спомня точните си думи... но му казах, сигурна съм, че нямам желание да го слушам, че това ми е крайно неприятно от всяка гледна точка и че го моля никога повече да не ми говори по този начин. Сигурна съм, че му казах точно това, дори повече, и трябваше да му кажа още повече... ако бях напълно уверена, че намеренията му са сериозни, а аз не исках... не можех да понеса мисълта да му припиша намерения, които той може би нямаше. Мислех, че всичко това може би са просто празни приказки.

Тя не можа да продължи по-нататък — от вълнение дъхът ѝ беше секнал.

— Трябва ли да разбирам — след известна пауза попита сър Томас, — че отказваш на мистър Крофърд?

— Да, сър.

— Отказваш му?

— Да, сър.

— Да откажеш на мистър Крофърд! Но защо, за бога? По каква причина?

— Аз... аз не го харесвам достатъчно, за да се омъжа за него, сър.

— Чудна работа! — заяви сър Томас спокойно, но в гласа му прозвуча недоволство. — Тук има нещо, което не ми е по силите да проумея. Има един млад човек, който желае да те ухажва, и всичко говори в негова полза — не само положението, богатството и характерът, но и изключителната му способност да събужда симпатия, да се държи и да разговаря по начин, който се харесва на всички. Пък и не е случаен познат, вие се познавате вече от доста време. Нещо повече, сестра му е твоя близка приятелка, а самият той направи толкова много за брат ти, и на мене ми се струваше, че това би трябвало да бъде достатъчна препоръка в твоите очи, дори и да нямаше с какво друго да привлече вниманието ти. Никой не би могъл да каже кога моето влияние щеше да помогне на Уилям да напредне. А мистър Крофърд вече го направи.

— Да — каза Фани едва чуто и отново сведе поглед, засрамена за кой ли път — след нарисуваната от чичо ѝ картина тя наистина се засрами от себе си, че не харесва мистър Крофърд.

— Ти би трябвало да съзнаваш — продължи след малко сър Томас, — сигурно си даваш сметка от известно време за особеното внимание, което ти оказва мистър Крофърд. Предложението му едва ли е съвсем неочаквано за тебе. Би трябвало да си забелязала ухажването му, и въпреки че винаги си го приемала така, както подобава, в това отношение не бих могъл да те упрекна абсолютно в нищо, не съм забелязал досега това да ти е било неприятно. Почти съм склонен да мисля, Фани, че ти не си съвсем наясно с чувствата си.

— О, напротив, сър, точно обратното! Неговото внимание винаги... Винаги ми е било неприятно.

Сър Томас я погледна още по-изненадан.

— Нищо не разбирам — каза той. — Това изисква обяснение. Ти си още толкова млада, почти никого не познаваш, едва ли е възможно чувствата ти...

Той замълча и я загледа изпитателно. По движението на устните ѝ разбра, че казва „не“, въпреки че гласът ѝ измени, но в същото време лицето ѝ пламтеше. Ала у една толкова свенлива девойка това спокойно би могло да се изтълкува като невинност, така че в крайна сметка той предпочете да се задоволи с това обяснение и бързо добави:

— Не, не, знам че за това и дума не може да става, подобно нещо е невъзможно. Е, мисля, че всичко е казано.

И в продължение на няколко минути той наистина не каза нищо. Беше се замислил дълбоко. Племенницата му също беше потънала в мислите си, опитвайки се да събере сили и да се подготви за по-нататъшните въпроси. Тя по-скоро би умряла, отколкото да признае истината, и се надяваше краткият размисъл да укрепи духа ѝ и да ѝ помогне да не се издаде.

— Независимо от увлечението на мистър Крофърд, чийто избор според мене напълно го оправдава — отново заговори сър Томас с най-спокоен тон, — само по себе си желанието му да се ожени толкова рано в моите очи е много похвално. Аз съм привърженик на ранните бракове, когато средствата позволяват, и бих посъветвал всеки млад човек с приличен доход, след като навърши двадесет и четири, да не отлага решаването на този въпрос. И съм дотолкова сигурен в разумността на подобна позиция, че ми е болно да виждам как големият ми син, братовчед ти мистър Бъртрам, не проявява никакво желание да се ожени рано. Ала в момента, доколкото мога да съдя, бракът далеч не влиза в плановете му, нито в мислите му. Искане ми се да беше малко по-склонен да се задържи на едно място. — При тези думи той отново погледна Фани. — Съдейки по характера и навиците на Едмънд, струва ми се, че той е по-склонен от брат си да се ожени рано. И действително, напоследък имам чувството, че той вече е срещнал жената, която би могъл да обича, което, убеден съм, не може да се каже за големия ми син. Прав ли съм? Съгласна ли си с мене, скъпа?

— Да, сър.

Това беше казано едва чуто, но спокойно, и сър Томас се успокои за отношението на Фани към братовчедите ѝ. Насочването на

тревогите му в друга посока обаче не облекчи положението на племенницата му — след като необяснимото ѝ поведение получи ново потвърждение, недоволството му нарасна. Той стана и закрачи из стаята със смръщени вежди — Фани много добре си го представяше, макар че не смееше да вдигне поглед — и след малко, с тон, нетърпящ възражение, попита:

— Имаш ли някакви причини да се съмняваш в характера на мистър Крофърд, детето ми?

— Не, сър.

Тя едва се сдържа да не добави: „Но имам причини да се съмнявам в правилата му на поведение“, ала ужасяващата възможност да се стигне до обсъждане на въпроса, обяснения и неразбиране от негова страна съвсем я обезсърчи. Лошото ѝ мнение за мистър Крофърд се градеше преди всичко на наблюденията, които едва ли би се осмелила заради братовчедките си да сподели с баща им. Мария и Джулия — и най-вече Мария, бяха твърде съпричастни на недостойното му поведение, за да може да обрисова характера му така, както го виждаше, без това да ги zlepостави. Тя се надяваше, че за човек като чичо ѝ — така взискателен, благороден и добър, признанието, че Крофърд определено не ѝ харесва, ще бъде напълно достатъчно. За нейно безкрайно огорчение обаче се оказа, че не е така.

Сър Томас се приближи към масата, край която беше седнала Фани, разтреперана и отчаяна, и заяви твърде хладно и сурово:

— Виждам, че няма никакъв смисъл да се говори с тебе. Най-добре е да приключим с този унизителен разговор. Мистър Крофърд не бива повече да чака. Ето защо аз само ще добавя, тъй като считам за свой дълг да изразя мнението си за твоето поведение, че ти излъга всичките ми очаквания и се оказа съвсем не това, което си представях. Защото, Фани, както струва ми се можеш да се досетиш от държанието ми, аз си бях изградил твърде ласкаво мнение за тебе след връщането си в Англия. Мислех, че безсмисленото упорство ти е напълно чуждо, както и самонадеяността и склонността към своенравие, които са така разпространени в днешно време дори и сред младите момичета и които у тях са особено противни и непоносими. Но сега ти ми показва, че можеш да бъдеш своенравна и упорита, че можеш да решаваши и решаваши сама за себе си, без да отдаваш дължимото уважение и почит на онези, които несъмнено имат известно право да те напътстват, без

дори да поискаш съвета им. Ти се оказа съвсем различна от всичко, което си представях. Ползата или вредата за твоето семейство, за родителите ти, за братята и сестрите, явно ни най-малко не те е занимавала, когато си обмисляла отговора си. Как благотворно би им се отразило новото ти положение, как биха му се радвали — това за тебе не значи нищо. Ти мислиш единствено за себе си, и тъй като не изпитваш към мистър Крофърд точно тези чувства, които горещото младежко въображение ти рисува като неделима част от щастието, ти решаващ да му откажеш незабавно, без дори да поискаш малко време за размисъл, малко повече време, което да ти позволи спокойно да обмислиш и да си изясниш собствените си желания — вместо това ти безразсъдно отхвърляш една такава възможност да уредиш живота си, да се устроиш по възможно най-подходящия, достоен и благороден начин, каквато може никога повече да не ти се удаде. Един млад човек — разумен, уравновесен, енергичен, с прекрасно възпитание и състояние, проявява изключителна преданост към тебе и напълно великодушно и безкористно иска ръката ти, и трябва да ти кажа, Фани, че можеш да чакаш още осемнадесет години, без да получиш предложение от човек и наполовина толкова богат, колкото мистър Крофърд, или притежаващ и една десета част от неговите достойнства. Аз с радост бих му дал ръката на всяка от дъщерите си. Мария избра прекрасна партия, но ако мистър Крофърд поиска ръката на Джулия, бих му я дал с далеч по-голямо и искрено удоволствие, отколкото дадох Мария на мистър Рашуърт. — И след кратка пауза продължи: — Аз бих бил много изненадан, ако някоя от дъщерите ми, получавайки предложение по което и да е време, дори и наполовина по-малко подходящо, отколкото отправеното към тебе, откаже така решително, категорично и незабавно; без да държи сметка за моето мнение и пренебрегвайки съвета ми. Бих бил много изненадан и силно уязвен от подобна постъпка. Бих я сметнал за непростимо нарушение на чувството за дълг и уважение. Но начинът, по който постъпваш ти, не може да бъде оценяван въз основа на същото правило. Ти не можеш да бъдеш упрекната в липса на синовен дълг към мене. Но, Фани, ако в сърцето си можеш да оправдаеш неблагодарността...

Тук той замълча. Фани вече плачеше така горчиво, че колкото и да беше разгневен, сър Томас не би могъл да продължи с упреците. Образът, който ѝ беше нарисувал, всички тези обвинения, толкова

тежки и многобройни, всяко следващо все по-ужасяващо — струваше й се, че сърцето й ще се пръсне от мъка! Своенравна, твърдоглава егоистка, и на всичкото отгоре неблагодарница! Такава я виждаше той. Тя беше излъгала очакванията му, беше изгубила доброто му мнение. Какво щеше да стане с нея?

— Толкова съжалявам — едва успя да изрече тя през сълзи, — наистина толкова съжалявам!

— Съжаляваш! Да, надявам се да съжаляваш. И вероятно ще имаш причина още дълго да изпитваш съжаление за днешната си постъпка.

— Ако можех да постъпя иначе! — направи ново отчаяно усилие Фани. — Но аз съм така сигурна, че не мога да го направя щастлив, а и самата аз ще се чувствам толкова нещастна!

И тя отново избухна в плач, но независимо от сълзите, от зловещата дума „нещастна“, която явно спомогна за този изблик, сър Томас остана с впечатлението, че племенницата му донякъде е омекнала, че е по-склонна да отстъпи, а това беше добро предзнаменование, ако младият човек лично повтореше пред нея горещите си молби.

Той знаеше, че Фани е много срамежлива и изключително лесно се поддава на вълнение, и си помисли, че е твърде възможно да се намира в такова душевно състояние, когато малко време, малко настойчивост, малко търпение и дори нетърпение — ако ухажорът й достатъчно благоразумно пуснеше в ход това съчетание — са достатъчни, за да оказат обичайното си въздействие върху нея. Само ако джентълменът беше достатъчно настойчив, ако беше достатъчно влюбен, за да упорства... Надеждата се върна у сър Томас. Мисълта, проблеснала за миг в съзнанието му, го ободри и възстанови доброто му настроение.

— Е, добре — величествено заяви той, но вече не така сърдито. — Избърши сълзите си, дете. Няма полза от сълзи, с нищо няма да ти помогнат. Сега ще трябва да слезеш долу с мене. Оставихме мистър Крофърд твърде дълго да чака. Ти ще трябва лично да му съобщиш отговора си — едва ли можем да очакваме той да се задоволи с по-малко. Само ти можеш да му обясниш как се е получило така, че си е изградил невярна представа за чувствата ти, която за негово нещастие го е подвела. Аз съвсем не мога да го направя вместо тебе.

Но при мисълта да слезе при Крофърд Фани се почувства така отчаяна и нещастна, че сър Томас, след като поразмисли, сметна за най-уместно да не я насилва. Вследствие на това надеждите му по отношение както на джентълмена, така и на дамата, не се оправдаха за момента, но когато погледна племенницата си и видя как се е отразил плачът на вида ѝ, той реши, че непосредственият разговор не само няма да донесе полза, но дори ще навреди. Ето защо, след няколко нищо значещи думи сър Томас си тръгна сам, оставяйки нещастната си племенница да седи и да плаче горчиво над случилото се.

Чувствата ѝ бяха крайно объркани. Миналото, настоящето, бъдещето — всичко я изпълваше с ужас. Но най-силно я заболя от гнева на чичо ѝ. Себична неблагодарница! Ето това мислеше той за нея! Тя беше нещастна навеки. Нямаше нито един човек, който да вземе нейната страна, да я посъветва, да каже добра дума за нея. Единственият ѝ приятел беше далеч. Може би той щеше да успее да смекчи баща си, и все пак най-вероятно всички щяха да я смятат за себична и неблагодарна. Щеше да ѝ се наложи отново и отново да понася упреците им, да ги чува във всяка дума, да ги долавя във всеки поглед, отправен към нея отсега нататък. Фани дори мислеше с негодувание за мистър Крофърд — но ако той наистина беше влюбен в нея? Тогава той също беше нещастен! Всичко това беше непоносимо.

След около четвърт час чичо ѝ се върна и при вида му Фани едва не припадна. Той обаче заговори спокойно, без предишната строгост, без да я упреква, и тя се посъживи. Думите, а и държанието му също бяха успокояващи, тъй като той започна по следния начин:

— Мистър Крофърд си тръгна — току-що се разделих с него. Няма да ти повтарям разговора. Не искам да подлагам на допълнително изпитание чувствата ти, като ти разказвам за неговите. Достатъчно е само да ти кажа, че той се държа по най-достойния начин, като истински джентълмен, и затвърди изключително ласкавото ми мнение за своя ум, сърце и нрав. След като му обясних как се измъчваш, той незабавно и безкрайно деликатно се отказа от настояванията си да те види веднага.

Тук Фани, която се беше осмелила да вдигне поглед, отново сведе очи.

— Разбира се — продължи чичо ѝ, — трябва да очакваме, че той ще поиска разрешение да поговори насаме с тебе, та дори само за пет

минути. Подобна молба е дотолкова естествена и оправдана, че не би било възможно да ѝ се откаже. Времето не е уговорено, може би това ще стане утре, или когато достатъчно се съвземеш. В момента от тебе се иска само да се успокоиш. Избърши сълзите си, те само те изтощават. Ако, както ми се иска да мисля, си готова да проявиш почителност към мене, ти ще овладееш чувствата си и ще се опиташ да насочиш мислите си в по-разумно русло. Съветвам те да излезеш малко, чистият въздух ще ти се отрази добре. Излез за един час, разходи се по някоя пътечка, сега алеята е на твое разположение, и ще се посъвземеш от въздуха и ходенето. И освен това, Фани — той се върна за момент на темата, — няма да споменавам долу за случилото се. Няма да кажа дори на леля ти Бъртрам. Няма никакъв смисъл да им даваме повод за разочарование. Недей и ти да казваш нищо.

Фани беше готова да се подчини на това нареждане с огромна радост — то беше милост, която тя почувства с цялото си сърце. Да бъде избавена от безкрайните упреци на леля си Норис! Сър Томас я остави, преизпълнена с благодарност. Всичко можеше да се понесе, само не и тези упреци. Дори и една среща с мистър Крофърд не би могла да бъде по-тягостна.

Тя излезе веднага, както ѝ нареди чичо ѝ, и последва съвета му дотолкова, доколкото беше възможно — избърса сълзите си и най-искрено се постара да се успокои и да се вземе в ръце. Тя искаше да му докаже, че неговото спокойствие наистина значи нещо за нея, и от сърце желае да си върне неговата благосклонност. Освен това той ѝ беше дал още един сериозен повод за такова старание, обещавайки ѝ да запази в тайна пред лелите ѝ случилото се. Сега трябваше да положи всички усилия видът и държанието ѝ да не предизвикат подозрения, и тя почувства, че е способна на всичко, което би могло да я избави от леля ѝ Норис.

Когато се върна от разходката си и влезе в Източната стая, тя спря поразена — първото, на което спря погледът ѝ, беше огънят, пламтящ в камината. Огън! Това наистина надминаваше всичко — подобна милост точно в този момент! Сърцето ѝ се сви от болка и благодарност едновременно. Не можеше да повярва, че сър Томас се е сетил за подобна дреболия точно сега, а след малко и камериерката, която дойде да нагледа огъня, сама ѝ обясни, че камината ще се пали всеки ден. Така беше наредил сър Томас.

— Трябва наистина да съм звяр, за да бъда неблагодарна! — каза си Фани. — Дано господ ме запази от подобно нещо!

До обяда тя не видя повече нито чичо си, нито леля си Норис. Сега сър Томас се държеше с нея почти както обикновено. Фани беше сигурна, че това не е преднамерено, че промяната ѝ се привижда единствено заради изпитваните от нея угризения. Ала когато след малко леля ѝ започна да я укорява и да ѝ обяснява надълго и нашироко, по не особено приятен начин, колко зле е постъпила, излизайки на разходка без нейно знание, тя от цялата си душа благослови добротата на чичо си, който я беше избавил от упреци в същия дух, но породени от далеч по-сериозна причина.

— Ако знаех, че ще излизаш, щях да те пратя до моята къща, за да предадеш нарежданията ми на Нани — заяви мисис Норис, — а при това положение трябваше аз самата да отида, което за мене беше ужасно неудобно. Никак не ми беше лесно да отделя време за това, и ти спокойно можеше да ми спестиш тази грижа, стига само да беше имала добрината да ни осведомиш, че излизаш. Предполагам, че за тебе щеше да бъде все едно дали ще се разхождаш из алеята или ще идеш до дома ми.

— Аз посъветвах Фани да се разходи из алеята, там е най-сухо — намеси се сър Томас.

— О! — мисис Норис за момент не знаеше какво да каже. — Много мило от ваша страна, сър Томас, но вие не можете да се представите колко е суха пътеката до моята къща. Фани не по-зле можеше да си направи разходката дотам, уверявам ви, при това с известна полза, и по този начин щеше да послужи на леля си. Не, вината си е нейна. Трябваше само да каже, че излиза — но аз и преди неведнъж съм забелязвала у нея нещо подобно — тя държи да си шие така, както на нея ѝ харесва и не обича да ѝ нареждат, разхожда се когато и където намери за добре. У нея определено има някаква склонност към потайност, към своеволие и всякакви нелепости. Бих я посъветвала да се отучи от тези неща.

Сър Томас сметна, че обрисуваният от мисис Норис образ на Фани е твърде неверен, въпреки че съвсем неотдавна беше изразил същите чувства, и се опита да смени темата. Това не му се удаде веднага, тъй като мисис Норис не притежаваше достатъчно проницателност, за да разсъди — нито в този момент, нито когато и да

било — доколко високо е мнението му за Фани и колко малко е настроен да изтъква достоинства на собствените си деца за сметка на племенницата си, така че почти до края на обяда тя продължи да се кара на Фани и да се възмущава, че не е била предупредена за разходката ѝ.

Обядът най-сетне свърши и за Фани настъпи по-спокойна вечер, далеч по-ведра, отколкото можеше да се надява след това бурно утро. Но тя вярваше преди всичко, че е постъпила правилно, че здравият разум не ѝ е изменил, и можеше да гарантира за чистотата на подбудите си. На второ място, ѝ се искаше да се надява, че недоволството на чичо ѝ е поутихнало и ще изчезне съвсем, когато той обмисли въпроса по-безпристрастно и почувства, като всеки почтен човек, колко отвратително, колко непростимо, колко безнадеждно и безнравствено е да се омъжиш без любов.

Тя от сърце се надяваше, че след като ужасната среща, която я очакваше на сутринта, остане зад гърба ѝ, въпросът ще бъде решен веднъж завинаги и мистър Крофърд ще напусне Менсфийлд, а всичко, свързано с него, скоро щеше да бъде забравено, сякаш никога не е съществувало. Тя не искаше и не можеше да повярва, че чувствата му към нея дълго ще го измъчват — той не беше способен на това. Лондон скоро щеше да го излекува. Нямаше да мине много време, и той сам щеше да се чуди на безразсъдното си увлечение и да ѝ бъде благодарен за разсъдливостта, която го е спасила от неприятните последици от влюбването му.

Докато Фани се отдаваше на тези надежди, малко след чая чичо ѝ беше повикан във вкъща. Това се случваше твърде често, за да ѝ направи впечатление, и тя не се почувства ни най-малко обезпокоена, докато десет минути по-късно не се появи повторно главният лакей, който се обърна право към нея с думите:

— Сър Томас би желал да поговори с вас, госпожице, той е в вкъщата си.

Едва сега Фани съобрази какво би могло да значи това. В ума ѝ блесна внезапно подозрение и тя пребледня като платно, но тутакси стана и се приготви да се подчини, ала в този момент мисис Норис възкликна:

— Чакай, чакай, Фани! Какво правиш? Накъде си тръгнала? Напразно си се разбързала, не става дума за тебе, можеш да бъдеш

сигурна. Чуй какво ти казвам, аз му трябвавам — тя погледна към лакея — но ти толкова обичаш да си на преден план. Какво пък ще иска сър Томас от тебе? Вие имахте предвид мене, Бедли. Веднага идвам. Сигурна съм, че става дума за мене, Бедли, сър Томас е повикал мене, а не мис Прайс.

Но Бедли държеше на своето:

— Не, госпожо, става дума за мис Прайс, абсолютно сигурен съм, че нея имаше предвид сър Томас.

Тук по устните му се плъзна лека усмивка, която трябваше да означава: „Не мисля, че сте кой знае колко подходяща за такава работа“.

Мисис Норис, крайно раздразнена, трябваше да се задоволи с ръкоделието си, а Фани, напускайки стаята разтреперана от съзнанието какво я очаква, в следващия миг, както и предполагаше, се озова насаме с мистър Крофърд.

ГЛАВА 33

Разговорът не беше нито толкова кратък, нито толкова окончателен, както дамата си беше представяла. Не се оказа никак лесно джентълменът да бъде убеден. Той беше изпълнен с цялата решимост, на която би могъл да разчита сър Томас. Най-напред огромната му суетност го караше да мисли, че все пак Фани го обича, макар самата тя да не го знае. Принуден обаче в края на краищата да признае, че в този момент тя не е наясно с чувствата си, той успя, благодарение на същата тази суетност да убеди себе си, че с течение на времето ще успее да събуди у нея чувствата, към които се стремеше.

Той беше влюбен, много влюбен, и любовта му беше такава, че, завладявайки една жизнерадостна, енергична натура, по-скоро страстна, отколкото деликатна, го караше още по-силно да се стреми към ответно чувство, именно защото то му беше отказано, и го изпълваше с решимост на всяка цена да постигне триумфа и щастието да бъде обичан от Фани.

Той нямаше да се отчая. Нямаше да се откаже от нея. Имаше всички основания да разчита на една сериозна привързаност и знаеше, че тя притежава всички онези достойнства, които да оправдаят и най-пламенните надежди за трайно щастие с нея. Сегашното ѝ поведение, което говореше за безкористност и деликатност — качества, които според него се срещаха изключително рядко — още повече разпалваше желанието му и укрепваше решимостта му. Той не можеше да допусне, че трябва да завоюва сърце, което вече беше отдадено другиму. Такава мисъл и през ум не му минаваше. По-скоро гледаше на нея като на човек, който никога не се е замислял сериозно върху тези неща, за да представляват те някаква опасност за него, човек, когото младостта пазеше, младостта на душата, също така прелестна, както и външността. Той беше убеден, че единствено скромността ѝ е попречила да забележи ухажването му и че тя все още не може да се опомни от внезапното му признание, което я беше намерило съвсем

неподготвена, както и от променената ситуация, надхвърляща всичките ѝ очаквания.

Можеше ли тогава да има някакво съмнение, че когато го разбере, усилията му ще се увенчаят с успех? Той беше твърдо убеден, че ще стане точно така. Любов като неговата, у човек като него, без съмнение трябваше да бъде възнаградена, при това без дълго отлагане. Мисълта, че няма да мине много време и тя ще трябва да го обикне, го изпълваше с такъв неописуем възторг, че дори не съжаляваше особено за сегашното ѝ безразличие. Че ще трябва да се преодолеят някои дребни пречки — това за Хенри Крофърд не беше кой знае каква беда. То по-скоро го окриляше. Победите над женските сърца му се отдаваха твърде лесно, а сегашното положение беше ново и въодушевяващо.

Но за Фани, която прекалено често се беше сблъсквала с противодействие, за да намира нещо привлекателно в него, всичко това беше непонятно. Тя разбра, че той има намерение и занапред да проявява все същата настойчивост. Но как беше възможно това, след всичко, което му беше казала, което беше принудена да му каже? Тя обясни, че не го обича, не може да го обича, че никога не би могла да го обикне, че е невъзможно чувствата ѝ някога да се променят, че този разговор е безкрайно мъчителен за нея и го моли никога повече да не го подновява. Той трябваше да ѝ позволи да си тръгне незабавно и въпросът да бъде приключен веднъж завинаги. И когато той продължи да настоява, Фани добави, че според нея характеристиките им са твърде различни, за да бъде възможна някаква взаимна привързаност, и че двамата не си подхождат нито по нрав, нито по възпитание, нито по начина си на живот. Каза му всичко това с най-искрено убеждение, но то явно не беше достатъчно, защото Крофърд незабавно се зае да я разубеждава, че и дума не може да става за някаква несъвместимост на характеристиките или за непреодолима разлика в положението. Накрая той недвусмислено заяви, че ще продължи да я обича и да се надява!

Фани прекрасно знаеше какво иска да каже, но не можеше да съди за начина си на изразяване. Тонът ѝ беше безнадеждно кротък и тя не си даваше сметка до каква степен тази кротост скрива нейната непреклонност. Нейната плахост, благодарността и деликатността правеха всяка дума, с която се опитваше да изрази безразличието си към него, да изглежда едва ли не сякаш го върши пряко волята си, или най-малкото, че ѝ причинява същата болка, която и на него. Мистър

Крофърд вече не беше човекът, който като потаен, коварен и вероломен обожател на Мария Бъртрам я изпълваше с отвращение, с когото ѝ беше противно да разговаря и да се среща, у когото не можеше да види нито едно добро качество и чиято сила не искаше да признае, дори когато ставаше дума за умението му да се хареса. Сега това беше един мистър Крофърд, който изповядваше пред нея своята пламенна, безкористна любов, чиито чувства изглеждаха напълно искрени и благородни, чиито надежди за щастие се съсредоточаваха върху брака по любов. Той възторжено превъзнасяше достойнствата ѝ, описваше надълго и нашироко чувствата си, доказваше ѝ с цялото възможно красноречие, с думите, тона и вълнението, които при това идваха от един безспорно надарен човек, че е привлечен от нейната кротост и доброта. И най-важното, сега той беше мистър Крофърд, съдействал за повишението на брат ѝ!

Каква промяна! Какви силни доводи в негова полза, от които Фани не можеше да не се повлияе! Тя можеше да го презира от висотата на оскърбена добродетел, когато го свързваше със Содъртън или с театъра в Менсфийлд парк, но сега той се обръщаше към нея от позицията на човек, чиито права изискват съвсем друго отношение. Трябваше да бъде внимателна и изпълнена със състрадание. Трябваше да се чувства поласкана и, мислейки за себе си и за брат си, да изпитва дълбока благодарност. В резултат на всичко това в тона ѝ се долавяше такова съжаление и вълнение, думите на отказ така се примесваха с признателност и състрадание, че Крофърд, при своята суетност и несломимо упорство, трудно можеше да бъде убеден в безразличието ѝ, или поне, че то е толкова дълбоко. Той съвсем не беше толкова неразумен, колкото смяташе Фани, когато в края на разговора заяви, че все така усърдно и настойчиво, без да губи надежда, ще я обгражда с нежната си привързаност.

Твърде неохотно ѝ позволи да си тръгне, но видът му на раздяла далеч не издаваше отчаяние, което да опровергае думите му или да ѝ вдъхне надежда, че е по-малко безразсъден, отколкото свидетелстваха изявленията му.

Това разгневи Фани. Неговата толкова егоистична и невеликодушна настойчивост я изпълни с негодувание. Това беше ново свидетелство за липсата на деликатност и съобразяване с другите, която и по-рано я беше поразявала и отблъсквала. Пред нея отново

заставаше същият Крофърд, към когото се беше отнасяла с такова неодобрение. Колко явен беше недостигът на изтънчени чувства и човешко разбиране в този момент, когато ставаше дума за собственото му удоволствие! И, уви, колко недвусмислено се потвърждаваше убеждението ѝ, че е напълно лишен от принципи, които да пробудят чувството за дълг, когато сърцето мълчи! Дори и да беше господарка на чувствата си, каквато може би трябваше да бъде, той никога не би ги завладял.

Така разсъждаваше Фани, съвсем искрено и убедено, докато седеше унило в Източната стая и гледаше замислено огъня — тази необикновена за горния етаж привилегия и разкош — и се удивляваше на миналото и настоящето, опитвайки се да отгатне какво ли още я очаква, обзета от тревожно вълнение, в което всичко беше смътно и неопределено, освен убеждението, че нищо на света не може да я накара да обикне мистър Крофърд и че е истинско щастие да седиш до огъня и да се вглеждаш в него.

Сър Томас беше принуден, или сам си наложи, да чака до следващата сутрин, за да узнае как е протекъл разговорът между двамата млади. Тогава той се срещна с Крофърд и изслуша пълния му отчет. Първото чувство, което изпита, беше разочарование — беше се надявал на по-добър изход. Струваше му се, че цял един час уговорки от страна на човек като мистър Крофърд не би могъл да мине безрезултатно, без да повлияе ни най-малко на чувствата на едно такова нежно и ласкаво създание като Фани. Ала категоричните съждения и оптимизмът на влюбения бързо го успокоиха и, откривайки такава увереност в успеха у главния заинтересован, той самият скоро започна да вярва, че всичко върви добре.

Той от своя страна не пропусна нищо, което би могло да спомогне за успешния завършек и без да се скъпи на любезности, похвали и доброжелателство отдаде дължимото на постоянството на мистър Крофърд, оцени високо и поведението на Фани и още веднъж подчерта, че желае този съюз с цялото си сърце. Мистър Крофърд винаги щеше да бъде добре дошъл в Менсфийлд парк, а неговите собствени съждения и чувства щяха да му подсказват колко често ще ги посещава, сега и в бъдеще. Цялото семейство и всички приятели на неговата племенница щяха да останат на същото мнение, да се надяват

на един и същи изход — влиянието на всички, които я обичаха, щеше да бъде използвано, за да ѝ подсказат единствения правилен път.

Беше казано всичко, което можеше да вдъхне кураж на младия човек, всяко поощрение беше прието с радост и благодарност, и двамата джентълмени се разделиха като най-добри приятели.

Доволен, че сега вече всичко върви по най-добър и обнадеждаващ начин, сър Томас реши да се въздържа от по-нататъшни увещания и да не си позволява открита намеса. При нейния характер доброто отношение без съмнение беше най-добрата политика. Молбите и увещанията трябваше да идват само от една страна. Търпението на семейството ѝ, за чието желание тя не можеше да не си даде сметка, беше най-сигурното средство да се осъществи този лелеян план. В съответствие с така приетата линия на поведение сър Томас се възползва от първия удобен случай, за да ѝ заговори с кротка тъга, която се надяваше да сломи съпротивата на племенницата му:

— Е, Фани, видях се още веднъж с мистър Крофърд и научих от него как точно стоят нещата между вас. Той наистина е един необикновен млад човек, и както и да се развият събитията, ти не бива да забравяш, че чувството, което си му вдъхнала, е изключително. Вярно, че при твоята младост и неопитност ти не би могла да знаеш колко мимолетна, изменчива и непостоянна е любовта в самата си същност, затова и не можеш като мене да се изумиш от поразителната настойчивост, която той проявява въпреки отказа ти. Единствено искреното му чувство го тласка към тебе. Той не вижда в това своя никаква заслуга, и може би с право, но след като е направил толкова достоен избор, неговото постоянство му прави чест. Ако изборът му не беше толкова съвършен, аз без съмнение бих осъдил настойчивостта му.

— Повярвайте ми, сър — каза Фани, — аз наистина съжалявам, че мистър Крофърд е решил да продължи с... Знам, че това е твърде ласкателно за мене и че не съм достойна за такава чест, и все пак съм твърдо убедена — и му го казах — че никога няма да ми бъде по силите...

— Мила моя — прекъсна я сър Томас, — няма смисъл да говорим за това. Така добре са ми известни чувствата ти, както, предполагам, на тебе — моите желания и съжаления. Всичко вече е казано и сторено. От този миг нататък никога повече няма да стане

дума за това. Няма от какво да се страхуваш, нито да се притесняваш. Едва ли допускаш, че съм способен да те увещавам да се омъжиш пряко волята си. Единственото, което ме вълнува, е твоето щастие и благополучие, и от тебе се иска само да бъдеш по-снизходителна към старанията на мистър Крофърд да те убеди, че те не са несъвместими с неговите. Той действа на своя отговорност. Тебе нищо не те заплашва. Обещах му, че ще може да се среща с тебе винаги, когато пожелае, както ако нищо не се беше случило. Ще се виждате в наше присъствие, по същия начин, както досега, и всичко, което би могло да ти напомни за неприятни неща, ще бъде избегнато доколкото това е възможно. Той ще напусне Нортхемптъншиър толкова скоро, че няма задълго да ти се налага дори и тази малка жертва. Бъдещето ми се струва твърде неопределено. И така, мила моя Фани, въпросът е приключен.

Обещаното заминаване беше единственото обстоятелство, за което Фани можеше да мисли с удоволствие. Тя обаче беше благодарна на чичо си за добрите думи и търпението, а когато си даде сметка каква малка част от истината му е известна, си каза, че няма никакво право да се учудва на линията на поведение, която той следваше. Той, който беше благословил брака на дъщеря си с мистър Рашуърт! Едва ли от него можеше да се очаква някаква романтична изтънченост. Тя трябваше да следва дълга си и да се надява, че с времето неговото бреме ще ѝ се стори по-поносимо.

Въпреки че беше едва на осемнадесет години, Фани не вярваше, че чувствата на мистър Крофърд ще траят вечно. Тя беше убедена, че с времето упоритата и неизменна съпротива ще сложи край на неговата привързаност. Съвсем друг е въпросът колко време ѝ отреждаше тя във въображението си. Би било некрасиво да се любопитства доколко високо оценява съвършенствата си една млада дама.

Независимо от доброто си намерение да мълчи, сър Томас беше принуден още веднъж да засегне въпроса пред племенницата си, за да не бъде неподготвена за необходимостта да посвети в случилото се лелите ѝ. Това беше мярка, която той с удоволствие би избегнал, стига да беше възможно, но се налагаше да пристъпи към нея заради коренно противоположните настроения на мистър Крофърд, който нямаше никакво намерение да пази чувствата си в тайна. На него и през ум не му минаваше да крие нещо. В дома на свещеника вече всичко се знаеше, той обичаше да разговаря за бъдещето с двете си

сестри, а и възможността да има добре осведомени свидетели на напредването към заветната цел само би му доставило удоволствие. Когато си даде сметка за това, сър Томас почувства необходимостта без отлагане да извести съпругата си и сестра ѝ за случилото се, и въпреки че се притесняваше заради Фани, той се страхуваше едва ли не колкото самата нея, от реакцията на мисис Норис. Нейното макар и добронамерено, но неуместно усърдие го възмущаваше. И наистина, по това време сър Томас явно никак не беше далеч от мисълта да я причисли към онези добронамерени особи, които непрекъснато постъпват по най-неуместния и неприятен за околните начин.

Мисис Норис обаче не му създаде никакви проблеми. Той настоя към племенницата му да се отнасят търпеливо и да не ѝ се отправят упреци, и мисис Норис не само обеща, но и спази обещанието си, само видът ѝ изразяваше още по-силно недоброжелателство. Тя беше разгневена, възмутена от Фани, но по-скоро затова, че са ѝ направили подобно предложение, отколкото заради отказа ѝ. Това беше унизително и оскърбително спрямо Джулия, на която трябваше да спре изборът на мистър Крофърд. И освен всичко останало, тя не можеше да прости на Фани, че я е пренебрегнала. Как тогава да не изпитва злоба към тази, която винаги се беше опитвала да унизи, а сега така я величаеха?

Сър Томас се довери на благоразумието на мисис Норис повече, отколкото тя заслужаваше в случая, а Фани беше готова цял живот да я благославя затова, че не изказва на глас недоволството си, въпреки възмутения си вид.

Лейди Бъртрам прие нещата съвсем иначе. През целия си живот тя се беше радвала на славата на красавица, при това красавица с късмет, и единствено красотата и богатството ѝ вдъхваха уважение. Ето защо новината, че племенницата ѝ е получила предложение за брак от богат мъж, я издигна неимоверно в нейните очи. И след като се убеди, че Фани наистина е доста хубавичка — нещо, в което по-рано се беше съмнявала — и че ще се омъжи изгодно, тя почувства своего рода гордост от обстоятелството, че може да я нарече своя племенница.

— Е, Фани — заяви тя в мига, в който двете останаха сами, и наистина изпитваше нещо като нетърпение да останат насаме, а на лицето ѝ беше изписано необичайно оживление. — Е, Фани, тази сутрин чух много приятна новина. Трябва да поговоря за това поне

веднъж! Така и казах на сър Томас, само веднъж, и никога повече няма да чуеш и дума от мене. Моите поздравления, скъпа племеннице! — И, разглеждайки я благодушно, добави: — Хм... а семейството ни наистина е красиво.

Фани се изчерви и отначало не знаеше какво да каже, но в следващия миг бързо намери отговора, с който се надяваше да улучи уязвимото място на леля си:

— Скъпа лельо, точно вие едва ли бихте искали да постъпя иначе, сигурна съм. Не може да желаете да се омъжа, защото ще ви липсвам, не е ли така? Да, сигурна съм, че много ще ви липсвам.

— Не, скъпа, изобщо не бих се сетила за това, когато знам, че си получила такова предложение. Дори много добре ще се справя без тебе, ако си омъжена за такъв богат човек като мистър Крофърд. Но ти би трябвало да си даваш сметка, Фани, че дълг на всяка девойка е да приеме едно такова чудесно предложение.

Това беше едва ли не единственото правило на поведение, единственият съвет, предложен на Фани от леля ѝ в течение на тези осем години и половина. Това я накара да премълчи. Тя почувства колко безсмислено е да спори. Щом чувствата на леля ѝ бяха против нея, да се обръща към здравия ѝ разум беше безнадеждно. Лейди Бъртрам беше станала твърде словоохотлива:

— Знаеш ли, Фани — заяви тя. — Сигурна съм, че се е влюбил в тебе на бала, няма начин да не е направил тази глупост тогава. Ти изглеждаше чудесно. Всички така казваха. И сър Томас каза същото. Пък и нали Чапман ти помогна да се облечеш. Много се радвам, че ти пратих Чапман. Така и ще кажа на сър Томас, че това е станало онази вечер. — И, следвайки същия радостен ход на мислите си, добави: — И още нещо ще ти кажа, Фани — това е повече, отколкото съм направила дори и за Мария — следващия път, когато мопсчето си има малки, ще ти подаря едно от кученцата.

ГЛАВА 34

Големи новини очакваха Едмънд при завръщането му. Предстояха му немалко изненади. Първата, при това не най-маловажната, беше появата на Хенри Крофърд и сестра му, които вървяха заедно през селото, докато той влизаше на кон в него. Едмънд беше решил, че двамата вече са далеч от Менсфийлд. Той умишлено беше удължил отсъствието си с повече от две седмици, за да избегне срещата с мис Крофърд. Сега се връщаше в Менсфийлд в такова душевно състояние, когато човек е готов да се отдаде на печални размисли за миналото и нежни спомени, но изведнъж се озова лице в лице със своята прекрасна дама, която се облягаше на ръката на брат си. В следващия момент тази, за която току-що си мислеше, че е на седемдесет мили от него и също толкова далеч в разбиранията си, че думите бяха безсилни да опишат разделящата ги пропаст — сега тя го посрещна с топло дружеско приветствие.

Той съвсем не би могъл да се надява на такъв прием от нейна страна, дори и да беше очаквал срещата. Завръщайки се с успех след подобна мисия, Едмънд би могъл да очаква всичко друго, но не и удоволствието, което се изписа на лицето ѝ, и простиците, приветливи думи. Това беше достатъчно, за да изпълни сърцето му с радост и той се прибра у дома в най-подходящото настроение, за да се наслади напълно на другите радостни вести, които го очакваха.

Скоро вече знаеше и най-малките подробности за повишението на Уилям и тайната радост, която стопляше сърцето му, още повече увеличаваше удоволствието му от този факт, така че по време на целия обяд той беше необичайно доволен и оживен.

След обяда, когато остана насаме с баща си, Едмънд научи и историята на Фани. Така му станаха известни всички значителни събития от последните две седмици, както и сегашното положение на семейните дела в Менсфийлд.

Фани се досещаше за какво си говорят. Те останаха далеч по-дълго от обикновено в трапезарията и тя не се съмняваше, че става

дума за нея. Когато най-сетне сервираха чая и двамата се присъединиха към дамите, тя отново улови погледа на Едмънд и се почувства ужасно виновна. Той се приближи, седна до нея, хвана ръката ѝ и нежно я стисна. В този момент Фани си помисли, че ако не беше чаят и събралата се в гостната компания, сигурно щеше да се поддаде на чувствата си и да си позволи някой непростим изблик.

Ала Едмънд, стискайки ръката ѝ, съвсем не възнамеряваше да ѝ покаже с това безусловното си одобрение и да я насърчи, както тя си помисли с надежда. Този жест трябваше само да ѝ подсказва, че той е съпричастен към всичко, което я вълнува, и че чутото го е накарало още по-силно да почувства колко е привързан към нея. В действителност по този въпрос той изцяло беше на страната на баща си. Изненадата му, че Крофърд е получил отказ, не беше така силна, както тази на баща му, тъй като никога не беше забелязвал никаква проява на предпочитание от нейна страна, по-скоро обратното, и лесно можеше да си представи, че предложението я е намерило напълно неподготвена, но дори и сър Томас не би могъл да желае по-силно от него този брак. Според него всичко говореше в негова полза и, отдавайки дължимото на Фани, която под влияние на сегашното си безразличие към Крофърд беше избрала най-правилния път, оцени постъпката ѝ толкова високо и с такива ласкави думи, които сър Томас едва ли би повторил, но в същото време най-искрено се надяваше, горещо вярваше, че в крайна сметка ще се стигне до брак и тяхната взаимна привързаност ще покаже, че са създадени един за друг и могат да бъдат щастливи заедно — нещо, в което започваше напълно и сериозно да вярва. Крофърд беше действал твърде прибързано. Беше подхванал работата не както трябва и не ѝ беше оставил достатъчно време да се привърже към него. При неговите качества обаче, а и при характер като нейния, Едмънд вярваше, че всичко ще приключи благополучно. А междувременно, виждайки смущението на Фани, той внимателно преценяваше всяка своя дума, поглед и жест, за да ѝ спести ново объркване и огорчение.

Крофърд ги посети на следващия ден и сър Томас, в чест на завръщането на Едмънд, сметна за свое право да го покани на обяд. Нямаше как да се избегне тази любезност. Крофърд, разбира се, остана и Едмънд получи прекрасната възможност да наблюдава с какво нетърпение се стреми да спечели Фани, както и да си състави мнение

от нейното държание доколко е склонна да го насърчи. Това, което можеше да се изтълкува като насърчение беше толкова малко, толкова нищожно, че той беше готов почти да се изуми от настойчивостта на приятеля си — ако имаше нещо, което да вдъхва някаква надежда, това беше единствено смущението на Фани и нищо друго. Тя заслужаваше труда да бъде завоювана, а според Едмънд, и най-голямото търпение, и най-голямото душевно усилие бяха оправдани, когато ставаше дума за нея — но той не можеше да си представи, че ще се стреми така упорито към една жена, ако в очите ѝ не се чете нищо, което да подкрепи духа му, както беше при Фани. Много му се искаше да се надява, че Крофърд вижда нещата по-ясно, и това беше най-успокояващото заключение, до което може да стигне след всичко, на което беше свидетел преди обяда, по време на самия обяд, а и след това.

Вечерта възникнаха някои обстоятелства, които му се сториха по-обнадеждаващи. Когато двамата с Крофърд влязоха в гостната, майка му и Фани така усърдно, в пълно мълчание се занимаваха с ръкоделията си, сякаш нищо друго на света не ги интересуваше. Едмънд не можеше да се сдържи и отбеляза на глас, че двете изглеждат много спокойни и доволни от живота.

— Не сме били толкова мълчаливи през цялото време — заяви майка му. — Фани ми четеше и чак когато ви чу да идвате остави книгата. — И действително, на масата имаше книга, която, съдейки по вида ѝ, току-що беше затворена — един от томове на Шекспир. — Тя често ми чете от тези книги. Тъкмо беше преполовила речта на този... Как му беше името, Фани?... когато чухме стъпките ви.

Крофърд взе книгата.

— Ако ваша светлост ми позволи, с удоволствие ще дочета монолога му — каза той. — Веднага ще го откроя.

Той внимателно проследи на кое място книгата се разтваря сама и действително намери това, което търсеше, или попадна на някоя от съседните страници, достатъчно близко, за да остане доволна лейди Бъртрам, която след споменаването на Кардинал Уолси го увери, че това е същият монолог. През това време Фани нито го погледна, нито направи никакъв опит да му помогне, не изрече и дума за или против. Цялото ѝ внимание беше съсредоточено върху ръкоделието, сякаш беше решила да не проявява интерес към нищо друго. Но вкусът ѝ

беше твърде добър. Не минаха и пет минути, и тя не издържа и неволно се заслуша. Крофърд четеше прекрасно, и тя го слушаше с истинска наслада. Впрочем тя открай време беше свикнала с доброто четене — добре четяха чичо ѝ, всичките ѝ братовчеди, и особено Едмънд, но четенето на мистър Крофърд беше невероятно изразително, нищо по-добро не ѝ се беше случвало да чуе. Кралят, Кралицата, Бъкингам, Уолси, Кромвел — всеки от тях беше представен. С помощта на чудесната си находчивост, на щастливия талант да улавя най-същественото, той успяваше да намери най-добрата сцена, най-добрия монолог на всеки от тях. Каквото и да беше чувството, което трябваше да изрази — достойнство или гордост, нежност или разкаяние, той успяваше да го предаде прекрасно. Изпълнението му беше наистина ефектно. Играта му в пиесата за първи път беше накарала Фани да почувства удоволствието от театъра, и сега начинът, по който четеше, възроди в паметта ѝ спомена за тогавашното му изпълнение. Нещо повече, удоволствието ѝ в този миг беше още по-силно, защото беше неочаквано и не пораждаше неприятното чувство, което я обхващаше винаги, когато го видеше на сцената с мис Бъртрам.

Едмънд забелязваше нарасналото внимание, с което Фани слушаше, и с удоволствие наблюдаваше как иглата се движи все по-бавно в ръцете ѝ, въпреки че в началото изглеждаше, сякаш е напълно погълната от работата си. Той видя как ръкоделието изпадна от ръцете ѝ, но тя дори не се помръдна, и накрая — как погледът ѝ, който цял ден така старателно беше избягвал Крофърд, се спря върху него, толкова дълго, че в крайна сметка привлече вниманието му, и в този момент книгата беше затворена, а цялото очарование — разрушено. Фани тутакси отново се затвори в себе си, пламна и още по-усърдно се зае с работата си. Това обаче беше достатъчно, за да вдъхне на Едмънд увереността, че приятелят му има шансове за успех, и докато сърдечно му благодареше, той се надяваше, че изразява и тайните чувства на Фани.

— Това сигурно е любимата ви пиеса — каза той. — Четяхте така, сякаш много добре я познавате.

— Без съмнение отсега нататък тя наистина ще ми стане любима — отговори Крофърд, — но не мисля, че от петнадесетгодишната си възраст ми се е случвало някога да държа в ръцете си том на Шекспир.

Веднъж гледах „Хенри VIII“ на сцената, или пък някой ми спомена, че я е гледал... Вече не съм съвсем сигурен. Но всеки от нас се запознава с Шекспир неизвестно по какъв начин. Той е неотменима част от душевността на англичанина. С неговите идеи, с неговата красота всичко наоколо е така пропито, че на всяка крачка се докосваме до тях, инстинктивно ги чувстваме близки и съкровени. Всеки поне малко разумен човек не може да отвори негова пиеса на която и да е страница, без мигновено да го понесе потока на авторовата мисъл.

— Без съмнение всеки от нас малко или много е запознат с Шекспир още от детските си години — каза Едмънд. — Най-прочутите откъси от неговите произведения се цитират от всички. Можем да ги срещнем в половината от книгите, които отваряме, и всички ние говорим с неговите думи, служим си с неговите сравнения, използваме неговите описания. Но начинът, по който ни го разкрихте вие, е нещо съвсем различно. Да знаеш оттук-оттам по нещо негово е доста често срещано явление, да го познаваш издълбоко е може би малко по-необичайно, но да го четеш добре на глас — това вече наистина е рядък талант.

— Много съм поласкан, сър — отвърна Крофърд и се поклони с насмешлива сериозност.

Двамата хвърлиха поглед към Фани, за да видят дали може да се измъкне и от нея някаква похвала, но ясно си даваха сметка, че това няма да стане. Вниманието ѝ само по себе си беше похвала, и Крофърд трябваше да се задоволи с това.

Лейди Бъртрам обаче изказа на глас възхищението си, при това много щедро:

— Сякаш наистина бях на театър — каза тя. — Бих искала и сър Томас да беше тук.

Крофърд беше изключително доволен. Щом лейди Бъртрам, при цялото си невежество и апатичност не беше останала безучастна, то какво ли беше почувствала племенницата ѝ, толкова деликатна и емоционална? Тази мисъл го въодушеви.

— Вие без съмнение имате големи способности като актьор, мистър Крофърд — отбеляза малко по-късно нейна светлост. — И знаете ли какво ще ви кажа, мисля че един ден ще си направите театър в дома си в Норфолк. Имам предвид когато се установите там за

постоянно, да, на всяка цена ще го направите. Мисля, че ще организирате театър у дома си в Норфолк.

— Наистина ли мислите така, госпожо? — живо откликна той. — Не, не, в никакъв случай! Ваша светлост дълбоко се заблуждава. Никакъв театър в Евърингам няма да има. О, не! — и той погледна към Фани с такава многозначителна усмивка, която явно означаваше: „Тази млада дама за нищо на света няма да позволи да се прави театър в Евърингам.“

Едмънд забеляза всичко това, както и решимостта на Фани да не забелязва нищо, и почувства, че тя мълчи единствено, за да не издаде възмущението си проговаряйки, а едно такова мигновено осъзнаване на смисъла на ласкателството, едно такова бързо схващане на намека според него можеше да се сметне по-скоро за благоприятен признак, отколкото обратното.

Разговорът за четенето на глас продължи още известно време. Говореха само двамата младежи — застанали до огъня, те разсъждаваха върху широко разпространеното пренебрежение към тази част от образованието, за пълното ѝ занемаряване при обучението на момчетата и за произтичащото от това съвсем естествено, а на моменти и почти неестествено, невежество и недодяланост у мъжете, дори когато това са разумни и добре осведомени мъже, щом се появи внезапна необходимост да се прочете нещо на глас. И на двамата се беше случвало да наблюдават подобни ситуации, когато се допускат груби грешки и пропуски поради причини, каквито са недостатъчно доброто владение на гласа, фалшът и безизразността, липсата на прозорливост и вкус, и всичко това се дължеше на едно-единствено нещо — недостатъчното внимание към въпроса още от детски години, отсъствието на изграден навик. Фани отново слушаше с голям интерес.

— Дори и в моята професия — заяви Едмънд с усмивка, — колко малко внимание се обръща на изкуството на четенето! Как през пръсти се гледа на отчетливата реч и на доброто произношение! Само че аз говоря по-скоро за едно време, отколкото за сегашното състояние на нещата. Сега повсеместно се наблюдава стремеж към усъвършенстване, но сред по-голямата част от тези, които са посветени в сан преди двадесет, тридесет или четиридесет години, съдейки по това, което виждаме, явно господства мнението, че четенето си е четене, а проповедта е нещо съвсем друго. Сега вече не е така. На

въпроса се гледа по-разумно. Всички вече проумяха, че възприемането на основни истини зависи немалко от ясното и ревностно проповядване. Освен това се наблюдава по-голямо внимание към научните методи, повече вкус и по-широка просветеност и критичност у слушателите, отколкото на времето. Във всяка енория ще се намерят достатъчно хора, които да знаят по нещичко за тези неща и да могат да съдят и да критикуват.

Откакто беше посветен в сан, Едмънд веднъж вече беше изпълнявал църковна служба и след като това се разбра, Крофърд го засипа с въпроси как се е чувствал и дали службата е минала успешно. Във въпросите му, въпреки че бяха зададени с жив дружески интерес и нескрита симпатия, нямаше и следа от онази беззловна ирония или лекомислие, от които Фани би се почувствала дълбоко оскърбена — нещо, което Едмънд добре съзнаваше — така че той отговаряше с нескрито удоволствие. Задоволството му нарасна още повече от факта, че Крофърд продължи да го разпитва за мнението му и да изказва собствените си виждания относно най-подобаващия начин на поднасяне на определени части от службата, показвайки, че и по-рано е мислил по въпроса, при това доста задълбочено. Това беше най-верният път към сърцето на Фани. Цялата му галантност и остроумие, заедно с добродушието, не можеха да я спечелят, или поне не позволяваха да бъде завоювана така скоро без помощта на чувството, дълбокото проникване и сериозното отношение към сериозните материи.

— В нашата литургия — заяви Крофърд, — има красота, която дори небрежното, бездушно четене не може да унищожи. Но има също така излишества и повторения, които доброто четене трябва да скрие. Във всеки случай, трябва да призная, че аз самият не винаги съм бил достатъчно внимателен — и той хвърли бърз поглед към Фани, — че в деветнадесет случая от двадесет съм мислил как трябва да се прочете такава молитва и съм жадувал аз да я прочета... Казахте ли нещо? — обърна се той към Фани с по-нежен тон, пристъпвайки с надежда към нея, а когато тя каза „не“, добави: — Наистина ли? Видях как устните ви се раздвижиха. Стори ми се, че може би искате да ми кажете колко е лошо да бъда невнимателен и да позволявам на мислите си да блуждаят. Не искахте ли да ми кажете точно това?

— Не, наистина, вие твърде добре знаете в какво се състои дългът ви, за да... дори не съм предположила...

Тя млъкна, безкрайно объркана, и не беше в състояние да каже и дума повече, въпреки че в продължение на няколко минути Крофърд с надежда чакаше да чуе още нещо. Най-накрая той се върна на предишното си място и отново поде разговора, сякаш това нежно прекъсване не беше съществувало.

— Една добре поднесена проповед е още по-рядко явление дори от добре прочетената молитва. Сама по себе си хубавата проповед не е рядкост. По-трудно е да говориш добре, отколкото да съчиняваш. Правилата на изкуството да съчиняваш обикновено се научават. Една майсторски написана проповед, поднесена изкусно, е източник на несравнимо удоволствие. Никога не съм чувал такава, без да изпитам огромно възхищение и уважение и дори на моменти ми се иска самият аз да приема свещенически сан и да проповядвам. Има нещо в красноречието на свещеника от катедрата — когато то наистина е красноречие — което заслужава най-висока похвала и чест. Проповедникът, който успява да докосне чувствата на толкова много и различни слушатели и да задържи вниманието им върху толкова ограничена материя, отдавна вече изтъркана и досадна благодарение на множеството бездарни оратори, който може да каже нещо ново или поразително, способно да събуди интерес, без да оскърбява обществения вкус или да терзае чувствата на слушателите си, такъв човек като обществен фактор просто няма цена. Аз бих искал да бъда такъв.

Едмънд се засмя.

— Повярвайте ми, наистина бих искал. Откакто се помня, не ми се е случвало да чуя действително ценна проповед, без да изпитам нещо като завист. Само че на мене ми е нужна лондонска публика. Аз бих могъл да проповядвам само на образовани слушатели, способни да оценят изкуството ми. Пък и никак не съм сигурен, че ще имам желание често да чета проповеди — може, да кажем, от време на време, веднъж-дваж всяка пролет, след като са ме чакали с нетърпение няколко недели, но не и постоянно. Да чета редовно никак няма да ми е по сърце.

Тук Фани, която просто не можеше да не слуша, неволно поклати глава и Крофърд незабавно се озова край нея за втори път, умолявайки

я да му обясни какво иска да каже. От начина, по който той придърпа един стол и седна близо до нея, Едмънд разбра, че атаката ще бъде много настойчива и че ще влязат в ход всевъзможни погледи и полугласни намеци, затова се сви възможно най-тихичко в един ъгъл, обърна им гръб и взе един вестник, желаейки от сърце бедната малка Фани по-скоро да бъде убедена да обясни това поклащане на главата, така че страстният ѝ поклонник най-сетне да се успокои. В желанието си да се изолира от техния разговор, той се зае тихо да си чете на глас всевъзможните обяви от рода на „Изключително добро име в Южен Уелс“, „Към родителите и опекуните“ и „Великолепно обучен ловен кон“.

В това време Фани, която не можеше да си прости, че не е останала неподвижна, както беше безмълвна, и огорчена до дъното на душата си от държанието на Едмънд, се опитваше, доколкото беше по силите ѝ при нейния кротък нрав, да отблъсне атаките на мистър Крофърд и да избегне погледите и въпросите му, но той упорито продължаваше да настоява.

— Какво означаваше това поклащане на главата? — питаше той. — Какво искахте да изразите с него? Страхувам се, че неодобрение. Но срещу какво? Какво казах, та да предизвикам вашето неудоволствие? Може би мислите, че в думите ми има нещо недостойно? Някакво лекомислие или неуважение към въпроса? Ако е така, кажете ми. Само ми кажете, ако съм сбъркал. Искам да ми покажете правия път. Хайде, моля ви, моля ви, оставете за момент работата си. Какво искахте да кажете с това поклащане на главата?

Тя напразно повтаряше:

— Моля ви, сър, недейте... моля ви, мистър Крофърд — и напразно се опитваше да се измъкне от отговора. Той продължаваше все така тихо и настойчиво, все така близко до нея, да задава същите въпроси отново и отново. От това вълнението и раздразнението ѝ нарастваха.

— Как можете, сър? Вие ме изумявате... Не мога да разбера как е възможно...

— Наистина ли ви изумявам? — попита той. — И не можете да разберете? Има ли нещо в сегашната ми молба, което да ви се струва непонятно? Веднага ще ви обясня на какво се дължи моята настойчивост, интересът ми към всичко, което правите и показвате,

цялото ми сегашно любопитство. Няма да ви се наложи дълго да недоумявате.

Фани не можа да сдържи една лека усмивка, но не каза нищо.

— Вие поклатихте глава, когато признах, че не бих искал да изпълнявам задълженията на свещеник постоянно. Да, тази беше думата — „постоянно“. Аз не се страхувам да я изрека. Мога да я повторя буква по буква, да я прочета, да я напиша. Не виждам в нея нищо нередно. А може би трябва, как смятате?

— Може би, сър — каза Фани, която повече не можеше да мълчи, — може би, сър, аз си помислих колко е жалко, че невинаги сте така наясно със себе си, както в този момент.

Крофърд, щастлив, че я е принудил да проговори, независимо на каква цена, беше твърдо решен да продължи в този дух, и бедната Фани, която се надяваше, че този крайно укорителен отговор ще го накара да млъкне, беше горчиво разочарована от откритието, че любопитството му просто се е насочило в друга посока и че на мястото на един поток от думи е дошъл нов. Той и сега имаше въпроси, които изискваха обяснение. Прекалено благоприятна беше появилата се възможност, за да я пропусне. Нищо подобно не се беше случвало, откакто двамата се срещнаха в стаята на чичо й, подобна възможност можеше и да не се повтори до края на пребиваването му в Менсфийлд. Присъствието на лейди Бъртрам, седнала от другата страна на масата, просто не влизаше в сметката, тя както обикновено изглеждаше полузаспала, а Едмънд все още беше погълнат от своите обяви.

— Е, какво пък — заяви Крофърд след поредица от бързи въпроси и неохотни отговори, — сега вече съм по-спокоен, защото разбирам по-добре какво е мнението ви за мене. Смятате ме за непостоянен, че лесно се поддавам на моментните си прищевки, на съблазните, че лесно забравям. При такова мнение никак не е чудно, че... Но ще видим. Аз няма да се опитвам да ви убеждавам на думи, че съдите грешно за мене, няма да ви казвам, че чувствата ми са постоянни. Поведението ми ще говори вместо мене. В моя полза ще говорят отсъствието ми, разстоянието, времето. Те ще ви докажат, че ако някой е достоен за вас, то това съм аз. Разбира се, вие стоите несравнимо по-високо от мене, знам това. Вие притежавате достойнства, за които никога досега не съм мислил, че могат да съществуват събрани в един-единствен човек. У вас има нещо

ангелско, което надминава всичко, което човек е в състояние да си представи — да, да си представи, защото да се види нещо подобно е невъзможно. Но аз не се плаша. Да ви спечеля с достойнства, равни на вашите, не е по силите ми. Не мога и да мечтая за подобно нещо. На взаимност може да разчита само този, който вижда вашите качества и се прекланя пред тях, който ви обича най-предано. Върху това се гради и моята увереност. Въз основа на това право аз ви заслужавам и ще ви заслужавам и за в бъдеще. И щом веднъж успея да ви убедя, че чувствата ми са такива, каквито ви казвам — не мога да не храня най-горещи надежди, защото твърде добре ви познавам... Да, скъпа, прекрасна Фани... Не (той се сепна, като видя възмутеното ѝ движение), простете ми. Може би все още нямам право... но с какво друго име бих могъл да ви нарека? Допускате ли, че в мислите си ви наричам по друг начин? Не, по цял ден аз мисля за Фани, Фани е нощем в сънищата ми. Вие придавате на това име такава прелест, че само то би могло да изрази вашата същност.

Фани едва ли би издържала да остане на мястото си и да не побегне, независимо от откритите протести, които щяха да последват, ако в този миг не беше чула спасителния шум на приближаващи се стъпки, които отдавна чакаше и недоумяваше защо се бавят така необяснимо дълго.

Тържествената процесия начело с Бедли внесе чайния поднос, чайника, кейка, и освободи душата и тялото на Фани от ужасния плен. Мистър Крофърд трябваше да се отдалечи от нея. Тя беше свободна, имаше си занимание, беше защитена.

Едмънд никак не съжаляваше, че има възможност отново да се присъедини към тези, които могат да говорят и да слушат. И въпреки че разговорът на двамата му се видя безкрайно дълъг, а при един бегъл поглед към Фани забеляза гневната руменина по страните ѝ, той все пак беше склонен да се надява, че толкова много приказки не са отишли на вятъра и говорещият е успял да извлече някаква полза от тях.

ГЛАВА 35

Едмънд реши, че само от Фани зависи дали ще се спомене между тях нещо за отношенията ѝ с Крофърд и че ако тя не започне този разговор, той самият за нищо на света няма да го направи. Ала след един-два дни на взаимна сдържаност той беше принуден под давлението на баща си да промени решението си и да се опита да използва влиянието си в полза на своя приятел.

Вече беше определен денят на заминаването на Крофърд, съвсем малко време оставаше дотогава, и сър Томас разсъди, че няма да е лошо да се направи още един опит преди младият човек да напусне Менсфийлд, който да му помогне да сдържи всичките си обещания и клетви в постоянство на чувствата възможно най-дълго.

Сър Томас беше най-искрено заинтересован мистър Крофърд да се окаже на висота в това отношение. Той от сърце желаше младежът да се прояви като образец на постоянството и беше убеден, че най-сигурният начин да се постигне това е да не се подлагат чувствата му на изпитание твърде дълго.

Едмънд охотно отстъпи пред уговорките да вземе отношение — той искаше да узнае какви са чувствата на Фани. Досега тя винаги се беше съветвала с него, когато се сблъскаше с някаква трудност, а той я обичаше твърде много, за да се примири с липсата на доверие от нейна страна в този момент. Надяваше да ѝ бъде от полза, беше сигурен, че може да ѝ бъде в помощ, пред кого друг би могла да разкрие тя сърцето си? Дори и да не ѝ трябваше съвет, сигурно изпитваше нужда да си поговори от сърце с някого. Фани го избягваше, беше потайна и сдържана — това беше неестествено. На това положение трябваше да се сложи край и той не се съмняваше, че такова е и нейното желание.

— Ще поговоря с нея, сър. Ще използвам първата възможност, за да си поприказваме насаме — заяви той в резултат на всички тези разсъждения и когато сър Томас му съобщи, че в този момент тя се разхожда сама из алеята, веднага се присъедини към нея.

— Дойдох да се поразходя малко с тебе, Фани — каза той. — Може ли? (И ѝ предложи ръката си.) Отдавна не сме имали удоволствието да се разхождаме заедно.

Фани изрази съгласието си не толкова с думи, колкото с вида си. Настроението ѝ беше потиснато.

— Но, Фани, за да бъде разходката приятна — добави след малко Едмънд, — не е достатъчно просто да вървим заедно по пътеката. Трябва да поговориш с мене. Знам, че те мъчи нещо. И знам за какво мислиш. Едва ли допускаш, че нищо не ми е известно. Трябва ли да слушам за това от всеки друг, но не и от самата Фани?

Фани, едновременно развълнувана и угнетена, отговори:

— Щом като си слушал за това от кого ли не, братовчеде, аз едва ли ще мога да ти кажа нещо ново.

— За развоя на събитията — да, но не и за чувствата си, Фани. Никой освен тебе не би могъл да ми разкаже за тях. Аз нямам намерение да те насилвам. Ако ти самата нямаш желание да ми довериш нищо, ще замълча. Просто си помислих, че може би ще ти стане по-леко.

— Страх ме е, че гледаме твърде различно на нещата, така че едва ли ще ми олекне, ако ти кажа какво чувствам.

— Наистина ли мислиш, че гледаме толкова различно на нещата? Никога не бих допуснал. Сигурен съм, че ако съпоставим мненията си, ще се окаже, че си съвпадат не по-малко, отколкото досега. Ето например предложението на Крофърд — според мене то е изключително подходящо и желателно, ако си в състояние да споделиш чувствата му. Намирам, че е съвсем естествено семейството ти да желае ти да му отговориш с взаимност. Но ако не можеш, отказвайки му ти си постъпила съвсем правилно. Нима тук имаме някакво разминаване?

— О, не! Но аз си помислих, че ме упрекваш. Мислех, че и ти си против мене. Сега се успокоих.

— Можеше да се успокоиш и по-рано, Фани, стига да беше поискала. Как можа да си помислиш, че ще бъда против тебе? Как можа да допуснеш, че ще защитавам един брак без любов? Нима някога съм бил лекомислен в подобни неща, та да си въобразиш, че ще бъда такъв, когато става дума за твоето щастие?

— Чичо смята, че не постъпвам добре, а аз знам, че е разговарял с тебе.

— Смятам, че си постъпила съвсем правилно, Фани. Аз може да съжалявам, може да съм изненадан... макар че — не, едва ли, та ти изобщо не си имала време да го почувстваш близък. Но смятам, че си напълно права. Може ли изобщо да има някакво съмнение в това? Би било недостойно ако някой от нас се усъмни в правотата ти. Ти не го обичаш и нищо не би могло да те оправдае, ако беше приела предложението му.

От много дни Фани не се беше чувствала така спокойна.

— Поведението ти до този момент е безупречно и тези, които биха искали да постъпиш иначе, грешат. Само че нещата не се изчерпват с това. Чувствата на Крофърд са необикновено силни, той продължава да проявява същата настойчивост с надеждата, че ще събуди у тебе симпатията, която досега не си изпитала. Както знаем, за това е нужно време. Но, — продължи той с ласкава усмивка, — дай му възможност да успее, Фани, дай му възможност в крайна сметка да постигне успех. Ти се показва честна и безкористна, докажи сега и своята благодарност и отзивчивост. Тогава ще бъдеш за мене съвършената жена, каквато винаги съм смятал, че си създадена да бъдеш.

— О, не, никога, никога! Той никога няма да постигне успех с мене! — Тя говореше с такава жар, която удиви Едмънд, и когато забеляза погледа и чу отговора му, се опомни и цялата пламна.

— Никога, Фани? Казваш го така решително и категорично! Това никак не ти е присъщо, при твоята разсъдливост!

— Искях да кажа — възкликна тя огорчена, в желанието си да поправи допуснатата грешка, — исках да кажа, че така ми се струва — доколкото изобщо може да се говори в бъдеще време... мисля, че никога няма да мога да споделя чувствата му.

— А аз се надявам на нещо по-добро. Давам си сметка, далеч по-добре от Крофърд, че човекът, който се опитва да спечели любовта ти, намеренията му са ти добре известни, се нагърбва с много тежка задача — да се пребори с всичките ти досегашни навици и привързаности. И преди да завоюва сърцето ти, той ще трябва да ослаби връзките, които те свързват с одушевеното ти и неодушевено обкръжение и които в момента са ти още по-скъпи поради самата

мисъл за раздяла. Знам, опасението, че може да ти се наложи да напуснеш Менсфийлд, за известно време ще предизвиква у тебе неприязън спрямо него. Съжалявам, че е трябвало да ти каже към какво се стреми. Бих искал да те познава така добре, както те познавам аз, Фани. Между нас казано, аз се надявам да те завоюваме. Моите теоретически и неговите практически знания, взети заедно, ще трябва да ни осигурят успеха. Той би трябвало да действа според моите замисли. Надявам се обаче, след като времето покаже, а аз твърдо разчитам на това, че с постоянството на чувствата си ще е достоен да бъде възнаграден. Не мога да предположа, че нямаш желание да го обикнеш — няма нищо по-естествено, когато си изпълнен с благодарност, а ти сигурно изпитваш нещо подобно. Собственото ти безразличие вероятно те огорчава.

— Но ние сме толкова различни — каза Фани, избягвайки директния отговор — толкова непреодолимо различни — и в склонностите, и в навиците си, че не мога да допусна и най-малка вероятност някога да сме поне донякъде щастливи заедно, дори и да ми беше възможно да го харесвам. Никога на света не е имало двама души, по-различни от нас. Няма дори едно-единствено съвпадение във вкусовете ни. Двамата ще бъдем нещастни.

— Грешиш, Фани. Различието не е чак толкова голямо. Вие двамата достатъчно си подходите. Имате и общи вкусове. По отношение на нравствеността и литературата разбиранията ви съвпадат. И двамата сте сърдечни и отзивчиви. Пък и кой, чувайки го миналата вечер да чете Шекспир и виждайки, как го слушаш, би могъл да допусне, че не си подходите? Не бива да се подценяваш. Характерите ви определено са различни, не отричам. Той е жизнерадостен, ти си сериозна, но още по-добре. Неговата жизненост ще ти бъде опора. Ти лесно изпадаш в униние и започваш да виждаш огромни пречки там, където ги няма. Неговата бодрост ще компенсира този твой недостатък. За него пречки не съществуват, а неизменно доброто му настроение и весел нрав ще ти бъдат постоянна подкрепа. Това, че сте различни, по никакъв начин не изключва възможността да сте щастливи, Фани. Изобщо не мисли такива неща. Аз самият съм убеден, че това обстоятелство, напротив, е доста благоприятно. Смятам, че най-добре е характерите да са различни — имам предвид различни като външна проява, като маниер, като общителност, като

предпочитание към разговорите или уединението, към тихия размисъл или веселието. Без съмнение известна противоположност е твърде благоприятно условие за щастлив брак. Изключвам, разбира се, крайностите, а най-сигурният начин да се стигне до крайности е прекаленото сходство. Известно противодействие, ласкаво и постоянно, най-добре може да предпази човек от неподходящи маниери и поведение.

За Фани никак не беше трудно да се досети къде витаят мислите му в този миг. Цялата власт на мис Крофърд над него беше възстановена. Откакто се беше върнал у дома, той през цялото време говореше за нея с голяма охота. Вече не я отбягваше, а предния ден беше обядвал в дома на свещеника.

След като го остави в продължение на няколко минути да се отдава на мислите си, Фани сметна за свой дълг да се върне към темата за мистър Крофърд и каза:

— Причината да мисля, че не си подхождаме, не е само в неговия характер, въпреки че и това е достатъчно, за да смятам, че различията между нас са непреодолими. Неговото настроение често ме потиска, но има нещо, което ме отблъсква още повече. Трябва да знаеш, братовчеде, че не одобрявам характера му. Откакто се заехме с онази пиеса, аз си изградих твърде неласкаво мнение за него. Държанието му тогава ми се стори дотам неподобаващо и безчувствено — сега, когато това е минало, мога да говоря за тези неща свободно — стори ми се толкова осъдително по отношение на горкия мистър Рашуърт, явно никак не го беше грижа, че може да го постави в неудобно положение, да му причини болка, като ухажва братовчедка ми Мария, затова аз... С една дума, от времето на театъра аз си съставих за него мнение, което никога няма да бъде преодоляно.

— Скъпа моя Фани — отговори Едмънд, който може би дори не я беше изслушал до края, — най-добре е да не съдим за когото и да било от нас от начина, по който се държахме в това време на всеобща лудост. Времето на театъра е един период, за който мразя да си спомням. Мария се държа зле, Крофърд също, всички ние се представихме много зле, и най-вече аз. В сравнение с мене всички останали бяха безупречни. Аз върших глупости с отворени очи.

— Като страничен наблюдател — каза Фани — може би съм видяла неща, които са ти убягнали. Но мога да ти кажа, че в някои

моменти мистър Рашуърт ревнуваше безумно.

— Напълно е възможно. Няма нищо за чудене. По-неуспешно начинание трудно може да се измисли. Като си помисля, че Мария се реши на подобно нещо — умът ми не го побира. Но щом като тя прие ролята, няма защо да се учудваме на останалите.

— Или аз съм много далече от истината, или преди да започнем пиесата Джулия си мислеше, че именно тя се ползва с неговата благосклонност.

— Джулия! Да, чух от някого, че Крофърд бил влюбен в Джулия, но аз самият не съм забелязал нищо подобно. И да ти кажа, Фани, далеч съм от мисълта да поставям под съмнение достойнствата на сестрите си, но допускам, че някоя от тях, а може би и двете, са се поддали на желанието си да се харесат на мистър Крофърд и са имали неблагоприятното да го покажат. Спомням си, че те действително с удоволствие прекарваха времето си в неговата компания. А при такова насърчение човек като Крофърд, жизнен и може би малко лекомислен, лесно може да стигне по-далеч, отколкото... Но в това няма нищо осъдително, защото самият той не е имал никакви претенции, неговото сърце беше предназначено за тебе. И трябва да ти кажа, фактът, че спря избора си именно на тебе, го издигна неимоверно в очите ми. Това му прави чест, то показва, че той умее истински да оцени какво благо е семейното щастие и чистата любов. То доказва, че чичо му не е успял да го поквари. С две думи, то доказва, че той е точно такъв, какъвто ми се искаше да се надявам, но се страхувах, че може да се окаже различен.

— Сигурна съм, че той не мисли така, както се полага, за някои много сериозни неща.

— По-точно ще бъде, ако кажеш, че изобщо не се е замислял за сериозни неща, това според мене е най-близо до истината. И как би могло да бъде друго при такова възпитание и наставник? Нима не е поразително, че при наистина неблагоприятните условия, в които двамата са живели, те са такива, каквито ги виждаме? Готов съм да призная, че Крофърд и досега се ръководи най-вече от чувствата си. За щастие тези чувства обикновено са добри. Останалото ще компенсираш ти. Щастлив човек е той, да се привърже към жена като тебе — непоклатима като скала в принципите си и в същото време с такъв ласкав характер, благодарение на който тези принципи лесно да

бъдат наложени. Той наистина рядко сполучливо си е избрал спътника в живота. Той ще те направи щастлива, Фани, знам, че ще те направи щастлива, а ти от своя страна ще направиш от него образец.

— Аз не бих се нагърбила с такава задача — възкликна Фани, — с една такава сериозна отговорност!

— Ти както винаги се подценяваш! Въобразяваш си, че нищо не ти се отдава! Какво пък, щом аз самият не съм в състояние да ти внуша други чувства, вярвам, че ще се намери кой да ти ги вдъхне. Признавам, че съм искрено заинтересован това да стане. Бъдещето на Крофърд никак не ми е безразлично. След твоето щастие, Фани, най-силно ме вълнува неговото. Ти разбираш, че много държа на него.

Фани прекалено добре разбираше, за да го коментира, така че двамата извървяха още петдесетина крачки в пълно мълчание, всеки потънал в собствените си мисли. Едмънд пръв наруши мълчанието:

— Начинът, по който тя говореше за това събитие вчера, безкрайно ме зарадва, тъй като не бях разчитал да види всичко в такава ярна светлина. Знам, че много те харесва, но се страхувах, че ще те сметне недостойна за брат си и ще съжaliaва, че не се е спрял на някоя по-знатна или по-богата девойка. Боях се, че ще се поддаде на влиянието на онези светски правила, които са й внушавани открай време. Всичко обаче излезе различно. Тя говореше за тебе, Фани, точно така, както се полага. Нейното желание този брак да се осъществи е не по-малко горещо, отколкото моето или на чичо ти. Двамата дълго разговаряхме за това. Не се наложи аз да подхващам тази тема, въпреки че горях от желание да разбера нейните чувства — не бяха минали и пет минути, когато тя поде разговора с онази чистосърдечност и очарователна непосредственост, с онази прямота и решителност, които са й така присъщи. Мисис Грант се присмя на нейната припряност.

— Значи и мисис Грант е била в стаята?

— Да, когато влязох, намерих двете сестри сами в къщата. И след като веднъж започнахме да говорим за тебе, Фани, само това и правихме през цялото време, докато не се появиха мистър Крофърд и доктор Грант.

— Не съм виждала мис Крофърд повече от седмица.

— Да, тя ужасно съжaliaва за това, но е убедена, че така е по-добре. Ще се видиш с нея преди да замине. Тя ти е много сърдита,

Фани, трябва да си подготвена за това. Така казва тя, че ти е сърдита, но можеш да си представиш как се сърди. Гневът ѝ е по-скоро съжаление и разочарование на сестра, която е убедена, че брат ѝ има право незабавно да получи всичко, което пожелае. Тя се чувства засегната, така, както ти би се засегнала за Уилям, но те обича и те цени с цялото си сърце.

— Знаех си, че ще ми се разсърди.

— Фани, скъпа! — възкликна Едмънд, притискайки нежно ръката ѝ. — Не бива мисълта за нейния яд да те разстройва! Това е яд по-скоро на думи и не идва от сърцето. Тя е създадена да обича и да бъде добра, а не да таи злоба. Искаше ми се да можеш да чуеш как те хвали, да видиш изражението ѝ, когато каза, че ти на всяка цена трябва да станеш жена на Хенри. И ми направи впечатление, че винаги те нарича „Фани“ — нещо, което досега не е правила. В нейните уста то звучеше с истинска сестринска нежност.

— А мисис Грант, каза ли... говорила ли е нещо... Беше ли там през цялото време?

— Да, и се съгласи с всичко, което каза сестра ѝ. Изненадата им от отказа ти е безкрайна, Фани. Това, че си могла да откажеш на човек като Хенри Крофърд явно им се струва непонятно и необяснимо. Казах, каквото можах, в твое оправдание, но ако си говорим честно, те виждат нещата така — докато ти не промениш поведението си, нищо не е в състояние да ги убеди, че здравият разум не ти е изменил. Това е единственото, което би ги удовлетворило. Но виждам, че ти досаждам. Свършвам. Не се отдръпвай от мене.

След известна пауза Фани, която няколко минути вървя мълчаливо, отдадена на мислите си, каза:

— Все си мисля, че една жена би трябвало да допуска мисълта някой мъж да бъде отхвърлен, или поне да не намери отклик у друга представителка на нейния пол, колкото и да е харесван от всички. Той може да е самото съвършенство, но това според мене съвсем не означава, че е задължително да бъде харесан от всяка жена, на която е спрял вниманието си. Но дори и да предположим, че това е възможно, че мистър Крофърд е олицетворение на всички достойнства, които му приписват сестрите му, как бих могла аз да му отговоря със същото чувство? Той ме намери съвсем неподготвена. Никога не съм мислила, че държанието му към мене означава нещо. И, разбира се, не съм се и

опитвала да изпитвам някакво чувство към него, само защото, както изглежда, ми е обърнал внимание от скука. В моето положение би било връх на суетността да възлагам някакви надежди на мистър Крофърд. Сигурна съм, че сестрите му, при мнението, което имат за него, биха го оценили точно така, при положение, че той не е имал сериозни намерения. Как тогава бих могла да съм... да съм влюбена в него в момента, в който той заяви, че е влюбен в мене? Как бих могла да изпитвам привързаност към него точно в мига, в който той е изпитал нужда от нея? Сестрите му би трябвало да ме преценяват така, както преценяват него. Колкото са по-големи достойнствата му, толкова по-неприлично би било дори да мисля за него. И... и явно мнението ни за женската природа твърде силно се различава, щом като си въобразяват, че една жена е способна така бързо да откликне на нечие чувство, както се очаква от нея.

— Скъпа, скъпа Фани! Сега разбирам истината. Сигурен съм, че това е истината. Тези чувства ти правят чест. Аз и преди съм знаел, че си такава. Сигурен бях, че те разбирам. Сега ти ми даде точно това обяснение, което си позволих да дам вместо тебе на приятелката ти и мисис Грант, и то донякъде ги задоволи, въпреки че твоята добросърдечна приятелка все още продължава да се горещи поради голямата си привързаност към Хенри. Казах им, че от всички човешки същества ти си единственото, над което навикът властва по-силно от всяка промяна, и самият факт, че в предложението на Крофърд се съдържа промяна, вече работи срещу него. Прекалено ново, прекалено отскоро е всичко, затова не е в негова полза. Казах им, че ти не гледаш с добро око на това, с което не си свикнала, и какво ли не още в същия дух, за да им създам представа за характера ти. Мис Крофърд ни разсмя, като ни разкри как смята да окуражи брат си. Тя заяви, че ще го посъветва да продължи със същото постоянство опитите си да се хареса, и тогава без съмнение след десетина години щастлив брак ухажването му ще бъде прието напълно благосклонно.

Фани се усмихна насила, защото това се очакваше от нея. Чувствата ѝ бяха крайно объркани. Тя се боеше, че прави грешка, че говори прекалено много и стига твърде далеч в предпазливостта си, която смяташе за необходима, за да се защити от едно зло, но по този начин се излагаше на друго, и затова шегата на мис Крофърд, повторена от Едмънд, в този момент особено силно я огорчи.

Едмънд прочете в погледа ѝ умора и огорчение и бързо се отказа от по-нататъшното обсъждане на въпроса, дори реши да не споменава повече името на Крофърд, освен ако не става дума за нещо, което би ѝ доставило удоволствие. Ето защо малко след това отбеляза:

— Те заминават в понеделник. Ти без съмнение ще можеш да се срещнеш с приятелката си утре или в неделя. Не, наистина, в понеделник! А аз за малко да се поддам на увещанията да остана в Лесингби дотогава. Дори почти обещах. Колко по-различно щеше да бъде всичко! Тези пет-шест дни щяха да оставят отпечатък върху целия ми живот!

— Ти искаше ли да останеш?

— Много. Така ласкаво ме увещаваха, че почти отстъпих. Ако бях получил поне едно писмо от Менсфийлд, от което да науча, че всички сте добре, без съмнение щях да остана. Но аз нямах представа какво е станало у дома през тези две седмици и чувствах, че отсъствието ми продължава твърде дълго.

— Сигурно добре си прекарал времето си?

— Да, тоест ако не е било особено добре, причината е единствено в моето душевно състояние. Всички бяха много мили. Съмнявам се обаче, че и те са останали със същото впечатление за мене. Аз през цялото време не бях на себе си и не можах да се успокоя, докато не се озовах отново в Менсфийлд.

— А госпожиците Оуен — харесаха ти, нали?

— Да, много. Приятни, добросърдечна непосредствени момичета. Само че аз съм разглезен, Фани, компанията на обикновени жени не ме задоволява. Добросърдечните, непресторени момичета са безинтересни за човек, свикнал да общува с умни жени. Това са две различни среди. Ти и мис Крофърд ме направихте прекалено претенциозен.

Фани обаче продължаваше да се чувства потисната и уморена. Едмънд прочете това по лицето ѝ, разбра, че разговорите няма да помогнат и повече не се и опита да заговори, а я поведе към дома ласкаво и властно, като ползващ се с доверие опекун.

ГЛАВА 36

Едмънд се чувстваше доволен. Той вярваше, че знае всичко, което Фани би могла да му каже или да премълчи относно чувствата си. Предложението на Крофърд, както беше убеден и по-рано, се беше оказало твърде прибързано, и трябваше да мине известно време, докато Фани свикне с тази възможност и започне да мисли за нея с удоволствие. Тя трябваше да приеме мисълта, че Крофърд е влюбен в нея, и тогава ответното чувство нямаше да закъснее.

Това беше мнението, създадо се в резултат на разговора, което Едмънд изказа пред баща си. Той посъветва сър Томас да не говори повече с нея на тази тема и да не прави по-нататъшни опити да ѝ влияе и да я увещава, а да остави всичко на усърдното ухажване на Крофърд и на естествения ход на собствените ѝ мисли.

Сър Томас обеща да направи точно това. Той беше убеден, че разказът на Едмънд за настроението на Фани отразява точното положение на нещата и допускаше, че действително я ръководят именно такива чувства, само че ги смяташе за твърде неуместни. Не така склонен като сина си да вижда бъдещето в розова светлина, той силно се опасяваше, че ако на Фани ѝ потрябва прекалено дълго време, за да свикне с мисълта за този брак, младият човек може и да загуби интерес към нея преди още тя да е стигнала до решението да приеме предложението му както подобава. Не му оставаше обаче нищо друго, освен безропотно да се покори и да се надява на по-добър развой.

Обещаното посещение на „приятелката“, както Едмънд наричаше мис Крофърд, беше страшна заплаха за Фани и тя живееше в постоянен ужас от него. Като сестра, толкова пристрастна и гневна и така безогледна в приказките си, а от друга страна, толкова самоуверена и със самочувствието на победителка, тя предизвикваше мъчителни опасения у Фани във всяко едно отношение. Нейното недоволство, проникателността и късметът ѝ еднакво плашеха Фани и единственото, което ѝ даваше сили, беше надеждата, че и други ще присъстват на срещата. Тя се стараеше да не се отдалечава от лейди

Бъртрам, доколкото това беше възможно, да стои по-далеч от Източната стая и да не се разхожда сама из алеята, за да избегне внезапната среща.

Старанията ѝ се увенчаха с успех. Когато мис Крофърд се появи, тя беше в безопасност в стаята за закуска заедно с леля си Бъртрам, и след като първото изпитание беше преодоляно, и нито в погледа, нито в думите на мис Крофърд не се забелязваше онази многозначителност, от която се страхуваше Фани, тя започна да се надява, че най-много, което ще ѝ се наложи да изтърпи, е половин час на поносима тревога. Надеждите ѝ обаче не се оправдаха — мис Крофърд не беше от хората, които разчитат на случайността. Тя твърдо беше решила да поговори насаме с Фани, така че не след дълго ѝ прошепна:

— Трябва да си поговорим някъде за няколко минути.

Тези думи смразиха кръвта на Фани, тя ги почувства с всеки свой нерв, с всяка своя частица. Да откаже беше невъзможно. Напротив, навикът ѝ незабавно да се подчинява я накара мигновено да стане от мястото си и да тръгне към вратата. Чувстваше се ужасно, но нямаше избор.

В момента, в който се озоваха във вестибюла, от сдържаността на мис Крофърд не остана и следа. Тя заканително поклати глава с лукав, но нежен укор и, хващайки ръката на Фани, явно беше готова да подхване темата незабавно. Ала единственото, което каза, беше:

— Ужасно, ужасно момиче! Не знам как ще спра да ви се карам! — Нататък благоразумието ѝ стигна да отложи останалото, докато двете не се окажат защитени от четири стени. Фани, естествено, се запъти нагоре по стълбите и поведе гостенката си към стаята, в която сега можеше приятно да се постои по всяко време. Тя обаче отвори вратата с болезнено свито сърце, чувствайки, че предстоящият разговор ще бъде по-мъчителен от всичко, на което това кътче беше ставало свидетел. Ала надвисналото зло поне за известно време беше избегнато поради промененото настроение на мис Крофърд — то се дължеше на силното вълнение, което я обхвана, озовавайки се за втори път в Източната стая.

— Я виж ти! — възкликна тя, внезапно оживена. — Нима отново съм тук? Източната стая! Досега само веднъж съм влизала в нея! — тя спря, за да се огледа наоколо, явно тогавашните събития оживяха в паметта ѝ и тя добави: — Да, само веднъж. Спомняте ли си? Аз

дойдох, за да репетираме. Братовчед ви също дойде и репетирахме с него. Вие ни бяхте и публика, и суфльор. Чудесна репетиция! Никога няма да я забравя. Ето тук стояхме, в този край на стаята — тук беше братовчед ви, тук бях аз, а столовете бяха ето тук... О, защо тези мигове не могат да продължат вечно!

За голямо облекчение на събеседницата ѝ, тя не се нуждаеше от отговор. Умът ѝ беше изцяло зает със собствените ѝ преживявания. Сладките спомени бяха завладели съзнанието ѝ.

— Сцената, която репетирахме, беше наистина забележителна! Смисълът ѝ беше толкова... как да го кажа? Той трябваше да ми опише какво представлява бракът и да ме посъветва да се омъжа. Все едно, че го виждам пред себе си в този момент, докато се опитва да бъде сериозен и сдържан, както подобава на Анхалт, по време на онези два дълги монолога. „Когато две сродни души се свързват в брак, «женитба» е равносилно на «щастлив живот»“. Струва ми се, че времето никога не би могло да заличи впечатлението, което оставиха у мене погледът и гласът му, докато изричаше тези думи. Странно, много странно, че трябваше да изиграем такава сцена! Ако имах власт да върна времето назад и да преживея отново една седмица от живота си, бих избрала тази — седмицата, в която се отдавахме на играта. Каквото и да казвате, Фани, точно така щях да направя, защото няма друга седмица в живота ми, през която да съм се чувствала така приказно щастлива! Неговият непреклонен дух се смири! О, думите не могат да изразят сладостта на този миг! Но уви! Всичко се сгромоляса същата тази вечер. Тя доведе у дома вашия безкрайно нежелан чичо. Бедни сър Томас, кой ви се зарадва? Не, Фани, не си мислете, че говоря с неуважение за сър Томас, въпреки че тогава го ненавиждах в продължение на седмици. Ала сега аз му отдавам дължимото. Той е точно такъв, какъвто трябва да бъде главата на подобно семейство. Не, не, сега, като размисля трезво и със съжаление за някои неща, аз си давам сметка, че обичам всички ви. — И, изричайки всичко това с такава нежност и сериозност, каквито Фани не беше свикнала да вижда у нея и които много ѝ отиваха, тя се извърна за миг и се опита да се овладее. — Както може би забелязахте, откакто прекрачих прага на тази стая, не съм на себе си — каза тя след малко с палава усмивка, — но вече ми мина. Така че нека да седнем спокойно, защото въпреки намерението да ви се карам, с което дойдох тук, сърцето не ми

позволява да го направя сега, когато се стигна дотам — и нежно прегърна Фани. — Мила, добричка Фани! Само като си помисля, че ви виждам за последен път — защото не знам кога ще се срещнем отново — чувствам се неспособна на каквото и да било друго, освен да ви обичам!

Фани беше трогната. Нищо подобно не беше очаквала, а и рядко успяваше да устои на навяващата тъга дума „последен“. Тя се разплака така горчиво, сякаш наистина обичаше мис Крофърд повече, отколкото беше в състояние да я обича, а мис Крофърд, която при тази проява на чувства още повече омекна, ласкаво я прегърна и каза:

— Ужасно не ми се иска да се разделям с вас. Там, където отивам, няма да срещна никого, който да ми е и наполовина така мил, както сте вие. Кой казва, че ние с вас няма да бъдем сестри? Знам, че ще бъдем. Чувствам, че сме създадени, за да се сродим, а тези сълзи ме убеждават, че и вие чувствате същото, скъпа Фани.

Фани се сепна и отговаряйки само на част от чутото, каза:

— Но вие просто сменяте един приятелски кръг с друг. Предстои ви да се срещнете със своя много близка приятелка.

— Да, така е. Мисис Фрейзър беше моя близка приятелка в продължение на години. Но аз нямам ни най-малко желание да бъда с нея. В този миг мога да мисля само за приятелите, които напускам — за моята чудесна сестра, за вас, за цялото семейство Бъртрам. Всички вие сте много по-сърдечни, отколкото може да се види другаде по света. Всички вие създавате у мене чувството, че мога да ви се доверя и да разчитам на вас, а обикновено в отношенията между хората подобно нещо не се среща. Искане ми се да се бях уговорила с мисис Фрейзър да я посетя чак след Великден, това е къде по-подходящо време за гостуване, но сега вече няма как да откажа. А когато посещението ми там приключи, трябва да замина при сестра й, лейди Сторнауей, защото от тях двете по-скоро тя беше по-близката ми приятелка, но през последните три години някак не ми беше до нея.

След този монолог двете девойки поседяха доста дълго в мълчание, всяка от тях потънала в мислите си — Фани размишляваше над различните видове приятелство, които се срещат по света, докато разсъжденията на Мери имаха не дотам философска насока. Тя първа поднови прекъснатия разговор:

— Така добре си спомням как стигнах до решението да ви потърся на горния етаж. Тръгнах да търся Източната стая, без да имам и най-малката представа къде се намира! И досега не съм забравила какво си мислех, докато идвах насам, и как погледнах вътре и ви видях да работите, седнала на масата, после изумлението на братовчед ви, когато отвори вратата и ме видя тук! И, разбира се, пристигането на чичо ви същата вечер! Никога досега не ми се е случвало подобно нещо!

Последва нова кратка пауза на размисъл, но Мери скоро се отърси от спомените и се нахвърли върху събеседничката си:

— Хайде, Фани, къде се замечтахте така? Надявам се, че мислите за един човек, който не престава да мисли за вас. О, ако можех за малко да ви пренеса в нашата компания в града, ако можехте само да почувствате как гледат там на вашата власт над Хенри! О, как ви завиждат и ревнуват десетки жени! С какво учудване и недоверие биха приели там вестта за вашия отказ! Защото Хенри не е обграждал чувствата си с тайнственост, той е като герой от някой стар рицарски роман, който се гордее с оковите си. Трябва да идете в Лондон, за да оцените напълно победата си. Ако знаехте само как го ухажвах, как ухажвах и мене заради него! В този миг напълно си давам сметка, че няма да съм и наполовина така желана гостенка в дома на мисис Фрейзър благодарение на новосъздалото се положение, от неговото отношение към вас. Когато научи истината, тя по всяка вероятност ще пожелае да си бях останала в Нортхемптъншиър, защото мистър Фрейзър има дъщеря от първия си брак, която съпругата му изгаря от желание да омъжи, и то за Хенри. Как само се домогваше до него! Вие си седите тук, невинна и хрисима и през ум не ви минава каква буря от чувства ще се развихри заради вас, с какво нетърпение ще чакат да ви зърнат, с какъв град от въпроси ще ме засипят! Бедната Маргарет Фрейзър няма да ме остави на мира, докато не ме разпита какви са очите ви, зъбите ви, как си решите косата и кой ви шие обувките. Заради горката си приятелка бих искала Маргарет да се омъжи, защото като гледам семейство Фрейзър, виждам, че са също толкова нещастни, както повечето женени хора. А на времето тази партия беше твърде привлекателна за Джанет. Всички бяхме във възторг. Тя нямаше друг избор, освен да приеме предложението му, защото си нямаше нищо, а той беше богат. Само че той се оказа с лош нрав и прекалено

придирчив — искаше една млада жена, двадесет и петгодишна красавица, да бъде също така солидна като него. А и приятелката ми не можа да се справи с него, явно няма никакъв подход. През цялото време е раздразнена, което говори най-малкото за лошо възпитание. В техния дом аз ще си спомням с уважение за съпружеските отношения в дома на менсфилдския свещеник. Дори доктор Грант проявява към сестра ми пълно доверие и донякъде се съобразява с мненията ѝ, което говори за истинска привързаност. Нищо подобно не съм виждала у семейство Фрейзър. Сърцето ми ще остане завинаги в Менсфийлд, Фани. Сестра ми като съпруга и сър Томас Бъртрам като съпруг ще бъдат за мене образец на съвършенство. На горката Джанет никак не ѝ провървя, въпреки че в решението ѝ нямаше нищо осъдително. Тя не се хвърли в този брак със затворени очи, не ѝ липсваше и желание да предвиди бъдещето. Тя поиска три дни, за да размисли върху предложението му и за тези три дни се съветва с всички свои близки, чието мнение си струваше да се чуе. Особено много държеше да узнае мнението на скъпата ми покойна леля, чието познаване на света караше всички млади хора от обкръжението ѝ заслужено да ценят нейните трезви съждения. А леля ми се обяви решително в полза на мистър Фрейзър. Явно е, че за съпружеско щастие не могат да се дадат никакви гаранции! Много малко неща мога да кажа в защита на приятелката ми Флора, която заряза един чудесен младеж от конната гвардия заради този ужасен лорд Сторнауей, който има не повече мозък от мистър Рашуърт, Фани, само че изглежда по-зле и има гнусен характер. Още на времето се съмнявах в правилността на решението ѝ, защото той изобщо няма вид на джентълмен, а сега вече съм сигурна, че е сбъркала. Между другото, Флора Рос беше безумно влюбена в Хенри първата зима, когато започна да се движи в обществото. Но ако се опитам да ви разкажа за всички жени, за които знам, че са били влюбени в него, мога да разказвам до безкрайност. Единствено вие, безчувствена Фани, можете да мислите за него едва ли не с безразличие. Но дали наистина сте толкова равнодушна, колкото се показвате? Не, не, виждам, че не сте.

И наистина, страните на Фани така пламтяха в този момент, че един пристрастен ум с пълно основание би заподозрял нещо.

— Прелестно създание! Няма да ви измъчвам повече. Всичко ще си дойде на мястото. Но Фани, скъпа, трябва да признаете, че не сте

била чак толкова неподготвена за тази молба, колкото братовчед ви си въобразява. Не е възможно никога да не сте се замисляли върху този въпрос, да не сте подозирали изобщо накъде вървят нещата. Вие сте забелязали опитите му да ви се хареса, да прояви към вас цялото внимание, на което е способен. Не се ли посвети изцяло на вас на бала? А преди това — онази верижка! О, вие я приехте именно така, както го бяхме замислили, почувствахте нещата така, както само можехме да мечтаем! Прекрасно си спомням всичко.

— Искате да кажете, че брат ви е знаел за верижката още преди това? О, мис Крофърд, това не е честно!

— Дали е знаел? Това беше изцяло негово дело, негова идея. Срам ме е да си призная, но подобно нещо никога не ми беше минавало през ума. Аз обаче бях щастлива да направя това, което той предложи, заради вас двамата.

— Не мога да кажа, че не изпитах известни опасения в един момент, защото видях в погледа ви нещо, което ме обезпокои... но не в самото начало... В началото изобщо нищо не заподозрях! Наистина, така беше! Самата истина ви казвам! Ако си бях помислила нещо подобно, за нищо на света не бих приела верижката! Колкото до поведението на брат ви, аз разбира се усещах, че към мене се проявява внимание, усещах го за съвсем кратко време, може би две или три седмици, но после сметнах, че той не влага нищо. Реших, че това е обичайният му начин на държание и бях еднакво далече както от предположението, така и от желанието намеренията му да се окажат сериозни. Много добре видях какво стана между него и някои членове на семейството миналото лято и есента, мис Крофърд. Мълчах си, но не съм била сляпа. Не можех да не забележа, че мистър Крофърд си позволява да ухажда, без да има сериозни намерения.

— Не мога да отрека това. На моменти той е ужасен, обича да флиртува и пет пари не дава какъв смут всява в душите на младите дами. Често съм му се карала за това, но то е единственият му недостатък, и трябва да ви кажа, че малко са момичетата, чиито чувства заслужават да бъдат пощадени. И после, Фани, какъв триумф е да властваш над един мъж, до когото са се домогвали толкова много жени, да си способна да изкупиш всички слабости на пола си! О, не, не е по силите на нито една жена да се откаже от подобно тържество!

Фани поклати глава:

— Не мога да имам добро мнение за човек, който си играе с чувствата на една жена, при това тя често може би страда далеч по-жестоко, отколкото страничният наблюдател би могъл да допусне.

— Аз не го защитавам. Просто го оставям изцяло на вашата милост и когато ви отведе в Евърингам, можете да му четете нотации колкото ви душа иска, нямам нищо против. Но ще ви кажа, че този негов недостатък — удоволствието, с което кара младите момичета да се влюбват в него — не е и наполовина така опасен за щастието на съпругата му, както склонността самият той да се влюбва, а подобна слабост никак не му е присъща. И аз наистина съм дълбоко и искрено убедена, че никога досега не е изпитвал тези чувства към друга жена, че ви обича с цялото си сърце и ще ви обича толкова дълго, колкото изобщо е възможно. Ако има на света мъж, способен да обича една жена цял живот, то без съмнение, Хенри ще ви обича така.

Фани не можа да сдържи една лека усмивка, но не каза нищо.

— Не мисля, че Хенри някога е бил толкова щастлив — продължи след малко Мери, — колкото в мига, в който ходатайството му за повишението на брат ви се увенча с успех.

По-добър начин да докосне най-чувствителна струна в сърцето на Фани просто не би могъл да се измисли.

— О, да! Той беше така добър, така невероятно добър!

— Знам, че никак не му е било лесно, защото добре познавам хората, към които е трябвало да се обърне. Адмиралът не може да понася безпокойствата и смята за унижително да моли за услуга, а има толкова млади хора, чиито претенции трябва да бъдат удовлетворени по този начин, че за да успееш, трябва да притежаваш забележителна енергия и да си истински предан приятел. Колко ли е щастлив Уилям! Бих искала да мога да го зърна отнякъде!

Бедната Фани се чувстваше по-объркана от когато и да било. Мисълта за това, какво е направил за Уилям мистър Крофърд, винаги я разстройваше неимоверно, когато трябваше да му се противопостави. Тя се замисли дълбоко, докато Мери, която отначало я наблюдаваше самодоволно, потъна в някакви свои размисли, но изведнъж се сепна и заяви:

— Бих седяла цял ден да си приказвам с вас, но не бива да забравяме за дамите долу, така че трябва да се сбогуваме, моя скъпа, моя прелестна, моя чудесна Фани. Въпреки че официално ще се

разделим в гостната, аз искам да си взема сбогом с вас сега. Прощавам се с вас с най-искрената надежда за нова щастлива среща и вярвам, че тогава обстоятелствата ще ни позволят да разтворим сърцата си една за друга докрай, без сянка от опасение и недоверие.

Тези думи бяха изречени с видимо вълнение и последвани от безкрайно нежна прегръдка.

— Скоро ще се срещнем с братовчед ви в Лондон. Той спомена, че смята не след дълго също да замине, както и сър Томас — може би някъде през пролетта. Без съмнение често ще се срещам и с големия ви братовчед, а също и със семейство Рашуърт и с Джулия, само вас няма да ви има. Искам да ви помоля за две услуги, Фани. Първата е да ми пишете редовно. И втората — да посещавате по-често мисис Грант, за да не чувства моето отсъствие.

Фани би предпочела да не ѝ отправят подобни молби, или поне първата от тях, но беше невъзможно да откаже една такава кореспонденция. Нямаше как дори да не се съгласи с по-голяма готовност, отколкото съвестта ѝ позволяваше. Не можеше да се възпротивена подобна явна симпатия. Нравът ѝ беше такъв, че особено силно ценеше доброто отношение, и тъй като досега не беше имала възможност да се радва кой знае колко на такова, просто не можеше да устои пред нежността на мис Крофърд. Освен това ѝ беше благодарна, че тяхното *tete-a-tete* се оказа не така болезнено, както се опасяваше.

Всичко вече беше зад гърба ѝ, упреците и разобличенията бяха избегнати. Тя беше запазила тайната си и това ѝ стигаше, за да вярва, че може да понесе едва ли не всичко.

Същата вечер се състоя още едно сбогуване. Хенри Крофърд ги посети и остана известно време с тях. Фани не беше настроена много сурово, сърцето ѝ беше донякъде смекчено по отношение на него — той може би наистина страдаше. Крофърд не приличаше на себе си и почти не проговори. Беше явно потиснат и Фани не можеше да не изпита съчувствие към него, независимо от надеждата си, че няма да го види повече, докато не стане съпруг на някоя друга жена.

Когато настъпи мигът на раздялата, той хвана ръката ѝ и тя му позволи да я задържи. Крофърд не каза нищо, или поне тя не чу нищо, а когато напусна стаята, Фани беше неизказано щастлива, че е сложен край на това подобие на приятелство.

На другия ден братът и сестрата заминаха.

ГЛАВА 37

След като мистър Крофърд си замина, най-голямото желание на сър Томас беше Фани да почувства отсъствието му, и той хранеше надеждата, че лишена от вниманието, което приемаше като някакво зло, тя ще усети остро липсата му. Тя беше вкусила благосклонността откъм най-ласкателната ѝ страна и сър Томас наистина се надяваше, че след като отново се озове в положението на момиче, което не се ползва с ничие внимание, Фани в душата си ще изпита известно благотворно съжаление. С тази мисъл той я наблюдаваше, но трудно би могъл да каже, че е забелязал нещо подобно и никак не беше сигурен дали настроението ѝ се е променило. Тя винаги беше толкова кротка и стеснителна, че душевното ѝ състояние трудно можеше да се определи. Той не я разбираше и си даваше сметка за това, ето защо помоли Едмънд да му каже какво е настроението ѝ в момента и дали сега е по-щастлива, отколкото в присъствието на Крофърд, или напротив, е по-нещастна.

Едмънд не беше забелязал никакви признаци на съжаление и намираше, че е донякъде неразумно от страна на баща му да очаква, че те ще се появят още през първите три-четири дни.

Това, което най-много учудваше Едмънд, беше обстоятелството, че не беше забелязал Фани да съжاليا особено дори за сестрата на Крофърд, нейната приятелка и събеседничка, на която той толкова държеше. Беше му чудно, че тя рядко заговаря за нея и толкова малко е склонна да изразява огорчение от раздялата.

Уви, именно тази сестра, тази нейна приятелка и събеседничка, най-вече отравяше спокойствието на Фани. Ако можеше да бъде сигурна, че съдбата на Мери няма да бъде свързана с Менсфийлд, както беше сигурна за съдбата на брат ѝ, по отношение на когото решението ѝ беше непреклонно, ако можеше да се надява, че отсъствието на Мери ще продължи така дълго, както, изглежда, щеше да продължи това на брат ѝ, щеше да ѝ олекне на сърцето. Но колкото повече си припомняше и наблюдаваше, толкова повече се

задълбочаваше убеждението ѝ, че никога женитбата на мис Крофърд и Едмънд не е изглеждала толкова вероятна. Неговите намерения бяха по-явни от всякога, а нейните — не толкова уклончиви. Всички негови възражения и съмненията, неизбежни при неговата принципност — всичко това сякаш беше изгубило значението си и никой не би могъл да каже как е станало това. По същия начин нямаше и следа от съмненията и колебанията, които нейното честолюбие пораждаше, отново без някаква видима причина. Това можеше да се отдаде единствено на задълбочаващото се чувство. Неговите добри и нейните лоши чувства бяха отстъпили пред любовта, а такава любов неизбежно щеше да свърже съдбите им. Едмънд щеше да замине за Лондон веднага, щом приключеше с някаква работа, свързана с Торнтън Лейси, може би след около две седмици. Той говореше за заминаването си с удоволствие и Фани не се съмняваше, че щом се озове веднъж близо до Мери, нещата много бързо ще се решат. Нейното съгласие беше така сигурно, както и фактът, че предложението ще бъде направено. И въпреки това неприятното усещане не напускаше Фани и тя мислеше за предстоящото събитие с дълбоко съжаление, което нямаше нищо общо — или поне тя така си мислеше — с нейните чувства.

При последния им разговор мис Крофърд, независимо от чувствата, които приятно изненадаха Фани и от проявената доброта, си беше все същата мис Крофърд, същата заблудена и объркана душа, макар самата тя да не го съзнаваше — тънеща в мрак, въпреки че се мислеше за просветена. Тя може би обичаше Едмънд, но всичките ѝ останали понятия не бяха достойни за него.

Фани силно се съмняваше, че двамата имат поне едно общо чувство, което да ги свързва. И вероятно по-старите и по-мъдрите от нея биха ѝ простили, че гледа на бъдещата промяна към по-добро у мис Крофърд като на безнадеждна работа, както и убеждението, че щом в разцвета на тяхната любов влиянието на Едмънд толкова малко е прояснило представите и извисило съжденията ѝ, след един дългогодишен брак достойнствата му ще се окажат разпилени напразно заради нея.

Житейският опит вероятно би заложил повече на двама млади хора, поставени при такива обстоятелства, защото, ако се съдеше безпристрастно, не би могло да се отрече, че мис Крофърд притежаваше присъщата на жените отзивчивост, която би ѝ помогнала

да приеме като свои мненията на човека, когото обича и цени. Но убежденията на Фани бяха различни, така че тя дълбоко страдаше и не можеше да говори без болка за мис Крофърд.

Междувременно сър Томас продължаваше да се надява и да наблюдава Фани, чувствайки се в правото си при своето познаване на човешката природа да очаква, че племенницата му, загубвайки властта и значимостта си, ще изпита съжаление и страстно желание ухажванията на влюбения ѝ поклонник да се подновят. А скоро след това, като си даде сметка, че няма и следа от подобни явни и безспорни признаци на съжаление, той го отдаде на очакваното посещение на един нов гост, чието приближаване без съмнение беше напълно достатъчно, за да поддържа доброто ѝ настроение. Уилям беше получил десет дни отпуск, които възнамеряваше да прекара в Нортхемптъншиър, и сега беше на път — най-щастливият лейтенант на света, защото най-сетне беше дочакал това повишение — за да сподели щастието си и да опише новата униформа.

Той пристигна и с радост би се похвалил и тук с униформата си, но жестокият обичай позволяваше да се появява в нея само при изпълнение на служебните си задължения. Така че мундирът му трябваше да остане в Портсмут и Едмънд предполагаше, че докато на Фани се предостави случай да го види, от неговата свежест, както и от свежите чувства на притежателя му, няма да е останало много. Дотогава той щеше да се превърне в символ на позор, защото какво можеше да бъде по-неприлично и безполезно от униформата на лейтенант, който е такъв вече година или две и вижда как всички останали стават капитани преди него? Така разсъждаваше Едмънд, докато баща му не сподели с него плана си, който щеше да даде възможност на Фани да види втория лейтенант от кораба на Негово величество „Дрозд“ в друга светлина, в пълния му блясък.

Планът му се състоеше в това тя да придружи брат си на връщане в Портсмут и да прекара известно време със собственото си семейство. Тази мисъл хрумна на сър Томас, докато се отдаваше на присъщите си достойни размисли и му се стори правилна и желателна мярка, но той предпочете преди да вземе окончателно решение да се посъветва със сина си. Едмънд обмисли идеята от всички страни и не намери нищо, което да предизвика възражения. Тя беше добра сама по себе си, а и идваше в най-подходящия момент. При това той беше

сигурен, че Фани ще бъде много щастлива. Това беше достатъчно за сър Томас, за да се реши окончателно, и след едно категорично „Така да бъде“ за момента въпросът беше приключен. Сър Томас изпита немалко удовлетворение от този завършек на разговора, тъй като разчиташе последиците от пътуването да надхвърлят тези, които беше споделил със сина си — истинските му подбуди далеч не се изчерпваха с желанието да ѝ даде възможност за нова среща с родителите ѝ, нито пък целяха да ѝ достави радост. Той, разбира се, искаше Фани да замине с охота, но също така искрено се надяваше престоят у дома да ѝ се стори досаден до болка още преди да е дошъл краят на гостуването, и краткото време, през което щеше да бъде лишена от елегантността и разкоша на Менсфийлд парк, да я отрезви и да я накара да оцени по достойнство също така великолепия и вече постоянен дом, който ѝ се предлагаше.

Този план трябваше да окаже целебно действие върху разума на племенницата му, който според него в този момент трябваше да се смята за болен. Тези седем или осем години, които беше прекарала сред богатство и изобилие, донякъде бяха разстроили способността ѝ да преценява и да сравнява. Бащиният дом по всяка вероятност щеше да я научи да цени добрия доход, и сър Томас вярваше, че благодарение на изпитанието, което ѝ готвеше, тя ще прекара целия си живот като мъдра и щастлива жена.

Ако беше научена да дава воля на възторга си, Фани щеше да изпадне в екстаз, когато за първи път разбра какво ѝ предстои, когато чичо ѝ за първи път ѝ предложи да посети родителите си, братята и сестрите, с които беше разделена почти половината си живот, да се върне за няколко месеца в света на детството си, и то заедно с Уилям, който щеше да ѝ бъде събеседник и покровител по време на пътуването, когато научи, че ще може да го вижда до мига, в който той отново ще тръгне на плаване. Ако беше свикнала бурно да изразява радостта си, то сега беше най-подходящият момент, защото тя наистина ликуваше, но щастието ѝ беше тихо, дълбоко и изпълваше цялото ѝ сърце. И въпреки че не беше от приказливите, когато чувствата ѝ бяха особено силни, бе по-склонна от всякога да се затваря в себе си. В този миг тя успя само да благодари и да се съгласи. По-късно, когато посвикна с внезапно открилите се радостни перспективи, тя можеше да говори по-свободно за чувствата си и с Уилям, и с

Едмънд, и все пак оставаше една неизразима нежност, която не можеше да бъде облечена в думи. Споменът за първите радости, за страданието, което изпита, откъсвайки се от тях, я връхлетя с нова сила и тя имаше чувството, че завръщането у дома ще изцели болката, породена от раздялата. Да бъде сред близките си, обичана от толкова много хора, обичана както никога досега, да дава воля на нежността си без да се страхува и без да я сдържа, да се усеща равна на тези, които я заобикалят, да не бъде принудена да слуша за брата и сестрата Крофърд, да ѝ бъде спестен всеки поглед, в който би могла да прочете укор заради тях — предчувствието за това беше неизразимо сладостно.

Също и Едмънд — да прекара далеч от него два месеца, а може би дори и три, ако ѝ разрешаха, сигурно щеше да ѝ бъде от полза. Разстоянието щеше да я направи недостижима за неговите погледи, за добротата му, да я спаси от непрекъснатото мъчение да му бъде довереница, да ѝ помогне да избегне признанията му, така че тя най-сетне щеше да се вразуми и да постигне подобаващото душевно равновесие. Тогава щеше да бъде в състояние да си представя как той урежда работите си в Лондон, без да се измъчва. Това, с което трудно можеше да се примири в Менсфийлд, в Портсмут щеше да бъде по-поносимо зло.

Единствено я притесняваше съмнението дали леля ѝ Бъртрам ще може да се справи лесно без нея — никой друг нямаше полза от нея, затова пък леля ѝ толкова силно щеше да почувства отсъствието ѝ, че дори не ѝ се искаше да мисли за това. И действително, за сър Томас най-трудно беше да уреди именно тази част от проблема. Ако той не успееше, никой друг не би могъл.

Той обаче беше господарят на Менсфийлд парк и когато сметнеше нещо за нужно, винаги можеше да го осъществи. И сега, с помощта на безкрайни разговори и подробни обяснения относно необходимостта Фани да вижда от време на време семейството си, което беше неин дълг, той в края на краищата убеди съпругата си да я пусне. А всъщност лейди Бъртрам се съгласи не защото беше убедена, а по-скоро поради навика си да се подчинява, единственото ѝ убеждение беше, че сър Томас смята заминаването на Фани за необходимо и поради това и тя трябва да бъде на същото мнение. В тишината и спокойствието на своята тоалетна стая, разсъждавайки безпристрастно, неповлияна от неговите объркващи съждения, тя не

можеше да се съгласи с необходимостта Фани да се среща от време на време с родителите си, които толкова време са се справяли без нея, докато тя, лейди Бъртрам, без съмнение има голяма нужда от племенницата си. А колкото до това, че няма да почувства отсъствието ѝ — нещо, в което мисис Норис настойчиво се опитваше да я убеди — тя беше твърдо решена и за миг да не допусне подобна мисъл.

Сър Томас призова цялото ѝ здравомислие, съвест и достойнство. Той нарече това жертва и настоя тя, с присъщата си доброта и самообладание, да се реши на нея. А мисис Норис държеше да я убеди, че отсъствието на Фани изобщо няма да се почувства, тя самата беше готова да посвети на сестра си цялото си време, стига лейди Бъртрам да пожелае, с две думи, и без Фани ще се справят прекрасно и никой няма да усети никаква промяна.

— Възможно е, сестро — беше единственият отговор на лейди Бъртрам, — вярвам, че си права, но аз съм сигурна, че много ще ми липсва.

Следващата стъпка беше да се свържат с Портсмут. Фани писа на майка си, че има желание да им погостува, и отговорът на мисис Прайс, макар и кратък, беше толкова мил, а от няколко простички реда лъхаше такава естествена майчинска радост от възможността отново да види детето си, че имаше изгледи всичките радостни надежди на дъщеря ѝ, свързани със срещата, да се сбъднат. Писмото я убеди, че сега ще намери сърдечен и любящ приятел в лицето на „мама“, която по-рано не беше проявявала особена привързаност към нея, но може би вината за това си беше изцяло нейна, или пък просто си го беше внушила. Твърде вероятно беше нейният боязлив нрав, нейната безпомощност и капризите ѝ да са отблъснали майка ѝ, или да е проявила неблагоприятно, очаквайки някакво изключително внимание, което е невъзможно при толкова много деца. Сега, когато се беше научила да бъде полезна и търпелива, когато майка ѝ беше освободена от непрестанните грижи, неизбежни в една къща, пълна с малки деца, би трябвало да е изчезнала някогашната припряност и да се чувства желание за уют и спокойствие, така че между двете неизбежно щеше да възникне близостта, която е така естествена между майка и дъщеря.

Уилям се радваше на този план почти колкото и сестра му. За него щеше да бъде огромно удоволствие да останат заедно до мига, в

който той щеше да отплава, а можеше да стане и така, че когато се върне от първото си плаване, да я намери все още там! Освен това много му се искаше тя да види кораба му преди още да е напуснал залива, а „Дрозд“ наистина беше най-красивият едномачтов кораб в целия флот. Имаше и някои подобрения в доковете, които той нямаше търпение да ѝ покаже.

Уилям уверено добави, че пребиваването ѝ у дома за известно време ще бъде от полза за всички.

— Не знам защо — заяви той, — но изглежда в нашия дом не ни достигат някои от твоите мили навици и любов към реда. В къщата винаги цари бъркотия. Сигурен съм, че с твоето идване нещата ще се подобрят. Ти ще кажеш на мама какво трябва да прави, а ще бъдеш много полезна и на Сюзан, ще се занимаваш с Бетси и ще накараш момчетата да те обичат и да те слушат. И най-сетне ще настъпи ред и спокойствие!

По времето, когато се получи отговорът на мисис Прайс, на двамата им оставаха броени дни до отпътуването от Менсфийлд, и в един от тези дни младите пътешественици прекараха известно време в немалка тревога по повод на предстоящото пътуване. Още щом започнаха да обсъждат начина, по който ще се придвижат, леля им Норис разбра, че всичките ѝ старания да спести част от парите на зет си са напразни и че независимо от желанията и намеците ѝ Фани да пътува по-евтино, двамата щяха да заминат с пощенска карета. Когато видя сър Томас наистина да връчва пари на Уилям за тази цел, изведнъж я осени идеята, че в каретата има място и за трети човек и тя тутакси беше обхваната от желание да заміне с тях — да отиде да види скъпата си сестра, горкичката мисис Прайс. Идеята беше незабавно оповестена. Мисис Норис трябваше да признае, че е повече от склонна да заміне с младите хора — за нея това щеше да бъде такава милост, та тя не беше виждала скъпата си бедна сестричка Прайс повече от двадесет години! Пък и за двамата младежи беше добре да тръгнат на път заедно с някой по-възрастен, който да ги наставлява, а и не можеше да не си помисли, че бедната ѝ скъпа сестра Прайс ще сметне за крайно некрасиво от нейна страна да има такава възможност и да я пропусне.

Уилям и Фани бяха ужасени при тази мисъл.

Целият уют на предвкушаното пътуване щеше с един замах да бъде разрушен. Те се гледаха покрусени. Изминаха един-два часа в мъчителна неизвестност. Никой не се намеси, за да насърчи или да разубеди мисис Норис. Тя беше оставена сама да реши и, за неописуема радост на племенниците ѝ, в крайна сметка се сети, че едва ли точно сега Менсфийлд парк ще може да се лиши от нея, че е крайно необходима на сър Томас и лейди Бъртрам, за да се реши да ги остави дори за една седмица, и затова е длъжна да пожертва всяко друго удоволствие заради удоволствието да им бъде полезна.

В действителност тя навреме съобрази, че макар пътуването до Портсмут да ѝ излиза безплатно, все пак на връщане, ще не ще, трябва да бръкне в собствения си джоб. Така че горката ѝ скъпа сестричка мисис Прайс трябваше да понесе разочарованието, че тази прекрасна възможност е пропусната. Явно им предстояха още двадесет години раздяла.

Заминаването на Фани, това нейно пътуване до Портсмут, се отрази и на плановете на Едмънд. Той също трябваше като леля си Норис да се пожертва в името на Менсфийлд парк. Намерението му беше горе-долу по това време да замине за Лондон, но той не можеше да остави майка си и баща си точно тогава, когато всички, от които зависеше тяхното спокойствие, ги напуснаха. И с усилие, което беше мъчително за него, макар и да не го показваше явно, той отложи със седмица-две пътуването, което очакваше с трепетната надежда, че ще намери завинаги щастието си.

Едмънд сподели с Фани мислите си. Тя вече знаеше толкова много, време беше да научи всичко. Такава беше същността на поредния поверителен разговор за мис Крофърд, а за Фани той беше още по-вълнуващ, тъй като чувстваше, че за последен път името „мис Крофърд“ се споменава между тях повече или по-малко свободно. По-късно той заговори за нея само още веднъж. Вечерта лейди Бъртрам заръча на племенницата си да ѝ напише веднага и да не забравя да го прави по-често, като обеща тя самата да бъде изрядна в това отношение. И Едмънд, улучвайки удобен случай, ѝ прошепна:

— Аз също ще ти пиша, Фани, веднага, щом бъда в състояние да ти съобщя нещо, достойно за внимание, нещо, което, струва ми се, ще ти бъде приятно да научиш и което сигурно няма да стигне до тебе така бързо, ако не ти го съобща аз.

Дори и да не беше напълно сигурна какво означават думите му, по неговото сияещо лице Фани непременно щеше да отгатне смисъла им.

Трябваше да направи всичко възможно, за да посрещне това писмо твърдо. Да се ужасява от писмо на Едмънд! Фани започваше да осъзнава, че мненията и чувствата ѝ още ще се менят с времето и обстоятелствата, че в този изменчив свят това е неизбежно. Тя все още не беше преминала през всички превратности, през които неизменно преминава човешката душа.

Бедната Фани! Въпреки че заминаваше с охота и нетърпение, все пак тази последна вечер в Менсфийлд парк ѝ се стори ужасна. На раздяла сърцето ѝ се свиваше от мъка. Всяка стая в къщата караше очите ѝ да се насълзят, а какво оставаше за обичните ѝ обитатели! Тя се притисна силно до леля си, давайки си сметка колко ще ѝ липсва, целуна ръка на чичо си, като с мъка сдържаше риданията си, защото съзнаваше колко го е огорчила, а колкото до Едмънд, разделяйки се с него, тя не беше в състояние нито да го погледне, нито да проговори, и едва по-късно осъзна, че той се беше сбогувал с нея по братски нежно.

Всичко това стана вечерта, тъй като трябваше да отпътуват рано на другата сутрин, и когато оредялата групичка на оставащите се събра на закуска, за Уилям и Фани се говореше като за хора, които вече са на мили разстояние от тях.

ГЛАВА 38

Новите впечатления от пътуването и радостта да бъде с Уилям, както можеше да се очаква, скоро оказаха своето въздействие върху настроението на Фани, когато двамата вече се бяха отдалечили доста от Менсфийлд парк, така че щом първият етап на пътешествието остана зад гърба им и трябваше да напуснат каретата на сър Томас, тя вече беше в състояние да се сбогува със стария кочияш и да изпрати на всички подобаващите поздрави без сянка от униние.

Приятните разговори между брата и сестрата нямаха край. За ликуващия Уилям всичко беше забавно, той беше палав като дете и непрекъснато се шегуваше в паузите, когато не разговаряха за повъзвишени неща, като разговорът ако не започваше, то непременно завършваше с възхвали за „Дрозд“, предположения относно близкото му бъдеще и надежди, че ще има възможност да участва в сериозен бой със силен противник, благодарение на който бързо щеше да последва ново повишение, ако не се намесеше първият лейтенант, а Уилям не гледаше с добро око на него, или пък със сметки, свързани с евентуалната парична награда, която щедро щеше да бъде разпределена у дома. За Уилям щеше да остане само толкова, колкото да направи уютна къщичката, в която щяха да се заселят двамата с Фани, за да прекарат заедно зрелите години и старостта си.

Непосредствените грижи на Фани, свързани с мистър Крофърд, не се разискваха. Уилям знаеше за случилото се и от цялото си сърце скърбеше, че сестра му се отнася така хладно към човека, когото считаше едва ли не за образец на съвършенство, но той беше в тази възраст, когато любовта се поставя над всичко, и не можеше да я упреква. И знаейки желанието ѝ, той реши да не я разстройва с каквито и да било намеци.

Фани имаше основание да смята, че мистър Крофърд още не я е забравил. За двете седмици, откакто бяха напуснали Менсфийлд, сестра му няколко пъти ѝ беше писала и във всяко писмо имаше и по няколко реда от него, също така горещи и недвусмислени като думите

му. Тази кореспонденция, както с право се беше опасявала Фани, се оказа твърде неприятна. Стилът на мис Крофърд, жизнерадостен и нежен, беше сам по себе си цяло мъчение, дори ако не се смятат редовете, излезли изпод перото на брат ѝ, които беше принудена да чете, тъй като Едмънд не можеше да намери спокойствие, докато тя не му прочетеше по-голямата част от писмото, а после трябваше да изслушва възторзите му по повод езика и горещата привързаност на Мери към нея. А всъщност тези писма бяха изпълнени с толкова двусмислици, намеци и спомени, толкова често се споменаваха Менсфийлд, че Фани не можеше да не се запита дали не са писани с намерението да стигнат до ушите на Едмънд. Да бъде принудена да участва в това, да бъде въвлечена в кореспонденция, която ѝ носеше признанията на човек, към когото не изпитваше нищо, и я заставяше да съдейства на омразната страст на любимия ѝ, беше дълбоко оскърбително. Затова и сегашното пътуване щеше да ѝ бъде от полза. Тя вярваше, че щом вече не живее под един покрив с Едмънд и подбудите на мис Крофърд да ѝ пише щяха да се окажат твърде слаби, за да си прави такъв труд, така че в Портсмут кореспонденцията им щеше да заглъхне.

Погълната от тези и от хиляди други мисли, Фани продължаваше пътешествието си в безопасност и добро разположение на духа, и толкова бързо, колкото един разумен човек би могъл да разчита в този кишав февруари. Влязоха в Оксфорд, но тя успя само бегло да зърне колежа на Едмънд, тъй като само минаха през града, без да спират никъде, докато не стигнаха Нюбъри, където ги очакваше уютът на трапезата, обединяваща обяда и вечерята. Така завърши този радостен и изморителен ден.

Рано на следващата сутрин двамата отново бяха на път. Напредваха нормално, без каквито и да било събития и пречки, и стигнаха околностите на Портсмут по светло, така че Фани можеше да се огледа наоколо и да се полюбува на новите сгради. Минаха подвижния мост и навлязоха в града. Едва беше започнало да се здрачава, когато, водена от възторжените възгласи на Уилям, каретата с гръм и трясък навлезе в една тясна пресечка на главната улица и се спря пред малката къщичка, обитавана сега от семейството на мистър Прайс.

Фани цялата трепереше от вълнение, от надежди и опасения. В мига, в който каретата спря, една размъкната прислужница, която явно ги чакаше на вратата, се запъти към тях, и с намерението не толкова да им помогне, колкото да им съобщи новините, тутакси заговори:

— Ако позволите, сър, „Дрозд“ напусна залива, одева идва един от офицерите.

В този миг я прекъсна едно хубаво високо момче, около единадесетгодишно, което изскочи от къщата, изблъска прислужницата и докато Уилям сам си отваряше вратата на каретата, извика:

— Идваш тъкмо навреме! Чакаме те от половин час. „Дрозд“ излезе от залива тази сутрин. Аз го видях. Чудна гледка! Казват, че до ден-два ще се получат нарежданията. А в четири часа идва мистър Кемпбъл и пита за тебе. Той е с една от лодките на „Дрозд“, каза, че в шест часа се връща и се надява да бъдеш тук навреме, за да тръгнеш с него.

Един-два преценяващи погледа към Фани, докато Уилям ѝ помагаше да слезе от каретата — това беше цялото внимание, с което я удостои брат ѝ, но момчето не се възпротиви, когато тя го целуна, въпреки че продължаваше да разказва в най-малки подробности за излизането на „Дрозд“ от залива — интересът му беше напълно основателен, тъй като точно по това време трябваше да започне на него кариерата си като моряк.

Още миг и Фани се озова в тесния коридор на къщата, в прегръдките на майка си, която я посрещна с най-искрена радост и ѝ се видя по-мила от всякога, защото чертите ѝ напомняха тези на лейди Бъртрам. Тук бяха и двете ѝ сестри — Сюзан, хубаво високо девойче на четиринадесет, и Бетси, най-младият член на семейството, едва петгодишна. И двете по свой начин се радваха на пристигането ѝ, макар да не можеха да се похвалят с изискани маниери при посрещането. Но на Фани и не ѝ бяха нужни маниери. Достатъчно беше да я обичат, това ѝ стигаше.

После я заведоха в гостната, толкова малка, че в първия миг Фани я помисли за преддверие към някое по-хубаво помещение и продължи да стои права, очаквайки да я поканят нататък, но като видя, че няма повече врати и че стаята изглежда обитаема, се опомни и се упрекна за своята несъобразителност, огорчена, че може би са отгатнали мислите ѝ. Майка ѝ обаче си имаше достатъчно други

грижи, за да заподозре нещо. Тя отново забърза към входната врата, за да посрещне Уилям.

— Уилям, скъпи, колко се радвам да те видя! Чу ли вече за „Дрозд“? Напуснал е залива, а само преди три дни и през ум не ни минаваше подобно нещо и сега не знам какво ще правя с нещата на Сам, няма да мога да ги приготвя навреме. Корабът може да получи нарежданията си още утре. Това ме свари съвсем неподготвена. А и ти веднага ще трябва да тръгнеш за Спитхед. Кемпбъл идва и беше много загрижен за тебе. Какво ще правим сега? Аз се надявах да си прекараме вечерта много уютно заедно, а изведнъж всичко това се струпа върху главата ми.

Синът ѝ бодро заяви, че всяко зло е за добро и не даде воля на разочарованието си, че ще трябва толкова скоро да ги напусне.

— Естествено, бих предпочел корабът все още да е в залива, за да мога да прекарам няколко приятни часа с вас, но щом като лодката чака, най-добре е да тръгна веднага, няма как. Къде ли е пуснал котва „Дрозд“ в Спитхед? Може би до „Канопя“? Но няма значение... Фани е в гостната, а ние защо стоим в коридора? Хайде, мамо, вие още не сте разгледали както трябва своята скъпа Фани.

Двамата влязоха в гостната и мисис Прайс още веднъж нежно целуна дъщеря си и изрази учудването си колко е пораснала, после съвсем естествено се загрижи дали не са изморени и гладни след дългото пътуване.

— Бедничките ми! Сигурно сте ужасно изморени! С какво ли да ви нагостя? Вече си мислех, че никога няма да дойдете. Бетси и аз от половин час ви чакаме и място не можем да си намерим. Кога за последен път сте имали възможност да хапнете? Какво искате да ви приготвя? Не знаех дали ще предпочетете месо след такова пътуване, или само чай, иначе вече щях да имам нещо готово. А сега ме е страх, че Кемпбъл ще дойде още преди пържолите да са готови, пък и нямаме месар наблизо. Ужасно неудобно е, когато на улицата няма месар. В предишната къща бяхме по-добре. Може би ще пийнете чай, когато стане готов?

И двамата веднага заявиха, че предпочитат чая.

— Тогава, Бетси, миличка, тичай в кухнята, виж дали Ребека е сложила водата и ѝ кажи бързо да сервира приборите за чая. Жалко, че

звънецът още не е поправен... но Бетси много чевръсто изпълнява такива поръчения.

Бетси с готовност се запъти към кухнята, горда да покаже способностите си пред своята нова и издокарана сестра.

— Господи! — продължи да се вайка грижливата майка, — огънят е направо жалък, а вие сигурно умирате от студ. Премести стола си по-близо, скъпа. Какво е правила тази Ребека? Още преди половин час ѝ казах да донесе въглища. Сюзан, защо не си се погрижила за огъня?

— Бях горе, мамо, местех нещата си — отговори почти предизвикателно Сюзан и този нападателен тон поразя Фани. — Нали току-що решихте, че аз и сестра ми Фани ще живеем в друга стая, а не можах да накарам Ребека да ми помогне.

На по-нататъшното обсъждане попречи създамата се суматоха — дойде кочияшът, за да му платят, после избухна пререкание между Сам и Ребека, как трябва да се носи пътният сандък на Фани — момчето си имаше свое мнение по въпроса. Накрая се появи самият мистър Прайс, като още преди това се чу гръмкият му глас, когато едва ли не с ругатня той изрита куфара на сина си и кутията за шапки на дъщеря си в тясното преддверие и поиска свещ. Никой обаче не се отзова, и той влезе в стаята.

Фани, обзета от смесени чувства, стана да го посрещне, но трябваше да седне отново, защото той не я забеляза в полумрака и изобщо не се сети за нея. Мистър Прайс дружески разтърси ръката на сина си и тутакси енергично заговори:

— Хайде, добре дошъл, момчето ми! Радвам се да те видя. Чу ли новината? Тази сутрин „Дрозд“ напусна пристанището. Бързо-бързо, разбираш ли. Ей богу, тъкмо навреме идваш. Докторът пита за тебе, чака го лодка, и в шест часа ще го закара в Спитхед, така че най-добре е да тръгнеш с него. Бях при Търнър, за да питам дали си зачислен за столуване — въпросът е на път да се реши. Няма да се учудя, ако получите заповедите си още утре, но ако ще плавате на запад, при този вятър няма да можете да отпловате, а капитан Уолш е на мнение, че ще ви пратят със сигурност на запад заедно със „Слона“. Добре би било, ей богу. Само че старият Сколи разправяше преди малко, че според него най-напред ще ви пратят към Тексел. Е, както и да е, ние сме готови. Но, ей богу, ти изпусна голяма гледка, не можа да видиш

сутринта как „Дрозд“ напуска пристанището. Аз и за хиляда лири не бих изпуснал подобно нещо. По време на закуската дотича старият Сколи и каза, че корабът е вдигнал котва и напуска пристанището. Аз скочих и за минутка бях на кея. Ако някога е имало истински красавец, плавал по моретата, това е той, а сега е на котва в Спитхед. Днес следобед стоях два часа на кея и го гледах. Той хвърли котва до „Ендимион“, между него и „Клеопатра“, точно на изток от това старо корито.

— Я виж ти! — възкликна Уилям. — Точно там бих пуснал котва и аз, ако зависеше от мене. Това е най-подходящото място в Спитхед. Но, сър, сестра ми е тук, Фани — той се обърна и я издърпа напред. — Толкова е тъмно, че не я видяхте.

Мистър Прайс, признавайки, че съвсем е забравил за нея, сега ѝ обърна внимание — сърдечно я прегърна, отбеляза, че е пораснала и вече е голяма жена и че скоро ще трябва да ѝ търсят съпруг, след което явно отново беше готов да забрави за нея.

Фани покрусена се върна на мястото си, преживявайки болезнено вулгарния му език и разнасящия се наоколо дъх на алкохол, а той продължи да се обръща само към сина си, говорейки единствено за „Дрозд“, докато Уилям, при цялата си гореща заинтересованост, неведнъж се опитваше да насочи вниманието на баща си към Фани, към дългото ѝ отсъствие и дългото пътуване.

След като поседяха така още известно време, най-сетне донесоха свещ, но тъй като от чая нямаше и помен, нито пък някаква надежда скоро да го поднесат, съдейки по сведенията на Бетси от кухнята, Уилям реши да иде да се преоблече и да направи необходимите приготовления за качването си на кораба още сега, за да може след това да изпие чая си на спокойствие.

Едва беше напуснал стаята и в нея се втурнаха две червенобузести момчета, едното на осем, другото на девет години, раздърпани и мръсни, които току-що бяха излезли от училище и бързаха, нетърпеливи да зърнат сестра си и да съобщят за излизането на „Дрозд“ от пристанището. Това бяха Том и Чарлз. Чарлз се беше родил след заминаването на Фани, но тя често беше помагала при отглеждането на Том и сега ѝ беше особено приятно да го види отново. Фани целуна нежно и двамата, но поиска да задържи Том, да се опита да открие в чертите му приликата с онова пеленаче, което беше

обичала, и да му разкаже за неговото предпочитание към нея по онова време пред всички останали. Том обаче съвсем не беше настроен за подобни глезотии — не си беше дошъл у дома, за да стои мирен и да слуша нечии приказки, а за да лудува и да вдига колкото е възможно повече шум, и скоро двете момчета избягаха презглава, затръшвайки вратата на гостната така, че ушите ѝ запищяха.

Сега Фани беше видяла всички, които си бяха у дома. Оставаха още двама братя между нея и Сюзан, единият от които беше чиновник в едно държавно учреждение в Лондон, а другият — мичман на един от корабите на Остиндийската компания. Но въпреки че беше видяла всички членове на семейството, тя все още не беше чула целия шум, който можеха да вдигнат. Следващият четвърт час ѝ разкри още много неща. Скоро от площадката на втория етаж Уилям започна да вика майка си и Ребека. Той беше силно обезпокоен за нещо, което беше оставил вкъщи, но сега не можеше да го намери. Липсваше някакъв ключ, Бетси беше обвинена, че е откъснала новата му шапка, освен това някои дребни, но важни поправки в униформата, които му бяха обещали, бяха забравени.

Мисис Прайс, Ребека и Бетси се втурнаха нагоре. В желанието си да се защитят всички говореха едновременно, а най-силно — Ребека. Сега работата трябваше да се свърши колкото може по-добре и то по най-бързия начин. Уилям напразно се опитваше да отпрати Бетси долу, или поне да ѝ попречи да им досажда, и тъй като почти всички врати в къщата бяха широко разтворени, в гостната се чуваше всяка дума и само от време на време препирнята се заглушаваше от дивите викове и грохота от падане по стълбите, докато Сам, Том и Чарлз се гонеха надолу-нагоре.

Фани беше като зашеметена. Малките размери на къщата и тънките стени създаваха впечатлението, че всичко става в непосредствена близост до нея, а това, заедно с умората от пътуването и неотдавнашното вълнение, ѝ се струваше почти непоносимо. В самата гостна беше по-спокойно, тъй като Сюзан беше изчезнала заедно с останалите и сега там бяха останали само тя и баща ѝ. Мистър Прайс отвори вестника, взет на заем, както обикновено, от някой съсед, и се зачете, явно забравил за присъствието ѝ. Единствената свещ той постави между себе си и вестника, без да помисли дали това ѝ е удобно. Но тя нямаше никаква работа и се

радваше, че светлината е заслонена, защото главата я болеше жестоко, а мислите ѝ бяха объркани, горестни и отчаяни.

Тя си беше у дома. Но уви! Този дом не беше каквото очакваше, не я бяха посрещнали така, както... Фани се сепна и се упрекна, че е неразумна. Какво право имаше да разчита, че в семейството си ще се радва на особено внимание? Никакво, като се има предвид колко дълго не я бяха виждали. Грижите на Уилям без съмнение им бяха по-близки — винаги е било така, и иначе не би могло. Но да ѝ кажат и да я питат толкова малко за нея самата, да не се сетят даже да попитат за Менсфийлд! Болеше я, че Менсфийлд е забравен, че дори не си спомниха за приятелите, които бяха направили толкова много за тях — скъпите, скъпите приятели! Но тук всички проблеми бяха засенчени от един и сигурно така трябваше да бъде. Най-силно ги занимаваше въпросът накъде ще се отправи „Дрозд“. След ден-два нещата може би щяха да се променят. Трябваше да вини единствено себе си. И все пак тя си помисли, че в Менсфийлд всичко би било по-иначе. Не, в дома на чичо ѝ щяха да вземат под внимание времето и мястото, правилата на поведение и приличието, да окажат внимание на всеки, а не като тук.

За близо половин час тези размисли бяха прекъснати само веднъж от едно внезапно гневно избухване на баща ѝ, което съвсем нямаше за цел да ги направи по-приятни. В един миг, когато тропотът и виковете в коридора станаха съвсем непоносими, той извика:

— Дявол да ги вземе тези проклетни палета! Как са се разкрещели! А Сам най-силно от всички! Това момче става за боцман. Ей, вие! Сам, затвори си отвратителната уста, за да не я затворя аз!

Момчетата се отнесоха с такова явно пренебрежение към родителската заплаха, че когато след пет минути тримата нахлуха в стаята и седнаха, Фани не забеляза никакви признаци на разкаяние. Просто за момента бяха останали без сили, както личеше от пламналите им лица и тежкото дишане, и въпреки това те продължаваха пред очите на баща си да се ритат по краката и яростно да реват при всеки неочакван ритник.

Следващото отваряне на вратата донесе по-приятни преживявания — появи се чайният поднос, който Фани вече почти беше изгубила надежда да види тази вечер. Сюзан и една млада помощничка, чийто жалък вид подсказа на Фани, че преди това е видяла главната прислужница, внесоха всичко необходимо за чая.

Докато слугинята поставяше чайника на огъня, Сюзан я наблюдаваше, после погледна към сестра си така, сякаш се разкъсваше между гордостта да покаже колко е енергична и полезна и страха Фани да не си помисли, че се занимава с унизителна работа. Тя обясни, че е била в кухнята, за да накара Сали да побърза, да ѝ помогне с препечените филийки и да подреди хляба и маслото, иначе кой знае кога щял да бъде готов чайът, а сестра ѝ сигурно ще иска да хапне нещо след пътуването.

Фани ѝ беше искрено благодарна. Трябваше да признае, че с най-голямо удоволствие ще пийне малко чай и Сюзан тутакси се зае да го приготвя, сякаш се радваше, че може сама да свърши тази работа. Справи се доста добре, ако не се смята излишното суетене и няколкото безполезни опита да усмири братята си, което явно не ѝ беше по силите. Фани се посъвзе малко и телом, и духом. Тази навременна проява на внимание облекчи не само главоболието, но и душевното ѝ страдание. Сюзан имаше открито и умно лице, по това си приличаше с Уилям, и Фани се надяваше да намери у нея същото приятелско отношение и доброжелателство.

По този начин в гостната нещата се поуспокоиха, а малко по-късно се върна Уилям, последван от майка си и Бетси. В униформата си на лейтенант Уилям беше великолепен и изглеждаше още по-висок, силен и изящен. Той с щастлива усмивка се насочи право към Фани, която стана от мястото си и го загледа с мълчаливо възхищение, после обви ръце около врата му и всичките чувства, които я изпълваха, цялата болка и радост избухнаха в неудържимо ридание.

В страха си да не изглежда огорчена, тя обаче скоро се съвзе, избърса сълзите си и вече можеше добре да огледа всички поразителни детайли на костюма и да му се възхити и в по-бодро състояние на духа да изслуша оптимистичните планове на брат си — да прекарва част от деня на брега, докато дойде време да отплуват, и дори да я вземе със себе си в Спитхед, за да разгледа кораба.

Не след дълго отново настъпи суматоха и в гостната се появи мистър Кемпбъл, корабният лекар на „Дрозд“, прекрасно възпитан млад човек, който беше дошъл да вземе приятеля си. Нужна беше немалка изобретателност, за да му намерят стол, а в това време младата распоредителка на чайната церемония бързаше да измие чаша и чинийка за него. Джентълмените поприказваха сериозно около

четвърт час, след което отново се вдигна врява, настъпи бъркотия, суетня, и мъжете, и момчетата се раздвижиха и стана време за тръгване. Всичко беше готово, Уилям се сбогува и цялата компания потегли — трите момчета; независимо от настояванията на майка си, бяха твърдо решени да изпратят брат си и мистър Кемпбъл до кея, а мистър Прайс тръгна едновременно с тях да върне вестника на съседа.

Сега вече оставащите можеха да се надяват на относително спокойствие, така че когато най-сетне успяха да уговорят Ребека да изнесе подноса и приборите, а мисис Прайс завърши огледа на стаята, предприет в търсене на някакъв ръкав от риза, който Бетси в крайна сметка беше успяла да измъкне от едно чекмедже в кухнята, малката женска компания се разположи уютно и майката, след като за кой ли път се оплака, че няма да успее да приготви Сам навреме, най-сетне успя да помисли за най-голямата си дъщеря и за приятелите, от чийто дом идваше тя.

Последваха въпроси, като един от първите беше как сестра ѝ Бъртрам се справя с прислугата и дали и за нея е така убийствено да си намери прилични прислужници. Това скоро отклони мислите ѝ от Нортхемптъншиър и ги насочи към собствените ѝ домашни неуредици и не след дълго тя беше изцяло погълната от разсъжденията за отвратителните портсмутски прислужници, от които нейните две, разбира се, бяха най-лошите. Семейство Бъртрам беше напълно забравено. А тя се впусна да описва провиненията на Ребека, за която и Сюзан имаше доста неща да разкаже, да не говорим за малката Бетси, и която явно до такава степен беше лишена от каквито и да било достойнства, че Фани не се сдържа и плахо запита майка си дали има намерение да се раздели с нея, когато годината ѝ изтече.

— Годината! — възкликна мисис Прайс. — Надявам се да се отърва от нея още преди годината ѝ да е изтекла, защото това ще стане едва през ноември. В Портсмут, миличка, прислужниците са толкова нахални, че е истинско чудо някоя да се задържи на едно място повече от половин година. Аз съм изгубила всяка надежда това да се уреди някога. Дори и да се избавя от Ребека, следващата най-вероятно ще се окаже дори още по-лоша. А не мисля, че е толкова трудно да ми се угоди. Струва ми се, че мястото е доста леко, имаме още една помощница, а аз самата често върша половината работа.

Фани си замълча, но не защото не виждаше никакъв лек за част от тези проблеми. Сега, като седеше и гледаше Бетси, тя не можеше да не си спомни с особена яснота за друга своя сестра, едно чудесно момиченце, което беше почти на същата възраст, когато тя замина за Нортхемптъншиър, но няколко години по-късно почина. В него имаше нещо възхитително чаровно. Тогава Фани го предпочиташе пред Сюзан и когато новината за неговата смърт достигна Менсфийлд, Фани известно време беше покрусена. Видът на Бетси отново възкреси в спомените ѝ образа на Мери, но тя за нищо на света не би причинила болка на майка си, напомняйки ѝ за нея. И докато размишляваше така, Бетси, седнала наблизко, ѝ протягаше някакъв предмет с явното желание да привлече вниманието ѝ, без Сюзан да забележи.

— Какво държиш, миличка? — попита Фани. — Ела да ми го покажеш.

Това беше едно сребърно ножче. Сюзан тутакси скочи, заяви, че е нейно и се опита да ѝ го вземе, но детето се хвърли към майка си, търсейки защита, и Сюзан нямаше какво да направи, освен да го обсипе с упреци, което правеше много разгорещено и с явното желание да привлече Фани на своя страна. Беше жестоко да я лишат от собственото ѝ ножче, то си беше само нейно, сестричката ѝ Мери ѝ го беше оставила на смъртното си ложе и отдавна трябваше да е у нея, за да го съхранява. Но вместо нея майка ѝ го беше запазила и постоянно го даваше на Бетси. Най-накрая Бетси щеше да го повреди или да го задържи, въпреки че майка ѝ беше обещала да не позволява на Бетси да го взима.

Фани беше потресена. Чувството ѝ за дълг, чест и привързаност беше оскърбено от думите на Сюзан и отговора на майка им:

— Хайде, Сюзан — жално възкликна мисис Прайс, — как можеш да бъдеш толкова зла! Всеки път правиш скандали заради това ножче! Не бива да бъдеш толкова свадлива. Бедната ми малка Бетси, колко е зла Сюзан с тебе! Само че не биваше да го изваждаш от чекмеджето, миличка, когато те пратих там. Нали ти казах да не го пипаш, за да не се сърди Сюзан? Следващия път ще трябва да го скрия, Бетси. Бедната Мери, ако знаеше само, когато ми го даде да го пазя само два часа преди да умре, че това ножче ще стане ябълка на раздора! Милата ми душичка! Гласчето ѝ едва се чуваше, и го каза така мило: „Нека като умра и ме погребат, сестра ми Сюзан да вземе

ножчето ми, мамо.“ Бедното ми момиченце! Тя толкова го обичаше, Фани, че през цялото време на боледуването си искаше да е до нея на леглото. Беше ѝ го подарила добрата ѝ кръстница, старата адмиралша Максвел, само месец и половина преди да предаде богу дух. Бедното ми сладко момиченце! Е, господ си я прибра, за да не страда. Мъничката ми Бетси, — мисис Прайс погали дъщеричката си, — ти нямаше късмета да се сдобиеш с такава добра кръстница. Мисис Норис живее твърде далеч, за да мисли за такова малко създание като тебе.

И действително, Фани нямаше какво да предаде от името на мисис Норис, освен надеждата, че кръщелницата ѝ е добро момиченце и си знае молитвите. По едно време в гостната на Менсфийлд парк се чу нещо неопределено за намерението ѝ да изпрати на Бетси един молитвеник, но после споменът за това някак заглъхна. Вярно, мисис Норис си отиде у дома с тази цел и донесе два стари молитвеника, останали от мъжа ѝ, но след като ги разгледаха внимателно, целият благороден плам угасна. Стана ясно, че единият е напечатан с твърде дребен шрифт, неподходящ за детски очи, а другият е прекалено грамаден, за да може момиченцето да го носи със себе си.

Фани, както беше изморена, сега се почувства напълно изтощена и с радост се отзова още на първата покана да си легне. Бетси все още продължаваше да хленчи да ѝ позволят в чест на сестра ѝ да постои един час повече в гостната, а Фани вече беше излязла, оставяйки долу същия шум и неразбория — момчетата настояваха за препечени филийки със сирене, баща им си искаше рома с вода, а Ребека, както винаги, не си беше на мястото.

В тясната и оскъдно обзаведена стаичка, която Фани трябваше да дели със Сюзан, нямаше нищо, което да повдигне настроението ѝ. Малките стаи на горния етаж, пък и долу, тесните коридори и стълбища я поразиха повече, отколкото би могла да си помисли. Скоро тя започна с уважение да си спомня за тясната си мансардна стаичка в Менсфийлд парк, която там се смяташе за твърде малка, за да се чувства човек удобно в нея.

ГЛАВА 39

Ако сър Томас можеше да надникне в душата на племенницата си и да прочете мислите ѝ, когато тя пишеше първото си писмо до леля си, щеше да сметне, че няма причини за отчаяние. Въпреки че здравият нощен сън, приятното утро, надеждата скоро пак да види Уилям и относителното спокойствие в къщата, тъй като Том и Чарлз бяха на училище, Сам — по някакви свои работи, а баща ѝ, както обикновено, се шляеше някъде, позволиха на Фани да пише с доста бодър тон за родителския си дом, наложи ѝ се да премълчи много неща, за което прекрасно си даваше сметка. Ако чичо ѝ можеше да усети и половината от това, което тя чувстваше още преди да е изтекла седмицата, щеше да сметне въпроса на мистър Крофърд за уреден и да изпадне във възторг от собствената си далновидност.

Преди още да измине седмица, разочарованието на Фани беше пълно. Най-напред, Уилям беше заминал. „Дрозд“ беше получил нарежданията си, вятърът беше променил посоката си и само четири дни след пристигането в Портсмут брат ѝ беше отплавал. През тези дни тя го видя само два пъти, набързо и бегло, когато беше слязъл по работа на брега. Нямаше нито продължителни беседи, нито разходки по крепостните стени, нямаше посещения на корабостроителницата и оглед на „Дрозд“ — нищо от това, което бяха замислили и на което бяха разчитали. В това отношение нито една от надеждите ѝ не се сбъдна, ако не се смята неизменната любов на Уилям. Последната му мисъл, когато си тръгваше, беше за нея. Той се върна от прага, за да каже:

— Грижете се добре за Фани, мамо. Тя е крехка и не е свикнала като нас на лишения и неудобства. Поверявам ви я, грижете се за нея.

Уилям замина и домът, в който я беше оставил — Фани не можеше да си затвори очите пред този факт — се оказа пълна противоположност на това, за което беше мечтала. Той беше живият пример за шум, безпорядък и неподобаващо поведение. Никой не си знаеше мястото, нищо не се вършеше както трябва. Тя не беше в

състояние да уважава родителите си така, както се беше надявала. Фани и по-рано не очакваше кой знае какво от баща си, но той беше още по-небрежен към семейството си, навиците му бяха още по-лоши, а маниерите — по-груби, отколкото можеше да предположи. Не че му липсваха способности, но той не беше любознателен и не се интересувахе от нищо извън професията си. Четеше само вестници и списъците на офицерите от военноморския флот, говореше единствено за корабостроителницата, за пристанището, за Спитхед и Мадърбанк, ругаеше и пиеше, беше мръсен, груб и недодялан. Тя нито веднъж не можа да си спомни нещо, поне малко наподобяващо нежност, в предишното му отношение към нея. Беше останало само общото впечатление за недодяланост и разпуснатост. Той и сега почти не я забелязваше, ако не се смятат моментите, в които пускаше по неин адрес някоя от грубите си шегии.

Майка ѝ я разочарова далеч по-силно. Тук тя разчиташе на нещо по-добро, но не намери почти нищо. Всичките ѝ надежди да ѝ стане нужна, да ѝ бъде от полза, скоро се провалиха. Мисис Прайс не беше лоша жена, но вместо привързаността и доверието към дъщеря ѝ да растат с всеки изминат ден, вместо да я цени все повече и повече, тя продължи да проявява към нея същата доброта, както в деня на пристигането ѝ, и това беше всичко. Майчинският ѝ инстинкт бързо беше задоволен, а друг източник на привързаност не се намери. Сърцето и денят ѝ вече бяха запълнени до краен предел, така че за Фани не стигаше нито времето, нито майчината нежност. Тя никога не беше държала особено на дъщерите си. Имаше слабост към момчетата, особено към Уилям, и Бетси беше първото от момичетата, което се ползваше с особена благосклонност от нейна страна. Към нея се проявяваше крайно неоправдана снизходителност. Уилям беше гордостта на майка си, Бетси — нейната слабост, а Джон, Ричард, Сам, Том и Чарлз си поделяха цялата майчина грижа и любов, която ѝ оставаше, носейки ѝ понякога тревоги, друг път утеха. Сърцето ѝ беше отдадено на тях, а времето — предимно на къщата и прислугата. Денят ѝ минаваше в своего рода мудна суетня — тя вечно имаше много работа, която не успяваше да свърши, вечно закъсняваше и се оплакваше, но не правеше никакъв опит да промени нещо. Искаше да бъде пестелива, но ѝ липсваха изобретателност и чувство за ред, беше недоволна от прислужниците си, а не умееше да ги постави на мястото

им и да спечели тяхното уважение, било като им помага, било като проявява повече строгост към тях, или правейки опит да им угоди.

От двете си сестри мисис Прайс далеч повече приличаше на лейди Бъртрам, отколкото на мисис Норис. Беше пресметлива по неволя, без да притежава нито склонността на мисис Норис към пестеливост, нито енергията ѝ. По природа беше вяла и апатична като лейди Бъртрам. При нейните естествени склонности далеч повече би ѝ подходдал един такъв богат и бездеен начин на живот, отколкото необходимостта да полага непрестанни усилия и да се лишава от всичко, наложена ѝ от нейния крайно неблагоприятен брак. Тя би могла не по-зле от лейди Бъртрам да се справи с ролята на важна дама, но при този малък доход мисис Норис би била къде по-приемлива за майка на девет деца.

Фани, до голяма степен, не можеше да не си дава сметка за всичко това. Съвестта не би ѝ позволила да го изрече, но тя без съмнение чувстваше, че майка ѝ като родител е пристрастна и неблагоприятна, че е мудна и немарлива и не умее нито да учи децата си, нито да ги контролира, че не успява да сложи в ред дома си и да създаде някакъв уют, и трудно може да намери добра дума за дъщеря си, или пък да я дари с майчина ласка, че е напълно лишена от желание да я опознае по-отблизо и да спечели приятелството ѝ, от стремеж да търси компанията ѝ и по този начин да ѝ спести голяма част от тези неприятни преживявания.

Фани гореше от желание да бъде полезна и да не създава впечатлението, че се поставя по-високо от семейството си или ѝ липсват нужните умения и желание да допринесе с нещо за уюта в дома, което би могло да се отдаде на различното ѝ възпитание, затова незабавно се зае да приготвя нещата на Сам, работеше от сутрин до вечер усърдно и сръчно и успя да свърши толкова много, че най-накрая момчето беше изпратено на кораба с повече от половината бельо, което му беше нужно. За нея беше огромно удоволствие да чувства, че е полезна, но никак не можеше да си представи как биха се справили без нея.

Когато шумният и винаги непогрешим Сам замина, тя дори изпита съжаление, защото беше буден и интелигентен и винаги с удоволствие изпълняваше малките ѝ поръчения в града, и въпреки че се отнасяше с презрение към упреците на Сюзан, които макар и

разумни сами по себе си, често бяха ненавременни и излишно разгорецени, вече беше започнал да се повлиява от усилията на Фани и от кротките ѝ увещания. И бързо ѝ стана ясно, че в негово лице се е лишила от най-добрия от по-малките братя, защото на Том и Чарлз, няколко години по-малки от него, им трябваша поне още толкова, за да достигнат възрастта, когато чувствата и разумът заговарят и човек се научава да цени приятелското отношение и започва да се старее да не е толкова непоносим. Сестра им скоро се отчая и се отказа от мисълта да им повлияе някак. Всички опити да ги укроти с добро отношение, за които ѝ оставаха време и душевни сили, се оказаха напразни. Всеки следобед буйните им игри се подновяваха и Фани скоро започна да посреща с въздишка приближаването на съботния ден, който беше наполовина свободен от учебни занятия.

По същия начин и Бетси, разглежено дете, което беше научено да гледа на азбуката като на най-големия си враг, беше оставена да се навърта колкото ѝ душа иска около прислугата и дори я хвалеха, когато издаваше и най-малките им провинения, така че Фани почти се отчая, че е възможно да я обикне или да ѝ помогне. Множество съмнения предизвикваше и нравът на Сюзан. Постоянните караници с майка ѝ, вечните безсмислени свади с Том и Чарлз и злобата ѝ спрямо Бетси, които, трябва да се признае, съвсем не бяха лишени от основание, силно огорчаваха Фани и я изпълваха с опасения, че крайностите, до които стигаше сестра ѝ, говорят за недотам приятен нрав, способен да отрови живота и на самата Сюзан.

Такъв беше домът, който трябваше да измести от съзнанието ѝ представите за Менсфийлд и да я научи да мисли за братовчед си Едмънд по-сдържано. Стана обаче точно обратното, тя не беше в състояние да мисли за нищо друго, освен за Менсфийлд, за скъпите му обитатели, за милите на сърцето ѝ привички. Всичко тук беше тяхна пълна противоположност. Не минаваше час, без тя да си спомни за изяществото и благопристойността на Менсфийлд, за установения порядък и хармония, и може би най-вече за мира и спокойствието там, поради коренната разлика, с която се сблъскваше тук.

За една такава деликатна и нервна натура, каквато беше Фани, да живее в непрестанен шум и врява беше мъчение, което не биха могли да изкупят никакво изящество и хармония. Това беше най-отчайващото тук. В Менсфийлд никога не можеха да се чуят караници, повишаване

на тона, груби изблици и ярост, животът течеше спокойно и организирано, с бодра отмереност, всеки заемаше полагащото му се място и се обръщаше внимание на чувствата му. Дори и да предположим, че понякога не достигаха нежност и сърдечност, липсата им се запълваше от здравия разум и доброто възпитание, а колкото до моментните пристъпи на раздразнение у леля й Норис, те бяха толкова кратки и незаслужаващи внимание, капка в морето в сравнение с непрестанната врява в сегашния й дом. Тук всички бяха шумни и гръмогласни, като се изключи може би майка й, чийто глас звучеше също така монотонно, както този на лейди Бъртрам, но нейната вялост беше преминала в раздразнително мърморене. От каквото и да имаха нужда, всички тук крещяха, за да го получат. Прислужниците също се оправдаваха, крещейки откъм кухнята. Вратите вечно се блъскаха, по стълбите се тичаше от сутрин до вечер, всичко се вършеше с гръм и трясък, никой не можеше да седи спокойно на мястото си и да накара другите да го чуят.

Оглеждайки от всички страни и сравнявайки двете къщи, още преди да е изтекла седмица Фани се изкушаваше да приложи спрямо тях знаменитата максима на доктор Джонсън за брака и безбрачието и да каже, че ако Менсфийлд парк си има своите мъки, то в Портсмут няма радост.

ГЛАВА 40

Фани беше напълно права, като предположи, че сега мис Крофърд ще ѝ пише по-рядко в сравнение с първоначалната стремителност, с която кореспонденцията им беше започнала. Следващото писмо на Мери пристигна след значително по-дълга пауза от предишното, но предвиждането на Фани, че оредяването на писмата ще ѝ донесе облекчение, не се оправда. Странно беше това свойство на човешката душа да поема в съвсем неочаквана посока! Когато писмото най-сетне дойде, тя наистина се зарадва. При сегашното ѝ затворничество, откъсната от доброто общество и далеч от всичко, от което обикновено се интересуваше, да получи писмо от човек от същия кръг, в който беше останало сърцето ѝ, при това написано с нежност и известно изящество, беше толкова приятно! Като извинение за забавянето мис Крофърд изтъкваше както винаги нарасналата си заетост.

„И сега, след като съм започнала — продължаваше тя, — трябва да ви кажа, че не си заслужава да четете писмото ми, защото няма да намерите в края му нежно любовно обяснение, няма да има три-четири реда *passiones*^[1] от най-предания Х.К. на света, защото Хенри е в Норфолк. Преди десетина дни му се наложи да замине там по работа, а може би просто си е дал вид, че му се налага, заради удоволствието да пътува едновременно с вас. Но така стоят нещата и, между другото, това би могло до голяма степен да обясни небрежността на сестра му по отношение на писането — няма го неизменното: «Хайде, Мери, няма ли да напишеш на Фани?» и «Не е ли време да пишеш на Фани?», което да ме пришпорва. Най-сетне, след множество несполучливи опити, успяхме да се срещнем с братовчедките ви, «скъпата Джулия и нашата безценна мисис Рашуърт». Вчера те имаха късмет да ме открият у дома и всички бяхме много щастливи да се срещнем отново. Поне изглеждахме много зарадвани, и мисля, че наистина донякъде се радвахме. Имахме толкова много неща да си кажем. Да ви кажа ли как ме погледна мисис Рашуърт, когато споменах името ви? Все ми се

струваше, че не ѝ липсва самообладание, но вчера то определено не ѝ достигна. В общи линии от двете Джулия се държа по-добре, поне докато говорехме за вас. Откакто заговорих за «Фани», при това както подобава на една бъдеща сестра, мисис Рашуърт си смени цвета и до края не можа да се съвземе. Но ще дойде ден, и тя ще си върне добрия вид — получихме покани за първия ѝ прием на 28-ми. Тогава цялата ѝ красота ще блесне, защото ще отвори вратите на един от най-хубавите домове на Уимпол стрийт. Ходила съм там преди две години, когато той беше собственост на лейди Лейсълс, и ми се струва, че в цял Лондон трудно ще се намери по-красив, така че тя без съмнение ще усети, че, грубо казано, е направила добра сделка. Хенри не би могъл да ѝ предложи такъв дом. Надявам се тя да го разбере и да се задоволи, доколкото може, с ролята на кралица в този палат, въпреки че е най-добре кралят да остане в сянка, и тъй като нямам желание да я дразня, никога повече няма да измъчвам слуха ѝ с вашето име. Постепенно тя ще отрезнее.

Съдейки по всичко, което чух и можах да отгатна, барон Уилденхайм продължава да ухажва Джулия, но не мисля, че го поощряват кой знае колко. Тя би могла да направи по-добър избор. Един знатен бедняк не е най-завидната партия и аз не мога да си представя, че някой би могъл да го хареса, защото, ако оставим настрана гръмките речи, бедният барон е кръгла нула. Каква разлика се получава като сменим само една буква! Ако вместо с думи разполагаше с по-големи суми!

Братовчед ви Едмънд никак не бърза да се появи — сигурно го задържат църковните дела. Може би някоя стара грешница в Торнтън Лейси има нужда да бъда вкарана в правия път, никак не ми се иска да допусна, че ме пренебрегва заради някоя по-млада. *Adieu*^[2], моя скъпа, прелестна Фани, това писмо стана прекалено дълго за Лондон. Напишете ми един чудесен отговор, за да има какво да зарадва окото на Хенри, когато се върне, и ми изпратете подробен отчет за всички храбри млади капитани, които сте пренебрегнали заради него.“

Това писмо даде на Фани богат материал за размисли, предимно неприятни, но въпреки цялото неудоволствие, което предизвика, то я свърза с тези, които не бяха с нея, разказа ѝ за хора и случки, които никога досега не бяха будили такъв силен интерес у нея, и тя би се радвала, ако можеше да бъде сигурна, че всяка седмица ще получава

по едно такова писмо. На по-голям интерес се радваха единствено писмата на леля й Бъртрам.

Колкото до местното общество, което трябваше да компенсира недостатъците на сегашния й дом, в кръга от познати на родителите й нямаше нито един, който да задоволи поне отчасти изискванията й. Нямаше нито един човек, заради когото би пожелала да преодолее своята стеснителност и сдържаност. Всички мъже й се виждаха груби, а жените — нахални, без изключение зле възпитани. Те получаваха толкова малко удоволствие от срещите си с нея, колкото и тя самата, независимо дали бяха стари познати, или нови. Момичетата на нейна възраст, които отначало се отнасяха към нея с нещо като страхопочитание — тя идваше от семейството на баронет! — скоро се почувстваха оскърбени, определяйки държанието й като „важничене“. Та тя дори не свиреше на пиано и не носеше разкошни наметки, така че след като си помислиха добре, те й отрекоха напълно правото на превъзходство.

Първото утешение, което получи Фани в замяна на всичките си мъки в новия дом, първото, което разсъдъкът й възприе и което обещавахе да не бъде краткотрайно, беше по-близкото й опознаване със Сюзан и надеждата да й бъде полезна. Сюзан винаги се държеше добре със сестра си, но поведението й като цяло удивляваше и тревожеше Фани с резкостта си, и трябваше да изминат поне две седмици, докато тя започне да разбира този характер, толкова различен от нейния. Сюзан виждаше, че нещата у дома не вървят както трябва и искаше да въведе ред. И никак не беше чудно, че едно четиринадесетгодишно момиче, което постъпваше според собствените си разбирания и нямаше кой да му се притече на помощ, не успяваше да подбере средствата и да промени обстановката към по-добро. Скоро Фани беше склонна повече да се възхищава от будния й ум, който й позволяваше да вижда всичко в такава ярна светлина, отколкото сурово да я осъжда за неизбежните при такива обстоятелства грешки в поведението. Сюзан се ръководеше от същите истини и следваше същата система, на която и самата Фани се опираше, но при своя помек и отстъпчив нрав не смееше да отстоява. Сюзан се опитваше да бъде полезна там, където Фани просто би избягала с плач, и не можеше да се отрече, че усилията на момичето не отиват напразно, и че работите, колкото и зле да вървяха, щяха да бъдат в още по-плачевно

състояние без нейната намеса, която възпираше майка ѝ и Бетси от някои твърде оскърбителни крайности, следствие на прекалена снизходителност и лошо възпитание.

При всеки спор с майка ѝ здравият разум беше на страната на Сюзан, но от страна на мисис Прайс напълно липсваше онази майчинска нежност, която би могла да подкупи дъщеря ѝ. Сюзан никога не се беше радвала на сляпата привързаност, която беше довела до толкова злини. У нея я нямаше онази благодарност за проявена в миналото или в настоящето любов, която би ѝ помогнала по-лесно да се примири с крайните ѝ прояви спрямо останалите.

Всичко това малко по малко достигна до съзнанието на Фани и тя постепенно започна да изпитва смесено чувство на състрадание и уважение към сестра си. Тя продължаваше да чувства, че поведението на Сюзан е погрешно, в някои моменти направо непростимо, че не умее да подбере начините и времето за да каже това, което иска, а езикът и маниерите ѝ са непоносими, но започваше да се надява, че всичко това е поправимо. Тя беше забелязала, че Сюзан я гледа с благоговение и искрено се старае да заслужи доброто ѝ мнение, и въпреки че ролята на авторитет ѝ беше съвсем непозната, свършено ново беше и усещането, че е способна да направлява и поучава някого, Фани все пак реши, че не е зле от време на време да отправя по някой намек на Сюзан и да се постарае заради собствената ѝ полза да ѝ внуши някои справедливи понятия, които нейното по-прилично възпитание ѝ беше дало, за това как подобава да се държи с останалите и кое е най-разумно по отношение на самата нея.

Начало на нейното влияние бе поставено от едно добро дело спрямо Сюзан, на което поради присъщата си деликатност тя се реши след много колебания. Още в самото начало ѝ хрумна мисълта, че една скромна сума би могла завинаги да възстанови мира и разбирателството, като сложи край на вечните пререкания около сребърното ножче, което се беше превърнало в ябълка на раздора. Богатството, с което разполагаше — чичо ѝ на раздяла ѝ беше връчил десет лири — ѝ даде възможност да прояви великодушието си на дело. Но тя дотолкова не беше свикнала да прави благодеяния, освен на най-бедните, беше толкова неопитна в отстраняването на злините и проявите на щедрост спрямо онези, които ѝ бяха равни, така се страхуваше близките ѝ да не изтълкуват нейната постъпка като

стремеж да се представи за важна дама, че ѝ трябваше известно време, преди да се реши да направи този подарък, без да се опасява, че е неуместен. Най-сетне това бе сторено. За Бетси беше купено сребърно ножче, което се прие с огромен възторг, и обстоятелството, че беше ново, го направи още по-хубаво и желано от предишното. Сега вече Сюзан можеше да разполага със своето както намери за добре, а Бетси великодушно заяви, че щом си има далеч по-хубаво, повече никога няма да го погледне. Не по-малко доволната им майка също нямаше каквито и да било възражения, макар Фани да се опасяваше, че ще са неизбежни. Смелостта ѝ напълно се оправда — източникът на семейни свади беше изцяло отстранен и това се оказа начин да бъде спечелено сърцето на Сюзан. По-голямата ѝ сестра намери в нейно лице обект на нова привързаност и заинтересованост. Сюзан показва, че не ѝ липсва душевна изтънченост. Освен радостта, че най-сетне е притежателка на съкровището, за което беше воювала поне две години, тя изпитваше и немалък страх, че сестра ѝ я осъжда и че възмущението от нейните непрекъснати битки я е принудило да направи тази покупка и по този начин да възстанови мира у дома.

Сюзан имаше открит характер. Тя призна страховете си, упрекна се, че е спорила така разгорещено, и от този час Фани, осъзнавайки колко достоен човек е сестра ѝ и как искрено се стреми да заслужи доброто ѝ мнение и да следва съветите ѝ, отново почувства благотворното влияние на любовта и радостната надежда, че може да се окаже полезна на една душа, която така се нуждае от помощ и толкова много я заслужава. Тя ѝ даде съвет, твърде разумен, за да предизвика съпротива у здравомислещ човек, при това го направи толкова меко и тактично, че дори и един несъвършен нрав не би намерил повод за раздразнение, а нерядко след това с радост забелязваше неговия благотворен ефект. Девойка като Фани не би могла и да желае повече. Тя разбираше колко необходими и полезни са смирението и търпението, но в същото време не можеше да не съчувства с цялото си сърце на Сюзан за всичко, на което ежечасно беше подложена. Изумлението ѝ беше огромно. Учудваше я не толкова фактът, че при цялото си разбиране сестра ѝ не успява да се пребори с раздразнението и забравя за уважението, а това, че въпреки всичко, проявява такова разбиране и съди така вярно за нещата, че, израснала сред такова невнимание и заблуждения, е могла да си създаде такива

верни представи за това кое как трябва да бъде — тя, която нямаше своя Едмънд, за да я насочва и да оформя убежденията ѝ.

Създалата се по този начин близост се отрази благоприятно и на двете. Оставайки заедно в стаята си на горния етаж, те успяваха да избегнат до голяма степен неразборията в дома. Фани се успокои, а Сюзан се научи да не гледа на спокойните занимания като на някакво нещастие. Не се палеше огън, но това лишение не беше ново дори за Фани, още повече, че ѝ напомняше за Източната стая и това никак не я огорчаваше. С това обаче сходството се изчерпваше. Двете помещения не си приличаха нито по размери, нито по разположение, различни бяха и обзавеждането и изгледът, и Фани често с тежка въздишка си спомняше за всичките си книги и кутии и за многото удобства, от които се беше лишила. Постепенно момичетата започнаха да прекарват по-голямата част от сутрините на горния етаж, като отначало само бродираха и разговаряха, но след няколко дни, прекарани по този начин, мисълта за споменатите книги така властно и настойчиво завладя съзнанието на Фани, че вече ѝ се струваше невъзможно да се лишава повече от тях. В дома на баща ѝ нямаше нито една книга, но богатството прави човека разточителен и дързък, и част от съкровището на Фани се насочи към местната библиотека, от която можеха да се заемат книги. Тя стана абонат, не можейки да се начуди, че е предприела нещо *in propria persona*^[3], изумявайки се безкрайно от собствените си постъпки — да има абонамент в библиотека, сама да си избира книгите! И при избора си да се ръководи от мисълта за нечие чуждо усъвършенстване! Нещата обаче стояха именно по този начин. Сюзан изобщо не беше свикнала да чете и Фани жадуваше да сподели с нея първите си радости и да ѝ вдъхне предпочитание към биографиите и поезията, от които самата тя се възхищаваше.

Освен това, тя се надяваше по този начин да потисне спомените за Менсфийлд, които нахлуваха в душата ѝ винаги, когато само ръцете ѝ се оказваха заети, а сега особено разчиташе на четенето, за да избяга от спомена за Едмънд и да не го следва мислено в Лондон, където вече беше заминал, съдейки по последното писмо на леля ѝ. Тя нямаше ни най-малко съмнение какво ще последва. Обещаното известие беше надвиснало заплашително над нея. Чуването на раздавача у съседите всеки път я изпълваше с ужас и ако четенето можеше да я избави дори

само за половин час от тези нерадостни мисли, това за нея беше добре дошло.

---

[1] *Passiones* — (фр.) страстни. ↑

[2] *Adieu* — (фр.) сбогом. ↑

[3] *In propria persona* — (лат.) самостоятелно. ↑

ГЛАВА 41

Беше изминала седмица от предполагаемото заминаване на Едмънд за Лондон, а Фани още не беше получила вест от него. От мълчанието му можеха да се направят три различни извода и Фани се луташе в догадки на кой от тях да отдаде предпочитание. Всеки от тях ѝ се струваше твърде вероятен в един или друг момент. Той или беше отложил пътуването си, или още не беше имал възможност да се срещне насаме с мис Крофърд... а може би беше твърде щастлив, за да му е до писма!

Една сутрин, след като Фани беше отсъствала от Менсфийлд близо четири седмици — не минаваше ден, без тя да пресмята и да брои дните — двете със Сюзан се готвеха както обикновено да се качат в стаята си, но в този момент на входната врата се почука и те разбраха, че срещата с посетителя е неизбежна, тъй като Ребека тутакси се спусна към вратата — това беше задължението, което тя изпълняваше с най-голяма охота.

Чу се мъжки глас, при звука на който Фани пребледня, и още в следващия миг в стаята влезе мистър Крофърд.

При хора като Фани здравият разум идва на помощ винаги, когато е необходим, и тя откри, че е в състояние да представи посетителя на майка си и да я накара да си спомни, че е чувала да се споменава за него като за „приятел на Уилям“ — по-рано и през ум не би ѝ минало да разчита, че в такъв момент ще е способна да изтръгне от себе си дори думичка. Донякъде ѝ даваше сила съзнанието, че тук го знаят само като приятел на Уилям. След като го представи и всички отново седнаха, само при мисълта до какво може да доведе това посещение я обхвана ужас и ѝ се стори, че всеки момент ще припадне.

Докато тя се опитваше да се съвземе, посетителят им, който отначало се беше устремил към нея със същото оживление, както и преди, прояви достатъчно такт и добър вкус да не гледа към нея и посвети цялото си внимание на майка ѝ, обръщайки се към нея и изслушвайки я крайно почтително и любезно, като същевременно в

тона му се чувстваше известно дружелюбие, или най-малкото интерес, което правеше маниерите му безупречни.

Държанието на мисис Прайс в този момент също ѝ правеше чест. Въодушевена от мисълта, че пред нея стои такъв приятел на сина ѝ, и съвсем променена в желанието си да остави у него добро впечатление, тя просто преливаше от благодарност, безизкусна майчинска благодарност, която не можеше да не му достави удоволствие. Тя много съжаляваше, че мистър Прайс не си е у дома. Фани обаче се беше съзела достатъчно, за да си помисли, че тя самата не съжалява ни най-малко, защото и така имаше достатъчно причини да се чувства неловко, и най-вече заради неудобството, че Крофърд я намира в подобен дом. Тя можеше да се упреква безкрайно за тази своя слабост, но не беше по силите ѝ да я преодолее. Наистина се срамуваше, а би се срамувала още повече от баща си, отколкото от всичко останало.

Говореха за Уилям, тема, която никога не омръзваше на мисис Прайс, и мистър Крофърд се изказваше така ласкаво за него, че повече не би могло да се желае. Тя чувстваше, че в живота си не е срещала помил млад човек и беше крайно учудена, че такъв важен и приятен джентълмен е пристигнал не за да се срещне с коменданта на пристанището или с пълномощника, нито с намерението да отиде на острова или да разгледа корабостроителницата. В Портсмут не го беше довело нищо от онова, което тя беше свикнала да счита за признак на високопоставеност или на охотен живот. Той беше пристигнал в града късно предната вечер, щеше да остане един-два дни, беше отседнал в „Короната“ и случайно се беше срещнал с един или двама свои познати — морски офицери, но целта на пристигането му нямаше нищо общо с тях.

След като съобщи всичко това, беше изминало достатъчно време, за да се предположи, че вече може да погледне Фани и да я заговори, а тя се беше овладяла дотолкова, че да издържи погледа му и да го изслуша. Той ѝ каза, че вечерта преди да напусне Лондон е прекарал половин час със сестра си, която ѝ изпраща най-сърдечни и нежни поздравии, но не е имала време да ѝ пише, че според него дори и този половин час е истински късмет, тъй като след връщането си от Норфолк е прекарал в Лондон само едно денонощие и отново е потеглил на път, че братовчед ѝ Едмънд е в града — доколкото беше разбрал, беше пристигнал преди няколко дни, че двамата не са се

виждали, но Едмънд бил добре, както и всички в Менсфийлд, и предния ден е трябвало да обядва у семейство Фрейзър.

Фани изслуша спокойно всичко това, дори и последното обстоятелство, нещо повече, за измъчената ѝ душа беше истинско облекчение да научи нещо определено, и мисълта „Значи всичко вече е решено“ премина през съзнанието ѝ, без да предизвика някакво видимо вълнение, а само леко изчервяване.

След като поговориха още малко за Менсфийлд, към когото тя изпитваше силен интерес, Крофърд започна да намеква за ползата от сутрешната разходка. Утрото беше чудесно, а по това време на годината ведрите утрини нерядко свършват с дъжд, така че най-разумно беше човек да направи разходката си без отлагане. След като тези намеци не постигнаха нужния ефект, той не след дълго се зае настойчиво да убеждава мисис Прайс и дъщерите ѝ без да губят време да се отправят на разходка. Най-сетне го разбраха. Оказа се, че мисис Прайс рядко се показва навън, ако не се смята неделята. Тя призна, че при такова голямо семейство трудно се намира време за разходки. А дали тя не би могла да уговори дъщерите си да се възползват от хубавото време и да му доставят удоволствието да ги придружи? — продължаваше той. Мисис Прайс му беше много признателна и се съгласи охотно. Дъщерите ѝ твърде често оставаха затворени у дома — Портсмут не беше никак весело място — и рядко имаха случай да излязат — а тя знаеше, че имат в града някаква работа и с радост ще се възползват от тази възможност. В резултат на всичко това, колкото и да е странно, Фани, объркана и огорчена, само след десет минути вървеше по посока на главната улица заедно със Сюзан и мистър Крофърд.

Огорчението и объркването ѝ не само не намаляха, но скоро я очакваше и ново изпитание — едва бяха излезли на главната улица, и насреща им се зададе баща ѝ, чийто вид не беше по-добър от обичайния, независимо че беше събота. Той се спря, и колкото и да не приличаше на джентълмен, Фани трябваше да го представи на спътника си. Мистър Крофърд щеше да бъде поразен, това беше извън всяко съмнение. Не можеше да не бъде стреснат и удивен. Той бързо щеше да се откаже от нея и от всичките си надежди, свързани с евентуален брак. Подобно лечение с нищо не беше по-добро от самата болест. Защото едва ли ще се намери в кралството поне една млада

дама, която да предпочете пред нещастieto да бъде ухажвана от умен и приятен мъж възможността да се откаже от него, благодарение на простацината на най-близките си роднини.

Мистър Крофърд наистина едва ли би взел бъдещия си тъст за образец на изисканост и елегантност, но, както скоро установи Фани с огромно облекчение, сега баща ѝ беше съвсем друг човек, един напълно нов мистър Прайс, чието държание с този на вид толкова високопоставен непознат беше съвсем различно от всичко, което бяха свикнали да виждат у дома. Маниерите му, макар и не особено изискани, бяха напълно приемливи, от тях лъхаше благодарност, оживление и мъжка прямота. Той се държеше като грижлив баща и разумен човек, а гръмкият му глас на открито звучеше съвсем прилично и през цялото време не се чу нито една ругатня. По този начин той несъзнателно отдаваше дължимото на прекрасните маниери на мистър Крофърд, така че първоначалната тревога на Фани се уталожи напълно.

Като резултат от разменените от двамата джентълмени любезности, мистър Прайс предложи на мистър Крофърд да му покаже корабостроителницата. Последният, независимо, че я беше виждал неведнъж, в желанието си да отговори вежливо на този жест на внимание, се съгласи. Той се надяваше да остане колкото е възможно по-дълго с Фани, затова прие предложението с благодарност и беше готов незабавно да се възползва от него, стига двете госпожици Прайс да не се боят от умората. И тъй като по някакъв начин се установи или се подразбра, или пък госпожиците само от вежливост си дадоха вид, че никак не са уморени, беше взето решение да се отправят нататък. И ако не беше мистър Крофърд, мистър Прайс щеше веднага да тръгне, без ни най-малко да го е грижа за работата, която дъщерите му имаха да свършат на главната улица. Мистър Крофърд обаче се погрижи момичетата да получат възможност да посетят магазините, заради които всъщност бяха излезли. Това не им отне много време, тъй като Фани не обичаше да злоупотребява с ничие търпение и да принуждава другите да я чакат, така че още преди джентълмените, застанали пред вратата на магазина, да успеят да изчерпят темата за най-новия военноморски устав и за броя на въведените наскоро във флота трипалубни кораби, спътниците им вече бяха готови да продължат.

Компанията можеше без отлагане да тръгне към корабостроителницата и мистър Крофърд си помисли, че ако зависеше от мистър Прайс, двамата щяха да вървят, без да се съобразяват със спътниците си, които щяха да ги следват както могат и да се опитват да ги догонват, докато кавалерите им бързат напред с бодра стъпка. Той от време на време успяваше да промени нещата в тяхна полза, но не толкова, колкото му се искаше, защото желанието му беше да не се отделя от тях, и всеки път, когато трябваше да пресекат улицата или да се измъкнат от тълпата, мистър Прайс само подвикваше: „Хайде, момичета... хайде, Фан... по-живо, Сю... Внимавайте... отваряйте си очите!“, докато самият той се стараеше да им окаже цялата помощ, която му беше по силите.

Когато благополучно се добраха до корабостроителницата, Крофърд започна да се надява, че ще успее да се наслади на компанията на Фани, тъй като не след дълго към тях се присъедини един от приятелите на мистър Прайс, също такъв безделник като него, който беше дошъл както всеки ден да се поогледа наоколо и да провери как вървят работите, и би трябвало да се окаже далеч по-подходящ спътник за мистър Прайс от него самия. Малко по-късно двамата офицери с явно удоволствие обикаляха заедно наоколо и обсъждаха въпросите, които неизменно ги занимаваха с неугасващ интерес, докато младежите седяха на някакви греди в двора или си търсеха удобно място за сядане на борда на някой от корабите в дока, които бяха тръгнали да разгледат. За щастие Фани се нуждаеше от почивка. Това беше добре дошло за Крофърд, който се радваше на умората ѝ и на желанието ѝ да поседне, но много му се искаше и сестра ѝ да си тръгне. Едно съобразително девойче на нейната възраст беше възможно най-неподходящият трети човек в подобна ситуация, за разлика от лейди Бъртрам — толкова любознателна и схватлива, че нямаше никакъв начин да заговори в нейно присъствие за това, което го вълнуваше най-много. Той трябваше да се задоволи с това да развлича и двете и да остави и Сюзан да се позабавлява, като само от време на време си позволяваше някой поглед или намек, които по-добре осведомената Фани лесно можеше да разгадае. Преобладаващата тема беше Норфолк — той беше прекарал известно време там и всичко, свързано с него, сега беше от огромна важност поради новите му планове. Човек като него, откъдето и да дойдеше, с каквито и хора

да се срещнеше, винаги имаше да разкаже нещо забавно. Неговите пътувания, познанствата му — във всичко се намираше нещо развлекателно, и Сюзан никога в живота си не се беше забавлявала така, а сестра ѝ получи възможност да научи и нещо повече, освен за случайните му удоволствия в различни компании. Търсейки одобрението ѝ, Крофърд сподели с нея особената цел на заминаването си в Норфолк в такова необичайно време на годината. Истинската му задача беше свързана с подновяването на арендата и с благополучието на едно голямо и, той беше уверен в това, трудолюбиво семейство. Крофърд беше заподозрял, че посредникът му го маме и се опитва да го настрои против един достоен човек, затова беше решил лично да застане и да проучи въпроса. С отиването си беше направил повече добро, отколкото беше разчитал и се беше оказал полезен на повече хора, отколкото предвиждаше първоначалният му план, затова сега можеше да се поздравя с успеха, да се радва на усещането за добре изпълнен дълг и да си спомня с удоволствие това обстоятелство. Беше се представил на няколко наематели, с които не се беше срещал по-рано, и се беше заел с разглеждането на някои фермерски къщи, за чието съществуване не беше подозирал до този момент, въпреки че се намираха на негова земя. С всичко това той целеше да направи добро впечатление на Фани, в което успя напълно. За нея беше много приятно да чуе от него толкова уместни изказвания — този път той се беше държал именно така, както трябва. Приятел на бедните и потиснатите! Нищо не би могло да ѝ бъде по-драго, и тя вече беше на път да го погледне с одобрение, когато той отново я стресна и я накара да се затвори в себе си, добавяйки съвсем недвусмислено, че се надява скоро да има помощник, приятел и наставник във всичко, което се отнасяше до благотворителността и полезността на Евърингам, някой, благодарение на когото Евърингам и всичко, свързано с него, ще му станат още по-скъпи.

Фани се извърна с мисълта, че би предпочела да не чува подобни думи. Тя беше склонна да допусне, че добрите му качества са повече, отколкото е предполагала. Може би в края на краищата той нямаше да се окаже толкова лош — но не беше, никога нямаше да бъде подходящ за нея, така че най-добре беше да се откаже от тези мисли.

Крофърд почувства, че е говорил достатъчно за Евърингам и не е зле да поговорят за нещо друго, затова насочи разговора към

Менсфийлд. Това беше възможно най-добрият избор — темата тутакси привлече вниманието ѝ, както и погледа ѝ. Да говори и да слуша за Менсфийлд за нея беше истинска наслада. Сега, когато беше прекарала толкова време далеч от всеки, който познаваше това място, при неговото споменаване тя почувства, че говори приятел и не може да съдържа възторжените си възклицания по адрес на красотите и уюта му, а Крофърд, отдавайки дължимото на неговите обитатели, ѝ даде възможност да излее сърцето си в хвалебствена реч, в която се превъзнасяха умът и добротата на чичо ѝ и безкрайно кроткия нрав на милата ѝ леля.

Той самият беше силно привързан към Менсфийлд, според неговите собствени думи, и искрено се надяваше, че ще прекарва там много, много време — или там, или в близко съседство. Крофърд възлагаше големи надежди на лятото и есента и чувстваше, че ще бъдат изпълнени с много щастие. Беше дълбоко уверен в това и твърдо разчиташе очакванията му да се оправдаят. Сегашните лято и есен щяха да превъзхождат несравнимо миналогодишните. Същото въодушевление, същото разнообразие и прекрасно общество ги очакваха, но обстоятелствата щяха да бъдат несравнимо по-чудесни.

— Менсфийлд, Содъртън, Торнтън Лейси — продължи той, — какво общество ще се събере в тези домове! И може би около Архангел Михаил към тях ще се прибави и четвърти — някоя малка ловна къщичка в близост до всичко, скъпо на сърцето ѝ, а колкото до съвместния живот на приятелски начала в Торнтън Лейси, предложен ми веднъж най-добросърдечно от Едмънд Бъртрам, аз се надявам срещу този план да възникнат две възражения, две справедливи, превъзходни, неоспорими възражения.

Тук Фани беше принудена да премълчи поради две съображения, въпреки че само след миг съжали, че не се е насилила да се съгласи поне с едната половина от казаното и не го е насърчила да каже още нещо за сестра си и Едмънд. Тя трябваше да се научи да говори за това, защото слабостта, която я караше да избягва тази тема, скоро щеше да стане съвсем непростима.

Когато мистър Прайс и приятелят му видяха всичко, което ги интересуваше, или за което имаха време, останалите бяха готови за връщане. И докато вървяха по обратния път, мистър Крофърд успя за минута да остане насаме с Фани и да ѝ каже, че не е имал друга работа

в Портсмут, освен желанието да я види, че е пристигнал за тези няколко дни единствено заради нея, защото не е имал сили да понесе повече тази раздяла. Фани съжаляваше, искрено съжаляваше, но въпреки всичко, независимо от казаното и от още някои думи, които би предпочела да не чува, тя сметна, че той забележимо се е променил към по-добро, откакто се видяха за последен път — беше много помил, отзивчив и внимателен към чувствата на другите, отколкото в Менсфийлд. Никога досега тя не го беше намирала толкова приятен, или по-точно, толкова близко до възможността да ѝ бъде приятен. В държанието му с баща ѝ нямаше нищо обидно, а във вниманието му към Сюзан имаше нещо особено мило и деликатно. Не, той определено се беше променил. Искаше ѝ се и следващият ден да е отминал, или той да е пристигнал само за един ден, но пък нещата далеч не бяха толкова лоши, колкото се беше опасявала, а и толкова беше хубаво да си поговори отново за Менсфийлд!

Преди да се разделят, тя трябваше мислено да му благодари за още едно удоволствие, при това от особено значение за нея. Баща ѝ го помоли да им окаже честта да сподели с тях обяда им, и Фани изтръпна от ужас, но в следващия миг Крофърд заяви, че вече е поел друг ангажимент. Беше поканен на обяд и този, и на следващия ден — в „Короната“ беше срещнал свой познат, на когото просто не можеше да откаже — но щеше да има честта да ги посети отново утре. И се разделиха, а Фани беше неописуемо щастлива, че е успяла да избегне такава ужасна беда.

Мисълта, че Крофърд би могъл да приеме поканата за обяд и да види всичките им недостатъци, беше ужасяваща. Тя самата все още не можеше да свикне с готвенето и сервирането на Ребека, както и с начина, по който се хранеше Бетси, с нейната лакомия и навика ѝ да граби от масата каквото види, така че рядко успяваше да се нахрани спокойно. Тя беше взискателна само заради природната си деликатност, но Крофърд беше възпитан в епикурейски дух на разкош и наслади.

ГЛАВА 42

На следващия ден семейство Прайс тъкмо се готвеше да се отпрати към църквата, когато отново се появи мистър Крофърд. Той беше дошъл, не за да ги задържа, а за да се присъедини към тях. Поканиха го да ги придружи в Гарисън Чапъл, което напълно съвпаднаше с неговите намерения, и всички се отправиха заедно нататък.

Сега семейството можеше да се представи в по-изгодна светлина. Природата му беше отредила немалко красота, а всеки неделен ден го показваше в целия му блясък, чисто, измито и издокарано в най-хубавите си дрехи. Неделята даряваше всеки път това утешение на Фани, но сега тя го почувства по-силно от всякога. Бедната ѝ майка вече не изглеждаше толкова недостойна да бъде сестра на лейди Бъртрам, колкото в делничен ден. Сърцето на Фани се свиваше от болка, когато си мислеше колко много се различават двете, как обстоятелствата са увеличили отчайващо незначителната разлика, с която ги беше създала природата и как нейната майка, не по-малко красива от лейди Бъртрам и с няколко години по-млада, изглежда далеч по-изхабена и повехнала, толкова раздразнителна, немарлива и отпусната. Но неделята я превръщаше в достопочтената и дори весела мисис Прайс, която излизаше от дома си, заобиколена от чудесните си деца, за да си отдъхне за малко от ежедневните грижи, и която се ядосваше само ако момчетата вършеха лудории или край нея минеше Ребека с цвете на шапката.

В църквата трябваше да се разделят, но мистър Крофърд се постара да остане близо до дамите, а след службата продължи с тях и ги придружи в разходката им по крепостните стени, сякаш беше член на семейството.

Всеки неделен ден, стига времето да беше хубаво, мисис Прайс задължително правеше ежеседмичната си разходка по крепостните стени веднага след утринната служба и оставаше там до обяд. Това беше нейното място за светски срещи — тук можеше да се види с

познатите си, да чуе някоя и друга новост, да се оплаче от ужасната портсмутска прислуга и да събере душевни сили за предстоящите шест дни.

Натам се отправиха и сега заедно с мистър Крофърд, безкрайно доволен, че госпожиците Прайс са поверени на неговите грижи, и когато стигнаха там, изведнъж се оказа — Фани просто не можеше да повярва — че по някакъв непонятен начин той се е озовал между нея и Сюзан и всяка от тях се опира на ръката му, а тя просто не е в състояние нищо да направи, нито знае как да сложи край на това. Известно време това я притесняваше — и все пак, денят беше толкова приятен, а гледката заслужаваше да ѝ се порадваш!

Денят наистина беше необичайно хубав. Вярно, все още беше март, но в топлия въздух, лекия галещ ветрец и яркото слънце, което само от време на време се скриваше зад някое облаче, се чувстваше полъхът на април. И под това пролетно небе всичко изглеждаше така красиво, отблясъците така се гонеха по корабите в Спитхед и на острова зад тях, морето така менеше цветовете си в часа на прилива и, ликувайки, стремително се нахвърляше върху крепостните стени с такъв възхитителен грохот, че Фани го гледаше като омагьосана и постепенно почти забрави обстоятелствата, при които се беше поддала на това очарование. Нещо повече, дори и да не се опираше на ръката на Крофърд, тя скоро щеше да почувства нужда от нея, защото за една такава двучасова разходка след почти цяла седмица без движение, ѝ трябваше сила. Фани започваше да усеща колко зле ѝ се отразява липсата на обичайната ѝ ежедневна разходка. Откакто беше в Портсмут, здравето ѝ се беше влошило и ако не бяха мистър Крофърд и чудесното време, много бързо щеше да капне от умора.

Крофърд, както и Фани, чувстваше очарованието на този ден и на разкриващата се пред него гледка. Често двамата спираха, обхванати от едно и също чувство, еднакво възхитени, и се облягаха на стената, за да се полюбуват няколко минути. И въпреки че Крофърд не беше Едмънд, Фани не можеше да не признае, че красотата на природата не му е недостъпна и че той умее прекрасно да изразява възхищението си. Понякога тя се отдаваше на мечтите си и той се възползваше от случая, за да се вглежда крадешком в чертите ѝ, и изводът от тези наблюдения беше, че лицето ѝ, макар и очарователно както винаги, нямаше цветущия вид, който би трябвало да има. Вярно,

тя твърдеше, че се чувства добре и ѝ беше неприятно да се правят никакви други предположения, но въпреки всичко, след като обмисли въпроса, той стигна до убеждението, че в сегашното си жилище тя се чувства неуютно и затова животът тук ѝ се отразява зле и пожела от цялото си сърце Фани да се върне в Менсфийлд, където щеше бъде далеч по-щастлива, а и той самият щеше да бъде несравнимо по-щастлив близо до нея.

— Тук сте вече от един месец, струва ми се? — каза той.

— Не, още няма месец. Утре стават четири седмици, откакто напуснах Менсфийлд.

— Много сте точна и прецизна в пресмятанията си. Аз на ваше място просто бих казал „месец“.

— Но аз пристигнах чак във вторник вечерта.

— И гостуването ви ще продължи два месеца, нали така?

— Да, чичо ми говореше за два месеца. Предполагам, че няма да бъде по-малко.

— А как ще се върнете обратно? Кой ще дойде да ви вземе?

— Не зная. Леля още нищо не ми е писала. Не е изключено да се наложи да остана тук по-дълго. Може би няма да могат да вземат точно когато изтекат двата месеца.

Мистър Крофърд се замисли за миг и заяви:

— Аз познавам Менсфийлд, знам тамошните привички и съм сигурен, че невинаги се отнасят с вас така, както заслужавате. Давам си сметка, че има опасност да ви забравят за дълго, да пожертват вашето удобство пред въображаемото спокойствие на един-единствен член на семейството. Не се и съмнявам, че ако сър Томас не успее сам да дойде да ви прибере или да изпрати камериерката на леля ви, без това да доведе и до най-малки промени в плановете му за следващите три месеца, нищо чудно да ви оставят да чакате тук седмици наред. Подобно нещо не бива да се допуска. Два месеца са прекалено дълъг срок, според мене и шест седмици са напълно достатъчни. Става дума за здравето на сестра ви — поясни той на Сюзан. — Мисля, че затвореният живот в Портсмут ѝ се отразява зле. Тя има нужда от постоянни разходки и чист въздух. Когато я опознаете така добре, както я познавам аз, без съмнение сама ще се съгласите, че това наистина ѝ е нужно и че не бива да бъде лишавана задълго от свежия въздух и волния живот на село. Ето защо — обърна се той отново към

Фани, — ако почувствате, че здравето ви е в опасност или възникнат някакви затруднения с връщането ви в Менсфийлд, не чакайте да минат двата месеца. Ако се почувствате по-слаба или неспокойна, не се колебайте нито за миг, че ще ни затрудните, напишете веднага на сестра ми, достатъчна е само една дума, един намек, и ние незабавно ще дойдем, за да ви вземем и заведем в Менсфийлд. Знаете с каква лекота и удоволствие ще направим това за вас и разбирате какви ще бъдат чувствата ни по този повод.

Фани му благодари, но се опита да обърне нещата на шега.

— Говоря ви съвсем сериозно — отговори той, — и вие прекрасно го знаете. И се надявам да не проявите жестокост, скривайки от нас и най-малкото си неразположение. Не, разбира се, че няма да го направите, това не ви е по силите, така че докато твърдите във всяко писмо до сестра ми: „Аз съм добре“ — а знам, че не сте способна да изречете или да напишете лъжа — само тогава ще можем да бъдем сигурни, че наистина сте добре.

Фани още веднъж му благодари, но беше толкова трогната и объркана, че трудно можеше да намери думи, и никак не беше сигурна какво именно трябва да каже. Това ставаше в самия край на разходката им. Мистър Крофърд ги придружи чак до входната врата и там се сбогува, защото знаеше, че скоро ще седнат да обядват, и си даде вид, че го очакват някъде другаде.

— Бих предпочел да не се изморявате толкова — каза той, като задържа Фани още малко, докато всички останали вече бяха влезли в къщата. — Искаше ми се да ви оставя в по-добро здраве. Има ли нещо, което бих могъл да направя за вас, когато се върна в Лондон? Почти съм решил скоро пак да замина за Норфолк. Този Медисън продължава да ме безпокои. Сигурен съм, че той все още се надява да ме измами ако може и да уреди с мелницата един свой братовчед, а аз имам намерение да я дам на друг. Трябва да намеря общ език с него, да го накарам да разбере, че ще бъде господар на собствената си земя и няма да позволя на никого да ме прави на глупак. Миналия път не бях достатъчно категоричен. Един такъв човек може да нанесе непоправими вреди както на доброто име на стопанина, така и на благополучието на бедните. Много ми се иска веднага да се върна в Норфолк и така да уредя нещата, че после нищо да не може да ги обърка. Медисън е умен и не ми се ще да го лишавам от мястото му,

стига той да не се опитва да ме лиши от моето. Но ще бъде глупаво да ме измами човек, който няма правото да ме мами, защото нищо не му дължа, а още по-глупаво ще бъде да го оставя да ми натрапи един коравосърдечен и алчен тип за наемател, вместо честния човек, комуто вече почти съм дал дума. Кажете, може ли да има нещо по-глупаво от това? Дали да замина? Какво ще ме посъветвате вие?

— Аз да ви посъветвам! Вие прекрасно знаете как трябва да постъпите.

— Да. Когато си кажете мнението, аз винаги съм наясно какво трябва да направя. Вашите съждения за мене са мерило за правота.

— О, недейте, не говорете така! Човек сам си е най-добрият съветник, стига да се вслушва в гласа на собствената си съвест, и не му трябва чуждо мнение. Довиждане. Желая ви приятно пътуване утре.

— Нямате ли нужда от нещо в Лондон?

— Много съм ви задължена, но не, наистина.

— Не искате ли да предадете нещо някому?

— Да, бъдете така добър, предайте поздравите ми на вашата сестра. И когато видите братовчед ми... братовчед ми Едмънд, предайте му, моля ви, че... че се надявам скоро да получа някаква вест от него.

— Непременно, и ако той се окаже мързелив или небрежен, лично ще ви напиша, за да го извиня...

Крофърд не можа да продължи, тъй като нямаше начин да задържа повече Фани. Той стисна ръката ѝ, погледна я и си тръгна. Предстоеше му да прекара някак следващите три часа с друг един свой познат, докато в най-добрия хотел в града правеха невъзможното, за да им приготвят най-великолепния според техните представи обяд, а Фани си влезе вкъщи, където вече я очакваше по-скромното ѝ угощение.

Менюто на семейство Прайс беше твърде различно от това на Крофърд и ако можеше да предположи колко други лишения ѝ се налага да понася в бащиния си дом, освен невъзможността да се разхожда, той доста би се учудил, че това толкова малко се е отразило на външността ѝ. Пудингите и рагуто на Ребека, сервирани вкупом заедно с полуизмитите чинии и почти немитите ножове и вилници, дотолкова не ѝ понасяха, че тя често беше принудена да утолява глада си чак вечерта, когато успееше да изпрати някой от братята си за

бисквити или кифли. Израсла в охолство в Менсфийлд, за нея вече беше късно да свиква с лишенията в Портсмут. Ако знаеше всичко това, сър Томас вероятно би си помислил, че душевният и физически глад ще вразумят племенницата му и тя ще оцени по достойнство приятната компания и великолепно състояние на мистър Крофърд, но едва ли би се решил да доведе експеримента докрай, за да не я отведе подобно лечение в гроба.

През цялата останала част от деня Фани беше в потиснато настроение. Независимо от почти пълната увереност, че повече няма да види мистър Крофърд, тя не можеше да се пребори с унинието. Това беше раздяла със своего рода приятел и тя едновременно се радваше, че си е заминал, и се чувстваше така, сякаш всички са я изоставили, сякаш още веднъж се беше разделила с Менсфийлд, а при мисълта, че връщайки се в Лондон той често ще се среща с Мери и Едмънд, я обземаше нещо толкова наподобяващо завист, че тя се ненавиждаше за тези свои чувства.

Това, което ставаше около нея, по никакъв начин не можеше да прогони унинието ѝ. Един-двама приятели на баща ѝ, както винаги, когато той не отиваше при тях, дойдоха и останаха безкрайно дълго. От шест до девет и половина цареше почти несекващ шум и се пиеше грог. Фани беше съвсем умърлушена. Единствено промяната, която видя у Крофърд, можеше да внесе малко светлинка в нерадостните ѝ мисли. Без да си дава сметка в какъв различен кръг от хора го беше видяла току-що, нито колко много неща би могла да промени тази пълна противоположност, тя беше дълбоко убедена, че той е станал по-ласкав и внимателен с другите и това беше достойно за удивление. Щом можеше така да се промени в дребните неща, защо да не се отнася това и за по-същественото? Той беше така загрижен за здравето и спокойствието ѝ, проявяваше такова съчувствие, при това явно не само на думи, не беше ли справедливо тогава да се предположи, че няма да я преследва още дълго с настойчивото си внимание, което толкова я разстройваше?

ГЛАВА 43

Можеше да се предположи, че мистър Крофърд е отпътувал на следващия ден за Лондон, тъй като въпросният джентълмен не се появи повече у семейство Прайс. А два дни по-късно този факт се потвърди от писмото на сестра му, което Фани отвори и зачете с безкрайно любопитство и вълнение, но по съвсем друга причина:

Трябва да ви осведомя, скъпа моя Фани, че Хенри е бил в Портсмут единствено за да се види с вас, че е очарован от разходката до корабостроителницата миналата неделя и още повече от тази на следващия ден на крепостните стени, когато благоуханният въздух, искрящото море, вашата прелест и приятната беседа са се сливали във възхитителна хармония и са събудили чувства, които дори и в минало време пораждаха възторг. Доколкото разбирам, в това трябва да се състои същността на писмото ми. Той ме подтикна да ви пиша, но изобщо не ми е ясно какво повече бих могла да ви съобщя, освен за споменатото посещение в Портсмут и за горепосочените две разходки, за представянето му на вашето семейство и особено на чудесната ви сестра, прелестна петнадесетгодишна девойка, която ви е придружавала на крепостната стена и за първи път, предполагам, е видяла с очите си какво значи любов. Нямам време да пиша много, но дори и да имах, писмото ми щеше да се окаже неуместно, тъй като единствената му цел е да ви предам незабавно това съобщение, чието отлагане би могло да донесе някому беда. Скъпа, скъпа Фани, защо не сте тук, за да си поговоря с вас от сърце! Щяхте да ме слушате, докато ви омръзна, и да ме съветвате до изнемога. Но няма как да ви разкрия на хартия и една стотна част от чувствата, които изпълват

душата ми, така че ще се въздържа и ще ви оставя да тънете в догадки. Нямам никакви новини за вас. Остават, разбира се, светските интриги, но ще бъде неприлично да ви досаждам с изброяването на хората и приемите, които запълват времето ми. Трябваше да ви докладвам за първия прием на братовчедка ви, но леността ми попречи, а сега вече мина толкова време — достатъчно е да ви кажа, че всичко беше точно така, както би следвало да бъде, поднесено в такъв стил, че всеки от роднините ѝ би останал доволен, ако можеше да види, а тоалетът и маниерите ѝ бяха блестящи. Приятелката ми мисис Фрейзър просто блъхна за такъв дом, а и аз самата не бих се отказала. След Великден заминавам при лейди Сторнауей. Тя явно е в превъзходно настроение и се чувства щастлива. Изглежда в семеен кръг лорд С. е много добродушен и мил, пък и не е чак толкова грозен, колкото ми се струваше, срещат се и по-грозни мъже. Но не му препоръчвам да се появява редом с братовчед ви Едмънд. Какво да ви кажа за горепосочения наш герой? Щеше да ви се стори подозрително, ако никак не бях споменала името му. Затова ще ви кажа, че се видяхме два-три пъти и че приятелите ми са във възторг от благородния му вид. Мисис Фрейзър, която съвсем не е лош съдия, заяви, че познава не повече от трима мъже в Лондон с такава привлекателна външност, ръст и излъчване. И трябва да ви призная, че когато обядвахме тук онзи ден, нямаше нито един мъж, достоен да се сравни с него, а бяхме шестнадесет души. За щастие сега всички се обличат еднакво, така че за човека не може да се съди по облеклото, и все пак...

Искрено ваша Мери

Едва не забравих — вината е изцяло в Едмънд, той не ми излиза от ума и това определено не ми е от полза, трябва да ви кажа нещо много важно от името на Хенри и от мое име, имам предвид възможността да ви върнем в Нортхемптъншиър. Мило момиченце, не оставайте

прекалено дълго в Портсмут, за да не изгубите прелестния си вид. Тези отвратителни морски ветрове са пагубни за красотата и здравето. Бедната ми леля страдаше от тях дори и на десет мили от морето, макар адмиралът никога да не ѝ повярва, но аз знам, че беше така. Аз съм на вашите услуги и на услугите на Хенри, достатъчно е само да ми дадете знак. Тази идея ми харесва, можем да направим кръг и да ви покажем пътем Евърингам. Може би няма да имате нищо против да минем и през Лондон и да разгледаме отвътре църквата Сент Джордж на Хановър Скуеър. Само в това време дръжте по-далеч от мене братовчед си Едмънд, тъй като не ми се иска да изпадам в изкушение. Какво дълго писмо! Само още една дума. Разбрах, че Хенри има намерение да замине отново за Норфолк по някаква работа, която вие одобрявате, но това едва ли ще бъде възможно поне до средата на идната седмица, тоест няма никакъв начин да се лишим от него до 14-ти, когато ние самите даваме прием. Не можете дори да си представите колко ценен човек е Хенри в такава ситуация, така че ще трябва се доверите на моето мнение и да ми повярвате, че е безценен. Той ще се срещне с мистър Рашуърт и съпругата му и трябва да призная, никак не съжалявам за това, дори съм малко любопитна, а мисля, че и той, макар да не си го признава.

Писмото беше такова, че отначало Фани го прочете на един дъх, после по-внимателно, накрая се замисли дълбоко над смисъла му, но неизвестността и тревогата ѝ не намаляха. Единственото сигурно заключение, което можеше да се направи от него, бе, че още нищо не е решено. Едмънд все още не беше направил предложение. Какви бяха в действителност чувствата на мис Крофърд, как възнамеряваше да постъпи или как би могла да постъпи независимо от намеренията си или противно на тях, дали все още държеше на него така, както преди последната раздяла, а ако не — имаше ли някакъв шанс привързаността ѝ да намалее още повече, или пък всичко щеше да се върне към предишното положение — това бяха въпросите, които

безкрайно си задаваше Фани, прекарвайки в размисъл и този, и много от следващите дни, но без да стигне до някакво заключение. Най-често я спохождаше мисълта, че мис Крофърд, връщайки се към лондонските навици, е открила, че е охладняла и е започнала да се разколебава, но в края на краищата щеше да разбере, че е твърде привързана към Едмънд, за да се откаже от него. Тя щеше да се опита да прояви повече честолубие, отколкото сърцето би ѝ позволило. Щеше да се колебае, да се терзае, да поставя условия, да изисква невъзможното, но в крайна сметка да се съгласи. Това беше заключението, до което Фани достигаше най-често. Къща в Лондон! Какво по-невъзможно от това! Ала мис Крофърд беше способна да поиска какво ли не. Перспективите пред Едмънд ѝ се струаха все помрачни. Жена, която, говорейки за него, се спира единствено на външността му! Каква недостойна привързаност! И да намира поддръжка в похвалите на мисис Фрейзър! Тя, която го познаваше отблизо вече половин година! Фани се срамуваше заради нея. В сравнение с това онази част на писмото, която се отнасяше само до мистър Крофърд и нея самата, я засегна по-слабо. Малко я беше грижа дали мистър Крофърд ще замине за Норфолк преди или след 14-ти, въпреки че, като си помислеше добре, той би трябвало да отпътува незабавно. В начина, по който мис Крофърд се стараяше да спомогне за срещата му с мисис Рашуърт, се проявяваше най-лошата страна на характера ѝ, в това имаше нещо крайно безсърдечно и лекомислено. Но Фани се надяваше брат ѝ да не се поддаде на това срамно любопитство. Подобни подбуди му бяха чужди и сестра му би трябвало да разбере, че го ръководят по-достойни чувства от нейните собствени.

След това писмо Фани зачака следващото с още по-голямо нетърпение от преди и в продължение на няколко дни беше толкова объркана, както от случилото се, така и от това, което предстоеше да се случи, че почти изостави обичайното си четене и разговорите със Сюзан. Беше ѝ трудно да се съсредоточи. Ако мистър Крофърд не беше забравил поръката до братовчед ѝ, имаше вероятност, даже твърде голяма, той да ѝ напише при всички обстоятелства. Това щеше да бъде изцяло в духа на присъщата му доброта и докато тази надежда не я напусна, докато не изчезна постепенно, след като три-четири дни не се получи очакваното писмо, Фани се измъчваше от непрестанна тревога.

Но ето че най-сетне вълнението ѝ се поуталожих. Трябваше да се пребори с тревогите си и да не им позволява да я изтощат и да я направят негодна за нищо. Известна роля за това изигра времето, усилията ѝ го допълниха и Фани поднови грижите си за Сюзан и отново почувства същия интерес към тях.

Сюзан все повече се привързваше към сестра си и въпреки че не беше научена още от дете да се наслаждава на книгите, както беше при Фани, и проявяваше далеч по-малка склонност към заседналият начин на живот и към знанията заради самите знания, желанието ѝ да не изглежда невежа беше толкова силно, че при нейната природна схватливост и ясен ум тя се проявяваше като твърде внимателна, преуспяваща и благодарна ученичка. Фани беше нейният оракул. Обясненията и забележките на Фани бяха твърде съществено допълнение към всеки очерк, към всяка глава от историята. Това, което Фани ѝ разказваше за миналите времена, се отпечатваше в ума ѝ далеч по-силно от страниците на Голдсмит и тя отдаваше предпочитание на стила на сестра си пред написаното в книгите. Тук си казваше думата липсата на навик за четене още от ранно детство.

Беседите им обаче невинаги бяха свързани с такива възвишени материи, каквито бяха историята и моралът. Имаше време и за по-малко сериозни предмети, като най-често разговорът се насочваше към Менсфийлд парк и темата дълго се разискваше — описваха се хората, поведението им, развлеченията и привичките в този дом. Сюзан, която притежаваше вроден вкус към всичко изящно и добре устроено, слушаше в захлас, и Фани не можеше да не си достави удоволствието да поговори на тази любима тема. Тя се надяваше, че в това няма нищо лошо, но след известно време, виждайки в какъв възторг е Сюзан от всичко, което се прави и се говори в дома на чичо ѝ, и как гори от желание да отиде в Нортхемптъншиър, започна едва ли не да се упреква, че е събудила надежди, на които не е съдено да се сбъднат.

Бедната Сюзан успяваше да се приспособи към живота в бащиния дом не много по-добре от сестра си и Фани започна да осъзнава, че когато настъпи времето на освобождението ѝ от Портсмут, радостта ѝ далеч няма да е пълна поради необходимостта да остави Сюзан тук. Мисълта, че едно такова момиче, способно да възприеме с лекота всичко добро, ще бъде оставено в подобни ръце, все повече я разстройваше. Какво щастие би било, ако тя самата имаше

някаква надежда да се сдобие с дом, в който да я покани! И ако беше способна да отговори на чувствата на мистър Крофърд, колко по-уютно щеше да се почувства при мисълта, че той няма никакви възражения срещу идеята да поканят Сюзан да остане с тях! Всъщност, той съвсем не беше лош човек, мислеше си тя, и с най-голямо удоволствие би взел участие в подобен план.

ГЛАВА 44

Бяха изминали почти седем седмици от двата месеца, когато най-сетне жадуваното писмо от Едмънд се озова в ръцете на Фани. Когато го отвори и видя колко е дълго, тя се приготви да прочете в подробности описанието на неговото щастие и да се потопи в бездната от любовни възторзи и възхвали по адрес на щастливката, която отсега нататък беше господарка на съдбата му. Ето съдържанието на това писмо:

Менсфийлд парк

Моя скъпа Фани,

Извини ме, че не ти писах досега. Крофърд ми каза, че много ти се иска да получиш вест от мене, но аз просто не можех да ти пиша от Лондон и убедих себе си, че ти ще разбереш мълчанието ми. Ако можех да ти напиша няколко радостни реда, нямаше да ти се наложи да чакаш дълго, но не бях в състояние да направя подобно нещо. В Менсфийлд се върнах още по-неуверен, отколкото бях преди да го напусна. Надеждите ми се стопяват. Ти може би вече си съвсем наясно с това. Мис Крофърд е така привързана към тебе, че сигурно е споделила достатъчно за чувствата си, така че едва ли ти е трудно да си представиш моите. Това обаче няма да ме спре да ти кажа какво мисля аз по въпроса. Защо да не можем и двамата да ти се доверим? Аз няма да задавам никакви въпроси. Но има нещо успокояващо в мисълта, че имаме един общ приятел, че каквито и да са прискърбните разногласия помежду ни, ние сме свързани от любовта си към тебе. За мене ще бъде утешение да ти разкажа как стоят нещата сега и какви са плановете ми, ако изобщо може да се каже, че имам такива.

Тук съм от събота. Прекарах в Лондон три седмици и през това време, според лондонските представи, я виждах много често. Семейство Фрейзър ме удостояваше с цялото внимание, което би било разумно да очаквам. Но аз явно бях неразумен като се надявах отношенията от Менсфийлд да останат същите. Цялата беда е не толкова в редките срещи, колкото в самото й държание. Ако се беше държала по друг начин, когато се видяхме, не бих имал повод да се оплаквам, но още от самото начало тя беше съвсем променена. Първият път ме посрещна по начин, толкова различен от това, което очаквах, че бях решил едва ли не незабавно да си тръгна от Лондон. Няма смисъл да се впускам в подробности. Ти познаваш слабостите й и можеш да си представиш какви бяха чувствата и думите, с които ме измъчваше. Тя беше в прекрасно настроение и заобиколена от хора, в чиито грешни понятия намира опора нейният жив ум. Мисис Фрейзър не ми хареса. Тя е една коравосърдечна, суетна жена, която се е омъжила изцяло по сметка и въпреки че бракът й е видимо неудачен, тя е склонна да отдаде разочарованията си не на грешките в преценките или характера си, нито на голямата разлика в годините, а единствено на това, че е по-малко богата от много свои познати, и особено от сестра си, лейди Сторнауей. При това е решителна привърженичка на всяка корист и честолюбие, стига да са достатъчно користи и честолюбиви. Смятам близостта с тези две жени за най-голямото нещастие в нейния, пък и в моя живот. Те години наред са я отклонявали от правия път. Ако можеше по някакъв начин да се откъсне от тях! Понякога ми се струва, че това не е чак толкова безнадеждно, тъй като тази привързаност явно е предимно от тяхна страна. Те я обожават, но аз съм сигурен, че тя не ги обича така, както обича тебе. Като си помисля за голямата й привързаност към тебе и за разумното й, безупречно поведение като сестра, тя ми се струва съвсем друг човек, комуто е достъпно всичко благородно. Тогава съм готов да се

упрекна, че я съдя твърде строго за лекомисленото ѝ държание.

Не мога да се откажа от нея, Фани. Тя е единствената жена на света, която мога да си представя като своя съпруга. Ако не бях убеден, че не съм ѝ безразличен, никога не бих го казал, но аз вярвам, че е така. Сигурен съм, че държи на мене. Не я ревнувам от някой определен мъж, ревнувам я от влиянието на светското ѝ обкръжение. Плашат ме навиците ѝ на човек, свикнал да живее в охолство. Претенциите ѝ не превишават собствените ѝ средства, но надхвърлят всичко, което съвместният ни доход би ни позволил. Ала и в това има нещо утешително. По-леко би ми било да я загубя, защото не съм достатъчно богат, отколкото заради професията си. Това само ще докаже, че любовта ѝ не е способна на жертви, а и аз едва ли имам някакво право да изисквам подобно нещо. И ако ми откаже, вероятно това ще бъде истинската причина. Струва ми се, че предразсъдъците ѝ вече не са толкова силни, колкото бяха. Пиша ти всичко така, както го мисля, скъпа Фани. Възможно е на моменти да си противореча, но от това картината на душевното ми състояние не става по-малко вярна. И след като веднъж вече съм започнал, с радост ще споделя с тебе всичко, което чувствам. Не мога да се откажа от нея. При всичко, което ни свързва и което ще ни свързва, и в бъдеще, да се откажа от Мери Крофърд би означавало да се лиша от някои от хората, на които държа най-много, да си затворя вратите към домовете и сърцата на приятелите, у които във всяка друга ситуация бих потърсил утеха. Да изгубя Мери е равносилно да изгубя Крофърд и Фани. Ако всичко беше решено, ако ми беше отказано направо, щях да знам как да се справя с болката, как да я изтръгна от сърцето си... и след няколко години... Започвам да пиша глупости... Ако ми бъде отказано, ще трябва някак да го понеса, но докато съм жив, няма да престана да се стремя към нея. Това е чистата истина. Въпросът е само как? Какъв е най-добрият начин? Понякога си мисля да замина за Лондон веднага след

Великден, друг път решавам да не предприемам нищо, докато тя не се върне в Менсфийлд. Тя дори и сега говори с удоволствие за връщането си в Менсфийлд през юни. Само че до юни има много време и мисля, че ще ѝ пиша. Почти съм решил да разкрия чувствата си в писмо. Много е важно човек навреме да си изясни нещата. Сегашното ми положение е ужасно досадно и мъчително. Като премисля още веднъж, стигам до извода, че писмото определено е най-добрият начин за обяснение. Ще мога да напиша много от това, което не съм в състояние да кажа и ще ѝ дам време да обмисли решението си, преди да ми отговори, а резултатът от размисъла ѝ не е толкова страшен, колкото първият необмислен порив, поне така си мисля. Най-голямата опасност за мене се крие във вероятността тя да потърси съвета на мисис Фрейзър, когато аз ще съм далеч и няма да мога да отстоявам каузата си. Бедата при писмото е, че когато душата ти е изпълнена с нерешителност, можеш да потърсиш съвет от другиги и наставникът ти в лош момент да те тласне към решение, за което после да съжаляваш. Ще трябва още малко да дообмисля въпроса.

Това дълго писмо, посветено изцяло само на моите преживявания, е способно да постави на изпитание дори и търпението на такъв верен приятел, какъвто си ти, Фани. За последен път видях Крофърд на приема у мисис Фрейзър. Това, което виждам и чувам ме изпълва с все по-голямо задоволство. У него няма и сянка от колебание. Той много добре знае какво иска и е твърдо решен да го отстоява, а това е безценно качество. Когато го видях в една стая със сестра ми, не можех да не си спомня това, което ти ми каза веднъж, и признавам, че срещата им не би могла да се нарече приятелска. От нейна страна студенината беше явна. Двата почти не си проговориха. Видях как той се сепна от изненада и съжалих, че мисис Рашуърт не можа да сдържи обидата си от някогашното въображаемо пренебрежение, проявено към мис Бъртрам. Сигурно ще ти е интересно да чуеш как според мене се отразява женитбата на Мария. По нищо не личи тя да се чувства

нешастна. Надявам се, че добре се разбират. Обядвах два пъти на Уимпол стрийт, бих могъл да го правя и по-често, но ми е някак унизително да знам, че Рашуърт ми е нещо като брат. Джулия явно се чувства безкрайно добре в Лондон. За мене там нямаше нищо забавно, но тук забавното е още по-малко. Семейният ни кръг съвсем не е весел. Ти много ни липсваш. А на мене ми е толкова скучно без тебе, че нямам думи да го изразя. Майка ми ти изпраща най-сърдечни поздрави и се надява скоро да ѝ пишеш. Не минава час, без тя да заговори за тебе, и аз много съжалявам, че вероятно ще ѝ се наложи още много седмици да се лиши от твоята компания. Татко има намерение сам да дойде да те вземе, но това едва ли ще стане преди Великден, когато му се налага да пътува до Лондон по работа.

Надявам се, че се чувстваш добре в Портсмут, но това не значи, че гостуването ти трябва да стане ежегодно. Бих искал да си у дома, за да чуя мнението ти относно Торнтън Лейси. Нямам никакво желание за големи усъвършенствания, докато не се уверя, че той някога ще има стопанка. Струва ми се, че все пак ще ѝ пиша. Вече е твърдо решено, че семейство Грант ще замине за Бат. Те тръгват от Менсфийлд в понеделник. Това ме радва. Не съм достатъчно спокоен, за да бъда добра компания за когото и да било. Но леля ти се чувства явно онеправдана от факта, че тази новина излиза изпод моето перо, вместо да ти я съобщи тя.

Винаги твой, скъпа моя Фани

„Не, никога, за нищо на света няма да пожелаая повече да получавам писма — мислено се зарече Фани, когато приключи с четенето. — Какво могат да донесат те, освен разочарование и мъка? Не по-рано от Великден! Как ще го понеса? И бедната ми леля, не минава и час, без да ме спомене!“

Фани се опита, доколкото ѝ беше по силите, да се пребори с тези мисли — само миг и щеше да стигне до убеждението, че сър Томас

никак не постъпва великодушно както спрямо леля ѝ, така и към нея самата. Що се отнася до основната тема на писмото, нямаше нищо, което да потисне раздразнението ѝ. То беше толкова голямо, че едва ли не я обзеха неприязън и гняв към Едмънд. „Нищо хубаво няма да излезе от това забавяне — каза си тя. — Защо още не са решени нещата? Той е заслепен и нищо няма да го вразуми, абсолютно нищо, след като толкова време истината стои пред очите му, а той не може да я види. Ще се ожени за нея и ще бъде нещастен и достоен за съжаление. Дано поне влиянието ѝ да не успее да го направи непочтен!“ Тя отново хвърли поглед на писмото. „Толкова била привързана към мене! Ама че глупост! Тя не обича никого, освен себе си и брат си. Приятелите ѝ я тласкали по грешен път! По-скоро тя ги тласка по грешния път. Може би всички те взаимно се развъртават един друг. Но ако наистина я обичат далеч повече, отколкото ги обича тя, още по-малко вероятно е те да са ѝ навредили с нещо, като изключим ласкателството. «Единствената жена на света, която някога съм могъл да си представя като своя съпруга»! Ни най-малко не се съмнявам. Това чувство ще го ръководи през целия му живот. И дали тя ще приеме предложението му или ще му откаже, сърцето му винаги ще ѝ принадлежи. «Да изгубя Мери е равносилно да изгубя Крофърд и Фани». Не ме познаваш, Едмънд. Двете семейства никога няма да се сродят, освен ако не ги свържеш в родство ти. О, пиши ѝ, пиши ѝ веднага! Сложи край на всичко това веднъж завинаги! Нека се свърши с това мъчение. Хайде, реши се, обвържи се, подпиши си присъдата!“

Тези чувства обаче дотолкова наподобяваха злоба, че разговорът на Фани със самата себе си не можеше дълго да продължи в този дух. Не след дълго тя омекна и я обзе съжаление. Горещата привързаност на Едмънд, ласкавите му думи и доверието му дълбоко я трогваха. Той просто беше прекалено добър към всички. С две думи, това беше писмо, което тя за нищо на света не би искала да получи, ако зависеше от нея, и все пак беше безценно. Такова беше окончателното ѝ заключение.

Всеки, който има слабост към писането на писма, без да има какво толкова да каже — а в това число влиза значителна част от женската половина на човечеството — би изпитал съчувствие към лейди Бъртрам, която има лошия късмет една такава потресаваща новина от Менсфийлд, а именно неминуемото заминаване на

семејство Грант за Бат, да стане известна точно тогава, когато тя не можеше да се възползва от нея. И всеки ще признае, че беше крайно обидно честта да съобщи новината да се падне на неблагодарния ѝ син, който я беше споменал възможно най-бегло в края на дългото си писмо, вместо да заеме по-голямата част от страницата в собственото ѝ послание. Лейди Бъртрам беше блестяща в епистоларния жанр, тъй като скоро след сватбата поради липсата на други занимания и обстоятелството, че сър Томас беше член на парламента, се беше пристрастила към писането на писма и си беше изградила достоен за уважение тривиален и обстоятелствен стил, при който и най-малката дреболия ѝ вършеше работа. Но дори и тя не беше в състояние да пише, без да има за какво да се заложи. Трябваше ѝ нещо ново даже когато сядаше да пише на племенницата си, така че след като беше лишена от благодатната тема за пристъпите на подагра у доктор Грант и сутрешните посещения на мисис Грант, беше твърде жестоко да ѝ бъде отнета и една от последните възможности да съобщи нещо ново за тях.

Очакваше я обаче щедро обезщетение за всичко понесено. Дошъл беше нейният миг на триумф. Няколко дни след като пристигна посланието на Едмънд, Фани получи писмо от леля си, което започваше по следния начин:

Скъпа моя Фани,
Вземам перото, за да ти съобща една много тревожна
вест, която без съмнение силно ще те обезпокои.

Това беше къде по-добре, отколкото ако беше взела перото, за да запознае Фани с всички подробности около предстоящото пътуване на семејство Грант, тъй като сегашното известие беше от такова естество, че обещаваеше материал за писане за много дни напред — ставаше дума, ни повече, ни по-малко за опасното заболяване на големия ѝ син, за което бяха научили само преди няколко часа от специален куриер.

Том заминал в компанията на други младежи от Лондон за Нюмаркет, където се обадило едно неизлекувано навреме падане и заедно с голямото количество изпито вино довело до треска. Компанията се разделила и той, неспособен да се движи, бил оставен

на болестта и самотата в дома на един от въпросните младежи, под грижите единствено на прислугата. Но вместо скоро да се възстанови достатъчно, за да последва приятелите си, както се надявал тогава, състоянието му дотолкова се влошило, че не след дълго и той, както и лекарят му, решили да изпратят съобщение в Менсфийлд.

Както лесно можеш да предположиш — продължаваше Нейна Светлост, след като беше изложила същността на случилото се, — това печално известие безкрайно ни развълнува и не можем да не се поддадем на лошите предчувствия и мъчителната тревога за горкия ни болен, чието състояние, както се опасява сър Томас, може да се окаже твърде критично. Едмънд беше така добър незабавно да предложи помощта си и да се погрижи за брат си, но, радвам се да добавя, че сър Томас няма да ме остави сама в този труден час — това би било твърде мъчително за мене. Едмънд много ще ни липсва в нашия малък семеен кръг, но аз се надявам и вярвам, че ще свари горкия болен в не толкова тревожно състояние, както се опасяваме, и че скоро ще може да го доведе в Менсфийлд. Сър Томас предлага да направим точно това и смята, че така ще бъде най-добре във всяко едно отношение, и смея да мисля, че бедният страдалец скоро ще бъде в състояние да понесе пътуването без особени неудобства и без някаква осезаема вреда. Тъй като ни най-малко не се съмнявам в твоето съчувствие при тези скръбни обстоятелства, скъпа Фани, много скоро пак ще ти пиша.

Чувствата на Фани по този повод бяха, разбира се, далеч погорещи и искрени от стила на леля й. Тя от сърце съчувстваше на всички тях. Том беше тежко болен, Едмънд беше заминал, за да се грижи за него, а в Менсфийлд оставаше само една тъжна групичка — това беше толкова тревожно, че изместваше всички останали тревоги или почти всички. Егоизмът й стигна само дотам да си зададе въпроса дали Едмънд е успял да пише на мис Крофърд, преди тези грижи да го връхлетят, но нито едно чувство, лишено от чиста обич и безкористна

тревога, не би могло дълго да се задържи в сърцето ѝ. Леля ѝ не я забрави и продължаваше отново и отново да ѝ пише. Едмънд често ги осведомяваше за състоянието на брат си и тези сведения добросъвестно се предаваха на Фани по същия многословен начин, със същата смесица от вяра, надежди и страхове, сменящи се постоянно и неволно пораждащи нови такива. Това беше своего рода игра на уплаха. Страданията, които лейди Бъртрам не беше видяла, не можеха да докоснат въображението ѝ, и тя продължи все така спокойно да си пише за вълнения и тревоги и за „горкия болен“, докато не докараха Том в Менсфийлд и тя не се убеди със собствените си очи колко много се е променил. Тогава писмото, което беше започнала да пише на Фани, беше довършено в съвсем друг стил, по начин, в който се чувстваше истинско вълнение и страх. Тя написа това, което би казала, ако в този момент Фани беше до нея: „Той току-що пристигна, мила Фани, и го качиха горе. Като го видях, бях така потресена, че не знам какво да правя. Явно е бил много болен. Горкият Том, така ми е мъчно за него и толкова ме е страх. И сър Томас също. Колко щях да се радвам, ако ти беше тук да ме успокоиш! Но сър Томас се надява, че до утре той ще се почувства по-добре, казва, че пътуването също му се е отразило отрицателно.“

Истинското безпокойство, което сега се беше събудило в майчината гръд, дълго не можа да отзвучи. Нетърпението на Том да се озове в Менсфийлд и мисълта за уюта на родния дом и семейството, за които рядко си спомняше, докато беше в добро здраве, доведоха до преждевременното му преместване, така че треската се възобнови и в продължение на цяла седмица състоянието му беше по-тревожно от всякога. Всички бяха безкрайно изплашени. Лейди Бъртрам всеки ден споделяше страховете си със своята племенница, за която в този момент можеше да се каже, че живее само с писмата, и чието време минаваше в страдания заради полученото вече и в очакване на утрешното. Без да е особено привързана към големия си братовчед, доброто ѝ сърце я караше да мисли с болка за възможната загуба, а чистотата на разбиранията ѝ още повече задълбочаваше безпокойството ѝ, като си представеше колко безполезен и неспособен на саможертва е бил — явно миналото време беше най-уместно — животът му.

Единственият ѝ събеседник и слушател, както във всички случаи, беше Сюзан. Тя винаги беше готова да я изслуша и да прояви съчувствие. Никой друг не се интересувахе от подобна смътна беда, каквато беше болестта в едно семейство, отдалечено на повече от сто мили... Дори и мисис Прайс, когато видеше в ръцете на дъщеря си писмо, задаваше мимоходом един-два въпроса, или пък от време на време безучастно отбелязваше: „Явно бедната ми сестра Бъртрам е затънала в грижи.“

При тази дълга раздяла и разликата в положението гласът на кръвта съвсем беше заглъхнал. Привързаността, по начало толкова вяла, колкото и характерите на двете сестри, сега съществуваше само на думи. Мисис Прайс постъпваше спрямо лейди Бъртрам точно така, както би постъпила лейди Бъртрам спрямо мисис Прайс. Имаше трима или четирима от членовете на семейство Прайс, които можеха да бъдат изтрети от лицето на земята — поотделно или в купом — стига това да не бяха Фани или Уилям, и лейди Бъртрам нямаше и да се замисли, или пък щеше да приглася на лицемерните изявления на мисис Норис, какво голямо щастие и отрада за бедната им сестра Прайс трябва да бъде фактът, че поне те двамата са така добре устроени.

ГЛАВА 45

Около седмица след завръщането на Том в Менсфийлд непосредствената заплаха за здравето му премина и заради спокойствието на майка му беше обявено, че е вън от опасност. Тя вече беше свикнала с гледката на страданията му и с безпомощното му състояние, така че като чуваше само хубави неща и не се замисляше за нищо, преди да стигне до слуха ѝ, при нейната вродена склонност да избягва всякакви безпокойства и да не дава ухо на намеците, за лекарите нямаше нищо по-лесно от това да я заблудят. Треската беше овладяна, а именно тя го измъчваше. Това означаваше, че той без съмнение скоро ще се оправи. За лейди Бъртрам това беше повече от ясно и Фани споделяше напълно нейната увереност, докато не получи няколко реда от Едмънд, писани с цел да ѝ разкрият истината за състоянието на брат му и да я запознаят с неговите и на баща му опасения, които се бяха зародили вследствие на изявлението на доктора, че се забелязват явни признаци на туберкулоза, проявили се след като треската беше излекувана. Двамата бяха преценили, че е най-добре да не тревожат лейди Бъртрам с тези страхове, които, както се надяваха, можеха да се окажат неоснователни. Нямаше причини обаче да крият истината от Фани. Те се бояха, че дробовете му може да са засегнати.

Тези няколко реда от Едмънд показаха на Фани болния и неговите покои в по-вярна и нерадостна светлина от всичките обширни послания на лейди Бъртрам. В цялата къща едва ли имаше човек, който да не е в състояние да опише положението по-добре от нея, съдейки по собствените си наблюдения, и да не се окаже в определен момент по-полезен на сина ѝ. Тя можеше единствено да се промъква на пръсти при болния и дълго да го гледа. Ала когато Том вече беше в състояние да говори и да слуша какво му говорят или му четат, Едмънд беше предпочитаният му събеседник. Леля му го изморяваше със загрижеността си, а сър Томас не знаеше как да потисне многословието и гласа си съобразно раздразнителността и слабостта

на болния. Единственият, който му беше нужен, беше Едмънд. Най-малкото Фани би се усъмнила в това и сега, когато той се грижеше за болния си брат, поддържаше духа му и му вдъхваше бодрост, тя беше готова да го цени още повече. Слабостта след неотдавнашното боледуване не беше единственото, което трябваше да се преодолее — сега Фани разбра, че нервите на Том са твърде разстроени, а духът му — крайно угнетен, и трябваше да бъде успокоен и ободрен. Освен това интуицията ѝ подсказваше, че душата му има нужда да бъде насочена в правия път.

В семейството нямаше туберкулозни, така че Фани беше склонна повече да се надява, отколкото да се страхува за братовчед си. Когато си спомнеше за мис Крофърд, понякога ѝ се струваше, че тя е галеница на съдбата и при нейния егоизъм и суетност, за нея щеше да бъде голям късмет, ако Едмънд остане единствен син.

Щастливката Мери не беше забравена дори в покоите на болния. Послеписът в писмото на Едмънд гласеше: „Колкото до обекта на последното ми писмо, аз действително бях започнал да ѝ пиша, когато научих за болестта на Том и трябваше да прекъсна, но сега промених мнението си, страхувам се от влиянието на приятелите ѝ. Когато Том се почувства по-добре, ще замина за Лондон.“

Такова беше положението в Менсфийлд, такова си и остана чак до Великден, без нещо осезаемо да се промени. От време на време някой и друг ред от Едмънд, добавен към писмото на майка му, ѝ разкриваше достатъчно ясно как стоят нещата. Възстановяването на Том вървеше безпокойтелно бавно.

Дойде Великден — тази година особено късен, както огорчена си помисли Фани, когато научи, че няма никаква надежда да напусне Портсмут преди това. Дойде Великден, а за връщане не се чуваше нищо, не ставаше дума дори и за пътуването до Лондон, което трябваше да предшества завръщането ѝ в Менсфийлд. Леля ѝ често изразяваше желание тя да си е у дома, но от чичо ѝ, от когото единствено зависеше всичко, нямаше никаква вест, никакво съобщение. Тя предположи, че той все още не може да остави сина си, но за нея това отлагане беше жестоко и ужасно. Наближаваше края на април, скоро щяха да станат три месеца, откакто ги беше напуснала, вместо обещаните два — три месеца. Дните ѝ минаваха като наказание, но тя обичаше твърде много близките си, за да допусне, че

осъзнават цялата суровост на положението ѝ. И все пак, кой би могъл да каже кога ще намерят време да помислят за нея и да я вземат оттука?

Тя така горещо, нетърпеливо и страстно се стремеше към дома, че през цялото време не ѝ излизаше от ума една строфа от „Ученически години“ на Каупър. „Как страстно тя жадува да си иде у дома“ — на езика ѝ непрекъснато се въртяха тези думи, които най-добре изразяваха носталгията ѝ. Струваше ѝ се невъзможно някой пансионер така да копнее за дома си, както тя.

Когато потегли за Портсмут, беше ѝ приятно да го нарича свой дом, харесваше ѝ да казва, че си отива у дома, толкова ѝ беше скъпа тази дума. Така беше и сега, само че това се отнасяше вече за Менсфийлд. Сега той беше домът за нея. Портсмут си беше Портсмут, а Менсфийлд беше нейният дом. Тя отдавна му беше отредила това място в съкровените си мисли, и нищо не би могло да я утеши повече от факта, че в писмото си леля ѝ използваше същия език: „Трябва да ти кажа, че безкрайно съжалявам за отсъствието ти, трябваше да си бъдеш у дома в тези толкова скръбни дни, които са такова изпитание за мене. Вярвам и се надявам, и най-искрено желая никога повече да не се отделяш от дома за толкова дълго време.“ Тези редове я изпълваха с възторг. Тя обаче им се наслаждаваше тайно. Чувството за такт не ѝ позволяваше да изрази пред родителите си своето предпочитание към дома на чичо си, затова казваше: „когато се върна в Нортхемптъншиър“ или: „като се върна в Менсфийлд, ще направя това и това“. Така беше дълго време, но в края на краищата копнежът ѝ я завладя толкова силно, че взе връх над предпазливостта, и докато усети, Фани вече обясняваше какво ще прави, когато се прибере у дома. В следващия миг се сепна, изчерви се и погледна със страх към майка си и баща си. Смущението ѝ обаче се оказа напразно. По лицата им не се забелязваше и следа от недоволство. Дори по нищо не личеше да са я чули. Ревността към Менсфийлд им беше напълно чужда. Дали ще се стреми към него, дали ще живее там — това беше нейно решение.

За Фани беше тъжно да се лиши от всички радости на пролетта. По-рано не си беше давала сметка какво ще изгуби, като прекара март и април в града. Никога досега тя не беше осъзнавала напълно какво щастие е да виждаш как всичко покълва и цъфти. Как самата тя се беше оживявала телом и духом, наблюдавайки настъплението на този

сезон, който въпреки всичките си капризи не можеше да не бъде прелестен, виждайки как всичко наоколо се разхубавява — от ранните цветя в най-топлите ъгълчета на лелината ѝ градина, до първите зелени листа в градините на чичо ѝ и великолепието на неговите гори. Да се лишиш от подобна красота никак не беше малко. Да се лишиш от нея, за да попаднеш сред теснотия и шум, затворена между четири стени, а спареният въздух и лошите миризми да ти заменят свободата и свежестта, благоуханието и зеленината, беше съвсем непоносимо. Но дори и тези поводи за съжаление бяха нищо в сравнение със съзнанието, че най-добрите ти приятели силно чувстват отсъствието ти, и с копнежа да бъдеш полезна на тези, които се нуждаят от тебе!

Ако можеше да си бъде у дома, тя щеше да бъде полезна на всички. Фани беше убедена, че всички в къщата ще почувстват присъствието ѝ. Нямаше човек, комуто не би спестила някакво душевно или физическо усилие — достатъчно беше дори само да поддържа духа на леля си Бъртрам, избавяйки я от товара на самотата, или от още по-голямото зло — от компанията на една досадна, вечно суетяща се особа, способна да преувеличи опасността, само за да повиши своята незаменимост, така че присъствието ѝ вкъщи щеше да бъде благо за всички. Тя обичаше да си представя как ще чете на леля си, как ще разговаря с нея и ще направи всичко възможно, за да ѝ помогне да почувства какъв подарък на съдбата е това, което има в момента, и в същото време да я подготви душевно за онова, което би могло да се случи. Колко слизания и изкачвания нагоре-надолу би могла да ѝ спести, колко поръчения да изпълни!

Фани недоумяваше, как е възможно сестрите на Том да стоят най-спокойно в Лондон в такъв момент, докато брат им от няколко седмици се намираше между живота и смъртта. Те можеха да се върнат в Менсфийлд веднага, когато пожелаят — за тях пътуването не беше проблем, и беше просто непонятно как им дава сърце да не го направят. Ако мисис Рашуърт можеше да си въобрази, че някакви неотложни задължения я задържат в Лондон, то за Джулия определено нямаше никакви пречки да го напусне, когато намери за добре. Едно от писмата на леля ѝ даваше да се разбере, че братовчедка ѝ е предложила да се върне, ако имат нужда от нея, но с това нещата се изчерпили. Беше очевидно, че тя предпочита да остане където е.

Фани беше склонна да мисли, че влиянието на Лондон се отразява твърде зле на всяка достойна за уважение привързаност. Доказателството за това тя виждаше както у мис Крофърд, така и у братовчедките си. Привързаността на мис Крофърд към Едмънд наистина заслужаваше уважение повече от което и да било нейно качество, а за приятелското ѝ отношение към самата нея трудно можеше да се каже нещо лошо. Но къде бяха сега тези чувства? Фани толкова отдавна не беше получавала писмо от нея, че имаше всички основания да се усъмни в приятелството, което и по-рано ѝ се струваше доста спорно. Бяха изминали седмици, откакто не беше получавала никакви вести за мис Крофърд и лондонското ѝ обкръжение, ако не се смятат тези от Менсфийлд, и тя започваше да мисли, че така и няма да разбере дали мистър Крофърд е заминал за Норфолк, докато не се срещнат, и че може и да не получи повече вест от сестра му тази пролет, когато пристигна следващото писмо, за да възкреси старите чувства и да породи някои нови.

Простете ми колкото можете по-скоро, скъпа Фани, за моето дълго мълчание, и се отнесете към мене така, сякаш вече сте ми простили. Такава е скромната ми молба и надежда, защото знам колко сте добра и очаквам да проявите към мене повече снисходителност, отколкото заслужавам, и сега ви пиша, за да ви помоля да ми отговорите без да се бавите. Искам да знам как стоят нещата в Менсфийлд парк, а вие без съмнение ще можете да ми дадете пълна информация. Трябва да си истински жесток, за да не изпиташ съчувствие към тяхното нещастие, а доколкото чух, шансовете на горкия мистър Бъртрам да се възстанови напълно са твърде незначителни. Отначало слухът за болестта му не ми направи особено впечатление. Мислех си, че е от хората, на които се обръща прекалено голямо внимание и че самият той е склонен да прави голям проблем от всяко дребно неразположение, така че съчувствах повече на хората, които трябва да се грижат за него. Сега обаче чувам определено да се говори, че действително е тежко болен, че признаците са крайно

тревожни и че някои членове на семейството са съвсем наясно с това. Ако е така, вие без съмнение сте между тях, между няколкото най-проницателни, така че, умолявам ви, кажете ми доколко моите сведения отговарят на истината. Едва ли е нужно да ви уверявам колко ще се радвам да чуя, че информацията ми е невярна, но този слух е толкова широко разпространен, че, да си призная, ме побиват тръпки.

Какво по-тъжно от това животът на един чудесен млад човек да бъде прекъснат в разцвета на силите му! Бедният сър Томас, това ще бъде ужасен удар за него. Въпросът наистина много силно ме вълнува. Фани, Фани, виждам ви как се усмихвате, как недоверчиво клатите глава, но, бог ми е свидетел, в живота си не съм подкупвала лекар! Горкият младеж! Ако му е съдено да умре, на света ще останат двама бедни млади хора по-малко, и аз мога без страх да погледна в очите когото и да било и да кажа, че тогава богатството и влиянието ще отидат у онзи, който е по-достоеен за тях. Това, което се случи на Коледа, беше истинско безразсъдство, но злото, причинено от тези няколко дни, може да бъде напълно заличено. Гланцът и позлатата ще скрият всяко петно. Единственото, което ще изгуби той, е титлата „ескуайър“ след името му. При една такава истинска любов като моята, Фани, и на още някои неща може да се погледне през пръсти. Напишете ми със следващата поща, трябва да разберете вълнението ми и да не ми се присмивате. Кажете ми цялата истина, такава, каквата я знаете от извора. И недейте да се измъчвате, няма за какво да се срамувате нито от моите чувства, нито от вашите собствени. Повярвайте ми, те не само че са напълно естествени, но са и човечни и достойни. Сложете ръка на сърцето и кажете, няма ли от „сър Едмънд“ да има повече полза за цялата фамилия и владенията ѝ, отколкото от когото и да било друг „сър“. Ако семейство Грант си беше у дома, аз бих ви спестила това неудобство, но в момента вие сте единственият човек, от когото бих могла да науча истината, тъй като нямам досег до сестрите му.

Мисис Рашуърт замина за Великден при семейство Еймлър в Туикнъм, което без съмнение ви е известно, и още не се е върнала, а Джулия е у свои братовчеди някъде около Бедфорд Скуеър, но не си спомням името им и улицата. Но дори и да можех веднага да се обърна към някоя от тях, аз пак бих предпочела вас, защото съм поразена от начина, по който двете категорично не желаят да се разделят с развлеченията си и си затварят очите за истината. Предполагам, че великденската ваканция на мисис Рашуърт няма да продължи още дълго, а без съмнение за нея това е истинска ваканция. Семейство Еймлър са много приятни хора, съпругът ѝ е далеч, така че тя има пълната възможност да се радва на живота. Чест ѝ прави, че е успяла да му внуши да изпълни синовния си дълг, като замине за Бат и доведе майка си, но как ли ще живее под един покрив с тази достопочтена вдовица? В момента Хенри не е при мене, така че нямам какво да ви предам от негово име. Не ви ли се струва, че ако не беше тази болест, Едмънд отдавна вече щеше да е в Лондон?

Винаги ваша Мери

Вече бях започнала да сгъвам писмото, когато влезе Хенри, но той не носи никакви вести, които биха ми попречили да го изпратя. Мисис Р. знае, че се опасяват за живота на брат ѝ. Той я е видял сутринта, днес тя се връща на Уимпол стрийт, тъй като пристига старата дама. Само, моля ви, не се притеснявайте и не си въобразявайте какво ли не, само защото е прекарал няколко дни в Ричмънд. Той всяка пролет прекарва там известно време. Можете да бъдете сигурна, че вие сте единствената, която го интересува. В този миг той безумно копнее да ви види и мисли единствено как да го стори, като при това удоволствието от срещата бъде взаимно. Като доказателство той повтаря още по-горещо това, което ви е казал в Портсмут — че ще се радваме да ви заведем у дома, и аз се присъединявам към него с цялото си сърце. Скъпа Фани, напишете ни незабавно и кажете, че ни чакате. Това

ще бъде добре за всички нас. Ние двамата можем, разбира се, да отседнем в дома на свещеника и няма да бъдем в тежест на приятелите си в Менсфийлд парк. Би било наистина чудесно да се видим отново, пък и мисля, че едно разширяване на компанията може да се окаже безкрайно полезно за тях. А що се отнася до вас, вие без съмнение чувствате колко сте нужна там, и съвестта не би ви позволила, при вашето чувство за дълг, да останете дълго далеч от тях, когато имате възможност да се върнете. Нямам нито време, нито търпение да ви предам и половината от това, което ми заръчва Хенри, ще ви кажа само, че думите му са изпълнени с неизменна любов.

По-голямата част от това писмо предизвика такова отвращение у Фани и такова огромно нежелание да спомогне за срещата на авторката му с братовчед си Едмънд, че тя не беше в състояние, даваше си сметка за това, да съди безпристрастно дали е възможно да приеме съдържащото се в края му предложение. За нея изкушението беше огромно. Да се озове след някакви три дни в Менсфийлд — това беше най-голямото щастие, което можеше да си представи, но то притежаваше съществен недостатък: необходимостта да го дължи на хора, чиито чувства и поведение в този момент ѝ се струваха твърде осъдителни — чувствата на сестрата и поведението на брата... нейната хладна корист... неговата безгрижна суетност. Да продължава познанството си с мисис Рашуърт, а може би дори и да флиртува с нея! Фани беше дълбоко оскърбена. Тя имаше по-добро мнение за него. За щастие обаче не ѝ се налагаше да претегля и да избира между противоположни желания и противоречащи си преценки — не тя решаваше дали да държи Едмънд далеч от Мери. Фани спазваше едно неизменно правило. Благоговението пред чичо ѝ и страхът ѝ да не си позволи прекалено много моментално ѝ разкриха как трябва да постъпи. Трябваше решително да отклони предложението. Ако сър Томас желаше тя да се върне, щеше да прати да я доведат, и дори самото предложение да си тръгне по-рано би било самонадеяност, която трудно би могла да бъде оправдана. Тя благодари на мис Крофърд, но отказа категорично да приеме предложението,

позовавайки се на впечатлението си, че чичо ѝ възнамерява сам да дойде да я вземе, а тъй като болестта на братовчед ѝ продължаваше вече толкова седмици, без нейното присъствие да бъде наложително, трябваше да се предположи, че в този момент връщането ѝ е нежелателно и тя щеше да се чувства в тежест на близките си в Менсфийлд парк.

Начинът, по който Фани описа състоянието на братовчед си в момента, отговаряше точно на нейната представа за действителното положение на нещата и вероятно щеше да вдъхне на и без това оптимистично настроената ѝ кореспондентка надеждата, че всичко ще се развие според нейните очаквания. При определени условия, имащи пряко отношение към богатството, на Едмънд щеше да бъде простен фактът, че е свещеник и Фани подозираше, че това ще бъде цялата победа над предразсъдъците, с която той мечтаеше да се поздрави. Мис Крофърд беше убедена, че на света няма нищо по-важно от парите.

ГЛАВА 46

Фани ни най-малко не се съмняваше, че отговорът ѝ ще предизвика дълбоко разочарование, така че, познавайки нрава на мис Крофърд, очакваше нова атака, и въпреки че следващото писмо се получи чак след седмица, тя го дочака със същото чувство.

Един поглед ѝ беше достатъчен, за да прецени, че писмото е кратко, и следователно, е написано в делови дух и набързо. Съдържанието му беше вън от съмнение и в първия миг тя реши, че в него най-вероятно се съобщава за пристигането на брата и сестрата в Портсмут още същия ден, и изпадна в паника, не знаейки как да постъпи. Ала ако първият миг ѝ донесе затруднения, то следващият ги разсея напълно — още преди да отвори писмото, тя се успокои с мисълта, че мистър и мис Крофърд може би са се обърнали към чичо ѝ и са получили разрешението му. Писмото беше следното:

Току-що до мене достигна крайно възмутителен, злонамерен слух и аз ви пиша, мила Фани, за да ви предупредя да не му вярвате, ако стигне до вашите уши. Бъдете уверена, че тук има някаква грешка, и че след ден-два всичко ще се изясни, или поне че Хенри няма никаква вина и независимо от някакво моментно *etourderie* не мисли за никого, освен за вас. Не казвайте никому нито дума, не слушайте нищо, не се впускайте в догадки, с никого не споделяйте, докато не ви пиша отново. Сигурна съм, че нещата ще се уталожат и ще се окаже, че всичко това е някакво недомислие на Рашуърт. Ако наистина са заминали, готова съм да си заложа главата, че са се отправили към Менсфийлд парк и Джулия е с тях. Но защо не ни позволите да дойдем да ви вземем? Дано да не съжалявате за това.

Ваша и т.н.

Фани беше поразена. Тъй като никакъв възмутителен, злонамерен слух не беше стигнал до нея, много неща в това странно писмо ѝ се сториха непонятни. Тя можеше само да се досеща, че това е свързано по някакъв начин с Уимпол стрийт и мистър Крофърд, и да предположи, че там е извършено нещо крайно неблагоприятно, което е привлякло вниманието на обществото и което според мис Крофърд би трябвало да предизвика нейната ревност, ако научи отнякъде. Ала мис Крофърд можеше да бъде напълно спокойна за нея. Тя можеше само да съжaliaва за тези, които са замесени във всичко това, и за Менсфийлд, ако мълвата го беше достигнала. Надяваше се, че това още не се е случило. Ако семейство Рашуърт е потеглило за Менсфийлд, както можеше да се заключи от казаното, малко вероятно беше неприятните вести да са ги изпреварили, или във всеки случай, да са направили особено впечатление.

Колкото до мистър Крофърд, тя разчиташе случилото се да го накара да осъзнае собствените си склонности и да го убеди, че не е способен на трайно чувство към никоя жена, и по този начин да се почувства неудобно да продължи с ухажването си.

Колко странно! Вече беше започнала да мисли, че той наистина я обича, и си въобразяваше, че чувството му е необикновено силно, пък и сестра му продължаваше да твърди, че единствената му мисъл е за нея. И въпреки всичко, той явно беше проявил твърде недвусмислено внимание към братовчедка ѝ, явно се беше държал безразсъдно, тъй като кореспондентката ѝ не беше от хората, които се впечатляват от дреболии.

Стана ѝ твърде неловко, и така щеше да продължи, докато не получише отново вест от мис Крофърд. Невъзможно беше да прогони мислите за това писмо, а не можеше и да сподели с никого, за да ѝ олекне. Мис Крофърд нямаше защо да настоява пред нея така разпалено да пази тайна, можеше да се довери на нейния усет какво ѝ повелява дългът пред братовчедка ѝ.

Следващият ден дойде, но не донесе ново писмо. Фани беше разочарована. Цялата сутрин тя продължаваше да мисли само за това, но когато следобед се прибра баща ѝ, както винаги с вестника в ръка, тя дотолкова не очакваше да получи разяснения точно от този източник, че за миг се отвлече от размислите си.

Съвсем други мисли витаеха в главата ѝ. В съзнанието ѝ нахлу споменът за първата вечер в тази стая, за баща ѝ с неговия вестник. Сега нямаше нужда от свещ. Слънцето щеше да залезе едва след час и половина. Тя осъзна, че е прекарала тук вече три месеца, и слънчевите лъчи, заливащи гостната, вместо да я разведрят, я караха да се чувства още по-тъжна — съвсем различно беше градското слънце от това в селската шир. Тук цялата му сила беше само в блясъка, в безпощадния, непоносим блясък, чиято единствена заслуга беше, че излагаше на показ петната и мръсотията, които иначе спокойно биха се скрили. Нямаше нито здраве, нито радост в градското слънце. Тя седеше като в пещ в непоносимата задуха, а наоколо танцуваха рояците пращинки. Фани само местеше поглед от петната по стените, които главата на баща ѝ беше белязала, към масата, цялата в драскотини и резки, оставени от братята ѝ, върху която стояха криво-ляво почистеният чаен поднос, зле забърсаните чаши и чинийки със следи от миенето, рядкото синкаво мляко, в което плуваха боклуци, и намазаният с масло хляб, който с всяка измината минута придобиваше все по-мазен вид от първоначалния, в който беше излязъл от ръцете на Ребека. И докато се приготвяше чайт, баща ѝ четеше неизменния вестник, а майка ѝ, както винаги, се жалваше заради съдрания килим и се чудеше дали Ребека ще благоволи някога да го закърпи. Фани се сепна едва когато баща ѝ, след някое и друго „хъм“ и усилено размишление над нещо във вестника, се обърна към нея с въпроса:

— Как им беше името на твоите важни братовчеди в Лондон, Фани?

— Рашуърт, сър — отговори след кратко объркване Фани.

— А те не живееха ли на Уимпол стрийт?

— Да, сър.

— Ще ти кажа тогава, лоша им е работата. Ето, виж — той ѝ протегна вестника — голяма полза ще ти донесат такива роднини. Не знам какво мисли сър Томас за тези работи — може пък да е толкова изтънчен и светски джентълмен, че да потупа дъщеря си по рамото. Но, бога ми, ако беше моя дъщеря, така щях да я напердаша, че да не ѝ оставя здраво място. Най-добрият начин да се предпазят и мъжете, и жените от такива работи е пердахът.

Фани взе вестника и прочете следното: „Нашият вестник е принуден с безкрайно огорчение да съобщи на обществеността за

брачния *fracas* в семейството на мистър Р. от Уимпол стрийт. Красивата мисис Р., която съвсем наскоро се обвърза с връзките на Хименей, и която обещавахе да стане блестяща повелителка на висшето общество, е напуснала съпружеския покрив в компанията на добре известния и неотразим мистър К., близък приятел и другар на мистър Р., и дори на редактора на нашия вестник не е известно накъде са се отправили.“

— Тук има някаква грешка, сър — тутакси заяви Фани. — Трябва да е грешка... Това просто не може да бъде истина... сигурно става дума за други хора.

Тя говореше така с неосъзнатото желание да отложи срама, говореше с решителност, породена от отчаянието, защото сама не си вярваше, не можеше да си повярва. Потресена, тя нито за миг не се усъмни в прочетеното. Истината я зашемети и по-късно дори самата се чудеше как изобщо е успяла да каже нещо, как е била способна да поеме дъх.

Мистър Прайс не беше чак дотам впечатлен от прочетеното, че да се впусне в дълги разсъждения.

— Може пък и да лъжат — призна той, — но днес толкова много важни дами се продават на дявола по този начин, че човек не може да има вяра на никого.

— Разбира се, аз се надявам това да не излезе истина — жално промълви мисис Прайс, — би било такъв срам! Разбирам да бях казала на Ребека за този килим само веднъж, а аз съм ѝ казвала поне десет пъти, така ли е, Бетси? А е работа само за няколко минути.

Трудно може да се опише ужасът на Фани, когато се убеди, че двамата наистина са виновни, и започна да осъзнава до какви нещастия ще доведе това. В първия момент тя беше като замаяна, но постепенно започна да си дава все по-ясна сметка каква ужасна беда ги е сполетяла. Не можеше да има никакво съмнение, никаква надежда, че бележката във вестника е лъжа. Писмото на мис Крофърд, което беше чела толкова пъти, че всяка дума в него ѝ звучеше, сякаш самата тя го беше писала, до ужас съответстваше на писаното във вестника. Страстта, с която Мери защитавахе брат си, надеждата, че скандалът може да се потули, явното ѝ вълнение — всичко това свидетелстваше за някаква крайно безнравствена постъпка. И ако имаше на света уважаваща себе си жена, способна да сметне за дреболия подобен

смъртен грях, способна да се опита да го изтълкува като нещо безобидно и да желае той да остане безнаказан, то това беше именно мис Крофърд. Сега вече Фани осъзна грешката си — разбра кой беше заминал, кого имаше предвид мис Крофърд. Не ставаше дума за мистър и мисис Рашуърт, а за мисис Рашуърт и мистър Крофърд.

На Фани ѝ се струваше, че никога в живота си не е била така потресена. Невъзможно ѝ беше да се успокои. Вечерта премина, без да ѝ донесе облекчение, после цяла нощ не можа да затвори очи. Ту ѝ се гадеше, ту я заливаше вълна от ужас, понякога трепереше като в треска, друг път я побиваха ледени тръпки. Случилото се беше толкова възмутително, че умът ѝ отказваше да го приеме и тогава тя си мислеше, че подобно нещо е невъзможно. Жена, омъжена само от половин година, мъж, който се беше клел във вярност на друга, при това нейна близка роднина, и дори се смяташе за сгоден, цялото семейство, двете семейства, свързани с такива тесни приятелски връзки, с такава близост!... Това беше такава ужасяваща смесица от всевъзможни вини, такова страховито многообразие от злини, че нито едно човешко същество не би се решило на подобно нещо, освен ако не му е присъща крайна жестокост! Ала разсъдъкът ѝ казваше, че е именно така. Всичко това беше възможно благодарение на неговото непостоянство в любовта, неотделимо от суетността му, така явното влюбване на Мария, и липсата на каквито и да било твърди принципи и у двамата... Писмото на мис Крофърд само потвърждаваше факта.

Какви ли щяха да бъдат последствията? Кой от всички тях щеше да остане незасегнат? На чиї намерения нямаше да се отрази тази постъпка? Чий покой нямаше да бъде отнет веднъж завинаги? На мис Крофърд... или на Едмънд? Не, не биваше да стъпва на тази опасна почва. Тя се ограничи, по-точно опита се да се ограничи, с безспорното и очевидно нещастие на семейството, което неизбежно щеше да се почувства осезаемо от всички, ако действително вината се потвърдеше и станеше публично достояние. Страданията на майката, на бащата... Тук мисълта на Фани се задържа по-дълго. А Джулия, Том, Едмънд... Фани се замисли още по-дълбоко. За тях двамата — чичо ѝ и Едмънд — щеше да бъде най-ужасно. Родителската загриженост на сър Томас и силно развитото чувство за чест и приличие, твърдите принципи на Едмънд, неговата доверчивост и искрени и силни чувства — всичко това я изпълваше със страх, че могат да изгубят разсъдъка си, дори да

посегнат на живота си, и тя си помисли, че за всички, свързани с кръвно родство с мисис Рашуърт, на този свят не би могло да има по-голямо благо от моменталната смърт.

Нито на следващия ден, нито на по-следващия се случи нещо, което да намали страховете ѝ. Два пъти идва пощата, без да донесе никакво опровержение, нито публично, нито лично. Не последва второ писмо от мис Крофърд, което да обясни предишното. Нямаше никакви вести и от Менсфийлд, въпреки че вече беше крайно време леля ѝ да ѝ пише. Това беше лошо предзнаменование. Пред нея не се мяркаше и лъч надежда, която да успокои душата ѝ, и състоянието ѝ беше дотам потиснато, толкова беше пребледняла и така се стряскаше от всичко, че нито една майка, освен ако не беше съвсем равнодушна, не би могла като мисис Прайс да остане сляпа за всичко това. Но ето че на третия ден на вратата се почука и връчиха на примаялата от тревога Фани писмо. То носеше лондонски печат и беше от Едмънд.

Скъпа Фани,

Вече знаеш какво нещастие ни сполетя. Дано Господ ти даде сили да понесеш своя дял от него. Тук сме от два дни, но нищо не можем да направим. От тях няма и следа. Може би все още не си чула за последния удар — бягството на Джулия. Избягала е в Шотландия с Йейтс. Напуснали са Лондон няколко часа преди нашето пристигане. В друго време това би ни довело до отчаяние. Сега то не ни прави никакво впечатление, но значително утежнява положението ни. Татко не е сломен. На повече не би могло да се разчита. Той все още е способен да мисли и да действа, и аз ти пиша по негово желание, за да ти предложа да се прибереш у дома. Той много държи на това заради мама. Ще бъда в Портсмут на другата сутрин, след като получиш писмото ми, и се надявам да те намеря готова за отпътуване. Баща ми би желал да поканиш и Сюзан да ни погостува няколко месеца. Уреди въпроса така, както намериш за добре, кажи каквото се полага. Сигурен съм, че ще почувстваш дълбоко цялата му доброта в такъв момент! Отдай дължимото на неговите добри намерения, въпреки че може да не съм ги

изразил по най-добрия начин. Можеш да си представиш в какво състояние се намирам. Бедите ни връхлитат една след друга и нямат край. Ще се видим скоро, утре пристигам с пощенската карета.

Твой и т.н.

Никога досега Фани не беше изпитвала такава нужда от сърдечно ободрение и никога нищо не я беше успокоявало така, както това писмо. Утре! Щеше още утре да напусне Портсмут! Имаше опасност, и тя го съзнаваше, да се почувства неимоверно щастлива, докато толкова други страдаха! Каква радост ѝ носеше тази беда! Фани се ужаси при мисълта, че може да остане безчувствена към нея. Да си тръгне толкова скоро, да я повикат така милостиво, да я повикат за утеха, като при това ѝ позволят да вземе със себе си и Сюзан — стана ѝ топло на душата от толкова много щастие наведнъж и за известно време болката отстъпи, и тя не беше в състояние да сподели мъката дори на тези, към които съчувствието ѝ беше най-силно. Бягството на Джулия не ѝ направи особено впечатление — беше удивена и възмутена, но не задълго, чувствата ѝ не бяха дълбоко засегнати. Трябваше да призове съвестта си и да се замисли върху това събитие, да признае, че то е ужасно и прискърбно, иначе имаше опасност то да убегне от съзнанието ѝ сред всичките вълнения, бързане и радостни грижи, които я връхлетяха.

Нищо не е в състояние да облекчи болката така, както работата, активната, нетърпяща отлагане работа. Заниманията, дори и най-печалните, могат да прогонят тъгата, а заниманията на Фани бяха изпълнени с надежда. Трябваше да свърши толкова много неща, че дори и чудовищната постъпка на мисис Рашуърт, която сега вече беше извън всяко съмнение, не я вълнуваше така, както преди. Нямахме време да бъде нещастна. Само след едно денонощие тя се надяваше да отпътува отгук, а преди това трябваше да поговори с майка си и баща си, да помогне на Сюзан да се приготви, да уреди всички подробности. Една работа отстъпваше място на друга и денят ѝ се струваше прекалено кратък. А и радостта, която донесе вестта на близките ѝ, радост, непомрачена дори от лошото известие, което Фани трябваше накратко да им съобщи преди това, възторженото съгласие на

родителите й Сюзан да замине с нея, всеобщото удоволствие, с което беше посрещнато отпътуването им заедно, и ликуването на самата Сюзан — всичко това поддържаше доброто й настроение.

Бедствието, сполетяло семейство Бъртрам, не направи особено впечатление на портсмутските роднини. Мисис Прайс се вайка няколко минути над участието на бедната си сестра, но много повече я занимаваше въпросът в какво да сложи багажа на Сюзан, тъй като Ребека беше задигнала или изпочупила всички пътни сандъци, а колкото до самата Сюзан, чието най-заветно желание съвсем изневиделица се беше сбъднало, и която не познаваше лично нито съгрешилите, нито опечалените — тя поне не изразяваше бурно радостта си от сутрин до вечер, а какво повече би могло да се очаква от една добродетелна четиринадесетгодишна особа!

Тъй като на практика никой не разчиташе на помощта на мисис Прайс или на услугите на Ребека, всичко беше свършено разумно и навреме, и двете момичета бяха готови за сутрешното заминаване. Трябваше само добре да се наспят преди пътуването, но сънят не ги спохождаше. Братовчедът, който пътуваше към тях, изцяло беше завладял мислите им — неописуемо радостни у едната и безкрайно объркани у другата.

В осем часа сутринта Едмънд беше в дома им. Момичетата го чуха от горния етаж да влиза и Фани слезе да го посрещне. Мисълта, че още сега ще го види, заедно със съзнанието какво е трябвало да преживее, възкреси предишните й чувства. Да бъде толкова близо до нея и така нещастен! Тя едва не изгуби сваяст, когато прекрачи прага на гостната. Той беше сам и веднага пристъпи към нея, а в следващия миг вече я притискаше до гърдите си и едва чуто повтаряше: „Моя Фани... моята единствена сестра... единственото ми утешение сега“. Фани не можеше дума да промълви, нито пък той можа да проговори в продължение на няколко минути.

Едмънд се извърна, опитвайки се да се овладее, и когато заговори отново, гласът му все още трепереше, но беше ясно, че полага усилия да се вземе в ръце и е решен твърдо занапред да избягва каквото и да било намек за случилото се.

— Закусихте ли вече? Кога ще бъдете готови? Сюзан идва ли с нас? — сменяха се въпросите един след друг.

Неговото най-голямо желание беше да тръгне колкото е възможно по-скоро. Когато ставаше дума за Менсфийлд, времето винаги беше ценно, а и в сегашното му състояние единствено стремителното движение можеше да му донесе някакво облекчение. Беше решено, че ще нареди каретата да ги чака пред входа след половин час, а Фани имаше грижата през това време да закусят и да бъдат напълно готови. Той вече беше хапнал по пътя и отказа да остане за закуска. Щеше да се разходи до крепостните стени и да се върне заедно с каретата. И с тези думи излезе, доволен да се освободи от всички, дори от Фани.

Едмънд имаше съвсем болен вид и явно се измъчваше от тревога, която правеше всичко възможно да потисне. Фани знаеше, че не може да бъде иначе, но въпреки това се чувстваше ужасно.

Каретата пристигна и той отново влезе в къщата, точно навреме, за да успее да прекара няколко минути със семейството и да присъства — без да забелязва каквото и да било — на твърде спокойната му раздяла с двете дъщери, точно навреме, за да предотврати сядането на масата за закуска, която този път благодарение на необичайно големите усилия и старание беше напълно готова и подредена, когато каретата потегли на път. Последното угощение на Фани в родителския дом твърде много наподобяваше първото — беше й спестено също така радушно, както и при посрещането.

Лесно можем да си представим радостта и благодарността, изпълващи сърцето на Фани, когато Портсмут остана зад гърба им, и широките усмивки на сияещата Сюзан. Последната обаче седеше отпред и полите на шапката ѝ скриваха тези усмивки.

По всичко личеше, че пътуването ще премине в мълчание. До Фани често достигаха тежките въздишки на Едмънд. Ако двамата бяха сами, той сигурно щеше да ѝ разкрие сърцето си, независимо от всички решения, но присъствието на Сюзан го караше да се затваря в себе си, а опитите му да поведе разговор на неутрални теми бързо замяха.

Фани го наблюдаваше загрижено, понякога улавяше погледа му и той ѝ се усмихваше ласкаво, което я караше да се чувства по-уютно, но през този първи ден на пътуването тя не чу от него нито дума по въпроса, който го гнетеше. На следващия ден имаше известен напредък. Точно преди да си тръгнат от Оксфорд, докато Сюзан

стоеше пред прозореца и с жаден интерес наблюдаваше отпътуването на някакво многобройно семейство, а те двамата бяха застанали до камината, и Едмънд, поразен от промяната във външността на Фани, без да подозира на какви ежедневни изпитания е била подложена в бащиния си дом, и отдавайки до голяма степен, дори изцяло, промяната на неотдавнашните събития, взе ръката ѝ и каза тихо, но много прочувствено:

— Никак не е чудно... сигурно ти е болно... ти страдаш. Как е възможно човек, който веднъж те е обикнал, да те напусне! Но твоята... твоето чувство е съвсем отскоро в сравнение с... Фани, помисли си как се чувствам аз!

Първия ден пътуването им продължи твърде дълго и те пристигнаха в Оксфорд съвсем изтощени, но на следващия ден пътуваха значително по-кратко. Много преди определения за обяд час се намираха вече в околностите на Менсфийлд и с приближаването към това възделено място сърцата на двете сестри замираха от възлнение. Фани започваше да се бои от срещата с лелите си и Том при толкова унижителни обстоятелства, а Сюзан си мислеше с притеснение, че трябва да пусне в ход най-добрите си маниери и наскоро придобитите си знания за това какво е прието в Менсфийлд. Във въображението ѝ се сменяха смътни представи за добро и лошо възпитание, за привичния груб език и новите правила за вежливост, пред погледа ѝ се мяркаха сребърни прибори, салфетки и чашки, в които се изплакват пръстите. Фани през цялото време съзнаваше колко много се е изменило всичко от февруари насам, но когато навлязоха в менсфийлдските владения, всичките ѝ възприятия се изостриха още повече и я обхвана неизразима радост. Бяха изминали три месеца, цели три месеца, откакто беше напуснала Менсфийлд парк, и сега лятото беше сменило зимата. Погледът ѝ не можеше да се нарадва на поляните и нивите, покрити със свежа зеленина, а дърветата, макар и все още не напълно разлистени, вече обещаваха да се разкрият в цялата си красота и, радвайки окото ѝ и давайки простор на въображението. Тя трябваше да изживее радостта си сама. Едмънд не можеше да я сподели. Тя погледна към него, но той се беше облегнал назад, потънал в нерадостните си мисли, затворил очи, сякаш ликуването на природата го натъжаваше и искаше да избяга от очарованието на родните места.

Това отново я опечали и при мисълта, какво ли им е на близките ѝ, дори къщата — съвременната, просторна и прекрасно разположена къща — ѝ се стори мрачна и печална.

Но в нея имаше един човек, който ги очакваше с нетърпение, неизпитвано досега. Фани едва беше успяла да премине покрай слугите, които със скръбен вид бяха застанали на вратите, и лейди Бъртрам излезе насреща ѝ от гостната, излезе с необичайно бърза стъпка и се хвърли на врата ѝ с думите:

— Скъпа Фани! Сега вече ще съм по-спокойна.

ГЛАВА 47

Всичките трима, които оставаха в Менсфийлд парк, се чувстваха нещастни, и всеки от тях смяташе себе си за най-нещастен. Ала в действителност най-много страдеше мисис Норис, която беше най-силно привързана към Мария. Мария беше нейната любимка, най-голямото ѝ съкровище. Тази великолепна партия беше нейно дело, тя се гордееше с нея и обичаше да го изтъква, и беше съвсем покрусена от сегашната развръзка.

Сега тя беше неузнаваема — притихнала, замаяна, равнодушна към всичко наоколо. Това, че сестра ѝ и племенникът ѝ, пък и цялата къща бяха оставени на нейните грижи, беше възможност, от която тя не пожела да се възползва — нямаше сили нито да управлява, нито да нарежда, нито дори да си въобразява, че е полезна. Когато наистина я сполетя беда, цялата ѝ енергия сякаш се изпари и нито лейди Бъртрам, нито Том получаваха каквато и да било поддръжка от нейна страна, въпреки, че тя не се и опитваше да им бъде опора. Тя им помагаше толкова малко, колкото и те един на друг. Всички бяха еднакво самотни, безпомощни и изоставени и сега пристигането на останалите трима само потвърди правото ѝ да се чувства най-зле от всички. Другите двама получиха облекчение, но на нея не ѝ олекна. Пристигането на Едмънд зарадва брат му почти толкова, колкото пристигането на Фани — леля ѝ, а мисис Норис, вместо да намери утешение у някого от тях, при вида на тази, която в слепия си гняв смяташе едва ли не за разрушителка на спокойствието в дома, се разгневи още повече. Ако Фани беше приела предложението на мистър Крофърд, подобно нещо нямаше да се случи.

Присъствието на Сюзан също беше повод за недоволство. Тя дори не желаше да я забележи, ако не се смята някой и друг изпълнен с отвращение поглед, и гледаше на нея като на шпионка, нагла натрапница, просякиня, та дори и нещо още по-отвратително. Другата леля прие Сюзан с кротко радушие. Лейди Бъртрам не можеше да ѝ отдели много време или да я обсипе с думи, но я прие като сестра на

Фани, която има известни права в Менсфийлд, и беше готова да я приласкае и да я обикне, а Сюзан беше повече от доволна, тъй като си даваше ясна сметка, че от леля си Норис не може да очаква нищо, освен недоброжелателство. Щастieto й беше толкова голямо, толкова силно беше блаженото съзнание, че е избегнала много беди, че лесно би се примирила и с далеч по-равнодушен прием от този, който й беше оказан.

Сега тя имаше много време да прави каквото намери за добре, да се запознава с къщата и околността както може, и дните й минаваха много щастливо, докато онези, които при други обстоятелства биха й обърнали повече внимание, се бяха затворили, или пък се бяха посветили изцяло на някого, когото биха могли поне донякъде да утешат в такова време. Едмънд се опитваше да заглуши собствените си чувства, мъчейки се да облекчи душевните страдания на брат си, а Фани се беше отдала на грижите за леля си, поемайки отново предишните си задължения, но още по-усърдно, с мисълта, че никога няма да може да се отплати на тази, на която толкова много е липсвала.

Да говори с Фани за това ужасно събитие, да говори и да се оплаква горчиво — това беше всичката утеха на лейди Бъртрам. Да бъде изслушвана търпеливо, да чуе ласкав и съчувствен отговор — нищо повече не би могло да се направи за нея. Нямаше никакъв друг начин да бъде утешена. При случилото се и дума не можеше да става за спокойствие. Лейди Бъртрам не беше способна на дълбоки разсъждения, но, водена от сър Томас, се беше научила да съди правилно за всички по-важни въпроси. Ето защо сега тя разбираше напълно случилото се, даваше си сметка колко е чудовищно, и нито се стараяше да мисли, нито очакваше от Фани да я убеждава, че вината и позорът не са чак толкова страшни.

Лейди Бъртрам не се отличаваеше със силни чувства, не умееше и да се замисля дълго. След известно време Фани почувства, че е възможно да отвлече мислите й от случилото се и да ги насочи към нещо друго, да съживи интереса й към привичните занимания, но когато леля й се връщаше към събитието, то й се представяше все в същата светлина — дъщеря й беше изгубена завинаги, а позорът никога нямаше да бъде изтрит.

Фани научи от нея всички подробности, с които не беше запозната по-рано. На по-свързан разказ от страна на леля й не можеше

да се разчита особено, но благодарение на няколко писма до и от сър Томас и на това, което вече знаеше и можеше логически да съпостави, тя скоро беше в състояние да си изгради толкова пълна картина на обстоятелствата около случилото се, колкото ѝ се искаше.

Мисис Рашуърт заминала да прекара великденските празници в Туикнъм, при едно семейство, с което съвсем наскоро се сближила — семейство, отличаващо се с живи и предразполагащи маниери, а вероятно и с нрави и свободомислие, които напълно са я устройвали, тъй като мистър Крофърд имал достъп до дома им по всяко време. Това, че той се бил настанил в близко съседство, Фани вече знаеше. По това време мистър Рашуърт заминал за Бат, за да прекара няколко дни с майка си и да я заведе след това в Лондон, така че Мария, намирайки се в дома на тези свои приятели, не била ограничена от нищо, дори и от Джулия, която две-три седмици преди това отпътувала от Уимполстрийт, за да погостува на роднини на сър Томас. Сега родителите ѝ бяха склонни да отдадат това заминаване на желанието ѝ нищо да не пречи на срещите ѝ с мистър Йейтс. Много скоро след връщането на семейство Рашуърт на Уимполстрийт сър Томас получил писмо от свой стар и много близък приятел в Лондон, който, чувайки и ставайки свидетел лично на доста тревожни неща в тази връзка, писал на сър Томас, за да го посъветва лично да замине за Лондон и да използва влиянието си пред своята дъщеря, за да се сложи край на близостта, която вече предизвиквала не особено ласкави изказвания и явно безпокояла мистър Рашуърт.

Сър Томас се готвел да последва съвета на приятеля си, без да споменава за съдържанието на писмото пред никого в Менсфийлд, когато с бърз куриер пристигнало второ писмо от същия приятел, в което се съобщавало за почти безнадеждните обстоятелства, в които се намирал бракът на младата двойка. Мисис Рашуърт напуснала дома на съпруга си, а мистър Рашуърт, разгневен и отчаян до крайност, се обърнал за съвет към него, мистър Хардинг. Мистър Хардинг се боял, че в най-добрия случай става дума за отчайващо неблагоприятие. Камериерката на старата мисис Рашуърт заплашвала с разобличения. Той направил всичко, което му е по силите, за да успокои духовете, като се надявал мисис Рашуърт да се върне, но срещнал на Уимполстрийт яростното противодействие на майката на мистър Рашуърт, така че можели да се очакват най-неприятни последствия.

Тази ужасна вест не можела да бъде скрита от останалите членове на семейството. Сър Томас заминал, Едмънд пожелал да го придружи, а оставащите били така покрусени, че отчаянието им нямало граници, а последвалите писма от Лондон още повече го задълбочили. По това време нещата вече били получили безнадеждно широка огласа. Прислужницата на старата мисис Рашуърт можела да направи разобличаващи разкрития и, подтиквана от господарката си, отказвала да мълчи. Двете дами, колкото и малко време да прекарвали под един покрив, вече имали недоразумения помежду си, така че озлоблението на старата дама срещу снаха ѝ вероятно се дължало колкото на обидата за сина ѝ, толкова и на проявеното лично към нея неуважение.

Но каквато и да била причината, тя си оставала все така непримирима. Ала дори и да не била така упорита и думата ѝ да нямала такава тежест пред сина ѝ, който винаги следвал мнението на последния човек, с когото е говорил, на този, който успее да го хване изкъсо и да му затвори устата, работата пак изглеждала безнадеждна, тъй като мисис Рашуърт не се появила повече и по всичко личало, че се е скрила някъде с мистър Крофърд, който напуснал дома на чичо си в деня на изчезването ѝ под предлог, че ще пътува.

Сър Томас останал още известно време в Лондон с надеждата да я открие и да ѝ попречи да затъне още по-дълбоко в блатото на порока, независимо че репутацията ѝ била погубена завинаги.

За Фани беше непоносимо да си представя как се чувства чичо ѝ сега. В този момент само едно от всичките му деца не му причиняваше страдания. Състоянието на Том силно се влоши вследствие на сътресението, причинено от поведението на сестра му, и той отново се почувства толкова зле, че дори и лейди Бъртрам беше ужасена от промяната и прилежно осведомяваше съпруга си за своите страхове, а и бягството на Джулия беше още един удар, който се стовари върху него още с пристигането в Лондон. Въпреки че в този момент той не можа да усети цялата му сила, все пак болката никак не беше малка. Фани осъзнаваше това. От писмата му личеше колко е огорчен. Съюзът с Йейтс при всички обстоятелства би бил нежелан, но да се сключи тайно, да се избере такъв момент — това представяше чувствата на Джулия в крайно неизгодна светлина и безразсъдството на избора ѝ изглеждаше още по-непростимо. Баща ѝ наричаше това „некрасива

постъпка“, извършена по възможно най-неподходящия начин, и въпреки че да се прости на Джулия беше по-лесно, отколкото на Мария, тъй като безразсъдството не е така непростимо, както порокът, той не можеше да не стигне до извода, че тази нейна стъпка дава основание да се очаква от нея, както и от сестра ѝ, най-лошото. Такова беше мнението му за пътя, по който беше поела.

Фани му съчувстваше с цялото си сърце. Единствено в Едмънд той можеше да намери утеха. Останалите му деца до едно го огорчаваха безкрайно. Тя вярваше, че сега той ще погледне на самата нея по друг начин, различен от този на мисис Норис, и недоволството му ще премине. Тя щеше да бъде оправдана в неговите очи. Поведението на мистър Крофърд напълно оневиняваше отказа ѝ, но това, въпреки че за нея беше твърде важно, едва ли би могло да утеша сър Томас. Недоволството на чичо ѝ я измъчваше жестоко, но каква полза, че ще бъде оправдана, че му е благодарна и е привързана към него? Единствената му опора си оставаше Едмънд.

Тя обаче се лъжеше, като си мислеше, че Едмънд не създава никакви грижи на баща си. Болката за него далеч не беше така мъчителна, както за останалите, но според сър Томас оскърблението, нанесено от сестра му и приятеля му, го беше направило дълбоко нещастен, като му беше отрязало всички пътища към жената, към която се стремеше с цялата си душа и имаше всички изгледи за успех и която, ако не беше презрения ѝ брат, би представлявала във всяко едно отношение напълно подходяща партия. Сър Томас съзнаваше колко силно трябва да е страдал Едмънд, когато двамата бяха в Лондон, и то не само за другите, но и за себе си. Той виждаше или се досещаше за чувствата му и имаше всички основания да предполага, че се е провел поне един разговор с мис Крофърд, от който на Едмънд му беше станало още по-тежко, и по тази причина, а и от някои други съображения, направи всичко възможно да го отдалечи от Лондон, изпращайки го да вземе Фани и да я закара при леля ѝ, като при това се грижеше за неговото благо и душевен покой не по-малко, отколкото за тези на Фани и леля ѝ. Чувствата на чичо ѝ не бяха тайна за Фани, както не беше тайна за него нравът на мис Крофърд. Ако той беше посветен в разговора ѝ със сина му, никога не би пожелал тя да стане съпруга на Едмънд, дори и двадесетте ѝ хиляди да бяха четиридесет.

За Фани беше извън всяко съмнение, че отсега нататък Едмънд завинаги е разделен от мис Крофърд, но докато не се убеди, че и той е наясно с това, нейната собствена увереност ѝ се струваше недостатъчна. Такова беше предположението ѝ, но тя искаше да бъде напълно сигурна. Ако в този миг той пожелаеше да говори с нея с прямотата, която преди ѝ беше причинявала немалко страдания, облекчението ѝ щеше да бъде огромно, но тя скоро разбра, че подобно нещо едва ли ще се случи. Двамата рядко се виждаха, и никога насаме — вероятно Едмънд избягваше да остава на четири очи с нея. Какво можеше да значи това? Вероятно се беше покорил на горчивата си участ поради постигналата семейството беда, но болката му беше твърде силна, за да я сподели с някого. Такова би трябвало да е сега душевното му състояние. Той се беше примирил, но усещането беше прекалено мъчително, за да бъде в състояние да говори. Щеше да мине много, много време, преди да намери сили да произнесе името на мис Крофърд отново, или преди да се появи някаква надежда взаимната близост и доверие между двамата да бъдат възстановени.

И действително мина много време. Те пристигнаха в Менсфийлд в четвъртък, а Едмънд заговори за случилото се едва в неделя вечерта. Тази вечер — влажна неделна вечер — най-подходящото време да откриеш сърцето си на приятел, ако този приятел е до тебе, и споделиш всичко, което ти тежи — двамата бяха сами в стаята, ако не смята майка му, която под влияние на вълнуващата проповед се беше наплакала и спеше. Беше невъзможно да се мълчи повече. И така, след обичайните уговорки — трудно може да се каже как точно се започна — и след обичайното изявление, че ако Фани е съгласна да го послуша няколко минути, той ще бъде много кратък и никога повече няма да злоупотребява с търпението ѝ заради подобни въпроси... тя няма защо да се бои, че този разговор ще се повтори... с тази тема ще бъде приключено веднъж завинаги... Едмънд си позволи удоволствието да разкрие всички обстоятелства и чувства, които го вълнуваха, пред тази, в чието горещо съчувствие беше напълно убеден.

Не е трудно да си представим как го слушаше Фани, с какво любопитство и внимание, с каква болка и възторг следеше развълнувания му глас, как старателно местеше поглед от един предмет на друг, само за да не поглежда към него. Началото беше обезпокоително. Двамата с мис Крофърд се бяха срещнали. Той бил

поканен да се види с нея. Лейди Сторнауей му пратила бележка, в която го молела да ги посети, и приемайки това като последна среща, последен приятелски разговор, приписвайки на сестрата на Крофърд всички чувства, които би трябвало да изпитва, срама и болката за брат ѝ, той отишъл при нея в такова душевно състояние, толкова разнежен и предан, че Фани за миг със страх си помисли дали е възможно наистина тази среща да е последната. Но колкото повече слушаше, толкова опасенията ѝ намаляваха. Мис Крофърд го посрещнала сериозно, наистина сериозно, дори с вълнение, но още преди той да успее да каже и едно свързано изречение, тя заговорила за случилото се по начин, който, трябваше да признае, го потресъл: „Чух, че сте в Лондон — казала тя, — и реших да се срещна с вас. Искам да поговорим за онази печална история. Можете ли да си представите по-голямо безразсъдство от това на нашите двама роднини?“

— Не бях в състояние да ѝ отговоря, но видът ми сигурно е бил достатъчно красноречив. Тя почувства укора. Понякога е толкова чувствителна! Усетих тъга в погледа и гласа ѝ, когато добави: „Нямам никакво намерение да защитавам Хенри за сметка на сестра ви.“ Така започна... но как само продължи, Фани! Не мога... трудно ми е да го повторя пред тебе. Не си спомням точно всичко, което каза, а и да помнех, бих предпочел да го забравя. Смисълът му беше, че е крайно възмутена от тяхното безразсъдство. Тя осъждаше безразсъдството на брат си, който се е подвел от една жена, за която не дава и пукнат грош, и по този начин завинаги се е лишил от онази, която обожавал, но още по-сурово осъждаше безумието на „бедната Мария“, пожертвала такова положение, за да се сблъска с толкова проблеми, въобразявайки си, че е обичана от човек, който много отдавна бил доказал колко е равнодушен към нея. Представи си само какво ми беше. Да чуя жената, която... да чуя как не може да намери по-сурова дума от „безразсъдство“!... Да обсъжда случилото се по този лекомислен, свободен, хладнокръвен начин! Охотно, без ужас, без отвращението, свойствено на истински скромните жени. Ето това прави висшето общество! Та нима можеш да срещнеш друга жена, така щедро надарена от природата?... И са я покварили, покварили!...

След кратък размисъл той продължи с някакво спокойно отчаяние:

— Ще ти кажа всичко, и ще приключа с това веднъж завинаги. Тя виждаше в постъпката им просто безразсъдство, при това такова, че единствено широката разгласа го правеше осъдително. Липсата на елементарна предпазливост, на благоразумие... неговото пребиваване в Ричмънд през цялото време, докато тя е гостувала в Туикнъм... лекомислието, с което се е поставила в зависимост от една прислужница... с една дума, неумението им да запазят всичко в тайна... О, Фани, не греха им осъждаше тя, а тяхната непредпазливост! Единствено благодарение на нея се стигнало до тази крайност и брат ѝ бил принуден да се откаже от скъпите на сърцето си надежди, за да избяга с мисис Рашуърт!

Той замълча.

— И какво... какво ѝ отговори ти? — попита Фани, която почувства, че Едмънд очаква да чуе нещо от нея.

— Нищо, нищо разумно. Стоях като поразен от гръм. Тя продължи, заговори и за тебе. Да, заговори за тебе, съжаляваше, доколкото е способна на това, че е загубена такава... Тук приказките ѝ бяха съвсем разумни. Но тя винаги ти е отдавала дължимото. „Той изпусна такова момиче, каквото никога повече няма да срещне“ — бяха думите ѝ. — „Тя щеше да го направи солиден човек, да му донесе щастие за цял живот.“ Фани, скъпа моя, надявам се, неудоволствието ти от това връщане към миналото е по-силно от болката, която ти причинявам, напомняйки ти за неща, които можеха да се осъществят, но не им било съдено. Нали не искаш да замълча?... Ако такова е желанието ти, само ме погледни, кажи само една дума, и млъквам.

Такъв поглед или дума не последваха.

— Слава богу! — каза той. — Всички ние бяхме немалко удивени, но явно providението се оказа милостиво и сърцето, което не познава коварството, няма да страда. Тя говореше за тебе по най-ласкателен начин, с искрена нежност, но дори и тук се намеси нещо порочно — наред всички тези похвали тя изведнъж възкликна: „Защо му отказа? Тя е виновна за всичко! Простодушна малка глупачка! Никога няма да ѝ простя. Ако тя беше приела предложението му, както беше редно, сега до сватбата щяха да остават броени дни и Хенри щеше да бъде прекалено щастлив и прекалено зает, за да си търси други развлечения. Той изобщо нямаше да си прави труда да подновява познанството си с мисис Рашуърт. Всичко щеше да свърши с един

обикновен безобиден флирт и ежегодни срещи в Содъртън и Евърингам.“ Можеш ли да си представиш подобно нещо? Но магията е разрушена. Аз прогледнах.

— Колко жестоко! — каза Фани. — Наистина жестоко! Да си позволи да се шегува и да говори така безгрижно, при това пред тебе! Това е невероятна жестокост.

— Жестокост, така ли? Тук мненията ни се различават. Не, тя по природа не е жестока. Не мисля, че е искала да ме нарани, да засегне чувствата ми. Злото се корени по-дълбоко — в това, че не познава тези чувства, дори не подозира за тяхното съществуване, в извращения ѝ ум, за който е напълно естествено да погледне на случилото се именно по този начин. Тя говореше само това, което беше свикнала да чува от другите, което според нея би казал всеки на нейно място. Вината не е в недостатъците на характера ѝ. Тя никога не би причинила съзнателно болка на когото и да било, може и да се самозалъгвам, но ми се струва, че мене, моите чувства... Не, вината е в разбиранията ѝ, Фани, в притъпената деликатност и в порочния, покварен ум. Може би така е най-добре за мене — да не ми остава много, за което да съжалявам. Но не, не е така. По-лесно бих приел да страдам жестоко от това, че я губя, отколкото да мисля за нея по този начин. И ѝ го казах.

— Наистина ли?

— Да, казах ѝ го, когато си тръгнах.

— Колко дълго беше с нея?

— Двадесет и пет минути. И така, тя продължи да говори и обясни, че единственото, което ни остава сега, е да уредим по някакъв начин женитбата им. При това гласът ѝ звучеше така спокойно и решително, че трудно бих могъл да се меря с нея. — И сега той трябваше неведнъж да спира, докато се овладее. — „Трябва да убедим Хенри да се ожени за нея“ — каза тя. — „Чувството за чест не му е чуждо, пък и едва ли се съмнява, че си е отрязал завинаги всички пътища към Фани, така че нещата не ми изглеждат безнадеждни. А от Фани във всички случаи ще трябва да се откаже. Не мисля, че сега дори и той има някакви шансове да постигне успех при момиче като нея, така че се надявам да не срещнем непреодолими трудности. Аз ще насоча натам цялото си влияние, което никак не е малко, и след като веднъж се оженят, и семейството на мисис Рашуърт, хора достойни и уважавани, я подкрепи по подobaващ начин, тя може би ще успее

донякъде да възстанови положението си в обществото. Вярно, в някои кръгове никога няма да бъде приета, но ако дава богати обеда и организира разкошни приеми, винаги ще се намерят хора, които да се радват на такова познанство. Сега на тези неща се гледа по-свободно и непредубедено, отколкото преди. Моят съвет е баща ви да не вдига шум. Най-добре е да не се намесва, за да не навреди на собствените си интереси. Убедете го да остави нещата да следват нормалния си ход. Ако той реши твърдоглаво да настоява и успее да я склони да напусне Хенри, шансовете той да се ожени за нея стават много по-малки, отколкото ако тя остане под негова закрила. Знам как най-добре може да се повлияе на Хенри. Сър Томас трябва да се довери на чувството му за чест и състрадание, и всичко ще свърши добре. Но ако той си прибере дъщерята, ще проиграе най-силния си коз.“

Преразказвайки всичко това, Едмънд беше толкова развълнуван, че Фани, която го наблюдаваше с мълчаливо, но най-нежно съчувствие, почти съжали, че изобщо се е стигнало до този разговор. Мина много време, преди той да се съвземе достатъчно, за да продължи. Най-сетне проговори:

— Е, Фани, след малко свършвам. Предадох ти най-същественото от думите й. Когато бях в състояние да говоря, аз й казах, че, идвайки в тази къща в такова душевно състояние, не съм допускал възможността да се сблъскам тук с нещо, което да ми причини още по-силно страдание, но всяка нейна думи ми е нанесла още по-дълбока рана. Казах й още, че по време на цялото ни познанство често съм долавял разликата в нашите мнения, дори и в някои по-важни неща, но никога не съм си представял, че е толкова голяма, колкото се оказва в този момент. Че начинът, по който гледа на извършеното от нейния брат и моята сестра престъпление (кой от двамата има по-голяма вина за прелъстяването предпочетох да не говоря)... начинът, по който тя говори за това престъпление, осъждайки в него всичко друго, само не и това, което трябва, по който преценява последствията от него, търсейки начин единствено да се подготви за тях, да ги надмогне, отправяйки предизвикателство към всяко приличие и позволявайки на порока да възтържествува, и накрая, най-важното, съветва ни да бъдем отстъпчиви, да проявим снизходителност и да направим компромис със съвестта си, поощрявайки по този начин греха в стремежа си да уредим един брак,

на който, при сегашното ми мнение за брат ѝ по-скоро трябва да се попречи, отколкото да му се съдейства — всичко това затвърждава у мене горчивото убеждение, че не съм я познавал, че представата, която съм си изградил за нейните душевни качества е плод единствено на въображението ми и това не е истинската мис Крофърд, от която съм бил така склонен да се възхищавам в продължение на много месеци. Вероятно за мене така е по-добре — по-малко ще съжалявам за пожертваното приятелство... за чувствата... за надеждите, които така или иначе щяха да ми бъдат отнети. И все пак, не можех да не призная — ако имаше начин и занапред да я виждам такава, каквата ми се струваше преди, на драго сърце бих предпочел болката от раздялата да бъде стократно по-жестока, само да можех да си запазя правото на предишната нежност и уважение към нея. Такива бяха думите ми, или поне смисълът им — сама разбираш, че не бях в състояние да изложа всичко това така хладнокръвно и последователно, както пред тебе. Тя беше озадачена, безкрайно озадачена, дори нещо повече. Видях как лицето ѝ смени цвета си и тя цялата пламна. Стори ми се, че прочетох в погледа ѝ всичките смесени чувства, които я обзеха — кратка, но силна вътрешна борба, отчасти желание да приеме истината, отчасти срам... но навикът, навикът надделя! Ако можеше, би се разсмяла. Отговори ми почти със смях. „Хубава лекция ми изнесохте, честна дума. Това да не е част от последната ви проповед? Ако продължавате в този дух, бързо ще вкарате в правия път всички в Менсфийлд и Торнтън Лейси и следващия път, когато чуя за вас, вече ще бъдете прочут проповедник в някоя голяма методистка общност или мисионер в далечни краища.“ Тя се опитваше да говори небрежно, но далеч не беше така безгрижна, за каквато се опитваше да се представи. В отговор ѝ казах само, че ѝ желая щастие от цялото си сърце и най-искрено се надявам скоро да се научи да съди по-справедливо, и дай боже да не достигне до това най-скъпоценно знание, което ни е достъпно — познанието за самите себе си и за нашия дълг — благодарение на някой жесток урок на съдбата. След тези думи напуснах стаята. Бях направил няколко крачки, когато чух вратата зад мене да се отваря. „Мистър Бъртрам“ — каза тя. Аз се обърнах. — „Мистър Бъртрам“ — повтори тя с усмивка... но тази усмивка никак не подходеше на току-що проведения разговор — игрива и предизвикателна, сякаш целеше да ме покори, поне така ми се стори.

Аз ѝ устоях — такъв беше първият ми импулс — и не спрях. Оттогава... понякога... В някои моменти съжалявам, че не се върнах. Но знам, че постъпих правилно. Ето така завърши нашето познанство! Какво познанство беше това! Колко много съм се лъгал! Лъгал съм се еднакво и в брата, и в сестрата! Благодаря ти за търпението, Фани. Безкрайно ми олекна, а сега да приключваме с този въпрос.

Фани му имаше такова доверие, че и сега му повярва и в продължение на няколко минути си мислеше, че въпросът наистина е приключен. После обаче всичко започна отново, или поне продължи в същия дух, и на разговора се сложи край едва когато лейди Бъртрам се събуди напълно. Но дотогава двамата през цялото време говориха единствено за мис Крофърд — как го е очаровала и колко щедра е била природата към нея, и каква прелест би била, ако беше попаднала навреме в добри ръце. Фани, която сега вече можеше да говори открито, почувства, че е в правото си да му разкрие нещо повече за истинския ѝ характер, като му намекне за ролята, която беше изиграла за тяхното пълно сдобряване — мисълта за здравословното състояние на брат му. Разкритието не беше от най-приятните. Известно време цялото същество на Едмънд се противеше на тази мисъл. Далеч по-приятно щеше да му бъде, ако нейната привързаност се беше оказала напълно безкористна, но суетността му не беше в състояние задълго да надделее над разума. Трябваше да признае, че болестта на Том без съмнение ѝ е повлияла. Утешаваше го единствено мисълта, че независимо от голямата разлика в разбиранията, тя все пак е била по-привързана към него, отколкото би могло да се очаква, и заради него неведнъж е постъпвала почти по начина, по който би следвало. Фани беше изцяло съгласна с него, мненията им съвпадаха напълно и в това, че разочарованието ще остави незаличима следа в душата му и още дълго ще го измъчва. Без съмнение времето щеше да притъпи страданието му, и все пак той никога нямаше да успее да се пребори напълно с него, а колкото до възможността някога да срещне друга жена, способна... не, за подобно нещо не можеше и да се мисли без възмущение. Единствената утеха, която му оставаше, беше приятелството на Фани.

ГЛАВА 48

Нека другите автори се спират дълго на греха и нещастieto. Аз ще се разделя с тези омразни материи по възможно най-бързия начин, тъй като нямам търпение да възстановя относителното спокойствие на онези, които не носят основната вина за случилото се, и да поставя всичко останало на място.

Радва ме мисълта, че по това време моята Фани, въпреки всичко, без съмнение, беше щастлива. Независимо от това, което чувстваше или мислеше, че чувства заради мъката на околните, тя беше едно щастливо създание. Радостта напираше в гърдите ѝ. Беше се върнала в Менсфийлд парк, беше полезна, обичаха я. Беше се избавила от мистър Крофърд, а когато се върна със Томас, той, независимо от обхваналото го униние, ѝ даде да разбере, че гледа на нея с все по-голямо одобрение и уважение. И, щастлива от всичко това, тя при всичко случаи щеше да продължи да продължи да се чувства не по-малко щастлива, тъй като Едмънд вече не беше пленник на заблудите си относно мис Крофърд.

Вярно, че самият Едмънд далеч не беше щастлив. Той страдаше от разочарование и съжаление, тъгуваше за миналото и мечтаеше за това, което не беше съдено да стане. Фани го знаеше и беше огорчена, но огорчението ѝ беше дотолкова неотделимо от удоволствието, така лесно можеше да бъде преодоляно и беше в такава хармония с най-съкровениите ѝ чувства, че повечето хора с радост биха заменили с него и най-бурно веселие.

Сър Томас, бедният сър Томас — родител, който при това съзнаваше колко грешки е извършил като глава на семейството, щеше да страда най-дълго. Той чувстваше, че не е трябвало да допуска този брак, че е знаел достатъчно за чувствата на дъщеря си, за да се чувства виновен, загдето го е позволил, че с позволението си е принесъл справедливостта в жертва на изгодата и е позволил да го ръководят самолюбието и светските заблуди. Трябваше да мине известно време, за да изгубят тези размисли остротата си, но времето е в състояние да

заличи почти всичко, и въпреки че не можеше да се очаква никаква утеха от страна на мисис Рашуърт за причинените от нея нещастия, останалите му деца го утесиха повече, отколкото беше очаквал. Бракът на Джулия се оказа по-малко отчайващ, отколкото се предполагаше в началото. Тя се държеше смилено и търсеше прошка, а мистър Йейтс, който искрено желаше да бъде приет в семейството, го гледаше с благоговение и се вслушваше в мненията му. Той в никакъв случай не беше солиден човек, но имаше някаква надежда с течение на времето да добие някаква тежест и да стане поне приличен тих семеен мъж. Във всеки случай, утешителен беше фактът, че състоянието му се оказа доста по-голямо, а дълговете — по-малки, отколкото сър Томас се опасяваше, а на самия него мистър Йейтс гледаше като на съветник и приятел, чието мнение заслужава особено уважение. Утеха за баща си беше и Том, чието здраве постепенно се възстанови, но предишните му егоистични навици и лекомислието повече не се върнаха. Болестта завинаги го беше направила по-добър. Той беше страдал и се беше научил да мисли — две предимства, които по-рано му бяха непознати, а и угризенията след случилото се на Уимпол стрийт, към което се чувстваше съпричастен, допускаяки да се породи тази опасна близост, благодарение на неговата непростима идея за театъра, оставиха такава следа в душата му, че на двадесет и шест години, притежавайки достатъчно здрав разум и добри приятели, той стана друг човек. Том се превърна в това, което трябваше да бъде — помощник на баща си, тих и уравновесен, който вече не живееше единствено за собствено удоволствие.

Ето това наистина беше утеха! И едва сър Томас успя да повярва в щастливата промяна, Едмънд донесе на баща си още по-голямо успокоение, преодолявайки слабостта си — единственото у него, което караше бащиното сърце да страда — и възвръщайки си душевното равновесие. След като цяло лято беше бродил из парка и беше седял под дърветата с Фани всяка вечер, той до такава степен беше облекчил душата си и се беше примирил с неизбежното, че отново си беше възвърнал доброто настроение.

Такива бяха обстоятелствата и надеждите, които смекчиха болката на сър Томас, притъпиха усещането за нещо безвъзвратно изгубено и отчасти го помириха със собствената му съвест, въпреки че

мъчителното съзнание за грешките, допуснати при възпитанието на дъщерите му, никога нямаше да го напусне.

Твърде късно той си даде сметка колко вредно за всеки млад човек е коренно противоположното отношение, с което се сблъскваха у дома Мария и Джулия, радвайки се на изключителна снизходителност и прекалени ласкателства от страна на леля си, в противовес на собствената му строгост. Той разбираше колко е бъркал, като е разчитал да неутрализира лошото влияние на мисис Норис с противодействието си, и виждаше ясно, че само е задълбочил злото, приучвайки дъщерите си да потискат нрава си в негово присъствие, така че да скрият истинските си наклонности, и принуждавайки ги да търсят снизхождение у една особа, която ценяха единствено заради сляпата ѝ привързаност и неумерените ѝ хвалебствия.

Да, тук беше допусната жестока грешка. Но колкото и да беше голяма заблудата му, постепенно той осъзна, че тя далеч не е била най-страшната, когато ставаше дума за възпитанието на дъщерите му. Явно у самите тях липсваше нещо, иначе с времето лошите последици от неправилното възпитание щяха да бъдат преодоляни. Той се боеше, че това, което липсва, са моралните устои, действителните морални принципи, че дъщерите му никога не са били учени както трябва да подчиняват наклонностите и настроенията си на най-насъщното — чувството за дълг. На теория те бяха усвоили това, което се смяташе за тяхно свято задължение, но никой никога не беше изисквал от тях да го прилагат на практика. Да ги обсипват с хвалебствия за изяществото и достойнствата беше стремежът им през всичките тези години, стремеж, който по-възрастните поощряваха, но който по никакъв начин не можеше да се отрази благоприятно върху поведението и нравствените им принципи. Той от сърце беше желал децата му да израснат добри, но усилията му бяха насочени предимно към ума и маниерите им, а не към нравственото усъвършенстване. И той се опасяваше, че дъщерите му никога не са чували за необходимостта от себеотрицание и смирение от човек, чието мнение би могло да им повлияе за добро.

Сега баща им горчиво съжаляваше за изпуснатото и не можеше да проумее как е позволил да се стигне дотам. Беше му болно, че при всичките усилия и разходи по едно грижливо и скъпо струващо възпитание е отгледал дъщери, които нямат понятие от това, което е

техен най-висш дълг, а той самият така и не е разбрал характеристиките и склонностите им.

Той разбра решителният и пламенен характер на мисис Рашуърт едва когато се стигна до този печален резултат. Така и не успяха да я убедят да напусне мистър Крофърд. Тя се надяваше да се оженят и остана с него, докато най-накрая не ѝ стана ясно, че няма на какво да разчита, а разочарованието и болката от това откритие се отразиха толкова зле на характера ѝ и чувствата ѝ започнаха толкова много да приличат на омраза, че двамата се превърнаха в истинско наказание един за друг и в крайна сметка трябваше да се разделят по взаимно съгласие.

Тя беше живяла с него достатъчно дълго, за да дочака упрека, че е разрушила всичките му надежди за щастлив живот с Фани, и единствената утеха, с която си тръгна, беше съзнанието, че наистина ги е разделила. Какво би могло да се сравни със страданията на подобна душа в подобни обстоятелства?

За мистър Рашуърт никак не беше трудно да получи развод. Така завърши бракът, сключен при обстоятелства, които не позволяваха да се разчита на някакъв по-добър край, на щастлив изход. Мисис Рашуърт презираше съпруга си и обичаше друг, а той достатъчно ясно съзнаваше това. На оскърбената глупост и егоистичната страст трудно може да се съчувства. С поведението си той заслужи своето наказание, а съпругата му беше наказана още по-жестоко за по-тежката си вина. Той излезе от този брак оскърбен и нещастен, за да чака появата на друга хубавичка девойка, която да го привлече и да го отведе за втори път до олтара, и тогава щеше да се впусне в ново, да се надяваме, този път по-успешно съпругеско приключение, и ако се окажеше излъган, дано този път поне срещнеше повече доброжелателство и късмет. А тя трябваше да се оттегли в самота и позор, които не позволяваха и да мечтае, че надеждите или репутацията ѝ някога отново ще разцъфнат.

Къде ще бъде сега домът ѝ — това беше въпрос, чието обсъждане протече безкрайно мъчително и сериозно. Мисис Норис, чиято привързаност към племенницата ѝ сякаш още повече беше пораснала след извършеното от нея, настояваше тя да се върне у дома и да получи от всички тях морална подкрепа. Сър Томас не искаше и да чуе за подобно нещо и поради това мисис Норис още повече се разгневи срещу Фани, тъй като смяташе, че причината е в нейното

присъствие в дома. Тя продължаваше да ѝ приписва цялата вина, въпреки че сър Томас най-тържествено я увери, че дори и да не беше въпросната млада дама, дори и да нямаше в дома му нито един млад човек, бил той младеж, или девойка, за когото компанията на мисис Рашуърт би представлявала опасност или характерът ѝ би могъл да му се отрази неблагоприятно, той пак никога не би могъл да нанесе такова оскърбление на съседите си, като очаква да проявят внимание към нея. Като дъщеря, и както се надяваше, разкайваща се дъщеря, той беше длъжен да я закриля и да ѝ помага, да поощрява всячески опитите ѝ да постъпва както следва, съобразно положението на всеки един от тях. Но по-далеч нямаше да стигне. Мария беше погубила репутацията си и той нямаше и да се опитва да възстанови това, което беше безвъзвратно изгубено, нямаше да защитава порока или да се старае да омаловажи позора, помагайки по този начин нещастieto, постигнало него самия, да сполети и друго семейство.

Всичко приключи с решението на мисис Норис да напусне Менсфийлд и да се посвети на своята злочеста Мария, в резултат на което двете се заселиха в далечно и усамотено жилище в чужд край, където, почти лишени от компания, без каквато и да било привързаност от страна на едната и пълна липса на здрав разум у другата, скоро, както се и очакваше, при своите характери се превърнаха в наказание една за друга.

Заминаването на мисис Норис беше още едно огромно облекчение за сър Томас. Тя изведнъж беше паднала в очите му в деня на неговото завръщане от Антигуа. От този момент нататък при всяко съвместно действие, при ежедневните им срещи, делови или дружески беседи, мнението му за нея ставаше все по-неласкаво, и беше ясно, че или годините ѝ се отразяват зле, или че е надценил неимоверно здравия ѝ разум и кой знае защо е търпял толкова дълго маниерите ѝ. Той беше започнал да вижда в нея един непресъхващ извор на злини, които ставаха още по-непоносими от това, че краят им не се виждаше. Струваше му се, че този извор ще пресъхне едва в часа на смъртта и че тя е част от самия него, с която ще трябва да се примирява до края на живота си. Ето защо възможността да се отърве от нея беше такова огромно щастие, че ако не бяха горчивите спомени, останали след нея, имаше опасност той едва ли не да приветства злото, довело до това благо.

Никой в Менсфийлд не изпита съжаление за нея. Тя никога не беше съумяла да спечели привързаността дори на тези, които обичаше най-много, пък и след бягството на мисис Рашуърт през цялото време беше толкова раздразнена, че се беше превърнала в мъчение за всички. Дори и у Фани не се намериха сълзи за леля ѝ Норис — дори когато тя си замина завинаги.

Това, че Джулия се измъкна от събитията по-леко от Мария, се дължеше до голяма степен на известна благоприятна разлика в наклонностите ѝ и обстоятелствата, но най-вече на факта, че не беше чак толкова мила на същата тази леля, че беше възхвалявана по-малко, затова беше и по-малко разглезена. На красотата и дарбите ѝ винаги се отреждаше второто място. Тя самата беше свикнала да се поставя малко по-ниско от Мария. Природата я беше дарила с по-лек характер от сестра ѝ, чувствата ѝ, макар и пламенни, можеха по-лесно да бъдат овладени, а и възпитанието не ѝ беше втълпило до такава степен пагубната самомнителност на сестра ѝ.

Тя понесе по-леко разочарованието от Хенри Крофърд. След като се разсея първоначалната горчивина от съзнанието, че е била пренебрегната, тя не след дълго благоразумно реши да не мисли повече за него, а когато познанството беше възобновено в Лондон и Крофърд започна да посещава дома на мистър Рашуърт, тя прояви достатъчно здрав разум да се оттегли и да избере точно този момент, за да посети други свои приятели, и по този начин да се предпази от опасността повторно да се увлече по него. Такава беше причината за заминаването ѝ при братовчедите и мистър Йейтс нямаше нищо общо с това. От известно време тя приемаше ухажванията му, но и през ум не ѝ минаваше да се обвързва с него, и ако не беше безразсъдното поведение на сестра ѝ и не я беше обзел страх пред баща ѝ и семейството — тя си представяше какви ще бъдат последствията за самата нея и строгостта и ограниченията, които я очакват и реши да избегне на всяка цена непосредствената заплаха и надвисналия ужас — може би мистър Йейтс никога нямаше да успее. Тя беше избягала единствено от страх за самата себе си. Тогава ѝ се струваше, че няма друг изход. Безразсъдството на Джулия беше предизвикано от греха на Мария.

Хенри Крофърд, покварен от ранната свобода и лошия семеен пример, прекалено дълго се беше подчинявал на капризите на

безсърдечната си суетност. Веднъж, неволно и незаслужено, тя му беше открила пътя към щастието. Ако можеше да се задоволи с победата над чувствата на тази единствена чудесна жена, ако му беше стигнал възторгът, че е успял да победи нейната неприязън, че е спечелил уважението и благоразположението на Фани Прайс, той би имал всички основания да разчита на успех и щастие. Неговата привързаност вече беше успяла да му донесе нещо. Властта ѝ над него му беше позволила донякъде да засегне и нейната душа. Ако беше заслужил повече, той без съмнение щеше да го получи, особено след като се осъществеше предполагаемият брак между Едмънд и Мери, когато тя съзнателно щеше да му помага в усилията да се преодолее първото ѝ чувство и двамата щяха много често да бъдат заедно. Ако той беше проявил същото постоянство и настойчивост, Фани щеше да стане неговата награда, при това връчена му напълно доброволно и не много дълго след като Едмънд се оженеше за Мери.

Ако беше постъпил така, както възнамеряваше и както чувстваше, че следва да постъпи, ако беше заминал за Евърингам след връщането си от Портсмут, той вероятно щеше да реши съдбата си по най-удачния начин. Тогава обаче го убедиха да остане за приема на мисис Фрейзър. Причините, поради които беше нужен, го ласкаеха, при това щеше да се срещне там с мисис Рашуърт. Провокирано беше и любопитството, и суетността му, а изкушението да получи толкова скоро удоволствие беше твърде силно за една душа, която не беше свикнала да жертва каквото и да било в името на доброто поведение. Крофърд реши да отложи пътуването си до Норфолк, реши, че и едно писмо ще бъде достатъчно и може би че не си заслужава да заминава, и остана. Той се срещна с мисис Рашуърт, беше посрещнат със студенина, която би трябвало да го отблъсне и завинаги да ги отдалечи един от друг, но това го накара да се почувства оскърбен — не можеше да понесе пренебрежението на жена, която до неотдавна го гледаше в очите. Трябваше на всяка цена да победи гордостта и гнева ѝ. Причината за този гняв беше Фани. Той трябваше отново да стане господар на положението и да накара мисис Рашуърт да се отнася към него така, както се отнасяше Мария Бъртрам.

В такова настроение Крофърд започна настъплението си и скоро благодарение на бодрата си настойчивост успя да възстанови в известен смисъл дружеските отношения, или по-скоро галантностите и

флирта, и с това намеренията му се изчерпваха, но, побеждавайки сдържаността, която, макар и породена от гнева, можеше да спаси и двамата, той се озова във властта на чувствата ѝ, по-силни, отколкото беше допускал. Тя го обичаше и не отблъскваше ухажването му, напротив, беше явно, че го приема с радост. Той се хвана в примката на собствената си суетност и трудно можеше да му се намери извинение, тъй като не изпитваше към нея чувства, които донякъде биха го оправдали, а с цялото си сърце продължаваше да се стреми към братовчедка ѝ. Сега най-важното беше отношенията им да се запазят в тайна от Фани и семейство Бъртрам. Дискретността беше също така важна за собственото му спокойствие, както беше за репутацията на мисис Рашуърт. Връщайки се от Ричмънд, той с радост би избегнал по-нататъшните срещи с нея. Всичко, което последва, беше резултат от собственото ѝ неблагоприятно поведение, и в края на краищата Крофърд беше принуден да избяга с нея, като съжаляваше за Фани дори и по време на самото бягство, и безкрайно по-силно впоследствие, когато вдигнатият от тази връзка шум заглъхна и още в първите месеци той почувства огромната разлика, което го накара още по-високо да оцени кротостта на нрава ѝ, душевната чистота и възвишените ѝ принципи.

Наказанието, публичното наказание за позора, което е справедливо и мъжът да сподели, както знаем не е в състояние да предпази добродетелта, колкото и да се стреми обществото към това. На този свят наказанието невинаги съответства на престъплението в такава степен, както би ни се искало. Но, без да се осмеляваме да разчитаме на справедливо възмездие в отвъдния живот, все пак можем с пълно основание да предположим, че един здравомислещ човек като Хенри Крофърд не е могъл да мине без съответната доза яд и съжаление — яд, преминаващ понякога в угризения, и съжаление, превръщащо се в безмерна горчивина, че така се е отплатил за гостоприемството, че е нарушил покоя в семейството и се е лишил от най-доброто, най-ценното и най-скъпо на сърцето познание, като по този начин е изгубил жената, към която се е стремил и с чувствата, и с разума си.

След всичко, което се случи и нарани и отдалечи едно от друго семействата Бъртрам и Грант, оставането им в такова близко съседство би било твърде мъчително, но отсъствието на последните, които съзнателно отлагаха завръщането си в продължение на няколко месеца,

завърши с щастливата необходимост, или поне възможност, да се махнат завинаги. Доктор Грант, благодарение на помощта, на която вече почти беше престанал да разчита, получи мястото на каноник в Уестминстър, което му даваше възможност да напусне Менсфийлд, да се настани в Лондон и да получи по-голям доход, отговарящ на промяната в положението му, така че всички останали доволни — и тези, които напуснаха, и онези, които оставаха.

Мисис Грант, сякаш създадена, за да обича и да я обичат, вероятно си тръгваше с известно съжаление, че трябва да напусне този край и хората, с които беше свикнала, ала същото това щастливо качество на характера би трябвало да ѝ осигури навсякъде и във всяко обкръжение достатъчно отрадното съществуване, пък и отново имаше дом, в който да приюти Мери. А Мери вече достатъчно се беше наситила на приятелите си, на суетата, честолубието, любовта и разочарованието през последната половин година, и имаше нужда от искрената доброта на сестра си, от неизменното ѝ спокойствие и благоразумие. Те заживяха заедно, а когато доктор Грант, след три поредни грандиозни обеда за една седмица по случай назначението му, получи апоплектичен удар и се спомина, двете не се разделиха. Мери, която беше твърдо решена никога повече да не се увлича по по-малък брат, дълго не можа да намери сред блестящите млади франтове и безделническите наследници, готови да се поставят в услуга на красотата ѝ и на двадесетте ѝ хиляди фунта, такъв, който да задоволи порасналите ѝ в Менсфийлд изисквания, чийто характер и маниери да дават някаква надежда за семейно щастие, което там се беше научила да цени, или способен да измести от сърцето ѝ Едмънд Бъртрам.

В това отношение на Едмънд му провървя несравнимо повече. Не стана нужда да чака и да търси нов обект, който да заеме в сърцето му мястото, освободено от Мери Крофърд. Той още не беше спрял да съжалява за нея, още обясняваше на Фани колко невъзможно е да срещне друга като нея, когато започна да си задава въпроса дали няма да му подхожда също толкова, а може би и много повече, момиче от съвсем друг тип. Дали самата Фани не му е станала толкова скъпа, толкова нужна с всичките си усмивки и мили привички, колкото Мери Крофърд никога не бе могла да бъде, и дали не беше възможно в края на краищата да я убеди, че горещата сестринска привързаност може да бъде достатъчно здрава основа за съпружеска любов.

Съзнателно се въздържам да назова точни дати и срокове, нека всеки ги определи сам за себе си, защото добре съзнавам, че за да бъде преодоляна една непобедима страст и да се прехвърли върху друг едно неизменно чувство, за различните хора е необходимо различно време. Аз само моля да ми повярвате, че точно тогава, когато това стана съвсем естествено за Едмънд, и нито ден по-рано, той изгуби всякакъв интерес към мис Крофърд и изпита такова силно желание да се ожени за Фани, че дори и тя не би могла да желае повече.

И наистина, при отношението, което имаше към нея открай време, отношение, изградено върху нежното съчувствие към нейната трогателна невинност и безпомощност и затвърдено от растящите ѝ достоинства, какво би могло да бъде по-естествено от тази промяна? Той я обичаше, напътстваше и защитаваше от десетгодишната ѝ възраст, неговата непрестанна грижа беше формирала до голяма степен ума и разбиранията ѝ, добротата му беше за нея утеха, към нея неизменно беше насочен несекващият му интерес, а мястото, което заемаше в сърцето ѝ, го караше да гледа на нея като на най-близкия си човек в Менсфийлд. Какво повече можем да добавим, освен че той скоро щеше да се научи да отдава предпочитание на нежното сияние на сините очи пред блясъка на тъмните? След като постоянно беше с нея и споделяше всичко, което го вълнуваше, а чувствата му се намираха в онова особено благотворно състояние, до което води неотдавнашното разочарование, не беше нужно много време, за да прогонят нежните сини очи спомена за тъмните.

След като направи решаващата стъпка и си даде сметка, че няма връщане назад, Едмънд почувства, че е направил възможно най-разумния избор и нищо не може да му попречи или да забави хода на събитията — никакви съмнения, че е недостойна, никакви страхове, че вкусовете им се разминават, никаква необходимост да гради нови представи за щастието поради несходство на характерите. Нейните душевни качества, разбиранията ѝ, мненията и навиците ѝ бяха такива, че нямаше нужда да се скрива каквото и да било, не беше необходимо да се залъгва в настоящето или да разчита, че в бъдеще нещата ще се оправят. Дори в разгара на предишното си сляпо увлечение той признаваше умственото превъзходство на Фани. А как ли го ценеше сега? Разбира се, тя беше твърде добра за него. Но тъй като никой няма нищо против това да притежава това, което е твърде добро за него,

Едмънд искрено и настойчиво се стремеше към това благо, и беше изключено да не получи поощрение от нейна страна в най-скоро време. Плаха, неспокойна и изпълнена със съмнения, все пак тя не можеше да изпитва такава нежност и да не му даде от време на време определена надежда за успех, макар че едва по-късно сподели с него цялата чудесна и изумителна истина. Щастието му, когато осъзна колко дълго е бил господар на едно такова сърце, беше безпределно и напълно оправдаваше стремежа му да намери най-силните думи, за да изрази обзелите го чувства. То беше възхитително, с нищо несравнимо щастие! Но в същото време имаше още една душа, чието щастие не може да се предаде с думи. Нека никой не си въобразява, че е в състояние да опише чувствата на една девойка, току-що получила уверения в любов, на която почти не е смеела да се надява.

След като изясниха чувствата си един към друг, вече нямаше никакви пречки пред тях, никакви трудности заради бедността или неодобрението на родителите. Това беше брак, който сър Томас желаше още преди да е научил намеренията им. Преситен от честолюбие и користни интереси, той все повече ценеше надеждните принципи и откритата душа, и стремейки се с цялото си сърце да свърже в нерушима цялост всичко, което му беше останало от семейното благополучие, с искрено удовлетворение размишляваше върху вероятността тези две млади сърца да намерят взаимно утеха в разочарованието, сполетяло всеки един от тях. Ето защо радостното съгласие, с което посрещна молбата на Едмънд, и чувството, че в лицето на Фани получава не дъщеря, а истинско съкровище, бяха пълна противоположност на някогашното му мнение по въпроса, когато за първи път се обсъждаше пристигането на бедното момиченце в дома му. В живота често става така, че планове и последвалите решения на простосмъртните коренно се различават — за тяхна собствена поука и за развлечение на околните.

Фани беше именно дъщерята, която сър Томас желаше. Със своята отзивчивост и доброта той беше възпитал най-голямата си утеха. Щедростта и добрите му намерения по отношение на нея бяха богато и заслужено възнаградени. Той можеше да направи детството ѝ по-щастливо, но една невярна преценка го беше накарала да се държи с привидна суровост, което го беше лишило от любовта ѝ в първите години, но сега, след като се бяха опознали истински, взаимната им

привързаност неимоверно укрепна. След като я настани в Торнтън Лейси и направи всичко възможно тя да се чувства уютно там, той изпитваше почти ежедневна необходимост да я вижда или в нейния, или в своя дом.

За лейди Бъртрам, която дълги години беше ценила Фани най-вече от егоизъм, никак не беше лесно да се раздели с нея. Щастието на сина или на племенницата ѝ не я вълнуваше чак толкова, че да се радва на предстоящата женитба. И все пак стана възможно да се раздели с нея, тъй като Сюзан зае мястото ѝ. Сюзан се засели постоянно в Менсфийлд — при това с каква радост! — и благодарение на живия си ум и желанието да бъде полезна свикна така бързо с новото си положение, както на времето Фани благодарение на кроткия си нрав и чувството на дълбока благодарност. Стана невъзможно да се справят без Сюзан. Отначало като утеха за Фани, после като нейна помощничка и накрая като замяна, тя се установи в Менсфийлд, и по всичко личеше, също така трайно като сестра си. Не толкова плашливият ѝ нрав и по-малката уязвимост ѝ позволяваха да се справя с лекота с всичко там. Тя имаше дарбата бързо да разгадава характера на всеки, с когото се сблъскаше, и беше лишена от природна стеснителност, която да ѝ попречи да се съобразява с неговите странности, така че скоро стана приятна и полезна на всички, а след като Фани се премести, толкова успешно поддържаше ежечасния покой на леля си, че постепенно ѝ стана дори по-мила от сестра си. В благотворното влияние на Сюзан, в прекрасните качества на Фани, в неизменно безукорното поведение и растящата слава на Уилям и в добрите дела и успехите на останалите членове на семейството, всеки от които помагаше на останалите да напреднат и правеше чест на покровителството и подкрепата на сър Томас, той отново и отново черпеше основания да се чувства щастлив от всичко, което беше направил за тях, и да признава колко е полезно отрано да свикнеш на лишения и дисциплина и да осъзнаеш, че човек е роден да се бори и да страда.

При толкова прекрасни качества и искрена любов, радвайки се на приличен доход и добри приятели, след женитбата си двамата братовчеди изглежда получиха най-добрата гаранция за земно щастие, която може да съществува. И Едмънд, и Фани бяха еднакво създадени за семейни радости, еднакво привързани към селския живот, домът им

беше изпълнен с любов и уют. И за да допълним радостната картина, трябва да кажем, че точно тогава, когато бяха живели заедно достатъчно дълго, за да изпитат нужда от увеличаване на дохода и да почувстват неудобството да са далеч от родителския дом, смъртта на доктор Грант ги направи стопани на Менсфийлдската енория.

Скоро след това събитие те се преселиха в Менсфийлд и тамошният свещенически дом, към който по време на двамата му последни стопани Фани нито веднъж не се беше приближавала, без сърцето ѝ да се свие от болка или тревога, не след дълго се превърна в такава радост и за душата, и за погледа ѝ, както от много време насам беше всичко, намиращо се в обсега и под покровителството на Менсфийлд парк.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.